SĀRA - SAMUCCAYA

PROF. DR. RAGHU VIRA

24

EDITED
BY
RAGHU
VIRA

SAMUCCAYA

1962

R
090
VIR-S

विज्ञान महाविद्यालय पुस्तकालय
गुरुकुल कांगड़ी
R
090
विषय संख्या R 125
आगत पंजिका संख्या 67203
तिथि

R पुस्तकालय
गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय
विषय संख्या 090 आगत नं० 67203
R 125
लेखक
शीर्षक

दिनांक	सदस्य संख्या	दिनांक	सदस्य संख्या

गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय
कृपया पुस्तक के ऊपर कोई निशान आदि न लगायें।

67203

R

पुस्तकालय
गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय, हरिद्वार

वर्ग 090 R128 आगत संख्या 67203

पुस्तक–वितरण की तिथि नीचे अंकित है। इस तिथि सहित ३० वे दिन तक यह पुस्तक पुस्तकालय में वापिस आ जानी चाहिए। अन्यथा ५० पैसे प्रति दिन के हिसाब से विलम्ब-दण्ड लगेगा।

Stock Verification-2024

67203

ᬲᬵᬭᬲᬫᬸᬘ᭄ᬘᬬ

SĀRA-SAMUCCAYA

(*a Classical Indonesian compendium of high ideals*)

स्टाक सत्यापीकरण १९८४-१९८५

Prof. Dr. Raghu Vira, M.A., Ph.D., D.Litt. et Phil.

1962

Published by the
INTERNATIONAL ACADEMY OF INDIAN CULTURE
J22 Hauz Khas Enclave
New Delhi 16 (India)

पुस्तक सं.
आगत सं.
दिनांक

R
090
R12S

Price Rs. 40.

Printed by
The Academy's own printing works
The Arya Bharati Mudranalaya
New Delhi 16

67203

ŚATA-PIṬAKA SERIES

INDO-ASIAN LITERATURES

Volume 24

Reproduced in original scripts and languages
Translated, annotated and critically evaluated by
specialists of the East and the West
in a Series of Collectanea

Founded by
RAGHU VIRA *M.A., Ph.D., D.Litt. et Phil.*
EDITOR-IN-CHIEF

आचार्य-रघुवीर-समुपक्रान्तं

जम्बुद्वीप-राष्ट्राणां
(भारत-नेपाल-गान्धार-शूलिक-तुरुष्क-पारस-ताजक-भोट-चीन-मोंगोल-मञ्जु-
उदयवर्ष-सिंहल-सुवर्णभू-श्याम-कम्बुज-चम्पा-द्वीपान्तरादीनां)

एकैकेषां समस्रोतसां संस्कृति-साहित्य-समुच्चय-
सरितां सागरभूतं

शतपिटकम्

DVIPANTARA-PIṬAKA

being
the Indonesian Collectanea
in
the series of Indo-Asian Literatures
forming
the Śatapiṭaka

Vol. 7

SĀRA-SAMUCCAYA

शतपिटकस्य

द्वीपान्तर-पिटके

सप्तमो भागः

सारसमुच्चयः

आचार्यरघुवीरेण ताडपत्रादिग्रन्थान् संपरिष्कृत्य पाठान्तरानुवादटिप्पणीभिः
समानसंदर्भैश्च समलङ्कृतः ॥

पुस्तकालय
गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय
हरिद्वार

Gita, Mahabharat

PREFACE

The Sāra-samuccaya is the Gītā of the Balinese Hindus. As designed by its author Vararuci, it contains the essence of the high teachings and noble ideals set forth in the Mahābhārata. It richly merits the devotion and reverence that has been bestowed upon it through the centuries by the denizens of the idyllic island.

The present edition is based upon six mss. which we have designated क, ख, ग, च, छ and ज. Out of these, five are photograph copies of paper transcripts made from original palm-leaves, four transcripts in Balinese and one in Roman. Three of these belong to the Leiden University collection and two to the Djakarta Museum. The sixth is a palm-leaf or *lontar* (*lon* "leaf" + *tar* "palm" ताल). A short description is given hereunder :

MS. क

It is entered as MDCLXX (Cod. 4471) in the second part of the "Supplement op den Catalogus van de Javaansche en Madoereesche Handschriften der Leidsche Universiteits-Bibliotheek", compiled by Dr. H. H. Juynboll, and published in 1911. The ms. contains 131 pages written in clear Balinese script. It ends abruptly at śloka 497 (see footnote 7).

The manuscript is a hand copy made from an original palm-leaf.

On the margins there appear corrections and notings in Dutch.

The Sanskrit text has been preserved extremely well. It is rare to find Sanskrit text in such good condition in Indonesian manuscripts.

I am grateful to the Leiden University for having provided me with a photographic copy of this and the other two mss. ग and च.

MS. ख

It is also a Balinese transcript on paper containing 258 marked pages. The writing is clear and beautiful but readings are horribly corrupt (e.g. म्याष for व्यास, such distortions are usually not shared by other mss.). It is marked M.S., K.B.C., Copyright, Royal Batavia Society, no. 661 BR.

It gives a complete text of Sāra-samuccaya. It ends with a fragmentary Sanskrit line यश्च पञ्चतपा: कश्चित् । ये च तोय ॥ ० ॥ ० ॥

There are no marginal notings or corrections.

I am grateful to the Djakarta Museum for having supplied me with a complete photographic copy of this ms. and of छ.

MS. ग

Leiden Cod. Or. 4470, entered on the Catalogue mentioned before, page 276, under MDCLXIX. It contains 105 pages. It is also a paper manuscript transcribed in Balinese characters with occasional marginal notings. The transcript bears the date, eleventh month of Śaka year 1802 or 1880 A.D. by a brāhmaṇa of Āryavaṃśa in the region Kaviviṣaya. It is an incomplete manuscript. It ends with śloka 448.

The colophon runs : इति सारसमुच्चय । पश्चात् लिनिखितें कविविषय । दे सं माध्य कुषाब्यन्तर । ब्रह्मवंश सिर । कं मङ्गल निं अन् रात् । आर्य्यवंशज । गुह्य सार्क्करा । रिं वै । बु । उ । कुरन्तिल् । एकादश मास । त । ५ । रः । ङ । तँ॑ । ० । इ शककाल । १८०२ । वर्ष नि भूमि । यन् वुस् पस्तुतिनुरुन् । वनः मच्चेकि । दिन्याहङ्षानि । माण्डचा गेमुलय् मान्तुक् मर इं कविविषय । अपन् लरङन् त्मॅन् । दे सं रक्षें सरात् ॥ ० ॥ अन्तुस विरूप निं अक्षर । लिन्तं कवोन् । बाप् कव्नं । ससर् । सुसुर् । तुन लृविः क्वेः ॥

MS. च

Leiden Cod. Or. 4469, entered in the Catalogue, page 275, under MDCLXVIII. It contains 117 pages transcribed in Balinese on paper. The transcript is dated in the month of Āṣāḍha, kṛṣṇapakṣa, Śaka year 1771 (1849 A.D.). The colophon also mentions Svecchāpura. The manuscript is complete. There are occasional marginal notings in Dutch.

The colophon runs : पश्चात् सिनुरत् रिं वे । क । वृ । वार लङ्किर् । कृष्णपक्ष । पिं । ८ । शशिः आषाढ । रः । ४ । तँ॑ । ६ । इ शककाल । १७७१ । पर्य्यन्तुसक्न विरूप निं अक्षर । म्वं कुरं लृविःन्य । अपन् उलिः इं अत्यन्तविमूढ । कदि तम्पक् इं रकटा पपलय्वन् रिं ह्लि । कपजॉङन दे सं सुद्यमवोस् । नियतं दद्यक्न कदीर्घायुषन् सं मदृव्य । दे र सं अनुरत् अपन् लहुरूत्र ऐश्वर्य्य । अवेश्म रिं स्वेच्छापुर ॥ ० ॥ ओं सरस्वत्यै नमः । ओं ग्मुं गणपतये नमः । ओं श्रीगुरुभ्यो नमः । ओं अविघ्नमस्तु ॥ ० ॥ ० ॥ पुस्तक अदृबेन् पदन्त पुतु गेल्गेल् । अग्रिय रिं त्गल्ललं ॥ ० ॥ ० ॥ इति सारसमुच्चय ॥ ० ॥

MS. छ

It is a Djakarta manuscript marked M.S., K.B.C., Royal Batavia Society, No. 574. It is a Roman transcript from a *lontar* of the Batavia Society No. 860.

It contains 98 pages on paper. The manuscript is of little textual value.

The colophon reads : त्लस् । पर्य्यन्तुसक्न विरूप निं अक्षर इकि । म्वं कुरं लृवि:न्य । अपन् उलि: इं अत्यन्तमूढ । कदि तम्पकिं रकटा पपलय्वन् रिं ह्नि । कपजॉङ्न दे सं सुद्यमवोस् । नियतन् दद्यक्न कदीर्ग्घायुषन् सं मदृव्य ।। ओं सरस्वत्यै नमः । ओं ग्मुं गरणपतये नमः । ओं श्रीगुरुभ्यो नमः । ओं अविघ्नमस्तु । स्लेवसुणुरात् (?) । रिं दिन । च । उ । तुलु । तं पिं । १० शशि: । क ७ । There are two more lines, but they are not legible.

MS. ज

It is a lontar acquired by me from Bali. It consists of 91 leaves, 46 × 3.5 cm., four lines to a page. Like ख it is a complete manuscript ending with the Sanskrit line : यश्च पञ्चतपः कश्चत् । ये च तोया.

* *

As in Indian mss., there is no separation of words. All Sanskrit verses are regularly divided in four parts. A few observations are called for with regard to the representation of Sanskrit phonemes.

The mss. have neither an औ nor a ख. Throughout they are replaced by ओ and क respectively, e.g. क्यातो for ख्यातौ and दु:क for दु:ख. Similarly ए often replaces ऐ. ट and ठ are not distinguished, nor ध, ड and ढ; for all of them there is only one graphic symbol. The similarity of form between न and भ, ग and श, प and ष, ई and अनुस्वार sometimes causes confusion. In ms. क the virāma sign marking a final consonant has been confused with य. The *pĕpĕt* is uncertain.

Phonetically, though not graphically, द and ध get mixed up, धन and दान becoming interchangeable (see stanza 30). Similarly तथापि appears as ततापि.

Distinction between short and long अ and इ is not always maintained. शस्त्र may stand for शास्त्र and vice versa.

अनुस्वार is often replaced by ङ when followed by श, स or ह, e.g. अङ्श, सङ्शय, अहिङ्सा, पुङ्सां etc. and मानङ्हित्वा (stanza 417).

Doubling of consonants after र is normal. Still one finds instances like अर्थ.

Phonologically, India may be divided into व and ब areas, e.g. Kashmir and Panjab are व areas while Bihar and Bengal are ब areas. There are certain words like ब्यास (st. 1), बह्नि (st. 432), बामलोचना (st. 433), दृब्य for द्रव्य (st. 27) and ब्रत (283), where all Sāra-samuccaya mss. normally show a ब. On the other hand Sāra-samuccaya readings are from a व area—वाल (for बाल, st. 35), वान्धव (st. 25), वुध (st 408),

अव्ध (st. 408), निरावाध (st. 417), वृहस्पति (st. 436), वन्धन (st. 450), अनुवन्धिनी (st. 454), वृंहयेत (st. 45), अव्रुवन् (st. 123), व्रूयात्, पिवेत् (st. 262), लव्ध्वा (st. 281), वीज—and the व is met with not in one particular ms. but in all.

Some peculiarities of sandhi may also be noted. Sandhi is not regularly observed between *pādas*. Final अः and त् sometimes remain अः and त् without being replaced by ओ or द् as required by rules of sandhi. नरः धर्मपथेन (st. 26), and अर्ज्जयेत् ज्ञानं (st. 31) are examples from within a *pāda*.

The *visarga* in आः is often retained where it should be elided or converted into a sibilant. Common to all mss. are : ये प्रसक्ताः विलीनाः ते (st. 439), नियमाः तारयन्ति हि (st. 135), कृथाः मनः (st. 272), स्वाध्यायशीलाः जनयन्ति (st. 280), चोराः वाचो (st. 127), अभाग्याः तेषां (st. 282), दरिद्राः भुञ्जते सदा (st. 296), प्रवृत्ताः विनिवर्त्तन्ते (st. 365), ब्राह्मणावसथाः नृप (st. 369), °वशाः वयं (st. 385). An initial consonant (particularly य and व) has been, now and then, doubled after a final *anusvāra*, the *anusvāra* itself having often got elided, and that in all mss.—त व्वुधः for तं वुधः (st. 418), कामसुखंल्लोके (st. 463), पुरुषं व्वा (st. 498), एक य्यदि for एकं यदि (st. 41), पूर्त्तं व्विहन्यते (st. 220), लोकिकं व्वेदिकं for लौकिकं वैदिकं (st. 242), शीघ्रतर व्वायोः (only one ms. क has शीघ्रतरं वायोः, st. 246), सर्व्व य्यदा for सर्वं यदा (st. 252). In st. 451 the mss. read in unison वादान् (for वादांस्) तितिक्षति, in st. 123 कुर्वन् इह (for कुर्वन्निह), in st. 244 सम्यम्मिथ्या (for सम्यङ् मिथ्या), in st. 260 °भाक् (for °भाग्) भवेत्, in st. 287 दरिद्रा (for दरिद्राः) पापकर्मणि. एकत स्त्रियः (for एकतः स्त्रियः) in st. 432 is permissible in the system of Pāṇini.

ण and न are often differentiated in the Balinese script. But here and there we find a ण replaced by न in all the manuscripts, e.g. रूपानि (for रूपाणि, st. 633), पुष्पानि (st. 360), वार्य्यमानो (st. 354), भाष्यमान (st. 351).

Although the script has three distinct forms for the three sibilants श, ष and स, there are instances of स replacing श or ष in all the manuscripts, e g. निस्फल (for निष्फल, st. 21), निस्कृति or निस्कृत्ति (for निष्कृति, st. 196).

* *

The text of the Sanskrit ślokas in Sāra-samuccaya has inestimable value for the textual criticism of the Mahābhārata. Out of the 517 ślokas, we have been able to trace as many as 321 from the available Mahābhārata material as represented by the Vulgate and the Critical editions of Poona. Of the remaining 196, further efforts may reveal correspondences of some more ślokas. The majority of 321 ślokas are from Books 3, 5, 12 and 13 named Araṇya, Udyoga, Śānti and Anuśāsana Parvans. A few stanzas are derived from Books 1, 2 and 6, named

Ādi, Sabhā and Bhīṣma Parvans. Virāṭa and other Parvans dealing with battles had nothing to contribute.

The Sāra-samuccaya is so far the biggest contribution to Mahābhārata's textual testimonia from outside India. Even the abridged versions of the Mahābhārata that have come down to us in Indonesia are not so prolific in their quotations. There, the quotations are mostly fragmentary single *pādas* or single hemistichs. Complete ślokas are not the norm. Moreover, Sabhā, Araṇya, Śānti and Anuśāsana have been lost. This loss further adds to the value of Sāra-samuccaya.

Sāra-samuccaya's purpose and content are didactic as against the purpose and content of the Ādi, Virāṭa, Bhīṣma, Mausala, Mahāprasthānika and Svargārohaṇa abridgements in Old-Javanese, which are telling the story for the recreation of the people, both high and low.

Sāra-samuccaya has served the same purpose in Indonesia as the Gītā in India. Both are taken out of the Mahābhārata. The one extols Vyāsa and the other Kṛṣṇa. The Gītā is more philosophical while the Sāra-samuccaya ordains mental and spiritual attitudes and patterns of behaviour.

Its author, Vararuci, as well as the Sāra-samuccaya itself, are both unknown in Indian literature. The two names do occur but in entirely different contexts. The honorific prefix Bhagavān that is associated with the name of Vararuci cannot be taken as an indication that he hailed from India or that the compilation of Sāra-samuccaya was an importation into Indonesia. Vararuci and Sāra-samuccaya could easily have been Indonesian, just as the abridgements of the Mahābhārata Parvans are. Abridgement was a necessity for the royal courts and the people of Indonesia.

The text is very well preserved. Manuscript क may be said to represent a pristine tradition. It does not mean that it is free from faults. While editing the Sanskrit ślokas, the critical text of the Mahābhārata for Books 1, 2, 3, 5, 6, 12 and the collation sheets of Book 13 proved to be essential guides and instruments. My own experience with the editing of the Virāṭa Parvan which familiarized me with the variety of Mahābhārata text problems served me in good stead in editing the Sāra-samuccaya.

The Mahābhārata text of Vararuci was not a pure recension. It belonged neither to the North nor to the South. It was a misch-codex. Of course, the North dominates as does the Kashmirian व phonology. But Southern readings are also here. The very first śloka affords evidence of the mixed state of our text. The exact place of Sāra-samuccaya readings in the long life of Mahābhārata tradition could perhaps be established only if all the available Indian misch-codices could be collated and grouped scientifically. The Poona Critical Edition has on the whole kept out the misch-codices. The editors were pursuing the idea of reaching the Ur-text of Vyāsa. Of course the mss. did not allow that The Mahābhārata is a living literature. Its life has been lived not only in pure recensions but in mixed versions as well. Whenever we shall be called upon the study of the relationship of any text in India or outside to the Mahābhārata, we are bound to require to have before us a proper emplacement in time and locale of the misch-codices. How far that can be achieved could be determined only by patient and long research. In the present edition we have done the only thing possible, namely the recording of the correspondences between the readings of the Sāra-samuccaya and the recensions or sub-recensions of the Mahābhārata as recorded in the Critical Edition. The Sāra-samuccaya agrees now with one recension and then with the other. Often it cuts across the recensions. It also provides fresh variants, although I am convinced that most of these fresh variants could be found if all the available Mahābhārata manuscripts in India were to be gone into. The Critical Edition has utilized only a fraction of the existing material.*

It is only rarely that Sāra-samuccaya manuscripts show two variants. They are usually of a very minor nature.

The Sanskrit text is followed by Old-Javanese paraphrase and exegesis. The Old-Javanese style is influenced by Sanskrit commentary style. How far it accords with Sanskrit commentarial tradition is illustrated by the Sanskrit *chāyā* which has been appended after Old-Javanese words or phrases. It is only when we translate the Old-Javanese into Sanskrit that we partially recreate the atmosphere which must have existed in the tenth or eleventh century A D., when Sanskrit *ācāryas* explained to their eager disciples the thoughts and values that moulded their lives and actions. Translating back into Sanskrit has been a recognised part of Tibetan and Chinese studies. It has been undertaken by Indian and Europeans alike.

---

* In the notes, N and S stand for North and South versions, Ś for Śāradā, K for Kashmiri, N for Nepali, V for Maithili (North Bihar), B for Bengali, D for Devanāgarī, Da for Arjunamiśra's version, Dn for Nīlakaṇṭha's Vulgate, T for Telugu, G for Grantha (Tamil Nad) and M for Malayalam.

But the purpose was different; it was to reconstruct a lost text. Here our purpose is not to reconstruct a lost text but to reformulate and grasp, through the clear and precise medium of Sanskrit, situations in Old-Javanese which through the modern medium of Dutch and English present a far-offish look, the time distance being lengthened by the linguistic distance. Through Sanskrit the distances are minimised, and particularly for the Indian Pandits.

As regards the organisation of this edition, there are 517 sections, each dominated by a stanza. Each section has been divided into five sub-sections. The first sub-section appears in Balinese script and represents the full text of the mss., only that the ślokas are serially numbered. The second sub-section is in Devanāgarī. As in the previous volumes of the Śatapiṭaka Series we have reproduced, side by side with Sanskrit, the Kawi or Old-Javanese portion into Devanāgarī characters. It is to help the Indian Pandits and students to get close to Old-Javanese. Within brackets appear the Sanskrit *chāyā* or translations. The third sub-section is formed by a free English translation of the Sanskrit ślokas. The Old-Javanese has been rendered into English for the first six ślokas only. Thereafter, Old-Javanese covers more or less the same ground as Sanskrit. The fourth and fifth sections are occupied by the notes arranged in three columns. The fourth section contains references to the Mahābhārata, the Indische Sprüche or Manu, with or without variants. The fifth section, which follows the references, is formed by serially numbered variants from mss., with occasional grammatical analyses of Old-Javanese formations.

With the aid of Devanāgarī transcription, Sanskrit *chāyā*, English translation and the footnotes, Sanskritists in India and abroad, will find in Sāra-samuccaya yet another text through which they could initiate themselves into the history and culture of ancient Java and contemporary Bali and Lombok. To the Bali and Lombok populace and Padendas the publication of their Scripture will be a matter of joy and welome.

* *

At the end I shall narrate the story of how this text was taken up and brought to completion.

It was in 1952 that I met Prof. C. Hooykaas in London and invited him to come to India and participate in the promulgation of the Indonesian Division of the Śatapiṭaka. Prof. Hooykaas agreed. He selected Sāra-samuccaya as the ideal text on which he and I would collaborate, he concentrating on the Old-Javanese exegesis and I on the Sanskrit stanzas. Prof. Hooykaas collated a number of mss., constituted the Old-Javanese text and collected references to the Sanskrit stanzas from the Indische Sprüche. It was a long work, done with great patience, care and skill. This he did while in London. In June 1953 he came over to Nagpur, where the Academy was then located and spent a few months with me. At my request he prepared a word-to-word English rendering of the Old-Javanese, adding here and there word analyses. Together, we went over the entire work, I dictating an English translation of the Sanskrit ślokas and he explaining the Old-Javanese. After a few months Prof. Hooykaas left. We then thought that it would be possible to prepare the press-copy and publish the work within a year or so.

But before getting the press-copy ready, it was necessary to have a complete set of collation sheets on which every variation, minor or major, with or without textual value, had been registered. The obtainment of the photographs of mss. took a long time. When they were all in my hands, a small staff had to be trained in the Balinese script and in putting the mss. readings on sheets on which there was a column for every syllable.

The next item was the tracing of the stanzas from the vast ocean of the Mahābhārata. The Mahābhārata Critical Edition, started at Poona more than thirty-five years ago, has not yet been completed. The 13th Book, entitled Anuśāsana Parvan, had to be referred to in a general way, pointing out its variants but not the recensions or groups of mss. Chapter and stanza numbers were extracted from the Vulgate as printed by the Citraśālā Press, Poona, 1933. For the variae lectiones I am indebted to my friend, the late P. K. Gode, Curator of the Bhandarkar Oriental Research Institute, who secured for me a copy of the Anuśāsana Parvan collation sheets for stanzas in the Śāra-samuccaya.

Besides, my occupation with other divisions of the Śatapiṭaka Plan, carried me to other lands such as China, Manchuria, Inner and Outer Mongolia, and I was kept away from the Sāra-samuccaya for years together. The Tibetan and Mongolian Divisions had to be organized and put on the rails. But the Indonesian Division was not neglected. The sapling planted with the loving help of Prof. Hooykaas has been growing. Dr. Lokesh Chandra, Dr. Sudarshana Devi and Dr. Sharada Rani have joined the Indonesian team. Drs. Sudarshana and Sharada have contributed during these years six Old-Javanese texts: Wṛhaspati-tattwa, Ślokāntara, Gaṇapati-tattwa, Wrati-śāsana, Sang Hyang Tattwa-jñāna, Tattwa Sang Hyang

Mahājñāna (Śatapiṭaka Series Nos. 1, 2, 6, 20 and 23).

It was the indefatigable Dr. Lokesh Chandra, who put his energy to the Sāra-samuccaya last year. It is he who spent nine industrious months to complete the Balinese printing types, to train young compositors to appreciate and master their setting, and got the press-copy going. When, however, he wrote to Prof. Hooykaas, he found that the Professor was busy and not available to revise the Old-Javanese portion. Needless to say that it would have given me great satisfaction if the Sāra-samuccaya could have passed through Prof. Hooykaas' keen eyes before it passed on to the printing press. Here it is my duty and joy to express deep appreciation and cordial gratitude to Prof. Hooykaas for his services to this Edition.

The heavy burden of reading the proof-sheets of over 400 pages in three scripts (Balinese, Devanāgarī and Roman) and three languages (Old-Javanese, Sanskrit and English) has been cheerfully borne by Doctors Lokesh Chandra, Sharada Rani and Sudarshana Devi Singhal. Without their cooperation the work could not have been printed within the short span of a year.

Vaiśākha-pūrṇimā,
Indraprastha (New Delhi)

Raghu Vira

A REGISTER OF MAHĀBHĀRATA ŚLOKAS IN SĀRA-SAMUCCAYA

Mbh.	*Sār.*	*Mbh.*	*Sār.*	*Mbh.*	*Sār.*
१.१.२०४	४५	३.२.२४	५०८	३.१८१.३५	२७९
१.२.२३६	६	३.२.२५	५०९	३.१८१.३६	२८०
१.२.२३७	४	३.२.२६	४८३	३.१८१.३७	२८१
१.२.२४०	५	३.२.२९	४४९	३.१८१.३८	२८२
१.२.२४१	३	३.२.३३	४५३	३.१९१.२१	
१.५६.२७	२	३.२.३४	४५४	(२९७.६३)	३२५
१.५६.३३	७	३.२.३८	४६९	३.१९६.१९	२४७
१.६६.१३	२४८	३.२.३९	४७०	३.१९७.३१	११३
१.६९.१	३४७	३.२.४२	४६७	३.१९८.४३	३२३
१.६९.९	३५३	३.२.४६	४७८	३.१९८.५३	२२
१.६९.१२	३४८	३.२.४७	२७०	३.१९८.५४	४६५
१.६९.१५	१३३	३.२.५२		३.१९८.६३	
१.७०.६९३*		(५.३६.३२)	२३०	(१२.३०९)	५३
पंक्ति ६,७	४२९	३.२.५३		३.१९८.६४	४८
१.७४.४	१०१	(१२.३४४.२)	२२८	३.२००.६	२९८
१.७४.५	४५१	३.२.५४	२२९	३.२००.१२५	१८९
१.८०.८४०*पंक्ति५-६		३.३०.४	१११	३.२०२.१७	७७
(३.२.३५)	४६२	३.३०.५	११२	३.२०३.४०	१०९
१.८२.६		३.३०.२५	१००	३.२०३.४१	
(१२.२८८.१५)	१०७	३.३०.४२		(१२.३१६.१२)	७२
१.८२.११	१२६	(१.३८.९)	९८	३.२०३.४२,	
२.५.८१,८३	१९६	३.३२.२, ३	२०३	१२.३१६.१३	१४०
३.१.२२	३०६	३.३२.२२	२०	३.२०६.१५	
३.१.५८	३०७	३.८०.३३	२८३	(१२.३१७.१३)	५०७
३.२.१२* (श्लोक २)		३.८०.३७	२८५	३.२०६.१६	४१०
(१३.७.७)	२२५	३.८०.३९	२८४	३.२४५.१४	५०६
३.२.१५	५१२	३.१५४.१३	३२७	३.२४५.१५	५०३

Mbh.	*Sār.*	*Mbh.*	*Sār.*	*Mbh.*	*Sār.*
३.२४५.१८	५४	५.३४.४०	९७	५.४०.२५	६५
३.२४६.२४	२९७	५.३४.४३	३५२	५.४०.२६	६६
३.२४७.३५	१३	५.३४.४६	१६६	५.४३.१२	६३
३.२४७.३९	४००	५.३४.४८	२९६	५.४४.५	२४१
३.२४७ ४५	५०५	५.३४.४९		५.५३.१८	१९८
३.२७८.२७	८५	(१२.२८.२९)	२९५	५.५८.२०	२७७
३.२८१.३४,		५.३४.६७	३३२	५.७०.१८	२७३
१२.१५६.२१	१६३	५.३४.७४	१२५	५.७०.६०	१०५
३.२८१.४८	३१९	५.३४.७५	१२८	५.१०५.७	२९३
३.२८४.३२	३२६	५.३५.३४	२३	५.१०५.८	
३.२९७ ४१	२४६	५.३६.७	१२७	(३.५२.८)	
३.२९७.४५	१७४	५.३६.४५		(५.१०.८)	२२०
३.२९७.५९	२८६	(१२.२६.३१)	५०२	५.११३:९	२०१
५.४.६	३५१	५.३७.३१	२३८	५.१२२.३५	१८
५.४.४२	३४३	५.३७.३३	३३१	५.१३७.८	३५४
५.२७.२३		५.३७.५३	३९२	६.२४.५६	५११
(२.५७.१९)		५.३८.१	२५५	६.२८.५	४०३
(५.३६.६६)	१०३	५.३९.२५	२३६	६.३९.२८	२१७
५.२९.२१	६२	५.३९.४२	८३	१२.२.६३	१९
५.३३.२६	३१२	५.३९.४२	९९	१२.८.२४	२९२
३.३३.३०	३४९	५.३९.५१	१८३	१२.१७.१४	३९७
५.३३.३६	३५०	५.३९.५३	२८	१२.२६.१७	४९५
५.३३.३९	३१६	५.३९.५७	४७	१२.२८.१५	३७७
५.३३.४५	२३२	५.३९.६०	२५६	१२.२८.१६	५०४
५.३३.४८	४०	५.३९.६१	२७२	१२.२८.३५	३७५
५.३३.५०	१२३	५.३९.६९	४२२	१२.२८.४१	११८
५.३३.५१, ५३	१८८	५.४०.६	४३७	१२.२८.४३	३७४
५.३३.५९	२३७	५.४०.१६	३८	१२.२८.५१	४९३
५.३४.३७	१६८	५.४०.२४	६४	१२.३७.२९	१९४

Mbh.	*Sār.*	*Mbh.*	*Sār.*	*Mbh.*	*Sār.*
१२.३७.३५	३५६	१२.१७४.१९	५१७	१२.२०८.९,१०	१३८
१२.६६.९	४१५	१२.१५३.५,१२	४०६	१२.२०९.१, २	४२५
१२.७१.६	१९१	१२.१५६.१३	१७६	१२.२१३.१५	७६
१२.७६.३६		१२.१५६.१६	११५	१२.२१७.६	३९४
(५.१३१.३९)		१२.१५७.१०	४२४	१२.२१७.११	५१३
(१२ ७६.१३)	२३५	१२.१५८.२	७३	१२.२२१.४०	२५८
१२.८०.२०	७१	१२.१६१.४३	३९३	१२.२२८.२	४०८
१२.९५.९	१०२	१२.१६८.१५	४९०	१२.२३७.२६	१८६
१२.१०५.९	१७९	१२.१६८.१६	४९१	१२.२४३.७	४५०
१२.१०५.१२	४९९	१२.१६८.१७	४९४	१२.२५१.१४	१५६
१२.१०५.४४	४७१	१२.१६८.३६	४६३	१२.२५१.२१	१४२
१२.१०५.४५	४९८	१२.१६९.१४	३७०	१२.२५२.२, ३	४६४
१२.१०५.४६,४७	९६	१२.१६९.१५	३७	१२.२५८.१७	२४९
		१२.१६९.२१	३८४	१२.२५८.२७	२५०
१२.१०९.२६	२४०	१३.१६९.२८	१३४	१२.२५८.२८	२५३
१२.११५.११	१३१	१२.१८०.१६	८८	१२.२६१.६४	१३०
१२.१२४.१५	१६५	१२.१८३.१४	३६८	१२.२६२.३७	२६५
१२.१२४.६०	१६४	१२.१८७.३६,		१२.२६३.११	
१२.१३०.१२	१३२	१२.२२४.३४	८७	(१६६.२४)	३२८
१२.१३०.१९	४२	१२.१९२.६१	१३५	१२-२६६.५	४१४
१२.१७०.११	४७७	१२.१९४.१८	३९५	१२.२६६.१०	४१६
१२.१७१.१		१२.२०४.१६	५१६	१२.२६८.७	४५९
(१३.१६३.११)	२९९	१२.२०५.६	५१५	१२.२७१.११	४११
१२.१७४.३	२८७	१२.२०५.१८	४०७	१२.२७१.१२	४१२
१२.१७४.७	५१	१२.२०६.१०	४८६	१२.२७१.१३	४१३
१२.१७४.१२	३६०	१२.२०७.४	४०९	१२.२७५.१५	१७१
१२.१७४.१३	३६५	१२.२०७.१२	४४७	१२.२७६.१०	४१
१२.१७४.१५	३६१	१२.२०८.६	७०	१२.२७६:२३	४२६
१२.१७४.१६	३५९	१२.२०८.८	९५	१२.२७७.१५	४८८

Mbh.	*Sār.*	*Mbh.*	*Sār.*	*Mbh.*	*Sār.*
१२.२७७.१६	४८६	१२.३०९.४५	५५	१३.३८.१२	४३०
१२.२७७.४३	४८०	१२.३०९ ५१	३८९	१३.३८.१६	४३५
१२.२७९.२५	६८	१२.३०९.७९	१२	१३.३८.१७	४३४
१२.२८१.१९	२६९	१२.३०९.८०	२५	१३.३८.२९	४३२
१२.२८२.१६	१९०	१२.३०९.८४	४९२	१३.३९.८९	४३६
१२.२८२.१७,१८	२१५	१२.३०९.९१	१८४	१३.४८.४८	१६७
१२.२८२.१९	२१६	१२.३१६.२९	४८१	१३.४८.४९	१६९
१२.२८३.२७	३१०	१२.३१६.३०	४८४	१३.५७.२८	२०६
१२.२८४.२१	२९	१२.३१७.५	४२३	१३.५८.१९	२०९
१२ २८४.२५	४६६	१२.३१७.९	४९६	१३.५८.२०	२०८
१२.२८५.२५	६१	६२.३१७.१२	४९७	१३.५९.५	२०४
१२.२८६.२८	४०५	१२.३१७.१४		१३.५९.७	२१४
१२.२८६.३१	९	(३.२.४५)		१३.५९.१०	१७३
१२.२८६.३२	१०	(११.२.१५)	३९०	१३.५९.११	२२६
१२.२८६.३४	१५	१२.३१८.३८	३६४	१३.६२.२३	२०५
१२.२८७.६	५१४	१२.३१८.४१		१३.७५.१४, १५	७४
१२.२८७.२७	३७८	(३.२००.२१)	३६३	१३.९३.४६	४५८
१२.२८७.३७	१७५	१२.३३७.३	१	१३.९६.१८, १९	२११
१२.२८७.४४	२७	१३.१.७३	३५८	१३.९८.५०, ५१	२१०
१२.२८८.२७	१०८	१३.७.२४	४५७	१३.९८.५६	२३१
१२.२९७.१९	८	१३.९.३	२१९	१३.१०४.११	१२१
१२.२९७.६	२४	१३.१३.२	७९	१३.१०४.१४	१५३
१२.३०६.१०६,१०७		१३.१३.३	८२	१३.१०४.२०, २१	१५९
	३९८	१३.१३.४	८१	१३.१०४.३५	१२९
१२.३०९.९	१२२	१३.१३.५	८०	१३.१०४.३६	११६
१२.३०९.१५	१२०	१३·१३.६	१६२	१३.१०४.८०	२४३
१२.३०९.१८	३८५	१३.२२.१२	१७०	१३.१०४.८१	२४४
१२.३०९.४०	३८८	१३.३६.६	२३९	१३.१०८.९	७५
१२.३०९.४१	३६	२३.३७.११	११९	१३.१११.१३, १४	३९

Mbh.	*Sār.*	*Mbh.*	*Sār.*	*Mbh.*	*Sār.*
१३.११५.८	१४६	१३.१२०.१०		१३.१३०.३३	२१२
१३.११६.१२	१५२	(३.१९८.८९)	१५७	१३.१६३.१२	१७७
१३.११६.२३	१५०	१३.१२१.११	१९२	१८.५.६२	१७

N. B. In the case of Mahābhārata books 1 to 12 references are to the Critical Edition, but for book 13 references are to the Vulgate (Citraśālā Press, Poona, 1933)

BALINESE SCRIPT

LETTERS AND THEIR DESIGNATIONS

बलिद्वीप–वर्णमाला

तद्रूपाणि बलिभाषानामानि च ॥

स्वराः
(शास्त्रस्वर)

अ	ᬅ	अकार, ह्-वयः, अ-वयः
आ	ᬆ	अकार दीर्घ, अकार म-तॅदुं (सछत्रः)
इ	ᬇ	इकार
ई	ᬈ	इकार दीर्घ
उ	ᬉ	उकार
ऊ	ᬊ	उकार दीर्घ, उकार म-तॅदुं (सछत्रः)
ऋ (रॅ)	ᬋ	प-रॅरॅ, प म-रेफ
	…ᬺ	गेम्पेलन् प-रॅरॅ (संयुक्त ऋकारः)
ॠ (रॅउ)	ᬌ	प-रॅरॅ दीर्घ, प म-रेफ दीर्घ
	…ᬻ	गेम्पेलन् प-रॅरॅ दीर्घ (संयुक्त ॠकारः)
ऌ (लॅ)	ᬍ	ङ-लॅलॅ
	…ᬼ	गन्तुङन् (निलम्बमानः) ल म-पॅपॅत्
ॡ (लॅउ)	ᬎ	ङ-लॅलॅ दीर्घ
	…ᬽ	गन्तुङन् (निलम्बमानः ल म-पॅपॅत् म-तॅदुं (सछत्रः)
ए	ᬏ	एकार
ऐ	ᬐ	ऐर्सान्य (ऐशानी दिक्)
ओ	ᬑ	ओकार
औ	ᬒ	ओकार म-तॅदुं, ओकार वृद्धि
अॅ	ᬅᭂ	अकार म-पॅपॅत्

स्वर मात्राः
(पङ्ङ्गे-स्वर, सन्दङन्-स्वर)

ा	…ᬵ	तॅदुं, तरुं (छत्रम्)
ि	…ᬶ	उलु (शिरः)
ी	…ᬷ	उलु-सरि, सूचिक (स-केसरं शिरः, स-सूचिकं शिरः)
…ु	…ᬸ	सुकु (पादः)
…ू	…ᬹ	सुकु-इलुत् (कुञ्चितः पादः)

चक्र, चक्र म-रेफ, गुवुं म-चॅलॅक् (विद्धा वक्ररेखा)

तलि

तलि म-रेफ

तलि-तॅदुं, तलि-तरुं, तॅदुं-तलि

तॅदुं-तलि म-रेफ

पॅपॅत्

पॅपॅत् म-तॅदुं

व सुकु कॅम्बुं (स्फीतः पादः) [अर्धस्वर]

य नन्य [अर्धस्वर]

विसर्गादयः
(पङ्ङ्के-तॅङॅनन्)

: बिसः, विसर्ग

सुरं

चॅचॅक् (बिन्दुः)

अदॅगदॅग् (स्तम्भः) रजॅग्, पगॅः, पगॅर् (वृतिः, सीमा)

उलु-चन्द्र (शिरश्चन्द्रः), अर्ध-चन्द्र

व्यञ्जनानि
(अक्षर, शास्त्र, व्यञ्जन)

क क-दन्ति गन्तुङन् क

ख ख-खग गन्तुङन् ख

ग ग-दन्ति गन्तुङन् ग

घ घ-घोर गन्तुङन् घ-घोर

ङ ङ-दन्ति गन्तुङन् ङ

च च-दन्ति गन्तुङन् च

छ छ-लेछ गन्तुङन् छ-लेछ

(छकारो ल-सदृश इच्छा-शब्दान्तर्गतः)

ज ज-दन्ति गन्तुङन् ज

झ झ-झर (झर-शब्दान्तर्गतः)

ञ ञ-दन्ति गन्तुङन् ञ

= ज्ञ। अस्योच्चारणं द्न्य—यथा महाराष्ट्रयाम्

ट ट-लटिक् गन्तुङन् ट-लटिक्

ठ ठ-शठ गन्तुङन् ठ-शठ

ड ड-डमरु गन्तुङन् ड-डमरु

ढ ढ-मूढ गन्तुङन् ढ-मूढ

ण ण-रम्बत् (तरंगवत्) गन्तुङन् ण-रम्बत्,

ण = कोजों

त त-दन्ति गन्तुङन् त

67203

थ ᬣ थ-थवा (अथवा-शब्दान्तर्गतः) ◌᭄ᬣ गन्तुङन्

थ-थवा

द ᬤ द-दन्ति ◌᭄ᬤ द-लिन्दुं

ध ᬥ ध-मधु ◌᭄ᬥ गन्तुङन् ध-मधु

न ᬦ न-दन्ति ◌᭄ᬦ न-कोजों

प ᬧ प-दन्ति …᭄ᬧ गेम्पेलन् प

फ ᬨ फ-फल …᭄ᬨ …ᬨ गेम्पेलन् फ-फल

ब ᬩ ब-दन्ति ◌᭄ᬩ गन्तुङन् ब

भ ᬪ भ-कॅम्बं ◌᭄ᬪ गन्तुङन् भ-कॅम्बं

म ᬫ म-दन्ति ◌᭄ᬫ गन्तुङन् म

य ᬬ य-दन्ति ◌᭄ᬬ गन्तुङन् य, नन्य

र ᬭ र-दन्ति ◌᭄ᬭ चक्र, गुवुं

ल ᬮ ल-दन्ति ◌᭄ᬮ गन्तुङन् ल

व ᬯ व-दन्ति ◌᭄ᬯ गन्तुङन् व, सुकु कॅम्बुं

श ᬰ श-शशी ◌᭄ᬰ गन्तुङन् श-शशी

ष ᬱ ष-षप (ष-सर्षप इति समीचीनं स्यात्)

…᭄ᬱ गेम्पेलन् ष-षप

स ᬲ स-दन्ति …᭄ᬲ गेम्पेलन् स

ह ᬳ ह-दन्ति ◌᭄ᬳ गन्तुङन् ह

* * *

अकारान्तानि व्यञ्जनानि “अक्षर-पोलोस्” इत्युच्यन्ते । तेषामुच्चारणं स्वर-जॅग्जॅग् (अॅ, ऑ), स्वर-सोन्दोः (अ) इत्येतैः साहाय्येन कार्यम् । व्यञ्जनसंयोगेषु स्वरहीनं व्यञ्जनं “व्यञ्जन, अक्षर-पदॅम्” इति वोच्यते ॥

* * *

व्यञ्जनानि द्विविधानि–(१) अक्षर-दन्ति
(२) अक्षर-वयः ॥

एषु १८ अक्षर-दन्ति-नामानि—
क, ग, ङ । च, ज, ञ । त, द, न ।
प, ब, म । य, र, ल, व । स, ह ॥

शिष्टानि व्यञ्जनानि अक्षर-वयः–नामानि ॥

* * *

अक्षर-अञ्चँ–नामानो बहवः संक्षेपाः । यथा

सप्तवार ᬋ रविवार
ᬲ सोमवार
ᬳᬂ ᬅ᭄ᬕ अंगारवार
ᬩᬸ बुधवार
ᬯ᭄ᬭ वृहस्पतिवार
ᬰᬸ शुक्रवार
ᬰ शनिवार ॥

अङ्काः

(अङ्क)

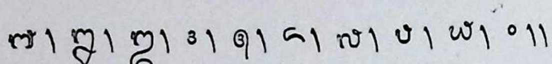

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ ०

विरामचिह्नानि

(चिरि पँपओसन्)

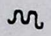 पॅपन्तॅन्, पन्ति (पत्रादौ कथादौ च)

\ चरिक् (सिकि)

\\ चरिक् कलिः

\\°\\ चिरि पङविर्ति किदुं, पसलिनन्

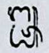 पमद

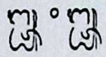 चिरि पङविर्ति कॅकविन्, पसलिनन्

* * *

᭛ ᬑᬁ ᬅᬯᬶᬖ᭄ᬦᬫᬲ᭄ᬢᬸ ᭛

ᬪᬕᬯᬵᬦ᭄ ᬯᬭᬭᬸᬘᬶ ᬫᬸᬧᬸᬮᬓᭂᬦ᭄ ᬲᬵᬭᬲᬵᬭ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬅᬱ᭄ᬝᬵᬤᬰᬧᬃᬯ᭄ᬯ ᭞ ᬕᬯᬾ ᬪᬕᬯᬵᬦ᭄ ᬩ᭄ᬬᬵᬲ ᭞ ᬫᬢᬂᬬᬦ᭄ ᬧᬦᬫᬲ᭄ᬓᬵᬭ ᬲᬶᬭ ᬇ ᬪᬕᬯᬵᬦ᭄ ᬩ᭄ᬬᬵᬲ ᭞ ᬮᬶᬂ ᬦᬶᬭ ᭞

ᬚᬚ᭄ᬜᬾ ᬩᬳᬸᬚ᭄ᬜᬂ ᬧᬭᬫᬵᬪ᭄ᬬᬸᬤᬵᬭᬂ ᬬᬂ ᬤ᭄ᬯᬷᬧᬫᬥ᭄ᬬᬾ ᬲᬸᬢᬫᬵᬢ᭄ᬫᬪᬵᬯᬵᬢ᭄ ᭞
ᬧᬭᬵᬰᬭᬵᬢ᭄ ᬲᬢ᭄ᬬᬯᬢᬷ ᬫᬳᬃᬱᬶᬂ ᬢᬲ᭄ᬫᬿ ᬦᬫᭀᬚ᭄ᬜᬵᬦᬢᬫᭀᬦᬸᬤᬵᬬ ᭟ ᭑ ᭟

ᬳᬦ ᬲᬶᬭ ᬫᬳᬃᬱᬶ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬓᬃᬧᬶᬗ᭄ᬕᬶ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬓᬶᬦᬢ᭄ᬯᬗᬦ᭄ ᬇᬂ ᬢ᭄ᬭᬶᬮᭀᬓ ᭞ ᬭᬸᬫᬦ᭄ᬢᬲᬓᭂᬦ᭄ ᬧᭂᬢᭂᬂ ᬦᬶᬂ ᬅᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᬦᬶᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬵᬯ ᭞ ᬅᬦᬓ᭄ ᬲᬂ ᬲᬢ᭄ᬬᬯᬢᬷ ᭞ ᬧᬢᭂᬫ᭄ᬯᬦ᭄ ᬮᬯᬦ᭄ ᬪᬕᬯᬵᬦ᭄ ᬧᬭᬵᬰᬭ ᭞ ᬧᬸᬢ᭄ᬭ ᬦᬶ ᬤ᭄ᬯᬷᬧ ᬦᬶᬦᬶ ᬓᬺᬱ᭄ᬡᬤ᭄ᬯᬿᬧ ᭞ ᬪᬕᬯᬵᬦ᭄ ᬩ᭄ᬬᬵᬲ ᬗᬭᬦ᭄ᬦᬶᬭ ᭞ ᬲᬶᬭ ᬢ ᬲᬶᬦᭂᬫ᭄ᬩᬄᬦᬶᬭ ᭞ ᬓᬵᬯ᭄ᬬᬦᬶᬭ ᬇᬂ ᬭᬢ᭄ᬦᬦᬶᬭ ᬤ᭄ᬯᬶᬚᬵᬢᬶ ᬲᬵᬭ ᬦᬶ ᬕᬯᬾ ᬦᬶᬭ ᬇᬓᬶ ᭟

[१]॥०॥ **ओं अविघ्नमस्तु**[२] ॥०॥

भगवान् (भगवान्) **वररुचि** (वररुचिः) **मुपुलकॅन्**[१][३] (समुच्चितवान्) **सारसार** (सारान्) **सं ह्यं** (श्रीमद्) **अष्टादशपर्व्व** (अष्टादशपर्वणः, महाभारतस्य)। [४]**गवे** (कृतिः) **भगवान्** (भगवतः) **ब्यास** (व्यासस्य)। **मतंन्यन्**[५] (अतःकारणात्) **पनमस्कार**[६] (नमस्करोति) **सिर** (तत्रभवान्, वररुचिः) **इ भगवान्** (भगवते) **ब्यास** (व्यासाय)। **लिं** (वचनं) **निर** (तस्य) ॥[४]

भगवान् वररुचिर्भगवतो व्यासस्य कृतेः श्रीमदष्टादशपर्वणो महाभारतस्य सारान् समुच्चितवान्। अतः कारणात् तत्रभवान् वररुचिर्भगवते व्यासाय नमस्करोति। तस्य वचनम् ॥

जज्ञे बहुज्ञं[७] **परमाभ्युदारं**[८] **यं द्वीपमध्ये सुतमात्म**[९]**भावात्।**
पराशरात् सत्यवती महर्षि[९] **तस्मै नमोऽज्ञानतमोनुदाय**[१०] ॥ १ ॥

हन (आसीत्) **सिर** (भगवान्) **महर्षि** (महर्षिः)। **तन्** (न) **हन** (आसीत्) **कर्पिङ्गि**[११] (गूढं, अज्ञातं) **निर** (तस्य)। **किनत्वङन्**[१२] (प्रपूजितः) **इं त्रिलोक** (त्रिलोकेषु)। **रुमन्तसकॅन्**[१३] (नुदति) **प्तॅं** (तमः) **निं [अ]ज्ञान** ([अ]ज्ञानस्य) **निं सर्व्वभाव** (सर्वभावानां, सर्वसत्त्वानां)। **अनक्** (सुतः) **सं** (देव्याः) **सत्यवती** (सत्यवत्याः)। **पतॅम्वन्**[१४] (संवेशनफलं, नियोगफलं) **लवन्** (सह) **भगवान्**

(भगवता) पराशर (पराशरेण) । प्रसूत (प्रसूतः) रि ऌङः (मध्ये) निकं कृष्णद्वीप (कृष्णद्वीपस्य) । भगवान् (भगवान्) ब्यास (व्यासः) ङरनिर (नाम तस्य) । सिर (असौ) त (अथ) सँम्बहँन्[१५] (नमस्कार्यः) । कम्नन्[१६] (अथ) इ ङ्गुलुन् (अनेन दासेन, मया) मुजरक्न[१७] (कथयिष्यते) सार (सारः) निं गवे (कृतेः) निर (तस्य) अजि[१८] (धर्मशास्त्रस्य) ॥

आसीद् भगवान् महर्षिः । तस्य [किञ्चिद्] गूढं नासीत् । स त्रिलोकेषु प्रपूजितः । स सर्वभावानामज्ञानतमो नुदति । स देव्याः सत्यवत्याः सुतः । स भगवता पराशरेण सह संवेशनस्य (नियोगस्य) फलम् । स कृष्णद्वीपस्य मध्ये प्रसूतः । तस्य नाम भगवान् व्यासः । तस्मै नमः । अथानेन दासेन मया तस्य कृतेर्धर्मशास्त्रस्य सारः कथयिष्यते ॥

May there be no impediments.

His Reverence Vararuci collected all the essentials of the Mahābhārata, the composition of His Reverence Vyāsa, to whom Vararuci pays homage in the following verse.

"Obeisance to the Great Seer, of vast learning and supreme nobility, who dispels the darkness of ignorance, the son whom Satyavatī begot out of her own being from Parāśara, in the midst of an island."

There was a great seer. There was nothing he did not know. He was honoured in the three worlds. He dispelled the darkness of ignorance of all beings. He was the son of Her Ladyship Satyavatī, begotten of her union with His Reverence Parāśara. He was born in the middle of the Kṛṣṇa island. His name is His Reverence Vyāsa. Before this person should communicate the essence of his wise composition, he must pay his homage to His Reverence

---

The following notes on the testimony of Sārasamuccaya for the textual criticism of the MBh. refer to the Poona critical edition. The abbreviations are the same as given there.

MBh. 12.337.3. a) परमाम्युदारं is found only in Southern mss. T1, G1.3.6 M5-7. परमभ्युदारं is found in one Kawi ms. ख, two Arjunamiśra mss. and M1.

b) आत्मभावात् is not recorded in the critical apparatus of the Poona ed. The closest variant in Poona is आत्मभाजं (K1.2.4 D5.7). N shows आत्मवन्तं and आत्मयोगात्. S has only आत्मवन्तं.

c) For सत्यवती S and N both show a variant गन्धवती.

In the Bengali recension of the Sabhāparvan after the first śloka there are two stanzas of which the second is :

जज्ञे बहुज्ञं परमत्युदारं
यं द्वीपमध्ये सुतमात्मयोगात् ।
पराशरात् सत्यवती महर्षि
तस्मै नमोऽज्ञानतमोनुदाय ॥

१-१. ॥०॥ ॐ अविघ्न°...°मुपुलकँ

इति क त्रुटितम् ।
२. ज—ओं अविघ्नमस्तु नम सिधं ।
३. √पुपुल्-अकॅन् ।
४-४. क त्रुटितम् ।
५. मतं-न्य-न् (मतं 'कारणं, हेतुः', न्य 'तस्य', न् 'यत्') ।
६. प-नमस्कार ।
७. च—बहुज्ञबहुज्ञम् ।
८. ख—परम° ।
९-९. °भावात्...महर्षि— इति क त्रुटितम् ।
१०. क ख च—ज्ञन°, ग छ—ज्ञान°, ज—ज्ञातमोनुद्धय ।
११. क-√पिङ्गि ।
१२. क-°इन्°-√त्वं-अन् । कर्मणि °इन्° अन्तःसर्गः । क...अन् इत्यपि कर्मण्येव । त्वं इति पूजा । कत्वं इति पूजितः ।
१३. √रन्तस्-°उम्°-ॲकन् ।
१४. प-तॅमु-अन् । √तॅमु संवेशने ।
१५. √सॅम्बः-ॲन् ।
१६. क-मॅन-न् ।
१७. म्-उजर्-अकॅन्-अ । √उजर् भाषणे ।
१८. ख—हजि ।

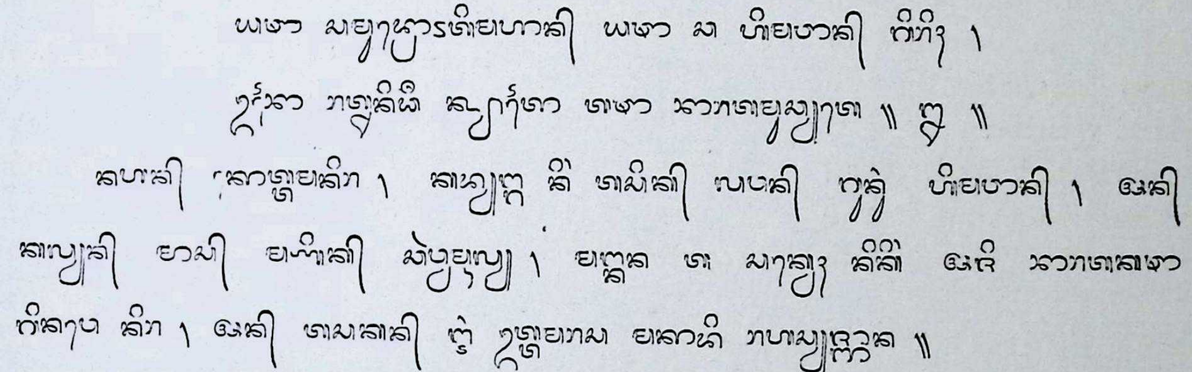

यथा समुद्रोऽतिमहान्[1] **यथा च हिमवान् गिरिः ।**
उभौ रत्ननिधी[2] **ख्यातौ**[3] **तथा भारतमुच्यते ॥ २ ॥**

निहन् (एतद्) **कोत्तमनिर**[4] (अस्योत्तमत्वं) । **कद्यङ्ग** (यथा) **नि तसिक्** (समुद्रः) **लवन्** (च) **गुनुं** (गिरिः) **हिमवान्** (हिमवान्) । **अन्** (हि) **कल्यन्**[5] (खनिः) [6]**मास्** (सुवर्णस्य) **मणिक्**[7] (माणिक्यानां) **सर्व्वमूल्य** (सर्वमूल्यानां) । **मङ्कन** (तथा) **त** (हि) **सववेः**[8] (सर्वं) **निकिं** (एतद्) **अजि** (ज्ञानं) **भारतकथा**[9] (भारतकथा) **गिनवे**[10] (कृता) **निर** (तेन) । **अन्** (हि) **तसकन्**[11] (परिपाकः) **इं उत्तमरस** (उत्तमरसानां) **मकादि** (आदिभूतं) **रहस्यज्ञान** (रहस्यज्ञानं) ॥

एतदस्योत्तमत्वम् । यथा हि समुद्रो यथा च हिमवान् गिरिः सुवर्णस्य सर्वमूल्यानां माणिक्यानां खनी, तथा ह्येतत् सर्वं ज्ञानं यत् तेन कृता भारतकथा । तद्धचादिभूतं रहस्यज्ञानमुत्तमरसानां परिपाकः ॥

As the very big ocean and as the Himālaya mountain are known to be the mines of precious objects, so is the Bhārata.

Now its superiority. As the ocean and the Himālaya mountain are the mines

of gold, jewels and of all precious things, so is this whole composition of his, i.e. the Mahābhārata, which is a dharmaśāstra. This (MBh.) is the ripe product of the superior rasas of primaeval esoteric knowledge.

MBh. 1.56.27. a) अतिमहान् is the Southern reading (cf. Appendix 1 line 24. N has भगवान् and सुमहान्. One of our Kawi mss. क reads हि महान् for अतिमहान् which is attested by a Malayalam ms. M3. This is an instance of Kawi mss. showing two MBh. variants.

c) उभौ रत्ननिधी ख्यातौ appears as ख्यातावुभौ रत्ननिधी in the Poona constituted text, which represents the North. S has ख्यातौ रत्नाकरौ तद्वत्.

d) तथा भारतमुच्यते is a Northern reading, S has महाभारतमुच्यते.

१. क—हि महन् । समुद्रोऽतिमहान्, side by side with हिमवान् गिरिः, is the Indian Ocean.

२. क ख ग ज—°विधि, च—°विधी, छ—°विदि ।

३. क ख ग च छ ज—क्यातो ।

४. क-उत्तम-अॅन् निर ।

५. कदि-अङ्ग ।

६. कलि-अन् । √कलि 'खनने', °अन् 'स्थानम्' । कल्यन् 'खनिः' ।

७-७. क—हिक् ।

८. स-क्वेः ।

९. ग — भारत (कथा इति नास्ति) ।

१०. √गवे-°इन्° । °इन्° इति कर्मणि ।

११. √तसक्-अन् ।

[illegible]
[illegible] ॥ ३ ॥

[illegible] ॥

इदं कविवरैर्नित्यमाख्यानमुपजीव्यते ।
उदयप्रेप्सुभिर्भृत्यैरभिजात इवेश्वरः[1] ॥ ३ ॥

[2]कुनें (तथा च) कोत्तमन्[2] (उत्तमत्वं) सं ह्यं भारतकथा (श्रीभारतकथायाः)। रि देन्यन्[3] (यतः, हि) सिर (एषा) नित्य (नित्यं) पिनकोपजीवन[4] (उपजीव्यते) सं कविवर (श्रीकविवरैः) । कद्यङ्गन् (यथा) सं प्रभु (देवः प्रभुः, ईश्वरः) सुजन्म (सुजन्मा, अभिजातः) अन् (हि) पिनकोपजीवन (उपजीव्यते) निं वद्व (भृत्यैः) अङ् सिर्[5] (प्रेप्सुभिः) विभव (विभवं, उदयं) ॥

तथा च श्रीभारतकथाया उत्तमत्वम् । एषा हि नित्यं कविवरैरुपजीव्यते । यथा हि सुजन्मा देवः

प्रभुर्विभवं प्रेप्सुभिर्भृत्यैरुपजीव्यते तथा ॥

This narrative is the eternal subsistence of master poets, just as a king of noble lineage is the subsistence of dependents who strive to rise.

MBh. 1.2.241. a) इदं कविवरैर्नित्यम् is not recorded by the Poona ed. Only in the third quarter one Southern ms. G7, नित्यैः replaces भृत्यैः. Poona reading is इदं सर्वैः कविवरैः.

१. ख ग—°च्चरः, च—°सारः, छ—°चार ।

२-२. क त्रुटितम् ।

३. दे-न्य-न् । दे 'कारणं' ।

४. च छ—°जिव ।

५. छ ज—°सि । अं-√उसिर् ।

ᬇᬢᬶᬳᬵᬲᭀᬢ᭄ᬢᬫᬵᬤᬲ᭄ᬫᬵᬚ᭄ᬚᬵᬬᬦ᭄ᬢᬾ ᬓᬯᬶᬩᬸᬤ᭄ᬥᬬᬄ᭞
ᬧᬜ᭄ᬘᬪ᭄ᬬ ᬇᬯ ᬪᬹᬢᬾᬪ᭄ᬬᭀ ᬮᭀᬓᬲᬂᬯᬶᬥᬬᬲ᭄ ᬢ᭄ᬭᬬᬄ ᭥ ᭔ ᭥

ᬅᬧᬬᬵᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬶ ᬅᬚᬶ ᬪᬵᬭᬢᬓᬣᬵ᭞ ᬲᬗ᭄ᬓ ᬦᬶ ᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶ ᬲᬂ ᬓᬯᬶ᭞ ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬕ ᬦᬶ ᬢ᭄ᬭᬶᬮᭀᬓ ᬅᬦ᭄ ᬯᬶᬚᬶᬮ᭄ ᬲᬗ᭄ᬓᬾ ᬧᬜ᭄ᬘᬫᬳᬵᬪᬹᬢ ᭥

इतिहासोत्तमादस्माज्जायन्ते कविबुद्धयः ।
पञ्चभ्य इव भूतेभ्यो लोकसंविधयस्त्रयः ॥ ४ ॥

[1]**अपयापन्** (अथ च) **ईकि**[1] (एषा) **अजि** (पुण्या) **भारतकथा** (भारतकथा)। **सङ्क** (प्रभवः) **नि**[2] **बुद्धि** (बुद्धीनां) **सं कवि** (श्रीकवीनां)। **कद्यङ्ग निं** (यथा) **त्रिलोक** (त्रयो लोकाः) **अन्** (हि) **विजिल्** (जायन्ते) **सङ्के पञ्चमहाभूत** (पञ्चमहाभूतेभ्यः) ॥

अथ चैषा पुण्या भारतकथा कविबुद्धीनां प्रभवः । यथा हि पञ्चभूतेभ्यस्त्रयो लोका जायन्ते तथा ॥

Out of this excellent narrative are created poetic faculties. It is like the five elements out of which the mechanism of the three worlds is formed.

MBh. 1.2.237 (practically no v.l.).

१-१. क त्रुटितम् ।

२. ख छ—नि ।

ᬅᬦᬵᬰ᭄ᬭᬶᬢ᭄ᬬᬿᬢᬤᬵᬔ᭄ᬬᬵᬦᬂ ᬓᬣᬵ ᬪᬸᬯᬶ ᬦ ᬯᬶᬤ᭄ᬬᬢᬾ᭞
ᬆᬳᬵᬭᬫᬦᬧᬵᬰ᭄ᬭᬶᬢ᭄ᬬ ᬰᬭᬷᬭᬲ᭄ᬬᬾᬯ ᬥᬵᬭᬡᬫ᭄ ᭥ ᭕ ᭥

ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬅᬚᬶ ᬦᬶ ᬪᬸᬯᬦ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬓᬵᬭᬡ ᬇᬓᬶ ᬫᬳᬵᬪᬵᬭᬢ᭞ ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬕ ᬦᬶ

[illegible] ॥

अनाश्रित्यैतदाख्यानं कथा भुवि न विद्यते ।
आहारमनुपाश्रित्य शरीरस्येव धारणा[1] ॥ ५ ॥

तातन् (न जातु) **हन** (विद्यते) **अजि** (कथा) **रिं भुवन** (भुवने)। [2]**तन्** (न) **पकाश्रय** (आश्रयते) **ईकि** (एतद्) **व्यासवचन** (व्यासवचनं)।[2] **कद्यङ्ग निं** (यथा) **शरीर** (शरीरं) **तन्** (न) **हन** (विद्यते)। **य** (यद्) **तन्** (न) **पकाश्रय** (आश्रयते) **ङाहार**[3] (आहारं) ॥

सा कथा भुवने न जातु विद्यते यैतद् व्यासवचनं नाश्रयते। यथा तच्छरीरं न विद्यते यदाहारं नाश्रयते ॥

There is no tale in this world which does not hang on this narration. It is like unto a body which maintains itself on food.

MBh. 1.2.240. c) अनुपाश्रित्य of lontars is found only in three Southern mss. T2 G3 M3, the rest अनपाश्रित्य.

d) Our धारणा only in three Southern mss. T2 G7 M4, others धारणम्.

[1] ख च छ—धारण, ज—स्फरणा।

२-२. क त्रुटितम् ।

३. =ङ-आहार । क ग च छ—ङहार, ख—ङुहार ।

[illegible] ॥ ६ ॥

[illegible] ॥

[illegible]

ᬲᬫᬸᬘ᭄ᬘᬬ ᬧᬧᬸᬧᬸᬮ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬦᬳᬦ᭄ ᬫᬢᬗ᭄ᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬲᬵᬭᬲᬫᬸᬘ᭄ᬘᬬ ᬗᬭᬦᬶᬓᬶ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬅᬚᬶ ᭞ ᬤᬫᭂᬮ᭄
ᬪᬕᬯᬵᬦ᭄ ᬯᬭᬭᬸᬘᬶ ᭞ ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬧᬶᬦ᭄ᬓᭂᬢ᭄ ᬪᬕᬯᬵᬦ᭄ ᬯᬿᬰᬫ᭄ᬧᬵᬬᬦ ᬇ ᬫᬳᬵᬭᬵᬚ ᬚᬦᬫᬾᬚᬬ ᭞
ᬇ ᬓᬵᬮ ᬦᬶᬭ ᬘᬸᬫᬭᬶᬢᬵᬓᭂᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬪᬵᬭᬢᬓᬣᬵ ᭞ ᬬᬢᬶᬓᬶ ᬯᬶᬢᬦᬶ ᬲᬵᬭᬲᬫᬸᬘ᭄ᬘᬬ ᭟

श्रुत्वा त्विदमुपाख्यानं श्राव्यमन्यन्न रोचते[1] ।
पुंस्कोकिलरुतं श्रुत्वा रूक्षा ध्वांक्षस्य वागिव ।। ६ ।।

लवन् (अपरं) **वनेः** (च) **कोत्तमनिर** (अस्योत्तमत्वं) । **यन्** (यदि) **हन** (विद्यते) **सिर** (कश्चित्) **त्लस्** [2]**रुम्ङॉं** (श्रुतः) **रस** (रसः) **निकि** (अस्य) **सं ह्यं अजि** (उपाख्यानस्य) । **पिसनिङ्** (कथं) **जुग** (नु) **सिर** (सः) **अह्युन** (रोचयेत) **रुमॅङ्ङ** (श्रोतुं) **कथान्तर** (कथान्तरं) । **त्क रिं** (दूरे तिष्ठन्तु) **गीत** (गीतं) **वेणु** (वेणुः) **वीणादि** (वीणादि) । **कद्यङ्ङ निं** (यथा) **व्वं** (पुरुषः) **रुम्ङॉं**[3] (श्रुतः) **सुशब्द** (सुशब्दः) **निं कुवों** (कोकिलस्य) । **हुवुस् रुम्सॅप्** (प्रविष्टं) **रि हति** (हृदये) **लङॅन्** (माधुर्यं) **इं स्वरन्य** (स्वरस्यास्य) । **अमङ्ुन्**[4] (कुर्वन्) **हर्ष** (हर्षं) **निं चित्त** (चित्तस्य) । **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **ग्न्ता** (सम्भावना) **नि** (तस्य) **कह्युन**[5] (रुचौ) **रुमॅङ्ङ** (श्रोतुं) **ऋस्** (रौक्ष्यं) **निं शब्द** (शब्दस्य) **निं गगक्** (ध्वांक्षस्य) ।।[2]

अपरं चास्योत्तमत्वम् । यदि कश्चिद् विद्यते येनास्योपाख्यानस्य रसः श्रुतः कथं नु स कथान्तरं श्रोतुं रोचयेत । दूरे तिष्ठन्तु गीतं वेणुर्वीणादि । यथा यदि पुरुषेण कोकिलस्य सुशब्दः श्रुतः, हृदये चास्य स्वरस्य माधुर्यं प्रविष्टं, चित्ते च हर्षः कृतः, तदा ध्वांक्षशब्दस्य रौक्ष्यं श्रोतुं स रोचयेतेति सम्भावना न विद्यते ।।

मङ्कन (इति) **लिं** (वचनं) **भगवान्** (भगवतः) **वररुचि न्** (वररुचेः) **पनमस्कार** (नमस्कुर्वतः) **रिं भगवान्** (भगवन्तं) **ब्यास** (व्यासं) । [6]**नॅहॅर्** (अतः परं) **उमुजरकॅन्**[6] (कथयति) **कोत्तमन्** (उत्तमत्वं) **इकिं** (अस्याः) **भारतकथा** (भारतकथायाः) ।[7] **इकिं**[8] (एषः) **इनरनन्**[9] (आख्यायते) **सारसमुच्चय** (सारसमुच्चयः) । **सार** (सारः) **ङरनिं** (नाम) **विशेष** (विशेषस्य) । **समुच्चय** (समुच्चयः) **पपुपुल्न्य**[10] (अस्य संग्रहः) । **नहन्** (इति) **मतंन्यन्** (अतः) **सारसमुच्चय** (सारसमुच्चयः) **ङरनिंकि** (अभिधानमस्याः) **सं ह्यं** (पुण्यायाः) **अजि** (कथायाः) । **दमॅल्** (कृतिः) **भगवान्** (भगवतः) **वररुचि** (वररुचेः) । **निहन्** (एषः) **पिन्कॅत्**[11] (उपदेशः) **भगवान्** (भगवतः) **वैशम्पायन** (वैशम्पायनस्य) **इं महाराज जनमेजय** (महाराजाय जनमेजयाय) । **इ काल निर** (काले) **चुमरिताकॅन्**[12] (कथनस्य) **इकं** (अस्याः) **भारतकथा** (भारतकथायाः) । **यतिकि** (एषः) **वितन्**[13] (उद्गमः) **इं सारसमुच्चय** (सारसमुच्चयस्य) ।।

इति वचनं भगवन्तं व्यासं नमस्कुर्वतो भगवतो वररुचेः । अतः परमस्या भारतकथाया उत्तमत्वं कथयति । एष सारसमुच्चय आख्यायते । सारो नाम विशेषस्य । समुच्चयोऽस्य संग्रहः । इत्यतः सारसमुच्चयोऽस्याः पुण्यायाः कथाया अभिधानम् । एषा कृतिर्भगवतो वररुचेः । एष भारतकथाकथनकाले

महाराजाय जनमेजयाय भगवतो वैशम्पायनस्योपदेशः । एष सारसमुच्चयस्योद्गमः ।।

After having heard this narrative another narrative will sound insipid. Just as after having listened to the notes of a male cuckoo, the harsh cries of a crow jar on one's ears.

Something more about this excellence. If somebody has enjoyed the hearing of this story how would it be possible for him to enjoy another tale or a song or a flute. When the music of a cuckoo has pervaded the heart with the sweetness of its melody then one would hardly find pleasure in listening to the cawings of a crow.

Thus spoke Bhagavān Vararuci while paying his obeisance to Bhagavān Vyāsa. Henceforth he will say what is best in this Bhārata epic. It is designated Sārasamuccaya. Sāra signifies essence. Samuccaya is its accumulation. It is the work of Bhagavān Vararuci. This didactic discourse was delivered at the time of the narration of the Bhārata epic by Bhagavān Vaiśampāyana to Mahārāja Janamejaya.

MBh. 1.2.236. b) Lontars show श्रव्यम् (mss. ख, ग, च, छ, ज) and श्राव्यम् (ms. क). In Poona ed. श्राव्यम् is an all-India reading; only K1.3 B2.4 Da Dn1 D1.7.11 show श्रव्यम्. Kawi रोच्यते (रोद्यते in क) is replaced by रोचते in Poona ed., रोच्यते is not recorded even as a variant. रोद्यते of our best ms. क may point to a contamination between रोच्यते and विद्यते. विद्यते is found in D13 and the text of the commentator Arjunamiśra.

१. क—रोद्यते ।

२-२. क त्रुटितं पश्चाल्लिखितं च ।

३. √ऋङॉ-°उम्° ।

४. √बङुन् ।

५. क-√ह्युन्-अ ।

६-६. च—न्हॅरुंमुजर्रकॅन्, ज—न्हॅरुं° । उम्-√उजर्-अकॅन् ।

७. क अधिपाठः—लुम्कस् त सिर मुजरकॅन् सार निं भारतकथा ।

८. क— इकी, छ—इकिं ।

९. ख—हिङरनन् । इन्-√अरन्-अन् ।

१०. ज—पुपुल्न्य । प-√पुपुल्-न्य ।

११. च छ—पित्कॅत् । √तॅकॅत् ।

१२. √चरित-°उम्°-अकॅन् ।

१३. वित्-अन् ।

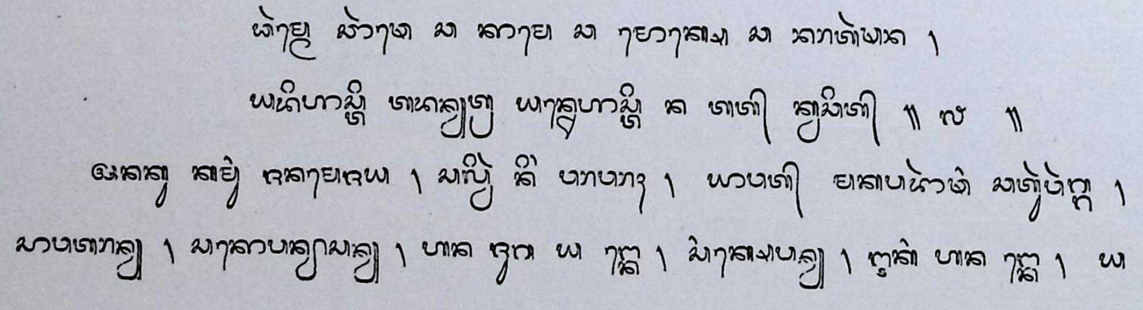

ᬇᬓᬂ ᬳᬦ ᬗ᭄ᬓᬾ ᬭᬶᬮᬾᬦ᭄ ᬲᬗ᭄ᬓᬾᬭᬶᬓᬶᬜ᭞ ᬇᬓᬂ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬗ᭄ᬓᬾ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬇᬓᬂ ᬭᬶ ᬮᬾᬦ᭄ ᬲᬗ᭄ᬓᬾᬭᬶᬓᬶᬜ᭟

धर्म्मे चार्थे च कामे च मोक्षे च भरतर्षभ ।
यदिहास्ति तदन्यत्र यन्नेहास्ति न तत् क्वचित् ॥ ७ ॥

अनकु (पुत्र मम) **कमुं** (त्वं) **जनमेजय** (जनमेजय) । **सल्विर्**[1] (सर्वे विधाः) **नि वरवरः** (उपदेशानां) । **यावत्** (यावन्तः) **मकपदार्थं** (पदार्थभूताः) **चतुर्वर्ग्ग** (चतुर्वर्गस्य) । **सावतरन्य** (सर्वाण्यस्याङ्गानि) । **सकोपन्यासन्य**[2] (सर्वाण्यस्योपाङ्गानि) । **हन** (विद्यन्ते) **जुग** (हि) **य ङ्के** (तानीह) । **संक्षेपन्य** (तत्संक्षेपः) । **इकं** (यद्) **हन** (विद्यते) **ङ्के** (इह) । **य इक** (तद्) **हन** (विद्यते) **इं लेन्** (अन्यत्र) **सङ्केरिकि** (एतस्मात्) । **इकं** (यद्) **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **ङ्के** (इह) । **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **इक** (तद्) **रिं लेन्** (अन्यत्र) **सङ्केरिकि** (एतस्मात्) ॥

मम पुत्र जनमेजय, यावन्तश्चतुर्वर्गस्य पदार्थभूताः सर्वविधा उपदेशास्तेषां सर्वाण्यङ्गानि सर्वाणि चोपाङ्गानीह विद्यन्ते । तत्संक्षेपः । यदिह विद्यते तदन्यत्र विद्यते । यदिह न विद्यते तदन्यत्र न विद्यते ॥

You, scion of the Bharata race, in the field of dharma, artha, kāma and mokṣa, whatever is recorded here that is to be found elsewhere, and what is not recorded here is not to be found anywhere else.

MBh. 1.56.33 (practically no. v.l.).

[1] स-ल्विर् ।

[2] स-क-उपन्यास-अॅन् ।

ᬫᬵᬦᬸᬱᬄ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬹᬢᬾᬱᬸ ᬯᬃᬢ᭄ᬢᬢᬾ ᬯᬿ ᬰᬸᬪᬵᬰᬸᬪᬾ᭞
ᬅᬰᬸᬪᬾᬱᬸ ᬲᬫᬵᬯᬶᬱ᭄ᬝᬁ ᬰᬸᬪᬾᬱ᭄ᬯᬾᬯᬵᬯᬓᬵᬭᬬᬾᬢ᭄ ᭟ ᭘ ᭟

ᬭᬶ ᬲᬓ᭄ᬯᬾᬄ ᬦᬶ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬹᬢ᭞ ᬇᬓᬶᬂ ᬚᬦ᭄ᬫ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬚᬸᬕ ᬯ᭄ᬦᬂ ᬕᬸᬫᬯᬬᬓᬾᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬰᬸᬪᬵᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫ᭞ ᬓᬸᬦᬾᬂ ᬧᬦᬾᬦ᭄ᬢᬲᬓ᭄ᬦ ᬭᬶ ᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᬚᬸᬕ ᬇᬓᬂ ᬅᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫ᭞ ᬨᬮ ᬦᬶ ᬤᬤᬶ ᬯ᭄ᬯᬂ ᭟

मानुषः सर्व्वभूतेषु वर्त्तते वै शुभाशुभे ।
अशुभेषु समाविष्टं शुभेष्वेवावकारयेत् ॥ ८ ॥

रि सक्वेः (सर्वेषु) **नि सर्व्वभूत** (सर्वभूतानां) । **इकिं** (एषः) **जन्म व्वं** (मनुष्यजन्मा) **जुग** (हि) **व्नं** (शक्नोति) **गुमवयकॅन्**[1] (कर्तुं) **इकं शुभाशुभकर्म्म** (शुभाशुभं कर्म) । **कुनॅं** (अथ) **पनॅन्तसक्न**[2] (तारयेत) **रि शुभकर्म्म** (शुभकर्मसु) **जुग** (हि) **इकं** (यः) **अशुभकर्म्म** (अशुभकर्मा) । **फल** (फलं) **नि ददि व्वं** (मनुष्यभावस्य) ॥

सर्वभूतेष्वेष मनुष्यजन्मा हि शुभाशुभं कर्म कर्तुं शक्नोति । यो ह्यशुभकर्मा स शुभकर्मसु तार्येत । इति फलं मनुष्यभावस्य ॥

Among all beings man alone performs good and evil acts. If one be engrossed in evil, he should be taken across towards good.

MBh. 12.297.19. a) Our मानुषः is replaced by मानसं in Poona ed.

c) For अशुभेषु समाविष्टं Poona has अशुभेभ्यः समाक्षिप्य (Northern variant सदाक्षिप्य).

d) For अवकारयेत् Poona अवतारयेत् (var. अवतारय, अवधारय, अवधारयेत्). Note however that क and त can easily be confused in the Balinese script.

१. √गवे-°उम्°-अकॅन् ।

२. √अॅन्तस् ।

ᬉᬧᬪᭀᬕᬿᬄ ᬧᬭᬶᬢ᭄ᬬᬓ᭄ᬢᬂ ᬦᬵᬢ᭄ᬫᬵᬦᬫᬯᬲᬵᬤᬬᬾᬢ᭄ ᭞
ᬘᬡ᭄ᬟᬵᬮᬢ᭄ᬯᬾᬧᬶ ᬫᬵᬦᬸᬱ᭄ᬬᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬣᬵ ᬢᬵᬢ ᬤᬸᬃᬮ᭄ᬮᬪᬫ᭄ ᭟ ᭙ ᭟

ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬳ᭄ᬬᬯ ᬫᬵ ᬚᬸᬕ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬦᬲ᭄ᬢᬧ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬧᬭᬶᬪᬯ ᭞ ᬲᬶ ᬤᬤᬶ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬢ ᬧ᭄ᬯ ᬓᬕᭀᬂᬓᭂᬦ᭄ ᬭᬶ ᬅᬫ᭄ᬩᭂᬓ᭄ ᭞ ᬅᬧᬬᬧᬦ᭄ ᬧᬭᬫᬤᬸᬃᬮ᭄ᬮᬪ ᬇᬓᬶ ᬲᬶ ᬚᬦ᭄ᬫᬫᬵᬦᬸᬱ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶ ᬘᬡ᭄ᬟᬵᬮᬬᭀᬦᬶ ᬢᬸᬯᬶ ᭟

उपभोगैः परित्यक्तं नात्मानमवसादयेत् ।
चण्डालत्वेऽपि मानुष्यं [1]सर्व्वथा तात[1] दुर्ल्लभम् ॥ ९ ॥

मतंन्यन् (अतः) **ह्यव** (मा) **जुग**[2] (खलु) **व्वं** (पुरुषः) **मनस्ताप** (मनस्तापं कुर्यात्) । **अन्** (यदि) **तन्** (न) **परिभव** (विभवति) । **सि ददि व्वं** (मनुष्यभावः) **त प्व** (खलु) **कगॉङ्वन**[3] (महीयेत) **रि अम्बॅक्** (हृदये) । **अपयपन्** (यतः) **परमदुर्ल्लभ** (परमदुर्लभं) **ईकि** (एतद्) **सि जन्ममानुष** (मानुषजन्म) **ङरन्य** (नाम) । **यद्यपि** (यद्यपि) **चण्डालयोनि** (चण्डालयोनिः) **तुवि** (एव) ॥

यदि न विभवति तथापि पुरुषो मनस्तापं न कुर्यात् । तस्य खलु हृदये मनुष्यभावो महीयेत । यद्यपि चण्डालयोनिरेव । परमदुर्लभं ह्येतन्मानुषजन्म नाम ॥

If one be devoid of prosperity one should not be unhappy about it. The human frame even though as a pariah is most invaluable.

MBh.12.286.31. a) Our परित्यक्तं appears only in three Devanāgarī mss. The general reading for North and South is अपि त्यक्तं with a Kashmirian variant अभित्यक्तं.

b) अवसादयेत् has a variant सादयेन्नरः. Ds1 reads

साधयेत्. ध appears in two lontars also.

d) सर्वथा तात दुर्लभं is also the reading of the Poona text.

१-१. क—सर्व्वंषात्वति, ख—सर्व्वार्षित्वाथ, ग—सर्व्वाषत्वंथ, च—सर्व्वंषत्वात, छ—सर्व्वंथत्वात ।

२. क—शुग, ग ज—जुगं, च—जुगा ।

३. क-√गाँ- अकॅन्-अ ।

४. ख च छ—सि ददि ।

ᬇᬬᬂ ᬳᬶ ᬬᭀᬦᬶᬄ ᬧ᭄ᬭᬣᬫᬵ ᬬᬵᬂ ᬧ᭄ᬭᬵᬧ᭄ᬬ ᬚᬕᬢᬷᬧᬢᬾ᭞
ᬆᬢ᭄ᬫᬵᬦᬂ ᬰᬓ᭄ᬬᬢᬾ ᬢ᭄ᬭᬵᬢᬸᬂ ᬓᬃᬫ᭄ᬫᬪᬶᬄ ᬰᬸᬪᬮᬓ᭄ᬱᬡᬿᬄ ᭟ ᭑᭐ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬶ ᬤᬤᬶ ᬯ᭄ᬯᬂ᭞ ᬉᬢ᭄ᬢᬫ ᬚᬸᬕ ᬬ᭞ ᬦᬶᬫᬶᬢ᭄ᬢ ᬦᬶ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ᭄᭞ ᬯ᭄ᬦᬂ ᬯᬶ ᬬ ᬢᬸᬫᬸᬮᬸᬂ
ᬅᬯᬓ᭄ᬬ ᬲᬗ᭄ᬓᬾᬂ ᬲᬁᬲᬭ᭞ ᬫᬓᬲᬵᬥᬦᬂ ᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫ᭞ ᬳᬶᬗᬦ᭄ ᬇᬂ ᬓᭀᬢ᭄ᬢᬫᬦ᭄ ᬇᬂ ᬤᬤᬶ ᬯ᭄ᬯᬂ
ᬇᬓ ᭟

इयं हि योनिः प्रथमा यां प्राप्य जगतीपते ।
आत्मानं शक्यते त्रातुं[1] कर्म्मभिः शुभलक्षणैः ॥ १० ॥

अपन् (यतः) इकि (एषः) ददि[2] व्वं (मनुष्यभावः) । उत्तम (उत्तमः) जुग (हि) य (एषः) । निमित्त (निमित्तं) निं मङ्कन (तस्य) । व्नं (शक्नोति) वि (हि) य (सः) तुमुलुं[3] (त्रातुं) अवक्य (आत्मानं) सङ्कें[4] संसार (संसारात्) । मकसाधनं (साधनं कृत्वा) शुभकर्म्म (शुभकर्माणि) । हिङन्[5] (सीमा) इं कोत्तमन् (उत्तमत्वस्य) इं ददि व्वं (मनुष्यभावस्य) इक (एतस्य) ॥

यत एष मनुष्यभावः । उत्तमो ह्येष तन्निमित्तम् । स हि शुभकर्माणि साधनं कृत्वा संसारादात्मानं त्रातुं शक्नोति । एष सीमा मनुष्यभावस्योत्तमत्वस्य ॥

This birth is the foremost, O King! Having acquired it one is able to save himself by noble deeds.

MBh. 12.286.32. c) आत्मानं शक्यते त्रातुं is probably the older reading, आत्मानं being governed by त्रातुं. All Poona mss. however have the more normal आत्मा for आत्मानं and read आत्मा वै शक्यते त्रातुं. It would be strange to think that no trace of आत्मानं has been left in Indian mss. One can only recommend a looking up of more Indian mss.

१. ख—थ्रतुं, ग—त्रतं, च ज—त्रातं, छ—त्राती ।

२. ख—सि ददि ।

३. √तुलुं-°उम्° ।

४. क—संङ्कें, ग—सङ्के, छ—संङ्के ।

५. √हिङ-न् ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ ११ ॥

[illegible] ॥

इहैव[1] नरकव्याधेश्चिकित्सां न [2]करोति यः ।
गत्वा निरौषधं स्थानं सरुजः किं करिष्यति ॥ ११ ॥

हन (विद्यते) **प्व** (चेत्) **व्वं** (मनुष्यः) **तन्** (न) **गवयकॅन्** (करोति) **इकं** (तानि) **शुभकर्म्म** (शुभकर्माणि)। **तम्ब** (औषधं) **निं नरकलोक** (नरकलोकस्य) **काङ्क्षॅन्**[3] **लर** (व्याधिमतस्य)। **प्जः** (मृतः) **प्व** (हि) **य** (सः)। **व्वं** (मनुष्यः) **अलर** (सरुजः) **मर** (गच्छति) **रिं देश** (देशं) **कतुनन्**[4] **तम्ब** (निरौषधं) **त ङरनिक** (नाम)। **रूप निं** (व्यक्तं) **तन्** (न) **कतमु**[5] (लभ्यते) **इकं एनक्** (शुभं) **कोलहन्य**[6] (स्वकर्मफलं) ॥

One who does not remedy the hell-disease while he is in the incarnation of man, what then will he do when he goes to non-human incarnations where he lacks the remedy of doing conscious noble deeds.

---

[1] क ग ज—°च, ख—°च्च, च छ—°हेच ।

[2] च—'करो' इत्यतः परं द्वादशश्लोके चतुर्थपादे 'प्राप्य' इति यावन्नास्ति ।

[3] क-√अङ्क्षॅन् ।

[4] क-√तुन-अॅन् ।

[5] ख ग ज—तॅमु ।

[6] क-√उलः-अन्-न्य ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ १२ ॥

[illegible] ॥

[1]सोपानभूतं स्वर्ग्गस्य मानुष्यं[2] प्राप्य[1] दुर्ल्लभम् ।
तथात्मानं समादध्याद् ध्वंसेत न पुनर्य्यथा ।। १२ ।।

परमार्थन्य (अस्यार्थः) । **पॅंपॅाङॅन्** (उपयुज्येत) **त प्व** (हि) **कतॅम्वनिंकि** (लाभः) **सि ददि व्वं** (मनुष्यभावस्य) । **दुर्ल्लभ** (दुर्लभः) **वि य त** (खलु सः) । **साक्षात्** (साक्षात्) **हण्ड** (सोपानं) **निं**[3] **मर** (गमनाय) **रिं**[3] **स्वर्ग्ग इक** (स्वर्गं) । **सनिमित्त निं** (यथा) **तन् तिबा** (न ध्वंसेत) **मुवः**[4] (पुनः) **त प्व** (तथा) **दम्लक्न** (समादध्यात्) ।।

Having acquired the human frame which is difficult of attainment and which forms a ladder to heaven, one should act in such a manner that one does not slip down again.

MBh.12.309.79. a) All the lontars read °भूत for °भूतं. Poona ed. registers no such variation.

d) For our ध्वंसेत Poona has भ्रश्येत, भ्रश्यते, म्रियते etc. ध्वंसेत is not found in any Poona mss.

१-१. च नास्ति ।

२. क—म°, ख—°षम्, ग—मनुष्याम् ।

३-३. च छ नास्ति ।

४. क—म्वः ।

[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

कर्म्मभूमिरियं ब्रह्मन् फलभूमिरसौ मता ।
इह यत् कुरुते कर्म्म तत् परत्रोपभुज्यते ।। १३ ।।

अपन् (अथ) **इकिं** (यद्) **जन्म** (जन्म) **मङ्के** (इह) । **पगवयन्**[1] (करणभूमिः) **शुभाशुभकर्म्म** (शुभाशुभकर्मणां) **जुग य**[2] (हि तद्) । **इकं** (यद्) **रि पॅन**[3] (परत्र) **पभुक्तयन्** (उपभोगभूमिः) **कर्म्मफल**

(कर्मफलानां) इक (सा) । कलिङन्य[४] (अस्यार्थः) । इकं (यानि) शुभाशुभकर्म्म (शुभाशुभकर्माणि) मङ्के (इह) । रि[५] पॅन[६] (परत्र) इक (तद्) अन् (यद्) कभुक्ति (भुज्यते) फलन्य (तत्फलं) । रि प्गत् (अवसाने) नि[७] कभुक्त्यन्य[८] (तद्भोगस्य) । मंजन्म (जायते) त य मुवः (अथ स पुनः) । तुमूत[९] (अनुसर्तुं) वासना (वासनां) निं कर्म्मफल (कर्मफलानां) । वासना (वासना) ङरनिं (नाम) संस्कार (संस्कारस्य) । तुरः (शेषः) निं[१०] अम्बॅ[११]मात्र (वासलेशस्य) । य (सः) तिनूत् (अनुस्रियते) निं परिभाषा[१२] (परिभाषया, दण्डेन) । स्वर्गच्युत (स्वर्गच्युतः) । नरकच्युत (नरकच्युतः) । कुनं (अथ) इकं (यानि) शुभाशुभकर्म्म (शुभाशुभकर्माणि) रि पॅन (परत्र) । तन् पफल (अफलानि) इक (तानि) । मतंन्यन् (अतः) मङ्के (इह) जुग (एव) पॅंपॅाङ[१३] (समाचरेत्) शुभाशुभकर्म्म (शुभाशुभकर्माणि) ॥

O Brahman, the human incarnation forms the domain of action. Beyond is the domain of enjoyments of their results. Whatever deeds are performed here, they are enjoyed hereafter. The birth herebelow is the region of doing acts, noble or ignoble. The next world is the region of enjoyment of the fruits of actions. The meaning is that the actions good or evil are done here while their fruit is obtained hereafter, and when the enjoyment comes to an end, one is again born in order to follow vāsanā for fruits of actions. Vāsanā is saṃskāra or impression. It is the wee bit of odour that is left over. It is followed by punishment. He falls from beyond, which may be either heaven or hell. Now as regards good or evil actions that may be done in hell or heaven, they yield no fruit. Hence one should perform actions good or evil in this world only.

MBh. 3.247.35. Poona ed. has reversed the order of the two hemistichs.

c) For कुरुते all Poona mss. have क्रियते but in 3.245.19 where c d recur, a Śāradā ms. (Ś1) supports कुरुते.

१. प-√गवे-अन् ।

२. ख ग च छ ज—युक्तिन्य । य is found in क only. It seems to be the original. युक्तिन्य of other lontars is a later effort at emphasis.

३. ख ग—पॉन, च छ—प्ना ।

४. क-√लिङ-अन्-न्य ।

५. क ख ग—रिं ।

६. क ख ग—पॉन, च छ—प्ना ।

७. ग—नी, च—निं ।

८. क-√भुक्ति-अन्-न्य ।

९. √तूत्-°उम्°-अ ।

१०. क नास्ति ।

११. ख—ह्म्बॅ, च छ ज—आम्बॅ, ग—अम्बाॅ ।

१२. Note परिभाषा as punishment.

१३. क—ङमॅांपॉङ, ख—पॉंपॉङ, ग—ङमॅांपॉं, च—ङमॅं पॅं ङ, छ—ङमॅपॅङ, ज—ङमॅं पॅङ ।

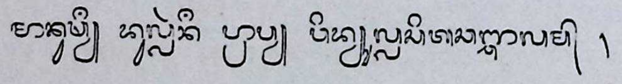

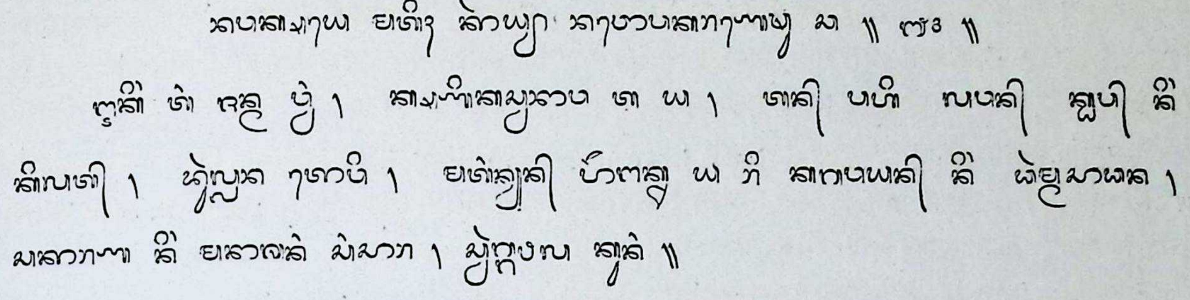

मानुष्यं दुर्ल्लभं प्राप्य विद्युल्लसितचञ्चलम् ।
भवक्षये[1] मतिः कार्य्या भवोपकरणेषु[2] च ॥ १४ ॥

इकि तं (यदेतद्) **जन्म व्वं**(मनुष्यजन्म) । **क्षणिकस्वभाव** (क्षणिकस्वभावं) **त य** (हि तद्) । **तन् पहि** (अभेदः) **लवन् कडप्** (लसितेन) **निं किलत्** (विद्युतः) । **दुर्ल्लभ** (दुर्लभं) **तोवि** (खलु) । **मतंन्यन्** (अतः) **पॅाङ्क्न[3]** (यतेत, मतिं कुर्यात्) **य** (सः) **रि कगवयन्[4]** (करणे) **निं धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनानां) । **सकारण** (सर्वं कारणं) **निं मनाशनं संसार[5]** (संसारनाशनस्य, भवक्षयस्य) । **स्वर्ग्गफल** (स्वर्गफलस्य) **कुनं** (च) ॥

Having attained the human body which is difficult to acquire and which lasts only as long as a flash of lightning, one should determine destroying existence and its instruments.

---

[1] ख छ—भा°, च—भावा° । It is difficult to decide whether the original is भव or भाव in the third and fourth quarters. The manuscripts are equally divided between the two and offer no basis for the superiority of the one over the other.

[2] ख—भावोपका°, ग—°कारणेषु, च छ—भा° ।

[3] √पॅा-अकॅन्-अ ।

[4] क-√गवे-अन् ।

[5] ख—शरीर । It is an emendation.

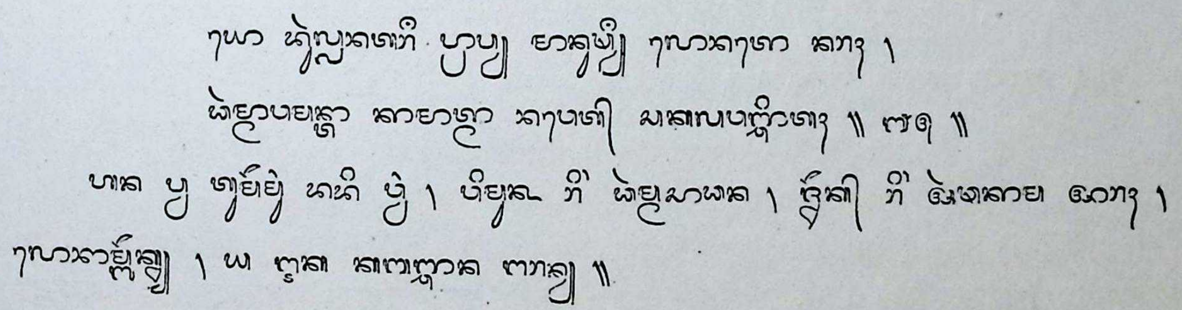

यो दुर्ल्लभतरं प्राप्य मानुष्यं[1] लोभतो नरः ।
धर्म्मावमन्ता[2] कामात्मा भवेत् सकलवञ्चितः ॥ १५ ॥

हन (विद्यते) प्व (चेत्) तुमॅमुं (प्राप्य) ददि व्वं (मानुष्यं) । **विमुख** (विमुखः) **ि॑र धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनेभ्यः) । **ज्नॅक्** (रमते) **ि॑र अर्थकाम** (अर्थकामेषु) **आरः** (हा धिक्) । **लोभाम्बॅक्न्य**[3] (लोभात्मा) । **य इक** (स किल) **कबञ्चन** (वञ्चितः) **ङरन्य**[४] (नाम) ॥

The person who having been born as a man, which is not at all easy, and who out of greed and because of having given himself up to passion, comes to disregard dharma, he indeed loses all.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

मानुष्यं महादुष्प्राप्यं तडिद्विलसितोपमम् ।
तल्लब्ध्वा यदि संसारान्नापक्रामति वञ्चितः ॥ १६ ॥

इकं (यः) **मङ्गिः**[१] (प्राप्नोति) **सि ददि व्वं** (मनुष्यभावं) । **प्रसिद्ध** (ध्रुवं) **व्नं** (शक्नोति) **ि॑र धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनाय) । **तातन् अॅन्तस्** (नापक्रामति) **सङ्के संसार** (संसारात्) । **कबञ्चन त**[२] (वञ्चितः) **ङरनिक** (नाम) ॥

Human birth is extremely difficult to attain. It resembles a flash of light-

---

MBh. 12.286.34. b) Our लोभतो does not appear in Poona ed. It is replaced by इह वै, द्विषते, सततं and प्रभवं. Only one Bengali ms. has लभते which is the closest approach to लोभतो.

d) For सकलवञ्चितः Poona reads स खलु वञ्च्यते and खलु स वञ्च्यते. For वञ्च्यते the variants are वध्यते and वञ्चते. वञ्चितः occurs in all the Telugu mss., four Grantham mss. and four Malayalam mss. There is no Northern mss. with वञ्चितः.

१. क—मन°, ख—मानुष, ग च छ—मानुष्य, ज—मनुष्य.

२. ख—धर्म्मार्थि°, ग—धर्म्मवा°, च—धर्म्मतमन्त, छ—धर्म्मतमन्तन्, ज—धर्म्मथ° । The reading अर्थ for अव is obviously imported from the Kawi paraphrase where it is an addition. अवमन्ता has been translated in Kawi by विमुख which is correct.

३. It is an exact translation of Sanskrit लोभात्मा, modelled after कामात्मा.

४. सकलवञ्चितः is a perfect reading. सकल however stands un-paraphrased in Kawi. Kawi seems to suggest स किल वञ्चितः ।

ning. If having acquired that one does not escape out of saṃsāra, one is undone.

---

१. √पङ्गिः ।   २. क नास्ति ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ऊर्ध्वबाहुर्व्विरौम्येष न च कश्चिच्छृणोति मे ।
धर्म्मादर्थश्च कामश्च[1] स किमर्थं न सेव्यते ॥ १७ ॥

निहन् (एषः) **मत** (एकलः) **कमि** (अहं) **मङ्के** (इह)। **मनवै**[2] (ऊर्ध्वबाहुः)। **मङ्वुः**[3] (विरौमि)। **मपितुतुर्**[4] (उपदिशामि)। **लिँ** (वचनानि) **ममि** (मम)। **इकं** (एतौ) **अर्थ** (अर्थ-)। **काम** (-कामौ)। **मलमकॅन्**[5] **धर्म्म** (धर्ममूलौ) **जुग** (हि) **ङुलह**[6] (भवेतां)। **हय्व** (मा) **पलंपं**[7] **लवन्** (प्रतिविरुन्द्ध) **धर्म्म** (धर्मं) **मङ्कन** (इति) **लिँ** (वचनानि) **ममि** (मम)। **न्दातन्** (न) **हन** (विद्यते) **जुग** (हि) **अंऋङॉ**[8] (शृणोति) **रि हेतुर्य्यन्** (अतः) **एवॅः**[9] (दुष्करः) **सं मकोलः**[10] (सेवकः) **धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनानां)। **अप** (किं) **कुनं** (नु) **हेतुन्य** (हेतुरस्य)॥

I raise my arms and cry but no one listens to me. Artha and kāma flow from dharma. So why do people not pursue dharma ?

MBh. (Citraśālā ed.) 18.5.22 (same as above).

१. च नास्ति ।

२. म-√ तवे to beckon.

३. मं-√उवुः ।

४. म-पि-√तुतुर् ।

५. क—मलमक, ख—लमकन । म-√लमक्-अन् ।

६. ङ-√उलः-अ ।

७. √पंपं ।

८. अं-√ऋङॉ ।

९. अ-√इवॅः ।

१०. मक-√उलः ।

[illegible]

ᬦ ᬳᬶ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬵᬤᬧᭂᬢ᭄ᬬᬵᬃᬣᬄ ᬓᬵᬫᭀ ᬯᬵᬧᬶ ᬓᬤᬵᬘᬦ ᭟ ᭑᭘ ᭟

ᬬᬦ᭄ ᬧᬭᬫᬵᬃᬣᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬅᬃᬣᬓᬵᬫ ᬲᬵᬥ᭄ᬬᬦ᭄ ᭞ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬚᬸᬕ ᬍᬓᬲᬓ᭄ᬦ ᬭᬸᬫᬸᬳᬸᬦ᭄ ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬓᬢᭂᬫ᭄ᬯᬦᬶᬂ ᬅᬃᬣᬓᬵᬫ ᬫ᭄ᬦᭂ ᬢᬦ᭄ ᬧᬭᬫᬵᬃᬣ ᬯᬶ ᬓᬢᭂᬫ᭄ᬯᬦᬶᬂ ᬅᬃᬣᬓᬵᬫ ᭞ ᬤᭂᬦᬶ ᬅᬦᬲᬃ ᬲᬓᬾᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭟

कामार्थो लिप्समानस्तु[1] धर्म्ममेवादितश्चरेत् ।
न हि धर्म्मादपेत्यार्थः कामो वापि कदाचन ।। १८ ।।

यन् (यः) **परमार्थन्य** (अस्यार्थः) । **यन्** (यदा) **अर्थकाम** (अर्थकामौ) **साध्यन्**[2] (साध्येतां) । **धर्म्म** (धर्मं) **जुग** (एव) **लूकसक्न**[3] (चरेत्) **रुमुहुन्**[4] (आदितः) । **नियत** (नियतं) **कतॅम्वन्**[5] (प्राप्तिः) **इं अर्थकाम** (अर्थकामयोः) **म्ने** (भविष्यति) । **तन्** (न) **परमार्थ** (ध्रुवा) **वि** (खलु) **कतॅम्वन्** (प्राप्तिः) **इं अर्थकाम** (अर्थकामयोः) । **दॅनि अनसर्**[6] (अपेत्य) **सकें**[7] **धर्म्म** (धर्मात्) ।।

Seeking kāma and artha one must start with the pursuit of dharma. By ignoring dharma there is neither artha nor kāma.

MBh. 5.122.35. No significant variant.

[1] च—लिम्समना°, छ—°मना°, ज—लिप्साम° ।

[2] √साध्य-अॅन् ।

[3] √लूकस्-अकॅन्-अ ।

[4] √रुहुन्-°उम्° ।

[5] क-√तॅमु-अन् ।

[6] √ससर् ।

[7] सक-इं ।

ᬥᬵᬃᬫ᭄ᬫᬶᬓᬂ ᬧᬹᬚᬬᬦ᭄ᬢᬶ ᬘ ᬦ ᬥᬦᬵᬠ᭄ᬬᬂ ᬦ ᬓᬵᬫᬶᬦᬫ᭄ ᭞
ᬥᬦᬾ ᬲᬸᬔᬓᬮᬵ ᬓᬵᬘᬶᬤ᭄ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬾ ᬢᬸ ᬧᬭᬫᬂ ᬲᬸᬔᬫ᭄ ᭟ ᭑᭙ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬲᬂ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ ᭞ ᬲᬂ ᬥᬵᬃᬫ᭄ᬫᬶᬓ ᬚᬸᬕ ᭞ ᬇᬦᬲ᭄ᬢᬸᬢᬶ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬇᬦᬍᬫ᭄ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬲᬶᬭ ᬧ᭄ᬭᬲᬶᬤ᭄ᬥ ᬅᬦ᭄ᬫᬸ ᬲᬸᬔ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬭᬫᬵᬃᬣ ᬲᬸᬔᬾ ᭞ ᬓᬵᬫᬶ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬚᬸᬕ ᬲᬸᬔ ᭞ ᬭᬶ ᬯᬦ ᬓᬶ ᬅᬧᬤ᭄ᬤᬵᬦᬦ᭄ᬤᬦ ᭞ ᬭᬶ ᬲᬶ ᬓᬶ ᬬᬦ᭄ ᬅᬃᬣᬓᬵᬫ ᬧ᭄ᬭᬬᭀᬚᬦ ᭟

धार्म्मिकं पूजयन्ति च[1] न धनाढ्यं[2] न कामिनम् ।
[3]धने सुखकला काचिद्[3] धर्म्मे तु परमं सुखम् ।। १९ ।।

कुनं (अथ) **सं पण्डित** (पण्डितः) । **सं धार्म्मिक** (धार्मिकः) **जुग** (हि) । **इनस्तुति**[4] **निर** (स्तूयते) । **इनलूम्**[5] **निर** (पूज्यते) । **अन्** (हि) **सिर** (सः) **प्रसिद्ध** (खलु) **अन्मु**[6] (लभते) **सुख** (सुखं)।

तन् (न) पङ्लृम्[7] (पूजनं) सुगिः (धनिनः) । कामी (कामिनः) । अपन् (यतः) तन् (न) तुहु (खलु) सुख (सुखं) । रि[8] हन (भावे) निं अहङ्काराज्ञान (अहङ्काराज्ञानस्य) । रि स्ङँ[9] निं धनकाम व्यवहार (धनकामव्यवहाराणां) ॥

Respect is paid to a man of dharma, and not to one who is rich or given to passion. In riches one may find a bit of happiness, but in dharma there is absolute bliss.

MBh. 12.263.54cd, 55 cd. a) धार्मिकम् is found only in D5.7 T G1-3. Other mss. have धार्मिकान्. All Poona mss. read पूजयन्तीह.

b) Lontars would point to धनस्य and not to धनाढ्यं. Only one corrupt lontar ख reads धानस्यम्. धनाढ्यं is attested by D7 T G1.3 M1. 5-7. Other Poona mss. read धनाढ्यान्. कामिनं appears only in D7 M1.5.6, others कामिनः.

c) Our lontars are horribly corrupt. धने सुखकला काचित् is the dominant reading in Poona mss.

१. क ख ग च छ ज—ज्ञा ।

२. क—दनस्य, ख—धानस्यं ग—धानस्य, च छ—दानस्य, ज— धनस्य ।

३-३. क—मानरोधकलकचित्, ख ज—मानरोधकलाका (ज—क) धिक्, ग—वानरोधकालकाधिक्, च—मानरोधकालकादिक्, छ—मानरोदकलकादिक् ।

४. इन्-√अस्तुति ।

५. इन्-√अलृम् ।

६. √तॅमु ।

७. मं-√अलृम् ।

८. ज—रिं ।

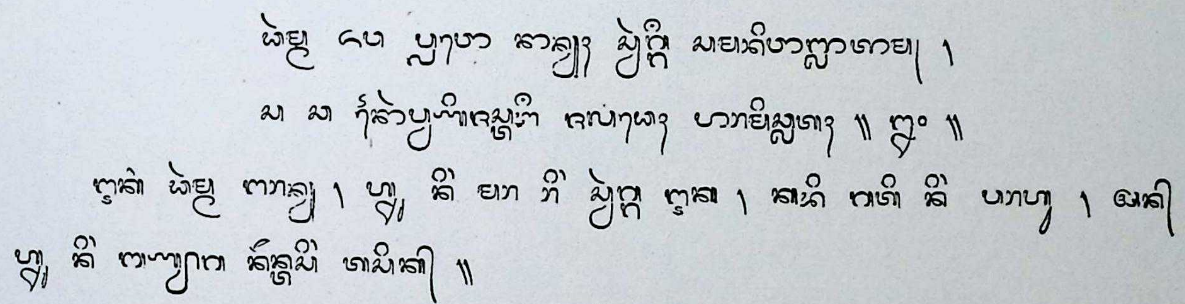

धर्म्मे एव प्लवो नान्यः स्वर्गं समभिवाञ्छताम्[1] ।
स च नौर्व्वणिजस्तटं[2] जलधेः पारमिच्छतः ॥ २० ॥

इकं (यद्) धर्म्म (धर्मः) ङरन्य (नाम) । हनु (मार्गः) निं[3] मर (गमनस्य) रिं स्वर्ग (स्वर्गं) इक (सः) । कदि (यथा) गति (गतिः) निं परहु (प्लवस्य) । अन् (सः) हनु (मार्गः) निं बण्याग[4] (वणिजः) नॅन्तस्[5] (पारं गच्छतः) इं तसिक् (जलधेः) ॥

For those sailing to heaven, dharma is the only raft. Dharma is the boat for merchants who must cross over to the other shore of the ocean.

MBh. 3.32.22. b) समभिवाञ्छतां is replaced in all Poona mss. by द्रौपदि गच्छताम्. Poona shows no variants.

c) For स च lontars would point to another variant स वा or सदा. The general Southern reading is स वै. Only one Malayalam ms. has स च. The constituted text has सैव. For तटं our lontars read चतं. In Poona the pāda is सैव नौः सागरस्येव.

d) Poona वणिजः पारमृच्छतः (N पारमिच्छतः).

१. ख— समाधिवाञ्च°, च— समदिवाञ्च° ।

२. क—°तश्चतं, च छ—°नितश्चातम्, ज—र्व्वाणितश्वतम् ।

३. ग ज—नि ।

४. ख च छ—बन्यग, ग ज—बण्यगा ।

५. √ तॅन्तस् ।

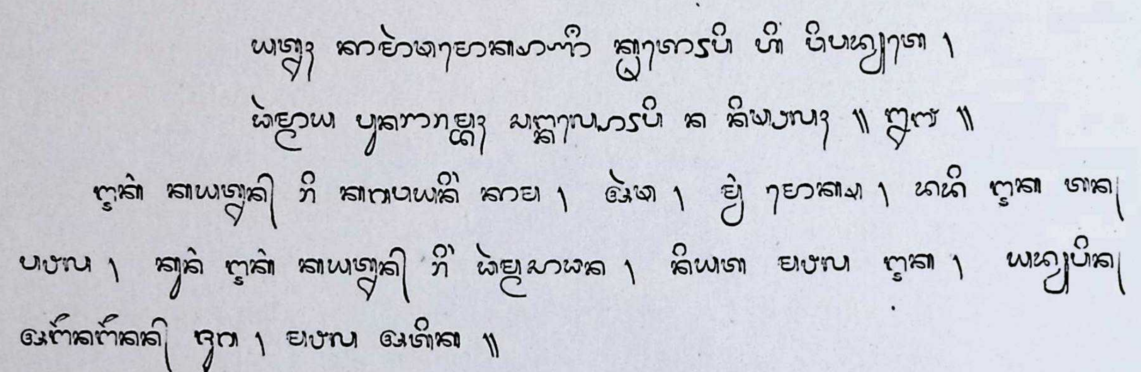

यत्नः कामार्थमोक्षाणां कृतोऽपि हि विपद्यते ।
धर्म्माय पुनरारम्भः सङ्कल्पोऽपि न निष्फलः ।। २१ ।।

इकं (यद्) **कयत्नन्** (यतितं) **रि कगवयॅनि**[1] (साधने) **काम** (कामस्य) । **अर्थ** (अर्थस्य) । **म्वं**[2] (च) **मोक्ष** (मोक्षस्य) । **ददि** (फलं) **इक**[3] (तद्) [4]**तन्** (न) **पफल**[4] (फलति) । **कुनं** (अथ) **इकं** (यद्) **कयत्नन्**[5] (यतितं) **रि धर्म्मसाधन** (धर्मसाधने) । **नियत**[6] (नियतं) **मफल** (सफलं) **इक** (तद्) । **यद्यपिन्** (यद्यपि) **अङॅनङॅनन्**[7] (सङ्कल्पितं) **जुग** (एव) । **मफल** (सफलं) **अतिक**[8] (तद्) ।।

One may make efforts for kāma, artha and mokṣa and fail, but an endeavour in dharma, even a thought, is not wasted. It bears fruit.

---

१. क-√गवे-अन् ।

२. क नास्ति ।

३. च—इकां ।

४-४. तन्-म-फल ।

५. क-√यत्न-अॅन् ।

६. क ग च छ ज—नियम, ख—नियमा ।

७. ख च छ ज —°नॅन्, ग—अङॅनङॅन् ।

८. क—तिका, ख—इका ।

R
090
R12S

ᬬᬣᬵᬤᬶᬢ᭄ᬬᬄ ᬲᬫᬸᬤ᭄ᬬᬦ᭄ ᬯᬿ ᬢᬫᬄ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬂ ᬯ᭄ᬬᬧᭀᬳᬢᬶ ᭞
ᬏᬯᬂ ᬓᬮ᭄ᬬᬵᬡᬫᬵᬢᬶᬱ᭄ᬞᬦ᭄ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬧᬵᬧᬂ ᬯ᭄ᬬᬧᭀᬳᬢᬶ ᭟ ᭒᭒ ᭟

ᬓᬤᬶ ᬓ᭄ᬭᬫ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬆᬤᬶᬢ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬯᬶᬚᬶᬮ᭄ ᭞ ᬳᬸᬫᬶᬮᬗ᭄ᬓᭂᬦ᭄ ᬧ᭄ᬢᭂᬂ ᬦᬶ ᬭᬵᬢ᭄ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬸᬮᬳᬓᭂᬦ᭄ ᬇᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬳᬶᬮᬗ᭄ᬓᭂᬦ᭄ ᬲᬮ᭄ᬯᬶᬭᬶᬂ ᬧᬧ ᭟

यथादित्यः समुद्यन्[1] वै तमः सर्व्वं व्यपोहति ।
एवं कल्याणमातिष्ठन् सर्व्वपापं व्यपोहति ।। २२ ।।

कदि (यथा) **क्रम** (क्रमः) **सं ह्यं आदित्य** (आदित्यस्य) । **अन्** (यद्) **विजिल्** (उदेति) । **हुमिलङ्कॅन्**[2] (व्यपोहति) **प्तॅं** (तमः) **निं रात्** (जगतः) । **मङ्कन** (एवं) **तिकं**[3] (यः) **व्वं** (पुरुषः) **मुलहकॅन्**[4] (आतिष्ठते) **इं धर्म्म** (धर्मं) । **अन्** (सः) **हिलङ्कॅन्** (व्यपोहति) **सल्विर्**[5] (सर्वविधाः) **इं** [6]**पाप** (पापस्य) ।।

Just as the rising sun drives away all darkness, so stationing oneself in good one drives away all evil.

MBh.3.198.53. d) The constituted text reads सर्वपापैः प्रमुच्यते. Only one Śāradā and two Kashmiri mss. read सर्वं पापं व्यपोपहति. The last line there reads सर्वं पापं व्यपोहति, with variant सर्वपापं from five Northern and four Southern mss.

This śloka recurs in 12.148.33 with variation.

[1] ख ग ज—समुद्य, च छ—समुद्या ।

[2] √हिलं-°उम्°-अकॅन् ।

[3] च छ—हिकं ।

[4] मु-√उलः-अकॅन् ।

[5] स-ल्विर् ।

[6] क च—निं, ज—रिं ।

ᬬᬣ ᬬᬣ ᬳᬶ ᬧᬸᬭᬸᬱᬄ ᬓᬮ᭄ᬬᬵᬡᬾ ᬭᬫᬢᬾ ᬫᬦᬄ ᭞
ᬢᬣ ᬢᬣᬲ᭄ᬬ ᬲᬶᬤ᭄ᬥ᭄ᬬᬦ᭄ᬢᬶ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬵᬃᬣ ᬦᬢ᭄ᬭ ᬲᬂᬰᬬᬄ ᭟ ᭒᭓ ᭟

ᬲᬮ᭄ᬯᬶᬭᬦᬶᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ [illegible] ᭞ ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬭᬫ᭄ᬬ ᬳᬬᬸ ᬓᬃᬬ᭄ᬬᬦ᭄ ᬦᬶ ᬳᬢᬶᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬲᬶᬤ᭄ᬥ ᬦᬶ ᬲᬓᬵᬃᬬ᭄ᬬᬦ᭄ᬬ ᭟

यथा यथा हि पुरुषः कल्याणे रमते मनः ।
तथा तथास्य[1] सिद्ध्यन्ति सर्व्वार्था नात्र संशयः ।। २३ ।।

सल्विर[2] (सर्वे विधाः) **निं व्वं** (पुरुषाणां) **कनिष्ठमध्यमोत्तम** (कनिष्ठमध्यमोत्तमाः) **तुवि** (अपि)। **यावत्** (यावद्) **गवे** (कुर्वन्ति) **हयु** (कल्याणं) **कज्नॅक्**[3] (रताः) **नि हतिन्य** (मनसा)। **नियत** (नियतं) **सिद्ध** (सिद्धिः) **निं ससिनाध्यन्य**[4] (सर्वेषां साध्यमानानां तेषां)॥

As one's mind advances in the enjoyment of doing good, so do all one's projects come to fruition. Here there is no doubt.

MBh.5.35.34. b) Poona ed. (all mss. here and in 12.219.7) कुरुते for रमते. मनः is a Northern reading, S has generally मतिं. In 12.219.7 मनः is the only reading in N and S.

c d) Lontars have two readings, तथा तथास्य in क and तथा कृतस्य in others. कृतस्य is not attested by any Poona ms. (5.35.34, 12.219.7). सिध्यन्ति सर्वार्था of our text is the Southern reading, North having सर्वार्थाः सिध्यन्ते. See also 12.219.7.

[1] ख ग ज—कृतस्य, च छ—कृतस्या।

[2] स-ल्विर्-अ।

[3] क-√ज्नॅक्। ka- prefix denotes a passive participle, so: delighted in, taken pleasure in.

[4] स-√साध्य-°इन्°-न्य।

ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬄ ᬲᬤᬵ ᬳᬶᬢᬄ ᬧᬸᬂᬲᬵᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬰ᭄ᬘᬿᬯᬵᬰ᭄ᬭᬬᬄ ᬲᬢᬵᬫ᭄ ᭞

ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬵᬮ᭄ᬮᭀᬓᬵᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬬᬲ᭄ᬢᬵᬢ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬵᬄ ᬲᬘᬭᬵᬘᬭᬵᬄ ᭞᭞ ᭒᭔ ᭞᭞

ᬜᬂ ᬓᭀᬢ᭄ᬢᬫᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬲᬶᬤ᭄ᬥ ᬲᬗ᭄ᬓ ᬓ᭄ᬦᬶ ᬳᬶᬢᬵᬯᬲᬵᬦ ᭞ ᬇᬭᬶᬓᬂ ᬫᬸᬮᬳᬓᭂᬦ᭄ ᬬ ᭞ ᬜᬂ ᬧᬶᬦᬓᬵᬰ᭄ᬭᬬ ᬲᬂ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ ᭞ ᬲᬗ᭄ᬓ᭄ᬱᬾᬧᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬫᬦ᭄ᬢᬲᬓᭂᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬢ᭄ᬭᬶᬮᭀᬓ ᭞᭞

धर्म्मः सदा हितः पुंसां धर्म्मश्चैवाश्रयः सताम्।
धर्म्माल्लोकास्त्रयस्तात[1] प्रवृत्ताः सचराचराः॥ २४॥

न्वं (अथ) **कोत्तमन्** (उत्तमत्वं) **इकं धर्म्म** (धर्मस्य)। **प्रसिद्ध** (नियतं) **सङ्क** (मूलं) **निं हितावसान** (हितावसानस्य)। **इरिकं** (तेभ्यः, तेषां कृते ये) **मुलहकॅन्**[2] (उपासते) **य** (एतं धर्मं)। **न्वं**[3] (अथ) **पिनकाश्रय** (आश्रयभूतः) **सं पण्डित** (पण्डितानां)। **संक्षेपन्य** (अस्य संक्षेपः)। **धर्म्म** (धर्मः) **मन्तसकॅन्**[4] (तारयति) **इकं त्रिलोक** (त्रिलोकं)॥

Dharma always brings benefit. It is the refuge of the noble. The three worlds, together with all that moves and that does not move, flow from dharma.

MBh.12.297.6. a) सदा occurs in one Northern and a large number of Southern mss. (D7 T G1. 3.6 M1.5-7), others read सताम्.

c) Poona reads तात which is also the reading of our best lontar क. Other lontars seem to point to त्राताः.

१. क—°तात, ख च छ—°त्रत, ग—°त्रया, ज—°त्रातः ।
२. म्-√उल:-अकॅन् ।
३. च छ ज—व्वं ।
४. म्-√अॅन्तस्-अकॅन् । क—न्तसकॅन् ।

ᬬᬲ᭄ᬬ ᬦᭀᬢ᭄ᬓ᭄ᬭᬫᬢᬶ ᬫᬢᬶᬃᬥᬃᬫ᭄ᬫᬫᬵᬃᬕ᭄ᬕᬵᬦᬸᬲᬵᬭᬶᬡᬷ᭞
ᬢᬫᬵᬳᬸᬄ ᬧᬸᬡ᭄ᬬᬓᬃᬫ᭄ᬫᬵᬡᬁ ᬦ ᬰᭀᬘ᭄ᬬᭀ ᬫᬶᬢ᭄ᬭᬩᬵᬦ᭄ᬥᬯᬿᬄ ᭟ ᭒᭕ ᭟

ᬳᬦ ᬧ᭄ᬯ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬢᬦ᭄ ᬮᬶᬗ᭄ᬕᬃ ᬅᬧᬕᭂᬄ ᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶᬦ᭄ᬬ᭞ ᬅᬃ ᬢᬸᬢᬓᭂᬦ᭄ ᬓᬤᬫ᭄ᬮᬦ᭄ ᬇᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲᬵᬥᬦ᭞ ᬬ ᬇᬓ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬪᬵᬕ᭄ᬬᬫᬦ᭄ᬢ ᬮᬶ ᬲᬂ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓᬮᬭᬓ᭄ᬦᭂᬦ᭄ ᬤᬾᬦᬶ ᬓᬤᬂ ᬫᬶᬢ᭄ᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬦ᭄ ᬫᬵᬦᬵᬰᬓᬵᬦ ᬧᬦᬧᬦ ᬫᬗ᭄ᬢᬷᬢᬚᬷᬯᬶᬢ ᬢᬸᬯᬶ ᭟

यस्य नोत्क्रामति[1] मतिर्धर्म्ममार्ग्गानुसारिणी ।
तमाहुः पुण्यकर्म्माणं न शोच्यो मित्रबान्धवैः ।। २५ ।।

हन (विद्यते) प्व (चेत्) व्वं(पुरुषः) तन् (न) **लिङ्गर्** (उत्क्रामति) **अपगॅः**[2] (**स्थिरा**) **बुद्धिन्य** (बुद्धिर्यस्य) । **अर्**[3] (अथ) **तूतकॅन्**[4] (अनुसरति) **कदम्लन्**[5] (करणं) **इं धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनस्य) । **य इक** (सः) **व्वं**[6] (पुरुषः) **भाग्यमन्त** (भाग्यवान्) **लिं** (उच्यते) **सं पण्डित** (पण्डितैः) । **तन्** (न) **कलराक्न**[7] (शोच्येत) **देनि कदं मित्रन्य** (तन्मित्रबान्धवैः) । **यद्यन्** (यद्यपि) **मानाशकान** (?) **पनपन**[8] (?) **मङतीतजीवित**[9] **तुवि** (अतीतजीवितोऽपि) ।।

One, whose mind constantly treads the path of dharma and does not deviate, him they call the man of noble deeds. His kith and kin have no worry with regard to him.

MBh.12.309.80. b) धर्म is found only in Ś1 K1.2.4.7 B8 D4.5.9, others have स्वर्ग.

d) न शोच्यो is attested only by K6 न शोच्यं, other mss. have generally अशोच्यं.

[1] क ग—°क्तामति, च छ—°क्त्रमाति, ज—°क्त्रमति ।
[2] अ-√पगॅः ।
[3] क नास्ति ।
[4] √तूत्-अकॅन् । क—तुतक°, ख—तूत्त°, ग—तु°, ज—तुता° ।
[5] क-√दमॅल्-अन् ।
[6] क नास्ति, छ—व्नं ।
[7] क-√लर-अकॅन्-अ ।
[8] क ख नास्ति, ज—पनपान ।
[9] क—पमङतीत° ।

ᬬᬵᬦ᭄ᬥᬰ᭄ᬭᬹᬧᬵᬦ᭄ᬢᬭᬶᬧ ᬦ᭄ᬬᬲᬶᬳᬷ ᬧᬬᬄ ᬥᬸᬃᬫ᭄ᬫᬵᬡᬶ ᬧᬢ᭄ᬮᬶᬦᬧᬶ ᬲᬫ᭄ᬧ᭄ᬭᬲᬶᬤ᭄ᬥᬵᬢᬶ᭞

ᬢᬣᬵ ᬦᬭᭀ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬧᬣᬾᬦ ᬲᬜ᭄ᬘᬭᬦ᭄ ᬬᬰᬵᬂᬲᬶ ᬓᬵᬫᬵᬦᬶ ᬯᬲᬹᬦᬶ ᬘᬵᬰ᭄ᬦᬸᬢᬾ ᭟᭒᭖᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬧᬭᬫᬵᬃᬣᬦ᭄ᬬ᭞ ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬕ ᬦᬶ ᬯ᭄ᬯᬿ ᬫᬗᭂᬦ ᬢ᭄ᬩᬸ᭞ ᬢᬦᬶᬓᬂ ᬢ᭄ᬩᬸ ᬚᬸᬕ ᬓᬵᬦᬸᬕ᭄ᬭᬳᬦ᭄ ᬤᬾ ᬦᬶᬓ᭞ ᬫᬶᬮᬸ ᬢ᭄ᬓ ᬦᬶ ᬢᬺᬡᬮᬢᬵᬤᬶ᭞ ᬲᬧᬓ᭄ᬱᬓ᭄ ᬇᬓᬂ ᬢ᭄ᬩᬸ ᬫᬶᬮᬸ ᬓᬵᬦᬸᬕ᭄ᬭᬳᬦ᭄᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬓᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ᭞ ᬅᬃᬣ᭞ ᬓᬵᬫ᭞ ᬬᬰ ᬓᬲᬫ᭄ᬩᬶ ᬤᬾ ᬦᬶᬓ᭟

यथेक्षुहेतोरिह सेचितं[1] पयः तृणानि[2] वल्लीरपि[3] सम्प्रसिञ्चति ।
तथा नरो धर्म्मंपथेन[4] सञ्चरन् यशांसि कामानि वसूनि चाश्नुते ॥ २६ ॥

कुनं (अथ) **परमार्थन्य** (अस्यार्थः) । **कद्यङ्ग[5]** (यथा) **नि व्वै** (पयसः) **मङॅन[6]** (सेचनं) **त्बु** (इक्षोः) । **तन्** (न) **इकं** (सः) **त्बु** (इक्षुः) **जुग** (एव) **कानुग्रहन्[7]** (अनुगृह्यते) **दे निक** (एतेन) । **मिलु[8]** (अनुगच्छति) **त्क** (पर्यन्तं) **नि तृणलतादि** (तृणलतादीनां) । **सपक्षक्** (समीपस्थानि) **इकं त्बु** (सर्वाणि इक्षोः) **मिलु** (सह) **कानुग्रहन्** (अनुगृह्यन्ते) । **मङ्कन** (तथा) **तं** (सः) **व्वं** (नरः) **मकप्रवृत्ति धर्म्म** (धर्मप्रवृत्तः) । **अर्थ** (अर्थाः) । **काम** (कामाः) । **यश** (यशांसि) **कसम्बि[9]** (समश्यन्ते) **दे निक** (तेन) ॥

Water that irrigates sugarcane helps the weeds too. Similarly, walking the way of dharma, one gains riches, fame and worldly desires.

---

[1] क ग ज—सेवि°, च छ—शेवि° ।
[2] ख च—तृण, छ—त्रण ।
[3] ग ज—वल्लि°, च—वलि°, छ—वल्लि° ।
[4] ग—धर्म्मेपनेन ।
[5] कदि-अङ्ग ।
[6] क—पन्ङॅनॉ, ख च छ—°नॉ, ग—°नॅ, ज—पङॅनॅ ।
[7] क-√अनुग्रह-अॅन् ।
[8] म्-√इलु ।
[9] क-√सम्बि(=समि) । क—°मि, ख—°म्भी, ग—कसा° ।

ᬲᬸᬭᬹᬧᬢᬵᬫᬵᬢ᭄ᬫᬕᬸᬡᬂ ᬘ ᬯᬶᬲ᭄ᬢᬭᬂ ᬓᬸᬮᬵᬦ᭄ᬯᬬᬂ ᬤ᭄ᬭᬯ᭄ᬬᬲᬫᬺᬤ᭄ᬥᬶᬲᬜ᭄ᬘᬬᬫ᭄᭞
ᬦᬭᭀ ᬳᬶ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬂ ᬮᬪᬢᬾ ᬬᬣᬵᬓᬺᬢᬂ ᬲᬤᬵᬰᬸᬪᬾᬦᬵᬢ᭄ᬫᬓᬺᬢᬾᬦ ᬓᬃᬫ᭄ᬫᬡᬵ ᭟᭒᭗᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬢ᭄ᬓᬦᬶᬂ ᬧᬮᬦᬶᬂ ᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫ᭞ ᬭᬹᬧᬯᬦ᭄᭞ ᬲᬸᬮᬓ᭄ᬱᬡ ᬦᬶ ᬯᬵᬓ᭄ ᬓ᭄ᬬᬢᬶ᭞ ᬓᬸᬮ-ᬯᬂᬰ ᬤᬶᬯ᭄ᬬ᭞ ᬲᬸᬘᬶᬢ᭄ᬢ᭞ ᬲᬸᬕᬶᬄ᭞ ᬤᬦᬯᬦ᭄᭞ ᬧᬮ ᬦᬶ ᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫᬧᬭᬵᬦ ᬳᬶᬦᬸᬦ᭄ ᭟

सुरूपतामात्मगुणं च विस्तरं कुलान्वयं द्रव्यसमृद्धिसञ्चयम्[1] ।
नरो हि सर्व्वं लभते यथाकृतं सदाशुभेनात्मकृतेन कर्म्मणा ॥ २७ ॥

कुनं (अथ) इकं (यः) व्वं (नरः) गुमवय्² (करोति) इकं शुभकर्म्म(शुभकर्माणि)। जन्मन्यन् (तस्य जन्म) सङ्के रिं स्वर्ग्ग (स्वर्गमूलं) द्लाह (परत्र)। लितुहयु (सुरूपः) मगुण (गुणवान्)। सुजन्म (सुजन्मा)। सुगिः (समृद्धः)। मवीर्य्य (वीर्यवान्)। [इति] फल (फलं) निं शुभकर्म्मावसान (शुभकर्मावसानस्य) तिन्मुन्य³ (लभ्यते तेन)॥

Whatever one has sown, that one reaps—ample loveliness and charm, birth in a noble family, wealth and prosperity in high measure.

MBh.12.287.44. a) सुरूपतां is found in eight mss. from the North and South (K7 B8 D4.9 T1 M1. 5.6), others स्वरूपतां. For गुणं Poona has only कृतं. c) सर्वं occurs in nine N mss. (K6.7 B6.7.9. Da 3. a4 D5.7), others mostly सर्वो. d) सदाशुभेन is a corruption for शुभाशुभेन; for which there is no variant in Poona.

१. ज—द्रव्यसवृद्धि°।

२. छ—तुवय्, ख—तुवयक्न।

३: √तॅमु-°इन्°-न्य।

ᬓᬵᬦ᭄ᬢᬵᬭᬯᬦᬤᬸᬃᬕᭂᬱᬸ ᬓᬺᬘ᭄ᬙ᭄ᬭᭂᬱ᭄ᬯᬵᬧᬢ᭄ᬲᬸ ᬲᬫ᭄ᬪ᭄ᬭᬫᬾ ᭞
ᬉᬤ᭄ᬬᬢᬾᬱᬸ ᬘ ᬰᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬾᬱᬸ ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬯᬢᬵᬂ ᬪᬬᬫ᭄ ᭟ ᭒᭘ ᭟

ᬮᬯᬦ᭄ ᬢ ᬯᬦᭂᬄ ᭞ ᬭᬶ ᬳᬮᭂᬢ᭄ ᭞ ᬭᬶ ᬅᬮᬲ᭄ ᭞ ᬭᬶ ᬧ᭄ᬭᬶᬗ᭄ᬕ ᭞ ᬭᬶ ᬮᬬ ᭞ ᬲᬮᬶᬯᬃ ᬦᬶ
ᬤᬸᬄᬔᬳᬾᬢᬸ ᭞ ᬭᬶ ᬧᬧ᭄ᬭᬗᬦ᭄ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬢᬃ ᬢ᭄ᬓ ᬚᬸᬕ ᬇᬓᬂ ᬪᬬ ᭞ ᬭᬶ ᬲᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬶᬓ ᭞
ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᬭᬸᬫᬓ᭄ᬱ ᬲᬶᬭ ᭟

कान्तारवनदुर्ग्गेषु कृच्छ्रेष्वापत्सु सम्भ्रमे।
उद्यतेषु च शस्त्रेषु नास्ति धर्म्मवतां भयम्॥ २८॥

लवन् (अथ) त (च) वनेः (अन्यद्)। रिं¹ हलॅत् (कान्तारे)। रिं अलस् (वने)। रिं प्रिङ्ग (दुर्गे)। रिं लय (कृच्छ्रेषु)। सलिवर् (सर्वेषु) निं² दुःखहेतु (दुःखहेतुषु)। रि पप्रङन् (युद्धे, सम्भ्रमे) कुनँ (च)। तर्³ (न) त्क (आगच्छति) जुग (हि) इकं भय (भयं)। रि⁴ सं धार्म्मिक (धार्मिकाणां)। अपन् (हि) इकं (तद्) शुभकर्म्म (शुभकर्म) रुमक्ष⁵ (रक्षति) सिर (तं)॥

Men of dharma have no fear in inaccessible jungles and forests, in calamities, in difficult situations, in battle or when facing uplifted arms ready to strike.

MBh. 5.39.53. b) For कृच्छ्रेषु Poona has कृच्छ्रासु. d) For धर्मवतां Poona constituted text reads शेषवतां (v.l. सत्त्ववतां, धर्मभृतां, शीलवतां, सत्यवतां, कोशवतां).

S भयं नास्ति महात्मनाम्. २. ख ग—रिं। ४. च छ—रिं।
१. क ग ज—रि। ३. ख ग—त। ५. √रक्ष-°उम्°। खं—°क्षे।

ᬫᬦᭀᬦᬸᬓᬹᬮᬵᬄ ᬧ᭄ᬭᬫᬤᬵ ᬭᬹᬧᬯᬢ᭄ᬬᬄ ᬲ᭄ᬯᬮᬗ᭄ᬓᬺᬢᬵᬄ ᭞
ᬯᬵᬲᬄ ᬧ᭄ᬭᬵᬲᬵᬤᬧᬺᬱ᭄ᬞᬾ ᬘ ᬪᬯᬦ᭄ᬢᬶ ᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫᬡᬵᬫ᭄ ᭟ ᭒᭖ ᭟

ᬮᬯᬦ᭄ ᬢ ᬯᬦᬾᬄ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷᬭᬢ᭄ᬦ ᬅᬦᬓ᭄ᬩᬶ ᬭᬳᬬᬸ ᭞ ᬲᬂᬲᬗᬦ᭄ ᬭᬶᬂ ᬲᬶᬦᬡ᭄ᬟᬂ ᭞ ᬯ᭄ᬭᬸᬄ ᬭᬶ ᬲᬗᬶᬦᬓᬦ᭄ ᬭᬶᬂ ᬚᬮᬸᬚᬮᬸ ᭞ ᬮᬯᬦ᭄ ᬉᬫᬄ ᬭᬳᬬᬸ ᭞ ᬫᬓᬵᬤᬶ ᬧ᭄ᬭᬵᬲᬵᬤᬧᬺᬱ᭄ᬞ ᭞ ᬉᬧᬮᬓ᭄ᬱᬡ ᬭᬶᬂ ᬪᭀᬕᭀᬧᬪᭀᬕ ᭞ ᬫ᭄ᬯᬂ ᬅᬦᬃᬖ᭄ᬬ ᬯᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬵᬪᬭᬡᬵᬤᬶ ᭞ ᬤᬺᬩ᭄ᬬ ᬲᬂ ᬧᬸᬡ᭄ᬬᬓᬵᬭᬷ ᬇᬓ ᬓᬩᬾᬄ ᭟

मनोनुकूलाः[1] प्रमदा[2] रूपवत्यः स्वलंकृताः।
वासः प्रासादपृष्ठे च भवन्ति शुभकर्म्मणाम् ॥ २६ ॥

लवन् त वनेः (अथ चान्यद्)। **इकं स्त्रीरत्न** (स्त्रीरत्नानि) **अनक्बि** (प्रमदाः) **रहयु** (रूपवत्यः)। **संसङन्**[3] (अलंकाराः) **रिं सिनण्डं**[4] (सुभूषणार्थं)। **व्रुः** (ज्ञानं) **रि**[5] **सङिनकन**[6] (सुखहेतुषु) **रिं जलुजलु** (पुरुषाणां कृते)। **लवन्** (च) **उमः** (वासः) **रहयु** (शोभनः)। **मकादि** (आदौ, प्रधानतः) **प्रासादपृष्ठ** (प्रासादपृष्ठे)। **उपलक्षण** (उपलक्षणं) **रिं भोगोपभोग** (भोगोपभोगानां)। **म्वं**[7] (च) **अनर्घ्य** (अनर्घ्य-) **वस्त्राभरणादि**[8] (वस्त्राभरणादि)। **दृब्य** (द्रव्याणि) **सं पुण्यकारी** (पुण्यकारिणां) **इक कबेः** (सर्वाणि)॥

Those who act nobly get as their reward lovely women after their own hearts. They reside in palaces.

MBh. 12.284.21. b) स्वलंकृताः is found only in K7 D4.9, others have सहस्रशः.

d) भवन्ति शुभकर्मणां is found in no ms. Poona reads तत्सर्वं तपसः फलम्.

१. क—मनोनुलः, ख ग च छ ज—मनोलयः।
२. ख ग—प्रमादा च, च छ—प्रमदा च, ज—प्रमद च।
३. √संसङ-अन्।
४. √सण्डं-°इन्°।
५. ग छ—रिं।
६. स-ङ-√इनक्-अन।
७. क नास्ति।
८. ग ज—वस्त्रभारण।

[illegible] ᭞

ᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫᬵᬡᬫᬵᬬᬵᬦ᭄ᬢᬶ ᬲᬳᬵᬬᬵᬰ᭄ᬘ ᬥᬦᬵᬦᬶ ᬘ ᭟ ᭓᭐ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬩᬮᬓᭀᬰᬯᬵᬳᬦ ᭞ ᬢᬸᬫ᭄ᬓᬵᬓᭂᬦ᭄ ᬅᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬚᬸᬕ ᬬ ᬭᬶ ᬲᬂ ᬧᬸᬡ᭄ᬬᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬓᬤᬶ ᬓ᭄ᬭᬫ ᬦᬶᬂ ᬫᬡ᭄ᬟᬹᬓ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬧᬭᬵᬓ᭄ᬦ ᬅᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬭᬶᬂ ᬲᬸᬫᬸᬃ ᭞ ᬫ᭄ᬯᬂ ᬇᬓᬂ ᬫᬦᬸᬓ᭄ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬢ᭄ᬓᬵᬓ᭄ᬦ ᬅᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬭᬶᬂ ᬢᬮᬕ ᭟

निपानमिव मण्डूकाः सरः पूर्ण्णमिवाण्डजाः ।
शुभकर्म्माणमायान्ति सहायाश्च धनानि[1] च ॥ ३० ॥

अपन् (अथ) **इकं** (यानि) **बलकोशवाहन** (बलकोशवाहनानि) । **तुम्काकॅन्**[2] (आगमयन्ति) **अवक्न्य** (आत्मानं) **जुग** (हि) **य** (तानि) **रि सं पुण्यकर्म्म**[3] (पुण्यकर्मिणं) । **कदि** (यथा) **क्रम** (क्रमः) **निं मण्डूक** (मण्डूकानां) । **अन्** (हि) **पराक्न**[4] (आगमयन्ति) **अवक्न्य** (आत्मानं) **रिं सुमुर्** (निपानं) । **म्वं** (च) **इकं मनुक्** (पक्षिणः) । **अन्** (हि) **त्काक्न**[5] (आगमयन्ति) **अवक्न्य** (आत्मानं) **रिं तलग** (तडागं) ॥

Friends and fortunes fly to men of noble acts, just like frogs hurrying to ponds and birds flying to waterful lakes.

Ind. Spr. 3727/1585.

c d) सोद्योगं नरमायान्ति विवशाः सर्वसम्पदः ।

[1] च—दाना°, छ—दान°, ज—धन° ।

[2] च छ—तुम्कक्न । √तॅक-°उम्°-अकॅन् ।

[3] ग—पुण्यधर्म्मा ।

[4] √पर-अकॅन्-अ ।

[5] क— त्काकन् ।

ᬅᬃᬚ᭄ᬚᬬᬾᬚ᭄ᬜᬵᬦᬫᬃᬣᬵᬁᬰ᭄ᬘ ᬯᬶᬤ᭄ᬯᬵᬦᬫᬭᬯᬢ᭄ ᬲ᭄ᬣᬶᬢᬄ ᭞
ᬓᬾᬰᬾᬱ᭄ᬯᬶᬯ ᬕᬺᬳᬷᬢᬄ ᬲᬦ᭄ ᬫᬺᬢ᭄ᬬᬸᬦᬵ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬫᬵᬘᬭᬾᬢ᭄ ᭟ ᭓᭑ ᭟

[illegible]

अर्ज्जयेज्ज्ञानमर्थांश्च विद्वानमरवत् स्थितः ।
केशेष्विव गृहीतः सन् मृत्युना धर्म्ममाचरेत् ॥ ३१ ॥

मतंन्य[1] (अतः) **देयनिक**[2] (कर्तव्यं) **सं मेङ्॑त्**[3] (विदुषः)। **अपगॅः**[4] (स्थिरः) **कदि तन् क्नें**[5] **पाति**[6] (अमरवत्)। **ल्विरनिर**[7]**न्** (एवं) **पङ्ज्र्जन**[8] (अर्जयेत्) **ज्ञान** (ज्ञानं)। **अर्थ** (अर्थं)। **कुनं** (परं) **यन्** (यदा) **पङ्ज्र्जन** (अर्जयेत्) **धर्म्म** (धर्मं)। **कदि** (यथा) **कतोन**[9] (दृश्येत) **रुमङ्गुत्**[10] (गृह्णन्) **मस्तकनिर**[11] (तस्य मस्तकं)। **त** (अथ) **प्व** (नु) **इकं** (सः) **मृत्यु** (मृत्युः) **देनिर** (तेन)। **अहोसना**[12] (अवधेयः) **पलय्वन**[13] (पलाय्यः) **जुग** (हि) **सिर** (सः, मृत्युः)॥

The wise one accumulates knowledge and worldly goods slowly and steadily as if he would never come to end. But when he comes to dharma he acts as if he has no time to lose, as if death itself has caught hold of him by his hair.

Cf. Ind. Spr. 94/32.

१. ख—॰न्यन्।
२. च छ—निक।
३. म-√इङ्॑त्।
४. अ-√पगॅः।
५. √क्न-इं।
६. क ख ग नास्ति।
७. ल्विर्-अन्-निर।
८. प-ङ-√अर्जन।
९. क·√तोन्-अ।
१०. √रङ्गुत्-॰उम्॰।
११. ख ग छ ज नास्ति।
१२. अ-√होस्-अन्-अ।
१३. प-√लयु-अन्-अ। च—मल॰, ग—॰ना।

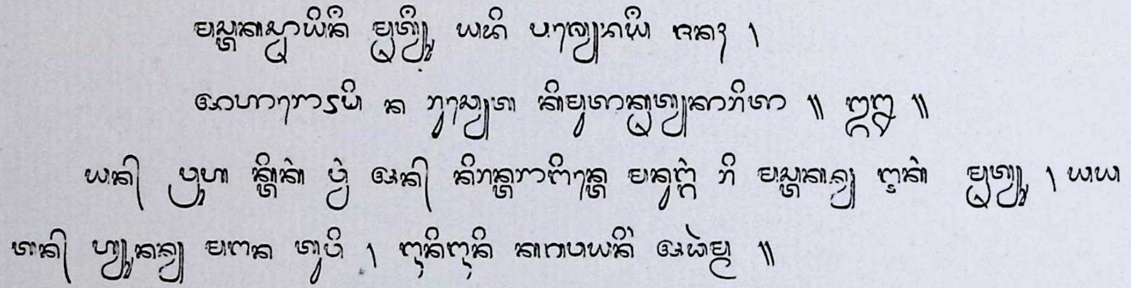

मस्तकस्थायिनं मृत्युं यदि पश्येदयं जनः।
आहारोऽपि न रुच्येत[1] किमुताकृत्यकारिता॥ ३२॥

यन् (यदि) **व्रुह**[2] (जानीयात्) **कितकं** (अयं) **व्वं** (जनः) **अन्** (यद्) **निरन्तराङिन्ते**[3] (निरन्तरं पश्यति) **मनुङ्गं**[4] (आरोहति) **रि मस्तकन्य** (मस्तके) **इकं मृत्यु** (मृत्युः)। **यय** (ततः) **तन्**[5] (न) **ह्युनन्य**[6] (रुचिस्तस्य) **मङन** (आहारे) **तुवि** (अपि)। **ङूनिङूनि**[7] (किमुत) **कगवयन्**[8] (कारिता) **इं अधर्म्मं** (अधर्मस्य)॥

If this person should perceive death which is standing on the forehead, he would have no taste even for food, let alone the taste for pursuing ignoble ends.

---

१. ख ग च छ ज—रुच्यते।
२. √व्रुः-अ।
३. अं-√इन्ते।
४. म-√तुङ्गं।
५. ग—तन्हन्, च—तन्तन्।
६. √ह्युन्-अन्-न्य।

७. ङ-√उनि[2] । ख—°युनिं, ग ज—°युनि ।   ८. क-√गवे-अन् ।

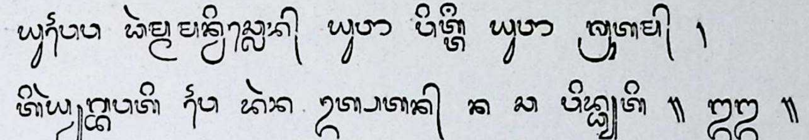

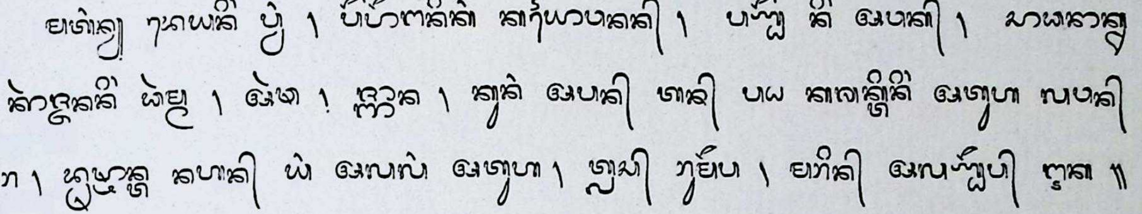

युवैव धर्म्ममन्विच्छेद् युवा वित्तं युवा श्रुतम् ।
तिर्य्यग्भवति वै दर्भ उत्पतन्[1] न च विद्धचति[2] ॥ ३३ ॥

मतंन्य (अतः) **देयन्**[3] (आचरणं) **इं वं** (मनुष्यस्य) । **पॅ॑पॅाङन्**[4] (उपयोज्यं) **इकं कयौवनन्**[5] (यौवनं) । **पण्डॅ**[6] (युक्तकालः) **निं**[7] **अवक्** (कायस्य) । **साधनाक्न** (साधयितुं) **रि कार्ज्जनन्**[8] (अर्जनं) **इं**[9] **धर्म्म** (धर्मस्य) । **अर्थ** (अर्थस्य) । **ज्ञान**[10] (ज्ञानस्य) । **कुनं** (च) **अपन्**[11] (यतः) **तन्** (न) **पड** (तुल्या) **कशक्तिन्** (शक्तिः) **इं अतुह**[12] (वार्धक्यस्य) **लवन् ररै** (यौवनेन) । **दृष्टान्त** (दृष्टान्तः) **नहन्** (एषः) **यं** (यः) **अललं**[13] (दर्भः) **अतुह** (वृद्धः) । **त्लस् रुमॅप**[14] (नतः) । **मरि**[15] **न्** (विरता) **अलण्डॅप्**[16] (तिग्मता) **इक** (सा) ॥

One should seek dharma, wealth and wisdom while still young. When old the blade of darbha grass bends and is unable to pierce.

---

१. ख—उत्पात, ग—उत्पा, छ—ओत्पत, च—उत्पत ।
२. ग—रि° ।
३. √दे-य्-अन् । य् is euphonic.
४. √पॅा-पॅा-अन् । क—पॅापॅङन्, ख—पॅ°, ग—पॅापॅ°, छ—पॅ॑प°, ज—पॅ॑पॅ° ।
५. क-√यौवन-अॅन् ।
६. ग—हनॅदॅं ।
७. क—ङि ।
८. क-√अर्जन-अॅन् ।
९. क— इ ।
१०. च छ नास्ति ।
११. क ख ग—अपं, च छ ज—आप ।
१२. अ-√तुह ।
१३. अ-√ललं ।
१४. √रुमॅप्-अ ।
१५. म-√अरि ।
१६. अ-√लण्डॅप् ।

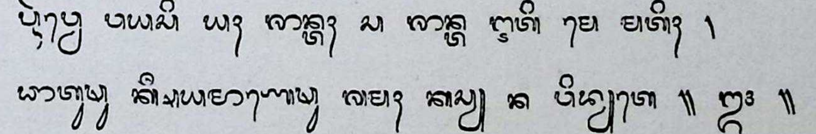

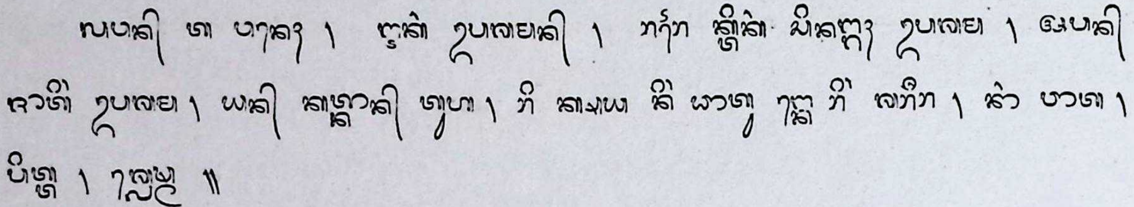

पूर्व्वे वयसि यः शान्तः स शान्त इति मे मतिः ।
धातुषु[1] क्षीयमाणेषु शमः कस्य न विद्यते ।। ३४ ।।

लवन् त (अथ च) वनेः (अन्यद्) । इकं उपशमन् (उपशमी) । ररै (युवा) क्तिकं (खलु सः) सिनङ्गः[2] (उच्यते) उपशम (उपशान्तः) । [3]अपन् (यतः) जाति (स्वभावः) उपशम (उपशमस्य) ।[3] यन्[4] (यदा) कत्कान्[5] (अभिभूतः) तुह (जरया) । रि क्षय (क्षये) निं धातु (धातूनां) ड्के (इह) रिं[6] शरीर (शरीरस्य) । नां वात (वात-) । पित्त (पित्त-) । श्लेष्म (-श्लेष्मणां) ।।

One who remains unsubdued by passions in youth, he alone is termed restrained. When passions lose their fury in old age, restraint is natural.

Ind. Spr. 4180/347.
a) आद्ये (v.l. पूर्वे)
d) जायते for विद्यते.
१. क ज—धतुमु, ख च—°मु, ग—°पु, छ—चातुमु ।
२. √सङ्गः·°इन्° ।
३-३. च छ नास्ति ।
४. क ख ग ज—अन् ।
५. क-√त्क-अन् ।
६. ख ग च छ ज नास्ति ।

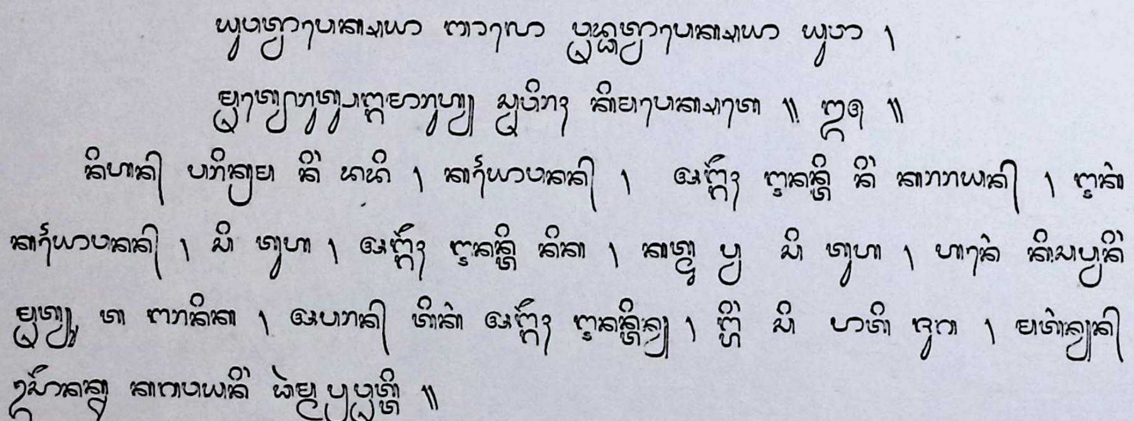

युवत्वापेक्षया बालो[1] वृद्धत्वापेक्षया युवा ।
मृत्योरुत्सङ्गमारुह्य स्थविरः किमपेक्षते[2] ।। ३५ ।।

निहन्(एवं) परिक्रम[3] (क्रमः) निं ददि (भावस्य) । कयौवनन्[4] (यौवनं) । अङ्गः (नूनं) इनन्ति[5]

(अपेक्ष्यते) निं कररयन्[६] (बाल्येन) । इकं (यद्) कयौवनन् (यौवनं) । सि तुह (वृद्धत्वं) । अङ्ङः (नूनं) इनन्ति (अपेक्ष्यते) निक (तेन) । कत्सु (लब्धे) प्व (अथ) सि तुह (वृद्धत्वे) । हनें किसप्वन्[७] (सति उत्सङ्गे) इं मृत्यु (मृत्योः) त ङरनिक । अपरन् तिकं (किं तद् यद्) अङ्ङः (नूनं) इनन्तिन्य[८] (अपेक्ष्यते) । ङिँः[९] (केवलं) सि[१०] पाति (मरणं) जुग (एव) । मतंन्यन् (अतः) उसॉनक्न[११] (त्वरेत) कगवयन् (आचरणं) इं धर्म्मप्रवृत्ति (धर्मप्रवृत्तेः) ॥

A child looks forward to youth, a youth to old age, but having mounted into the lap of death, what does an old man look up to ?

---

१. क ख ग च छ ज—वालः ।
२. छ—किमवे° ।
३. क—पर° ।
४. क-√यौवन-अॅन् ।
५. इन्-√अन्ति ।
६. क-√ररय्-अन् ।
७. किसपु-अन् । छ—सप्व° ।
८. क ग च छ ज—अन्ति° ।
९. (अ)ङ-हिं ।
१०. क नास्ति ।
११. √उसॉन्-अकॅन्-अ ।

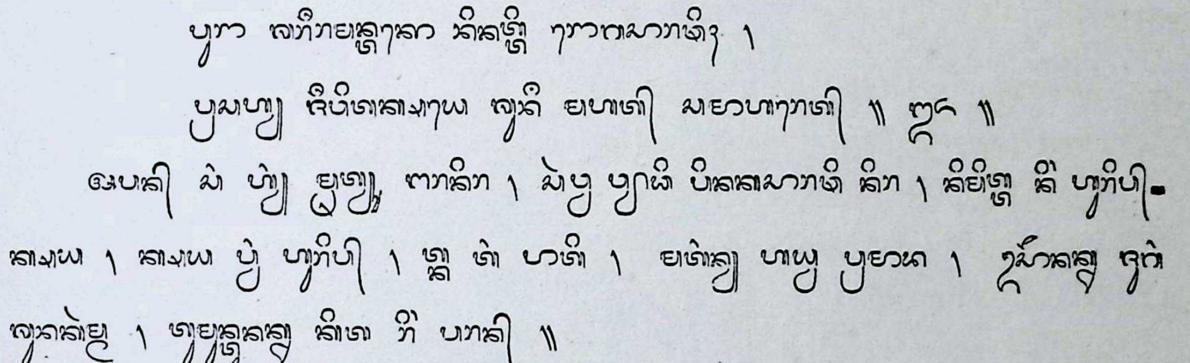

पुरा शरीरमन्तको भिनत्ति रोगसारथिः ।
प्रसह्य जीवितक्षये शुभं महत् समाहरेत्[१] ॥ ३६ ॥

अपन् (यद्) सं ह्यं मृत्यु (देवो मृत्युः) ङरनिर (नाम) । सर्व्वं (सर्वे) व्याधि (व्याधयः) पिनकसारथि निर (सारथीकृतास्तस्य) । निमित्त (निमित्तं) निं हुरिप्क्षय (जीवनक्षयस्य) । क्षय (क्षये) प्वं[२] (अथ) हुरिप् (जीवनस्य) । त्क (एति) तं पाति (मृत्युः) । मतंन्य (अतः) ह्य्व (मा) प्रमाद (प्रमदः) । उसॉनक्न (त्वरत) जुगं (हि) शुभकर्म्मं (शुभकर्माणि) । तुमुन्तुनक्न[3] (वहेयुः) कित (युष्मान्) रिं परन् (पथि) ॥

First death, piloted by disease, breaks the human frame. So, when life declines, one must perform great good.

MBh.12.309.41. °सारथिः is found in no less

b) than 20 N and S mss., others have °सायकैः.

d) For शुभं Poona has तपो in all N and S mss.

Our best lontar क reads समाहरेत्, others समाचरेत्. Poona constituted text तपो महत् समाचर (v.l. समारभ, समाहर).

१. ख ग ज—°चरेत्, च छ—समचरेत् ।

२. क—प्व, च—स्वं, छ—व्वं ।

३. √तुन्तुन्-°उम्°-अकॅन्-अ ।

ᬬᬸᬯᬿᬯ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬰᬷᬮᬄ ᬲ᭄ᬬᬵᬤᬦᬶᬢ᭄ᬬᬁ ᬔᬮᬸ ᬚᬷᬯᬶᬢᬫ᭄ ᭞
ᬓᭀ ᬳᬶ ᬚᬵᬦᬵᬢᬶ ᬓᬲ᭄ᬬᬵᬤ᭄ᬬ ᬫᬺᬢ᭄ᬬᬸᬲᬾᬦᬵ ᬧᬢᬶᬱ᭄ᬬᬢᬶ ᭟ ᭓᭗ ᭟

ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬ ᬧᭂᬁᬧᬵᬗᬦ᭄ ᬯ᭄ᬦᬂ ᬢ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓ᭄ᬦᭂᬦ᭄ ᬭᬭᬿ ᬢ ᬧ᭄ᬯ ᬓᬶᬢᬦ᭄ ᬮ᭄ᬓᬲ᭄ᬓ᭄ᬦ ᬅᬕᬯᬾ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲᬵᬥᬦ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬅᬦᬶᬢ᭄ᬬ ᬈᬓᬶ ᬳᬸᬭᬶᬧ᭄ ᭞ ᬲ᭄ᬬᬧ ᬓᬵᬭᬶ ᬯ᭄ᬭᬸᬳ ᬭᬶ ᬢ᭄ᬓ ᬦᬶ ᬧᬵᬢᬶ ᭞ ᬲ᭄ᬬᬧ ᬫᬂᬯ᭄ᬭᬸᬳᬦ ᬭᬶ ᬢ᭄ᬓ ᬦᬶ ᬧᬵᬢᬶᬦ᭄ᬬ ᬯᬶᬄ ᭟

युवैव धर्म्मशीलः स्यादनित्यं खलु जीवितम् ।
को हि जानाति कस्याद्य मृत्युसेना पतिष्यति ॥ ३७ ॥

मतंन्य (अतः) **पॅंपाङन्**[1] (उपयुज्येत) **व्नं त** (युष्माकं शक्तिः)। **मङ्क्नें**[2] (यावद्) **ररै** (युवा) **त** (अथ) **प्व** (हि) **कितन्**[3] (त्वं) **ल्कसक्न**[4] (त्वरस्व) **अगवे**[5] (कर्तुं) **धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनानि)। **अपन्** (यतः) **अनित्य** (अनित्यं) **ईकि** (इदं) **हुरिप्** (जीवितं)। **स्यप** (कः) **कारि**[6] (विद्यते) **व्रुह** (जानीयात्) **रि त्क** (आगमनं) **नि पाति** (मृत्योः)। **स्यप** (कः) **मंव्रुहन**[7] (ज्ञापयेत्) **रि**[8] **त्क** (आगमनं) **नि पातिन्य** (मृत्योस्तस्य) **विः** (च) ॥

One should take to dharma while young. Life is uncertain. Who knows as to when death's armies will strike.

MBh. 12. 169. 15ab, 14ef (note the transposition).

b) अनित्यं खलु जीवितं is found in eleven Northern mss., others read अनिमित्तं हि जीवितम्.

d) Our reading मृत्युसेना पतिष्यति is found in two mss. only D4.9 (D9 पतिष्यते), others read मृत्युसेना निवेक्ष्यते and मृत्युकालो भविष्यति.

[1] क ख—पॉंपॉं°, ग—पॉंपॅ°, च—पॅंपॅं°, छ—पॅंपॅङॅन्, ज—पॅंपॅ° ।

[2] क—°न्य ।

[3] ग—कित ।

[4] √ल्कस्-अकॅन्-अ । क—ल्कस, ख ज—लृकसा, ग—लृकस, च—लृकास ।

[5] अ-√गवे । ग—गवय ।

[6] क-√अरि ।

[7] म्-ङः-√व्रुः-अन्-अ । क—कव्रुहन, छ—ङव्रुहन ।

[8] क नास्ति, ख ग च छ ज—इ ।

ᬆ ᬥᬹᬫᬵᬕ᭄ᬭᬵᬕ᭄ᬦᬶᬯᬃᬢ᭄ᬢᬦ᭄ᬢᬾ ᬚ᭄ᬜᬵᬢᬬᬄ ᬲᬳ ᬩᬵᬦ᭄ᬥᬯᬿᬄ ᭞
ᬬᬾᬦ ᬢᬿᬄ ᬲᬳ ᬕᬦ᭄ᬢᬯ᭄ᬬᬂ ᬢᬢ᭄ ᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᬲᬸᬓᬺᬢᬂ ᬓᬸᬭᬸ ᭟ ᭓᭘ ᭟

ᬅᬧᬦᬶᬓᬂ ᬓᬤᬾᬯᬃᬕ ᬭᬓ᭄ᬯ ᭞ ᬭᬶᬂ ᬢᬸᬦ᭄ᬯᬦ᭄ ᬳᬶᬗᬦ᭄ ᬇᬓᬦ᭄ ᬧᬗᬢᭂᬃᬭᬓᭂᬦ᭄ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬢᬸᬫᬹᬢ᭄ ᭞ ᬲᬳᬵᬬ ᬦᬶᬓᬂ ᬤᬤᬶ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬭᬶᬂ ᬧᬭᬦ᭄ ᭞ ᬕᬯᬾᬦ᭄ᬬ ᬰᬸᬪᬵᬰᬸᬪ ᬚᬸᬕ ᭞ ᬫᬢᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬧ᭄ᬭᬶᬳᭂᬦ᭄ ᬢᬶᬃᬓᬶ ᬕᬯᬾ ᬳᬬᬸ ᭞ ᬲᬳᬵᬬᬦ᭄ᬢ ᬅᬦᬸᬦ᭄ᬢᬸᬦᬓ᭄ᬦ ᬭᬶ ᬧᭀᬦ᭄ ᬤ᭄ᬮᬳ ᭟

आ धूमाग्राग्निवर्त्तन्ते ज्ञातयः सह बान्धवैः[1] ।
येन[2] तैः सह गन्तव्यं तत् कर्म्म सुकृतं कुरु ॥ ३८ ॥

अपन् (अथ) **इकं कदंवर्ग** (बान्धववर्गः) **रक्व**[3] (वै) । **रिं तुन्वन्**[4] (श्मशाने) **हिङन्**[5] (सीमा) **इकन्** (तेषां) **पङतॅरकॅन्**[6] (सहगमनस्य) । **कुनं** (ये) **इकं** (तु) **तुमूत्**[7] (संगच्छन्ते) ।[8] **सहाय** (सहायाः) **निकं ददि ह्यं** (आत्मभावस्य) **रिं परन्** (मार्गे) । **गवेन्य** (तस्य कर्माणि) **शुभाशुभ** (शुभाशुभानि) **जुग** (हि) । **मतंन्यन्**[9] (अतः) **प्रिहॅन** (यतेत) **तिंकि गवे हयु** (धर्मकर्माणि) । **सहायन्त** (सहायास्तव) **अनुन्तुनक्न**[10] (अनुगमिष्यन्ति) **रि पॉन द्लाह** (परत्र) ॥

When one dies, his kinsmen follow him upto the burning ground, and return when the smoke has subsided. It is only his good deeds that accompany him beyond. Therefore it is these which he must cultivate.

Compare in a general way MBh.5.40.16.

[1] क ख ज—व°, ग च—वन्धवेः, छ—वण्डवेः ।

[2] ख—ये, छ—यन ।

[3] क—रिनक्व ।

[4] √तुनु-अन् ।

[5] √हिङ-अॅन् ।

[6] पं-√अतॅर्-अकॅन् ।

[7] √तूत्-°उम्° ।

[8] ग च ज नास्ति ।

[9] क—मतंन्य ।

[10] √तुन्तुन्-अकॅन्-अ । ग—नुन्तुनक्न ।

[illegible]
[illegible] ॥ ᭓᭙ ॥

[illegible]
[illegible]

[illegible]

मृतं शरीरमुत्सृज्य काष्ठलोष्ठसमं जनाः ।
मुहूर्तमुपरुद्याथ ततो यान्ति पराङ्मुखाः ॥ ३९ ॥

लवन् (अथ) **तत्त्व** (तत्त्वं) **निकं कदं** (बान्धवानां) **ङरन्य** (नाम)। **रि पातिन्त** (मृत्यौ तव)। **कारि**[1] (उत्सृष्टं) **तिकं शरीर** (शरीरं) **तन्पमूल्य**[2] (निर्मूल्यं)। **मकान्तं**[3] (अन्तं मन्यमानाः) **तिम्पलक्न**[4] (संगमनस्य)। **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **पहिन्य** (तद्भेदः) **लवन्**[5] **वर्त्त विङ्क** (यष्टिकर्पराभ्यां)। **य** (अथ) **त** (सः) **सिनुङ्कॅमन्**[6] (नमस्कार्यः) **इं कदं**[7]**त** (स्वबान्धवैः)। **इरिकं साधन** (क्षणमात्रं)। **इ**[8] **क्कसन्** (अन्ते) **लुङ्ग** (यान्ति) **तिक**[9] **मलकं** (पराङ्मुखाः)। **मतंन्यन्** (अतः) **प्रिहॅन्** (समाचरेत्) **तिकं धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनानि)। **सहायन्त** (सहायास्तव) **तुम्काक्न कित** (आनयेयुस्त्वां) **रिं भुक्ति मुक्तिपद** (मुक्तिपदभोगे)॥

People accompany the corpse, they shed tears for a moment, then they leave it as if it were a log of wood or a clod of clay, and turn their faces away.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.111.13cd, 14ab.

c) There are numerous variations: बान्धवाः सुहृदश्चैव, मुहूर्तमुपरुद्याथ (°रुध्याथ, °युञ्ज्याथ, °तिष्ठन्ति, °रुन्धन्ति), मूहूर्तमिव रोदित्वा. Lontars

क ख ग—उपरुह्यथ, च छ—उपरुह्यात, ज—उपरुह्याथ ।

[1] क-√अरि ।

[2] तन्-म-मूल्य ।

[3] मक-√अन्त-ङ ।

[4] √तिम्पल्-अकॅन्-अ ।

[5] ख ग च छ ज नास्ति ।

[6] √सुङ्कॅम्-°इन्°-अन् । क च छ—°नि ।

[7] क—काकदं ।

[8] क नास्ति ।

[9] ग—तिकं, छ—हिक ।

[illegible] ॥ ३० ॥

[illegible] ॥

एको धर्म्मः परं श्रेयः क्षमैका शान्तिरुच्यते ।
विद्यैका परमा तुष्टिरहिंसैका सुखावहा ॥ ४० ॥

ङ्कि (केवलः) **धर्म्म** (धर्मः) **क्त**[1] (एव) **साक्षात्** (साक्षात्) **हयु** (श्रेयान्) । **साक्षात्** (साक्षात्) **विभव** (विभवः) **ङरन्य** (नाम) । **ङ्कि** (एकं) **ल्ब** (औदार्यं) **नि मनः** (मनसः) । **क्लान्त** (सहिष्णुता) **रि पनस्तिस्** (शीतोष्णयोः) । **क्त** (ध्रुवं) **प्रसिद्ध** (प्रसिद्धं) **तम्ब** (औषधं) । **प्रायश्चित्त** (प्रायश्चित्तं) । **पमडॅम्**[2] (घातकं) **लर** (आधिव्याधीनां) **ङरन्य** । **ङ्कि** (केवलं) **सम्यग्ज्ञान** (सम्यग्ज्ञानं) **तुतुर्त्त**[3] (स्वोपदेशानां) । **अजिन्त** (स्वाध्यायः) । **ब्रुः** (ज्ञानं) **त**[4] (युष्माकं) **रि तत्त्व** (तत्त्वानां) । **परमार्थ** (परमार्थतः, अस्यार्थः) **इनकग्बॅक्** (तुष्टात्मा) **ङरन्य** (नाम तस्य) । **ङ्कि** (एका) **अहिंसा** (अहिंसा) । **सि**[5] **तन्पमातिमाति**[6] (न हिंसनं) । **सि तन् हन** (अभावः) **कक्रोध** (क्रोधविषयस्य) । **ब्यक्त** (व्यक्तं) **नि सुख**(सुखस्य) **ङरन्य** (नाम) ॥

Dharma alone is the highest good. Forbearance is tranquility. Knowledge is supreme satisfaction. Non-injury brings joy.

MBh.5.33.48. b) उच्यते of our lontars is replaced by उत्तमा in Poona mss.
c) तुष्टिः is found in D3 T1 G (except G2) M, others read दृष्टिः and तृप्तिः.

[1] च छ नास्ति ।
[2] प-√पडॅम् ।
[3] तुतुर्-त (त=तव) ।
[4] ग—ति, छ नास्ति ।
[5] च छ नास्ति ।
[6] तन्-म(=प)-√पाति^{2} ।

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

एकं यदि भवेच्छास्त्रं श्रेयो निस्संशयं भवेत् ।
बहुत्वादिह शास्त्राणां गुहां श्रेयः प्रवेशितम् ॥ ४१ ॥

यन् (यदि) **तुङ्गल**[1] (भवेदेकं) **क्त** (हि) **सं ह्यं** (पुण्यः) **आगम** (आगमः) । **तन्** (न) **संशय** (संशयः) **ङ्वं** (पुरुषः) **इरिकं**[2] (यस्मिन्) **सिनङ्गः**[3] (मन्येत) **हयु** (श्रेयः) । **स्वर्गापवर्गफल** (स्वर्गापवर्गफलं) । **अक्वेः मर** (बहुत्वात्) **सिर** (तेषां) । **कप्व** (सर्वाणि) **दुदू** (विभिन्नानि) **पक्षनिर** (स्वपक्षः) **सोवंसोवं** (एकैकस्य) । [4]**हेतु** (हेतुः) **नि वुलङुन्**[4] (संभ्रमस्य) । **तन्** (न) **अङ्गः**

(निश्चयः) रिं अङ्गेंहकन (निश्चेये) । हन (विद्यते) रिं गुहागह्वर (गुहागह्वरे) । सिर[5] (तद्) सं ह्युं (पुण्यं) हयु (श्रेयः) ॥

Had there been one single scripture, it would have been an undoubted gain. On account of the variety of scriptures good has been put into a deep cavern.

MBh.12.276.10. a) भवेत्). शास्त्रं यदि भवेदेकं. b) व्यक्तं श्रेयो (v.l. श्रेयो व्यक्तं in 20 N S mss.) भवेत्तदा (some S mss. तदा c) शास्त्रैश्च बहुभिर्भूयः. d) श्रेयो गुह्यं प्रवेशितम्, only one ms. D4 reads गुह्यं श्रेयः प्रवेशितम्.

१. √तुङ्गल्-अ ।
२. इ-रिकं ।
३. √सङ्गः-°इन्° ।
४-४. च छ नास्ति ।
५. क—त ।

ᬫ ᬢᬵᬢ ᬯᬺᬤ᭄ᬥᬵᬦ᭄ ᬧᬭᬶᬪᬹᬄ ᬰᬶᬓ᭄ᬱᬲ᭄ᬯᬵᬕᬫᬬᬲ᭄ᬯ ᬘ ᭞
ᬅᬳᬾᬭᬶᬯ ᬳᬶ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲ᭄ᬬ ᬲᬹᬓ᭄ᬱ᭄ᬫᬵ ᬤᬸᬭᬦᬸᬕᬵ ᬕᬢᬶᬄ ᭟ ᭔᭒ ᭟

ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬ ᬩᬧ᭞ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬚᬸᬕ ᬫᬲᬫ᭄ᬧᬾ ᬭᬶ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬢᬸᬳ᭞ ᬮᭀᬢ᭄ ᬅᬢᬓ᭄ᬯᬦᬶᬦ᭄ᬢ ᬯᬶᬦᬭᬄ᭞ ᬭᬶ ᬓᬤᬶ ᬲᬶᬭ ᬢ ᬧ᭄ᬯ ᬓᬶᬢ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬧᬟ ᬮᬯᬦ᭄ ᬉᬮ᭞ ᬭᬶ ᬓᬧ᭄ᬯ ᬢᬦ᭄ ᬓᬶᬦᬦᬶᬰ᭄ᬘᬬᬦ᭄ ᬮᬭᬶᬦᬶᬭ᭞ ᬤᬤ᭄ᬬᬦ᭄ ᬲᬓ ᬮᭀᬃ᭞ ᬤᬤ᭄ᬬᬦ᭄ ᬲᬓ ᬓᬶᬤᬸᬮ᭄ ᬫᬭᬶᬓᬂ ᬉᬮ ᭟

मा तात वृद्धान् परिभूः शिक्षस्वागमयस्व च ।
अहेरिव हि धर्म्मस्य सूक्ष्मा दुरनुगा गतिः ॥ ४२ ॥

मतंन्य (अतः) **बप** (तात) । **हय्व** (मा) **जुग** (हि) **मसम्पे**[1] (परिभूः) **रिं**[2] **व्वं** (जनान्) **मतुह** (वृद्धान्) । **लोत्** (सदा) **अतक्वानिन्त** (परिपृच्छ, आगमयस्व) **विनरः**[3] (शिक्षितुं) ।[4] **रिं कदि** (उपमानं) **सिर** (ते) **त** (अथ) **प्व** (खलु) **कित** (तव) । **अपन्** (यतः) **इकं धर्म्म** (धर्मः) **ङरन्य** (नाम)। **पड लवन्** (सदृशः) **उला** (अहिना) । **रि कप्व तन्** (न) **किननिश्चयन्**[5] (निश्चिता) **लरिनिर** (गतिस्तस्य) । **दद्यन्**[6] (आगतः) **सक लोर्** (उत्तरतः) । **दद्यन्** (आगतः) **सक किदुल्** (दक्षिणतः) **मरिकं** (असौ) **उला** (अहिः) ॥

My child, do not insult or ignore the elders. Sit at their feet and learn. The ways of dharma are like those of the snake, fine and untraceable.

MBh.12.130.19cd. d) पदं दुःखं गवेषितुं, but one ms. D9 सूक्ष्मा दिवनुगा (corrupt

for दुरनुगा) गतिः .
१. क—सम्पै ।
२. ग ज—रि ।
३. √वरः-°इन्° ।
४. क च छ ज नास्ति ।
५. क-°इन्°-निश्चय-अॅन् ।
६. √ददि-अन् ।

ᬰ᭄ᬭᬸᬢᬶᬃᬯ᭄ᬯᬾᬤᬄ ᬲᬫᬵᬔ᭄ᬬᬵᬢᭀ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬰᬵᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬂ ᬢᬸ ᬯᬿ ᬲ᭄ᬫᬺᬢᬶᬄ ᭞
ᬢᬾ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬵᬃᬣᬾᬱ᭄ᬯᬫᬷᬫᬵᬂᬲ᭄ᬬᬾ ᬢᬵᬪ᭄ᬬᬵᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᭀ ᬯᬶᬦᬶᬃᬪᬺᬢᬄ ᭟ ᭔᭓ ᭟

ᬦ᭄ᬬᬂ ᬉᬚᬭᬓ᭄ᬦ ᬲᬓᬓ᭄ᬗᬂ ᭞ ᬰ᭄ᬭᬸᬢᬶ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬘᬢᬸᬃᬯ᭄ᬯᬾᬤ ᭞ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬰᬵᬲ᭄ᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬲ᭄ᬫᬺᬢᬶ ᬗᬭᬦᬶᬭ ᭞ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬰ᭄ᬭᬸᬢᬶ ᭞ ᬮᬯᬦ᭄ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬲ᭄ᬫᬺᬢᬶ ᭞ ᬲᬶᬭ ᬚᬸᬕ ᬧ᭄ᬭᬫᬵᬡᬵᬓ᭄ᬦ ᭞ ᬢᬹᬢᬓ᭄ᬦ ᬯᬭᬯᬭᬄ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬭᬶᬂ ᬅᬲᬶᬂ ᬧ᭄ᬭᬬᭀᬚᬦ ᭞ ᬬᬵᬯᬢ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬧᬭᬶᬧᬹᬃᬡ᭄ᬡ ᬳᬮᬺᬧ᭄ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᭟

श्रुतिर्व्वेदः समाख्यातो धर्म्मशास्त्रं तु वै स्मृतिः ।
ते सर्व्वार्थेष्वमीमांस्ये ताभ्यां धर्म्मो विनिर्भृतः ?[1] **॥ ४३ ॥**

न्यं (एतद्) **उजरक्न** (समाख्येयं) **सकक्ङ्** (अधुना) । **श्रुति** (श्रुतिः) **ङरन्य** (नाम) **सं ह्यं** (पुण्याः) **चतुर्व्वेद** (चत्वारो वेदाः) । **सं ह्यं** (पुण्यं) **धर्म्मशास्त्र** (धर्मशास्त्रं) **स्मृति** (स्मृतिः) **ङरनिर** (नाम) । **सं ह्यं** (पुण्या) **श्रुति** (श्रुतिः) । **लवन्** (च) **सं ह्यं** (पुण्या) **स्मृति**[2] (स्मृतिः) । **सिर** (ते) **जुग** (हि) **प्रमाणाक्न** (प्रमाणीकुर्यात्) । **तूतक्न** (अनुसरेत्) **वरवरः निर** (तयोः शिक्षां) । **रिं असिं प्रयोजन** (सर्वप्रयोजनेषु) । **यावत्** (यावद्) **मङ्कन** (एवं) **परिपूर्ण्ण** (परिपूर्णा) **हलॄप्** (शोभना) **सं ह्यं** (पुण्या) **धर्म्मप्रवृत्ति** (धर्मप्रवृत्तिः) ॥

Śruti is the four holy Vedas. Smṛtis are the dharma scriptures. It is these two, śruti and smṛti, which have to be consulted in all matters. They hold the dharma.

---

[1] क ज—°र्बंभो, ख—°र्ब्बंभो, ग—°र्बंतः, च छ—°र्बबो ।

[2] च छ—श्रुति ।

ᬬᭀᬯᬫᬦ᭄ᬬᬾᬢ ᬢᬾ ᬫᬹᬮᬾ ᬳᬾᬢᬸᬰᬵᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬵᬰ᭄ᬭᬬᬵᬤ᭄ᬤ᭄ᬯᬶᬚᬄ ᭞
ᬲ ᬲᬵᬥᬸᬪᬶᬃᬩ᭄ᬩᬳᬶᬱ᭄ᬓᬵᬃᬬ᭄ᬬᭀ ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶᬓᭀ ᬯᬾᬤᬦᬶᬦ᭄ᬤᬓᬄ ᭟ ᭔᭔ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ᬓᬶ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬳᬾᬢᬸᬓ ᬗᬭᬦᬶᬭ ᭞ ᬲᬶᬭ ᬲᬓ᭄ᬢᬶ ᬓᬶ ᬬᭀᬯᬫᬦ᭄ᬬᬾᬢ ᭞ ᬲᬶᬭ ᬢᬸᬓᬶᬦ᭄ᬓᬵᬭ ᬉᬢᬵᬭᬶ–

ᬦ᭄ᬬ | ᬢ᭄ᬓ ᬭᬶ ᬆᬘᬵᬭᬦ᭄ᬬ | ᬲᭀᬯᬂᬲᭀᬯᬂ | ᬫᬗ᭄ᬓᬦᬂ ᬭᬵᬢ᭄ | ᬫᬗ᭄ᬓᬦᬂ ᬘᬢᬸᬭᬵᬰ᭄ᬭᬫ | ᬘᬢᬸᬭᬵᬰ᭄ᬭᬫ ᬗᬭᬦ᭄ ᬲᬂ ᬩ᭄ᬭᬳ᭄ᬫᬘᬵᬭᬶ | ᬕᬺᬳᬲ᭄ᬣ | ᬯᬵᬦᬧ᭄ᬭᬲ᭄ᬣ | ᬪᬶᬓ᭄ᬱᬸᬓ | ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬳᬸᬯᬸᬲ᭄ ᬤᬤᬶ | ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬭᬾᬗᬾ ᬳᬦ | ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬬᬵᬗ᭄ᬓᬾᬦ᭄ ᬤᬤ᭄ᬬ ᬓᬸᬦᬾᬂ | ᬇᬓ ᬢ ᬓᬩᬾᬄ | ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬯᬾᬤ ᬲᬗ᭄ᬓ ᬦᬶᬓ ||

चातुर्व्वर्ण्यं[1] तथा लोकाश्चत्वारश्चाश्रमाः पृथक् ।
भूतं भव्यं[2] भविष्यच्च सर्व्वं वेदात् प्रसिद्धयति ॥ ४४ ॥

अपन् (अथ) **सं ह्यं** (पुण्याः) **वेद** (वेदाः) **ङरनिर** (नाम)। **सिर** (ते) **सङ्क** (मूलं) **निं चतुर्व्वर्ण्ण** (चतुर्वर्णानां)। **सिर** (ते) **तुमिङ्कः**[3] (शासते) **उत्पत्तिन्य** (तदुत्पत्तिं)। **त्क रि** (पर्यन्तं) **आचारन्य** (आचारानां)।[4] **सोवंसोवं** (एकैकस्य)। **मङ्कनं** (एवं) **रात्** (लोकाः)। **मङ्कनं** (एव) **चतुराश्रम** (चत्वार आश्रमाः)। **चतुराश्रम** (चत्वार आश्रमाः) **ङरन्** (तन्नामानि) **सं ब्रह्मचारी** (ब्रह्मचारी)। **गृहस्थ** (गृहस्थः)। **वानप्रस्थ** (वानप्रस्थः)। **भिक्षुक** (भिक्षुकः)। **वस्तु** (वस्तूनि) **हुवुस्** (पूर्वं) **ददि** (भूतानि)। **वस्तु** (वस्तूनि) **रडेँ** (अधुना) **हन** (विद्यन्ते)। **वस्तु** (वस्तूनि) **याङ्कॅन्** (यानि) **दद्य**[5] (अपेक्षितानि) **कुनँ** (च)। **इक** (तद्) **त** (अथ) **कबेः** (सर्वं)। **सं ह्यं वद** (पुण्या वेदाः) **सङ्क निक** (तन्मूलं) ॥

The four divisions of society (Brāhmaṇas and others), the four worlds, as well as the four stages of life (brahmacārī, etc.), the past, the present and the future—all flow from the Veda.

Cf. Manu 12.97.

[1] ख ग च छ ज—°वर्ण्णन्।
[2] क ख—भावम्, च—भवाम्, छ—बवाम्, ज—बावम्।
[3] √तिङ्कः-°उम्°।
[4] च छ नास्ति।
[5] √ददि-अ।

ᬇᬢᬶᬳᬵᬲᬧᬸᬭᬵᬡᬵᬪ᭄ᬬᬵᬁ ᬯᬾᬤᬁ ᬲᬫᬸᬧᬩ᭄ᬭᬶᬁᬳᬬᬾᬢ᭄ |
ᬩᬶᬪᬾᬢ᭄ᬬᬮ᭄ᬧᬰ᭄ᬭᬸᬢᬵᬤ᭄ᬯᬾᬤᭀ ᬫᬫᬬᬁ ᬧ᭄ᬭᬢᬭᬶᬱ᭄ᬬᬢᬶ || ᭓᭙ ||

ᬓᬵᬦᬶ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬯᬾᬤ | ᬧᬭᬶᬧᬹᬃᬡᬵᬓᬦ ᬲᬶᬭ | ᬫᬓᬲᬵᬥᬦ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬇᬢᬶᬳᬵᬲ | ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬧᬸᬭᬵᬡ | ᬳᬧᬦᬶ ᬳᬢᬓᬸᬢᬶ | ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬯᬾᬤ ᬭᬶ ᬳᬓᬾᬤᬶᬓᬶ ᬳᬚᬶᬦ᭄ᬬ | ᬮᬶᬂ ᬦᬶᬭ | ᬓᬤ᭄ᬬ ᬳ᭄ᬬᬂ | ᬳᬬᬸ ᬢᬶᬦᬶ ᬦᬸᬭᬵ ᬭᬶ ᬓᬤᬶ | ᬮᬶᬂ ᬦᬶᬭ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢᬓᬸ ᬳᬢᬓᬸᬢᬶ ||

इतिहासपुराणाभ्यां वेदं[1] समुपवृंहयेत् ।

बिभेत्यल्पश्रुताद्वेदो मामयं प्रचरिष्यति ।। ४५ ।।

न्दान् (अथ) सं ह्यं (पुण्यं) वेद (वेदं) । परिपूर्णाक्न (परिपूरयेत्) सिर (एतं) । मकसाधन (साधनेन) सं ह्यं इतिहास (पुण्येतिहासेन) । सं ह्यं पुराण (पुण्यपुराणेन) । अपन् (यतः) अतकुत्[2] (बिभेति)। सं ह्यं (पुण्यः) वेद (वेदः) रि अक्विडक्[3] अजिन्य (अल्पात् तच्छ्रुतात्) । लि निर (वचनं तस्य) । कमु ह्यं (त्वं भद्र) ।[4] हय्व (मा) तिकि (अत्र) उमरा[5] (प्रचरिष्यसि) रि कमि (मयि)। लि (तस्य) निर (वचः) मङ्कन(ईदृशं) रक्व[6] (खलु) अतकुत्[7] (भयात्) ।।

Veda is to be supplemented with itihāsa and purāṇa. Veda is afraid of a man of little knowledge—he will strike (प्रहरिष्यति) me.

MBh.1.1.204. d) Our प्रचरिष्यति is found only in one Kashmiri ms. K4 D8 M (exc. M3) read प्रचलिष्यति, others प्रतरिष्यति, प्रचलिष्यति, प्रहरिष्यति.

[1] क ख ग च ज—वेदः, छ—वदः ।

[2] अ-√तकुत् ।

[3] क ख ग च ज—अक्विड ।

[4] क ख ग च छ ज नास्ति ।

[5] क च छ—उमर, ख ग ज—उमरा । उम्-√पर-अ ।

[6] ख ग नास्ति ।

[7] क ख ग च छ ज—हतकुत् ।

ᬰ᭄ᬭᬸᬢ᭄ᬬᬸᬓ᭄ᬢᬄ ᬧᬭᬫᭀ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲ᭄ᬢᬣ ᬲ᭄ᬫᬺᬢᬶᬕᬢᭀᬧᬭᬄ ᭞
ᬰᬶᬱ᭄ᬝᬵᬘᬵᬭᬄ ᬧᬭᬄ ᬧ᭄ᬭᭀᬓ᭄ᬢᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬬᭀ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬵᬄ ᬲᬦᬵᬢᬦᬵᬄ ᭟ ᭔᭖ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬓᭂᬗᭂᬢᬓ᭄ᬦ ᭞ ᬲᬵᬭ᭄ᬲᬶ ᬓᬵᬚᬃ ᬤᭂ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬰ᭄ᬭᬸᬢᬶ ᭞ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬗᬭᬦᬶᬓ ᭞ ᬲᬓᬵᬚᬃ ᬤᭂ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬲ᭄ᬫᬺᬢᬶ ᬓᬸᬦᭂᬂ ᭞ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬢ ᬗᬭᬦᬶᬓ ᭞ ᬰᬶᬱ᭄ᬝᬵᬘᬵᬭ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬆᬘᬵᬭ ᬦᬶᬓ ᬲᬂ ᬰᬶᬱ᭄ᬝ ᭞ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬢ ᬗᬭᬦᬶᬓ ᭞ ᬰᬶᬱ᭄ᬝ ᬗᬭᬦ᭄ ᬲᬂ ᬲᬢ᭄ᬬᬯᬵᬤᬷ ᭞ ᬲᬂ ᬆᬧ᭄ᬢ ᭞ ᬲᬂ ᬧᬢᬷᬃᬣᬦ᭄ ᭞ ᬲᬂ ᬧᬦᬤᬳᬦ᭄ ᬉᬧᬤᬾᬰ ᭞ ᬲᬶᬭᬚᬸᬕ [illegible] [illegible] ᭞ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬗᬭᬦᬶᬦ ᭟

श्रुत्युक्तः परमो धर्म्मस्तथा स्मृतिगतोऽपरः ।
शिष्टाचारः परः प्रोक्तस्त्रयो धर्म्माः सनातनाः ।। ४६ ।।

कुनं (अथ) केङॅतक्न[1] (अवधेहि) । सार्सि[2] (सर्वं यत्किंचित्) काजर् (उक्तं) दे सं ह्यं श्रुति (पुण्यश्रुत्या) । धर्म्म (धर्मः) ङरनिक (तन्नाम) । सकाजर् (सर्वमुक्तं) दे सं ह्यं स्मृति (पुण्यस्मृत्या) कुनें (च) । धर्म्म (धर्मः) त ङरनिक (तन्नाम) । शिष्टाचार (शिष्टाचारः) कुनं (च) । आचार (आचारः) निक सं शिष्ट (शिष्टानां) । धर्म्म (धर्मः) त (अथ) ङरनिक (तन्नाम) । शिष्ट (शिष्टः) ङरन् (नाम) सं सत्यवादी (सत्यवादी) । सं आप्त (आप्तः) [क्षीरस्वामी in his comm. on Amarakośa explains आप्तः by अविसंवादिवाक्] [3]सं पतीर्थन्[3] (पुण्यतीर्थः, पुण्यतोयपुरुषः)। सं पनडहन्[4] (क्षेत्रं) उपदेश (उपदेशस्य)। संक्षेप (संक्षेपेणः) इक (एते) कतिग[5] (त्रयः)। धर्म्म (धर्माः) ङरनिर (नाम) ॥

The highest dharma is taught by śruti. Another is the dharma laid down in smṛti. Still another is the behaviour of men of truth and piety. These three dharmas are ancient and everlasting.

---

१. क-√इङॅत्-अकॅन्-अ । क— केङॅत ।

२. स-असि ।

३-३. ख नास्ति ।

४. प-√तडः-अन् ।

५. क-तिग ।

ᬦ ᬢᬢ᭄ ᬧᬭᬲ᭄ᬬ ᬲᬦ᭄ᬤᬥ᭄ᬬᬢ᭄ ᬧ᭄ᬭᬢᬶᬓᬹᬮᬂ ᬬᬤᬵᬢ᭄ᬫᬦᬄ ᭞
ᬏᬱ ᬲᬂᬓ᭄ᬱᬾᬧᬢᭀ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬄ ᬓᬵᬫᬵᬤᬦ᭄ᬬᬢ᭄ ᬧ᭄ᬭᬯᬃᬢ᭄ᬢᬢᬾ ᭟ ᭔᭗ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬤᬾᬬᬦ᭄ᬢ ᭞ ᬳᬦ ᬬ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬓᬧᬸᬳᬭ ᬤᬾᬦᬶᬂ ᬓᬵᬬ ᭞ ᬯᬵᬓ᭄ ᭞ ᬫᬦᬄ ᭞ ᬦ᭄ᬤᬵᬢᬦ᭄ ᬧᬦᬸᬔ ᬬ ᬭᬶ ᬓᬶᬢ ᭞ ᬫᬕᬯᬾ ᬤᬸᬄᬔ ᬧᬸᬳᬭ ᬳ᭄ᬭᬺᬤ᭄ᬭᭀᬕ ᭞ ᬬᬢᬶᬓ ᬢᬦ᭄ ᬉᬮᬳᬓ᭄ᬓᬦᬦ᭄ᬢ ᬭᬶ ᬮᬾᬦ᭄ ᭞ ᬳ᭄ᬬᬯ ᬢᬦ᭄ᬳ᭄ᬭᬶᬭᬶᬫ᭄ᬩᬯ ᭞ ᬇᬓ ᬕᬢᬶᬦ᭄ᬢ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᭞ ᬬᬢᬶᬓ ᬲᬂᬓ᭄ᬱᬾᬧ ᬦᬶᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬯ᭄ᬬᬃᬣ ᬓᬤᬫ᭄ᬮᬦ᭄ ᬇᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬬᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᭞ ᬮᬷᬮᬵᬦ᭄ᬢ ᬢ᭄ ᬕᬯᬬᬓ᭄ᬦ ᬬ ᭟

न तत् परस्य सन्दध्यात्[1] प्रतिकूलं यदात्मनः ।
एष संक्षेपतो धर्म्मः कामादन्यत् प्रवर्त्तते ॥ ४७ ॥

कुनं (अथ) देयन्त (व्यवहारस्तव)।[2] हन (विद्येत) य (एषा) प्रवृत्ति (प्रवृत्तिः)। कपुहर[3] (कृता) देनिं काय। [4]वाक्।[4] मनः (काय-वाङ-मनोभिः)। [5]न्दातन् पनुखे[5] (न सुखदा) य रि कित (या तुभ्यं)। मगवे[6] (करोति) दुःख (दुःखं) पुहर हृद्रोग (हृद्रोगमूलं)। यतिक (सा) तन् (न) उलहक्नन्त (क्रियेत त्वया) रि[7] लेन् (परान् प्रति)। हय्व (मा) तन्हरिम्बवा (?)। इक[8] गतिन्त (तव गतिः) मङ्कन (एवं)। यतिक (अथ) संक्षेप (संक्षेपः) निं धर्म्म[9] (धर्मस्य) ङरन्य (नाम)। व्यर्थ (व्यर्थं)-कदम्लन् (करणं) इं धर्म्म (धर्मस्य) यन् मङ्कन (यद्येवं)। लीलान्त (आत्मलीलया, कामात्) त् गवयक्न य (कुर्यास्तत्) ॥

Do not do to others what is disagreeable to your own self. This is dharma in brief. All else proceeds from kāma.

MBh. 5.39.57. c) D1 M support our reading एष संक्षेपतो धर्मः, others read संग्रहेणैष धर्मः स्यात्.

d) Our अन्यत् is supported by D9 G M, others read अन्यः.

१. ख ग च छ—°द्यात्, ज—°द्यत् ।

२. ग च नास्ति ।

३. क-√पुहर ।

४. छ नास्ति ।

५-५. न्दातन् म-√सुख-इ ।

६. म-√गवे ।

७. ज—रि ।

८. क— इकं ।

९. क—धर्म्मादि ।

ᬬᬾ ᬢᬸ ᬰᬶᬱ᭄ᬝᬵᬄ ᬲᬸᬦᬶᬬᬢᬵᬄ ᬲᬢ᭄ᬬᬵᬃᬚ᭄ᬚᬯᬧᬭᬵᬬᬡᬵᬄ ᭞
ᬥᬃᬫ᭄ᬫ᭄ᬬᬂ ᬧᬦ᭄ᬣᬵᬦᬫᬵᬭᬹᬤ᭄ᬥᬵᬲ᭄ᬢᬾᬱᬵᬂ ᬯᬺᬢ᭄ᬢᬂ ᬲᬫᬵᬘᬭ ᭟ ᭔᭘ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬤᬵᬬ ᭞ ᬇᬓ ᬲᬂ ᬰᬶᬱ᭄ᬝ ᭞ ᬲᬂ ᬆᬧ᭄ᬢ ᭞ ᬲᬢ᭄ᬬᬯᬵᬤᬷ ᭞ ᬚᬶᬢᬾᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬬ ᬢ ᬲᬶᬭ ᭞ ᬲᬢ᭄ᬬᬵᬮᬭᬶᬲ᭄ ᬤᬸᬕᬤᬸᬕ ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬧᬲᬡ᭄ᬟᬦ᭄ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬲᭀᬮᬄ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬬᬢᬶᬓ ᬢᬹᬢᬓᬾᬦᬦ᭄ᬢ ᭞ ᬓᬢᬹᬢᬦ᭄ ᬇᬓ ᭞ ᬬᬢᬶᬓ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭟

ये तु शिष्टाः सुनियताः सत्यार्ज्जवपरायणाः ।
धर्म्यं पन्थानमारूढास्तेषां वृत्तं समाचर ॥ ४८ ॥

कुनं (परं) **सर्व्वदाय** (सर्वं वृत्तं) । **इक सं शिष्ट** (शिष्टानां) । **सं**[1] **आप्त** (आप्तानां) । **सत्यवादी** (सत्यवादिनां) । **जितेन्द्रिय** (जितेन्द्रियाः, सुनियताः) **त सिर** (अथ ते) । **सत्यालरिस्**[2] (सत्यपरायणाः) **दुगदुग** (आर्जववन्तः) । **नियत** (नियतं) **पसण्डन्**[3] (आश्रयः) **धर्म्म** (धर्मस्य) **सोलः**[4] **निर** (तत् सर्ववृत्तं) । **प्रवृत्ति निर**[5] (तत्प्रवृत्तिः) । **यतिक** (एषा) **तूतक्नन्त**[6] (अनुसरणीया त्वया) । **कतूतन्** (अनुसृता) **इक** (चेद् एषा) । **यतिक** (एषा) **धर्म्मप्रवृत्ति** (धर्मप्रवृत्तिः) **ङरन्य** (नाम) ॥

Follow the actions of pious men, who are well-restrained, who are devoted to truth and simplicity and who are treading the path of dharma.

MBh.3.198.64: ये तु शिष्टाः सुनियताः श्रुतित्यागपरायणाः । धर्म्यं पन्थानमारूढाः सत्यधर्मपरायणाः ॥ 12.309.11 is closer to our stanza. a) For our शिष्टाः Poona reads तुष्टाः (v.l. निष्ठाः, दृष्टाः, हृष्टाः).

b) Our सत्यार्जव is supported by K7 V1 D4.7.9 T G1.3.6, the constituted text having सत्यागम

d) तानुपास्स्व च पृच्छ च. Among our lontars only क has समाचर, others समाचरेत्.

१. क च छ ज—अं ।

२. सत्य-अ-√लरिस् । अ-लरिस् going away = परायण ।

३. प-√सण्ड-अॅन् । क—

सण्डात् । ५. छ नास्ति । ६. √तूत्-अकॅन्-अ-न्त ।
४. स-√उल: ।

ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬢᭀ ᬪ᭄ᬭᬵᬫ᭄ᬬᬫᬵᬡᬲ᭄ᬬ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲ᭄ᬬ ᬭᬣᬘᬓ᭄ᬭᬯᬢ᭄ ᭞
ᬯᬾᬰ᭄ᬬᬵᬲᬸᬢᬲ᭄ᬬᬾᬯ ᬧᬶᬢᬸᬃᬦᬶᬰ᭄ᬘᬬᭀ ᬦᭀᬧᬮᬪ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭔᭖ ᭟

ᬓᬸᬦᭂᬂ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬫᬳᬲ᭄ ᬫᬶᬤᭂᬃ ᬇᬂ ᬲᬳᬦ ᭞ ᬦ᭄ᬤᬵᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬉᬫᬓᬸ ᬲᬶᬭ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦᭂᬦᬓᬸ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬲᬵᬧ ᬚᬸᬕ ᬲᬶ ᬮᬯᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬦᬳ᭄ᬦᬳᬦ᭄ ᭞ ᬢᬵᬢᬦ᭄ ᬧᬳᬶ ᬮᬯᬦ᭄ ᬅᬦᬓ᭄ ᬦᬶᬂ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷ ᬮᬜ᭄ᬚᬶ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬢᬦ᭄ ᬓᬶᬦᬯ᭄ᬭᬸᬳᬦ᭄ ᬩᬧᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬭᬹᬧ ᬦᬶᬂ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬉᬫᬓᬸ ᬬᬵᬦᬓ᭄ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬇᬦᬓᬸᬦ᭄ᬬ ᬩᬧ ᭞ ᬭᬶ ᬯᬾᬮ᭄ᬬᬦ᭄ ᬤᬸᬃᬮ᭄ᬮᬪ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬦᬂ ᬫᬸᬮᬳᬓ᭄ᬦ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬓᬮᬶᬗᬦᬶᬓ ᭟

सर्व्वतो भ्राम्यमाणस्य धर्म्मस्य रथचक्रवत्[1] ।
वेश्यासुतस्येव पितुर्निश्चयो नोपलभ्यते ।। ४६ ।।

कुनें[2] (अथ) **सं ह्यं धर्म्म** (धर्मः) । [3]**महस् मिदॅर्**[3] (भ्राम्यति) **इं सहन** (सर्वतः) । **न्दातन्** (अथ न) **हन** (विद्यते) **उमकु**[4] (यं स्वीकरोति) **सिर** (स धर्मः) । **तन् हनेनकु**[5] **निर** (न विद्यते धर्मो यः स्वीक्रियते पुरुषेण) । **तन्** (न) **साप**[6] (स्वीकरोति) **जुग** (हि) **सि** (सः) **लवन् इकं** (तेन सह) **नहन्नहन्** (यो निश्चिनोति)। **तातन्** (नैव) **पहि** (भेदः) **लवन् अनक्** (सुतेन) **निं स्त्री लञ्जि** (वेश्यायाः)। **इकं** (यस्य) **तन्** (न) **किनव्रुहन्**[7] (ज्ञातः) **बपन्य** (स्वपिता) । **रूप निं** (रूपं तस्य, प्रतिभाति) **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **उमकु** (स्वीकरोति यः) **यानक्** (पुत्रं) । **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **इनकुन्य बप** (स्वीक्रियते येन पिता) । **रि वेल्यन्** (तत्कारणात्) **दुर्ल्लभ** (दुर्लभः) **इकं** (स यः) **व्नं** (शक्तः) **मुलहक्न**[8] (चर्तुं) **धर्म्म** (धर्मं) **कलिङनिक** (इत्युक्तं) ।।

Like a car's wheel, dharma revolves and covers an all-over domain. It is as hard to determine the exact nature of dharma as it is to determine the father of a harlot's son.

---

[1] क—रात°, ख—लातचक्रवात्, ग—राथचक्रवात्, च छ—लटा°, ज—लात° ।
[2] क—°नं ।
[3-3] मू-√अहस् मू-√इदॅर् ।
[4] उम्-√अकु ।
[5] हन+इन्-√अकु ।
[6] क—पप, ख छ—सप, ज—सम ।
[7] क-°इन्°-√व्रु:-अन् ।
[8] मु-उल:-अकॅन्-अ । ख छ ज—°क्नं ।

ᬰ᭄ᬭᬹᬬᬢᬵᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲᬃᬯ᭄ᬯᬲ᭄ᬯᬂ ᬰ᭄ᬭᬸᬢ᭄ᬯᬵ ᬘᬿᬯᬵᬯᬥᬵᬃᬬ᭄ᬬᬢᬵᬫ᭄ ᭞

[illegible] ॥ ५० ॥

[illegible]

श्रूयतां धर्म्मसर्व्वस्वं श्रुत्वा चैवोपधार्य्यताम् ।
आत्मनः प्रतिकूलानि न परेषां समाचर ॥ ५० ॥

[1]**मतंन्य त्**[1] (अतः) **ऋङ्गॉ** (श्रूयतां) **सर्व्वदाय** (सर्वस्वं)। **परमार्थ** (परमार्थः) **निं** (अस्य) **सिनङ्गः**[2] (मन्यते) **धर्म्म** (धर्मः)। **त्लॅस् रिन्ङॉन्त** (श्रुत्वा त्वया) **चुप्वनन्ता**[3] (उपधार्यतां त्वया) **त रि हति** (हृदये)। **इकं कदि** (यादृशं) **लि** (उक्तं) **ममि** (मया) **ङूनि** (पूर्वं) **विः** (एव)। **सांसि**[4] (सर्वं यत्किंचित्) **तन्** (न) **कह्युन् यावक्त** (आत्मप्रतिकूलं)। **यतिक** (तद्) **तन्** (न) **उलहक्नन्त** (समाचर्यतां त्वया) **रिं लेन्** (परेषां) ॥

Listen to the quintessence of dharma. And having listened hold on to it. What you do not approve for yourself, that you must not do to others.

१-१. ख—°न्यान्, ग—°न्यन्, ज—मत°। च—°ङ्यन्, छ—मतङ्यन्,
२. ख—°ङ्गुः।
३. √चुपु-अन-न्त-अ।
४. स-√अंसि।

[illegible]
[illegible] ॥ ५१ ॥

[illegible]

पुलका इव धान्येषु पुत्तिका इव पक्षिषु ।
तादृशास्ते मनुष्येषु येषां धर्म्मो न कारणम्[1] **॥ ५१ ॥**

कुनं (परं) **इकं** (ते) **व्वं** (मनुष्याः) **पिसनिङ्न्** (कथं नु) **दम्लक्नं** (आचरेयुः) **धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनं)। **हपहप** (पुलका) **निं परि** (धान्यानां)। **वूर्कनिं**[2] (पूतिकाः) **अन्तिग** (अण्डानां) **पड निक** (यथा)। **रूप** (तथा) **निं**[3] **हन**[4] ([धर्महीनानाम्] अस्तित्वं) **तन्** (न) **पपक्न**[5] (सार्थं) ॥

Empty grains among cereals, winged ants among birds—similar is the position

among humans of those whose motivation is not dharma.

Kawi has misinterpreted पुत्तिकाः as पूतिकाः 'rotten eggs'.

MBh.12.174.7. a) पुलक and पुलाक, both forms are attested in our lontars (क ग – पुलाक, others पुलक) as well as in Indian mss. पुलक is the more distinctive form. पुलाक, Hindi पुलाओ, is cooked rice.

c) Our तादृशाः is attested by K7 D4.5.7.9 (but all second time), the rest have तद्विधाः .

१. च ज—करणम् ।

२. √वूक्-अनृ-इं ।

३. ज—नि ।

४. ग—ह्न, ज—इ ।

५. प-√क्न । ग—पक्न, च—पाप° ।

ᬫ᭄ᬭᬶᬬᬦ᭄ᬢᬾ ᬚᬦ᭄ᬫᬦᭀᬃᬣᬵᬬ ᬚᬵᬬᬦ᭄ᬢᬾ ᬫᬭᬡᬵᬬ ᬘ᭞
ᬦ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬵᬃᬣᬾ ᬦ ᬓᬵᬫᬵᬃᬣᬾ ᬢᬺᬡᬵᬦᬷᬯ ᬧᬺᬣᬕ᭄ᬚᬦᬵᬄ ᭟ ᭕᭒ ᭟

ᬅᬧᬫ᭄ ᬧᬸᬭᬶᬄ ᬦᬶᬓᬂ ᬧᬺᬣᬕ᭄ᬚᬦ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓᬵᬫ᭞ ᬓᬲᬶᬤ᭄ᬥ ᬤᬾᬦ᭄ᬬ᭞ ᬗ᭄ᬓᬶᬂ ᬫᬵᬢ᭄ᬬ ᬤᭀᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬅᬳᬸᬭᬶᬧ᭄᭞ ᬤᭀᬦᬶᬂ ᬧᬵᬢᬶᬦ᭄ᬬ᭞ ᬗ᭄ᬓᬶᬂ ᬚᬦ᭄ᬫ ᬫᬸᬯᬄ᭞ ᬇᬓ ᬢᬂ ᬧᬺᬣᬕ᭄ᬚᬦ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬧᬵᬢᬶᬦ᭄ᬬ ᬇᬟᬾᬧ᭄ ᬦᬶᬓ᭞ ᬢᬳᬵ ᬧᬶᬄ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬧᬳᬶᬦ᭄ᬬ ᬮᬯᬦ᭄ ᬤᬸᬓᬸᬢ᭄᭞ ᬭᬶᬂ ᬓᬧ᭄ᬯ ᬧᬵᬢᬶ ᬤᭀᬦᬶᬂ ᬚᬦ᭄ᬫᬦ᭄ᬬ᭞ ᬚᬦ᭄ᬫ ᬤᭀᬦᬶᬂ ᬧᬵᬢᬶᬦ᭄ᬬ ᭟

म्रियन्ते जन्मनोऽर्थाय जायन्ते मरणाय च ।
न धर्म्मार्थं न कामार्थं तृणानीव पृथग्जनाः ॥ ५२ ॥

अपम् (अथ) **पुरिः** (क्रमः) **निकं पृथग्जन** (पृथग्जनानां) । **तन्** (न) **धर्म्मं** (धर्मः) । **तन्** (न) **काम** (कामः) । **कसिद्ध** (साध्यते) **देन्य**[1] (तैः) । **ङ्किः** (केवलं) **मात्य**[2] (भविष्यति मरणं) **दोन्य** (उद्देश्यं तेषां) **न्** **अहुरिप्** (जीवनस्य) । **दोंनि** (उद्देश्यं) **पातिन्य** (मरणस्य) । **ङ्किः** (केवलं) **जन्म** (जन्म) **मुवः** (पुनः) । **इक**[3] (ये) **तं** (ते) **पृथग्जन** (पृथग्जनाः) **मङ्कन** (एवं) **क्रमन्य** (क्रमस्तेषां) । **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **पातिन्य** (मरणं) [4]**इडॅप्** (विचारे) **निक** (तेषां) । **तहा पिः** (न जातु) । [5]**तन्** (न) **हन**[5] (विद्यते) **पहिन्य**[4] (भेदः) **लवन् दुकुत्** (तृणैः) । **रिं**[6] **कप्व पाति** (सर्वमरणेषु) **दोनिं** (उद्देश्यं) **जन्मन्य** (तेषां जन्म) । **जन्म**[7] (जन्मसु) **दोनिं**[8] (उद्देश्यं तेषां) **पातिन्य** (मृत्युः) ॥

Common men are like weeds. They serve neither dharma nor kāma. They die so that they be born. They are born so that they may die.

---

१. ग—दोन्य ।

२. √माति-अ ।

३. ज—°कं ।

४-४. क नास्ति ।
५-५. च—तनन ।
६. ख—रि ।
७. च नास्ति, ज—जन्मन्य ।
८. ज—दोन्निं ।

ᬬᬾ ᬢᬸ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬫᬲᬹᬬᬦ᭄ᬢᬾ ᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶᬫᭀᬳᬵᬦ᭄ᬯᬶᬢᬵ ᬚᬦᬵᬄ ᭞
ᬅᬧᬣᬵ ᬕᬘ᭄ᬙᬢᬵᬂ ᬢᬾᬱᬵᬫᬦᬸᬬᬵᬢᬵᬧᬶ ᬧᬷᬟ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭕᭓ ᭟

ᬫ᭄ᬯᬂ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬦᬶᬦ᭄ᬤ ᬭᬶᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬤᬾᬂᬦᬶ ᬧᬸᬗ᭄ᬕᬸᬗ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬚ᭄ᬦᬾᬓ᭄ ᬢ ᬬ ᬭᬶᬂ ᬅᬥᬃᬫ᭄ᬫᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬫᬦᬹᬢ᭄ᬦᬹᬢ᭄ ᬇᬭᬶᬬ ᬢᬸᬯᬶ ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬧᬫᬗ᭄ᬕᬸᬄᬦ᭄ᬬ ᬮᬭ ᭟

ये तु धर्म्ममसूयन्ते बुद्धिमोहान्विता[1] जनाः ।
अपथा गच्छतां तेषामनुयातापि पीडयते ॥ ५३ ॥

म्वं (पुनश्च) **इकं व्वं** (ये जनाः) **निन्दा** (निन्दन्ति, असूयन्ते) **रिं धर्म्मप्रवृत्ति** (धर्मप्रवृत्तिं) । **देंनि पुङ्गुन्य** (स्वबुद्धिमोहात्) । **ज्नॅक्** (रताः) **त य** (ते) **रिं[2] अधर्म्मप्रवृत्ति** (अधर्मप्रवृत्तौ) । **इकं** (ये) **मनूत्नूत्[3]** (अनुयान्ति) **इरिय** (तान्) **तुवि** (अपि) । **नियत** (नियतं) **पमङ्गुहन्य[4]** (तल्लाभः) **लर[5]** (पीडा) ॥

There are persons whose minds are fogged and who revile dharma. They go on the wrong path. Any one who follows them suffers torments.

MBh.3.198.63, 12.309.
10. a) Poona 12.309.10 धर्माय येऽभ्यसूयन्ति (v.l. °न्ते in K1 V1 D4.5.7.9 T2).
b) Poona, all mss., नराः for our जनाः (in 3.198.63 and 12.309.10).
[1] ख ग च—°महान्विताः ।
[2] क—रि ।
[3] म-√तूत्[2] ।
[4] √पङ्गः । ख—पमङ्गुह ।
[5] ख नास्ति ।

ᬅᬥᬃᬫ᭄ᬫᬭᬸᬘᬬᭀ ᬫᬦ᭄ᬤᬵᬲ᭄ᬢᬶᬃᬬ᭄ᬬᬕ᭄ᬕᬢᬶᬧᬭᬵᬬᬡᬵᬄ ᭞
ᬓ᭄ᬭᬶᬘ᭄ᬙ᭄ᬭᬵᬂ ᬬᭀᬦᬶᬫᬦᬸᬧ᭄ᬭᬵᬧ᭄ᬢᬵ ᬦ ᬮᬪᬦ᭄ᬢᬾ ᬲᬸᬔᬂ ᬚᬦᬵᬄ ᭟ ᭕᭔ ᭟

[illegible]

[1]अधर्म्मरुचयो मन्दास्तिर्य्यग्गतिपरायणाः ।

कृच्छ्रां योनिमनुप्राप्य न विन्दन्ति सुखं जनाः ॥ ५४ ॥

कुनं (अथ) **ल्विर् निकं मूढ** (मूढविधाः)। **ज्नॅक् रिं अधर्म्म** (अधर्मरुचयः)। **अन्तस्न्य** (तत्तारणां) **सकें**[2] **निरय** (निरयात्)। [3]**मंजन्म** (जायन्ते) **त य**[3] (अथ ते) **तिर्य्यक्प्राणी**[4] (तिर्यक्प्राणिनः)। **मेषमहिषादि** (मेषमहिषादयः)।[5] **ब्वत् निं** (कृच्छ्रं) **जन्मन्य** (तज्जन्मनः) **ज्मः** (परत्र)। **मंजन्म** (जायन्ते) **त य**[6] (अथ ते) **रिं नीच** (नीचेषु)। **कसकितन्**[7] (रुज्यन्ते) **त य** (अथ ते) **किनुञ्चं**[8] (पीडयन्ते) **इं**[1] **लर** (व्याधिभिः) **प्रिहतिन्**[9] (मनोनुदैः)। [10]**तन्** (नैव) **त्मुं**[10] (विन्दन्ति) **सुख** (सुखं) ॥

The dull-witted have no interest in dharma. They are born as low creatures. Thus incarnated they attain no joy.

MBh.3.245.18. a) Poona मूढाः for मन्दाः. d) Poona न सुखं विन्दते जनाः [v.l. न विदन्ते सुखं जनाः in Ś1 K1.2 B1, and सुखं विन्दन्ति नो जनाः in S (except G3]. Lontars read विदन्ति.

१-१. ख नास्ति।

२. क—सङ्कें।

३-३. क ग नास्ति।

४. क—°क्। प्राणी।

५. च नास्ति।

६. ग—यन्।

७. क-√सकित्-अन्।

८. √कुञ्चं-°इन्°।

९. प्रिः-हति-न्। क ख ग ज—°ति।

१०-१०. च—तन् न्मुं।

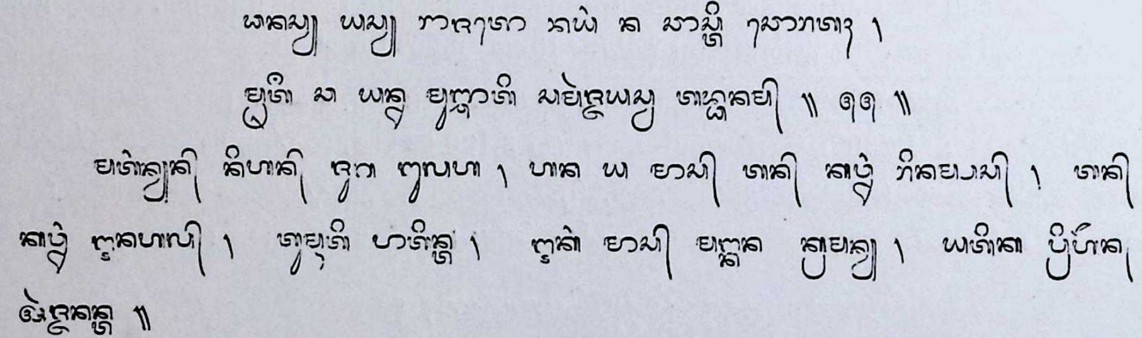

धनस्य यस्य राजतो भयं न चास्ति चोरतः।
मृतं च यन्न मुञ्चति समर्ज्जयस्व तद्धनम् ॥ ५५ ॥

मतंन्यन् (अतः) **निहन्** (एतद्) **जुग** (हि) **ङुलह** (कर्तव्यं)। **हन य** (विद्यते) **मास्** (सुवर्णं) **तन्** (न) **कव्नं** (शक्यते) **रिनम्पस्** (हर्तुं)। **तन्** (न) **कव्नं** (शक्यते) **इनहल्** (चोरयितुं)। **तुमूत्**[1] (अनुगच्छति) **इ**[2] **पातिन्त** (तव मरणे)। **इकं** (तद्) **मास्** (धनं) **मङ्कन** (तादृशः) **क्रमन्य** (तत्क्रमः)। **यतिक** (तस्य) **प्रिहॅन्** (यतस्व) **अर्ज्जनन्त** (अर्जनं) ॥

Earn the wealth which neither the state can demand nor the thief can take

away, and again which one does not leave behind at death.

MBh.12.309.45 (as above). १. क च ज—तमु° । २. क—रिं, ख—हि ।

ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬰ᭄ᬘᬾᬦ᭄ᬦᬵᬯᬲᬷᬤᬾᬢ ᬓᬧᬵᬮᬾᬦᬵᬧᬶ ᬚᬶᬯᬢᬄ ᭞
ᬆᬥ᭄ᬬᭀᬲ᭄ᬫᬷᬢ᭄ᬬᬯᬕᬦ᭄ᬢᬯ᭄ᬬᬁ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬯᬶᬢ᭄ᬢᬵ ᬳᬶ ᬲᬵᬥᬯᬄ ᭟ ᭑᭘ ᭟

ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬅᬢ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭ ᬓ᭄ᬢ ᬗ᭄ᬯᬂ ᭞ ᬫᬳᬸᬭᬶᬧ᭄ ᬢ ᬤᬾᬦᬶᬂ ᬢᬲ᭄ᬬᬦ᭄ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬮᬗ᭄ᬕᭂᬂ ᬅᬧᬕᭂᬄ ᬭᬶ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬳᬶᬟᭂᬧᭂᬦ᭄ ᬢ ᬲᬸᬕᬶᬄ ᬚᬸᬕ ᬯᬓ᭄ᬢ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬅᬗ᭄ᬳᬶᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬫᬵᬲ᭄ ᬫᬡᬶᬓ᭄ ᬲᬂ ᬲᬵᬥᬸ ᬗᬭᬦᬶᬭ ᭞ ᬬᬢᬶᬓ ᬧ᭄ᬭᬶᬳᭂᬦ᭄ ᬅᬃᬚ᭄ᬚᬦᬦ᭄ ᭞ ᬬᬢᬶᬓ ᬮᬶᬂ ᬫᬫᬶ ᬫᬵᬲ᭄ ᬫᬡᬶᬓ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬓ᭄ᬦ ᬭᬶ ᬘᭀᬭᬪᬬᬵᬤᬶ ᭟

धर्म्मश्चेन्नावसीदेत कपालेनापि जीवतः[1] ।
आढचोऽस्मीत्यवगन्तव्यं धर्म्मवित्ता हि साधवः ।। ५६ ।।

यद्यपिन् (यद्यपि) **अत्यन्त** (अत्यन्तं) **दरिद्र** (दरिद्रः) **क्त** (खलु) **ङ्वं** (पुरुषः) । **मह्रुरिप[2] त[3]** (जीवेत्) **देनिं तस्यन्** (भिक्षान्नेन) । **यन्** (यदि) **लङ्गें**(ध्रुवः) **अपगॅः** (स्थिरः) **रिं धर्म्मप्रवृत्ति** (धर्मप्रवृत्तौ) । **हिडॅपॅन्** (अवगन्तव्यः) **त सुगिः** (आढचः) **जुगावक्त** (हि ममात्मा) । **अपन्** (यतः) **अंह्रिं** (केवलं) **धर्म्मप्रवृत्ति** (धर्मप्रवृत्तिः) ।[4] **मास्** (सुवर्णं) **मणिक्** (माणिक्यं) **सं साधु** (साधोः) **ङरनिर[5]** (उच्यते) । **यतिक** (तद्) **प्रिहॅन्** (प्रयतितव्यं) **अर्ज्जनन्** (अर्जनाय) । **यतिक** (तद्) **लिं** (वचनं) **ममि** (मम) **मास्** (सुवर्णं) **मणिक्** (माणिक्यं) **तन्** (न) **क्न** (पीडचं) **रिं चोरभयादि** (चोरभयादिना) ।।

If one lives on alms and does not let dharma down, one should consider oneself rich. Dharma is the treasure of the virtuous.

---

[1] क—जिन°, ख—जीवि°, ग—जिवि°, ज—जि° ।
[2] क—अ° ।
[3] च नास्ति ।
[4] क ख ज नास्ति ।
[5] ख—°का ।

ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬏᬯ ᬧ᭄ᬮᬯᭀ ᬦᬵᬦ᭄ᬬᬄ ᬲ᭄ᬯᬃᬕ᭄ᬕᬁ ᬲᬫᬪᬶᬯᬵᬜ᭄ᬙᬢᬵᬁ ᭞
ᬲ ᬘ ᬦᭀᬯ᭄ᬯᬡᬶᬚᬲ᭄ᬢᬵᬢ ᬚᬮᬥᬾᬄ ᬧᬵᬭᬫᬶᬘ᭄ᬙᬢᬄ ᭟ ᭑᭙ ᭟

ᬮᬯᬦ᭄ ᬮᬶ ᬫᬫᬶ᭞ ᬇᬓ ᬲᬂ ᬓᬾᬯᬮ ᬢᬸᬫᬸᬗ᭄ᬓᬸᬮᬦᬦ᭄ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ᭞ ᬢᬵᬢᬦ᭄ ᬧᬦᬾᬫ᭄ᬯ ᬉᬧᬚᬶᬯᬦᬦᬶᬭ᭞ ᬅᬧ ᬫᬢᬂᬬ ᬢᬃ ᬧᭀᬮᬶᬄ ᬅᬗ᭄ᬲᬕ᭄᭞ ᬕᬗᬦ᭄᭞ ᬯ᭄ᬯᬾ᭞ ᬮᬶᬯᬃ ᬦᬶ ᬲᬸᬮᬪ ᬢᭂᬓ᭄ᬯᬦᬦ᭄ᬇ ᬳᬭᬓᬦᬶᬭ ᭟

धर्म्ममाचरतो वृत्तिर्यदि नोपगमिष्यति ।
न [1]नाम किं[1]? शिलोञ्छाम्बु[2] शाकाद्यपि विपत्स्यते ।। ५७ ।।

लवन् (अथ) **लि** (वचनं) **ममि** (मम) । **इक** (ये) **सं केवल** (केवलं) **तुमुङ्कुलनं**[3] (निध्यास्यन्ति) **धर्म्मप्रवृत्ति** (धर्मप्रवृत्तिं) । **ताातन्** (न) **पनॅम्व**[4] (उपगमिष्यन्ति) **उपजीवननिर** (स्वोपजीवनं) । **अप मतंन्य** (किं तत्कारणं) **तर्** (न) **पोलिः** (प्राप्स्यन्ति) **अङसग्** (शिलोञ्छं) । **गङन्** (शाकं) ।[5] **व्वे** (अम्बु) । **लिवर् निं सुलभ** (सुलभविधं) **तॅक्वनन् इ हरकनिर** ।।

If the practice of dharma should leave no scope for earning life's requisites, water, herbs and grains can still be gleaned.

१-१. क—नामकी, ख ज—नर्म्मिक, ग—नार्म्मकि, च छ—नार्म्मिक ।
२. क—सिलोञ्चाम्बु, ख ज—सिलोञ्चम्बु, ग—सि॰, च छ—सिलाञ्चम्बु ।
३. क—नं(तुमुङ्कुल नास्ति) ।
४. प-√तॅमु-अ ।
५. छ नास्ति दण्डः ।

ᬲᬦ᭄ᬢᬶ ᬰᬵᬓᬵᬦ᭄ᬬᬭᬡ᭄ᬬᬾᬱᬸ ᬦᬤ᭄ᬬᬰ᭄ᬘ ᬯᬶᬫᬮᭀᬤᬓᬵᬄ᭞
ᬘᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬄ ᬲᬵᬫᬵᬦ᭄ᬬᬤᬷᬧᭀᬬᬂ ᬯᬶᬪᬯᬾᬄ ᬓᬶᬂ ᬧ᭄ᬭᬬᭀᬚᬦᬫ᭄ ᭟ ᭕᭘ ᭟

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬓᭂᬗᭂᬢᭂᬦ᭄᭞ ᬅᬓ᭄ᬯᬾᬄ ᬫᬭ ᬲᬵᬫ᭄ᬲᬫ᭄ ᬭᬶ ᬅᬮᬲ᭄᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬮ᭄ᬯᬄ ᬭᬶ ᬅᬮᬲ᭄᭞ ᬦᬶᬃᬫ᭄ᬫᬮᬵᬤᬮᬫ᭄ ᬅᬳᭀ ᬩᬜᬸᬦ᭄ᬬ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬲᬸᬮᬸᬳᬦ᭄ ᬢ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬦᬶᬰᬵᬓᬭ᭞ ᬢᬵᬢᬦ᭄ ᬧᬤᭀᬦ᭄ ᬓᬵᬃᬚ᭄ᬚᬦᬦᬶᬂ ᬯᬶᬪᬯ᭞ ᬲᬸᬗ᭄ᬕ᭄ᬬᬦ᭄ ᬓᬵᬮᬵᬦ᭄ᬢᬭᬵᬦ᭄ ᭟

सन्ति शाकान्यरण्येषु नद्यश्च विमलोदकाः ।
चन्द्रः सामान्यदीपोऽयं विभवैः किं प्रयोजनम् ।। ५८ ।।

निहन् (एतद्) **केङॅत**[1] (उपधार्यं) । **अक्वेः** (बहूनि) **मर** (सन्ति) **साम्सम्** (शाकानि) **रिं अलस्** (अरण्येषु) । **मङ्कन** (तथा) **इकं ल्वः** (नद्यः) **रिं अलस्** (अरण्येषु) । **निर्म्मलादलम्** (निर्मल-गभीर-) **अहो** (-स्वच्छं) **बञुन्य** (तज्जलं) । **कुनं** (च) **सुलुहन्** (दीपः) **त सं ह्यं निशाकर** (देवो निशाकरः) । **तातन्** (न) **पदोन्** (प्रयोजनं) **कार्ज्जनन्**[2] (अर्जनेन) **इं विभव** (विभवानां) । **सुग्यन्** (केवलं)

कालक्षेप (कालक्षेपः) ॥

Herbs grow in forests. There are rivers with clean waters. The moon is the universal lamp. What more purposes can riches serve ?

---

१. क-√इडॅत्-अ । २. क-√अर्जन-अॅन् ।

ᬯ᭄ᬬᬵᬧᬺᬢᬾᬦᬵᬧᬶ ᬳᬶ ᬲ᭄ᬯᬵᬃᬣᬄ ᬓ᭄ᬭᬶᬬᬢᬾ ᬘᬵᬦ᭄ᬢᬭᬾᬦ᭄ᬢᬭᬾ᭞
ᬫᬾᬟ᭄ᬭᬷ ᬧᬺᬱ᭄ᬝᬾᬧᬶ ᬳᬶ ᬪ᭄ᬭᬵᬫ᭄ᬬᬦ᭄ ᬕ᭄ᬭᬵᬲᬂ ᬕ᭄ᬭᬵᬲᬂ ᬓᬭᭀᬢᬶ ᬕᭁᬄ ᭟ ᭕᭙ ᭟

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬢᬂ ᬉᬮᬳ᭞ ᬭᬶ ᬤᬸᬯᭂᬕᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬳᬭᭀᬳᬭ ᬳᭀᬲᬦ ᬗ᭄ᬓ᭞ ᬇ ᬓᬕᬯᬬᬦ᭄
ᬇᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲᬵᬥᬦ᭞ ᬲᬫ᭄ᬩᬶᬦ ᬢᬶᬓᬂ ᬅᬃᬣᬵᬃᬚ᭄ᬚᬦ ᬭᬶᬂ ᬅᬦ᭄ᬢᬭ ᬲᬗ᭄ᬓ ᬧᬶᬲᬦ᭄᭞ ᬓᬤᬶ ᬓ᭄ᬭᬫ ᬦᬶᬂ ᬮᬹᬫ᭄ᬩᬸ ᬭᬸᬗᭂ
ᬫᬾᬲᬶ ᬳᬦᬸᬗᬦ᭄ ᬯᬮᬓᬂᬦ᭄ᬬ᭞ ᬫᬶᬤᭂᬃ ᬅᬫᬢᭂᬓ᭄ ᬭᬶᬂ ᬲᬯᬄ᭞ ᬲᬶᬦᬫ᭄ᬩᬶᬦ᭄ᬬ ᬅᬂᬚᬗ᭄ᬕᬸᬢ᭄ ᬤᬸᬓᬸᬢ᭄᭞
ᬲᬧᬢ᭄ᬭᬓ᭄ ᬓᬧᬭ ᬭᬶ ᬮᬓᬸᬦ᭄ᬬ᭞ ᬤᬤᬶ ᬬ ᬢᬸᬱ᭄ᬝ᭟

व्यापृतेनापि हि स्वार्थः क्रियते चान्तरेऽन्तरे ।
मेढ्री पृष्ठेऽपि हि भ्राम्यन् ग्रासं ग्रासं करोति गौः ॥ ५९ ॥

निहन् तं (एतद्) **उलह** (भवेद्-वृत्तं) ।[1] **रि दुवॅगन्यन्**[2] (काले यदा) **हरोहर** (व्यापृतः) **होसन** (मग्नः) **ङ्ः** (पुरुषः) । **इ**[3] **कगवयन्**[4] (करणे) **इं धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनानां) । **सम्बिन** (भवेत् सह) **तिकं अर्थार्ज्जन** (अर्थार्ज्जनेन) **रिं अन्तर** (अन्तरे) **सङ्क पिसन्**[5] (आदितः) । **कदि** (यथा) **क्रम** (क्रमः) **निं**[6] **लूम्बु** (गोः) **रुङॅ** (काले) **मेसि**[7] (धारयन्) **हनुङन्** (युगं) **वलकंन्य** (स्वपृष्ठे) । **मिदॅर्** (भ्राम्यन्) **अमतॅक्**[8] (भूमिं दारयन्) **रिं सवः** (क्षेत्रेषु) । **सिनम्बिन्य**[9] **अंजङ्गुत्**[10] (संजम्भयन्) **दुकुत्** (घासं) । **सपत्रक्**[11] (सर्वं समीपस्थं) **कपरः**[12] (पाददलितं) **रि**[13] **लकुन्य** (तद्गमने) । **ददि** (भवति) **य** (एषः) **तुष्ट** (तुष्टः) ॥

Even though engaged otherwise one attends to his interests in between. Carrying the yoke, the bull still finds occasion to make morsels of grass.

---

c) Sanskrit text is not clear.

[1] छ नास्ति ।

[2] छ—°न्य ।

[3] क—रि ।

[4] क-√गवे-अन् ।

[5] क—पिसन्य ।

[6] क—निकं, ज—नि ।

[7] म-√इसि ।

[8] अ-√पतॅक् ।

[9] √सम्बि-°इन्°-न्य ।

[10] अं-√जङ्गुत् ।

[11] स-√पत्रक् ।

[12] क-√परः ।

[13] क नास्ति ।

ᬩᬸᬤ᭄ᬥᬾᬦ ᬰᬵᬦ᭄ᬢᬤᬵᬦ᭄ᬢᬾᬦ ᬦᬶᬢ᭄ᬬᬫᬪ᭄ᬬᬸᬢ᭄ᬣᬶᬢᬵᬢ᭄ᬫᬦᬵ ᭞
ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲ᭄ᬬ ᬕᬢᬶᬭᬦ᭄ᬯᬾᬱ᭄ᬬᬵ ᬫᬢ᭄ᬲ᭄ᬬᬲ᭄ᬬ ᬕᬢᬶᬭᬧ᭄ᬲ᭄ᬯᬶᬯ ᭟ ᭙᭐ ᭟

ᬮᬯᬦ᭄ ᬢ ᬯᬦᬄ ᭞ ᬅᬢ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᬭᬶᬂ ᬕᬳᬦ᭄ ᬓ᭄ᬢ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬗᬭᬦᬶᬭ ᭞ ᬧᬭᬫᬲᬹᬓ᭄ᬱ᭄ᬫ ᭞
ᬢᬦ᭄ ᬧᬳᬶ ᬮᬯᬦ᭄ ᬢᬧᬓ᭄ ᬦᬶᬂ ᬇᬯᬓ᭄ ᬭᬶᬂ ᬯ᭄ᬯᬿ ᭞ ᬦ᭄ᬤᬵᬦ᭄ ᬧᬶᬦᬾᬢ᭄ ᬚᬸᬕ ᬲᬶᬭ ᬤᬾ ᬲᬂ
ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ ᭞ ᬓ᭄ᬮᬦ᭄ ᬉᬧᬰᬫᬵ ᬧᬕ᭄ᬯᬦ᭄ ᭞ ᬓᭀᬢ᭄ᬲᬵᬳᬦ᭄ ᭟
ᬓᬵᬡ᭄ᬟ ᬦᬶᬂ ᬘᬢᬸᬃᬯ᭄ᬯᬃᬡ᭄ᬡ ᬬᬵᬚᬭᬓ᭄ᬦ ᬲᬓᬭᬺᬂ ᭟

बुद्धेन[1] शान्तदान्तेन[2] नित्यमभ्युत्थितात्मना ।
धर्म्मस्य गतिरन्वेष्या मत्स्यस्य गतिरप्स्विव ॥ ९० ॥

लवन् त वनः (अथ चान्यद्) । **अत्यन्त रिं गहन** (अत्यन्त-गहनः) **क्त** (खलु) **सं ह्यं धर्म्म** (धर्मः) **ङरनिर** (नाम) ।[3] **परमसूक्ष्म** (परमसूक्ष्मः) । **तन्** (न) **पहि** (भेदः) **लवन् तपक्** (गति-क्षेपेन) **निं इवक्** (मत्स्यस्य) **रिं व्वै** (अप्सु) । **न्दान्** (परं) **पिनेत्**[4] (अन्वेष्यः) **जुग** (हि) **सिर** (स धर्मः) **दे सं पण्डित** (पण्डितेन) । **क्लन्** (स्थिरेण) **उपशमा** (उपशान्तेन) **पग्वन्**[5] (दान्तेन) । **कोत्साहन्**[6] (उत्साहवता) ॥

काण्ड (काण्डः) **निं**[7] **चतुर्व्वर्ण्ण** (चतुर्वर्णस्य) **याजरक्न**[8] (कथ्येत) **सकऋं** (अधुना) ॥

One should investigate the path of dharma, which is as inscrutable as the path of fish in water. To this end one must be enlightened, restrained, controlled and ever active.

Cf. Harivaṃśa 4245.

[1] क ख—बुधेन, ग ज—बुदेन ।
[2] क—शात°, ख—दातद°, ग—धातद°, च छ ज— दतद° ।
[3] च नास्ति ।
[4] √पेत्-°इन्° ।
[5] √पगॅः-अन् ।
[6] क-√उत्साह्-अॅन् ।
[7] च छ ज—निं ।
[8] य+√अजर्-अकॅन्-अ ।

[illegible]

ᬢᬶᬕ ᭞ ᬓᬧ᭄ᬯ ᬤ᭄ᬯᬶᬚᬢᬶ ᬲᬶᬭ ᭞ ᬤ᭄ᬯᬶᬚᬢᬶ ᬗᬭᬦᬶᬦ᭄ ᬧᬶᬂᬭ᭄ᬯ ᬫᬚᬦ᭄ᬫ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬭᬶ ᬲ᭄ᬟᭂᬂ ᬦᬶᬭᬦ᭄
ᬩ᭄ᬭᬳ᭄ᬫᬘᬭᬶ ᬕᬸᬭᬸᬓᬸᬮᬯᬲᬶ ᬓᬶᬦᭂᬦᬦ᭄ ᬲᬶᬭ ᬤᬶᬓ᭄ᬱᬯ᭄ᬭᬢᬲᬁᬲ᭄ᬓᬭ ᭞ ᬓᬧᬶᬂᬭ᭄ᬯ ᬦᬶ ᬚᬦ᭄ᬫ ᬦᬶᬭ ᬢᬶᬓ ᭞
ᬭᬶ ᬳᬸᬯᬸᬲ᭄ ᬦᬶᬭ ᬓᬺᬢᬲᬁᬲ᭄ᬓᬭ ᭞ ᬦᬳᬦ᭄ ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬓᬧ᭄ᬯ ᬤ᭄ᬯᬶᬚᬢᬶ ᬲᬶᬭ ᬓᬢᬶᬕ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ
ᬰᬹᬤ᭄ᬭ ᬓᬧᬢ᭄ ᬦᬶ ᬯᬃᬡ ᭞ ᬏᬓᬚᬢᬶ ᬲᬂ ᬓᬤᬶ ᬭᬲᬶᬓ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬤᬤᬶ ᬓᬶᬦᭂᬦᬦ᭄ ᬩ᭄ᬭᬢᬲᬁᬲ᭄ᬓᬭ ᭞ ᬢᬢᬦ᭄ ᬩ᭄ᬭᬳ᭄ᬫᬘᬭᬶ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬓᬡ᭄ᬟ ᬦᬶᬓᬂ ᬯᬃᬡ ᬅᬦ᭄ ᬧᬢ᭄ ᭞ ᬬ ᬇᬓ
ᬘᬢᬸᬃᬯᬃᬡ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬓᬮᬶᬫ ᬦᬶ ᬯᬃᬡ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭟

ब्राह्मणः क्षत्रियो[1] वैश्यस्त्रयो वर्ण्णा द्विजातयः ।
चतुर्थ एकजातीयः शूद्रो नास्तीह पञ्चमः ॥ ६१ ॥

ब्राह्मण (ब्राह्मणः) आदि (आद्यः) नि **वर्ण्ण** (वर्णानां)।[2] **तुमूत्** (अनुसरति, ततः) **क्षत्रिय** (क्षत्रियः)।[3] **तुमूत्** (अनुसरति, ततः) **वैश्य** (वैश्यः)। [4]**इक** (एते) **सं वर्ण्ण** (वर्णाः) **तिग** (त्रयः)।[4] **कप्व** (सर्वे) **द्विजाति सिर** (द्विजातयस्ते)। **द्विजाति** (द्विजातिः) **ङर्निन** (नाम) **पिर्व**[5] (द्विः) **मंजन्म** (जायते)। **अपन्** (यतः) **रि स्डॅं निर न् ब्रह्मचारी** (ब्रह्मचर्यस्य काले) **गुरुकुलवासी** (गुरुकुलवासी)। **किनॅनन्**[6] (उपादेयाः) **सिर** (तेन) **दीक्षाव्रतसंस्कार** (दीक्षाव्रतसंस्काराः)। **कपिर्व**[7] (द्वितीयं) **नि**[8] **जन्म निर** (तज्जन्मनः) **तिक** (तद् यद्)।[9] **रि हुवुस् निर** (तेन पूर्णाः) **कृतसंस्कार** (संस्काराः)। **नहन्** (इति) **मतंन्यन्** (तत्कारणं) **कप्व**[10] (सर्वे) **द्विजाति** (द्विजातयः) **सिर** (ते) **कतिग** (त्रयः)। **कुनं** (पर) **इकं शूद्र** (शूद्रः) **कपात्** (चतुर्थः) **नि वर्ण्ण** (वर्णानां)। **एकजाति** (एकजातयस्ते) **सं** (ये) **कदि** (सदृशाः) **रसिक** (तेन)। **तन्** (न) **ददि** (भवति) **किनॅनन्**[7] (उपादेयता) **व्रतसंस्कार** (व्रतसंस्काराणां)। **तातन्** (न हि) **ब्रह्मचारी** (ब्रह्मचारी)। **मङ्कन** (इति) **काण्ड** (काण्डं) **निकं वर्ण्ण** (वर्णानां) **अन्** (ये) **पात्** (चत्वारः)। **य इक** (एषः) **चतुर्व्वर्ण्ण** (चतुर्वर्णः) **ङरन्य** (नाम)। **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **कलिम** (पञ्चमः) **नि वर्ण्ण** (वर्णानां) **ङरन्य** (नाम)॥

Brāhmaṇa, kṣatriya and vaiśya are the three dvi-jātis 'twice-born.' Śūdra is the fourth. He is eka-jāti 'once-born'. There is no fifth.

MBh.12.285.25ab. a) K1.2.4 as above, others read ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्यास्.

१. छ—क्षे°।

२. च छ नास्ति।

३. छ नास्ति।

४-४. च छ नास्ति।

५. च छ—र्वं।

६. √क्न-°इन्°-अन्। क—किन्नान्।

७. च छ ज—कपि°।

८. ग—नि।

९. क ख ग ज नास्ति।

१०. च—ताप्व।

ᬅᬥᬷᬬᬷᬢ ᬩ᭄ᬭᬵᬳ᭄ᬫᬡᭀ ᬯᬿ ᬬᬚᬾᬢ ᬤᬤ᭄ᬬᬵᬤᬶᬬᬵᬢ᭄ ᬢᬷᬃᬣᬫᬸᬓ᭄ᬬᬵᬦᬶ ᬘᬿᬯ᭞
ᬅᬥ᭄ᬬᬵᬧᬬᬾᬤ᭄ᬬᬵᬚᬬᬾᬘ᭄ᬘᬵᬧᬶ ᬬᬵᬚ᭄ᬬᬵᬦ᭄ ᬧ᭄ᬭᬢᬶᬕ᭄ᬭᬳᬵᬦ᭄ ᬯᬵ ᬯᬶᬳᬶᬢᬵᬦᬸᬧᬾᬬᬵᬢ᭄ ᭟ ᭖᭒ ᭟

ᬜᬵ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬲᬂ ᬩ᭄ᬭᬵᬳ᭄ᬫᬡ᭞ ᬫᬗᬚ᭄ᬬ᭞ ᬫᬬᬚ᭄ᬜ᭞ ᬫᬯᬾᬳ ᬤᬵᬦᬧᬸᬡ᭄ᬬ᭞ ᬫᬕ᭄ᬮᬹᬫ᭄ ᬅᬢᬷᬃᬣ᭞ ᬅᬫᬭᬳᬦ᭞ ᬯᬶᬓ᭄ᬯ ᬦᬶᬂ ᬅᬬᬚ᭄ᬜ᭞ ᬫᬦᬗ᭄ᬕᬧ᭄ ᬤᬵᬦ ᭟

अधीयीत ब्राह्मणो वै यजेत दद्यादियात् तीर्थमुख्यानि[1] चैव ।
अध्यापयेद्याजयेच्चापि याज्यान् प्रतिग्रहान् वा विहितानुपेयात् ॥ ६२ ॥

न्या (एषः) **धर्म्म** (धर्मः) **सं ब्राह्मण** (ब्राह्मणस्य)। **मङज्य**[2] (अधीयीत) ।[3] **मयज्ञा**[4] (यजेत)। **मवेह**[5] (दद्यात्) **दानपुण्य**[6] (दानपुण्यं)। **मग्लूम**[7] (इयात्) **अतीर्थ**[8] (तीर्थं)। **अमरहन**[9] (अध्यापयेत्)। **विक्व**[10] (याजयेत्) **निं अयज्ञा**[11] (यजमानान्)। **मनङ्गप**[12] (प्रतिगृह्णीयात्) **दान**[13] (दानानि) ॥

A brāhmaṇa must study, perform yajña, give alms, go on pilgrimages, teach others, officiate at other's yajñas and accept the prescribed dues.

MBh.5.29.21. a) For वै Poona reads अथ. वै is found in Dn D2-4.7.

d) Poona reads विदितान्प्रतीच्छेत् for our विहितानुपेयात्. विहितान् is found in K4 B Dn1 D2-6.10, T1 G. उपेयात् is found in T G1.4.5.

[1] क ख च छ ज—तीर्थसुकानि. ग—°सुखानि ।
[2] म-ङ-√अजि-अ ।
[3] छ नास्त ।
[4] म-√यज्ञ-अ ।
[5] म-√वेः-अ । च छ—°वेः।
[6] ख—धनपू°, ग—धा° ।
[7] म-√ग्लृम्-अ ।
[8] ख—तिथ्थ, ग छ—तिर्थ, ज—तिर्था ।
[9] अ-√वरः-अन्-अ ।
[10] √विकु-अ ।
[11] अ-√यज्ञ ।
[12] म-√तङ्गप्-अ ।
[13] ख—धानपूण्य ।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭖᭓ ᭟

[illegible]

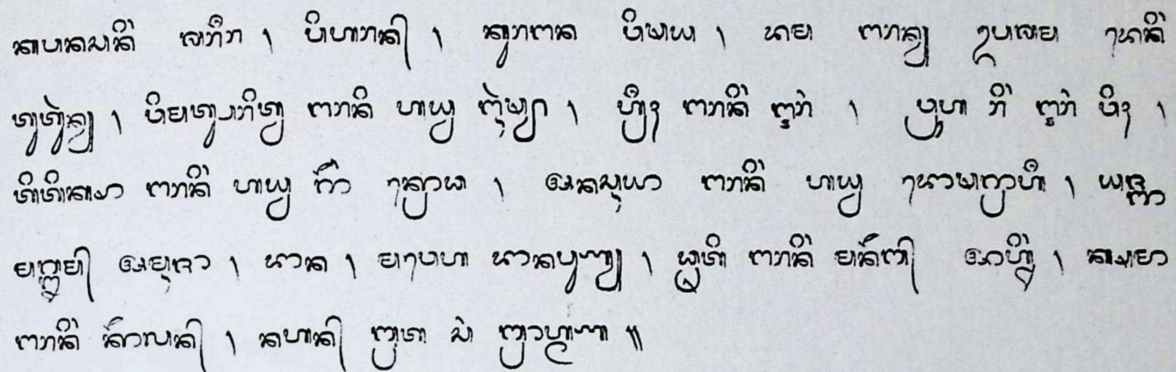

धर्म्मश्च सत्यं च तपो दमश्च विमत्सरित्वं ह्रीस्तितिक्षानसूया ।
यज्ञाश्च दानं च धृतिः क्षमा च महाव्रतानि[१] द्वादश वै ब्राह्मणस्य ॥ ६३ ॥

न्यं[२] (एतानि) ब्रत (व्रतानि) सं ब्राह्मण (ब्राह्मणस्य) ।[3] वंव्लस् (द्वादश) क्वेःन्य (संख्या तेषां) । प्रत्येकन्य (प्रत्येकं तेषां) । धर्म्म (धर्मः) । सत्य (सत्यं) । [४]तप (तपः) । [४]दम (दमः) । विमत्सरित्व (विमत्सरित्वं) । ह्रीः (ह्रीः) । तितिक्षा (तितिक्षा) । अनसूया (अनसूया) । यज्ञ (यज्ञः) । दान (दानं) । धृति (धृतिः) । क्षमा (क्षमा) । नहन् (इति) । प्रत्येकन्यन्[५] (प्रत्येकं तेषां) वंव्लस् (द्वादशानां) ।[3] धर्म्म (धर्मः) । सत्य (सत्यं) । पग्वन्य[६] (स्थिरता तत्) । तप (तपः) ङरन्य (नाम) शरीर-संशोषण (शरीरसंशोषणं) । कपनसन् (तप्तत्वं) इं शरीर (शरीरस्य) । पिहरन् (प्रयतध्वं) । कुरङन (नाशयत) विषय (विषयान्) । दम (दमः) ङरन्य (नाम) उपशम (उपशमः) दोंनि[७] तुतुर्न्य (स्ववाचां) । विमत्सरित्व (विमत्सरित्वं) ङरनि (नाम) ह्य्व ईर्ष्या (अनीर्ष्यायाः) । ह्रीः (ह्रीः) ङर्रानि (नाम) इरं (लज्जायाः) । व्रुह रिं (जानीध्वं) इरं (लज्जायाः) विः (खलु) । तितिक्षा (तितिक्षा) ङर्रानि (नाम) ह्य्व गॊं क्रोध (अमहाक्रोधस्य) । अनसूया (अनसूया) ङर्रानि (नाम) ह्य्व दोषग्राही (अदोषग्राहितायाः) ।[८] यज्ञ (यज्ञः) मग्लृम् (सश्रद्धं) अमूजा (पूजनं) । दान (दानं) ।[९] मवेह् (प्रदानं) दानपुण्य (दानपुण्यस्य) । धृति (धृतिः) ङर्रानि (नाम) मनॉब्[१०] (गाम्भीर्यं) आंह्ल[११] (प्रसादः) । क्षमा (क्षमा) ङर्रानि[१२] (नाम) कॉलन्[१३] (धैर्यस्य) । नहन् (इति) ब्रत (व्रतानि) सं ब्राह्मण (ब्राह्मणस्य) ॥

Dharma and truth, penance and subjugation of passions, absence of envy and modesty, tolerance and spitelessness, yajñas and alms, firmness and forgiveness—these are the twelve great vows of a brāhmaṇa.

MBh.5.43.12. a) For our तपो दमश्च Poona reads दमस्तपश्च.

b) For विमत्सरित्वं Poona has अमात्सर्यं.

c) यज्ञाः is found only in K1 B2 Cd. S, other Poona mss. have यज्ञं and यज्ञः. For क्षमा Poona readings are श्रुतं, श्रुतिः, शमः and शमं.

d) In our text this quarter has 13 syllables against Poona's 11. In quarter b also Poona has

only 11 syllables, while our text has 12. For महाव्रतानि Poona has महाव्रता (v.l. एते गुणाः and एतानि वै). K1.4 B Dn D2-4.6.7 read व्रतानि वै. For द्वादश वै ब्राह्मणस्य Poona reads द्वादश ब्राह्मणस्य.

१. क ख ग च छ ज—°व्र° ।
२. ख ग नास्ति, च—न्यान्, छ—न्याद्, ज—न्य ।
३. छ नास्ति ।
४-४. क नास्ति ।
५. ख—प्रतेकन्य ।
६. क—पग्वँ° ।
७. छ—देर्नि ङरन्य ।
८. ख नास्ति ।
९. ख ग च छ ज नास्ति ।
१०. म-√ताँब् ।
११. क ग छ ज—आह्निङ ।
१२. ज—°नि ।
१३. च छ—क्लन्, ज—कँलन् ।

ᬅᬥᬷᬢ᭄ᬬ ᬯᬾᬤᬵᬦᬶ ᬧᬭᬶᬲᬂᬲ᭄ᬢᬷᬃᬬ ᬘᬵᬕ᭄ᬦᬷᬦᬶᬱ᭄ᬝ᭄ᬯᬵ ᬬᬚ᭄ᬜᬿᬄ ᬧᬵᬮᬬᬦ᭄ᬯᬵ ᬧ᭄ᬭᬚᬵᬰ᭄ᬘ ᭞
ᬪᬺᬢ᭄ᬬᬵᬦᬶ ᬪᬺᬢ᭄ᬯᬵ ᬚ᭄ᬜᬵᬢᬶᬲᬫ᭄ᬩᬦ᭄ᬥᬶᬦᬰ᭄ᬘ ᬤᬵᬦᬂ ᬤᬢ᭄ᬯᬵ ᬓ᭄ᬱᬢ᭄ᬭᬶᬬᬄ ᬲ᭄ᬯᬃᬕᬫᬾᬢᬶ ᭟ ᭖᭔ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬉᬮᬄ ᬲᬂ ᬓ᭄ᬱᬢ᭄ᬭᬶᬬ ᭞ ᬉᬫᬚ᭄ᬬ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬯᬾᬤ ᭞ ᬦᬶᬢ᭄ᬬ ᬅᬕ᭄ᬦᬶᬳᭀᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬫᬕᬯᬬ ᬬᬚ᭄ᬜ ᭞ ᬉᬫᬓ᭄ᬱ ᬭᬢ᭄ ᭞ ᬳᬸᬦᬶᬂ ᭞ ᬭᬶᬂ ᬯᬤ᭄ᬥ ᭞ ᬢ᭄ᬓ ᬭᬶᬂ ᬓᬸᬮᬕᭀᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬫᬯᬾᬳ᭄ ᬤᬵᬦ ᭞ ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᭞ ᬲ᭄ᬯᬃᬕᬧᬤ ᬅᬦ᭄ᬢᬸᬓᬦᬶᬭ ᬤ᭄ᬮᬵᬳ ᭟

अधीत्य वेदान् परिसंस्तीर्य्यं चाग्नीर्निष्ट्वा यज्ञैः पालयित्वा प्रजाश्च ।
भृत्यान्[1] भृत्वा ज्ञातिसम्बन्धिनश्च दानं दत्त्वा क्षत्रियः स्वर्गमेति ।। ६४ ।।

कुनं (अथ) **उलह** (कुर्यात्) **सं क्षत्रिय** (क्षत्रियः) । **उमज्य**[2] (अधीयीत) **सं ह्यं वेद** (वेदान्)। **नित्य** (नित्यं) **अग्निहोत्रा** (अग्निहोत्रं कुर्यात्) । **मगवयं**[3] **यज्ञ** (यज्ञान् कुर्यात्) । **रुमक्षं**[4] (रक्षेत्) **रात्** (प्रजाः) । **हुनिङ** (शृणुयात्) **रिं** [5]**वद्ध** (भृत्यान्) **तक रिं**[5] (च) **कुलगोत्र** (कुलगोत्राणि) । **मवेह**[6] (दद्यात्) **दान** (दानं) । **यप्वन्** (यदि) **मङ्कन** (एवं) ।[7] **स्वर्गपद** (स्वर्गपदं) **अन्तुकनिर**[8] (प्राप्तिस्तस्य) **द्लाह** (परेत्य) ।।

A kṣatriya must study the Vedas, organise the fire, perform yajñas, protect the people, support his dependents, kinsmen and relatives, give alms. Thereby he goes to heaven.

64ab. = MBh.5.40.24ab.

a) N अग्नीन् , S अग्नि.

b) Our lontars point to पालयन्वा, a reading not supported by any Poona

ms.

१. ग च छ ज—°त्य ।
२. उम्-√अजि-अ ।
३. म-√गवे-अ-ङ । क ग—°य ।
४. √रक्ष-°उम्°-ङ । क ख ग— °क्ष ।
५-५. ख नास्ति ।
६. म-√वेः-अ ।
७. च छ नास्ति ।
८. √अन्तुक् ।

[illegible]

[illegible]

वैश्योऽधीत्य ब्राह्मणात् क्षत्रियाद्वा धनैः काले संविभज्याश्रितांश्च ।
त्रेता[१]पूर्व्वं धूममाघ्राय पुण्यं प्रेत्य स्वर्ग्गे[२] देवसुखानि भुंक्ते ॥ ६५ ॥

निहन् (एतद्) **उलह** (कुर्यात्) **सं वैश्य** (वैश्यः) । **मङ्ज्य** (अधीयीत) **सिर** (सः) **रि**[3] **सं ब्राह्मण** (ब्राह्मणात्) । [४]**रि सं**[४] **क्षत्रिय** (क्षत्रियात्) **कुनँ** (अपि) । **म्वं** (च) **मवेह** (दद्यात्) **दान** (दानं) **रि त्क** (आयाते) **निं दानकाल** (दानकाले) ।[५] **रिं**[५] **शुभदिवस** (शुभदिवसे) । **दुम्दुमन** (संविभज्येत) **निर**[६] (तेन) **त**[५] (अथ) **सक्वेः** (सर्वेभ्यः) **निं ममराश्रय** (आश्रयागतेभ्यः) **रि**[७] **सिर** (तं प्रति) । **मग्लृम**[८] (सश्रद्धं) **अमूजा**[८] (पूजयेत्) **रिं सं ह्यं**[६] **त्र्यग्नि**[१०] (देवं त्र्यग्निं) । **सं ह्यं त्र्यग्नि**[११] (देवः त्र्यग्निः) **ङरनिर** (अर्थात्) **सं ह्यं अपुय् तिग** (देवास्त्रयोऽग्नयः) । **प्रत्येक** (प्रत्येकं) **निर** (तेषां) । **आहवनीय** (आहवनीयः) । **गार्हस्पत्य** (गार्हपत्यः) । **चिताग्नि** (चिताग्निः) । **आहवनीय** (आहवनीयः) **ङरनिर** (नाम) **अपुय्** (अग्निः) **निं असुरुहन्** (पाचनस्य) ।[१२] **रुमतँ**[१३] (पाचनं) **इ पिनङन्** (भक्ष्यस्य) । **गार्हस्पत्य** (गार्हपत्यः) **ङरनिर** (नाम) **अपुय्** (अग्निः) **निं**[१४] **विनरं** (व्यूढस्य) । **अपन्** (यतः) **अग्नि** (अग्निः) **साक्षिका** (साक्षी) **क्रम** (विधेः) **निं** [१५]**विनरं** (व्यूढस्य) **इ काल निं**[१५] **विवाह** (विवाहकाले)। **चिताग्नि** (चिताग्निः) **ङरनिर** (नाम) **अपुय्** (अग्निः) **निं मनुनु**[१६] **शव** (शवदाहस्य) । **नहन् त** (इत्यथ) **सं ह्यं त्र्यग्नि**[१७] (त्र्यग्निः) **ङरनिर** (नाम) । **सिर** (अथ) **त** (ते) **पूजान्** (पूजनीयाः) **दे सं वैश्य** (वैश्येन) ।[१८] [१६]**उलः** (कृतं) **निर** (तेन) **इक**[२०] (यद्) **मङ्कन**[१६] (एवं) । **य** (तद्) **तुम्काकँन्**[२१]

(नयति) सिर (तं) रिं स्वर्ग्ग (स्वर्गे) द्लाह् (परेत्य) ॥

A vaiśya should study with a brāhmaṇa or a kṣatriya. He should help his dependents with monies at the due time. By maintaining the three sacred fires and inhaling their sacred fumes he attains heaven and shares the pleasures of gods.

MBh.5.40.25. a) Poona reads ब्राह्मणान् क्षत्रियांश्च.

c) त्रेतापूर्वं is found in K1.2 D1.2 G2.4.5 M(except M1), Dg त्रयीपूतं, others त्रेतापूतं.

१. क—त्रैता, ख—त्रैतां, ज—त्रैत ।

२. ख—°ग्गान्, ग—°र्गं, च—स्वाग्गन्, छ—स्वागंन् ।

३. क नास्ति, ग—रिं ।

४-४. ख ग च छ ज—रिं ।

५. क नास्ति ।

६. च छ—सिर ।

७. छ—रिं ।

८. ग च छ—°रलॅममूजा (ज—°मुज) ।

९. च छ नास्ति ।

१०. क—त्रियग्नि, छ—त्रया° ।

११. क—त्रियग्नि, छ—त्रिया° ।

१२. ख ग च नास्ति ।

१३. √रतॅं-°उम्° ।

१४. क—नि ।

१५-१५. क नास्ति ।

१६. म-√तुनु ।

१७. क—त्रय°, ख च छ—त्र्याग्नि ।

१८. छ नास्ति ।

१९-१९. ग नास्ति ।

२०. क ज—इकं ।

२१. √त्क-°उम्°-अकॅन् ।

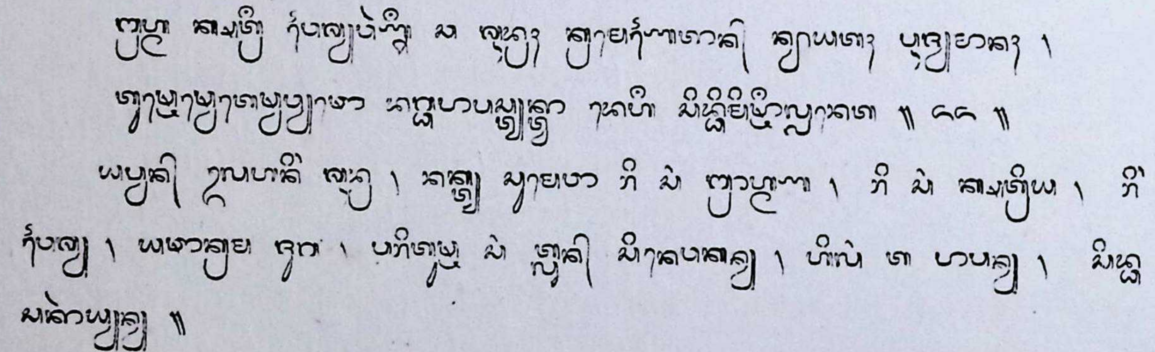

ब्रह्म क्षत्रं वैश्यवर्ण्णं च शूद्रः क्रमेणैतान्[1] न्यायतः पूज्यमानः ।
तुष्टेष्वेतेष्वव्यथो दग्धपापस्त्यक्त्वा देहं सिद्धिमिष्टांल्लभेत ॥ ६६ ॥

यप्वन् (यद्) उलर्हनि (कर्तव्यं) शूद्र (शूद्रस्य) । भक्त्य (भक्तिं कुर्यात्) सुमेवा[2] (सेवेत) रि[3] सं ब्राह्मण (ब्राह्मणान्) । रि सं[4] क्षत्रिय (क्षत्रियान्) । रिं वैश्य (वैश्यान्) । [5]यथाक्रम (यथाक्रमं) जुग[5] (एव) । परितुष्ट (परितुष्टाः) सं त्लुन् (एते त्रयः) सिनेवकन्य[6] (सेवितास्तेन) । हिलं त (नष्टमथ) पापन्यय (पापमस्य) । सिद्ध (सिद्धानि) सकार्य्यन्य[7] (सर्वाणि तत्कार्याणि) ॥

A śūdra should duly serve brāhmaṇas, kṣatriyas and vaiśyas. When they are pleased and satisfied his troubles are over, his sins are burnt up. After leaving his body he accomplishes what he had aspired.

MBh.5.40.26. a) पूज्यमानः is found only in three mss. Dn2 G3.5, others have पूजयानः.

d) Our सिद्धिमिष्टांल्लभेत has its counterpart in T1 G1.3.4 सिद्धिमिष्टां व्रजेच्च, Poona constituted text स्वर्गसुखानि भुंक्ते.

१. क—°णधो, ख ग ज—°णादो, च—°नदो, छ—°नदो ।

२. √सेवा-°उम्° ।

३. क नास्ति, च छ ज—रिं ।

४. क ज नास्ति ।

५-५. क—जुग यथाक्रम ।

६. √सेवक-°इन्°-न्य । क—सिनेवन्य ।

७. ख—कार्य्यन्य ।

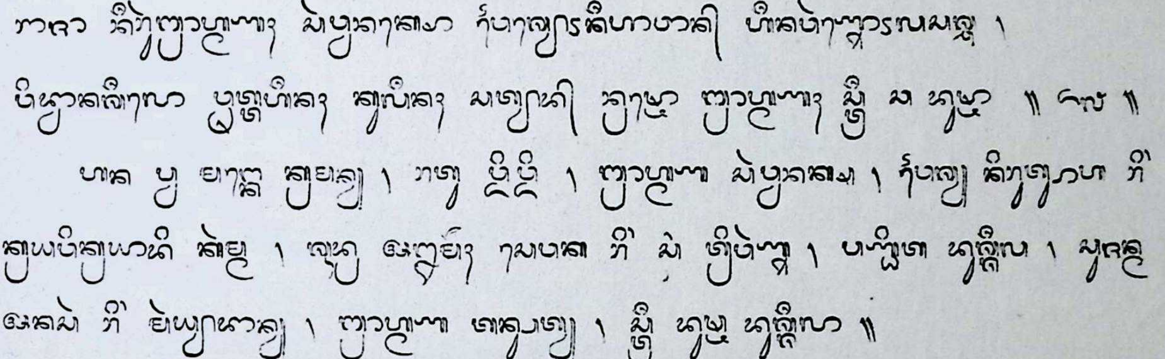

राजा भीरुर्ब्राह्मणः सर्व्वभक्षो वैश्योऽनीहावान् हीनवर्ण्णोऽलसश्च ।
विद्वानशीलो वृत्तहीनः कुलीनः[1] सत्याद् भ्रष्टो ब्राह्मणः स्त्री च दुष्टा ॥ ६७ ॥

हन प्व (विद्यते) **मङ्के** (अधुना) **क्रमन्य** (तत्क्रमः) । **रतु** (राजा) **व्दिव्दि** (भीरुः) । **ब्राह्मण** (ब्राह्मणः) **सर्व्वभक्ष** (सर्वभक्षः) । **वैश्य** (वैश्यः) **निरुत्साह** (निरुत्साहः) **रि क्रयविक्रयादि कर्म्म** (क्रयविक्रयादिकर्मसु) । **शूद्र** (शूद्रः) **अलृमॅः**[2] (अलसः) **सेवक** (सेवने) **रि**[3] **सं त्रिवर्ण्ण** (त्रिवर्णस्य) । **पण्डित** (पण्डितः) **दुश्शील** (दुश्शीलः) । **सुजन्म** (सुजन्मा) **अनसर्** (चलितः) **रि**[4] **मर्य्यादान्य** (स्वमर्यादायाः) ।[5] **ब्राह्मण** (ब्राह्मणः) **तन्सत्य** (असत्यः) । **स्त्री** (स्त्री) **दुष्ट** (दुष्टा) **दुश्शीला**[6] (दुश्शीला) ॥

A cowardly monarch, an omnivorous brāhmaṇa, a non-aspiring vaiśya, a lazy śūdra, a depraved man of learning, a man of high birth without high conduct, a brāhmaṇa fallen from truth, a woman gone astray.

MBh.12.279.24. a) For राजा भी : Poona reads भीरू राजन्यः.

c) For विद्वानशीलो Poona reads विद्वांश्चाशीलो.

१. छ नास्ति ।

२. च—-लूमाँः, ज—-लूमः ।

३. च ज—रि ।

४. क—रि ।

५. छ नास्ति ।

६. ग—दुर्श्शल ॥ हन प्व मङ्के क्रमन्य ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥ ६८ ॥

[illegible] ॥

[1]रागी मुक्तः[1] पचमानः स्वहेतोर्म्मूर्खो वक्ता नृपहीनं च राष्ट्रम् ।
एते सर्व्वे शोच्यतां यान्ति राजन् यश्चा[2]मुक्तः स्नेहहीनः प्रजासु ॥ ६८ ॥

वनेः (अन्ये) । **वानप्रस्थादि** (वानप्रस्थादयः) । **सावर्कानि**[3] (सर्वे ये) **मतकितकि** (प्रयतन्ते) **कमोक्षन्**[4] (मोक्षाय) । **तातन्** (न हि) **हिलं** (नष्टः) **रागन्य** (राग एषां) । **मसुरुहन्** (पाचितं) **मफल** (सफलं) **य्यंवक्न्य** (स्वात्मने) । **स्वार्थ** (स्वार्थः) **केवल** (केवलं) **विः** (हि) । **इनहर्कन्** (?) **पतीर्थन** (?) ।[5] **पनॅम्वन**[6] (लभेरन्) **वरवरः** (उपदेशान्) । **न्दान्** (अथ) **मूर्ख**[7] (मूर्खः) । **तन्** (न) **पनोलिः** (निध्यायति) **सुखावसान** (सुखावसानं) । **कडत्वन्**[8] (राष्ट्रं) **तन्परतु** (नृपहीनं) । **गृहस्थ** (गृहस्थः) **तन् मासिः**[9] (स्नेहहीनः) **रिं अनक्**[10] (बालेषु) । **तन्** (न) **हुनिङ** (चिन्तयति) **रिं**[11] **रात्** (प्रजासु) **कुनॅ** (अपि) ।[12] **समङ्कन** (एवं) **ल्विर् निं**[13] (विधाः) **कव्लस्**[14] **अऋप्** (शोच्यानां) । **नियत** (नियतं) **वि** (हि) **पनॅम्वन्य**[15] (प्राप्तिस्तेषां) **हल** (पापस्य) ॥

A vānaprastha or saṃnyāsī who retains attachment and cooks for himself, an unwise orator, a monarch-less land, and a family man who bears no affection to his children—all of them, O king, reach a deplorable plight.

MBh.12.279.25. a) For मुक्तः Poona has three variants युक्तः, दुष्टः, मत्तः. For स्वहेतोः is found only in K1.2, others mostly read आत्महेतोः.

d) यश्चामुक्तः is found in D4.9 G1.3 M1.5-7, K1.2.4 G2 यश्च मुक्तः, other mss. यश्चायुक्तः.

१-१. क—रासि मुक्ताः, ख—राशिमुक्तः, ग—रगी मूक्त, च छ—रागि मुक्तः, ज—रगि मुक्तः।

२. च छ—यञ्च°, ख—यश्चाः°, ज—यश्च°।

३. स-अवक्-अन् + इं।

४. क-√मोक्ष-अॅन्।

५. ग नास्ति।

६. च—म°।

७. ख ग च—पूर्व्वंक, छ—पूर्वंक, ज—पुर्व्वंका।

८. क-√डतु-अन्।

९. क—पमसिः।

१०. क—अवक्।

११. च—रि।

१२. छ नास्ति।

१३. क—नि।

१४. क-√ल्लस्।

१५. √तॅमु।

ᬆᬃᬚ᭄ᬚᬯᬂ ᬘᬵᬦᬺᬰᬂᬲ᭄ᬬᬂ ᬘ ᬤᬫᬰ᭄ᬘᬾᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬬᬦᬶᬕ᭄ᬭᬳᬄ᭞
ᬏᬱ ᬲᬵᬥᬵᬭᬡᭀ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬰ᭄ᬘᬵᬢᬸᬃᬯ᭄ᬯᬃᬡ᭄ᬬᭀᬩ᭄ᬭᬯᬷᬦ᭄ᬫᬦᬸᬄ ᭟ ᭖᭙ ᭟

ᬜᬵᬂ ᬉᬮᬄ ᬧᬲᬵᬥᬵᬭᬡᬦ᭄ ᬲᬂ ᬘᬢᬸᬃᬯ᭄ᬯᬃᬡ᭄ᬡ᭞ ᬆᬃᬚ᭄ᬚᬯ᭞ ᬲᬶ ᬤᬸᬕᬤᬸᬕ ᬦᬹᬃ᭞ ᬆᬦᬺᬰᬂᬲ᭄ᬬ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬦᬺᬰᬂᬲ᭄ᬬ᭞ ᬦᬺᬰᬂᬲ᭄ᬬ ᬗᬭᬦᬶᬂ ᬆᬢ᭄ᬫᬲᬸᬔᬧᬭ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬳᬭᬶᬫ᭄ᬩᬯ ᬭᬶ ᬮᬭ ᬦᬶᬂ ᬮᬾᬦ᭄᭞ ᬬᬵᬯᬢ᭄ ᬫᬫᬸᬳᬭ ᬲᬸᬔ ᬭ᭄ᬬ᭄ᬬᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ᭞ ᬬᬢᬶᬓ ᬦᬺᬰᬂᬲ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬕᬢᬶ ᬦᬶᬂ ᬢᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ᭞ ᬆᬦᬺᬰᬂᬲ᭄ᬬ ᬗᬭᬦᬶᬓ᭞ ᬤᬫ᭞ ᬢᬸᬫᬗ᭄ᬕᬸᬳᬦ ᬅᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ᭞ ᬇᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬬᬦᬶᬕ᭄ᬭᬳ᭞ ᬳᬸᬫᬺᬢ ᬇᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬬ᭞ ᬦᬳᬦ᭄ ᬢᬂ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᬧᬵᬢ᭄᭞ ᬧᬲᬵᬥᬵᬭᬡᬦ᭄ ᬲᬂ ᬘᬢᬸᬃᬯ᭄ᬯᬃᬡ᭄ᬡ᭞ ᬮᬶᬂ ᬪᬝᬵᬭ ᬫᬦᬸ ᭟

आर्ज्जवं चानृशंस्यं च दमश्चेन्द्रियनिग्रहः।
एष साधारणो धर्म्मश्चातुर्व्वर्ण्येऽब्रवीन्मनुः॥ ६९॥

न्यां (एषः) **उलः** (धर्मः) **पसाधारणन्**[1] (साधारणः) **सं चतुर्व्वर्ण्ण** (चतुर्वर्णानां)। **आर्ज्जव** (आर्जवं)। **सि**[2] **दुगदुग** (सारल्यं) **ब्नॅर्** (नूनं)। **आनृशंस्य** (आनृशंस्यं)। **तन्** (न) **नृशंस्य**[3] (नृशंस्यं)। **नृशंस्य**[४] (नृशंस्यं) **ङरनिं** (नाम) **आत्मसुखपर**[५] (आत्मसुखपरत्वस्य)। **तन्** (न) **हरिम्बवा** (?) **रि लर** (पीडने) **निं लेन्** (अन्येषां)। **यावत्** (यावद्) **ममुहर**[६] (करोति) **सुख** (सुखं) **र्य्यवक्न्य** (आत्मनः)। **यतिक** (सः) **नृशंस** (नृशंसः) **ङरन्य** (नाम)। **गति** (गतिः) **निं तन् मङ्कन** (अनीदृशस्य)। **आनृशंस्य** (आनृशंस्यं) **ङरनिक** (नाम तद्)। **दम** (दमः)। **तुमङ्गहन**[७] (दमनं) **अवक्न्य** (स्वात्मनः)। **इन्द्रियनिग्रह** (इन्द्रियनिग्रहः)। **हुमृत**[८] (निग्रहणं) **इन्द्रिय** (इन्द्रियाणां)। **नहन्** (एताः) **तं प्रवृत्ति** (प्रवृत्तयः) **पात्** (चतस्रः)। **पसाधारणन्** (साधारणाः) **सं**[२] **चतुर्व्वर्ण्ण** (चतुर्वर्णानां)। **लिं** (अब्रवीत्) **भटार मनु** (भगवान् मनुः)॥

Straightforwardness, kindness, restraint, control over one's senses—these, according to Manu, are the virtues to be cultivated in common by all the four varṇas.

---

१. प-साधारण-अॅन् ।
२. क—स ।
३. क—°स, ग—नृसं° ।
४. क—°शस, ग—°संश, च—°सङ्श, ज—°स ।
५. ग—सातमासुकमर ।
६. म-√पुहर ।
७. √तङ्ग्ः-°उम्°-अन्-अ ।
८. √हृत्-°उम्°-अ ।

ᬅᬳᬶᬁᬲᬵ ᬲᬢ᭄ᬬᬯᬘᬦᬁ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬹᬢᬾᬱᬸ ᬘᬵᬃᬚ᭄ᬚᬯᬫ᭄ ᭞
ᬓ᭄ᬱᬫᬵ ᬘᬿᬯᬵᬧ᭄ᬭᬫᬵᬤᬰ᭄ᬘ ᬬᬲ᭄ᬬᬿᬢᬾ ᬲ ᬲᬸᬔᬷ ᬪᬯᬾᬢ᭄ ᭟ ᭗᭐ ᭟

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬢ᭄ᬫᬾᬦ᭄ᬢ᭄ᬫᬾᬦ᭄ ᬇᬂ ᬬᭀᬕ᭄ᬬ ᬓᬯᬰᬓ᭄ᬦ ᭞ ᬅᬳᬶᬁᬲᬵ ᭞ ᬲᬢ᭄ᬬ ᭞ ᬲᬶ ᬢᬦ᭄ ᬓᬶᬭᬓᬶᬭ ᬓᬳ᭄ᬮᬦ᭄ ᬦᬶᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬧ᭄ᬭᬵᬡᬷ ᭞ ᬲᬶ ᬓ᭄ᬮᬦ ᭞ ᬲᬶ ᬢᬦ᭄ ᬧᬮᬺᬧᬮᬺᬄ ᭞ ᬲᬂ ᬫᬓᬤᬺᬩ᭄ᬬ ᬇᬓ ᬓᬩᬾᬄ ᭞ ᬲᬶᬭ ᬧ᭄ᬭᬲᬶᬤ᭄ᬥ ᬦᬶᬂ ᬲᬸᬔ ᬗᬭᬦᬶᬭ ᭟

अहिंसा सत्यवचनं सर्व्वभूतेषु चार्ज्जवम् ।
क्षमा चैवाप्रमादश्च यस्यैते स सुखी भवेत् ॥ ७० ॥

निहन् (एतद्) **त्मॅन्त्मॅन्** (तत्त्वं) **इं योग्य कवशाक्न**[1] (वशीकरणयोग्यस्य) । **अहिंसा** (अहिंसा) ।[2] **सत्य** (सत्यं) । **सि तन्**[3] **किरकिर**[4] **कह्लन्**[5] (अपापचिन्तनं) **निं सर्व्वप्राणी** (सर्वप्राणिनां)। **सि क्लन** (क्षमा) । **सि तन् पलृपलृः** (अप्रमादः) **सं मकदृब्य** (यो द्रव्यवान्=धारकः) **इक कबेः** (एषां सर्वेषां) । **सिर** (सः) **प्रसिद्ध** (साधितवान्) **निं सुख** (सुखं) **ङरनिर** (नाम) ॥

Non-injuring, speaking truth, sincerity towards all, patience and vigilance make for happiness.

MBh.12.208.6 (only a few v.l.).
१. क-√वश-अकॅन्-अ ।
२. च छ नास्ति ।
३. ज—तन्तन् ।
४. छ—ककिर ।
५. क ग ज—कह्ला, ख—कहाल, च छ—कह्ल ।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭗᭑ ᭟

[illegible] ᭞

ᬢᬦ᭄ ᬧᬦ᭄ᬤᬤ᭄ᬬᬓᭂᬦ᭄ ᬓᬮᬸᬧᬲᭂᬦ᭄ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬬᬦ᭄ ᬆᬃᬚ᭄ᬚᬯ ᬧᬕ᭄ᬯᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬩ᭄ᬭᬳ᭄ᬫᬧᬤ ᬇᬓ ᭞ ᬫᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬨᬮ ᬯᬶᬄ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬤᬵᬬ ᬦᬶᬂ ᬳᬶᬤᭂᬧ᭄ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬤᭀᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬉᬚᬃ ᬅᬤᬯᬵ ᭞ ᬇᬓ ᬢ ᬧ᭄ᬯ ᬯᬃᬢ᭄ᬯᬵᬦᬶ ᬳᬶᬤᭂᬧ᭄ ᭟

सर्व्वं जिह्मं मृत्युपदमार्ज्जवं ब्रह्मणः पदम् ।
एतावान् ज्ञानविषयः किं प्रलापः करिष्यते ।। ७१ ।।

अपन् (अथ) **यावत्** (यावद्) **सि तन् ऋजु** (अनृजुत्वं)। **सण्डा** (आश्रयः) **निकं प्रवृत्ति** (प्रवृत्तेः)। **नियत** (नियतं) **मृत्युपद** (मृत्युपदं) **इक** (तद्)। **तन्** (न) **पंदद्यकॅन्**[1] (भावयति) **कलूपसॅन्** (मुक्तिं)। **कुनं** (परं) **यन्** (यदा) **आर्ज्जव** (आर्जवं) **पग्वन्**[2] (आश्रयः) **इकं**[3] **प्रवृत्ति** (प्रवृत्तेः)। **नियत** (नियतं) **ब्रह्मपद** (ब्रह्मपदं) **इक** (तद्)। **मुक्ति**[4] (भोक्ष्यन्ति) **फल** (फलं) **विः** (खलु)। **मङ्कन**[5] (एवं) **सर्व्वदाय** (सर्वं वृत्तं)**निं हिडॅप्** (मनसः)। **तन्** (न) **पदोन्**[6] (प्रयोजनं) **इकं उजर् अदवा**[7] (शब्दैर्विशालैः)। **इक** (अथ) **त प्व** (सा) **वर्त्वानि** (आधारशिला) **हिडॅप्** (ज्ञानस्य) ।।

Whatever is crooked leads to death, whatever is straight leads to Brahma. This is wisdom in its entirety. Prolific talk is of no avail.

MBh.12.80.20. d) करिष्यते is found in no Poona ms. Poona reading is करिष्यति (here and in 5.103.38 without v.l.).

[1] तन् म(=प)-ङ-√ददि-अकॅन् ।
[2] √पगॅ:-अन् । क—पग्यन् ।
[3] क—इं ।
[4] √भुक्ति to enjoy.
[5] ख च ज—°नं, ग छ—°नां ।
[6] तन् म-√दोन् ।
[7] अ-√दवा ।

ᬆᬦᬺᬰᬂᬲ᭄ᬬᬂ ᬧᬭᭀ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬄ ᬓ᭄ᬱᬫᬵ ᬘ ᬧᬭᬫᬂ ᬩᬮᬫ᭄ ᭞
ᬆᬢ᭄ᬫᬚ᭄ᬜᬵᬦᬂ ᬧᬭᬂ ᬚ᭄ᬜᬵᬦᬂ ᬲᬢ᭄ᬬᬯ᭄ᬭᬢᬂ ᬧᬭᬂ ᬯ᭄ᬭᬢᬫ᭄ ᭟ ᭗᭒ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬲᬶ ᬢᬵᬦᬺᬰᬂᬲ᭄ᬬ ᭞ ᬬ ᬇᬓ ᬉᬢ᭄ᬢᬫ ᬦᬶᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬲᬶ ᬓ᭄ᬱᬫ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬲᬶᬤ᭄ᬥ ᬦᬶᬂ ᬓᬲᬓ᭄ᬢᬶᬓᬦ᭄ ᭞ ᬇᬓ ᬧ᭄ᬯ ᬢ ᬅᬤᬶᬧᬸᬭᬸᬱ ᭞ ᬉᬢ᭄ᬢᬫ ᬦᬶ ᬲᬧᬧᬦ᭄ ᭞ ᬇᬓᬶᬦᬧᬦ᭄ ᬧ᭄ᬯ ᬢ ᬦᬶ ᬅᬢ᭄ᬫᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᭞ ᬬ ᬇᬓ ᬧᬭᬫᬵᬃᬣ ᬦᬶᬭᬵᬲ᭄ᬭᬬᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᬲᬓ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬧᬬᬸ ᬦᬶᬂ ᬯ᭄ᬭᬢ ᬲᬓ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬲᬶ ᬲᬢ᭄ᬬ ᬯ᭄ᬭᬢ ᭟

आनृशंस्यं परो धर्म्मः क्षमा च परमं बलम्[1] **।**
आत्मज्ञानं परं ज्ञानं सत्यव्रतं परं व्रतम् ।। ७२ ।।

कुनं (अथ) इकं (एतद्) सि तन्नृशंस्य (आनृशंस्यं)। य इक (तद्) मुख्य (मुख्यं) निं धर्म्मं (धर्माणां)। यप्वन् (या) सि क्लन् (क्षमा)। प्रसिद्ध (परमा) निं कशक्तिन्[२] इक (शक्तीनां सा)। इक (यद्) व्रुः त (ज्ञानं) अमवावक्त[3] (स्ववृत्तस्य)। मेङॅत[४] रि (जानीध्वं) सववन्य (संपूर्णस्य वृत्तस्य)। ङुनिवेः (प्रथमं) व्रुः त (ज्ञानं) रिं आत्मतत्त्व (आत्मतत्त्वानां)। य इक (सः) परमार्थ (अर्थः) रहस्यज्ञान (रहस्यज्ञानस्य) ङरन्य (नाम)। कुनं (परं) वस्तु (वस्तु) निं व्रत (व्रतानां) ङरन्य (नाम)। सि सत्य जुग (सत्यमेव) ॥

Kindness is the highest law. Forgiveness is the greatest strength. Knowledge of self is the supreme science. The vow of truth is the noblest vow.

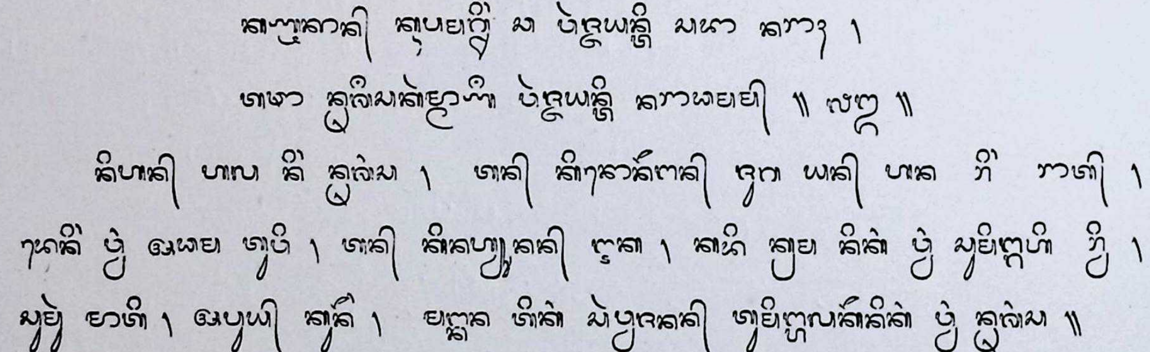

कण्टकान् कूपमग्निं च वर्ज्जयन्ति सदा नराः।
तथा नृशंसकर्म्माणं वर्ज्जयन्ति नराधमम्[१] ॥ ७३ ॥

निहन् (एषः) हल (दोषः) निं नृशंस (नृशंसस्य)। तन् (न) किनोनॅङन्[२] (काम्यते) जुग यन् (यद्यपि) हन (विद्यते) रिं रात् (जगति)। दे॑निं व्वं (मनुष्यैः) अधम (अधमैः) तुवि (अपि)। तन् (न) किनह्युनन्[3] (काम्यते) इक (सः)। कदि क्रम (यथा क्रमः) निकं[४] व्वं (मनुष्याणां) सुमिङ्ङहि[५] विं (ये वर्जयन्ति कण्टकान्)। सुमुर् माति (शुष्कं कूपं)। अपुय् (अग्निं) कुनॅ[६] (च)। मङ्कन (एवं) तिकं[७] (वृत्तं) सर्व्वजनन् (सर्वेषां जनानां ये) तुमिङ्ङलकॅन्[८] (वर्जयन्ति) इकं व्वं नृशंस (नृशंसजनान्) ॥

MBh.3.203.41, 12.316.12abc. a) Only our best lontar क has आनृशंस्यं, others read अ° (=K2 Dc2 D4 in 3.203.41, and G3 in 12.316.12). d) Our सत्यव्रतं परं व्रतं appears as सत्यं व्रतं परं व्रतं in Dc D4.6 G3. Poona constituted text reads परं सत्यव्रतं व्रतम्. All our lontars read व्रतम् with ब्.

१. ग—तलं, छ—तली।
२. क-√शक्ति-न्।
३. अ-√वव+अवक्-त। क च छ—मवा°, ज—मववक्त।
४. √इङॅत्।

Men always avoid thorns, dry wells, fire, men of vile activity and the depraved ones.

MBh.12.158.2. b) For सदा Poona यथा (v.l. बुधा in M).

d) Lontars point to नराधमाः. Poona reads नरा नरम् (v.l. नराधिप in K2 D1, नराधिपं in K4, तदा नरं in K5, सदा नरं in T2 G1).

१. क ख ग च छ ज—°धमः ।

२. क-°इन्°-√उनँ-अन् । क—किनोन° ।

३. क-°इन्°-√ह्यन्-अन् ।

४. च छ—निं ।

५. √सिङ्गः-°उम्°-इ । क ज—°हिं ।

६. क—कुनं ।

७. ग—इकं, छ—हिकं ।

८. √तिङ्हल्-°उम्°-अकँन् । क—तुमिङ्ग° ।

ᬤᬵᬦᬵᬤ᭄ᬤᬫᭀ ᬯᬶᬰᬶᬱ᭄ᬝᭀ ᬳᬶ ᬤᬵᬦᬫᬸᬦ᭄ᬦᬢᬶᬓᬵᬭᬡᬫ᭄ ।
ᬤᬵᬢᬵ ᬓᬸᬧ᭄ᬬᬢᬶ ᬦᭀ ᬤᬵᬦ᭄ᬢᬲ᭄ᬢᬲ᭄ᬫᬵᬤ᭄ᬤᬵᬦᬵᬢ᭄ ᬧᬭᭀ ᬤᬫᬄ ॥ ᭗᭔ ॥

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬓᭀᬢ᭄ᬢᬫᬦ᭄ᬦᬶ ᬤᬫ । ᬤᬫ ᬗᬭ᭄ᬦᬶ ᬓᭀᬧᬰᬫᬦ᭄ᬦᬶ । ᬫᬓᬳᬾᬢᬸ ᬫᬾᬗᭂᬢ᭄ᬦᬶ । ᬯᬸᬄᬢ ᬫᬶᬢᬸᬢᬸᬭᬶ ᬫᬦᬄᬢ । ᬬᬢᬶᬓ ᬮᬺᬯᬶᬄ ᬲᬗ᭄ᬓᬾ ᬤᬵᬦ । ᬇᬓᬂ ᬤᬵᬦ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ । ᬓᬷᬃᬢ᭄ᬢᬶ ᬮᬯᬦ᭄ ᬉᬘ᭄ᬘᬧᬤ । ᬨᬮ ᬦᬶᬓ । ᬦ᭄ᬤᬵᬦ᭄ ᬲᭀᬃ ᬇᬓ ᬤᭂᬦᬶ ᬤᬫ । ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓ ᬲᬂ ᬤᬵᬢᬵ । ᬤᬤᬶ ᬲᬶᬭ ᬢᬦ᭄ ᬧᬓᬤᬺᬩ᭄ᬬᬂ ᬤᬫ । ᬓᬢᬫᬦ᭄ ᬓ᭄ᬭᭀᬥᬵᬤᬶ । ᬓᬸᬦᬂ ᬲᬂ ᬫᬓᬤᬺᬩ᭄ᬬᬂ ᬤᬫ । ᬦᬶᬬᬢᬦ᭄ᬬ ᬢᬦ᭄ ᬯᬶᬧᬣ ᬲᬶᬭ ᬅᬧᬦ᭄ ᬤᬵᬦ᭄ᬢ । ᬫᬢᬗ᭄ᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬮᬺᬯᬶᬄ ᬇᬓ ᬤᬫ ᬲᬗ᭄ᬓᬾ ᬤᬵᬦ ॥

दानाद्दमो विशिष्टो हि दानमुन्नतिकारणम् ।
दाता कुप्यति नो दान्तस्तस्माद्दानात् परो दमः ॥ ७४ ॥

निहन् (एतद्) **कोत्तमन्**[1] (उत्तमत्वं) **इं दम** (दमस्य) । **दम** (दमः) **ङर्निं**[2] (नाम) **कोपशमन्**[3] (उपशमस्य) । **मकहेतु** (हेतुः) **मेङॅत्**[4] (ज्ञानस्य) । **वुःत** (तव ज्ञानं) **मितुतुरि** (उपदेशः) **मनःत** (तव मनसः) । **यतिक** (अथ सः) **लॄविः** (वरः) **सङ्कें**[5] **दान** (दानात्) । **इकं**[6] (तद्) **दान** (दानं) **ङरन्य** (नाम) । **कीर्त्ति** (कीर्त्तिः) **लवन्** (च) **उच्चपद** (उच्चपदं च) । **फल निक** (तत्फलं) । **न्दान्** (परं) **सोर्** (अवरं) **इक** (तद्) **दें̄नि दम** (दमात्) । **अपन्** (अथ) **इक** (यः) **सं दाता** (दाता) । **ददि** (भवति) **सिर** (सः) **तन् पकदॄब्यं**[7] **दम** (अदमवान्) । **कतमन्**[8] (प्रवेश्यते) **क्रोधादि** (क्रोधादिभिः) । **कुनं** (परं) **सं** (यः) **मकदॄब्यं दम** (दमवान्) । **नियतन्य**[9] (नियतं) **तन्** (न) **विपथ** (विपथः) **सिर** (सः) **अपन्**

अतुतुर् (उपदेशात्) । **मतंन्यन्** (तत्कारणात्) **लूविः** (वरः) **तं** (सः) **दम** (दमः) **सङ्कें दान** (दानात्) ॥

Restraint is superior to alms-giving. Alms-giving makes a man proud. He becomes angry, but not so a man of restraint. Hence the superiority.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.75.14cd 15ab. a) For हि several mss. वै.

b) There are many variants: इति, ददत्, ददन्, दत्त्वा for दानं. केचिद् (or किंचिद्) विजानते (or द्विजातये) for उन्नतिकारणम्.

१. क-√उत्तम-अॅन् ।
२. ख—ङरन्य ।
३. क-√उपशम-अॅन् ।
४. म-√इडॅत् । क ग ज—इ°, च छ—हि° ।
५. छ—सङ्के ।
६. क—इक ।
७. तन् म-क-दृब्य-ङ ।
८. क-√तम-अॅन् ।
९. क—नियत ।

ᬦᭀᬤᬓᬓ᭄ᬮᬶᬦ᭄ᬦᬕᬵᬢ᭄ᬭᭀ ᬳᬶ ᬲ᭄ᬦᬵᬢ ᬇᬢ᭄ᬬᬪᬶᬥᬷᬬᬢᬾ᭞
ᬲ ᬲ᭄ᬦᬵᬢᭀ ᬬᭀ ᬤᬫᬲ᭄ᬦᬵᬢᬄ ᬲ ᬩᬵᬳ᭄ᬬᬵᬪ᭄ᬬᬦ᭄ᬢᬭᬰᬸᬘᬶᬄ ᭟ ᭗᭕ ᭟

ᬮᬯᬦ᭄ ᬢ ᬯᬦᬾᬄ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬅᬢᭂᬮᬹᬲ᭄ ᬯᬶᬦᬲᭂᬳᬦ᭄ ᬰᬭᬷᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬯᬶᬢᬓᬂ ᬫᬤ᭄ᬬᬹᬲ᭄ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬧ᭄ᬭᬲᬶᬤ᭄ᬥᬵᬤ᭄ᬬᬹᬲ᭄ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬇᬓ ᬲᬂ ᬫᬓᬤᬺᬩ᭄ᬬᬂ ᬤᬫ ᬚᬸᬕ᭞ ᬲᬂ ᬲᬶᬦᬗ᭄ᬕᬄ ᬤᬵᬦ᭄ᬢ᭞ ᬲᬶ ᬢᬶᬓᬵᬤ᭄ᬬᬹᬲ᭄ ᬮᬶᬂ ᬲᬂ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ᭞ ᬰᬸᬘᬶ ᬭᬶᬂ ᬯᬵᬳ᭄ᬬᬵᬪ᭄ᬬᬦ᭄ᬢᬭ᭟

नोदकक्लिन्नगात्रो हि स्नात इत्यभिधीयते ।
स स्नातो यो दमस्नातः स बाह्याभ्यन्तरशुचिः ॥ ७५ ॥

लवन् (अथ) **त वनेः** (चान्यद्) । **तन्** (न) **इकं** (यः) **अतॅलूस्** (क्लिन्नः) **विनसॅहन्**[1] (स्नातं) **शरीरन्य**[2] (तस्य शरीरं) । **वितकं** (यः) **मद्यूस्** (स्नातः) **ङरन्य** (नाम) । [3]**कुनं इकं प्रसिद्धाद्युस् ङरन्य**[4] ।[3] **इक**[5] (सः) **सं मकदृब्यं**[6] **दम** (दमनात्) **जुग** (खलु) । **सं** (यः) **सिनङ्गः** (मन्यते) **दान्त** (दान्तः) । **सि** (सः) **तिकाद्युस्** (स्नातः) **लिं सं पण्डित** (अभिधीयते पण्डितैः) । **शुचि** (शुचिः) **रिं वाह्याभ्यन्तर** (बाह्याभ्यन्तरे) ॥

Wetting ones' limbs with water is not bathing. He who is bathed with restraint is really bathed. It is he who is rendered clean inside and outside.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.108.9. a) °गात्रोऽथ, °गात्रस्तु for °गात्रो हि.

d) All our lontars read वाह्य with व्. क च छ ज read °न्तरे शुचिः.

१. √वसॅः-°इन्°-अन् ।
२. छ नास्ति ।
३-३. च छ नास्ति ।
४. ख नास्ति ।
५. छ—इकं ।
६. च छ—मदृब्यं ।

ᬦ ᬳᬺᬱ᭄ᬬᬢᬶ ᬫᬳᬢ᭄ᬬᬭ᭄ᬣᬾ ᬯ᭄ᬬᬲᬦᬾ ᬘ ᬦ ᬰᭀᬘᬢᬶ ᭞
ᬬᭀ ᬯᬵ ᬧᬭᬶᬫᬶᬢᬧ᭄ᬭᬚ᭄ᬜᬄ ᬲ ᬤᬵᬦ᭄ᬢ ᬇᬢᬶ ᬓᬷᬭ᭄ᬢ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭗᭖ ᭟

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬢ ᬮᬓ᭄ᬱᬡ ᬦᬶ ᬤᬵᬦ᭄ᬢ ᭞ ᬢᬭ᭄ ᬮᬺᬗᭀᬓ᭄ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬅᬕᬶᬭᬂ ᬬᬦ᭄ ᬅᬦ᭄ᬫᬸ ᬲᬸᬔ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧ᭄ᬭᬶᬳᬢᬶᬦ᭄ ᬅᬦ᭄ ᬓᬢ᭄ᬓᬦ᭄ ᬤᬸᬄᬔ ᭞ ᬏᬦᬓ᭄ ᬢ ᬯ᭄ᬭᬸᬄ ᬦᬶᬭ ᬭᬶ ᬢᬢ᭄ᬢ᭄ᬯ ᭞ ᬯ᭄ᬦᬂ ᬢ ᬲᬶᬭ ᬢᬸᬫᬗ᭄ᬕᬄ ᬇ ᬫᬦᬄ ᬦᬶᬭ ᬅᬧᬦ᭄ ᬧᬓᬤᬺᬯ᭄ᬬᬂ ᬤᬫ ᭞ ᬲᬶᬭ ᬢ ᬤᬵᬦ᭄ᬢ ᬗᬭᬦᬶᬭ ᭟

न हृष्यति[1] [2]महत्यर्थे व्यसने च न शोचति ।
यो वा परिमितप्रज्ञः[2] स दान्त इति कीर्त्यते ॥ ७६ ॥

निहन् (एतानि) त (अथ) लक्षण (लक्षणानि) नि दान्त (दान्तस्य)। [3]तर् (न) लृङोक् (?)।[3] तन् (न) अगिरं (सहर्षः) यन्[4] (यदा) अन्मु[5] (प्राप्नोति) सुख (सुखं)। तन् (न) प्रिहतिन् (शोचति) अन् (यदा) कत्कन् (अभिभूतः) दुःख (दुःखेन)। एनक् (सम्यग्) त (अथ) व्रुः निर (तज्ज्ञानं) रि[6] तत्त्व (तत्त्वस्य)। व्नं (शक्नोति) त सिर (अथासौ) [7]तुमङ्गः (दमयितुं) इ[7] मनः निर (स्वमनः) अपन् (यतः) पकदृव्यं दम (दमवान्)। सिर त (अथासौ) दान्त (दान्तः) ङरनिर (कीर्त्यते) ॥

One who is neither exhilarated with great prosperity nor depressed by calamity, but has his mind completely under control, he is styled dānta.

MBh.12.213.15. c) For यो वा Poona reads स वै (v.l. K6 D4.9 सदा, K7 तदा, Da3.a4 यो वै). °प्राज्ञ for °प्रज्ञ in two lontars च, छ is supported by K1 D7. T G1-3.6 M5-7 यश्चा(T2 M5-7 स चा)परिमितप्रज्ञः. d) Poona reads स दान्तो द्विज उच्यते (only v.l. is प्रदान्तो in Da4).

[1] क—हृस्य, ख ग च ज—मृ°, छ—मृस्य° ।

[2]-[2]. क त्रुटितम् ।

[3]-[3]. क नास्ति ।

[4]. क ख ग ज—अन् ।

[5]. अ-√तँमु । क—पन्मु, ख ज—प°, च छ—नान्मु ।

[6]. ख—रि ।

[7]-[7]. छ—तुमुङ्गुहि ।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭗᭗ ᭟

[illegible] ᭞

𑐳𑐵𑐎𑑂𑐲𑐵𑐟𑑂 𑐣𑐬𑐎 𑐂𑐎 𑑌

इन्द्रियाण्येव तत् सव्वं यत् स्वर्ग्गनरकावुभौ ।
निगृहीतनिस्सृष्टानि[1] स्वर्ग्गाय नरकाय च ।। ७७ ।।

न्यं (अथ) पाजर (उपदेशः) वनेः (अन्यः)। इन्द्रिय (इन्द्रियाणि) इकं (एतानि) सिनङ्गः[2] (मन्यन्ते) स्वर्ग्गनरक (स्वर्गनरकौ)।[3] क्रमन्य (तत्क्रमः)। यन् (यदा) कवश (शक्तः) कहृतन्य[4] (तन्निग्रहे)। य इक (सः) साक्षात् (साक्षात्) स्वर्ग (स्वर्गः) ङरन्थ (नाम)। यप्वन् (परं) तन् (न) कवश (शक्तः) कहृतन्य[5] (तन्निग्रहे)। साक्षात् (साक्षात्) नरक इक (नरकोऽसौ) ।।

Heaven and hell are our own senses. When we control them it is heaven, but when we let them loose it is hell.

MBh.3.202.17. c) For निस्सृष्टानि Poona reads विसृष्टानि (without v.l.)

१. क च छ—°निसृ°,
खः ग छ—°निसृष्ट° ।
२. च छ—°ङ्गुः ।
३. छ नास्ति ।
४. √हृत् ।
५. ज—कृत्न्य ।

𑐖𑐷𑐰𑐶𑐟𑑄 𑐳𑐵𑐢𑐸𑐰𑐺𑐟𑑂𑐟𑑄 𑐔 𑐫𑑀𑐐𑐎𑑂𑐲𑐾𑐩𑑄 𑐧𑐮𑑄 𑐫𑐱𑑅 𑑋
𑐢𑐬𑑂𑐩𑑂𑐩𑐩𑐬𑑂𑐠𑑄 𑐔 𑐥𑐸𑐲𑑂𑐞𑐵𑐟𑐶 𑐣𑐺𑐞𑐵𑐩𑐶𑐣𑑂𑐡𑑂𑐬𑐶𑐫𑐣𑐶𑐐𑑂𑐬𑐴𑑅 𑑌 𑑗𑑘 𑑌

𑐦𑐮 𑐣𑐶 𑐎𑐴𑐺𑐟𑐣𑑂 𑐂𑐣𑑂𑐡𑑂𑐬𑐶𑐫 𑑋 𑐣𑐶𑐴𑐣𑑂 𑑋 𑐎𑐡𑐷𑐬𑑂𑐑𑐵𑐫𑐸𑐲𑐣𑑂 𑑋 𑐄𑐮𑑅 𑐬𑐴𑐫𑐸 𑑋 𑐥𑐐𑑄𑑅 𑐣𑐶 𑐫𑑀𑐐 𑑋 𑐎𑐱𑐎𑑂𑐟𑐶𑐣𑑂 𑑋 𑐫𑐱 𑑋 𑐢𑐬𑑂𑐩𑑂𑐩 𑑋 𑐀𑐬𑑂𑐠 𑑋 𑐫𑐟𑐶𑐎 𑐎𑐟𑑂𑐩𑐸 𑐬𑐶 𑐎𑐰𑐱𑐣𑑂 𑐂𑑄 𑐂𑐣𑑂𑐡𑑂𑐬𑐶𑐫 𑑌

जीवितं साधुवृत्तं च योगक्षेमं बलं यशः ।
धर्म्ममर्थं च पुष्णाति नृणामिन्द्रियनिग्रहः ।। ७८ ।।

फल (फलं) नि[1] [2]कहृतन् (निग्रहस्य) इं[2] इन्द्रिय (इन्द्रियाणां)।[3] निहन् (एवं)।[4] कदीर्घायुषन्[5] (दीर्घायुष्यं)। उलः रहयु (साधुवृत्तं)। पगंः (स्थैर्यं) नि[6] योग (योगस्य)। कशक्तिन्[7] (शक्तिः)।[4] यश (यशः)। धर्म्म (धर्मः)। अर्थ (अर्थः)। यतिक (इत्येतानि) कत्मु (प्राप्यन्ते) रि[5] कवशन् (निग्रहेण) इं[6] इन्द्रिय (इन्द्रियाणां) ।।

Life, good behaviour, security, power, fame, dharma and prosperity are sustained and nourished by restraining the senses.

---

१. क—नि । निर्नि ।
२-२. क—कहृतनि, ख—कहृत-
३. क ख नास्ति ।
४. छ नास्ति ।
५. क-दीर्घायुष-ॲन् ।

६: ख—रिं ।
७. क-√शक्ति-अॅन् ।
८. च—रिं ।
९: क—इ ।

ᬫᬦᬲᬵ ᬢ᭄ᬭᬶᬯᬶᬥᬂ ᬘᬿᬯ ᬯᬵᬘᬵ ᬘᬿᬯ ᬘᬢᬸᬃᬯᬶᬥᬫ᭄ ᭞
ᬓᬵᬬᬾᬦ ᬢ᭄ᬭᬶᬯᬶᬥᬂ ᬘᬵᬧᬶ ᬤᬰᬓᬃᬫ᭄ᬫᬧᬣᬵᬂᬰ᭄ᬘᬭᬾᬢ᭄ ᭟ ᭗᭙ ᭟

ᬳᬦ ᬓᬃᬫ᭄ᬫᬧᬣ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬳᬺᬢᬦᬶᬂ ᬇᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬬ ᭞ ᬲᬧᬸᬮᬸᬄ ᬓ᭄ᬯᬾᬄᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬉᬮᬳᬓ᭄ᬦ ᭞ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢ᭄ᬬᬦᬶᬂ ᬫᬦᬄ ᬲᬓᬺᬂ ᭞ ᬢ᭄ᬮᬸ ᬓ᭄ᬯᬾᬄᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬉᬮᬳᬦᬶᬂ ᬯᬵᬓ᭄ ᭞ ᬧᬵᬢ᭄ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢ᭄ᬬᬦᬶᬂ ᬓᬵᬬ ᭞ ᬢ᭄ᬮᬸ ᭞ ᬧᬶᬡ᭄ᬟ ᬲᬧᬸᬮᬸᬄ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢ᭄ᬬᬦᬶᬂ ᬓᬵᬬ ᭞ ᬯᬵᬓ᭄ ᭞ ᬫᬦᬄ ᭞ ᬓᬾᬗᭂᬢ ᭟

मनसा त्रिविधं चैव वाचा चैव चतुर्विधम् ।
कायेन त्रिविधं चापि दशकर्म्मपथांश्चरेत् ॥ ७९ ॥

हन (विद्यन्ते) **कर्म्मपथ** (कर्मपथाः) **ङरन्य** (नाम) । **कहृतन्** (निग्रहः) **इं**[1] **इन्द्रिय** (इन्द्रियाणां)। **सपुलुः** (दश) **क्वेःन्य** (तद्विधान्) । **उलहक्न** (चरेत्) ।[2] **क्रमन्य** (तत्क्रमः) । **प्रवृत्त्यन्** (प्रवृत्तिः) **इं मनः** (मनसः) **सकऋं** (अधुना) । **त्लु** (त्रयः) **क्वेःन्य** (तद्विधाः) । **उलहन्** (वृत्तानि) **इं**[1] **वाक्** (वाचः) । **पात्** (चत्वारि) । **प्रवृत्त्यन्** (प्रवृत्तयः) **इं काय** (कायस्य) । [3]**त्लु** (तिस्रः) ।[4] **पिण्ड** (पिण्डं) **सपुलुः** (दश) । **प्रवृत्त्यन्** (प्रवृत्तयः) **इं काय**[3] (काय-) ।[2] **वाक्** (वाक्-) ।[2] **मनः** (मनसां) ।[2] **केङॅत**[5] (उपधार्यन्तां) ॥

There are ten roads of action—three of mind, four of speech and three of body.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.13.2. The order of pādas in MBh. mss. in as follows: कायेन त्रिविधं कर्म वाचा चापि चतुर्विधम् । मनसा त्रिविधं चैव दश कर्मपथांस्त्यजेत् ॥

The variants to the above are:

a) चैव for कर्म.

b) Only a few mss. वाचा चैव, some others वाचापि च.

c) Only a few mss. चापि.

d) Some mss. शुभ for दश.

Some mss. धर्म for कर्म.

Some mss. फलं चरेत्, पथं चरेत् for पथांश्चरेत्.

[1] क—इ ।
[2] छ नास्ति ।
[3]-[3] ग नास्ति ।
[4] क छ नास्ति ।
[5] क-√इङॅत्-अ ।

ᬅᬦᬪᬶᬥ᭄ᬬᬵ ᬧᬭᬤ᭄ᬭᬯ᭄ᬬᬾᬱᬸ ᬲᬃᬯᬲᬢ᭄ᬯᬾᬱᬸ ᬲᭁᬳᬺᬤᬫ᭄ ᭞

ᬓᬃᬫ᭄ᬫᬡᬵᬂ ᬨᬮᬫᬲ᭄ᬢᬷᬢᬶ ᬢ᭄ᬭᬶᬯᬶᬥᬂ ᬫᬦᬲᬵ ᬘᬭᬾᬢ᭄ ॥ ᭘᭐ ॥

ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬬᬦᬶᬂ ᬫᬦᬄ ᬭᬸᬫᬸᬳᬸᬦ᭄ ᬅᬚᬭᬓ᭄ᬦ ᭞ ᬢ᭄ᬮᬸ ᬓ᭄ᬯᬾᬄᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬾᬓᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬲᬶ ᬢᬦ᭄ ᬏᬗᬶᬦ᭄ ᬅᬤᭂᬗ᭄ᬓ᭄ᬘ ᬭᬶ ᬤᬺᬩ᭄ᬬ ᬦᬶᬂ ᬮᬾᬦ᭄ ᭞ ᬲᬶ ᬢᬦ᭄ ᬓ᭄ᬭᭀᬥ ᭞ ᬭᬶᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬲᬢ᭄ᬢ᭄ᬯ ᭞ ᬲᬶ ᬫᬫᬶᬢᬸᬳ᭄ᬯ ᬭᬶ ᬳᬦ ᬦᬶᬂ ᬓᬃᬫ᭄ᬫᬨᬮ ᭞ ᬦᬳᬦ᭄ ᬢᬂ ᬢᬶᬕ ᬉᬮᬳᬦᬶᬂ ᬫᬦᬄ ᭞ ᬓᬳᬺᬢᬦᬶᬂ ᬇᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬬ ᬇᬓ ॥

अनभिध्यां परस्वेषु सर्व्वसत्त्वेषु चारुषम् ? ।
कर्म्मणां फलमस्तीति त्रिविधं मनसा चरेत् ॥ ८० ॥

प्रवृत्त्यन् (प्रवृत्तिक्षेत्रं) **इं मनः** (मनसः) **रुमुहुन्**[1] (प्रथमं) **अजरक्न** (उपदिशामि) । **त्लु** (त्रयः) **क्वेःन्य** (तद्विधाः) । **प्रत्येकन्य** (तेषां प्रत्येकं) । **सि तन् एङिन्**[2] (अकामः) **अदेँङ्क्च**[3] (अलोभः) **रि दृब्य**[4] (द्रव्येषु) **निं लेन्** (परेषां) । **सि तन् क्रोध** (अक्रोधः) । **रिं सर्व्वसत्त्व** (सर्वसत्त्वेषु) । **सि ममितुह्व** (विश्वासः) **रि हन** (भावे) **निं कर्म्मफल**[5] (कर्मफलानां) । **नहन्** (इति) **तं** (एतानि) **तिग** (त्रीणि) **उलहन्** (प्रवृत्तिक्षेत्राणि) **इं मनः** (मनसः) । **कहृतन्** (निग्रहः) **इं इन्द्रिय** (इन्द्रियाणां) **इक** (सः) ॥

One must cultivate three attitudes—no desire for other's goods, kindliness to all creatures and a robust faith in the fructification of deeds.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.13.5. a) Most mss. अनभिध्या. b) All mss. सौहृदं for चारुषम् (?). d) Some mss. स्मरेत् for चरेत्.

[1] √रुहुन्-°उम्° ।

[2] अ-√इङिन् ।

[3] अ-√देँङ्क्-अ ।

[4] ग—दृवे ।

[5] ग—धर्म्मफला ।

ᬅᬲᬢ᭄ᬧ᭄ᬭᬮᬵᬧᬂ ᬧᬵᬭᬸᬱ᭄ᬬᬂ ᬧᬿᬰᬸᬦ᭄ᬬᬫᬦᬺᬢᬂ ᬢᬣᬵ ᭞
ᬘᬢ᭄ᬯᬵᬭᬶ ᬯᬵᬘᬵ ᬭᬵᬚᬾᬦ᭄ᬤ᭄ᬭ ᬦ ᬚᬮ᭄ᬧᬾᬦ᭄ᬦᬵᬦᬸᬘᬶᬦ᭄ᬢᬬᬾᬢ᭄ ॥ ᭘᭑ ॥

ᬓ᭄ᬯᬾ ᬦᬶᬂ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬬᬦᬶᬂ ᬯᬵᬓ᭄ ᭞ ᬧᬢ᭄ ᬓ᭄ᬯᬾᬄᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬾᬓᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬉᬚᬃ ᬅᬳᬮ ᭞ ᬉᬚᬃ ᬅᬧ᭄ᬭᬸᬱ ᭞ ᬉᬚᬃ ᬧᬶᬲᬸᬦ ᭞ ᬉᬚᬃ ᬫᬶᬣ᭄ᬬ ᭞ ᬦᬳᬦ᭄ ᬢᬂ ᬧᬢ᭄ ᬲᬶᬓ᭄ᬱᬦ ᬦᬶᬂ ᬯᬵᬓ᭄ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬉᬘᬧᬓ᭄ᬦ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬅᬗᭂᬦ᭄ᬅᬗᭂᬦ᭄ ᭞ ᬕᬯᬬᬓ᭄ᬦ ॥

असत्प्रलापं पारुष्यं पैशुन्यमनृतं तथा ।
चत्वारि वाचा राजेन्द्र न जल्पेन्नानुचिन्तयेत् ॥ ८१ ॥

न्यं (एतद्) **तन्** (न) **प्रवृत्त्यन्** (प्रवृत्तिक्षेत्रं) **इं वाक्** (वाचः)। **पात्** (चत्वारः) **क्वेःन्य** (तद्विधाः)। **प्रत्येकन्य** (तेषां प्रत्येकं)।[1] **उजर्** (प्रलापः) **अहल** (असन्)। **उजर्** (वचनं) **अपूगस्**[2] (परुषं)। **उजर् पिशुन**[3] (पिशुनवचनानि)। **उजर् मिथ्या**[4] (मिथ्यावचनं)। **नहन् तं** (इत्येतानि) **पात्** (चत्वारि) **सिङ्गहन**[5] (वर्जनीयानि) **निं वाक्** (वाचः)। **तन्** (न) **उजरक्न** (वाच्यं)। **तन् अङॅनङॅनन्** (नानुचिन्त्यं)। **कोजरन्य**[6] (तद्वचनं) ॥

One should neither think nor speak evil, harsh, slanderous or false words.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.13.4. c) Some mss. एतानि for चत्वारि. d) Some mss. कुर्यात् or जल्पन् for जल्पेत्. Some mss. नापि for नानु°.

[1] छ नास्ति ।
[2] ग छ—अमृगस् ।
[3] क—मित्य ।
[4] क—पिसुन, च छ ज—मित्यं ।
[5] ख—सिनिङ्गहन, ग—सिनङ्गहन, ज—सिङ्कहन ।
[6] क-√उजर्-ॲन्-न्य ।

ᬧ᭄ᬭᬵᬡᬵᬢᬶᬧᬵᬢᬶ ᬲ᭄ᬢᬿᬦ᭄ᬬᬂ ᬘ ᬧᬭᬤᬵᬭᬵᬦᬣᬵᬧᬶ ᬯᬵ ᭞
ᬢ᭄ᬭᬷᬡᬶ ᬧᬵᬧᬵᬦᬶ ᬓᬵᬬᬾᬦ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬢᬄ ᬧᬭᬶᬯᬃᬚ᭄ᬚᬬᬾᬢ᭄ ᭟ ᭘᭒ ᭟

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬬ ᬢᬦ᭄ ᬉᬮᬳᬓ᭄ᬦ ᭞ ᬲ᭄ᬬᬫᬵᬢᬶᬫᬵᬢᬶ ᬫᬗ᭄ᬳᬮᬳᬮ᭄ ᭞ ᬲᬶ ᬧᬭᬤᬵᬭ ᭞ ᬦᬳᬦ᭄ ᬢᬂ ᬢ᭄ᬮᬸ ᬢᬦ᭄ ᬉᬮᬳᬓ᭄ᬦ ᬭᬶ ᬅᬲᬶᬂ ᬭᬶ ᬧᬭᬶᬳᬵᬲ ᭞ ᬭᬶ ᬆᬧᬢ᭄ᬓᬵᬮ ᭞ ᬭᬶ ᬧᬗᬶᬧ᭄ᬬᬦ᭄ ᬢᬸᬯᬶ ᬲᬶᬗ᭄ᬳᬦ ᬚᬸᬕᬾᬓ ᭟

प्राणातिपातं स्तैन्यं च परदारानथापि[1] वा ।
त्रीणि पापानि कायेन सर्व्वतः परिवर्ज्जयेत् ॥ ८२ ॥

निहन् यं (एतद्) **तन्** (न) **उलहक्न** (कार्यं)। **स्यमातिमाति**[2] (मारणं) **मङ्हलहल्** (स्तैन्यं)। **सि परदार** (परदारत्वं)। **नहन्** (इति) **तं**[3] (एतानि) **त्लु** (त्रीणि) **तन्** (न) **उलहक्न** (कार्याणि) **रिं असिं** (सर्वथा) **रिं परिहास** (परिहासे)। **रिं आपत्काल** (आपत्काले)। **रि**[4] **पङिप्यन्**[5] (स्वप्ने) **तुवि** (अपि) **सिङ्गहन** (परिवर्ज्येरन्) **जुगेक** (एव तानि) ॥

Murder, theft and adultery—one must altogether avoid these three bodily sins.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.13.3. a) Some mss. support °तिपातः of the lontars. b) Some mss. परदारं (as in our lontars) or पारदार्यं for परदारान्. A few mss. परदाराभिमर्शनं for the whole pāda.

d) Some mss. नित्यशः for सर्व्वतः.

१. क ज—°धरमवापि, ख—°धारमवापि, ग च—°दार-मवापि, छ—°डारमवापि ।

२. √पाति ।

३. ज नास्ति।

४. ख छ—रिं ।

५. प-ङ्-√इपि-अन् ।

ᬓᬵᬬᬾᬦ ᬫᬦᬲᬵ ᬯᬵᬘᬵ ᬬᬤᬪᬷᬓ᭄ᬱ᭄ᬡᬁ ᬦᬶᬱᬾᬯ᭄ᬬᬢᬾ᭞
ᬢᬤᬾᬯᬵᬧᬳᬭᬢ᭄ᬬᬾᬦᬁ ᬢᬲ᭄ᬫᬵᬢ᭄ ᬓᬮ᭄ᬬᬵᬡᬫᬵᬘᬭᬾᬢ᭄ ᭟ ᭘᭓ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬓᬶᬦᬢᬳ᭄ᬯᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ᭞ ᬓᭀᬮᬳᬦ᭄ᬬ᭞ ᬓᬗᭂᬦᬗᭂᬦᬦ᭄ᬬ᭞ ᬓᭀᬘᬧᬦ᭄ᬬ᭞ ᬬ ᬚᬸᬕ ᬩ᭄ᬯᬢ᭄ ᬉᬫᬮᬧ᭄ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ᭞ ᬚ᭄ᬜᭂᬓ᭄ ᬓᬢᬳ᭄ᬯᬦ᭄ ᬇᬭᬶᬓ ᬯᬶᬄ᭞ ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬳᬬᬸ ᬅᬢᬶᬓ ᬗᬪ᭄ᬬᬵᬲᬦ᭄᭞ ᬭᬶᬂ ᬓᬵᬬ᭞ ᬯᬵᬓ᭄᭞ ᬫᬦᬄ᭟

कायेन मनसा वाचा यदभीक्ष्णं निषेव्यते ।
तदेवापहरत्येनं तस्मात् कल्याणमाचरेत् ।। ८३ ।।

अपन् (यतः) **इकं** (यद्) **किनतह्वन्**[1] (निषेव्यते) **इकं व्वं** (पुरुषेण) । **कोलहन्य**[2] (तद्वृत्तं) । **काङ्ॅनङ्ॅनन्य** (तच्चिन्तनं) । **कोचपन्य** (तद्वचनं) । **य जुग** (एतान्येव) **ब्वत्** (भृशं) **उमलप्**[3] (अपहरन्ति) **इकं व्वं** (पुरुषं) । **ज्नॅक्** (कल्याणं) **कतह्वन्** (आचरेत्) **इरिक**[4] **विः** (एव) ।[5] **मतंन्यन्** (तत्कारणात्) **इकं** (यद्) **हयु** (धर्मः) **अतिक** (तद्) **ङभ्यासन्** (अभ्यस्येत्) । **रिं काय** (काय-) ।[6] **वाक्** (वाक्-) ।[6] **मनः** (मनस्सु) ।।

Whatever one does with body, mind and speech, that carries him along. Hence one should do only that which is beneficial.

MBh.5.39.42. a) For कायेन Poona has कर्मणा (without v.l.).

b) For निषेव्यते Poona has निषेवते (without v.l.).

१. क-°इन्°-√तहु-अन् ।

२. क-√उलः-अन्-न्य ।

३. उम्-√अलप् ।

४. च छ—इका ।

५. क नास्ति ।

६. छ नास्ति ।

ᬯᬵᬘᬶ ᬓᬾᬤᬸᬫ᭄ᬪᬶ ᬲᬶᬭᬲ᭄ᬢ᭄ᬭ ᬲ ᬳᬾᬓ᭄ᬮᬧ᭄ᬢᬾ ᬲᬢ᭄ᬬᬃᬫ ᬫᬦᬄ᭞
ᬬᬲ᭄ᬬ ᬢ᭄ᬭᬶᬧᬶᬧᬶᬲᬶ ᬓᬾᬦᬶᬬ ᬲ ᬫᬦᬄ ᬲᬾᬤᬸᬳᬾᬓ᭄ᬮᬧ᭄ᬢᬾ ᭟ ᭘᭔ ᭟

ᬳᬸᬳᬸᬲ᭄ᬬᬓ᭞ ᬳᬾᬓ᭄ᬮᬓ ᬇᬓᬂ ᬲᬢ᭄ᬬᬃ᭞ ᬭᬶᬂ ᬓᬵᬬ᭞ ᬯᬵᬓ᭄᭞ ᬫᬦᬄ᭞ ᬳᬦ ᬮᬸ ᬤᬭ᭄ᬫᬓ᭞

ᬲᬶᬭ ᬯ᭄ᬓᬲ᭄ ᬦᬶ ᬤᬸᬃᬮ᭄ᬮᬪ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓ᭄ᬦᬦ᭄ᬬ ᬚᬸᬕ ᬲᬶᬭᬦ᭄ ᬧᬶᬦᬓᬾᬯᬾᬄ ᭟

वाचि कर्म्मणि चित्ते च दुर्ल्लभः सगुणो जनः ।
यस्य त्वेवंविधं कार्यँ स जनः सर्व्वदुर्ल्लभः ॥ ८४ ॥

हुवुस्न्यन् (तदन्तः) **दुर्ल्लभ** (दुर्लभः) **इकं** (यः) **सगुण** (सगुणः)। **निँ काय** (काय-)। **वाक्** (वाङ-)।[1] **मनः** (-मनस्सु)। **हन** (विद्यते) **प्व** (चेत्) **माङ्क्नन**[2] (?)। **सिर** (सः) **व्कस्** (सीमा) **निँ दुर्ल्लभ** (दुर्लभत्वस्य)। **तन्** (न) **माङ्क्नन्य**[3] (?) **जुग** (हि) **सिरन्**[4] (सः) **पिनकेवँः**[5] (दुर्लभः कृतः) ॥

Rare is the person who is virtuous in speech, action and mind.

---

[1] छ नास्ति ।
[2] क—मक, ख ग ज—मङ्क्नँ, च छ—मङ्क्न । √अङ्क्नँ ? ।
[3] क—मकेन्य, ख ज—मङ्क्नँय, ग—मङ्क्नँया ।
[4] क—सिरान, ख ग—सिरान् ।
[5] पिनक-√इवँः ।

ᬫᬦᬲᬵ ᬦᬶᬰ᭄ᬘᬬᬂ ᬓᬺᬢ᭄ᬯᬵ ᬢᬢᭀ ᬯᬵᬘᬵ ᬯᬶᬥᬷᬬᬢᬾ ᭞
ᬓ᭄ᬭᬶᬬᬢᬾ ᬓᬃᬫ᭄ᬫᬡᬵ ᬧᬰ᭄ᬘᬵᬢ᭄ ᬧ᭄ᬭᬥᬵᬦᬂ ᬯᬿ ᬫᬦᬲ᭄ᬢᬢᬄ ᭟ ᭘᭕ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬲᬂᬓ᭄ᬱᬾᬧᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬫᬦᬄ ᬦᬶᬫᬶᬢ᭄ᬢ ᬦᬶ ᬦᬶᬰ᭄ᬘᬬᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᭞ ᬤᬤᬶ ᬧ᭄ᬯ ᬦᬶᬰ᭄ᬘᬬᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᭞ ᬮᬸᬫ᭄ᬓᬲ᭄ ᬢᬂ ᬑᬚᬃ ᭞ ᬮᬸᬫ᭄ᬓᬲ᭄ ᬢᬂ ᬫᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬫᬦᬄ ᬗᬭᬦᬶᬓ᭄ ᬧ᭄ᬭᬥᬵᬦᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓ᭄ᬦ ᭟

मनसा निश्चयं कृत्वा ततो वाचा विधीयते ।
क्रियते कर्म्मणा पश्चात् प्रधानं वै मनस्ततः[1] ॥ ८५ ॥

कुनं (अथ) **संक्षेपन्य** (तत्संक्षेपः)। **मनः** (मनः) **निमित्त** (निमित्तं) **निँ**[2] **निश्चयज्ञान** (निश्चयज्ञानस्य)। [3]**ददि** (भवति) **प्वं**[4] **निश्चयज्ञान** (निश्चयज्ञानं)। [5]**लुम्कस्** (आरभते) **तं** (अथ) [5]**ओजर्**[3] (वचनं)। **लुम्कस्**[6] (आरभते) **तं**[7] (अथ) **मप्रवृत्ति** (प्रवृत्तिः)। **मतंन्यन्** (तत्कारणात्) **मनः** (मनः) **ङरनिक** (उच्यते) **प्रधानन्** (प्रधानं) **मङ्क्न** (इत्येवं) ॥

Mind makes the decision. Speech follows it. Lastly it is rendered into deeds. Thus the mind is the chief.

MBh.3.278.27. b) विधीयते is supported by Dc Dn2.n3 D2, other Poona mss. अभिधीयते. d) For वै Poona reads मे (without v.l.).

[1] क—मनस्तता, ख ज—मनस्तथा, ग च छ—मनस्तथ ।
[2] च छ नास्ति ।
[3-3] च छ त्रुटितम् ।
[4] क—प्व, ख—व्वं ।

५-५. क ज नास्ति । ६. √लॅकस्-°उम्° । ७. ग—त ।

ᬫᬦᭀ ᬳᬶ ᬫᬸᬮᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬾᬱᬫᬶᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬬᬵᬡᬵᬁ ᬧ᭄ᬭᬯᬃᬢ᭄ᬢᬢᬾ ᭞
ᬰᬸᬪᬵᬰᬸᬪᬵᬲ᭄ᬯᬯᬲ᭄ᬣᬵᬲᬸ ᬓᬵᬃᬬ᭄ᬬᬁ ᬢᬢ᭄ ᬲᬸᬯ᭄ᬬᬯᬲ᭄ᬣᬶᬢᬫ᭄ ᭟ ᭘᭖ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬫᬦᬄ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬬ ᬇᬓ ᬯᬶᬢ᭄ᬦᬶᬂ ᬇᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬬ ᭞ ᬫᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᬢ ᬬ ᬭᬶᬂ ᬰᬸᬪᬵᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬫᬦᬄ ᬚᬸᬕ ᬧ᭄ᬭᬶᬳᭂᬦ᭄ ᬓᬳᬺᬢᬦ᭄ᬬ ᬲᬓᬭᭂᬂ ᭟

मनो हि मूलं सर्व्वेषामिन्द्रियाणां प्रवर्त्तते ।
शुभाशुभास्ववस्थासु कार्य्यं तत् सुव्यवस्थितम् ।। ८६ ।।

अपन् (अथ) **इकं मनः** (मनः) **ङरन्य** (नाम) । **य इक** (तद्) **वित्** (मूलं) **निं इन्द्रिय** (इन्द्रियाणां) । **मप्रवृत्ति** (प्रवर्तते) **त य** (एतद्) **रिं शुभाशुभकर्म्म** (शुभाशुभकर्म्मसु) । **मतंन्यन्** (अतः) **इकं** (तस्य) **मनः** (मनः) **जुग** (हि) **प्रिहॅन्** (यतितव्यं) **कहृतन्य** (तन्निग्रहे) **सकरें** (आशु) ।।

Mind is the root whence the senses derive their activity. It is this mind which is to be properly ordained to serve in all states, good or evil.

ᬤᬸᬭᬕᬁ ᬩᬳᬸᬥᬵᬕᬵᬫᬶ ᬧ᭄ᬭᬵᬃᬣᬦᬵᬲᬁᬰᬬᬵᬢ᭄ᬫᬓᬫ᭄ ᭟
ᬫᬦᬄ ᬲᬸᬦᬶᬬᬢᬁ ᬬᬲ᭄ᬬ ᬲ ᬲᬸᬔᬷ ᬧ᭄ᬭᬾᬢ᭄ᬬ ᬯᬾᬳ ᬘ ᭟ ᭘᭗ ᭟

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬢ ᬓ᭄ᬭᬫ ᬦᬶᬓᬂ ᬫᬦᬄ ᭞ ᬪ᭄ᬭᬵᬦ᭄ᬢ ᬮᬸᬗ᭄ᬳ ᬲ᭄ᬯᬪᬵᬯᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬯ᭄ᬯᬾᬄ ᬇᬦᬗᭂᬦᬗᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬤᬤᬶ ᬧ᭄ᬭᬵᬃᬣᬦ ᭞ ᬤᬤᬶ ᬲᬁᬰᬬ ᭞ ᬧᬶᬦᬓᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬳᬦ ᬧ᭄ᬯ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬦᬂ ᬳᬸᬫᬺᬢ᭄ ᬫᬦᬄ ᭞ ᬲᬶᬭ ᬢᬶᬓ ᬫᬗ᭄ᬕᬄ ᬅᬫᬗ᭄ᬕᬶᬄ ᬲᬸᬔ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬾ ᬭᬶᬂ ᬧᬭᬮᭀᬓ ᬯᬦᬾᬄ ᭟

दूरगं बहुधागामि प्रार्थनासंशयात्मकम् ।
मनः सुनियतं यस्य स सुखी प्रेत्य वेह च ।। ८७ ।।

निहन् त (अथैषः) **क्रम** (क्रमः) **निकं मनः** (मनसः) । **भ्रान्त लुङ्ह** (भ्रान्तगमनं) **स्वभावन्य** (तत्स्वभावः) । **अव्वेः** (बहुधा) **इनङेंनङन्य** (तच्चिन्ताक्षेत्रं) । [1]**ददि प्रार्थन** (प्रार्थनाभावः) ।[1] **ददि संशय** (संशयभावः) ।[2] **पिनकावक्न्य** (अस्यात्मा कृतः) । **हन प्व** (विद्यते चेत्) **व्वं**[2] (पुरुषः) **इकं**[3] (यः) **व्नं** (शक्तः) [4]**हुमृत्** (प्रभवितुं) **मनः**[4] (मनः) । **सिर** (सः) **तिक** (अथ) **मङ्गः**[5] (नियतं) **अमङ्गिः** (लभते) **सुख** (सुखं) । **मङ्कें** (इह) **रिं परलोक** (परलोके) **वनेः** (च) ।।

Mind traverses far and wide. It is full of aspirations and doubts. One who bridles mind becomes happy here and hereafter.

MBh.12.187.36 and 12. 224.34cd (for our ab). a) Poona बहुधागामि. Our lontars °गमं (क, ग, घ), °गामं (ख), °गमी (छ), गमि (ज).

d) For वेह Poona चेह (without v.l.).

१-१. क नास्ति ।

२. क नास्ति ।

३. क ख नास्ति ।

४-४. क—हुमृत्य, ख—हुमृत् मनःन्य, च—हुमृत्मन ।

५. म-√अङ्गः ।

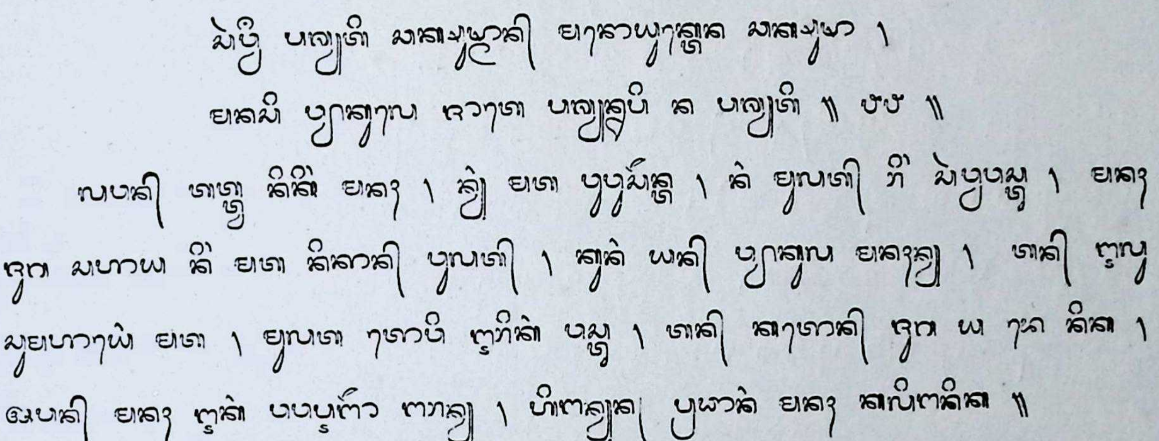

सर्व्वं पश्यति चक्षुष्मान् मनोयुक्तेन चक्षुषा ।
मनसि व्याकुले जाते पश्यन्नपि न पश्यति ॥ ८८ ॥

लवन् (अथ) **तत्त्व** (तत्त्वं) **निकि**[1] (एतस्य) **मनः** (मनसः) ।[2] **न्यं**[3] (तद्) **मत** (चक्षुः) **वुवुसँन्त** (उच्यतेऽस्माभिः) । **नं** (यद्) **मुलत्** (पश्यति) **रि**[4] **सर्व्ववस्तु** (सर्व्ववस्तुषु) । **मनः** (मनः) **जुग** (हि) **सहाय** (सहायः) **निं**[5] **मत** (एतस्य चक्षुषः) **निकान्** (यद्) **वुलत्** (पश्यति) । **कुनं** (परं) **यन्** (यदि) **व्याकुल** (व्याकुलं) **मनःन्य** (तन्मनः) । **तन्** (न) **इलु** (युक्तः) **सुमहायें**[6] (सहायो भवेत्) **मत** (चक्षुषः) । **मुलत**[7] (पश्यता) **तोवि** (अपि) **इरिकं वस्तु** (वस्तूनि) । **तन्** (न) **कतोन्** (दृश्यन्ते) **जुग** (हि) **य** (तानि) **दे निक** (तेन चक्षुषा) । **अपन्** (यतः) **मनः** (मनः) **इकं**[8] **वव ऋङॉ**[9] (चेतनावान्) **ङरन्य** (नाम) । **हिङन्यन्**[10] (इति) **प्रधानं** (प्रधानं) **मनः** (मनः) **कलिङनिक** (उच्यते) ॥

When eye is joined to the mind, it sees all. When mind is confused, though the eye be open, one sees nothing.

MBh.12 180.16. a) For चक्षुष्मान् Poona reads यद् दृश्यं (v.l. चक्षुष्मां K7 D4-6. 9).

c) For जाते Poona reads तद्धि (v.l. चक्षुः, तस्मिन्).

Poona 12.299.16a मनसि व्याकुले चक्षुः.
१. ख—निकं ।
२. छ नास्ति ।
३. ख ग ज—न्य, च छ—न्या ।
४. ग—रि ।
५. क—नि ।
६. √सहाय-°उम्°-इं । क—सुमहयं, ख—सुमहाये, च ज—सुमहयें, छ—सुमहयै ।
७. क ख ग ज—मुलत य ।
८. ख नास्ति ।
९. ख ग च छ ज—ऋङः ।
१०: ख—इङन्यं ।

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

स्त्रैणस्यावाच्यदेशस्य क्लिन्ननाडीव्रणस्य च ।
अभेदेऽपि मनोभेदाज्जनः प्रायेण वञ्चयते ॥ ८९ ॥

निहन् (एतद्) मर (अधुना) केङॅतन्त (उपधार्यतां) । हन (विद्यते) य अवयव (अवयवः) निं[1] स्त्री (स्त्रियाः) । तन् (न) योग्य (योग्यः) वुवुसॅन् (वक्तुं) प्रदेशन्य (तत्प्रदेशः) । रिनहस्य[2] (गोपनीयः) विः (हि) ।[3] म्वं (च) हन (विद्यते) त (अथ) कनि (व्रणं) अत्लृस् (क्लिन्नं) हङुरुवक्[4] (?) । इक (अथ) तं (तद्) रिनहस्यन्यं[5] (रहस्यभूतं) स्त्री (स्त्रियाः) ।[6] लवन् (सह) इकं कनि[7] (व्रणेन) । न्द्य (कुत्र भवेत्) पहि (भेदः) निक (तस्य) ।[8] यन् (यदि) इङॅतिङॅतॅन् (विचार्यते) । न्दान् (अथ) कबञ्चन (वञ्चितः) जुगं[9] (हि) व्वं (जनः) दे निक (तेन) । सुमङ्गः (चिन्तयति) य (एतद्) दुद्द (भिन्नं) ।[10] मकहेतु (हेतुर्भवति) विकल्प (विकल्पः) निं मनः (मनसः) । हिङन्यन्[11] (इति) मनः (मनः) इकं प्रधान (प्रधानं) ङरन्य (नाम) ॥

There is no difference between the feminine private organ and a festering wet wound. It is the male's mind that makes the difference and takes him astray.

---

१. क—नि ।
२. √रहस्य-°इन्°।
३. क ख ज नास्ति ।
४. क ज—अङुरुवॅक् ।
५. क—°निं ।
६. क ग च छ ज नास्ति ।

७. ज—कनिन् । ९. च छ—जुग । ११. ख—हीङन्यं । च—हिङनन् ।
८. ख नास्ति । १०. च नास्ति ।

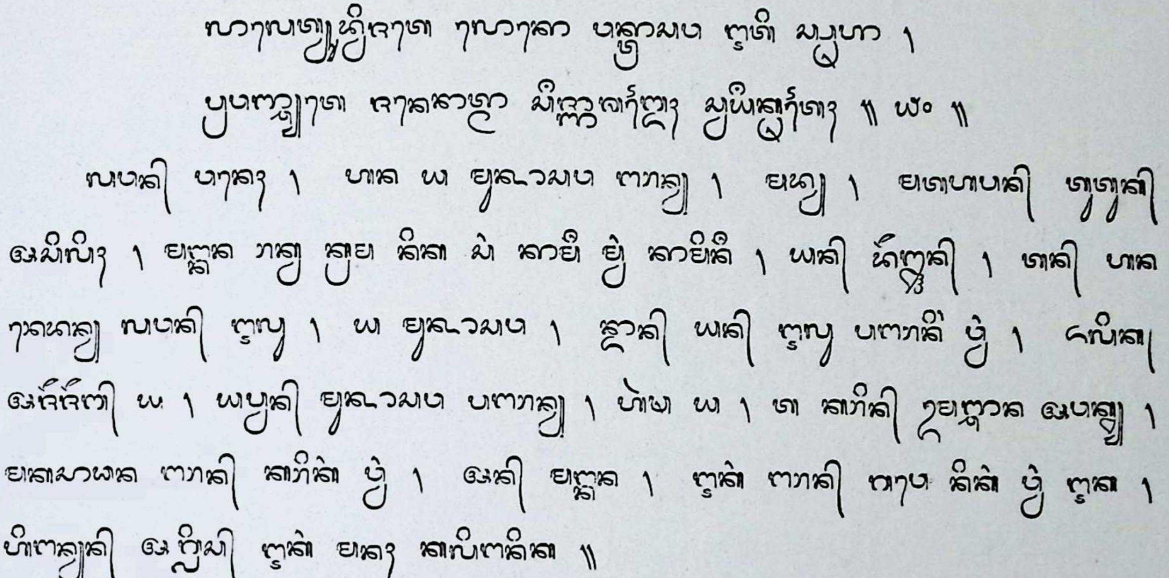

लालेत्युद्विजते लोको वक्त्रासव इति स्पृहा ।
प्रवञ्च्यते जनेनात्मा संज्ञाशब्दैः स्वयंकृतैः ॥ ९० ॥

लवन् वनेः (अन्यच्च) । हन य[1] (विद्यते) मुखासव (मुखासवः) ङरन्य (नाम) । मद्य (मद्यं) ।[2] मतहपन् (चूषितं) तुतुक् (मुखात्) असिलिः (परस्परं) ।[3] मङ्कन (एवं) रक्व (जानीहि) क्रम निक (क्रमं) सं कामी (कामिनः) म्वं (च) कामिनी (कामिन्याः) । यन् (यदि) दॅल्ृ न् (दृश्येत) ।[4] तन् (न) हन (विद्यते) भेदन्य (तद्भेदः) लवन् इलु (लालायाः) ।[1] य[5] (एतस्मात्) मुखासव (मुखासवात्) । न्दान् (अथ) यन् (यदि) इलु (लाला) पङरन् (अभिधीयते) इं व्वं (पुरुषेण) । एलिक्[6] (जुगुप्सावान्) अर्जेजॅब् य (उद्विग्नो भवति) । यप्वन् (परं यदा) मुखासव (मुखासवः) पङरन्य[7] (नामास्य) । हर्षं य (हृष्यति जनः) ।[2] त करिन् (अथातः) उमञ्चन (प्रवञ्चति) अवक्न्य (आत्मानं) । मकसाधन (साधनं कृत्वा) ङरन् (नाम) करिकं व्वं (पुरुषः) । अन् मङ्कन (एवं) । इकं[8] ङरन् (संज्ञा) गवे (कर्म) निकं व्वं इक (पुरुषस्य) । हिङन्यन् (इति) अग्लिस् (बलवद्) इकं मनः (मनः) कलिङनिक (उच्यते) ॥

When it is termed saliva, men recoil. But when it is termed oral wine men crave for it. Men deceive themselves by terms that they have themselves fashioned.

---

१. छ नास्ति ।
२. ख नास्ति ।
३. ग च छ ज नास्ति ।
४. क नास्ति ।
५. क—य इलु । य ।
६. अ-√इलिक् ।
७. क—ङरन्य, ख—मङ° ।
८. क ख—इक, ख ग च—इका ।

[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

अभिन्नेष्वपि कार्य्येषु भिद्यते मनसः क्रिया ।
अन्यथैव स्तनं पुत्र[1]श्चिन्तयत्यन्यथा पतिः[1] ॥ ६१ ॥

तोनॅन्[2] (द्रष्टव्यं) **वनेः** (अन्यद्) ।[3] **तुङ्गल** (भवेदेवं) **तुवि** (एव) **इकं वस्तु** (वस्तु) । **दुद्द** (भिन्नः) **जुग** (हि) **आग्रह** (आग्रहः) **नि सव्वंसव्वं**[4] (एकैकपुरुषस्य) **इरिक** (तत्र) । **व्यक्तिन्य** (व्यक्तिरस्य) ।[5] **नां**[6] **सुसु** (स्तनं) **नि इबु** (मातुः) । **दुद्द** (भिन्ना) **आप्ति** (आप्तिः) **निकं अनक्** (पुत्रस्य) । **अन्** (यदा) **मोनॅं**[7] (कामयते) **इं**[8] **इबु** (मातरं) । **लवन् आप्ति** (आप्त्या) **निकं बप** (पितुः) । **हिङन्यन्** (इति) **मनः** (मनः) **मगवे** (करोति) **भेद** (भेदं) ॥

Even though action does not vary, the mind makes the differentiation. The baby and the husband both suck the breast, but their thoughts are far apart.

१-१. क त्रुटितम् ।
२. √तोन्-अॅन् ।
३. क छ ज नास्ति ।
४. स-व्वं[2] । क—सर्व्वसर्व्वं ।
५. छ नास्ति ।
६. क ख—ना ।
७. क ग—मोनं, ख छ—मोर्नि ।
८. क ख ग—इ, छ नास्ति ।

[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

[illegible]

परिव्राट्कामुकशुनामेकस्यां प्रमदातनौ ।
कुणपः कामिनी भक्ष्यमिति तिस्रो विकल्पनाः ॥ ६२ ॥

न्यं (एषः) दृष्टान्त (दृष्टान्तः) वनेः (अथ) । नहन् (एकः) सं भिक्षुक (भिक्षुकः) ब्रत परिव्राजक (परिव्राजकव्रतः) । नहन् (अन्यः) यं कामुक (कामुकः) ।[१] व्वं (पुरुषः) गोँ (महा-) राग (राग-) सक्त[२] (सक्तः) रिं स्त्री (स्त्रियां) । नहन् तं (अपरः) शृगाल (श्वा) । इक त (इत्येते) कतिग (त्रयः) । य त (यदाथ) मुलत् (पश्यन्ति) इं स्त्री (स्त्रियं) । रहयु[3] (शोभनां) ससिकि (एकां) कप्व (सर्वेषां) दुद्दू (भिन्ना) हाप्ति निक (आप्तिः) कतिग[४] (त्रयाणां) । वङ्के[५] (कुणपः) लिं (मन्यते) सं परिव्राजक (परिव्राजकेन) । अपन् (यतः) एङॅत्[६] (स्मरति) रिं अनित्यतत्त्व (अनित्यतत्त्वं) । लिं (मन्यते) निकं कामुक (कामुकेन) स्त्री (स्त्री) । त्क (आगच्छति) सिः (कामः) इकि (तस्य) । कुनं (परं) लिं (मन्यते) निकं शृगाल (शुना) । वस्तु (वस्तु) सुरस (सुरसं) भक्ष्य (भक्ष्यं) इकि (एतद्) । अरः (हा) वेत्यन्[७] (अतः) विकल्प (विकल्पाः) निं[८] मनः (मनसः) तिनूत् (अनुस्रियन्ते) निं[८] वस्तुभेद (वस्तुभेदेन) ॥

A mendicant, a lover and a dog view a woman's corpse. They take different views. One considers her just a corpse, the other a beloved, the third as food.

Cf. Ind. Spr. 1344.

[१] क ख ग च छ ज नास्ति ।

[२] च—शक्ति ।

[३] ग—हयु ।

[४] छ—तिग ।

[५] क—वङ्कं ।

[६] अ-√इङॅत् ।

[७] क—वेत्यन्य, ग—वेत्य ।

[८] ग—नि ।

[illegible]

[illegible]
[illegible]

भावशुद्धिर्मनुष्यस्य विज्ञेया सर्व्वकर्म्मसु[१] ।
अन्यथा चुम्ब्यते कान्ता भावेन दुहितान्यथा ॥ ९३ ॥

लवन् वनेः (अन्यच्च) ।[२] एङॅत (स्मर्तव्यं) जुग (हि) कित (त्वया) । अन् (यत्) शुद्धि नि[3] मनः (मनःशुद्धिः) । निकं व्वं (पुरुषस्य) तिनूत् (अनुस्रियते) नि[3] प्रवृत्तिन्य (तत्प्रवृत्तिभिः) । रिं असि वस्तु (सर्ववस्तुषु) । व्यक्तिन्य (तद्व्यक्तिः) । नहन् यं बप (पिता) हुमऋक् (चुम्बति) इ[४] स्त्रीन्य (स्वस्त्रियं) । मुवः (अन्यथा) हिनऋकन्य (अथ चुम्ब्यते) त अनकन्य (स्वबाला) । न्दान् (अधुना) दुदू[५] (भिन्ना) जुग (हि) आप्तिन्यन्[६] (तदाप्तिः) इकानऋकि (चुम्बने) इक कलिः (द्वयोः) । आप्तिन्यन् (तदाप्तिः, भावः) कप्व (उभयोः) हर्षान्दॅलन्य (तद्दर्शने हर्षः) । हिङन्यन्[७] (इति) मनः (मनः) कारण (कारणं) रिं क्रियाभेद (क्रियाभेदस्य) ॥

It is the purity of sentiments that matters in all instances. The sentiment in kissing a wife is different from that in kissing a daughter.

Ind. Spr. 4579/2041.
a) मनुष्यैस्तु for मनुष्यस्य.
b) कर्तव्या for विज्ञेया.
१. ग च छ—°कामसु ।
२. च छ नास्ति ।
३. क—नि ।
४. ज—इं ।
५. च नास्ति ।
६. क—आप्तिन् ।
७. ख—इङन्य ।

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

अभिध्यालुः परस्वेषु नेह नामुत्र नन्दति ।
तस्मादभिध्या सन्त्याज्या सर्व्वदाभीप्सता सुखम् ॥ ९४ ॥

हन त मङ्के (विद्यते ऽथात्र) क्रमन्य (तत्क्रमः) । एडिन्[१] (गृध्यालुः) रि[२] दृब्य (द्रव्येषु) नि लेन् (परेषां) । मदॅङ्कि[3] (ईर्ष्या) रि सुखन्य (तत्सुखेषु) । इकं व्वं (पुरुषः) मङ्कन (तथा) । यतिक

(अथ सः) **पिसनिङ्ङुन्** (कथं नु)।[४] **तॅम्वं**[५] (अश्नुयात्) **सुख** (सुखं) **मङ्के** (इह)।[६] **रिं परलोक** (परलोके) **तुवि** (च)।[७] **मतंन्यन्** (तत्कारणात्) **अर्य्यक्न**[८] (वर्ज्येत) **इक** (तद्)।[९] **दे सं** (तेन यः) **मह्युन्**[१०] (कामयते) **लङ्ङँ** (सर्वदा) **अनॅम्वं**[११] (प्राप्तुं) **सुख** (सुखं)॥

Greed for other's goods brings joy neither here nor hereafter. People should seek joy by renouncing greed.

---

१. अ-√इङिन्।
२. ज—रिं।
३. क—ददॅङ, ग—मि°, च—मदॉङ्गि।
४. ख ग च ज नास्ति।
५. ख—तॅम्व।
६. क नास्ति।
७. च नास्ति।
८. √अरि।
९. ख च ज नास्ति।
१०. क—अह्युन्य, छ—मह्युन।
११. क—आनम्व, ख—अनॅम्व।

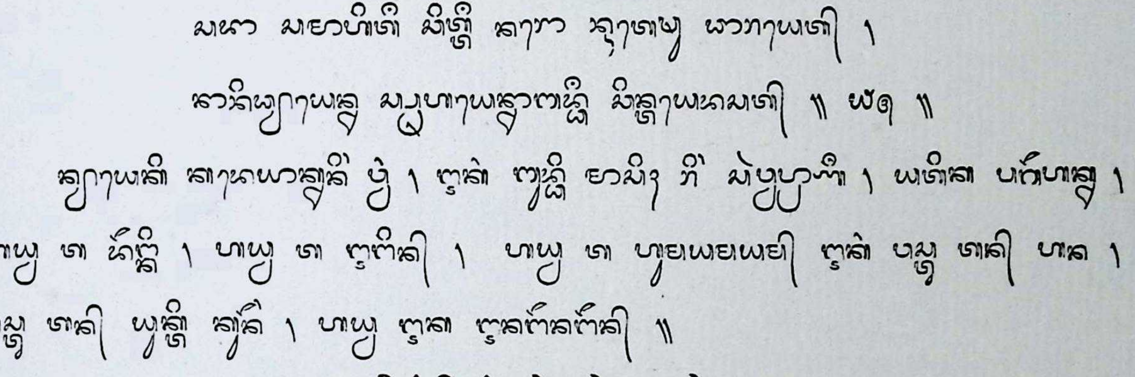

सदा समाहितं चित्तं नरो भूतेषु धारयेत्।
नाभिध्यायेन्न स्पृहयेन्नाबद्धं चिन्तयेदसत्॥ ६५॥

[१]**न्यायेंकि** (एतद् वृत्तं) **कदेयाक्नन्**[१] (चर्येत) **इं वं** (नरेण)। **इकं**[२] **बुद्धि** (बुद्धिः) **मासिः** (सकरुणा) **रिं सर्व्वप्राणी** (सर्वप्राणिषु)। **यतिक** (सा) **पगॅहक्न** (धारणीया)। [3]**हय्व त** (न भवेद्) **दॅङ्कि** (ईर्ष्यालुः)। **हय्व त** (न भवेत्) **इङिन्** (गृध्यालुः)।[3] **हय्व त** (न) **हुमयमयम्** (स्पृहयेत्) **इकं वस्तु** (वस्तुषु) **तन् हन** (अविद्यमानेषु)। **वस्तु** (वस्तूनि) **तन् युक्ति** (अयुक्तानि) **कुनॅः**[४] (च)। **हय्व** (न) **इक** (तानि) **इनङॅनङॅन्** (चिन्तयेत्)॥

One should always hold an equanimous mind towards all creatures. One should neither be greedy nor envious. One should think neither incoherent nor unrealistic thoughts.

MBh.12.208.8. a) For सदा Poona reads तस्मात् and for चित्तं, बुद्धचा. Our सदा and चित्तं do not appear among Poona variants. b) For नरो Poona reads मनो (without v.l.). c) For अभि° Poona has अप° and अव°.

१-१. क-√देय-अकॅन्-अन् । क—न्यदेयनिं ।
२. ग—इक ।
३-३. च छ नास्ति ।
४. क—कुनं ।

ᬦᬶᬬᬘ᭄ᬙᬵᬬᬘ᭄ᬙ ᬲᬂᬬᬘ᭄ᬙ ᬘᬾᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬬᬵᬡᬶ ᬫᬦᬲ᭄ᬢᬣᬵ ᭞
ᬧ᭄ᬭᬢᬶᬱᬾᬥ᭄ᬬᬾᬱ᭄ᬯᬯᬤ᭄ᬬᬾᬱᬸ ᬤᬸᬃᬮ᭄ᬮᬪᬾᬱ᭄ᬯᬳᬶᬢᬾᬱᬸ ᬘ ᭟ ᭙᭖ ᭟

ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬ ᬳᬺᬢᭂᬦ᭄ ᬢᬮ᭄ᬬᬦ ᭞ ᬧᬕᭂᬳ᭄ᬓᭂᬦ᭄ ᬢ ᬧ᭄ᬯ ᬇᬓᬂ ᬧᬜ᭄ᬘᬾᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬬ ᭞ ᬮᬯᬦ᭄ ᬫᬦᬄ ᭞ ᬳ᭄ᬬᬯ ᬯᬶᬦᬾᬄ ᬫᬫ᭄ᬩᬳᬂ ᬳᬶᬦᬶᬮᬳᬶᬮ ᭞ ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬇᬦᬸᬧᭂᬢ᭄ ᭞ ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬤᬸᬃᬮ᭄ᬮᬪ ᭞ ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬢᬦ᭄ᬧᬦᬸᬓᭂᬃ ᬅᬯᬲᬵᬦ ᬓᬸᬦᭂᬂ ᭟

नियच्छायच्छ संयच्छ चेन्द्रियाणि मनस्तथा ।
प्रतिषेध्येष्ववद्येषु दुर्ल्लभेष्वहितेषु च ॥ ९६ ॥

मतंन्य (अतः) **हूर्तेन्** (नियम्यानि) **तल्यन** (आयम्यानि) । **पगॅहक्न** (संयम्यानि) [1]**त प्व**[1] (सर्वाणि) **इकं**[2] **पञ्चेन्द्रिय** (पञ्चेन्द्रियाणि) । **लवन्** (तथा) **मनः** (मनः) । **हय्व** (मा) **विनेः** (अनुज्ञेयं) **मम्बहं** (आचरणं) **हिनिलहिल** (प्रतिषेध्यं) । **वस्तु** (वस्तु) **इनुपॅत्** (अवद्यं) ।[3] **वस्तु** (वस्तु) **दुर्ल्लभ** (दुर्लभं) । **वस्तु** (वस्तु) **तन्पनुर्खेरं**[4] (अहितं) **अवसान** (अवसाने) **कुनॅं** (च) ॥

Control and restrain your senses and mind from engaging in prohibited, ignoble, unattainable and evil ends.

MBh.12.105.46ef-47ab.

a) For आयच्छ Poona has यच्छ. आयच्छ is supported by three lontars ख, ग, ज, others have the Poona reading यच्छ.

b) चेन्द्रियाणि is found only in one Poona ms. K1, others इन्द्रियाणि (without sandhi with the previous संयच्छ). तथा is found only in D7S, other mss. read गिरं.

c) Poona reads प्रतिषिद्धानवाप्येषु with many variants. प्रतिषेध्य is found only K1.2.4D4. अवद्य is not found among Poona variants.

१-१. ग नास्ति ।
२. क—इक ।
३. क नास्ति ।
४. छ—तन्पकेंरं ।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭙᭗ ᭟

[illegible] ᭞

[illegible]
[illegible]

यस्येर्ष्या परवित्तेषु रूपे वीर्य्ये कुलान्वये ।
सुखसौभाग्यसत्कारे तस्य व्याधिरनन्तगः ॥ ९७ ॥

इकं व्वं (पुरुषः) ईर्ष्या (ईर्ष्यालुः) रि पडन्य (स्वसदृशेषु) जन्म (जन्मवत्सु) तुमोन् (पश्यन्) मास्न्य (तद्धनं)। रूपन्य[१] (तद्रूपं)।[२] वीर्य्यन्य (तद्वीर्यं)। कसुजन्मन्य[३] (तत्सुजन्म)। सुखन्य[४] (तत्सुखं)। कसुभगन्य[५] (तत्सौभाग्यं)। कालृमन्य[६] (तद्यशः)। य त (यद्येतानि) अमुहर[७] (कुर्वन्ति) ईर्ष्या (ईर्ष्यां) इरिय[८] (तस्य)। इकं व्वं (नरः) मङ्कन क्रमन्य (एवंक्रमः)। यतिक[९] (अथासौ) प्रसिद्ध (प्रसाधयति) निं[१०] संसार (संसारं, दुःखं) ङरन्य (नाम)। करकॅत् (संसक्तः) लरन्य (तद्व्याधिः) तन्पतम्बन् (अनौषधः) ॥

One who is envious of other's wealth, beauty, power and birth, happiness, fortune and glory, his torment is unending.

MBh.5.34.40. a) Poona य ईर्ष्युः (with variants). The closest Poona variant to our यस्येर्ष्या is G3.5 यस्यैषा (which can go back to यस्येर्ष्या). For परवित्तेषु lontars have परिवर्तेषु which is obviously a mistake for परवित्तेषु.

c) For सुख° Poona constituted text reads सुखे. Our text is supported by K2.4.5 Dn2 Ds D5.6.8.10 T G5 M1.2.

d) Poona reads अनन्तकः (v.l. निरन्तरः).

१. ख नास्ति ।
२. ख ज नास्ति दण्डः ।
३. ख—कसुजन्म ।
४ः ख ग च छ ज नास्ति ।
५. ग—कसुभाग्यन्य ।
६. क-√अलृम्-अन्-न्य ।
७. अ-√पुहर ।
८. ख—इप्याय, ज—इकाया ।
९ः क—इक, ख ग ज—इका ।
१०ः ग छ नास्ति ।

[illegible]
[illegible] ॥ ९८ ॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] ॥

क्षमावतामयं लोकः परलोकः क्षमावताम् ।
इह सम्मानमृच्छन्ति[1] परत्र च शुभां गतिम् ॥ ९८ ॥

निहन् (एतद्) तं (अथ) केङ्ॅत[2] (उपधार्यतां) । इकि (ये) सर्व्वभाव (सर्वसत्त्वाः) तक[3] (आगताः) रिं मर्त्यलोक (मर्त्यलोके) । सं क्षमावान् (क्षमावान्) [4]मकनु (धारयति) इक (तान्) । क्षमावान्[4] (क्षमावान्) ङरनिर[5] (नाम) ।[6] सं क्लन् उपशम (स्थिरोपशमः) । इक[7] (ये) रिं परलोक (परलोके) तुवि (अपि) । हनुनिर[8] (धारणं) तिक[9] (तेषां नराणां) अपयापन् (यतः) मङ्क्के (इह) इनस्तुति[10] (स्तूयन्ते) । पिनूजा[11] (पूज्यन्ते) क्निनत्वङन्[12] (सम्मन्यन्ते) ।[13] सिर[14] (ते) देनि रात् (लोकैः) ।[15] रिं परलोक (परलोके) । उच्चपद (उच्चपदं) कत्मु (अश्यते) दे निर (तैः) ॥

This world belongs to men of forbearance. That world belongs to men of forbearance. Here they are adored, thereafter they attain beatitude.

MBh.3.30.42,1.38.9cd.

b) 3.30.42b, 1.38.9c read परश्चैव or परश्चापि for our परलोकः (only K2 Dc D2.5 परो लोकः in 3.30.42, and Ś1 K1 परलोकः in 1.38.9 support the lontar reading).

d) Southern mss. read परां for शुभां.

[1] क च—सन्मानमृच्छन्ति, ख—सम्मानमृचन्ति, छ—सन्मनमृच्चान्ति ।
[2] च छ—केङ्ॅताक्न ।
[3] क—ङ्क्के ।
[4-4] क दृष्टिप्लुतिः ।
[5] क—ङरन्, ख—ङरनि ।
[6] क ज नास्ति दण्डः ।
[7] क ग च छ ज—इकं ।
[8] ख ग च छ ज—अनुनिर ।
[9] ख—इका ।
[10] इन्-√अस्तुति ।
[11] √पूजा-°इन्° ।
[12] क-°इन्°-√त्वं-अन् ।.
[13] ख ग च छ ज नास्ति ।
[14] छ—सिर । (सदण्डः) ।
[15] ज नास्ति ।

[illegible]
[illegible] ॥ ९९ ॥

[illegible] ॥

नातः श्रीमत्तरं किञ्चिदन्यत् पथ्यतरं तथा ।
प्रभविष्णोर्य्यथा तात क्षमा सर्व्वत्र सर्व्वदा ॥ ९९ ॥

संक्षेपन्य (अस्य संक्षेपः) । **क्षमा** (क्षमा) **इकं परमार्थ** (परमार्थः) **निं** [1]**पिनकदृब्य** (द्रव्याणां) । **पिनकमास्मणिक्**[1] (सुवर्णमाणिक्यानां) **निक**[2] **सं ह्नं** (यः शक्तः) **लुमगे**[3] (जेतुं) **शक्ति**[4] (शक्तिं) **निं इन्द्रिय** (इन्द्रियाणां) । **नोर** (न) **लुमॅविहन**[5] (अतिरिच्यते) **हलृप्न्य** (अस्य श्रीः) । **अंड्डु य** (एतत्तु) **ह्कस्** (शिखरं) **निं पथ्य** (पथ्यस्य) । **पथ्य** (पथ्यं) **ङरन्** (नाम) **इं पथादानपेतः**[6] (पथधान्यो-पेतता) । **तन्** (न) **पनसर्**[7] (विचलति) **सङ्के**[8] **मार्ग्ग** (मार्गात्) **युक्ति** (युक्तात्) । **मङ्गः** (स्थिरं) **साधन** (साधनं) **अंसि** (सर्वेषां) **परन**[9] (मार्गाणां) ।[10] **तन्** (न) **अपिलिः**[11] (विशेषः) **रिं काल** (काले) ॥

For one who aspires to dominate there is nothing more glorious or healthier than forbearance.

MBh.5.39.45. b) For पथ्यतरं Poona reads पथ्यतमं (without v.l.).

[1-1] क—पिनकदृब्यमस्मनिक् । (सदण्डः) ।

[2] छ—निकं ।

[3] √लग-°उम्°-इ ।

[4] क—सक्ति ।

[5] √लृविः-°उम्°-अन्-अ । ज—लुमॅविःहन ।

[6] क—पतदनपेतः, ख ग ज—पथादनपेत, च छ—पतदानपेत ।

[7] म-√ससर् ।

[8] क ख—सङ्कें ।

[9] √परन्-अ ।

[10] ग नास्ति ।

[11] ख—पपिलिः ।

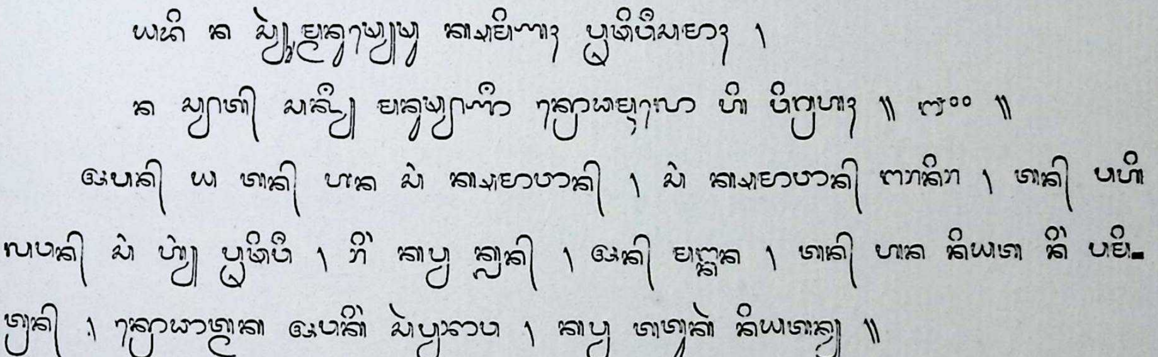

यदि न स्युर्म्मनुष्येषु क्षमिणः पृथिवीसमाः ।
न स्यात् सख्यं मनुष्याणां क्रोधमूलो हि विग्रहः ॥ १०० ॥

अपन् (अथ) **य तन्** (चेन्न) **हन** (विद्यते) **सं क्षमावान्** (क्षमावान्) ।[1] [2]**सं क्षमावान्**[2] (क्षमावान्) **ङरनिर** (नाम) । **तन्** (न) **पहि** (भेदः) **लवन् सं ह्यं**[3] **पृथिवी** (पृथिव्याः) । **रिं**[4] **कप्व** (सर्वेषु) **वलन्**[5] (धीरः) । **अन् मङ्कन** ।[3] **तन्** (न) **हन** (स्यात्) **नियत**[6] (नियतं) **निं**[7] **पमित्रन्**

(मैत्री) । [8]क्रोधात्मक (क्रोधात्मकः) अर्वाकि[8] (आत्मा) सर्व्वभाव (सर्वभावानां) । कप्व (सर्वे) ततुकर्[9] (युध्येरन्) नियतन्य (नियतं हि तत्) ॥

If men of earth-like forbearance be not present among the people, there would be no comradeship among them. Dissensions arise out of anger.

MBh.3.30.25. c) For सख्यं Poona reads सन्धिः (v.l. सिद्धिः).

१. च नास्ति ।

२-२. च छ नास्ति ।

३. छ नास्ति ।

४. ग च छ ज—रि ।

५. ख—कॉलवन् ।

६. ख—नियतन्य, च—नियतं ।

७. ख नास्ति ।

८-८. क—क्रोधात्मकपिकिं, ग—क्रोधत्मकाविकिं, च छ—क्रोधत्मकविकिं, ज—क्रोधमकविकिं ।

९. क ख—तातुकर् ।

ᬬᬄ ᬲᬫᬸᬢ᭄ᬧᬢᬶᬢᬂ ᬓ᭄ᬭᭀᬥᬂ ᬓ᭄ᬱᬫᬬᬿᬯ ᬦᬶᬭᬲ᭄ᬬᬢᬶ ᭞
ᬬᬣᭀᬭᬕᬲ᭄ᬢ᭄ᬯᬘᬂ ᬚᬷᬃᬡ᭄ᬡᬂ ᬲ ᬯᬿ ᬧᬸᬭᬸᬱ ᬉᬘ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭑᭐᭑ ᭟

ᬳᬦ ᬧ᭄ᬯ ᬲᬶᬭ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬦᬶᬗ᭄ᬕᬮᬓᭂᬦ᭄ ᬓ᭄ᬭᭀᬥ ᭞ ᬫᬓᬲᬵᬥᬦᬂ ᬓ᭄ᬱᬫ ᭞ ᬓᬤᬶ ᬓ᭄ᬭᬫ ᬦᬶ ᬉᬮᬦ᭄ ᬢᬶᬗ᭄ᬕᬮᬓᭂᬦ᭄ ᬮᬶᬫᬸᬂᬲᬸᬗᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬭᬶ ᬓᬧ᭄ᬯ ᬢᬦ᭄ ᬯᬮᬸᬬᬓᬦ ᬫᬸᬯᬄ ᭞ ᬇᬓ ᬲᬂ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬲᬶᬭ ᬢᬶᬓ ᬫᬳᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶ ᬗᬭᬦᬶᬭ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬕᬄ ᬲᬶᬦᬗ᭄ᬕᬄ ᬯ᭄ᬯᬂ ᭟

यः समुत्पतितं क्रोधं क्षमयैव निरस्यति ।
यथोरगस्त्वचं[1] जीर्णं[2] स वै[3] पुरुष उच्यते ॥ १०१ ॥

हन प्व (विद्यते चेत्) सिर (यः) व्वं (शक्तः) मनिङ्गलकॅन्[4] (निरस्तुं) क्रोध (क्रोधं) । मकसाधनं[5] (साधनं कृत्वा) क्षमा (क्षमां) । कदि (यथा) क्रम (क्रमः) निं[6] उलान् (सर्पस्य यदा) तिङ्गलकॅन्[7] (निरस्यति) लिमुंसुङन्य (स्वजीर्णत्वचं) । रि[8] कप्व (सर्वत्र) तन् (न) वलुयकन (निवर्तेत) मुवः (पुनः) । इक सं[9] (एवं) मङ्कन (स्थिते) सिर तिक (सोऽथ) महाबुद्धि[10] (महाबुद्धिः) ङरनिर (उच्यते) । मङ्गः[11] (धीरः) सिनङ्गः (मन्यते) व्वं[12] (जनैः) ॥

He who throws out excited anger with forgiveness, in the manner of a snake moulting his skin, he is known as the man.

MBh.1.74.4. b) Poona क्षमयेह (without v.l.)

d) Our best lontar क points to स वै which is the universal Poona reading, other lontars read स मे.

१. ख ग च छ—°स्त्वसं ।

२. ग—चिन्नं ।

३. क—वे, ख ग च छ ज—मे ।
४. म-√तिङ्गल्-अकॅन् ।
५. क—मकसधन ।
६. ख ग—नि ।
७: ख—तिनिङ्गलकॅन् ।
८. क—रिं ।
९. क ज—स ।
१०. क—मबुद्धि ।
११. √अङ्गॅः । छ—पङ्गिः ।
१२. छ—म्वं ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

न शत्रवः क्षयं यान्ति यावज्जीवमपि घ्नतः ।
क्रोधं [1]नियन्तुं यो[1] वेद तस्य द्वेष्टा न विद्यते ॥ १०२ ॥

कतुह्वन् (ध्रुवं) [2]। **अपन्**[2] **यद्यपि**[3] (यद्यपि) **व्नङ**[4] (शक्तो भवेत्) **इकं व्वं** (जनः) **रि मुसुःन्य** (स्वशत्रून् प्रति) । **तन्** (न) **कवधन्** (वध्यन्ते) **पात्यन** (मार्यन्ते) **शत्रुन्य**[5] (तच्छत्रवः) ।[6] **आँसि**[7] (सर्वे) **कक्रोधन्य** (येषु क्रुद्धः) । **सदवानि हुरिप्न्य**[8] (यावज्जीवं, सर्वं दैर्घ्यं स्वजीवनस्य) **तः**[9] **यन्** (यदि) **तूतक्न** (अनुसृतः) **ग्लूंन्य** (क्रोधः) **तुवि** (हि) । **यय**[10] (यतः) **जुग** (हि) **तन्** (न) **हॅन्त्य**[11] (अन्तं भवेत्) **नि**[12] [13]**मुसुः निक**[13] (शत्रूणां) । **कुनॅं**[14] (परं) **प्रसिद्ध** (साधनं) **निं तन्पमुसुः** (अशत्रुमत्तायाः) । **सं** (यः) **व्नं** (शक्तः) **हुमृत्**[15] (नियन्तुं) **क्रोध निर** (स्वक्रोधं) **जुग** (हि) ॥

Even if one were to continue killing till the end of his days, enemies would not be exhausted. But he, who knows how to control his anger, has no hater left.

MBh.12.95.9. a) Poona न वै द्विषन्तः क्षीयन्ते (with v.l., none of which supports our text).

b) Poona राज्ञो नित्यमपि घ्नतः (with v.l., none of which supports our text).

१-१. ख ज—नियन्तुर्य्यो ।
२. च नास्ति ।
३. क—यद्यपिन् ।
४. क ज—व्नङः ।
५. च छ—मुसुःन्य ।
६. क नास्ति दण्डः ।
७. क—सिं ।
८. क छ—हुरिप्न्य । (सदण्डः)।
९. क नास्ति ।
१०. छ—य ।
११. क ख च—हन्त्य । √हॅन्ति-अ ।
१२. क—निं ।
१३-१३. च छ—मुसुःन्य ।

१४. क ग—कुनं ।　　　　१५. च छ— हुमृतं ।

ᬅᬯ᭄ᬬᬵᬥᬶᬚᬂ ᬓᬝᬸᬓᬂ ᬰᬷᬃᬱᬭᭀᬕᬂ ᬬᬰᭀᬫᬸᬱᬂ ᬧᬵᬧᬨᬮᭀᬤᬬᬂ ᬘ᭞
ᬲᬢᬵᬂ ᬧᬾᬬᬂ ᬬᬦ᭄ᬦ ᬧᬶᬩᬦ᭄ᬢ᭄ᬬᬲᬦ᭄ᬢᭀ ᬫᬦ᭄ᬬᬸᬂ ᬫᬳᬵᬭᬵᬚ ᬧᬶᬩ ᬧ᭄ᬭᬰᬵᬫ᭄ᬬ ᭟ ᭑᭐᭓ ᭟

ᬜ᭄ᬬᬂ ᬲᬂ ᬓᬶᬭᬶᬫᬦ᭄᭞ ᬳᬦ ᬬ ᬇᬦᬶᬦᬸᬫ᭄ ᬲᬂ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ᭞ ᬫᬦ᭄ᬤᬦᬶ ᬧᬦᬲ᭄ ᬅᬫᬸᬳᬭ ᬗ᭄ᬮᬸ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬮᬭ ᬇᬓᬶ ᬧᬶᬄ᭞ ᬫᬗ᭄ᬮᬶᬗ᭄ᬓᬾᬦ᭄ ᬬᬰᬵᬧᬸᬳᬭ ᬧᬵᬧ ᬢᬯ᭄ᬯ ᬬ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬇᬦᬶᬦᬸᬫ᭄ ᬇᬓᬶ ᬤᬾᬂᬦᬶ ᬲᬵᬫᬵᬦ᭄ᬬᬚᬦ᭞ ᬲᬂ ᬉᬢ᭄ᬢᬫᬧᬸᬭᬸᬱ ᬚᬸᬕ ᬲᬶᬭ ᬯ᭄ᬦᬂ ᬫᬶᬦᬸᬫ᭄᭞ ᬲᬶᬭ ᬢᬸᬳᬸᬦ᭄ ᬰᬓ᭄ᬢᬶ ᬓᬮᬶᬗ᭄ᬦ᭄ᬬ᭞ ᬓ᭄ᬭᭀᬥ ᬇᬓ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ᭞ ᬬᬢᬶᬓ ᬇᬦᬸᬫᬾᬦ᭄ᬢ᭞ ᬓᬯᬰᬓ᭄ᬦᬦ᭄ᬢ ᬰᬓ᭄ᬢᬶᬦ᭄ᬬ᭞ ᬭᬯ᭄ᬯᬦ᭄ ᬢ᭄ᬫᬸᬂ ᬓᭀᬧᬰᬫᬦ᭄ ᭟

अव्याधिजं कटुकं शीर्षरोगं यशोमुषं पापफलोदयं च ।
सतां पेयं यन्न पिबन्त्यसन्तो[1] मन्युं महाराज पिब[2] प्रशाम्य ।। १०३ ।।

न्यं (अथ पश्य) **सं किरिमन्** (उपहारं ?)। **हन य** (एतद्) **इनिनुम्** (पीयते) **सं पण्डित** (पण्डितैः) । **मंदनि**[3] (करोति) **पनस्** (तापं) **अमुहर** (करोति) **ङ्लु** (शीर्षरोगं)। **तन्** (न) **लर** (व्याधिः) **इकि पिः** (अयं हि)। **मङ्लिङकॅन्** (हन्ति) **यशापुहर**[4] (यशः, करोति) **पाप** (पापं) **तव्व य** (एतत् सर्वं करोति)। **तन्** (न) **इनिनुम्** (पीयते) **इकि** (एतद्) **देंनि सामान्यजन**[5] (सामान्यजनैः)। **सं उत्तमपुरुष** (उत्तमपुरुषाः) **जुग** (हि) **सिर** (ते ये) **व्नं** (शक्ताः) **मिनुम्** (पातुं) । **सिर** (तेषां) **तुहुन्** (भवति) **शक्ति**[6] (शक्तिः) **कलिङन्य** (नाम)। **क्रोध इक** (क्रोधस्य) **मङ्कन** (एवं) **क्रमन्य** (क्रमः)। **यतिक** (सः) **इनुमॅन्त**[7] (त्वया पेयः)। **कवशाक्नन्त** (वशीकार्या त्वया) **शक्तिन्य** (अस्य शक्तिः)। **रव्वन्** (यथा) **त्मुं** (प्राप्नोषि) **कोपशमन्** (उपशमं) ।।

O great king, drink in anger and be quiet. Anger is intense headache, not born of a malady, robbing glory, evil in its consequences, to be drunk in by the very noble ones and by none else.

MBh.5.27.23 (as above). Cf. MBh.2.57.19 and 5.36.66 with their variants.

[1] क ख ग छ ज—पिचन्त्यसन्तः, च—पिचन्त्यशन्तः ।

[2] क ख ग च छ ज—पव ।

[3] क—मंदे, च ज—मङधनि ।

[4] ख—यशामुहर ।

[5] ख ज—°जन्म ।

[6] क—शक्तिन्य ।

[7] क—इनुमन्त ।

ᬆᬢ᭄ᬫᭀᬧᬫᬲ᭄ᬢᬸ ᬪᬹᬢᬾᬱᬸ ᬬᭀ ᬪᬯᬾᬤᬶᬳ ᬧᬹᬭᬸᬱᬄ᭞
ᬢ᭄ᬬᬓ᭄ᬢᬤᬡ᭄ᬟᭀ ᬚᬶᬢᬓ᭄ᬭᭀᬥᬄ ᬲ ᬧ᭄ᬭᬾᬢ᭄ᬬ ᬲᬸᬔᬫᬾᬥᬢᬾ ᭟ ᭑᭐᭔ ᭟

ᬅᬧᬬᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬑᬧᬰᬫ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬳᬶ ᬮᬯᬦ᭄ᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬢ ᬧ᭄ᬯ ᬇᬓᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬯ ᬮᬶᬦ᭄ᬬ ᬅᬭᬄ ᬳᬭᬶᬫ᭄ᬩᬯ᭞ ᬢᬢᬦ᭄ ᬧᬂᬟᬡ᭄ᬟ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓᬢᬫᬦ᭄ ᬓ᭄ᬭᭀᬥ᭞ ᬬ ᬇᬓ ᬯ᭄ᬬᬓ᭄ᬢᬶ ᬦᬶᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬲᬸᬔ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬾᬦ᭄ ᬢᬫᬸᬂ ᬲᬸᬔ᭞ ᬭᬶᬂ ᬧᬭᬮᭀᬓ ᬲᬸᬔ ᬢᬄ ᬢᬶᬦ᭄ᬫᬸᬦ᭄ᬬ ᭟

आत्मोपमस्तु भूतेषु यो भवेदिह पूरुषः ।
त्यक्तदण्डो जितक्रोधः स प्रेत्य सुखमेधते ।। १०४ ।।

अपयपन् (अथ) **इकं** (यः) **व्वं** (पुरुषः) **ओपशम**[1] (उपशान्तः) । **तन्** (न) **पहि** (भेदः) **लवन-वक्न्य**[2] (स्वात्मना) **त प्व इकं सर्व्वभाव**[3] (सर्वभावानां) **लिंन्य**[4] (वचनानि तस्य) **अरः**[5] **हरिम्बव** (मैत्रीयुतानि) । **तातन्** (न) **पंडण्ड** (दण्डयति) । **तन् कतमन्**[6] (नोपगतः) **क्रोध** (क्रोधेन) । **य इक** (एषा) **व्यक्ति** (व्यक्तिः) **निं सर्व्वसुख** (सर्वसुखानां) ।[7] **अपन्** (यतः) **मङ्केन्** (इह) **त्मुं** (प्राप्नोति) **सुख** (सुखं) । **रिं परलोक**[8] (परलोके) **सुख** (सुखं) **तः** (हि) **तिन्मुन्य** (प्राप्यते तेन) ।।

The person, who has relinquished the rod and conquered his anger, who behaves towards others as if they were himself, hereafter he flourishes in joy and comfort.

---

[1] क—उपशमा ।
[2] च—°वक्न्य । (सदण्डः) ।
[3] ख—°भाव । (सदण्डः) ।
[4] क—लींन्य, च छ—लिन्य । (सदण्डः) ।
[5] ग—हरः । (सदण्डः) ।
[6] क-√तम-अॅन् ।
[7] क ख ग ज नास्ति दण्डः ।
[8] छ—°लोक । (सदण्डः) ।

ᬚᬵᬢᬯᬿᬭᬲ᭄ᬢᬸ ᬧᬹᬭᬸᬱᭀ ᬤᬸᬄᬔᬂ ᬲ᭄ᬯᬧᬶᬢᬶ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬤᬵ᭞
ᬅᬦᬶᬃᬯᬺᬢᬾᬦ ᬫᬦᬲᬵ ᬲᬲᬃᬧ ᬇᬯ ᬯᬾᬰ᭄ᬫᬦᬶ ᭟ ᭑᭐᭕ ᭟

ᬓᬬᬾ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬅᬯᬿᬭᬶ ᬢᬓᬾ᭞ ᬲᬤᬓᬮᬦ᭄ᬳᬶᬤᬸᬧ᭄ ᬇᬓ ᬲᬫᬦᬶᬓ᭄ᬬ᭞ ᬦᬶᬦᬶᬤ᭄ᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬭᬶ ᬧᬤ᭄ᬬᬸᬳ᭄ᬬᬦ᭄ ᬢᬸᬯᬶ᭞ ᬤᬸᬄᬔᬶᬢᬶᬦ᭄ᬢ᭄ᬬ᭞ ᬢᬦ᭄ᬓ ᬅᬯᬿᬭᬶ ᬓᬶ ᬫᬢᬶᬦ᭄ᬬ᭞ ᬓᬥᬶ ᬓ᭄ᬯ ᬓᬶ ᬅᬢᬸᬭᬸ ᬭᬶ ᬕᬸᬳᬵ ᬦᬤᬶ ᬯᬾᬰ᭄ᬫ ᭟

जातवैरस्तु पूरुषो दुःखं स्वपिति सर्व्वदा ।

अनिर्वृतेन मनसा स सर्प्प इव वेश्मनि ॥ १०५ ॥

कुनं (अथ) इकं व्वं[१] (पुरुषः) अङ्गॉं[२] तुकर् (महावैरवान्)। सदाकालादुःख[3] (सदाकालं दुःखी) इक सपरन्य (सर्वमार्गेषु)। सोलःन्य[४] (सर्वकर्मसु)।[५] रिं पतुव्वंन्[६] (शयने) तुवि (अपि)। मकनिमित्त (निमित्तं तस्य)।[५] तन् (न भवति) अङ्गॅः[७] (धैर्यं) नि हतिन्य (हृदये)। कदि (यथा) क्रम निं (दशा) अतुरु (स्वपतः) [८]रिं उमः[८] (गृहे) मेसि[९] सर्प्प (ससर्पे) ॥

A person with enmity in his heart sleeps uneasily. His mind remains as troubled as if there were a snake in the house.

MBh.5.70.60. a) For तु Poona reads च. Only D2 reads तु.

b) For सर्वदा Poona reads नित्यदा (v.l. नित्यशः).

c) Lontars क च छ ज read अनिवृत्तेन, ख reads अनिर्वृतेन, ग reads अनिर्वृत्तेन, while Poona has अनिर्वृतेन (with variants अनिवृत्तेन K2.5 D2-4.6 G3, and अनिर्वृत्तेन K4 B1-3 D1.5.10 T2 G1.4 Cd).

१. ख—व्वं। (सदण्डः)।

२. अं-√गॉं।

३. ग—सदाकलदुःकं। (सदण्डः)।

४. ज नास्ति।

५. छ ज नास्ति दण्डः।

६. प-√तुरु-अन्।

७: च छ—आॅङ्गः, ज—अङ्कॅः।

८-८. छ—ङुमः।

९. म-√इसि।

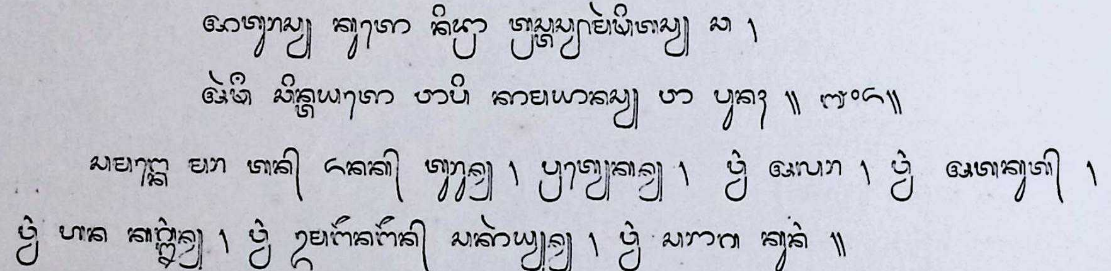

आतुरस्य कुतो निद्रा त्रस्तस्यामर्षितस्य च।
अर्थं चिन्तयतो वापि कामयानस्य वा पुनः ॥ १०६ ॥

समङ्के मर[१] (अथ) तन् (न) एनक् (ससुखा) तुरुन्य (निद्रा)। [२]प्रत्येकन्य (तेषां प्रत्येकं)।[२] व्वं अलर। व्वं (पुरुषः) अतकुत् (सभयः)। व्वं[3] (पुरुषः) हन (विद्यते) कग्लूंन्य[४] (क्रोधोऽस्य)। व्वं (पुरुषः) उमङॅनङॅन् (चिन्तयन्) सकार्य्यन्य (सर्वं स्वकार्यं)। व्वं (पुरुषः) सराग[५] (सरागः) कुनं (वा) ॥

There is no sleep for one who is diseased, afraid, angry, worried about money, or for one who is in love.

---

१. क ग ज—मरं।

२-२. च छ त्रुटितम्।

३. ग—प्वं।

४. क—कागलंन्य, छ—कग्लॅन्। ५. छ—सग।

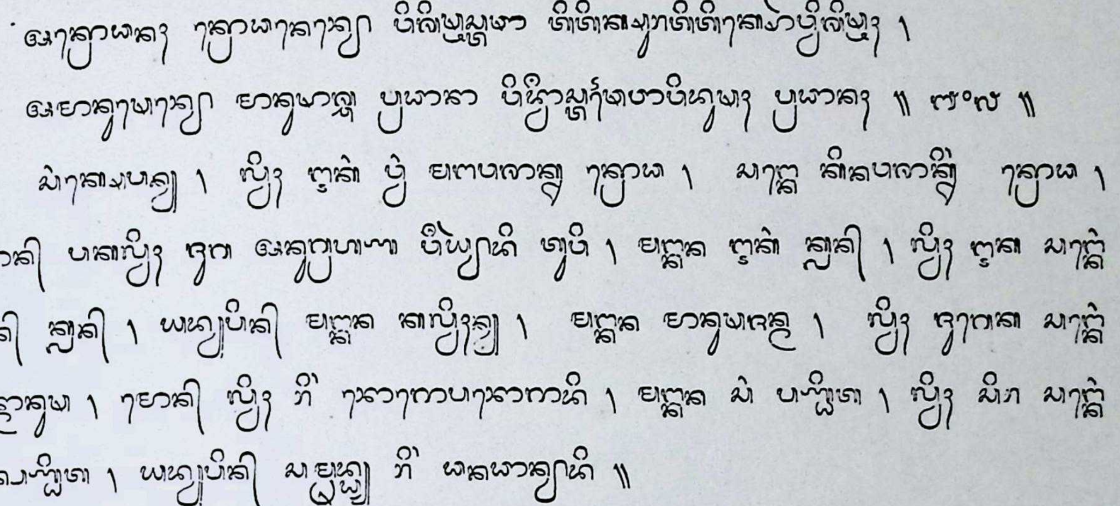

अक्रोधनः क्रोधनेभ्यो विशिष्टस्तथा तितिक्षुरतितिक्षोर्व्विशिष्टः।
अमानुषेभ्यो मानुषाश्च प्रधाना विद्वांस्तथैवाविदुषः प्रधानः ॥ १०७ ॥

संक्षेपन्य (तत्संक्षेपः)। **लिवः** (विशिष्टः) **इकं व्वं** (जनः) **मङ्वशाक्न**[1] **क्रोध** (जितक्रोधः)। **सङ्कें**[2] **किनवशाक्निं क्रोध** (क्रोधजितात्)। **मोन्** (यद्यपि) **पकलिवः** (विशिष्टः) **जुग** (हि) **अनुग्रहण वीर्य्यादि**[3] **तुवि** (वीर्याद्यनुगृहीतः)। **मङ्कन** (एवं) **इकं क्लन्** (धीरः)। **लिवः** (विशिष्टः) **इक**[4] (सः) **सङ्कें**[2] **तन् क्लन्** (अधीरात्)। **यद्यपिन्** (यद्यपि) **मङ्कन** (पूर्ववद् वीर्यादि) **कलिवःन्य** (तद्विशेषः)। **मङ्कन** (तथा) **मानुषजन्म** (मानुषजन्मा)। **लिवः** (विशिष्टः) **जुगेंक**[5] (हि) **सङ्कें**[2] **तन्मानुष** (अमानुषात्)।[6] **मोन्** (यद्यपि) **लिवः** (विशिष्टः) **रिं**[7] **भोगोपभोगादि** (भोगोपभोगादिषु)। **मङ्कन** (तथा) **सं पण्डित** (पण्डितः)। [8]**लिवः** (विशिष्टः) **सिर** (सः) **सङ्कें तन्पण्डित** (अपण्डितात्)।[8] **यद्यपिन्** (यद्यपि) **समृद्धच**[9] (समृद्धः स्यात्) **रिं धनधान्यादि** (धनधान्यादिषु) ॥

One who does not get angry is superior to the angry ones. A tolerant person is superior to the intolerant. Men are superior to non-humans. And similarly a learned one is superior to one without learning.

MBh.1.82.6 (as above).

Cf. 12,288.15.

[1] म-क-√वश-अकॅन्। ख—मङ्वशन्।

[2] क—सकें।

[3] ग—निं विर्य्यदि।

[4] ग—इकं।

[5] जुग-इक।

[6] छ नास्ति।

[7] च छ—रि।

[8-8] क त्रुटितम्।

[9] क—समृध्घ।

[illegible]

[illegible] ॥ १०८ ॥

[illegible]

यत् क्रोधनो यजति यद्ददाति यद्वा तपस्तपति यज्जुहोति[1]।
वैवस्वतस्तद्धरत्यस्य सर्व्वं वृथा श्रमो[2] भवति क्रोधनस्य ॥ १०८ ॥

अपन् इकं (यः) व्वं (मनुष्यः) ककवशा[3] (वशीकृतः) देनि क्रोधन्य[4] (स्वक्रोधेन)। सव्विर् (सर्वाणि) निं पिनूजाकॅन्य[5] (तत्पूजितानि)। सावकन् (सर्वाणि) इं पवेःन्य[6] दान (तद्दानानि)। सव्विर् (सर्वं) निं तपन्य (तत्तपः)। सव्विर् (सर्वाणि) निं[7] हिनोमाकॅन्य[8] (तद्धुतानि)। इक त (तेषां) कबेः[9] (सर्वेषां) भटार यम (भटारो यमः) सिर उमलप् (आहरति) फल निक (फल)। तन्पफल (न फलन्ति) इरिय (तस्मै)।[10] त्वस् (तस्य) ङ्हेल्[11] (हृदयं पीडचते)। मतंन्यत्[12] (अतः) कवशाक्न (वशीक्रियेत) तं क्रोध (स्वक्रोधः)॥

Whatever an angry person sacrifices, whatever he gives, whatever austerities he practises, whatever he pours into sacred fires, all that Vaivasvata robs away. The endeavours of an angry person become fruitless.

MBh.12.288.27. a) Our यजति is supported by K4 Da4 Dn1.n4 Ds D2, 3, 8 M5, others यजते.

b) For तपति Poona तप्यति (v.l. तपते).

c) For हरति Poona हरते (v.l. हरेत).

d) For वृथा श्रमो (lontars वृथा श्रमो वै) Poona मोघः श्रमो..

[1] ख—यर्ज्जोहोति।

[2] क—श्रमो वै, ख—श्रमो चै, ग—श्यमो वै, च छ ज—श्रमो वे।

[3] क छ—कवश।

[4] क—क्रोध।

[5] क—पिनूजकॅन्।

[6] ज—पवेःनिं।

[7] ख च नास्ति।

[8] √होम °इन्°-अकॅन्-न्य। क—°कन्य।

[9] क ग ज—कबेः। (सदण्डः)।

[10] ग ज नास्ति।

[11] क ख ग च छ—ङेल्, ज—हङेल्।

[12] क—°न्यन्।

[illegible]

ᬯᬶᬤ᭄ᬬᬵᬂ ᬫᬵᬦᬵᬯᬫᬵᬦᬵᬪ᭄ᬬᬵᬫᬵᬢ᭄ᬫᬵᬦᬂ ᬢᬸ ᬧ᭄ᬭᬫᬵᬤᬢᬄ ॥ ᭑᭐᭖ ॥

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬢᬂ ᬓᬬᬢ᭄ᬦᬵᬓ᭄ᬦ । ᬇᬓᬂ ᬢᬧ ᬭᬓ᭄ᬱᬦ᭄ । ᬫᬓᬲᬵᬥᬦ ᬓᬧᬟᭂᬫᬦ᭄ ᬇᬂ ᬓ᭄ᬭᭀᬥ ᬇᬓ । ᬓᬸᬦᭂᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬰ᭄ᬭᬷ । ᬧᬟᭂᬫ᭄ ᬦᬶᬂ ᬈᬃᬱ᭄ᬬᬵ ᬧᬂᬭᬓ᭄ᬱ ᬭᬶᬂ ᬲᬶᬭ । ᬓᬸᬦᭂᬂ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬅᬚᬶ । ᬧᬟᭂᬫ᭄ ᬦᬶᬂ ᬅᬳᬂᬓᬵᬭ ᬫ᭄ᬯᬂ ᬅᬯᬫᬵᬦ ᬧᬂᬭᬓ᭄ᬱ ᬭᬶᬂ ᬲᬶᬭ । ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬓᬭᬓ᭄ᬱᬦ᭄ᬬᬵᬯᬓ᭄ᬢ । ᬲᬶ ᬢᬦ᭄ᬧ᭄ᬭᬫᬵᬤ ᬲᬵᬥᬦ ᬇᬭᬶᬓ ॥

नित्यं क्रोधात् तपो रक्षेच्छ्रियं रक्षेच्च मत्सरात् ।
विद्यां मानावमानाभ्यामात्मानं तु प्रमादतः ॥ १०६ ॥

निहन् (इति) **तं**[1] (एतानि) **कयत्नाक्न** (यतनीयानि)। **इकं तप**[2] (तपः) **रक्षन्** (रक्ष्यः)। **मकसाधन** (साधनं कृत्वा) **कपडॅमन्**[3] (मृत्युं) **इं क्रोध इक** (क्रोधस्य)। **कुनॅं**[4] (अथ) **ह्यं श्री** (श्रीः)। **पडॅम्** (मारणं) **निं**[5] **ईर्ष्या** (ईर्ष्यायाः) **पंरक्ष** (रक्षकं) **रिं सिर** (तस्याः)। **कुनॅं**[4] (अथ) **सं ह्यं अजि** (विद्या)। [6]**पडॅम्** (नाशनं) **निं**[6] **अहंकार** (अहंकारस्य) **म्वं**[7] (च) **अवमान** (अवमानस्य) **पंरक्ष** (रक्षके) **रि सिर** (अस्याः)। **यप्वन्** (यद्) **करक्षन्यावक्त** (आत्मरक्षणं)। **सि तन्प्रमाद** (अप्रमादः) **साधन** (साधनं) **इरिक**[8] (तत्र) ॥

Penance is to be saved from anger, wealth from envy, learning from adulation and reviling, and one's self from negligence.

MBh.3.203.40. b) Our रक्षेच्च is found among variants here and in 12.182.10 and 12.316 11. The consituted text of Poona reads in all the three passages रक्षेत.

c) अवमान is supported by Ś1 K1-3 D1 T2 G1.2.4, others read अपमान. In 12.182.10 and 12.316.11 अवमान is the dominant reading.

[1] छ—त ।

[2] क—तप ।, छ—तपं ।

[3] √पडॅम् ।

[4] क—कुनं ।

[5] ज—नि ।

[6-6] ख—पधम्नि ।

[7] ख नास्ति ।

[8] ग—इका ।

[illegible]

[illegible] ॥ ᭑᭑᭐ ॥

[illegible]

ᬬ ᬇᬓ ᬮ᭄ᬯᬄ ᬯᬿᬢᬭᬡᬶ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬅᬢ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᬩᬷᬪᬢ᭄ᬲ᭞ ᬤᬸᬃᬕᬫ ᬢᭀᬯᬶ᭞ ᬅᬢ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᬭᬶ ᬢᬶᬲ᭄᭞ ᬅᬢ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᬭᬶ ᬧᬦᬲ᭄ ᬯ᭄ᬯᬿᬦ᭄ᬬ᭞ ᬢᬺᬱ᭄ᬡ ᬢ ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬦᬶ ᬯᬿᬢᬭᬶᬡᬶ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬅᬚᬶ᭞ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬭᬳᬲ᭄ᬬᬚ᭄ᬜᬵᬦ᭞ ᬲᬶᬭ ᬮᬾᬫ᭄ᬩᬸ ᬫᬫᬾᬢ᭄ᬯᬓᬾᬦ᭄ ᬲᬓᬳ᭄ᬬᬸᬦ᭄᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬓᬲᬦ᭄ᬢᭀᬱᬦ᭄᭞ ᬬ ᬇᬓ ᬦᬦ᭄ᬤᬦᬯᬦ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬢᬫᬦ᭄ ᬭᬶ ᬇᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬮᭀᬓ᭞ ᬇᬓᬂ ᬦᬦ᭄ᬤᬦᬯᬦ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬅᬢ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᬭᬶ ᬓᭀᬦᬾᬗᬸᬦ᭄᭟

क्रोधो वैवस्वतो मृत्युस्तृष्णा[1] वैतरणी नदी ।
विद्या कामदुघा धेनुः सन्तोषो नन्दनं वनम् ॥ ११० ॥

लवन् त वनेः (अथान्यद्) । **इकिं**[2] (एषः) **क्रोध** (क्रोधः) **सिनङ्गः**[3] (मन्यते) **मृत्यु** (मृत्युः) **ङरन्य** (नाम)। **मङ्कन** (तथा) **इकिं** (एषा) **तृष्णा** (तृष्णा) । **य इक** (एषा) [4]**ल्वः** (नदी) **वैतरिणी**[4] (वैतरणी) **ङरन्य** (नाम) । **अत्यन्त बीभत्स** (अत्यन्तबीभत्सा) । **दुर्ग्गम** (दुर्गमा) **तोवि** (च) । **अत्यन्त रिं तीस्** (अत्यन्तशीताः) । **अत्यन्त रिं पनस्** (अत्यन्ततप्ताः) **व्वैन्य** (तदापः) ।[5] **ईकिं** (एषा) **तृष्णा** (तृष्णा) **त वस्तु** (विषयः) **निं वैतरिणी ङरन्य** (वैतरण्याः) । **कुनॅं**[6] (अथ) **सं ह्यं अजि** (विद्या) । **सं ह्यं रहस्यज्ञान** (रहस्यज्ञानं) । **सिर** (सा) **लॅम्बु** (गौः) **ममॅत्वकॅन्**[7] **सकह्युन्** (सर्वकामदुघा) । **कुनं इकं** (यः) **कसन्तोषन्**[8] (सन्तोषः) । **य इक** (सः) **नन्दनवन** (नन्दनं वनं) **ङरन्य** (नाम) । **तमन्** (उद्यानं) **रिं**[9] **इन्द्रलोक** (इन्द्रलोकस्य) । **इकं** (यद्) **नन्दनवन** (नन्दनवनं) **ङरन्य** (नाम)। **अत्यन्त** (अत्यन्तं) **रि**[10] **कोनङ्गनं**[11] (शोभनं) ॥

Anger is utter death. Avidity is the Vaitaraṇī river (hot, fetid, filled with blood and bones). Knowledge is the cow of the gods that grants all desires. Contentment is like Indra's grove Nandana.

Ind. Spr. 974. All lontars spell वैतरणी as °रिणि.

[1] क—कृष्णा ।

[2] ख—इकं, ग ज—इकि ।

[3] ग—सिनङ्गुः ।

[4]-[4] ख—तः वैः तरिणि ।

[5] छ नास्ति दण्डः ।

[6] क—कुनं ।

[7] म-√वॅतु-अकॅन् ।

[8] क-√सन्तोष-अॅन् ।

[9] ख—रि ।

[10] च छ ज—रिं ।

[11] क-√उनं[2] ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ ᭑᭑᭑ ॥

ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬓᬓᬯᬰ ᬤᬾᬦᬶᬂ ᬓ᭄ᬭᭀᬥᬦ᭄ᬬ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬕᬸᬫᬯᬾ ᬉᬮᬄ ᬧᬵᬧ᭞ ᬫᬓᬵᬦ᭄ᬢᬂ
ᬯ᭄ᬯᬂ ᬅᬫᬵᬢ᭄ᬬᬦᬶ ᬕᬸᬭᬸ᭞ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬢ ᬬ ᬢᬸᬫᬶᬭᬲ᭄ᬓᬵᬭ ᬲᬂ ᬲᬵᬥᬸ᭞ ᬢᬸᬫ᭄ᬓᬾ ᬲᬶᬭ ᬧᬭᬸᬱᬯᬘᬦ ᭟

क्रुद्धः पापानि कुरुते क्रुद्धो हन्याद् गुरूनपि ।
क्रुद्धः परुषया वाचा[1] नरः साधूनपि क्षिपेत् ।। १११ ।।

कुनं (अथ) इकं व्वं (नरः) ककवशा[2] (वशीकृतः) देनिं क्रोधन्य (स्वक्रोधेन)। नियत (नियतं) गुमवे (कुरुते) उलः[3] पाप (पापकर्माणि)। मकान्तं[4] (तदन्तः) व्वं (शक्तः) अमात्यनि[5] (हन्तुं) गुरु (गुरून्)। व्वं त य (अथ स शक्तः) तुमिरस्कार[6] (तिरस्कर्तुं) सं साधु (साधून्)। तुम्के[7] (यावत्) सिर परुषवचन (परुषवचनं) ।।

Irritated and provoked one commits sins, one may even kill elders, and even attack sages and seers with harsh words.

MBh.3.30.4. a) For पापानि कुरुते Poona reads पापं नरः कुर्यात्. d) Poona reads श्रेयसोऽप्यवमन्यते without variants.

१. ख—वाधा, ग च—वादा, छ—वाद, ज—वधा ।
२: क-क-√वश । क—कवश ।
३. क ग च छ ज—ङुलः ।
४. ग च छ—मकान्त, जं—मकन्त ।
५. √पाति ।
६. √तिरस्कार-°उम्° ।
७. √त्क-°उम्°-इ । ज—तुम्बे ।

ᬯᬵᬘ᭄ᬬᬵᬯᬵᬘ᭄ᬬᬂ ᬧ᭄ᬭᬓᬸᬧᬶᬢᭀ ᬦ ᬯᬶᬚᬵᬦᬵᬢᬶ ᬓᬃᬳᬶᬘᬶᬢ᭄᭞
ᬦᬵᬓᬵᬃᬬ᭄ᬬᬫᬲ᭄ᬢᬶ ᬓ᭄ᬭᬸᬤ᭄ᬥᬲ᭄ᬬ ᬦᬵᬯᬵᬘ᭄ᬬᬂ ᬯᬶᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᬓ᭄ᬯᬘᬶᬢ᭄ ᭟ ᭑᭑᭒ ᭟

ᬮᬯᬦ᭄ ᬮᬶᬯᬶᬃ ᬦᬶᬂ ᬓᬓᬯᬰ ᬤᬾᬦᬶᬂ ᬓ᭄ᬭᭀᬥ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬯ᭄ᬭᬸᬄ ᬚᬸᬕ ᬬ ᬭᬶ ᬲᬮᬄᬓ᭄ᬦ ᬦᬶᬂ ᬉᬚᬃ᭞
ᬢᬵᬢᬦ᭄ ᬯ᭄ᬭᬸᬄ ᬬ ᬭᬶᬂ ᬉᬮᬄ ᬮᬭᬗᬦ᭄᭞ ᬮᬯᬦ᭄ ᬅᬥᬃᬫ᭄ᬫ᭞ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬉᬫᬸᬚᬭᬓᬾᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬢᬦ᭄
ᬬᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬯᬸᬯᬸᬲᬓ᭄ᬦ ᭟

वाच्यावाच्यं प्रकुपितो न विजानाति कर्हिचित् ।
नाकार्य्यमस्ति क्रुद्धस्य नावाच्यं विद्यते क्वचित् ।। ११२ ।।

लवन् (अथ) [1]लिवर् (ये) निं[1] ककवशा[2] (वशीकृताः) देनिं क्रोध (क्रोधेन)। [3]तन् (न) व्रुः (विजानन्ति) जुग (अपि) य रि[4] (तानि) सलःक्न (असत्यकृतानि) निं उजर् (शब्दानां)।[5] [6]तातन् (न) व्रुः[6] (विजानन्ति) य रिं (यद्) उलः (कृतं) लरङन् (निषिद्धं)। लवन् (यद्) अधर्म्मं (अधर्मं)। व्वं (स शक्तः) उमुजरकॅन्[7] (वक्तुं) इकं (यद्) तन् (न) युक्ति (युक्तं) वुवुसक्न (वक्तुं) ।।[3]

An excited person does not know the distinction between what may or may not be uttered. There is nothing that he may not do or utter.

MBh.3.30.5. a) °वाच्यं is supported by G4 M2, others have mostly °वाच्ये. For प्र Poona reads हि (without v.l.).

b) For विजानाति Poona reads प्रजानाति (without v.l.).

d) For क्वचित् Poona reads तथा (without v.l.).

१-१. ग—देनिं ।

२. क—कवशा ।

३-३. छ नास्ति ।

४. च—रिं ।

५. क नास्ति ।

६-६. च—ततन्र्:ः ।

७. उम्-√उजर्-अकॅन् ।

ᬓ᭄ᬭᭀᬥᬄ ᬰᬢ᭄ᬭᬸᬄ ᬰᬭᬷᬭᬲ᭄ᬣᭀ ᬫᬦᬸᬱ᭄ᬬᬵᬡᬵᬂ ᬦᬭᭀᬢ᭄ᬢᬫ᭞
ᬬᬄ ᬓ᭄ᬭᭀᬥᬮᭀᬪᭁ ᬢ᭄ᬬᬚᬢᬶ ᬲ ᬮᭀᬓᬾ ᬧᬹᬚ᭄ᬬᬢᬵᬫᬶᬬᬵᬢ᭄ ᭟ ᭑᭑᭓ ᭟

ᬧᬭᬫᬵᬃᬣ ᬦᬶᬓᬂ ᬓ᭄ᬭᭀᬥ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬫᬸᬲᬸᬄ ᬗ᭄ᬓᬾ ᬭᬶᬂ ᬰᬭᬷᬭ ᬚᬸᬕ ᬬ᭞ ᬳᬦ ᬧ᭄ᬯ ᬲᬶᬭ ᬢᬸᬫᬶᬗ᭄ᬕᬮᬓᭂᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬓ᭄ᬭᭀᬥ᭞ ᬲᬶᬭ ᬢ ᬓᬶᬦᬢ᭄ᬯᬗᬦ᭄᭞ ᬇᬦᬮᭂᬫ᭄᭞ ᬧᬶᬦᬹᬚᬵ ᬅᬦ᭄ ᬳᬦᬾᬂ ᬭᬵᬢ᭄ ᭟

[1]क्रोधः शत्रुः शरीरस्थो मनुष्याणां नरोत्तम ।
यः क्रोधलोभौ त्यजति स लोके पूज्यतामियात्[2] ॥ ११३ ॥

परमार्थ (अर्थः) निकं क्रोध[1] (क्रोधस्य) ङरन्य (नाम)। मुसुः (शत्रुः) ङ्के रिं (इह) शरीर (शरीरे) जुग य[3] (एव सः)। हन (विद्यते) प्व (चेत्) सिर (यः) [4]तुमिङ्गलकॅन् (त्यजति) इकं[4] क्रोध (क्रोधं)। सिर त (सः) किनत्वङन्[5] (पूज्यते)।[6] इनलॄम् (स्तूयते)। पिनूजा[7] (पूज्यते) अन् (यावद्) हनें (विद्यते) रात् (लोके) ॥

O best of kings, anger is an enemy which resides in the body of men. He, who renounces wrath and greed, becomes adorable.

MBh.3.197.31. b) For नरोत्तम Poona reads द्विजोत्तम (without v.l.).

c) लोभ is supported by Ś1 K1.2.4 B4 D1-3.5 G2, others reads मोह.

d) Poona reads तं देवा ब्राह्मणं विदुः which is a refrain repeated in the following five stanzas.

१-१. छ नास्ति ।

२. क—पुज्यातेमियात्, ख ज—पूज्यतेमियात्, ग च—पुज्यतेमियात् ।

३. ख नास्ति ।

४-४. क—तुमिङ्गलकनिकं, छ—तुमिङ्गलाक्नकं ।

५. क-°इन्°-√त्वङ-अन् । क—

किनत्वँङन् । ७. √पूजा-°इन्° । क च ज— पिनुजा । (सदण्डः) ।

६. ख ग च छ ज नास्ति दण्डः ।

ᬤᬾᬯᬢᬵᬲᬸ ᬯᬶᬰᬾᬱᬾᬡ ᬭᬵᬚᬲᬸ ᬩ᭄ᬭᬵᬳ᭄ᬫᬡᬾᬱᬸ ᬘ ᭞
ᬦᬶᬬᬦ᭄ᬢᬯ᭄ᬬᭀ ᬪᬯᬾᬢ᭄ ᬓ᭄ᬭᭀᬥᭀ ᬩᬵᬮᬯᬺᬤ᭄ᬥᬵᬢᬸᬭᬾᬱᬸ ᬘ ᭟ ᭑᭑᭔ ᭟

ᬭᬶ ᬫᬗ᭄ᬓᬾ ᬢᬂ ᬓ᭄ᬭᭀᬥ ᬧ᭄ᬭᬶᬳᭂᬦ᭄ ᬢᭂᬫᭂᬦ᭄ ᬓᬳᬺᬢᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬮᬶᬯᬃᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬭᬶ ᬤᬾᬯᬢ ᭞ ᬭᬶ ᬲᬂ ᬧ᭄ᬭᬪᬸ ᭞ ᬭᬶ ᬲᬂ ᬩ᭄ᬭᬵᬳ᭄ᬫᬡ ᭞ ᬭᬶ ᬭᬭᬾ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬲ᭄ᬤᭂᬂ ᬫᬸᬡ᭄ᬟᬸ ᭞ ᬭᬶ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬅᬢᬸᬳ ᬓᬸᬦᭂᬂ ᭞ ᬇᬭᬶᬓᬂ ᬢ᭄ᬮᬲ᭄ ᬮᬶᬮᬸ ᭞ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬅᬮᬭ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬇ ᬲᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬇᬓᬂ ᬓ᭄ᬭᭀᬥ ᬧ᭄ᬭᬶᬳᭂᬦ᭄ ᬢᭂᬫᭂᬦ᭄ ᬓᬳᬺᬢᬦ᭄ᬬ ᭟

देवतासु विशेषेण राजसु ब्राह्मणेषु च ।
नियन्तव्यो भवेत् क्रोधो बालवृद्धातुरेषु च ॥ ११४ ॥

रिं मङ्के (इह) **तं क्रोध** (क्रोधः) **प्रिहन्** (यतितव्यं) **त्मॅन्** (नूनं) **कहृतन्य** (तन्नियन्त्रणं) । **लिवर्न्यं** (अर्थात्) । **रिं देवता** (देवतासु) । **रिं**[1] **सं प्रभु** (प्रभुषु) । **रिं सं ब्राह्मण** (ब्राह्मणेषु) । **रिं ररे** (बालेषु) **कुनं** (च) । **इकं स्डॅं मुण्डु** (?) । **रिं**[2] **व्वं** (पुरुषेषु) **अतुह**[3] (वृद्धेषु) **कुनॅं**[4] (अपि) ।[5] **इरिकं**[6] **त्लस् लिलु** (जीर्णेषु) । **व्वं** (पुरुषेषु) **अलर** (आतुरेषु) **कुनं** (च) । **इ**[7] **समङ्कन** (इत्येतादृशेषु) **इकं** (सः) **क्रोध** (क्रोधः) **प्रिहॅन्** (यतितव्यः) **त्मॅन्** (नूनं) **कहृतन्य** (तन्नियन्त्रयितुं) ॥

Anger is to be specially controlled with regard to gods, kings, brāhmaṇas, children, aged and diseased.

Ind. Spr. 2974/1250.

a) दैवतेषु प्रयत्नेन. c) सदा for भवेत्.

[1] क ज—रि ।

[2] ग ज—रि ।

[3] ग—अतुह्व ।

[4] क—कुनं ।

[5] छ नास्ति ।

[6] क च—इकं ।

[7] क—रि ।

[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥

धर्म्मार्थहेतोः क्षमतस्तितिक्षोः शान्तिरुत्तमा ।
लोकसंग्रहणार्थं वै सा तु धैर्य्येण लभ्यते ॥ ११५ ॥

लवन्[1] **वनेः** (अन्यच्च) । **इक**[2] **सं** (यः) **वलन्** (तितिक्षुः) **रिं पनस्तीस्** (ताप-शीतयोः) । **रिं कसिद्धन्** (साधने) **इं धम्र्म** (धर्मस्य) । **अर्थ** (अर्थस्य) । **वलन्** (तितिक्षुः) **त** (अथ) **सिर** (यः) **रि**[3] **हलहयु** (पापपुण्ययोः) **निं**[4] **उजर्** (वाचि) । **कतमु** (लभ्यते) **त पडॅम्** (मृत्युः) **निं क्रोध**[5] (क्रोधस्य) **दे निर** (तेन) । **मकनिमित्त**[6] (निमित्तं कृत्वा) **कधीरनिर** (स्वधैर्यं) । **काकर्षण**[7] (आकर्षणं) **इकं लोक** (लोकस्य) **दे निर** (तेन) ॥

To one who forgives and forbears for the sake of dharma and artha, śānti is the ultimate. And śānti is cultivated by patience.

MBh.12.156.16. a) क्षमतः is supported by only one ms. M2, the Poona text is क्षमते (v.l. क्षमति, क्षमया).

b) For तितिक्षोः Poona reads तितिक्षा (without v.l.). शान्तिरुत्तमा is supported by only two mss. B1.2, others have क्षान्तिरुच्यते, क्षान्तिरुत्तमा and in S धर्म उत्तमः .

c) वै is supported by three B and three D mss. and all the available S mss., others read तु, च, वा.

१. ख—लवन्त ।
२. ग—इकं ।
३. च छ—रिं ।
४. ख—निकं ।
५. ग—क्रोधः ।
६. क—मकनिमित्त । (सदण्डः) ।
७. क-√आकर्षण ।

ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶᬓ᭄ᬬᬁ ᬯᬾᬤᬦᬶᬦ᭄ᬤᬵᬁ ᬘ ᬤᬾᬯᬢᬵᬦᬵᬁ ᬘ ᬓᬸᬢ᭄ᬲᬦᬫ᭄ ᭞
ᬤ᭄ᬯᬾᬱᬁ ᬤᬫ᭄ᬪᬁ ᬘ ᬫᬵᬦᬁ ᬘ ᬓ᭄ᬭᭀᬥᬁ ᬢᬿᬓ᭄ᬱ᭄ᬡ᭄ᬬᬁ ᬘ ᬯᬃᬚ᭄ᬚᬬᬾᬢ᭄ ᭟ ᭑᭑᭖ ᭟

[illegible]

नास्तिक्यं वेदनिन्दां च देवतानां च कुत्सनम् ।
द्वेषं दम्भं च मानं च क्रोधं[1] **तैक्ष्ण्यं च**[1] **वर्ज्जयेत् ॥ ११६ ॥**

निहन् (एते) **त** (अथ) **प्रकार** (प्रकाराः)। **निं अय्यंक्न**[२] (वर्ज्यानां)। **लिवन्यं** (विधास्तेषां)।[3] **सि तन्पमितुहु** (अविश्वासः) **रि हन** (अस्तित्वे) **निं परलोक**[४] (परलोकस्य)। **लवन्** (तथा) [५]**फल** (फलेषु) **निं**[५] **शुभाशुभकर्म्म** (शुभाशुभकर्मणां)। **कनिन्दान्** (निन्दा) **सं ह्यं वेद** (वेदानां)। **कनिन्दान्** (निन्दा) **इं देवता** (देवतानां)। **ईर्ष्या** (ईर्ष्या)। **सि पूज्यन् मावक्** (आत्मपूजा, दम्भः)। **सि अहङ्कार** (अहंकारः)। **क्रोध** (क्रोधः)। **पनस्भार** (तैक्ष्ण्यं)। **ऋङॉंऋङॉन्** (श्रूयतां श्रूयतां)। **समङ्कनं** (इत्येतानि) **अय्यंक्न** (वर्जयेत्)।[६] **दोहक्न** (दूरतः स्थापयेत्) **सङ्कें**[७] **मनः** (मनसः)॥

Atheism, reviling the Vedas and divinities, envy, hypocrisy, pride, wrath and sharpness must be avoided.

See MBh. (Citraśālā ed.) 13.104.36. b) For देवतानां some mss. read परनिन्दां.

c) Most mss. द्वेषस्तम्भाभिमानं च, द्वेषस्तम्भातिमानं च (or °मानांश्च, or °मानश्च), द्वेषस्तम्भोभिमानं च, द्वेषस्तम्भं च मानं च.

d) Mss. तैक्ष्ण्यं (or भैक्ष्यं) च परिवर्जयेत्.

१-१. छ—तेक्ष्ण्यञ्च।

२. √अरि-अकॅन्-अ।

३. छ नास्ति।

४. छ—पलोकं।

५-५. छ—फलिं।

६. ख ज नास्ति।

७. क—सकें, च छ—सङ्कें।

[illegible]

[illegible] ॥ ११७ ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

सन्दिग्धेऽपि परे लोके त्याज्यमेवाशुभं बुधैः।
यदि नास्ति ततः किं स्यादस्ति चेन्नास्तिको हतः॥ ११७॥

यद्यपिन् (यद्यपि) **संशया** (संशयो भवेत्) **वतं**[1] **व्वं** (पुरुषस्य) **रि हन** (अस्तित्वे) **निं परलोक** (परलोकस्य) । **म्वं** (च) **फल** (फलस्य) **निं शुभाशुभकर्म्म** (शुभाशुभकर्मणां) ।[2] **तथापिन्** (तथापि) **मङ्कन** (एवं) । **अर्य्यंक्न** (वर्जयेत्) **जुग**[3] (एव) **इकं** (एतद्) **अशुभकर्म्म** (अशुभं कर्म) । **लिं सं ह्यं** (वचनं) **आगम** (आगमस्य) । **सिङ्गहन**[4] (वर्जय) **इकं** (तान्यशुभानि) **कर्म्म** (कर्माणि) **सेनुहुतकॅन्**[5] (सर्वं त्याज्यं) **सं पण्डित** (पण्डितेन) । **लृञोक**[6] (असत्यो भवेत्) **प्व** (अपि) **रक्व** (अथ) **सं पण्डित** (पण्डितः) । **अद्वा**[7] (द्विधा भवेत्) **सं ह्यं आगम** (आगमः) । **रि हन** (अस्तित्वे) **निं स्वर्ग्गनरक** (स्वर्गनरकयोः) । **तन्पफल**[8] (अफलं भवेत्) **इकं शुभाशुभकर्म्म** (शुभाशुभकर्म) । **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **तः** (हि) **कोचिव** (दोषः) **निं उमितुहु** (विश्वासे) **वरः** (शब्देषु) **सं पण्डित** (पण्डितानां) । **सुमिङ्गहनं** (वर्जयेत् [चेत् सः]) **अशुभप्रवृत्ति** (अशुभप्रवृत्तिं) **लिं** (इति वचनं) **सं ह्यं आगम** (आगमस्य) । [9]**अपगॅः**[10] (निश्चितः) **प्व** (अथ) **सं ह्यं आगम** (आगमः) ।[9] **नियत** (नियतं) **मफल**[11] (फलवत्ता) **निं शुभाशुभकर्म्म** (शुभाशुभकर्मणां) ।[12] **न्दः** (अथ) **हिलं** (हतः) **नास्तिकावस्** (नास्तिकः स्पष्टं) ।[13] **कक्लृमन्** (निमग्नः) **य** (सः) **रिं निरय** (निरये) ॥

Even though there be doubt about the existence of the other world, the wise ought to give up evil. In the case of non-existence nothing will happen, but in case the other world does exist, the atheist is undone.

---

[1] ज—कं ।
[2] ज नास्ति ।
[3] ख नास्ति ।
[4] √सिङ्गः ।
[5] स-इन्-√उहुत्-अकॅन् । क—सेनुहुतकन् ।
[6] छ—लृञोकं ।
[7] अ-√द्व-अ । क ज—अद्व ।
[8] छ—तन् फल ।
[9-9] छ दृष्टिप्लुतिः ।
[10] ज—अपङ्गः ।
[11] ज—पफल ।
[12] छ नास्ति ।
[13] ख ग च छ ज नास्ति ।

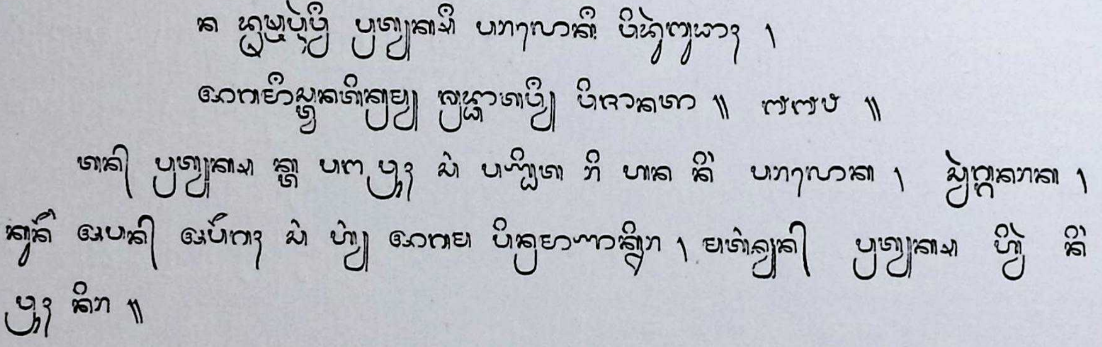

न दृष्टपूर्व्वं प्रत्यक्षं परलोकं विदुर्बुधाः ।
आगमांस्त्वनतिक्रम्य श्रद्धातव्यं विजानता ॥ ११८ ॥

तन् (न) **प्रत्यक्ष** (प्रत्यक्षं) **क्त** (हि) **पङ्व्रुः** (ज्ञानं) **सं पण्डित**[1] (पण्डितानां) **रि हन** (अस्तित्वे) **निं परलोक** (परलोकस्य) । **स्वर्ग्गनरक** (स्वर्गनरकयोः) । **कुनॅं**[^] (परं) **अपन्** (यतः) **अपॅगः** (स्थिरः) **सं ह्यं आगम**[2] (आगमः) **पिन्प्रमाणाक्निर** (प्रमाणीकृतस्तैः) । **मतंन्यन्** (अतः) **प्रत्यक्ष** (प्रत्यक्षं) **ल्विर्** (सर्वं) **निं** (तद्) **व्रुः निर** (ज्ञानं) ॥

The wise know that the other world has neither been seen before nor is it visible to the eyes now. One has to take it on faith and not overstep the scriptures.

MBh.12.28.41. d) For विजानता Poona reads बुभूषता (without v.l.).

१. च—पण्डित । (सदण्डः) ।

२. ख च छ—आगम । (सदण्डः) ।

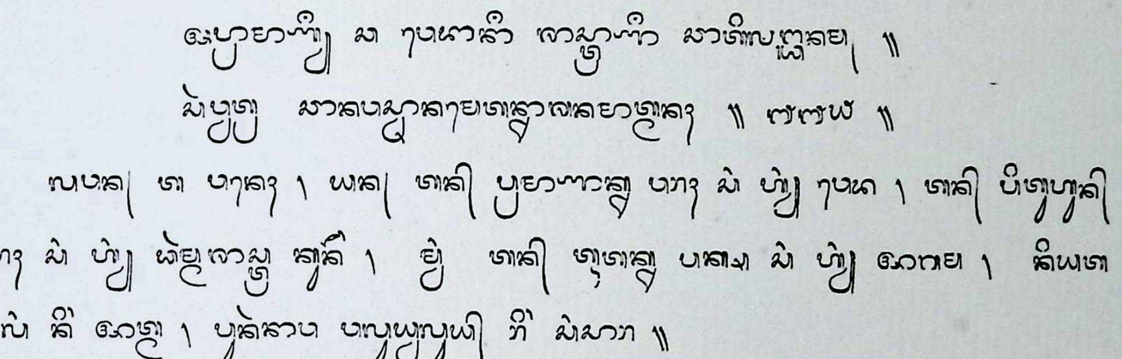

अप्रामाण्यं च वेदानां शास्त्राणां चातिलङ्घनम्[1] **।**
सर्व्वत्र चानवस्थानमेतन्नाशनमात्मनः ॥ ११६ ॥

लवन् (अथ) **त वनेः** (चान्यद्) । **य[न्]** (यदि) **तन्** (न) **प्रमाणाक्न** (प्रमाणीक्रियते) **वरः** (उपदेशः) **सं ह्यं वेद** (वेदानां) । **तन्** (न) **पितुहुन्** (अवस्थानं) **वरः**[2] (उपदेशेषु) **सं ह्यं धर्म्मशास्त्र**[3] (धर्मशास्त्रस्य) **कुनॅं**[4] (अपि) । **स्वं** (च) **तन्** (न) **तूतक्न** (अनुपाल्यते) **पक्ष** (पक्षः, वचनं) **सं ह्यं आगम** (आगमस्य) । **नियत** (नियतं) **हिलं** (नाशनं) **निं आत्म** (आत्मनः) । **पुनर्भाव**[5] (पुनर्भावः) **वलुय्वलुय्** (मुहुर्मुहुः) **रिं संसार** (संसारे) ॥

Not accepting the authority of the Vedas, overstepping the śāstras, loss of faith all over—these lead to one's annihilation.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.37.11. b) mss. चातिलंघनं, चाभिलंघनं, च विलंघनं, चैव लंघनं.
c) Many mss. अव्यवस्था च सर्वत्र.

१. क—चतिलंघ्यनम्, ख—चतिलङ्घ्यानम्, ग ज—चातिलङ्घ्यनम्, च—चतिलंग्यानम् ।

२. क—रस ।

३. ख—शास्त्र ।

४: क—कुनं ।

५. ग—पूर्णभाव ।

ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶᬓᬁ ᬪᬶᬦ᭄ᬦᬫᬃᬬ᭄ᬬᬵᬤᬁ ᬓᬹᬮᬾ ᬯᬵᬢᬫᬶᬯ ᬲ᭄ᬣᬶᬢᬫ᭄ ᭞
ᬯᬵᬫᬢᬄ ᬓᬸᬭᬸ ᬯᬶᬰ᭄ᬭᬩ᭄ᬥᬁ ᬦᬭᬁ ᬭᬾᬡᬸᬫᬶᬯᭀᬤ᭄ᬥᬢᬫ᭄ ᭟ ᭑᭒᭐ ᭟

ᬳᬦ ᬫᬭ ᬤ᭄ᬯᬁ ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶᬓ ᭞ ᬢᬦ᭄ᬧᬫᬶᬢᬸᬳᬸ ᬭᬶ ᬳᬦ ᬦᬶᬂ ᬰᬸᬪᬵᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫᬧᬮ ᭞ ᬉᬫᬫ᭄ᬩᬄ ᬇᬓᬁ ᬲᬾᬦᬸᬳᬸᬢᬓᭂᬦ᭄ ᬲᬁ ᬳ᭄ᬬᬁ ᬆᬕᬫ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬅᬲ᭄ᬕᭂᬄ ᬬ ᬭᬶ ᬓᬶᬢ ᬢᬸᬯᬶ ᭞ ᬤᭀᬳᬦ ᬚᬸᬕ ᬬ ᭞ ᬳ᭄ᬬ᭄ᬯ ᬓᬶᬢ ᬢᬗᭂᬦᬶᬭᬶᬬ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬧᬳᬶᬦ᭄ᬬ ᬮᬯᬦ᭄ ᬅᬗᬶᬦ᭄ ᬅᬤᬺᬲ᭄ ᬭᬶ ᬧᬶᬗ᭄ᬕᬶᬭᬶᬂ ᬮ᭄ᬯᬄ ᭞ ᬭᬹᬧ ᬦᬶᬂ ᬩᬲ ᬫᬦᬹᬩ᭄ ᬅᬦᬶᬩᬵᬓᭂᬦ᭄ ᭞ ᬳᬦᬦ᭄ ᬓᬤᬶ ᬮ᭄ᬩᬸ ᬫ᭄ᬮᬸᬓ᭄ ᬭᬹᬧ ᬦᬶᬂ ᬦᬶᬬᬢ ᬫᬮᬶᬢ᭄ ᬅᬦᬫᬵᬮ ᭟

नास्तिकं भिन्नमर्य्यादं कूले वातमिव स्थितम् ।
वामतः[1] कुरु विश्रब्धं[2] नरं रेणुमिवोद्धतम् ।। १२० ।।

हन (विद्यते) **मर** (चेत्) **ड्वं** (नरः) **नास्तिक** (नास्तिकः)। **तन्पमितुहु** (अश्रद्धः) **रि**[3] **हन** (अस्तित्वे) **निं शुभाशुभकर्म्मफल** (शुभाशुभकर्मफलानां)। **उमम्बः** (अतिलङ्घते) **इकं** (सर्वं) **सेनुहुतकॅन्** (प्रतिषिद्धं) **सं ह्यं आगम**[4] (आगमेन)। **यद्यपिन्** (यद्यपि) **असगॅह**[5] (आतिथेयः host) **य रि कित तुवि** (अस्मान् प्रत्यपि)। **दोहन** (दूरे स्थापनीयः) **जुग** (हि) **य** (सः)। **ह्यव** (मा) **कित** (त्वं) **तङॅनिरिय** (दक्षिणपार्श्वे स्थापय तं)। **अपन्** (यतः) **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **पहिन्य** (तद्भेदः) **लवन् अङिन्** (वाताद्) **अदृस्**[6] (बलवतः) [7]**रि पिङ्गिर्** (कूले) **इं ल्वः**[7] (नद्याः)। **रूप निं** (यथा) **बस** (हन्याद्) **मनूब्**[8] (?) **अनिबाक्न** (पातयेत्)। **हनन् कदि** (अन्यद्वा) **ल्बु** (रेणुं) **म्लुक्**[9] (भ्रान्तं, उद्धतं) **रूप निं** (तद्रूपं) **नियत** (नियतं) **मलित्** (?) **अनमाल**[10] (?) ।।

Be confident and put to your left (i.e. cast out) the atheist who has broken tradition, like the wind [the trees] on a river's bank. Cast him away just as one would the upraised dust.

MBh.12.309.15. a) Poona reads कूलपातमिवास्थिरम् (v.l. कुलपातं, कुलघातं, कूलघातं. Our स्थितं is supported by K6 B0.6.7.9 Da3.a4 Dn1.n4 Ds D2.3.8 G2.

c) विश्रब्धं is supported by K7 D4.9, D5.7 T2 G1-3 M1.5-7 विस्रब्धं, others विस्रब्धः, विश्रब्धः.

d) For नरं रेणुं Poona reads नरं वेणुं (v.l. रथरेणुं, नररेणुं, खुररेणुं, कररेणुं, खररेणुं). Our नरं रेणुं is supported by K6.7 D4.9.

१. ग—बपतः, ज—बमतः।

२. क—चिश्रण्धं, ख ग—

चिश्रब्धं, छ—चिश्रण्डी, ज—चिश्रब्दं ।
३. ज—रिं ।
४. छ—गगम ।
५. अ-√सॉः-अ ।
६. अ-√दृस् । छ—अदृस् । (सदण्डः) ।
७-७: ग—रिं पिङ्गिर्ल्वं: ।
८. म-√तूब् ।
९. √ल्तृक् ।
१०. अ-√तमाल । च छ—अमल ।

ᬬᬾ ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶᬓᬵ ᬦᬶᬱ᭄ᬓ᭄ᬭᬶᬬᬵᬰ᭄ᬘ ᬕᬸᬭᬸᬰᬵᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬵᬢᬶᬮᬗ᭄ᬖᬶᬦᬄ ᭞
ᬯᬶᬳᬶᬂᬲᬓᬵ ᬤᬸᬭᬵᬘᬵᬭᬵᬲ᭄ᬢᬾ ᬪᬯᬦ᭄ᬢᬶ ᬕᬢᬵᬬᬸᬱᬄ ᭟ ᭑᭒᭑ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶᬓ ᭞ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬦᬶᬱ᭄ᬓ᭄ᬭᬶᬬ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬦᬶᬱ᭄ᬓ᭄ᬭᬶᬬ ᬗᬭᬦᬶ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬢᬦ᭄ ᬧᬦᬶᬤ᭄ᬥᬵᬓᬾᬦ᭄ ᬢ᭄ᬭᬶᬯᬃᬕ ᭞ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬢᬦ᭄ ᬧᬫᬶᬲᬶᬗ᭄ᬖᬶᬄ ᬭᬲ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬆᬕᬫ ᭞ ᬯᬭᬯᬭᬄ ᬲᬂ ᬕᬸᬭᬸ ᬓᬸᬦᬾᬂ ᭞ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬳᬶᬂᬲᬓ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᬓᬸᬦᬾᬂ ᭞ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬤᬸᬭᬵᬘᬵᬭ ᬓᬸᬦᬾᬂ ᭞ ᬇᬓ ᬢ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬬ ᬇᬓ ᬫᬵᬢᬶ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞

ये नास्तिका निष्क्रियाश्च गुरुशास्त्रातिलङ्घिनः[1] ।
विंहिसका[2] दुराचारास्ते भवन्ति गतायुषः ॥ १२१ ॥

अपन् (अथ) **इकं व्वं** (पुरुषाः) **नास्तिक** (नास्तिकाः) । **व्वं** (पुरुषाः) **निष्क्रिय** (निष्क्रियाः) **कुनं**[3] (च) । **निष्क्रिय** (निष्क्रियः) **ङर्नि** (नाम) **व्वं**[4] (पुरुषः) **तन्** (न) **पनिद्धाकॅन्**[5] (साध्नोति) **त्रिवर्ग** (त्रिवर्गं) ।[6] **व्वं** (पुरुषः) **तन्** (न) **पमिसिङ्गिः**[7] (विश्वसिति) **रस** (रसं) **सं ह्यं आगम** (आगमस्य) । **वरवरः**[8] (उपदेशान्) **सं गुरु कुनॅं**[9] (गुरोश्च) ।[10] [11]**व्वं** (नरः) **हिंसक प्रवृत्ति** (हिंसकप्रवृत्तिः) **कुनॅं**[9] (च) ।[11] **व्वं** (नराः) **दुराचार** (दुराचाराः) **कुनॅं**[9] (च) । **इक** (अथ) **त**[12] (ते) **व्वं** (नराः) **मङ्कन क्रमन्य** (एवंक्रमाः) । **य इक** (ते) **माति** (मृताः) **ङरन्य** (नाम) ॥

The atheists perform no rites. They transgress preceptors and scriptures. They hurt and injure. They misbehave. They lose their vital power.

MBh. (Citraśālā ed.) 13. 104.11. a) Some mss. वा (for च).

b) Many mss. °भिलङ्घिनः.

c) Mss. अधर्मज्ञा (for विहिंसका). विहिंसका is found in none. Some mss. गताचारा° (for दुराचारा°).

[1] ख—°लङ्घनाः, ग—°शास्त्रैतिलाङ्घचनः, च—°लङ्घनः, छ—°लंगनः, ज—°स्त्रतिलङ्घचनः ।

[2] क—विहिङ्गत, ख—विहिङ्गता, ग च ज—विहिङ्गतः, छ—विहिंपतः ।

[3] च छ—कुनॅं ।

[4] क ख नास्ति, छ सदण्डः ।

[5] √सिद्ध ।

[6] छ नास्ति ।

[7] क ग ज—पिसिङ्गिः । √सिङ्गिः ।

८. क—वरः, ग—वरःवरः ।
९. क—कुनं ।
१०. ग नास्ति ।
११-११. च छ नास्ति ।
१२. क ख ग ज—तं ।

ᬐᬳᬮᭁᬓᬶᬓᬫᬷᬳᬦ᭄ᬢᬾ ᬫᬵᬂᬲᬰᭀᬡᬶᬢᬯᬃᬤ᭄ᬥᬦᬵᬄ ᭞
ᬧᬵᬭᬮᭁᬓᬶᬓᬓᬺᬢ᭄ᬬᬾᬱᬸ ᬧ᭄ᬭᬲᬸᬧ᭄ᬢᬵ ᬪᬺᬰᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶᬓᬵᬄ ᭟ ᭑᭒᭒ ᭟

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬢ ᬓ᭄ᬭᬫ ᬦᬶᬓᬂ ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶᬓ ᭞ ᬓᬾᬯᬮᬵᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬚᬸᬕ ᬇᬦᬶᬗ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬬᬢ᭄ᬦ ᬭᬶ ᬯᬺᬤ᭄ᬥᬘ ᬦᬶᬂ ᬭ ᬤᬕᬶᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬲᬵᬃᬲᬶ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᬫᬨᬮ ᬫᬗ᭄ᬓᬾ ᬮᬶᬦ᭄ᬓᬲᬓᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᬫᬨᬮ ᬲ᭄ᬯᬃᬕᬵᬧᬯᬃᬕ ᬤ᭄ᬮᬵᬳ ᭞ ᬅᬦᬸᬭᬸ ᬬ ᬇᬭᬶᬓ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬯᬯ ᬋᬗᬾ ᬯᬶᬄ ᭟

ऐहलौकिकमीहन्ते मांसशोणितवर्द्धनाः ।
पारलौकिककृत्येषु[1] प्रसुप्ता भृशनास्तिकाः ॥ १२२ ॥

निहन् (एषः) **त**[2] (अथ) **क्रम** (क्रमः) **निकं** **नास्तिक** (नास्तिकानां) । **केवलावक्न्य** (केवलमात्मकायं) **जुग** **इनिङ्न्य**[3] (एव पाल्यते तैः) । **यत्न** (यतन्ते) **रि**[4] **वृद्धच** (वृद्धिर्भवेत्) **निं**[5] **र**: **दगिन्य** (एतस्य शोणितस्य मांसस्य च) । **सार्सि** (सर्वा या काचित्) **प्रवृत्ति** (प्रवृत्तिः) **मफल** (सफला) **मङ्के** (इह) **लिन्कसकन्य**[6] (धार्यते तैः) । **कुनं** (परं) **इकं**[7] **प्रवृत्ति** (प्रवृत्तिः) **मफल** (सफला) **स्वर्गापवर्ग** (स्वर्गापवर्गयोः) **द्लाह** (परत्र) । **अनुरु** (स्वपन्ति) **य** (ते) **इरिक** (तत्र) । **तन्** (न) **वव ऋङें**: (निध्यायन्ति, शृण्वन्ति) **विः** (हि) ॥

The utter atheists seek the increase of what pertains to this world, e.g. flesh and blood. They are oblivious to such acts as pertain to the other world.

MBh.12.309.9. **b)** **Poona °वर्धनम् (no v.l.).**

c) कृत्येषु is supported by Ś1 K1.2.4, others read कार्येषु.

१. क ज—परलोकिक°, ख च छ—पारलोकिक°, ग—परलोकाक° ।
२. ज नास्ति ।
३. इन्-√इङ्-न्य ।
४. ग—रिं ।
५. क—नि ।
६. √ल्कस्-°इन्°-अकॅन्-न्य ।
७. च—इका ।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭑᭒᭓ ᭟
[illegible]

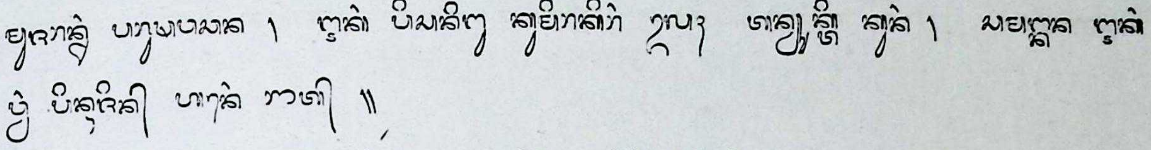

द्वे कर्म्मणी नरः कुर्व्वन्निह लोके महीयते ।
अब्रुवन् परुषं किञ्चिदसतो नार्थयंस्तथा ।। १२३ ।।

कुनं (अथ) **लि** (वचनं) **ममि** (भवेत्) ।[1] **वं** (द्वे) **इकं**[2] **उलः**[3] (कर्मणी) **निमित्त** (निमित्ते) **नि व्वं** (लोकानां) **इनस्तुति** (स्तूयमानानां) । **लिवर्न्य** (तद्विधाः) । **इकं** (यः) **पिसनिङु** (नैव) **मुजरक्न**[4] (भाषेत) **परुषवचन** (परुषवचनं) । **इकं** (यः) **पिसनिङु** (नैव) **कुमिरकिरं** (चिन्तयेत्) **उलः** (कर्म) **तन्युक्ति** (अयुक्तं) **कुनं** (च) ।[5] **समङ्कन** (एवं) **इकं व्वं** (नरः) **पिनूजिन्** (पूज्यते) **हनें** (विद्यमानः) **रात्** (लोके) ।।

In this world one becomes great by performing two kinds of deeds—uttering nothing that is harsh, and not making requests to the low and vile.

MBh.5.33.50. b) For इह Poona has अस्मिन्. महीयते is supported by the majority of S manuscripts, others read विराजते, विरोचते, अधिरोचते.

c) For अब्रुवन् most S mss. read न ब्रूयात्.

d) नार्थयन is adopted by the Poona text, the variants are अनर्चयन्, नार्चयन्, नाश्रयन्, अनर्थयन्. For नार्थयंस्तथा S variants are नार्थयेत च, नार्थयीत च.

१. ग ज नास्ति दण्डः ।
२. छ—इक ।
३. ज—उलः । (सदण्डः) ।
४. ग—उमुजरक्न, च छ ज—°क्न ।
५. छ नास्ति ।

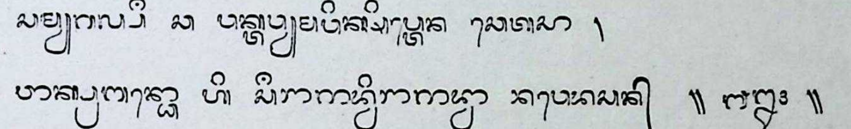

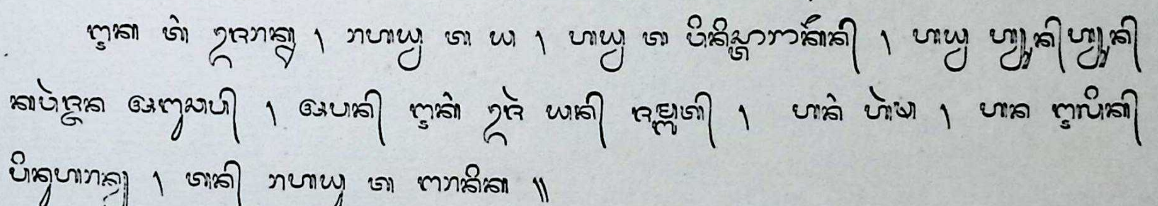

सम्यगल्पं च वक्तव्यमविक्षिप्तेन चेतसा ।
वाक्प्रबन्धो[1] हि संरागाद्[2] विरागाद्वा भवेदसन् ।। १२४ ।।

इक तं (यद्) **उजरक्न** (कथयेत्) । **रहय्व**[3] (धर्म्यं भवेत्) **त य** (तद्) । **हय्व** (मा) **त** (अथ)

विनिस्ताराकॅन्[4] (विस्तारं कुर्यात्) । **हय्व** (मा) **ह्युन्ह्युन्** (कामयेत) **कवर्ज्जन**[5] (वर्जनं) **अङ्चप्** (भाषणस्य) । **अपन्** (अथ) **इकं उजर्** (वचनं) **यन्**[6] (चेत्) **जम्बत्** (?) ।[7] **हनं** (भवति) **हर्ष** (हर्षः) । **हन**[8] (भवति) **इलिक्** (बीभत्सा) **पिनुहरन्य**[9] (तत्कृता) । **तन्** (न) **रहयु** (धर्म्यं) **त ङरनिक** (तन्नाम) ॥

One should talk measured and correct words with a sane mind. Speech is corrupted by love and hatred.

---

१. छ—वाक्प्रवन्दो, ग ज—वाक्प्रवन्धो, च—वक्प्रवन्धो, छ—वक्प्रवन्दो ।

२. क—संरागात्, ख—रागात्, ग—नारगत्, च छ ज—रगत् ।

३. र-√हयु-अ ।

४. √विस्तार-°इन्°-अकॅन् । क—°कन् ।

५. क-√वर्ज्जन ।

६. च छ ज—यज् ।

७. च छ नास्ति ।

८. क ख ज—हनं ।

९. √पुहर-°इन्°-न्य ।

ᬅᬪ᭄ᬬᬯᬳᬢᬶ ᬓᬮ᭄ᬬᬡᬂ ᬯᬶᬯᬶᬥᬶ ᬯᬵᬓ᭄ ᬲᬸᬪᬵᬱᬶᬢᬵ᭞
ᬲᬿᬯ ᬤᬸᬃᬪᬵᬱᬶᬢᬵ ᬧᬸᬂᬲᬵᬫᬦᬃᬣᬵᬬᭀᬧᬧᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭑᭒᭕ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬉᬚᬃ ᬬᬦ᭄ ᬭᬳᬬᬸ᭞ ᬭᬳᬬᬸ ᬢ ᬓᭀᬚᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬢᬸᬗ᭄ᬕᬮ᭄ ᬇᬓᬂ ᬲᬸᬔ ᬓᬧᬸᬳᬭ ᬤᬾᬦ᭄ᬬ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬭᬳᬬᬸ ᬢᭀᬯᬶ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬭᬳᬬᬸ ᬓᭀᬚᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬇᬭᬶᬓᬂ ᬉᬫᬸᬚᬭᬓᭂᬦ᭄ᬬ ᬢᬸᬯᬶ᭞ ᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬧᬫᬸᬳᬭ ᬮᬭ᭟

अभ्यावहति कल्याणं विविधं वाक् सुभाषिता ।
सैव[1] दुर्भाषिता पुंसामनर्थायोपपद्यते ॥ १२५ ॥

अपन् (अथ) **इकं उजर्** (वचनं) **यन्** (यदि) **रहयु** (शोभनं) । **रहयु** (कल्याणं भवति) **त** (अथ) **कोजरन्य**[2] (तद्वचनं) । **तन्** (न) **तुङ्गल्** (एकं) **इकं सुख** (सुखं) **कपुहर** (कृतं) **देन्य** (तेन) । **यद्यपिन्** (यद्यपि) **रहयु** (शोभनं) **तोवि** (अपि) ।[3] **य[न्]** (यदि) **तन्** (न) **रहयु** (शोभनं) **कोजरन्य** (तद्वचनं) । **इरिकं उमुजरकॅन्य** (वक्तुः) **तुवि**[4] (अपि) । **प्वन्**[5] (अथ) **पमुहर** (करोति) **लर** (पीडां) ॥

Well-formed speech brings much good. But if ill-formed it brings evil to men.

MBh.5.34.74. b) विविधं is supported by K1.4 B2-4 Dn2 D1.2, other mss. read सततं, विविधा· c) For पुंसां Poona reads राजन् (without v.l.).

१. च छ—चेव ।

२. क-√उजर्-अन्-न्य ।

३. छ नास्ति दण्डः ।

४. ग—तोवि । ५. ख—यप्वन् ।

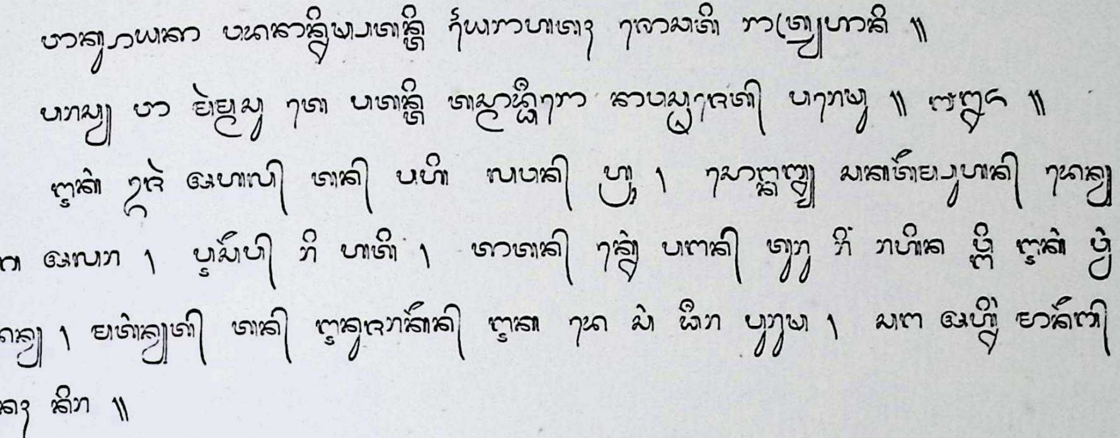

वाक्सायका वदनान्निष्पतन्ति यैराहतः शोचति रात्र्यहानि[1] ।
परस्य वा मर्म्मसु ते पतन्ति तस्माद्धीरो नावसृजेत् परेषु ॥ १२६ ॥

इकं उजर् (शब्दाः) अहल् (पापाः) तन् (न) पहि (भिन्नाः) लवन् हृ (सायकेभ्यः) ।[2] सोड्क्बन्य[3] (मुखविवरणे) सकतॅम्पुहन्[4] (आहतः) देन्य (तैः) जुग (हि) अलर (शोचति) । ऋसॅप् (प्रविष्टाः) रि हति (हृदये) । तातन् (नहि) क्नें[5] (प्राप्नोति) पङन् (अशनं) तुरु[6] (शयनं) रिं रहिन ङ्विङ (रात्र्यहानि) इकं व्वं (नरः) देन्य (तस्मात्) । मतंन्यत् (अतः) तन् (न) इनुजरकॅन् (भाष्येरन्) इक (ते) दे सं धीर[7] (धीरैः) पुरुष (पुरुषैः) । सङ अंह्नि (पूतं) मानॅब्[8] (?) मनः निर (तन्मनः) ॥

When wordy arrows fly out of one's mouth and strike a person, he worries day and night. They strike at his vitals. The wise should never hurl them.

MBh.1.82.11. c) For ते Poona reads ये. Our ते is supported by K (except K1) Ñ B D (except Da D5) M.

d) For तस्माद्धीरो Poona reads तान्पण्डितो. Compare 5.34.77, 12.288.9. Cf. also Citraśālā ed. 13.104.32.

१. क—रात्र्यहन्ति, ख ग—रात्र्य हान्ति, च छ ज—रत्र्य-हन्ति ।

२. ज नास्ति दण्डः ।

३. स-√उङ्क्ब्-न्य ।

४. स-क-√तम्पुः-अन् ।

५. क—क्नं ।

६. ज—तुरु । (सदण्डः) ।

७. ख—वीर ।

८. ग ज—मनॅब् ।

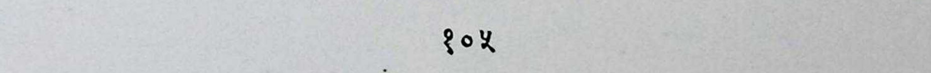

ᬢᬲ᭄ᬫᬵᬤ᭄ᬯᬵᬘᬂ ᬭᬸᬰᬢᬷᬂ ᬢᬷᬓ᭄ᬱ᭄ᬡᬭᬹᬧᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬵᬭᬵᬫᭀ ᬦᬶᬢ᭄ᬬᬰᭀ ᬯᬃᬚ᭄ᬚᬬᭂᬢ᭄ᬢᬵᬫ᭄ ᭟ ᭑᭒᭗ ᭟

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬢ ᬤᬾᬦ᭄ᬬᬂᬮᬭᬾ ᭞ ᬋᬲᭂᬧ᭄ ᬭᬶᬂ ᬧ᭄ᬭᬵᬡ ᭞ ᬲᬸᬲᬸᬓ᭄ ᬭᬶ ᬳᬢᬶ ᭞ ᬢ᭄ᬓᭂᬂ ᬢᬳᬸᬮᬦ᭄ ᭞ ᬫᬢᬦ᭄ᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬅᬃᬬ᭄ᬬᬓ᭄ᬦ ᬇᬓ ᬤᬾ ᬲᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬶᬓ ᭟

मर्म्माण्यस्थीनि हृदयं तथासून् घोरा वाचो निर्द्दहन्तीह पुंसाम् ।
तस्माद्वाचं रुशतीं तीक्ष्णरूपां धर्म्मारामो[1] नित्यशो वर्ज्जयेत्ताम् ॥ १२७ ॥

निहन् त (अथ) **देन्यांलरे**[2] (पीडयन्ति) ।[3] **ऋसॅप** (प्रविशन्ति) **रिं प्राण** (प्राणान्, असून्) । **सुसुक्** (विद्धाः) **रि हति** (हृदये) । **त्कें तहुलन्**[4] (अस्थिषु) ।[3] **मतंन्यन्** (अतः) **अर्य्यक्न**[5] **इक** (वर्ज्येरन्) **दे सं धार्म्मिक** (धार्मिकैः) ॥

Dreadful utterances burn out the vitals, the very bones, the hearts and even the life forces of men. Therefore one devoted to dharma must ever avoid harsh and hurting language.

MBh.5.36.7. c) तीक्ष्णरूपां is supported by D1 G2, most others read रूक्षरूपां. d) वर्जयेत्ताम् is supported by K4 T1 G2.4.5 M, others वर्जयीत, वर्जयेत.

[1]. क—धर्म्मरामो, ग—धर्म्मारमो, च छ ज—धर्म्मरमो।

[2]. छ—देन्यंलरेः ।

[3]. छ नास्ति दण्डः ।

[4]. ग—तवुलन् ।

[5]. √अरि-अकॅन्-अ ।

ᬲᬂᬭᭀᬳᬢᬶ ᬰᬦᬿᬃᬯ᭄ᬯᬶᬤ᭄ᬥᬂ ᬯᬦᬂ ᬧᬭᬰᬸᬦᬵ ᬳᬢᬂ ᭞
ᬯᬵᬘᬵ ᬤᬸᬭᬸᬓ᭄ᬢᬂ ᬩᬷᬪᬢ᭄ᬲᬂ ᬦ ᬲᬂᬭᭀᬳᬢᬶ ᬯᬓ᭄ᬱᬢᬂ ᭟ ᭑᭒᭘ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬅᬮᬲ᭄ ᭞ ᬩᬶᬦᬩᬤ᭄ ᬧᬶᬦᬳᬭᬤᬶᬦ᭄ ᭞ ᬢᬸᬫᬸᬯᬸᬄ ᬦᬶᬬᬢ ᬦᬶᬓ ᬧᬹᬃᬡ᭄ᬡ ᬫᬸᬯᬄ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬫᬦᬄ ᬮᬶᬦᬭᬦ᭄ ᬇᬂ ᬉᬚᬃ ᬅᬮᬭᬵᬳᬮ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬢᬸᬯᬸᬄ ᬇᬓ ᭞ ᬓᬮᬶᬗᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬓᬢᬸᬯᬸᬳᬦ᭄ᬬ ᬇᬓᬂ ᬉᬚᬃ ᬅᬮᬭᬵᬳᬮ ᭟

संरोहति शनैर्व्विद्धं[1] वनं परशुना हतम् ।
वाचा[2] दुरुक्तं बीभत्सं न संरोहति तत्क्षतम्[3] ॥ १२८ ॥

अपन् (अथ) **इकं अलस्**[4] (वनं) । **बिनबद्**[5] (छिन्नं दग्धं) **पिनहरदिन्** (निष्कृतं) । **तुमुवुः**[6] (संरोहति) **नियत**[7] **निक** (नियतमेतद्) **पूर्ण्णं** (पूर्णं) **मुवः** (पुनः) । **कुनं** (परं) **इकं मनः** (मनः) [8]**लिनरन्** (क्षतं) **इं**[8] **उजर्** (वाचा) **अलराहल**[9] (पीडयन्त्या पापया) ।[10] **तन्** (न) [11]**तुवुः इक**[11]

(संरोहति तत्) । **कलिङन्य** (तदर्थः) ।[१०] **तन्** (न) **पनुवुहकॅन्**[१२] (संरोपयन्ति) **बुॅद्ध** (बुद्धि) **उजर् अहल** (पापशब्दाः) ॥

A tree cut by an axe slowly regrows. But the wound made by ugly words does not heal.

MBh.5.34.75. a) For शनैः Poona reads शरैः.

c) Our best lontar क reads वाचा, others वाचो and वचो. Poona has only वाचा.

d) For तत्क्षतं Poona reads वाक्क्षतं (without v.l.).

१. क ख—शनैर्व्विद्धं, ग—शनैबिद्धं, च छ—सनेद्विद्धं, ज—शनेर्विद्धं ।

२. ख ग—वाचो, च छ ज—वचो ।

३. ख ग च—तत्क्षणं, छ—तत्क्षणी ।

४. ज—ललस् ।

५. ज—बिनॅबद् ।

६. √तुवुः-°उम्° ।

७. छ—नियत ।, ज नास्ति ।

८-८. ख—लिनुर्व्वनिङ, ग ज—लिनुर्वनि, च छ—लिनुर्व्वनि ।

९. क—आल, ख—आहल ।

१०. छ नास्ति दण्डः ।

११-११. क—तुहु हिक, ग—तुहु इक ।

१२. ग—पनुहुह°, ज—सनुवुः अकॅन् ।

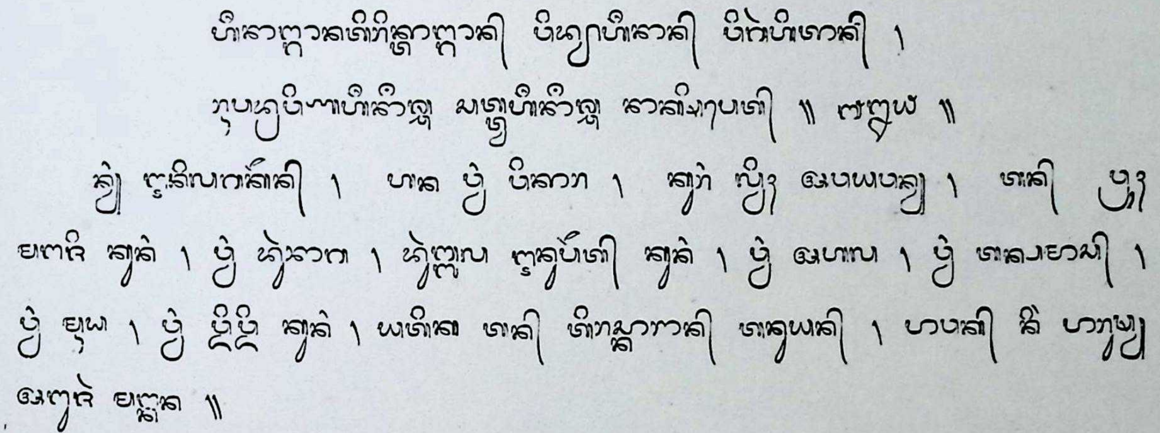

हीनाङ्गानतिरिक्ताङ्गान् विद्याहीनान् विगर्हितान् ।
रूपद्रविणहीनांश्च सत्त्वहीनांश्च नाक्षिपेत् ॥ १२९ ॥

न्यं[१] (एते) **इनिलगकॅन्**[२] (दूरे करणीयाः) ।[3] **हन** (भवन्ति) **व्वं** (नराः) **विकार** (विकारवन्तः) । **कुरं ल्विः** (हीनातिरिक्ताः) **अवयवन्य** (अवयवा येषां) । **तन्** (न) **व्रुः**[४] (जानन्ति) **मङजि**[५] (अध्येतुं) **कुनं** (च) ।[६] **व्वं** (नराः) **दुर्भाग**[७] (दुर्भाग्याः) ।[६] **दुब्बंल** (दुर्बलाः) **इनुपॅत्** (विगर्हिताः) **कुनं** (च) । [८]**व्वं** (नराः) **अहल**[८] (कुरूपाः) । **व्वं** (नराः) **तन्पमास्** (द्रविणहीनाः) । **व्वं** (नराः) **मूढ** (मूढाः) । **व्वं**[3] (नराः) **व्दिव्दि** (सत्त्वहीनाः) **कुनं** (च) । **यतिक** (ते) [९]**तन्** (न) **तिरस्कारान्**[९]

(तिरस्करणीयाः) तनुयन्[10] (?) । पावक् (शरीरभूताः) निं पारुष्य (पारुष्यस्य) अङ्जर् (ये भाषन्ते) मङ्कन (एवं) ॥

Let no insult be shown to the crippled, to the man with an extra finger or toe, to the unlearned, the condemned, the ugly, the poor, the feeble.

See MBh. (Citraśālā ed.) 13.104.35. b) Many mss. वयोधिकान् (for विगर्हितान्).

d) Some mss. जाति (for सत्त्व). A few read सत्य.

१. ज—निहन् ।

२. क—हिनिल, ख ग ज—हिनिलगन् ।

३. क नास्ति ।

४. ग—व्रुहि ।

५. क च छ ज—अङजि, ग—हङजि ।

६. छ नास्ति ।

७. क—दुर्भग, ज—दूर्भग ।

८-८. ग नास्ति ।

९-९. क—तनिरस्कारान्, ख—तनिरस्तारान्, ग—तनिरास्तारान्, च छ—तनिरस्तरन्, ज—तनिरस्करन् ।

१०. छ—तमुजन् ।

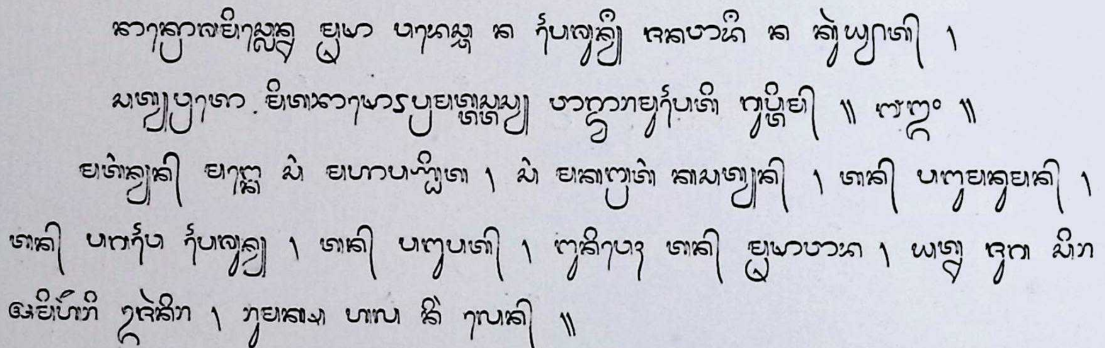

नाक्रोशमिच्छेन्न मृषा वदेच्च न पैशुन्यं जनवादं[1] न कुर्य्यात् ।
सत्यव्रतो मितभाषोऽप्रमत्तस्तस्य[2] वाग्द्वारमुपैति गुप्तिम्[3] ॥ १३० ॥

मतंन्यन्[4] (अतः) मङ्के (इह) सं महापण्डित[5] (महापण्डितः)।[6] सं मकव्रतं कसत्यन् (धृतसत्यव्रतः) । तन् (न) पङ्मनुमन्[7] (आक्रोशेत्) । तन् (न) पगवै (कुर्यात्) पैशुन्य (पैशुन्यं) । तन् (न) पङ्पत् (निन्देत्) ।[8] ङुनिवेः तन् (न) मृषावाद (मृषा वदेत्) । यत्न (यतेत) जुग (हि) सिर (सः) अमिहॅरि[9] (नियन्तुं) उर्जनिर (स्ववाचं) । रुमक्ष (रक्षेत्) हल (अन्येषां) निं लेन् (पापात्) ॥

One should not desire to abuse, speak what is false, or slander and gossip. If he is true and measured in speech, he protects and guards the wordy door.

MBh.12.261.24. a) (marg.) T1 G1.3 M1, 5.7, अर्हेत्, ऋच्छेत्. इच्छेत् is supported by B6 others read अर्च्छेत्, आर्च्छेत्, b) पैशुन्यं is supported by M6, others read पैशुनं. न is supported by T1 G1.3 M1.6.7.

d) Poona reads तथास्य वाग्द्वारमथो सुगुप्तम्.

१. ख—जनवदन्, ग—जनवादान् ।

२. ख छ—°प्रमत्तः । तथास्य, ग—°प्रमत्तः । तटास्य, ज—°प्रमत्तः । ततस्य ।

३. ख—गुप्तम्, ज—गुप्तिन् ।

४: ग—मतंन्य ।

५. ज—पण्डित ।

६. च—।।

७. ख ग— पङ्मनुमन ।

८. ज नास्ति दण्डः ।

९. √पिहॅर् ।

[illegible] ।

[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ॥

प्रत्यक्षं गुणवादी यः परोक्षे तु विनिन्दकः ।
स मानवः श्ववल्लोके[1] नष्टलोकपरायणः ॥ १३१ ॥

कुनं (अथ) इकं (यः) व्वं (नरः) मङ्के (इह) क्रमन्य (तत्क्रमः) । यन् (यदा) रि[2] हऋप् (प्रत्यक्षं) यन्[3] (तदा) पङलृम् (स्तौति) । अङुपॅत् (विनिन्दति) यन् (यदा) रि[4] वुरि[5] (परोक्षे) । य इक (इत्येते) च्योल् (दुष्टाः) ङरन्य (नाम) ।[6] न्[7] हनें (यदा) रात् (लोकेषु) । दूरन् (दूरं तिष्ठन्तु ते) तॅम्वं (लप्स्यन्ते) हयु रिं (शुभं) इहत्र परत्र (इहत्र परत्र) ॥

Counting the virtues when face to face, but reviling when out of sight—such a one is like a cur, who loses the world.

MBh.12.115.11. a) Several mss. प्रत्यक्ष-.

b) Poona text परोक्षं तु विनिन्दकः (v.l. परोक्षे चापि निन्दकः).

d) Several N mss. °परावरः for °परायणः.

१. क—शटोलोके, ख—शटोल्लोके, ग—शटोलोके, च छ—शतोलोके, ज—शदोलो ।

२. ज—रिं ।

३: ख नास्ति ।

४: छ—रिं ।

५. ज—हुरि ।

६. ज नास्ति ।

७. च छ नास्ति ।

[illegible] ।

ᬓᭀᬃᬡ᭄ᬡᭀ ᬯᬧᬶ ᬧᬶᬥᬵᬢᬯ᭄ᬬᭀ ᬕᬦ᭄ᬢᬯ᭄ᬬᬂ ᬯᬵ ᬢᬢᭀᬦ᭄ᬬᬢᬄ ᭟ ᭑᭓᭒ ᭟

ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬᬢ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬉᬚᬭᬓ᭄ᬦ ᬚᬸᬕ ᬓᭀᬧᬾᬢᬦ᭄ ᬇᬂᬮᬾᬦ᭄ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬋᬤᬾᬦ᭄ ᭞ ᬢᬸᬓᬸᬧᬦᬂ ᬢᬮᬶᬗ᭄ ᭞ ᬫᬹᬭ ᬓᬸᬦᬾ ᭟

न वाच्यः परिवादो वै न श्रोतव्यः कदाचन ।
कर्णौ वापि पिधातव्यौ गन्तव्यं वा ततोऽन्यतः ।। १३२ ।।

मतंन्यत्[1] (अतः) **तन्** (न) **उजरक्न** (वाच्यः) **जुग** (हि) **कोपॅतन्**[2] (परिवादः) **इं लेन्** (अन्येषां)। **तन्** (न) **ऋडॅन्** (श्रोतव्यः)। **तुकुपनं** (पिधातव्यौ) **तलिङ** (कर्णौ)। **मूर**[3] (अपधावितव्यं) **कुनॅ**[4] (च) ।।

Neither should one ever repeat or pronounce calumny. Either one should shut his ears or move on.

MBh.12.130.12.b) कदाचन is supported by Ś1 K4 D1, others read कथञ्चन.

c) For कर्णौ वापि Poona reads कर्णाविव (v.l. कर्णानिव, कर्णावती, कर्णाविथ, कर्णौ तत्र, कर्णावत्र).

d) गन्तव्यं is supported by K3 D4.7 S, other mss. प्रस्थेयं.

[1] क ज—मतंन्य, च छ—मतंन्यन् ।

[2] क-√उपॅत्-अन् ।

[3] √मूर्-अ ।

[4] ख ज—कुनं ।

ᬲᬢ᭄ᬬᬥᬃᬫ᭄ᬫᬘ᭄ᬬᬸᬢᬵᬢ᭄ ᬧᬸᬂᬲᬄ ᬓ᭄ᬭᬸᬤ᭄ᬥᬵᬤᬵᬰᬶᬯᬶᬱᬵᬤᬶᬯ ᭞
ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶᬓᭀᬧ᭄ᬬᬸᬤ᭄ᬯᬶᬚᬾᬢᬾᬳ ᬚᬦᬄ ᬓᬶᬂ ᬧᬸᬦᬭᬵᬲ᭄ᬢᬶᬓᬄ ᭟ ᭑᭓᭓ ᭟

ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶᬓ ᬢᬸᬯᬶ ᭞ ᬅᬢᬓᬸᬢ᭄ ᬚᬸᬕ ᬬ ᬭᬶᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬶᬣ᭄ᬬ ᭞ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬕᭀᬂ ᬓ᭄ᬭᭀᬥ ᭞ ᬓᬢᬸᬳ᭄ᬯᬦ᭄ ᬅᬧ ᬢᬦ᭄ ᬧᬳᬶ ᬫ᭄ᬯᬂ ᬲᬃᬧ᭄ᬧ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᭞ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬢ ᬧᬶᬓᬸᬧᬸᬭᬶ ᬲᬾ ᬬᭀᬕᬶᬓ ᭟

सत्यधर्म्मच्युतात् पुंसः क्रुद्धादाशीविषादिव ।
नास्तिकोऽप्युद्विजेतेह जनः किं पुनरास्तिकः ।। १३३ ।।

इकं व्वं (नराः) **नास्तिक** (नास्तिकाः) **तुवि** (अपि)। **अतकुत्**[1] (भीताः) **जुग** (हि) **य रिं** (ते) **व्वं मिथ्य** (मिथ्यानरेभ्यः)। **व्वं**[2] (नरात्) **गॉं क्रोध**[3] (अतिक्रुद्धात्)।[4] [5]**कतुह्वन्** (सत्यं) **अप**[5] (यतः) **तन्** (न) **पहि** (भेदः) **म्वं सर्प्प** (आशिविषात्) **इकं व्वं** (पुरुषस्य) **मङ्कन** (ईदृशस्य)। **हय्व** (न)

त (अथ) **विनुवुस्**[६] (उच्यते) **सं धार्म्मिक** (धार्मिकः) ॥

Even an atheist would recoil from the untruthful and the wrathful. Much more so the man of faith.

MBh.1.69.15. c) Poona अनास्तिकोऽप्युद्विजते (v.l. mostly in S नास्तिकोप्युद्विजत्येव, °जेदेनं, °जेदेव).

१. छ—अतकुत् । (सदण्डः)
२. ज—म्वं ।
३. ख—अक्रोध ।
४. छ—नास्ति ।
५-५. ख—कतुङ्ङन्तप ।
६. √वुवुस्-°इन्° ।

ᬅᬫᬺᬢᬂ ᬘᬿᬯ ᬫᬺᬢ᭄ᬬᬸᬰ᭄ᬘ ᬤ᭄ᬯᬬᬂ ᬤᬾᬳᬾ ᬧ᭄ᬭᬢᬶᬱ᭄ᬞᬶᬢᬫ᭄ ᭞
ᬫᬺᬢ᭄ᬬᬸᬭᬵᬧᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᬫᭀᬳᬵᬢ᭄ ᬲᬢ᭄ᬬᬾᬦᬵᬧᬤ᭄ᬬᬢᬾᬅᬫᬺᬢᬫ᭄ ᭟ ᭑᭓᭔ ᭟

ᬢᬦ᭄ ᬫᬤᭀᬄ ᬫᬭᬶᬓᬂ ᬯᬶᬱ ᭞ ᬫ᭄ᬯᬂ ᬅᬫᬺᬢ ᭞ ᬗ᭄ᬓᬾ ᬭᬶ ᬰᬭᬷᬭ ᬓᬳᬦᬦ᭄ᬢ᭄ᬬ ᭞ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬅᬧᬸᬗ᭄ᬕᬸᬂ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬚ᭄ᬜᬾᬓ᭄ ᬭᬶ ᬅᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬯᬶᬱ ᬓᬢᭂᬫᬸ ᭞ ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬅᬢᬸᬗ᭄ ᬭᬶ ᬓᬲᬢ᭄ᬬᬦ᭄ ᭞ ᬫᬧᬕᭂᬄ ᬭᬶ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬓᬢᭂᬫᬸ ᬅᬫᬺᬢ ᭟

अमृतं चैव मृत्युश्च द्वयं देहे प्रतिष्ठितम् ।
मृत्युरापद्यते मोहात् सत्येनापद्यतेऽमृतम् ॥ १३४ ॥

तन् (न) **मदोः**[१] (दूरे) **मरिकं विष** (विषं) । **म्वं**[२] (च) **अमृत** (अमृतं) । **ङ्के** (इह) **रि शरीर** (शरीरे) **कहनन्य** (तत्स्थानं) । **क्रमन्य** (तत्क्रमः) । **यन्** (यदि) **अपुङ्गु**[३] (मूढः) **इकं**[४] **व्वं** (नरः) **ज्नॅक्** (रतः) **रि अधर्म्म** (अधर्मे) । **विष** (विषं) **कत्मु** (लभ्येत) **देन्य** (तेन) । **यप्वन्** (यदि तु) **अतुः**[५] (धीरः) **रि कसत्यन्**[६] (सत्ये) ।[७] **मपगॅः**[८] (स्थिरः) **रि धर्म्म** (धर्मे) । **कत्मुं**[९] (आपद्येत) **अमृत** (अमृतं) ॥

In the body are lodged both mortality and immortality. It is out of ignorance that death takes hold. From truth follows deathlessness.

MBh.12.169.28. c) K4. 6.7 V1 B0.6-9 Da3.a4 Dn1.n4 Ds1.s2 D2.3.5.6.7 M1.5.6.7 support मृत्युः, others मृत्युं.

१. क—अदोः ।
२. क नास्ति, ख—म्व ।
३. अ-√पुङ्ग् ।
४. च—तिकं ।
५. अ-√तुः ।
६. क-√सत्य-अॅन् ।
७. क नास्ति ।
८. क—अपगः ।
९. ग—कॅत्मुं ।

ᬦ ᬬᬚ᭄ᬜᬨᬮᬤᬵᬦᬵᬦᬶ ᬦᬶᬬᬫᬵᬲ᭄ᬢᬵᬭᬬᬦ᭄ᬢᬶ ᬳᬶ ᭞
ᬬᬣᬵ ᬲᬢ᭄ᬬᬁ ᬧᬭᬁ ᬮᭀᬓᬾ ᬧᬸᬭᬸᬱᬁ ᬧᬸᬭᬸᬱᬃᬱᬪ ᭟ ᭑᭓᭕ ᭟

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬢ ᬓᭀᬢ᭄ᬢᬫᬦ᭄ ᬇᬂ ᬓᬲᬢ᭄ᬬᬦ᭄ ᭞ ᬦᬵ ᬬᬚ᭄ᬜ ᭞ ᬦᬵ ᬤᬵᬦ ᭞ ᬦᬵ ᬯ᭄ᬭᬢ ᭞ ᬓᬧ᭄ᬯ ᬯ᭄ᬦᬂ ᬇᬓ ᬫᬗᭂᬦ᭄ᬢᬲᬓᭂᬦ᭄ ᭞ ᬲᭀᬃ ᬢᬶᬓ ᬤᬾᬦᬶ ᬓᬲᬢ᭄ᬬᬦ᭄ ᭞ ᬭᬶ ᬓᬧ᭄ᬯ ᬳᬗᭂᬦ᭄ᬢᬲᬓᭂᬦ᭄ ᭟

न यज्ञफलदानानि नियमास्तारयन्ति हि ।
यथा सत्यं परं लोके पुरुषं पुरुषर्षभ ॥ १३५ ॥

निहन् त (अथैतद्) **कोत्तमन्** (उत्तमत्वं) **इं कसत्यन्** (सत्यस्य) । **नां**[1] **यज्ञ**[2] (यज्ञः) । **नां**[1] **दान**[3] (दानं) । **नां**[1] **व्रत** (व्रतं) । **कप्व** (सर्वाणि) **व्नं** (शक्नुवन्ति) **इक** (तानि) **मङॆन्तसकॆन्**[4] (तारयितुं) । **सोर्** (अवराणि) **तिक** (तानि) **देनि कसत्यन्** (सत्यात्) । **रि**[5] **कप्व** (सर्वेषु) **अङॆन्तसकॆन्** (तारकेषु) ॥

Yajñas, charity and vows do not bring about a person's deliverance in the same way as absolute truth.

MBh.12.192.61. a) यज्ञफलदानानि is supported by **K6 V1 B0.6.7.8(marg.). 9 Da4 Dn1.n4 Ds D2.3. 5.6.8 M1.6.7,** most others read यज्ञाध्ययने दानं.

c) परं is supported by **Ś1 K1.2,** others read पर°, परो, परे.

d) Poona यथा वै पुरुषर्षभ (v.l. तथेह, यथेह, तथा वै and भरतर्षभ).

[1] ख ग च छ—ना, ज—न ।
[2] ख—दान ।
[3] ख—यज्ञ ।
[4] म-ङ-ॲन्तस्-अकॅन् ।
[5] ग च छ—रि ।

ᬩ᭄ᬭᬵᬳ᭄ᬫᬡᭀ ᬯᬵ ᬫᬦᬸᬱ᭄ᬬᬵᬡᬵᬫᬵᬤᬶᬢ᭄ᬬᭀ ᬯᬵᬧᬶ ᬢᬾᬚᬲᬵᬫ᭄ ᭟
ᬰᬶᬭᭀ ᬯᬵ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬕᬵᬢ᭄ᬭᬵᬡᬵᬁ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬵᬡᬵᬁ ᬲᬢ᭄ᬬᬫᬸᬢ᭄ᬢᬫᬫ᭄ ᭟ ᭑᭓᭖ ᭟

ᬬᬦ᭄ ᬦᬶᬂ ᬫᬦᬸᬱ᭄ᬬᬵᬤᬶ ᭞ ᬩ᭄ᬭᬵᬳ᭄ᬫᬡ ᬲᬶᬭ ᬮ᭄ᬯᬶᬄ ᭞ ᬫ᭄ᬯᬂ ᬬᬦ᭄ ᬦᬶᬂ ᬢᭂᬚ ᭞ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬆᬤᬶᬢ᭄ᬬ ᬲᬶᬭ ᬮ᭄ᬯᬶᬄ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬦᬶᬂ ᬳᬯᬬᬯ ᭞ ᬓᬂ ᬰᬶᬭᬰᬶᬭᬵᬤᬶ ᭞ ᬳᬸᬮᬸ ᬓᬂ ᬮ᭄ᬯᬶᬄ ᭞ ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬦᬶᬂ ᬥᬃᬫ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬓᬲᬢ᭄ᬬᬦ᭄ ᬮ᭄ᬯᬶᬄ ᭟

ब्राह्मणो वा मनुष्याणामादित्यो वापि तेजसाम् ।
शिरो वा सर्व्वगात्राणां धर्म्माणां सत्यमुत्तमम् ॥ १३६ ॥

यन् रि जन्ममानुष (मानुषजन्मसु)। ब्राह्मण (ब्राह्मणः) सिर लिवः (उत्तमः)। कुनँ (अथ) यन् रि तेज (तेजसां)। सं ह्यं आदित्य (आदित्यः) सिर लिवः (उत्तमः)। यन् रि अवयव (अवयवेषु)। नां पाणिपादादि (पाणिपादादिषु)। हुलु[1] (शिरः) इकं विशेष (विशेषं)। यप्वन् रि धर्म्म (धर्मेषु)।[2] ङ्हि (हि) कसत्यन्[3] (सत्यं) विशेष (विशेषं)॥

Among humans the brāhmaṇa, among luminaries the sun, among limbs the head, and among dharmas truth is supreme.

---

१. ज—हुलुं। २. च छ ज नास्ति दण्डः। ३. क-√सत्य-अन्।

ᬬᬄ ᬧᬭᬵᬃᬣᬾᬧᬳᬭᬢᬶ ᬲ᭄ᬯᬵᬂ ᬯᬵᬘᬂ ᬧᬸᬭᬸᬱᬵᬥᬫᬄ ᭞
ᬆᬢ᭄ᬫᬵᬃᬣᬂ ᬓᬶᬂ ᬦ ᬓᬸᬃᬬ᭄ᬬᬵᬢ᭄ ᬲ ᬧᬵᬧᬦᬭᬓᬦᬶᬃᬪᬬᬄ ᭟ ᭑᭓᭗ ᭟

ᬳᬦ ᬢ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬉᬚᬃ ᬫᬓᬨᬮ ᬮᬭ ᬦᬶ ᬧᬭ᭞ ᬉᬫᬓᬸᬲᬵᬭ ᬲᬶᬤ᭄ᬥ ᬦᬶ ᬓᬵᬃᬬ᭄ᬬ ᬦᬶ ᬧᬭ ᬓᬸᬦᬂ᭞ ᬦ᭄ᬤᬵᬦ᭄ ᬫᬶᬣ᭄ᬬᬵ ᬬ᭞ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬅᬢᬓᬸᬢ᭄ ᬭᬶ ᬦᬭᬓ ᬇᬓ᭞ ᬢ ᬓᬵᬭᬶᬦ᭄ ᬧᬕᬯᬬᬓᬾᬦ᭄ ᬅᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬓᬧᬵᬧᬦ᭄ ᬗᬭᬦᬶᬓ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬧᬭ ᬧ᭄ᬭᬲᬶᬤ᭄ᬥ ᬦᬶ ᬫᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬓᬧᬵᬧᬦ᭄ᬬ᭞ ᬲᬂᬓ᭄ᬱᬾᬧ ᬦᬶᬓ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬉᬚᬭᬓᬾᬦ᭄ ᬉᬚᬃ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᭟

यः परार्थेऽपहरति स्वां वाचं पुरुषाधमः।
आत्मार्थं किं न [1]कुर्य्यात् स[1] पापनरकनिर्भयः॥ १३७॥

हन (विद्यते) त[2] (सः) व्वं (नरः) उजर् (यस्य वाक्) मकफल[3] (पीडाफला) लर नि पर (अन्येषां)। उमकुसार (विश्वस्तः) सिद्ध नि[4] [5]कार्य्य (कार्यसिद्धौ) नि[6] पर (परेषां) कुनं (हि)। न्दान् (ततः) मिथ्या (मिथ्या) य (तद्)। इकं[7] व्वं (नरः) मङ्कन (तादृशः) क्रमन्य (तत्क्रमः)। तन् (न) अतकुत्[8] (भीतः) रि नरक (नरकात्) इक (सः)। त कारिन् (किं नैव) पगवयकॅन् (करोति) अवक्न्य (स्वात्मने) कपापन्[9] (पापः) ङरनिक (नाम)। अपन् (यतः) इकं पर (परेभ्यः) प्रसिद्ध (साधिता) नि[5] मुक्ति (मुक्तिः) कपापन्य[10] (स्वपापानां)। [11]संक्षेप निक[11] (तत्संक्षेपः)।[12] तन् (न) [13]उजरक्नं (भाषेत) उजर्[14] (वाचं) मङ्कन[13] (ईदृशीम्)॥

A lowly person who abuses his tongue to help others, what would he not do to serve himself, free as he is of the awe of sin and hell.

१-१. क—कुर्य्यतु षः, ख—कुर्य्यात् सः, ग ज—कुर्य्यत् सः, च छ—कूर्य्यात्सः।
२. क ग ज—य, ख नास्ति।
३. च छ—धर्म्मकफल।
४. क—नि।

५-५. छ नास्ति ।
६. ख—रिं ।
७. ख—इक ।
८. ख—अतकुत ।
९. क-√पाप-अॅन् । ख—कमापन् ।
१०. क—कपपन्, ख—पापन्य ।
११-११. क ग—संक्षेपन्य ।
१२. ख ग च छ ज नास्ति दण्डः ।
१३-१३. क छ—उजरक्न इक ।
१४. ग—उजर ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ १३८ ॥

[illegible] ॥

सत्यां वाचमहिंसां च वदेदपरिवादिनीम् ।
कल्योपेतामपरुषामनृशंसामपैशुनाम् ॥ १३८ ॥

कुनँ[1] (अथ) **ल्विर्** (विधाः) **इङ्जरक्न**[2] (भाष्येरन्) **निहन्** । **सत्य त य** (सत्या) । **ह्य्व** (न) **त य मकावक् हिंसा** (हिंसात्मभूता) । **ह्य्व** (न) **मकावक् उपॅत्**[3] (परिवादात्मभूता) । **हितावसान त य** (हितावसाना) । **ह्य्व त** (नाथ) **पारुष्य** (परुषा) । **ह्य्व कस्लतन् ग्लॅं** (क्रोधाविद्धा) । **ह्य्व नृशंस** (अनृशंसा) ।[4] **ह्य्व पैशुन्य** (न पैशुन्यं) । **मङ्कन** (इति) **ल्विर्** (विधाः) **निं तन्योग्य** (अयोग्याः) **उजरक्न** (भाषितुं) ॥

One should utter words that are true, that neither hurt nor slander, that are replete with benevolence, that are not coarse, unkind or treacherous.

MBh.12.208.9, cf.10ab. **a)** All lontars, except क, read सत्यवाचम्. क has सत्यं वाचम् supported by B6.9. अहिंसां is supported by K2 D6, Ś1 K1.4 D4 read अहिंसा, others अहिंस्रां.

b) For अपरिवादिनीं Poona reads अनपवादिनीं (v.l. अनुपपादिनीं, अनपकारिणीं).

c) For our कल्योपेतां compare D7 कल्पोपेतां, T1 कल्पापेतां, most others have कल्कापेतां.

१. क—कुनं ।
२. इन्-उजर्-अकॅन्-अ । क—निङ्जर्रक्न ।
३. ख ग—उपॅत ।
४. ज नास्ति दण्डः ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ १३९ ॥

[illegible]

दृष्टानुभूतमर्थं यः पृष्टो न विनिगूहते ।
यथाभूतप्रवादित्वादित्येतत् सत्यलक्षणम् ॥ १३९ ॥

निहन् (अथ) **लक्षण** (लक्षणं) **निं सत्य** (सत्यस्य) । **हन य** (यः) **तिनञ्ान्**[1] (पृष्टः) **तातन् पवुनि** (न विनिगूहते) । **माजर्** (प्रवदति) **त य** (सः) । **यथाभूत** (यथाभूतं) । **तोरसि** (यथासत्यं) **इकं** (यद्) **सकव्रुःन्य** (सर्वं तज्ज्ञातं) । **प्रवृत्तिन्य** (तत्प्रवृत्तिः) **इकं**[2] **मङ्कन** (ईदृशी) । **यतिक** (तद्) **लक्षण** (लक्षणं) **निं कसत्यन्**[3] (सत्यस्य) ॥

Truth is defined as speaking exactly what has happened. Whatever one has seen or known that one should not conceal, if questioned.

---

१. √तञ-°इन्°-अॅन् ।　　२. ख ग च छ ज—इक ।　　३. ख—कसतन् ।

[illegible]

न तथ्यवचनं सत्यं नातथ्यवचनं मृषा[1] ।
यद् भूतहितमत्यर्थं तत् सत्यमितरन्मृषा[1] ॥ १४० ॥

कुनॅः[3] (अथ) **परमार्थन्य** (तदर्थः) **निहन्** (एषः) । **तन्** (न) **इकं उजर्** (शब्दाः) **अद्वा** (द्विविधाः) **क्तिकं** (हि) **मिथ्या** (मिथ्या) **ङरन्य** (नाम) । **तन्** (न) **इकं सि तुहु** (सत्यं) **सत्य** (सत्यं) **ङरन्य** (नाम) । **कुनॅः**[4] (परं) **प्रसिद्धन्य** (तत्साधितं फलं) ।[5] **मोन्** (यद्यपि) **मिथ्या** (मिथ्या) **इकं**[6] **उजर्** (वाक्) । **त्हॅर्** (यदि सा) **मंदे** (करोति) **हित जुग** (हितं) । **मगवे**[7] (करोति) **सुखावसान**[8]

(सुखावसानं) रिं सर्व्वभाव (सर्वभावानां)। य[9] (तद्) सत्य (सत्यं) ङरनिक (नाम)। मोन्[10] (यद्यपि) यथाभूत (यथाभूतं) तोवि[11] (अपि)। य[न्] (तद्) तन् (न) पंदे (करोति) सुखावसान (सुखावसानं) रिं[12] सर्व्वभाव (सर्वभावानां)। मिथ्या (मिथ्या) ङरनिक (नाम सा)॥

It is not the stating of facts that constitutes truth, or the stating of non-facts that constitutes a lie. Whatever is to the absolute good of creatures that is truth, and the rest is falsehood.

MBh.3.203.42c, 12.316.13c यद्भूतहितमत्यन्तं.
१. ख ग च ज—मृषं।
२. ख ग च छ ज—मृषं।
३. क ज—कुनं।
४. क—कुनं।
५. छ नास्ति।
६. ग—निकं।
७. क—मदे।
८. ख—हितवसन।
९. क नास्ति।
१०. ख ग—मो।
११. क—तुवि।
१२. क—निं।

[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ॥

धर्म्मार्थकाममोक्षाणां प्राणाः संस्थितिहेतवः।
तान् निघ्नता किं न हतं रक्षा[1] भूतहितार्था च॥ १४१॥

मतंन्यन्[2] (अतः) प्रिहॅन्[3] (यतेत) तिकं भूतहित (भूतहिताय)। हय्व (मा) तन् (मा) मासिः (रक्ताः) रिं सर्व्वप्राणी[4] (सर्वप्राणिषु)। अपन् (यतः) इकं प्राण (प्राणाः) ङरन्य (नाम)। य इक (ते) [5]निमित्त (निमित्तं) निं[5] कपगॅहन्[6] (संस्थितेः) इकं[7] चतुर्व्वर्ग (चतुर्वर्गस्य)। नां[8] (अर्थात्) धर्म्म (धर्मः)। अर्थ (अर्थः)। काम (कामः)। मोक्ष (मोक्षश्च)। हन प्व (यदि) मङिलङकॅन् (निहन्यात्) प्राण (प्राणान्)। न्य त[9] (अथ किं) तन् (न) हिलं (हतं) दे निक (तेन)। मङ्कन (एवं) इकं (यः) रुमक्ष (रक्षति) रिं भूतहित (भूतहितं)। य (अथ) त (सः) ममगॅहकॅन्[10]

(संस्थापयति) **चतुर्व्वर्ग्ग** (चतुर्वर्गं) **ङरन्य** (नाम)। **अभूतहित** (अभूतहितं) **ङरनिकं** (नाम यद्) **तन्** (न) **करक्ष** (रक्ष्यते) **देन्य** (तेन) ॥

Life is the basis of dharma, artha, kāma and mokṣa. One who destroys life, destroys all, one who guards it guards the good of all.

Cf. Ind. Spr.3121/1319.

d) रक्षता किन्न रक्षितम्.

१. क ज—रक्षम्, ग च छ—राक्षम्।

२. ख ग ज—मतङ्गन्।

३. क—प्रिहन।

४. क—°प्रणी।

५-५. ग नास्ति।

६. क-√पगॅः-अन्। क—पगॅः।

७. क—नि, ख—इं।

८. क—ना।

९. क—तं।

१०. म-√पगॅः-अकॅन्।

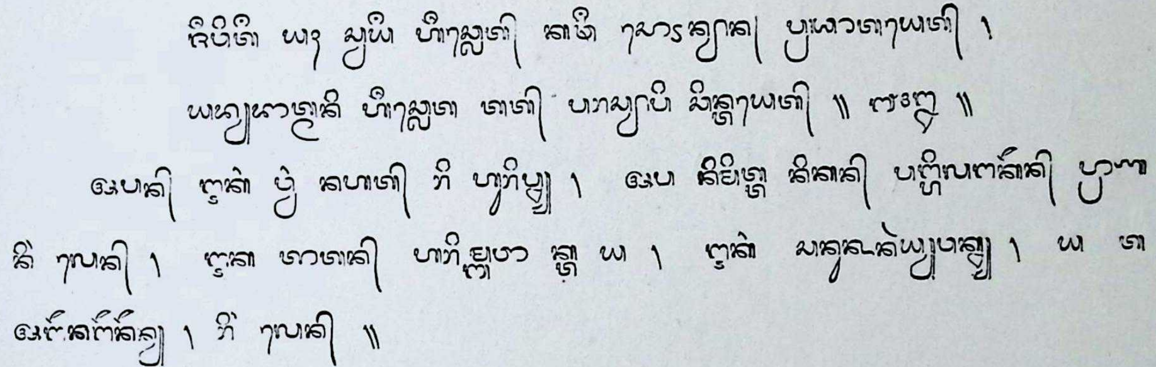

जीवितं यः स्वयं हीच्छेत् कथं सोऽन्यान् प्रघातयेत्।
यद्यदात्मनि हीच्छेत तत् परस्यापि चिन्तयेत् ॥ १४२ ॥

अपन् (अथ) **इकं** (यः) **व्वं**[1] (नरः) **नहत्**[2] (प्रभवति) **रि हुरिप्न्य** (स्वजीवितं)। **अप** (किं स्यात्) **निमित्त** (निमित्तं) **निकन्** (तस्य यद्) **पङ्हिलङकॅन्**[3] (प्रघातयेत्) **प्राण** (प्राणान्) **निं लेन्** (अन्येषां)।[4] **इक** (यद्) **तातन्** (न) **हरिम्बवा क्त**[5] **यं** (?)। **इकं** (यद्) **सनुखन**[6] (सर्वं सुखयति) **र्य्यवक्न्य**[7] (आत्मानं)। **य** [8]**त** (तद्) **अङॅनङॅनॅन्य**[8] (चिन्त्येत आत्मना)। **रिं लेन्** (परेभ्यः) ॥

One who himself seeks to live, how can he destroy others. What he seeks for himself, that he should think for others too.

MBh.12.251.21. a) K1.6.7 V1 B6.7.9 Da4 D4.6.9 T1 G1.3.6 support our lontar क and read जीवितं यः, Poona text जीवितुं यः. Other lontars: ख—जीवितर्य्यंः, ग—जिवतय्यः, च—जिवितव्यः, छ—जिवितय्यः, ज—जिवंतर्य्यः. K1.6.7 B6.9 D4-7.9 support our हीच्छेत्, Poona text चेच्छेत्.

b) Poona सोऽन्यं (without v.l. सोऽन्यान्). Lontars ग च छ ज read सोन्यन्.

c) Poona आत्मन इच्छेत.

K6.7 V1 B0.6-9 Da3.a4 Dn1.n4 Ds D2-9 T1 G3.6 support आत्मनि. Only one lontar क shows हिच्छेत, others इच्छेत. In Poona K6 and several others चेच्छेत.

१. क छ—व्व ।
२. क ख ग च ज—ङहत्, छ—ङहक् ।
३. प-ङ-√हिलं-अकॅन् । ग—पङिहलकॅन् ।
४. क नास्ति ।
५. ज—वक्त ।
६. √सुख ।
७. ख च छ—य्यवकन्य ।
८-८. क छ—ताङॅनङॅनॅन्, ख—ताङॅनङॅन्, ग ज—तङॅनङॅन्य, च—ताङॅनङॅनॅन्य ।

ᬬᬲ᭄ᬬᬵᬦ᭄ᬢᬾ ᬰ᭄ᬯᬵᬧᬶ ᬘᬭᬡᭁ ᬓᬸᬭᬸᬢᬾ ᬫᬹᬭ᭄ᬥ᭄ᬦ᭄ᬬᬰᬗ᭄ᬓᬶᬢᬄ ᭞
ᬲ ᬓᬵᬬᬄ ᬧᬭᬧᬷᬟᬦᬿᬃ ᬥᬵᬃᬬ᭄ᬬᬢ ᬇᬢᬶ ᬓᭀ ᬦᬬᬄ ᭟ ᭑᭔᭓ ᭟

ᬮᬯᬦ᭄ ᬬ ᬯᬦᬾᬄ ᭞ ᬇᬓᬶᬂ ᬰᬭᬷᬭ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬦᬶᬢ᭄ᬬ ᬧᬶᬦᬓᬲ᭄ᬯᬪᬵᬯᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬮᬦ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬭᬶ ᬧᬵᬢᬶᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ᬧᬫᬹᬮ᭄ᬬ ᬬ ᭞ ᬫᬲ᭄ᬢᬓᬦ᭄ᬬ ᬢᬸᬯᬶ ᬮᬶᬦᬗ᭄ᬓᬳᬦ᭄ ᬇᬂ ᬰᬺᬕᬮ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢᬢ᭄ᬯᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬧᬭᬦ᭄ ᬢ ᬭᬓ᭄ᬯ ᬬ ᭞ ᬇᬗᬸᬦᬶ ᬫᬓᬲᬵᬥᬦ ᬧᬭᬧᬷᬟ ᭞ ᬜ ᬢ ᬬᭀᬕ᭄ᬬ ᬦᬶᬓ ᭟

यस्यान्ते श्वापि चरणौ कुरुते मूर्ध्न्यशङ्कितः ।
स कायः परपीडनैर्[1] ? [2]धार्य्यत इति[2] को नयः ॥ १४३ ॥

लवन् य[3] वनेः (अन्यच्च) । **इकिं** (एतद्) **शरीर** (शरीरं) **ङरन्य** (नाम) । [4]**अनित्य** (अनित्यः) **पिनकस्वभावन्य** (तत्स्वभावः कृतः) ।[4] [5]**तन्** (न) **लना** (नित्यः) ।[5] **अपन्**[6] (यतः) **रि पातिन्य** (मृत्यौ)। **तन्पमूल्य**[7] (न मूल्यवान्) **य**[8] (एषः) । **मस्तकन्य** (तन्मस्तके) **तुवि** (अपि) **लिनङ्कहन्**[9] (चरणौ क्रियेते) **इं शृगाल** (शुना) ।[10] **अन्** (यदा) **मङ्कन** (एवं) **तत्त्वन्य** (तस्य तत्त्वं) । **अपरन्** (किं) **त रक्व य** (अथ) । **इङुनि**[11] **मकसाधनं**[12] (साधनं कुर्यात्) **परपीडा** (परपीडार्थं) । **न्य** (किं स्यात्) **त** (ततः) **योग्य** (योग्यता) **निक** (अस्य) ॥

What sense is there in maintaining this body through torments to others, when at its end even a dog puts his paws on its head without awe.

---

[1] क—परपीधानीर्, ख ग च—परपिधानि, छ—परबिधानि, ज—परपिधनि ।
[2-2] क—धार्यतामिति ।
[3] क नास्ति, च—यन् ।
[4-4] ज नास्ति ।
[5-5] क नास्ति ।
[6] क—अप ।
[7] ख ग च छ ज—तन् मूल्य ।
[8] छ नास्ति ।
[9] √लङ्कः-°इन्°-अन् । छ—लिनाङ्कह । न् ।

१०. ग नास्ति । छ—इरूनि । किमकासधान, छ—°साडन।
११. क—इङुनु, ग—इङुनिकि। १२. ख च—°साधन, ग— ज—°सधन ।

ᬓ᭄ᬭᬶᬫᬬᭀ ᬪᬲ᭄ᬫ ᬯᬶᬱ᭄ᬞ ᬯ ᬦᬶᬱ᭄ᬞ ᬬᬲ᭄ᬬᬾᬤᬺᬰᬷ ᬪᬯᬾᬢ᭄ ᭞
ᬓᬵᬬᭀᬬᬁ ᬧᬮᬬᬁ ᬧᬷᬟ᭄ᬬ ᬬᬢ᭄ᬓᬣᬁ ᬧᬭᬶᬧᬵᬮ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭑᭔᭔ ᭟

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬫᬭᬯᬲ᭄ᬣ ᬦᬶᬂᬓᬶ ᬰᬭᬷᬭ ᭞ ᬧᬶᬮᬶᬄ ᬳᬸᬮᭂᬃ ᭞ ᬧᬶᬮᬶᬄ ᬳᬯᬸ ᭞ ᬧᬶᬮᬶᬄ ᬧᬸᬭᬷᬱ ᬢ᭄ᬫᬳᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᭞ ᬭᬓ᭄ᬱᬦ᭄ᬢ ᬭᬯᬯ ᬬ ᬇᬗᬸᬦ᭄ ᭞ ᬫᬓᬲᬵᬥᬦ ᬧᬭᬧᬷᬟ ᭞ ᬅᬧ ᬢ ᬦᬶᬫᬶᬢ᭄ᬢᬦ᭄ᬬ ᭟

क्रिमयो[1] भस्म विष्ठा वा निष्ठा यस्येदृशी भवेत् ।
कायोऽयं पलयं?[2] पीडच? यत्कथं[3] परिपाल्यते ।। १४४ ।।

निहन् (एता:) **मरावस्था** (अवस्था:) **निंकि**[4] **शरीर** (शरीरस्य)। **पिलिः** (भवेत्) **हुलूर्** (कृमि:)। **पिलिः** (भवेत्) **हवु** (भस्म)। **पिलिः** (भवेत्) **पुरीष** (पुरीषं) **त्महन्य** (स तदन्त:)। **अन्** (अत:) **मङ्कन** (एवं)।[5] **रक्षन्त**[6] (रक्ष्यते) **रवव** (खलु) **य** (एतद्) **इङुन्**[7] (परिपाल्यते)।[8] **मकसाधनं** (साधनं कृत्वा) **परपीडा** (परपीडां)। **अप** (किं) **त निमित्तन्य** (तन्निमित्तं) ।।

The body ends as worms, ashes and excreta. Why then tyrannize over others to nurture it?

---

[1] क च छ ज—क्रिमियो । यत्कशी ।
[2] क—अपलयं, ज—पालयं ।
[3] क—यत्कतम्, ग ज—यत्काषं, च—यत्कशं,
[4] ख—निकं ।
[5] ख ग च छ ज नास्ति दण्ड: ।
[6] ख—रकॅंत ।
[7] √इङ-अॅन् ।
[8] क नास्ति ।

[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

गच्छतस्तिष्ठतो वापि जाग्रतः स्वपतोऽपि न ।
फलं भूतहितार्थाय तत् पशोरिव चेष्टितम् ॥ १४५ ॥

संक्षेपन्य (तत्संक्षेपः) । **भूतहित** (भूतहितं) **तिकं**[1] (तद्) **उलह** (करणीयं) । **अपन्** (यतः) **इकं** **व्वं** (नरः) **लुमकु** (गच्छन्) । **अलुङ्गुः** (सीदन्) ।[2] **अतङ्गि** (तिष्ठन्) । **मतुरु**[3] (स्वपन्) **कुनँ**[4] (अपि) । **न्दातन्** (यदि न) **पकफलं**[5] (फलभूतं) **भूतहित** (भूतहितं) । **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **पहि** (भेदः) **निं**[6] **प्रवृत्तिन्य** (तत्प्रवृत्तेः) **लवन्** **उलः** **इं**[7] **पशु** (पशुवृत्तात्) ॥

Walking, standing, waking and sleeping, if one's activities do not benefit others, then it is a beast's motions.

[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥

एकं सूते[1] मृगारिणी बहून्[2] सूते वृकी सुतान् ।
अत्तारः प्रलयं यान्ति नाद्यमानाः कथञ्चन ॥ १४६ ॥

निहन् (एतद्) **पाजर** (उपदिश्यते) **सकऋं** (अधुना) **नां** **किदं** (मृगी) । **सकतुङ्गल्** (एकं) **दे** **निक** (सा) **मानक्** (सूते) । **कुनं** (परं) **इकं** **शृगाल** (शुनी) ।[3] **मानक्** (सूते) **इक** (सा) [4]**सकपितु** (सह सप्त) **नॅम्**[4] (षट्) । **कलिङनिक** (अर्थ एषः) । [5]**रिं** (यावद्) **नॅम्** (षट्) **पितु** (सप्त) ।[5] **तन्** (न) **अहुरिप्** (जीवन्ति) **इक** (ते) **कबेः** (सर्वे) । **अपन्** (यतः) **इकं** (यः) **अमङन्**[6] (अत्ति) । **उपलक्षण** (उपलक्षणं) **रिं** **मकार्य्यं**[7] (कर्तुः) **रिं**[8] **हल** (पापस्य) । **य** **इक** (सः) **कगॉङन्** (अभिभूतः) **इं** **विघ्न** (विघ्नैः) । **कुनं** (परं) **इकं** (ये) **पिनङन्** (अद्यन्ते) । **सल्विर्** (सर्वविधानि) **निं** **किनार्य्यं** (क्रियन्ते) **रिं** **हल** (पापकार्याणि तेषु) । **तह** (न) **इक** (ते) ॥

---

१. च छ—इकं ।
२. क नास्ति ।
३. क—अतुरु ।
४. क—कुनं ।
५. ग च छ ज— पकफल ।
६. ग—न्यं ।
७. क ग ज—निं ।

A lioness brings forth just one cub, a bitch (in Skt. a she-wolf) many. The difference: one eats, the others are eaten. It is the eater, the perpetrator of sin, who comes to end, and not the others.

(Note मृगारिणी as the feminine of मृगारि. वृकी is translated by Kawi as शृगाली which means a bitch, and not a she-jackal as in Sanskrit)

१. क ख ग च छ—सुत, ज—सूत ।
२. क ग च छ ज—बहु, ख—बहू ।
३. ख च छ नास्ति ।
४-४. क—सकसपुलुः ।
५-५. क—ए, ग—रिं नॅम्पितुः ।
६. √पङन् ।
७. ख—कार्य्यं ।
८. ख ग च छ ज नास्ति ।

[illegible]

[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

वधबन्धपरिक्लेशान् प्राणिनो न करोति यः ।
स सर्व्वस्य हितं प्रेप्सुः सुखमत्यन्तमश्नुते ॥ १४७ ॥

हन (विद्यन्ते) **मर** (चेत्) **व्वं** (नराः) **मङ्के** (इह) **क्रमन्य** (तत्क्रमाः) । **तप्वन्** (नैव) **पगवे** (कुर्वन्ति) **परिक्लेश**[1] (परिक्लेशं) **रिं प्राणी** (प्राणिनां) । **तन्पङपुसि**[2] (न बध्नन्ति) । [3]**तन्पमाति** (न घ्नन्ति) ।[3] **केवल** (केवलं) **सानुकन**[4] (सुखं ददति) **रिं प्राणी** (प्राणिनः) **तप्व** (अथैतद्) **गिनवेन्य** (तेषां कर्म) । **य इक** (ते) **सिनङ्गः** (मन्यन्ते) **अमङ्गिः**[5] (अश्नुवते) **परमसुख** (परमसुखं) **ङरन्य** (नाम) ॥

One who does not butcher, captivate or torment creatures, one who seeks to comfort all, he attains absolute happiness.

---

१. ग—परिक्लेषान् ।
२. तन्-म-ङ√अपुस्-इ ।
३-३. क नास्ति । तन्-म-√पाति ।
४. क—सनुकनि ।
५. ग नास्ति ।

[illegible]

ᬢᬣᬵ ᬘᬵᬧ᭄ᬦᭀᬢ᭄ᬬᬬᬢ᭄ᬦᬾᬦ ᬧ᭄ᬭᬵᬡᬶᬦᭀ ᬦ ᬳᬶᬦᬲ᭄ᬢᬶ ᬬᬄ ᭟ ᭑᭔᭘ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬨᬮᬦ᭄ᬬ ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬢᬦ᭄ᬧᬫᬢᬶᬫᬢᬶ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦᭂᬂ ᬭᬵᬢ᭄ ᭞ ᬲᭂᬦᭂᬗᭂᬦᭂᬗᭂᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬲᬧᬶᬦᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬲᬓᬳ᭄ᬬᬸᬦ᭄ᬬ ᬬᬢᬶᬓ ᬲᬸᬮᬪ ᬓᬢᭂᬫᬸ ᬤᭂᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦᬸᬮᬶᬄᬦ᭄ᬬ ᬓᬲᬓᬶᬢᬦ᭄ ᭟

यच्चिन्तयति यद्याति रतिं बध्नाति यत्र च ।
तथा[1] चाप्नोत्ययत्नेन प्राणिनो न हिनस्ति यः ॥ १४८ ॥

कुनं[2] (अथ) **फलन्य** (तत्फलं) **निहन्** (एतद्) । **इकं** (यः) **व्वं** (नरः) **तन्पमातिमाति** (न हन्ति) **न् हनें रात्** (यदा विद्यते इह लोके) । **सेनङेंनङेंन्य** (सर्वं तच्चिन्तितं) । **सपिनरन्य** (सर्वं तद्यातं) । **सकह्यन्य** (सर्वं तद्दत्तं) **यतिक** (इत्येतानि) **सुलभ** (सुलभानि) **कत्मु** (आप्यन्ते) **देन्य** (तेन) । **तनुलिःन्य** (नोपलभ्यन्ते) **कसकितन्** (व्याधयः) ॥

By not injuring creatures one achieves without effort what one aspires, towards what one moves and wherein one puts his heart.

---

[1] कखचछ—तदा, ग—तटा, ज—तद ।

[2] क—कुनं ।

ᬭᬹᬧᬫᬯ᭄ᬬᬗ᭄ᬕᬢᬵᬫᬵᬬᬸᬄ ᬧᬹᬃᬡ᭄ᬡᬵᬁ ᬧ᭄ᬭᬚ᭄ᬜᬵᬁ ᬰᭀᬃᬬ᭄ᬬᬁ ᬲ᭄ᬫᬺᬢᬶᬫ᭄ ᭞
ᬧ᭄ᬭᬵᬧ᭄ᬢᬸᬓᬵᬫᬾᬃᬦᬭᬾᬃᬳᬶᬁᬲᬵ ᬯᬃᬚ᭄ᬚᬦᬷᬬᬵ ᬓᬺᬢᬵᬢ᭄ᬫᬪᬶᬄ ᭟ ᭑᭔᭙ ᭟

ᬓᬮᬶᬗᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬓᬮᬶᬢᬸᬳᬬ᭄ᬯᬦ᭄ ᬲᬵᬥ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᭞ ᬧᬭᬶᬧᬹᬃᬡ ᬫᬃᬬ ᬯᬶᬓᬭ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬓᬤᬷᬃᬖᬵᬬᬸᬱᬦ᭄ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬅᬣᬯ ᬓᬧ᭄ᬭᬚ᭄ᬜᬵᬦ᭄ ᭞ ᬓᬰᬹᬭᬦ᭄ ᭞ ᬓᬰᬓ᭄ᬢᬶᬦ᭄ ᭞ ᬢᬸᬢᬸᬃ ᬮᬗ᭄ᬗᬂ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬳᬶᬁᬲᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬕᬶᬦᬯᬬᬓᬦ᭄ ᭟

रूपमव्यङ्गतामायुः [1]पूर्णां प्रज्ञां शौर्य्यं (?) स्मृतिम्[1] ।
प्राप्तुकामैर्नरैर्हिंसा[2] वर्ज्जनीया कृतात्मभिः ॥ १४९ ॥

कलिङन्य (तद्वचनं) ।[3] **यन्** (यदि) **कलितुहय्वन्**[4] (रूपं) **साध्यन्त** (साध्यं त्वया) ।[3] **परिपूर्ण** (परिपूर्णत्वं) **मर्य्य विकार** (विकाराभावः) **कुनं**[5] (च) । **कदीर्घायुषन्** (दीर्घायुष्यं) **कुनं**[5] (च) । **अथवा** (अथवा) **कप्रज्ञान्** (प्रज्ञा) । **कशूरन्** (शौर्य्यं) ।[6] **कशक्तिन्** (शक्तिः) । **तुतुर् लङ्ङं** (नित्योपदेशः) **कुनं**[5] (च) । **इकं**[7] **हिंसाप्रवृत्ति**[8] (हिंसाप्रवृत्तिः) **हय्व** (न) **गिनवयकन्**[9] (आचरणीया) ॥

Disciplined men wishing to acquire beauty, perfection, longevity, full wisdom and valour must avoid hiṃsā.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.115.8. b) All mss. बुद्धि सत्त्वं बलं स्मृतिं (a few mss. स्मृतं).

c) Some mss. प्राप्तकामैर्.

d) Most mss. वर्जिता वै महात्मभिः.

१-१. क—पूर्णंप्रज्ञालितुः स्मृतिं, ख—पूर्णं प्रज्ञलितुस्मृतं, ग च—पूर्णं प्रज्ञालितुः स्मृतिम्, छ—पूर्णी प्रज्ञालितुः । स्मृतिम्, ज—पूर्णं प्रज्ञलितुः स्मृतिम् । लितु is a Kawi word.

२. क—प्रप्तुकर्मैन°, ख—प्राप्तुंकामेन्नरेहिङ्गा, ग—प्रम्संकामेर्न्नरेहिङ्ग, च—प्राप्तंकमेनुरेहिङ्ग, छ—प्राप्तीकमेनरेंहिस, ज—प्रप्तंकमैर्न्नरेहिङषा ।

३. छ नास्ति ।

४. क—°हयुन् । क-√लितु-√हयु-अन् ।

५. क—कुनं ।

६. ज नास्ति दण्डः ।

७. ग—इक ।

८. छ—°त्ति । (सदण्डः) ।

९. क—गिनवयकं, ख च—गिनवेयकॅन्, ज—गिनवायेकॅन् ।

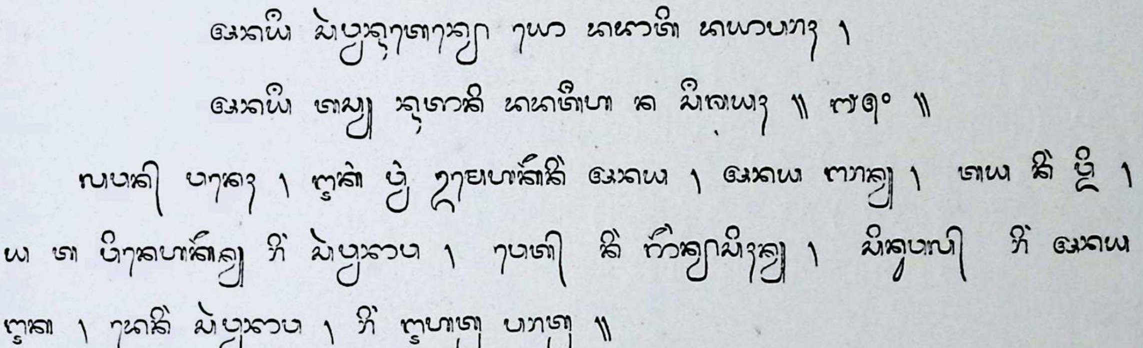

अभयं सर्व्वभूतेभ्यो यो ददाति दयापरः ।
अभयं तस्य भूतानि ददतीह न संशयः ॥ १५० ॥

लवन् वनेः (अन्यच्च) । **इकं** (यः) **व्वं** (नरः) **उमेहकॅन्** (ददाति) **इं अभय** (अभयं) । **अभय** (अभयं) **ङरन्य** (नाम) । **तय निं व्दि** (भयाभावः) । **य त विनेहकॅन्य**[1] (तद् दत्तं) **रिं सर्व्वभाव** (सर्वभावेभ्यः) । **वेत् निं** (कारणात्) **गॅान्यासिःन्य**[2] (स्वातिस्नेहस्य, दयापरः) । **सिनुवल्** (प्रतिदीयते) [3]**रिं अभय**[3] (अभयं) **इक** (तस्य) । **देंनिं सर्व्वभाव** (सर्वभावैः) ।[4] **रिं इहत्र परत्र** (इहत्र परत्र च) ॥

If out of kindness one gives protection to all living beings, then other beings afford fearlessness to him. There is no doubt about it.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.116.23. c) Some mss. सर्व for तस्य.

d) All mss. ददतीत्यनुशुश्रुम (or °मः).

Cf. MBh. 12.185.4, 236.27, Manu 6.39.

१. क—विनेहकॅन्, ग च छ ज—°न्य । (सदण्डः) ।

२. ख—गॅान्यासि । न्य, छ—गॅान्या । सिःन्य, ग ज—ङ्गॅान्यसिःन्य ।

३-३ः छ—रि भय ।   ४. क नास्ति ।

ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬲᬢ᭄ᬯᬾᬱᬸ ᬬᬤ᭄ᬤᬵᬦᬫᬾᬓᬲᬢ᭄ᬯᬾ ᬘ ᬬᬵ ᬤᬬᬵ ᭞
ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬲᬢ᭄ᬯᬧ᭄ᬭᬤᬵᬦᬵᬤ᭄ᬥᬶ ᬤᬬᬿᬓᬵ ᬘ ᬯᬶᬰᬶᬱ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭑᭕᭑ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬤᬵᬦᬧᬸᬡ᭄ᬬ ᬭᬶ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬵᬯ ᭞ ᬮᬯᬦ᭄ ᬫᬵᬲᬶᬄᬧᬸᬡ᭄ᬬ ᬳᬸᬭᬶᬧ᭄ ᬭᬶ ᬧ᭄ᬭᬵᬡᬶ ᬲᬲᬶᬓᬶ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬢᬳᬶᬮᬦ᭄ ᬕᬢᬶ ᬦᬶᬓ ᬓᬵᬮᬶᬄ ᭞ ᬮ᭄ᬯᬶᬄ ᬢ᭄ᬫᬾᬦ᭄ ᬭᬓ᭄ᬯ ᬪᬵᬭ ᬦᬶᬓᬂ ᬧᬸᬡ᭄ᬬ ᬳᬸᬭᬶᬧ᭄ ᬭᬶ ᬧ᭄ᬭᬵᬡᬶ ᬲᬲᬶᬓᬶ ᭟

सर्व्वसत्त्वे[1]षु यद्दानमेकसत्त्वे[1] च या दया ।
सर्व्वसत्त्वप्रदानाद्धि दयैका च विशिष्यते ॥ १५१ ॥

अपन् (अथ) **इकं** (यद्) **दानपुण्य** (दानपुण्यं) **रिं सर्व्वभाव** (सर्वभावेभ्यः)। **लवन् मासिहपुण्य हुरिप्**[2] (जीवनदयापुण्येन) **रिं प्राणी** (प्राणिने) **ससिकि** (एकस्मै)। **यन्** (यदि) **तहिलन** (तोल्यते) **गति निक** (गतिः) **कालिः**[3] (द्वयोः)। **ल्विः** (विशेषः) **त्मॅन्** (खलु) **रक्व** (अथ) **भार** (भारः) **निकं पुण्य हुरिप्**[4] (जीवनपुण्यस्य) **रिं**[5] **प्राणी** (एकस्मै) **ससिकि** (प्राणिने) ॥

Alms and gifts to all weighed against gift of life to one, the latter is certainly weightier.

१-१. क नास्ति ।   कालिः । (सदण्डः) ।   ५. ज—रि ।
२. छ—हुरिप् । (सदण्डः) ।   ४. छ—हुरिप् ।, ज—हुरिप ।
३. ग ज—कलिः ।, च छ—   (सदण्डः) ।

ᬦ ᬳᬶ ᬧ᭄ᬭᬵᬡᬵᬢ᭄ ᬧ᭄ᬭᬶᬬᬢᬭᬂ ᬮᭀᬓᬾ ᬓᬶᬜ᭄ᬘᬦ ᬯᬶᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᭞
ᬢᬲ᭄ᬫᬵᬤ᭄ᬤᬬᬵᬁ ᬦᬭᬄ ᬓᬸᬃᬬ᭄ᬬᬵᬤ᭄ ᬬᬣᬵᬢ᭄ᬫᬦᬶ ᬢᬣᬵ ᬧᬭᬾ ᭟ ᭑᭕᭒ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬮ᭄ᬯᬶᬄ ᬲᬗ᭄ᬓᬾᬂ ᬧ᭄ᬭᬵᬡ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬳᬶᬗ᭄ᬦ ᬫᬳᬸᬭᬶᬧ᭄ ᬳᬬᬸ ᬭᬶ ᬲᬃᬯᬪᬸᬢ ᭞ ᬫᬢᬗ᭄ᬜᬦ᭄ ᬫᬵᬲᬶᬳ ᬢ ᬓᬶᬢ ᭞ ᬓᬵᬲᬶᬄ ᬓᬶᬢ ᬫᬵᬧᬦ᭄ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬅᬲᬶᬳᬦᬓᬶᬢ ᬭᬶ ᬮᬦ᭄ ᭟

न हि प्राणात् प्रियतरं लोके किञ्चन विद्यते ।
तस्माद्दयां[1] नरः कुर्य्याद् यथात्मनि तथा परे ॥ १५२ ॥

अप[न्] (यतः) **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **ल्विह** (वरं) **सङ्कें प्राण** (प्राणात्) **ङरन्य** (नाम)।

ङ्ङिः (केवलं) हुरिप् (जीवनं) मूल्य (मूल्यवत्) रिं त्रिलोक (त्रिलोके) । मतंन्यन् (तस्मात्) मासिह[2] (दयां कुर्यात्) जुग (हि) ङ्वंः (नरः) ।[3] सासिः ([यथा] सर्वा दया) निं वं मावक् (आत्मने) । मङ्कन (तथा) असिहर्निं (दयां कुर्यात्) वं (जनः) रिं[4] लेन् (परे) ॥

There is nothing dearer than life. Therefore one should be as kind to others as to himself.

MBh.13.116.12 (Citraśālā ed.) a) Some mss. प्राणैः for प्राणात्.

१. क—तस्मद्धाय, ख ग— तस्मद्दायान्, च—तस्मद्धय, छ—तस्मद्दय, ज—तस्मद्धयन् ।

२. छ—मासि ।

३. क ज नास्ति दण्डः ।

४. च छ—इं ।

ᬅᬓ᭄ᬭᭀᬥᬦᬄ ᬲᬢ᭄ᬬᬯᬵᬤᬷ ᬪᬹᬢᬵᬦᬵᬫᬯᬶᬳᬶᬂᬲᬓᬄ ᭞
ᬅᬦᬲᬹᬬᬄ ᬲᬤᬵᬘᬵᬭᭀ ᬤᬷᬃᬖᬫᬵᬬᬸᬭᬯᬵᬧ᭄ᬦᬸᬬᬵᬢ᭄ ᭟ ᭑᭕᭓ ᭟

ᬳᬦ ᬫᬗ᭄ᬓᬾ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓᬢᬫᬦ᭄ ᬓ᭄ᬭᭀᬥ ᭞ ᬅᬧᬕᭂᬄ ᬭᬶ ᬓᬲᬢ᭄ᬬᬦ᭄ ᭞ ᬢᬵᬢᬦ᭄ ᬧᬫᬵᬢᬶᬫᬵᬢᬶ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬤᭀᬱᬕ᭄ᬭᬵᬳᬷ ᭞ ᬢᬸᬯᬶ ᬰᬸᬤ᭄ᬥᬵᬘᬵᬭ ᭞ ᬲᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬓ᭄ᬭᬫᬦᬶᬭ ᭞ ᬓᬤᬷᬃᬖᬵᬬᬸᬱᬦ᭄ ᬧᬶᬦᬗ᭄ᬕᬸᬄ ᬦᬶᬭ ᬤ᭄ᬮᬵᬳ ᭞ ᬅᬤ᭄ᬬᬵᬧᬶ ᬫᬗ᭄ᬓᬾ ᬢᬸᬯᬶ ᭟

अक्रोधनः सत्यवादी भूतानामविहिंसकः ।
अनसूयः सदाचारो दीर्घमायुरवाप्नुयात्[1] ॥ १५३ ॥

हन्[2] (यदि) मङ्के (एषः) क्रमन्य (तत्क्रमः) ।[3] तन् (न) कतमन् (आविष्टः) क्रोध (क्रोधः) । अपगॅः (धीरः) रिं कसत्यन् (सत्ये) । तातन् (न जातु) पमातिमाति[4] (हिंसकः) ।[5] तन् (न) दोषग्राही (दोषग्राही) । [6]तुवि (अपि) शुद्धाचार[6] (शुद्धाचारः) ।[7] समङ्कन (यद्येवं) क्रमनिर (तस्य क्रमः) । कदीर्घायुषन् (दीर्घायुः) पिनङ्गुः निर (अवाप्यते तेन) द्लाह (परत्र) । अद्यापि[5] (अद्यापि) मङ्के (इह) तुवि (च) ॥

Not given to wrath, truthful, not hurting any creatures, not slandering, following the right conduct—thereby one lives long.

MBh.13.104.14 (Citraśālā ed.) b) Some mss. अप्यहिंसकः for अविहिंसकः. c) All mss. अनसूयुर्जिह्मश्च. d) All mss. शतं वर्षाणि जीवति. दीर्घमायुरवाप्नुयात् is MBh.12.327.104b.

१. ख—दीर्घ्याम°, ग—

दिग्घ्याम°, च छ ज— दिग्घ्र्यम° ।
२. क—हन त ।
३. क ग ज नास्ति ।
४. च—य मातिमाति ।
५. क नास्ति ।
६-६. क—शुद्धाचर तुवि ।
७. ज नास्ति दण्डः ।

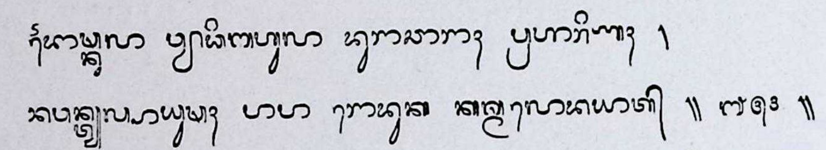

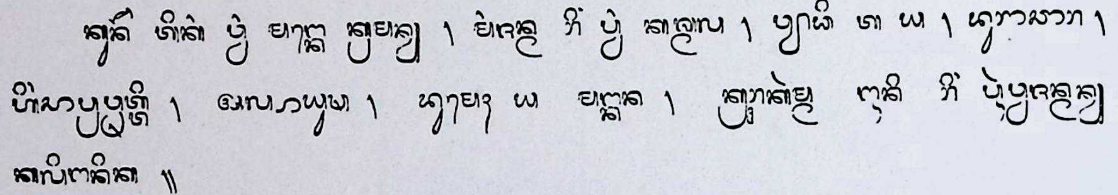

दौष्कुला व्याधिबहुला दुराचाराः प्रहारिणः[1] ।
भवन्त्यल्पायुषः पापा रोदुक? कश्मलोदयात् ।। १५४ ।।

कुनँ[2] (अथ) तिकं[3] (ये) व्वं[4] (नराः) मङ्के क्रमन्य[5] (एवंक्रमाः) ।[6] मंजन्म (जायन्ते) रिव्वं कश्मल (कश्मलनरेषु) । व्याधि[7] त य (व्याधिता ये) । दुराचार (दुराचाराः) । हिंसाप्रवृत्ति (हिंसाप्रवृत्तयः) । अल्पायुष (अल्पायुषः) ।[8] दुमेः य मङ्कन (कारणमेतस्य) ।[9] क्रूरकर्म्म (क्रूरकर्माणि) ङूनि (भूते) रिं[10] पूर्व्वजन्मन्य (स्वपूर्वजन्मनि) कलिङनिक (इत्युच्यते) ।।

Lowly born, infested by ailments, following evil ways, aggressive—such sinners do not live long. Their lives are cut short by the emergence of debasing elements.

---

[1] ग—प्रहरिकः ।
[2] क—कुनं ।
[3] छ—हिकं ।
[4] ग छ नास्ति ।
[5] ग—क्रमन्यं ।
[6] ज पुनरावृत्तिः— कदिग्घ्यंयुषन् पिनङ्गः निर दृलह। अद्यापि मङ्के तुवि ।। दौष्कुलः व्यधिबहुलः । दूरचरः प्रहरिणः । भवन्त्यल्पायुषः पापाः । रोदुक कस्मलोदयत् ।। कुनं तिकं व्वं मङ्के क्रमन्य ।
[7] छ—व्यडिक् ।
[8] छ नास्ति ।
[9] ग नास्ति ।
[10] ज—रि ।

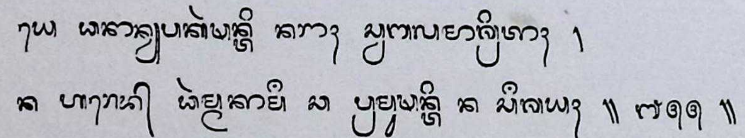

[illegible]
[illegible]
[illegible]

ये धनान्यपकर्षन्ति नराः स्वबलमाश्रिताः ।
न हरेद्द ? धर्म्मकामं च प्रमुषन्ति न संशयः ।। १५५ ।।

यप्वन् (यदि) **मङ्के** (एषः) **क्रम** (क्रमः) **निकं**[1] **व्वं** (नराणां)। **अङलप्** (गृह्णन्ति) **मास्** (धनानि) **निं**[2] **ममास्**[3] (धनिभ्यः)। **मकपङ्गड**[4] (आश्रित्य) **कशक्तिन्य** (स्वशक्तिं)। **क्वेः** (बाहुल्यात्) **निं**[5] **हम्बन्य** (स्वभृत्यानां)। **तातन्** (नैव) **मास्** (धनं) **निक** (यद्) **जुग** (हि) **इनलप्** (गृहीतं) **निक** (तैः)।[6] **अप** (किं) **प्व** (ततः) **धर्म्म** (धर्मः)। **अर्थ** (अर्थः)। **काम** (कामः)। **निक**[7] (एते) **मिलु**[8] (सह यान्ति) **कालप्** (गृहीताः) **देनिक** (तेन)।।

Recoursing to physical force they may rob people of their possessions (*artha*), but in return they lose all three, dharma, possessions (*artha*) and pleasures (*kāma*).

---

[1] च छ—निं ।
[2] ज—नि ।
[3] ग—पमास् ।
[4] च—पकपङध, छ—मकपङड ।
[5] क—नि ।
[6] क ख नास्ति ।
[7] ख—इका ।
[8] मू-√इलु ।

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

अहरन् कस्यचिद्[1] **द्रव्यं यो नरः सुखमावसेत् ।**
सर्व्वतः शङ्कितः स्तेनो[2] **मृगो ग्राममिवागतः**[3] **।। १५६ ।।**

कुनं[4] (अथ) **इक व्वं** (नरः) **तप्वन्** (नैव) **हन प्व**[5] (यदि) **इनलप्न्य** (हृतं तेन)। **दृब्य** (द्रव्यं) **निं असिर्ङसि** (कस्यचित्)। **य इक** (तद्) **वस्तु** (वस्तु) **निं तन् हन** (न विद्यते) **कतकुत्न्य** (यद्धीयते तेन)। **लीलासि**[6] (यथालीलं, यथेष्टं) **सपरन्य** (सर्वेषु स्वकृत्येषु)। [7]**कुनं** (परं) **इकं मलि** (स्तेनः)

ङरन्य (नाम) ।[७] सक्वन्यन् (सर्वद्रव्याणि) सर्व्वसंशय (सर्वसंशययुक्तानि) इरिय (तस्य) । निहन् (एतद्) पडन्य[८] (तत्समं) कदि (यथा) क्रम (क्रमः) निं मृग (मृगस्य) मर (आगतस्य) रिं ग्राम (ग्रामं) ॥

One who does not thieve and rob lives happily. A thief is ever afraid, like a deer who has entered a village.

MBh.12.251.14cd. ab) न किञ्चित् कस्यचित् कुर्वन् निर्भयः शुचिरावसेत्.

MBh.12.251.15ab. c) Our शङ्कितः is supported by M1.5-7, other mss. शङ्कते.

d) Poona text एयिवान् for our आगतः.

१. क—करश्चित्, ख ग ज—कश्चिन्न, च—काश्चिन, छ—काश्चिद ।

२. ख—ष्णेनः, ज—स्नेनः ।

३. क ज—°वगतः ।

४. ख—कुन ।

५. ख नास्ति ।

६. लीला + असिं ।

७-७. ग नास्ति ।

८. ख ग च छ ज नास्ति ।

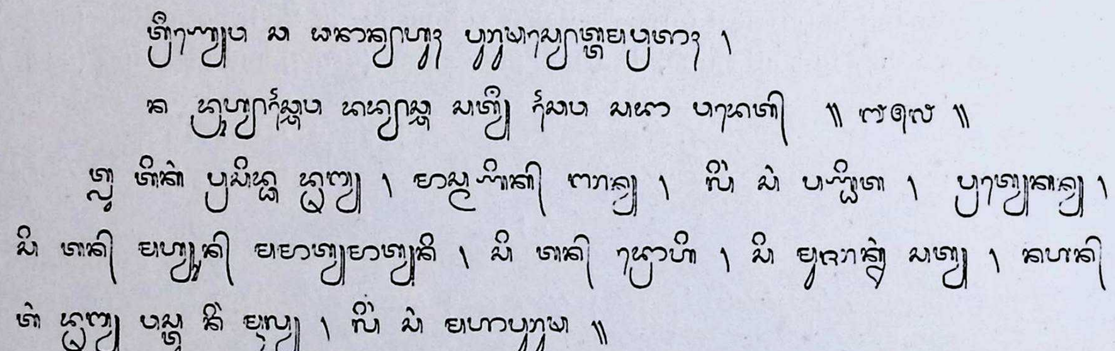

त्रीण्येव च घनान्याहुः पुरुषस्योत्तमव्रताः ।
न द्रुह्याच्चैव दद्याच्च सत्यं चैव सदा वदेत् ॥ १५७ ॥

त्लु (त्रीणि) तिकं प्रसिद्ध (प्रसिद्धानि) दृब्य[१] (द्रव्याणि) ।[२] मास् (सुवर्णं) मणिक् (माणिक्यं) ङरन्य (नाम) । लिं सं पण्डित (इत्युच्यते पण्डितैः) । प्रत्येकन्य (तेषु प्रत्येकं) । सि तन् मह्यन्[३] (अकामः) ममात्यमात्यनि[४] (मारयितुं) । सि तन्द्रोहि (अद्रोहः) । सि मुजरक्नं[५] सत्य (सत्यवचनं) । नहन् (इति) तं दृब्य[६] (द्रव्याणि) वस्तु (वस्तूनि) निं मूल्य (मूल्यवन्ति) । लिं सं (वचनं) महापुरुष (महापुरुषस्य) ॥

Three are highest vows and richest treasures—non-envy, gifts and veracity.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.120.10. a) All mss. तु पदान्याहुः. So also 3.198.89.

b) Most mss. °व्रतं, a few mss. °प्रति, some mss. °त्तमं व्रतं for व्रताः. MBh.3. 198.89 सतां वृत्तमनुत्तमम्.

c) All mss. द्रुह्येत् for द्रुह्यात्. So also 3.198.89.

d) Most mss. परं, some mss. परान् for सदा.

१. क—द्रव्य ।

२. क नास्ति ।

३. क ख ज—अह्युन् ।

४. क—ममत्यमत्यन, ग—मषत्यमत्यनि, ज—ममत्यमत्यनि ।

५. √उजर् । ग—मुजरक्न ।

६. क— दृव्य ।

ᬤᬸᬄᬔᬶᬦᬾ ᬩᬦ᭄ᬥᬸᬯᬃᬕ᭄ᬕᬵᬬ ᬲᬸᬳᬺᬤᬾ ᬲᬂᬰ᭄ᬭᬶᬢᬵᬬ ᬘ᭞
ᬬᬵ ᬦᬵᬪᬶᬤ᭄ᬭᬸᬳ᭄ᬬᬢᬵ ᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶᬄ ᬲᬵ ᬓᬺᬧᬵᬢᬶᬕᬭᬷᬬᬲᬷ ᭞᭞ ᭑᭕᭘ ᭞᭞

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬉᬮᬄ ᬫᬦᬸᬮᬸᬂ ᬭᬶ ᬓᬤᬂᬯᬃᬕ᭄ᬕ᭞ ᬓᬢ᭄ᬓᬦ᭄ ᬮᬭ ᬧ᭄ᬭᬶᬳᬢᬶ᭞ ᬬᬦᬶ ᬫᬶᬢ᭄ᬭ ᬓᬸᬦᬾᬂ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬭᬶ ᬫᬫᬭᬵᬰ᭄ᬭᬬ᭞ ᬬ ᬇᬓ ᬓ᭄ᬭᬸᬧ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬗ᭄ᬓᬲ᭄ ᬦᬶ ᬇᬦᬸᬢ᭄ᬢᬫ ᬇᬓ᭞᭞

दु:खिने बन्धुवर्गाय सुहृदे संश्रिताय च ।
या नाभिद्रुह्यता वृत्तिः सा कृपातिगरीयसी ॥ १५८ ॥

अपन् (अथ) इकं उलः (वृत्तं) मनुलुं (साहाय्यदानं) रिं कदंवर्ग (बन्धुवर्गाय) । कत्कन्[1] लर प्रिहति (व्याधिशोकाभिभूताय) । यनिं[2] मित्र (मित्राय) कुनें[3] (च) । अन् रिं ममराश्रय (शरणागताय) । य इक (इत्येषा) कृपा (कृपा) ङरन्य (नाम) । ङ्कस् (शिखरं) निं इनुत्तम[4] (उत्तमस्य) इक (तत्) ।।

The loving attitude for a kin in distress and for a friend seeking refuge is the most precious tenderness.

---

१. क-√त्क-अँन् ।

२. क—रिं ।

३. क—कुनं, ज—कुनाँ ।

४. च छ— उत्तम ।

ᬧᬭᬤᬵᬭᬵ ᬦ ᬕᬦ᭄ᬢᬯ᭄ᬬᬵᬄ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬯᬃᬡ᭄ᬡᬾᬱᬸ ᬓᬃᬳᬶᬘᬶᬢ᭄᭞
ᬦ ᬳᬷᬤᬺᬰᬫᬦᬵᬬᬸᬱ᭄ᬬᬂ ᬬᬣᬵᬦ᭄ᬬᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷᬦᬶᬱᬾᬯᬡᬫ᭄ ᭞᭞ ᭑᭕᭙ ᭞᭞

ᬇᬓᬂ ᬓᬧᬭᬤᬵᬭᬦ᭄᭞ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬤᬵᬬᬦᬶ ᬢᬦ᭄ ᬉᬮᬳᬓ᭄ᬦ᭞ [illegible] ᭞᭞

परदारा न गन्तव्याः सर्व्ववर्णेषु कर्हिचित् ।
न हीदृशमनायुष्यं यथान्यस्त्रीनिषेवणम् ॥ १५९ ॥

इकं कपरदारान्[1] (परदारत्वं) । सर्व्वदायनि (सर्वथा यतस्व) तन् उलहक्न[2] (अकरणे)

इक (तस्य) ।[3] **ह्यव** (न) **अङ्‌लहकॅन्**[4] (कुर्यात्) **अंस** (किञ्चिद्) **अमुहर**[5] (यत् करोति) **अल्पायुष** (अल्पायुष्यं) ॥

Nothing is more debasing than violating others' consorts.

MBh.13.104.20cd 21 ab. a) Many mss. read विद्यते (a few mss. दृश्यते). the feminine singular गन्तव्या.

d) All mss. लोके किञ्चन

१. च—कपरधरन्, घ—कपरडरन्, ज—कपरदरन् ।

२. ख—उलहकॅन् ।

३. छ नास्ति ।

४. क ग ज— ङ्‌ुलहकॅन् ।

५. क—अपुहर, ग ज—अमुहर्।

ᬢᬢ᭄ ᬧ᭄ᬭᬵᬚ᭄ᬜᬾᬦ ᬯᬶᬦᬷᬢᬾᬦ ᬚ᭄ᬜᬵᬦᬯᬶᬚ᭄ᬜᬵᬦᬯᬾᬤᬶᬦᬵ ᭞
ᬦᬵᬬᬸᬱ᭄ᬓᬵᬫᬾᬦ ᬲᬾᬯ᭄ᬬᬵᬄ ᬲ᭄ᬬᬸᬃᬫ᭄ᬫᬦᬲᬵᬧᬶ ᬧᬭᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬶᬬᬄ ᭟ ᭑᭖᭐ ᭟

ᬬ ᬢ ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬲᬂ ᬧ᭄ᬭᬵᬚ᭄ᬜ ᭞ ᬲᬂ ᬲᬸᬰᬷᬮ ᭞ ᬲᬂ ᬩ᭄ᬭᬸᬄ ᬭᬶ ᬧᬭᬶᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᭞ ᬲᬂ ᬅᬳ᭄ᬬᬸᬦ᭄ ᬤᬷᬃᬖᬵᬬᬸᬱ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬮᬫ᭄ᬩᬮᬫ᭄ᬩᬵᬦ᭄ ᬚᬸᬕ ᬲᬶᬭ ᭞ ᬫᬗᭂᬦᬗᭂᬦ ᬓᬧᬭᬤᬵᬭᬵᬦ᭄ ᭟

तत् प्राज्ञेन विनीतेन ज्ञानविज्ञानवेदिना ।
नायुष्कामेन[1] सेव्याः स्युर्म्मनसापि परस्त्रियः ॥ १६० ॥

य त (अथ) **मतंन्य** (तत्कारणं) । **सं प्राज्ञ** (प्राज्ञः) । **सं सुशील** (सुशीलः) । **सं ब्रुः** (ज्ञानी) **रि**[2] **परिज्ञान** (परिज्ञानेषु) ।[3] **सं** (यः) **अह्युन्** (कामयते) **दीर्घ्यायुष** (दीर्घायुष्यं) । **तर्** (न) **लम्बलम्बान्** (स्तोकं) **जुग** (अपि) **सिर** (सः) । **मङॅनङॅनं**[4] (मनसा चिन्तयेत्) **कपरदारान्**[5] (परदारत्वं) ॥

A wise disciplined soul, conscious of its obligatious and striving for righteous living does not harbour evil with regard to others' womenfolk.

---

१. क च छ ज—अयुष्कामेन ।

२. ज नास्ति ।

३. ख नास्ति ।

४. ग—मङॅमङॅनङ ।

५. ग—कापराधरन्, च—कपरधारन्, छ—कपरडारन्, ज—कपरदरन् ।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭑᭖᭑ ᭟

[illegible]

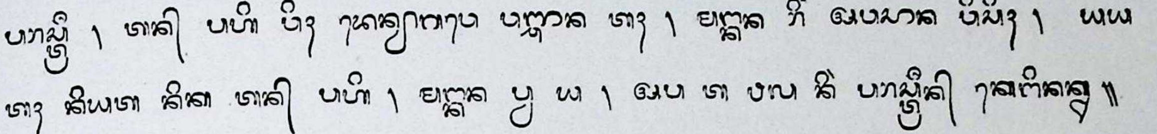

तदेव संस्पर्शसुखं सैव चान्ते विडम्बना ।
स्वासु चान्यासु च स्त्रीषु परस्त्रीष्वथ को गुणः ॥ १६१ ॥

लवन् (अथ) **त विः** (च) **इकं**[1] **मुख** (सुखं) **निं अहरस्** (संस्पर्शस्य) **म्वं स्त्री निङ्कं**[2] (स्व-स्त्रीभिः)।[3] [4]**य[न्]तः**[4] (यदथ) **कत्मु** (प्राप्यते) **इरिकं परस्त्री** (परस्त्रीषु) । **तन्** (न) **पहि** (भेदः) **विः** (हि) **देन्यागवे**[5] (करोति हि) **वञ्चन** (वञ्चनं) **तः**[6] । **मङ्कन** (एवं) **रिं अवसान** (अवसाने) **विसिः** (विडम्बना) । **यय तः** (अथ) **नियत** (नियतत्वं) **निक** (तस्य) **तन्** (न) **पहि** (भेदः) । **मङ्कन म्व य** (इत्येवं) । **अप** (अथ) **त** (किं) **फल** (फलं) **निं**[7] **परस्त्री**[8] (परस्त्रीणां) **न् केङिनक्न** (काम्यमानानां) ॥

The same is the joy of touch, the same the mockery at the end. There is hardly any difference between one's own spouse and other dames. Why then run after others.

---

१. च छ नास्ति ।　　ज—यातः ।　　७. ज—नि ।
२. च—निकंङ्कं ।　　५. दे-न्य-अ-√गवे । क—देन्यगवै,　　८. ख—स्त्री, ग—पलस्त्रि ।
३. च छ नास्ति ।　　ग ज—देन्यगवे ।
४-४. क—यातः नियत, च छ　　६. क—नः ।

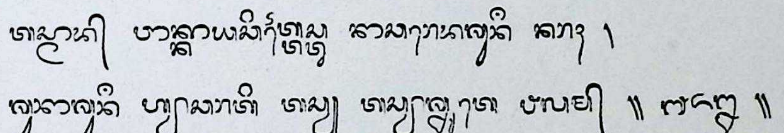

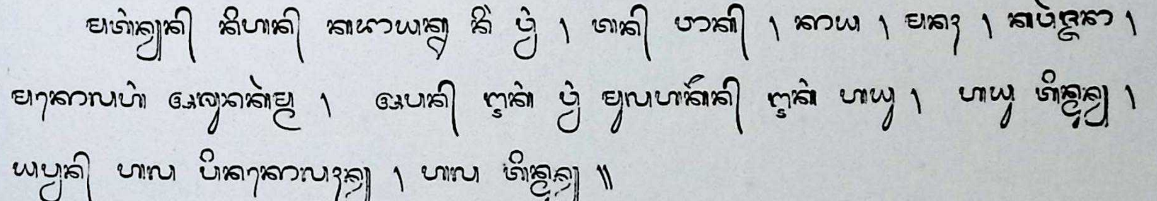

तस्माद् वाक्कायचित्तैस्तु नाचरेदशुभं नरः ।
शुभाशुभं ह्याचरति तस्य तस्याश्नुते फलम् ॥ १६२ ॥

मतंन्यन्[1] (तस्माद्) **निहन्** (एतद्) **कदायक्न** (आचरितव्यं) **निं व्वं** (नरेण) । **तन्** (न) **वाक्** । **काय**[2] । **मनः**[3] (वाक्कायमनांसि) । **कवर्ज्जना** (वर्ज्येरन्) ।[4] **मकोलहं**[5] (आचर्तुं) **अशुभकर्म्म** (अशुभकर्म) । **अपन्** (यतः) **इकं** (यः) **व्वं** (नरः) **मुलहकॅन्** (करोति) **इकं** (शुभं) **हयु** (कर्म) । **हयु** (शुभं) **तिन्मुन्य**

(अश्यते तेन) । यप्वन् (यदि) हल (पापं) पिनकोलःन्य (आचर्यंते तेन) । हल[6] (पापं) तिन्मुन्य (अश्यते तेन) ॥

Let speech, body and mind not act viciously. For, every act, noble or vicious, that is done there is a corresponding reward and punishment.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.13.6. a) All mss. वाक्कायमनसा.

c) Mss. शुभाशुभान्याचरन् हि or शुभान्येवाचरन् लोके.

d) Some mss. भक्तो नारायणस्य हि.

१. क च छ—°न्य ।

२. क—तन् काय ।

३. क—तन् मनः ।

४. क ख नास्ति दण्डः ।

५. मक-√उलः-अ-ङ ।

६. ग ज—अहल ।

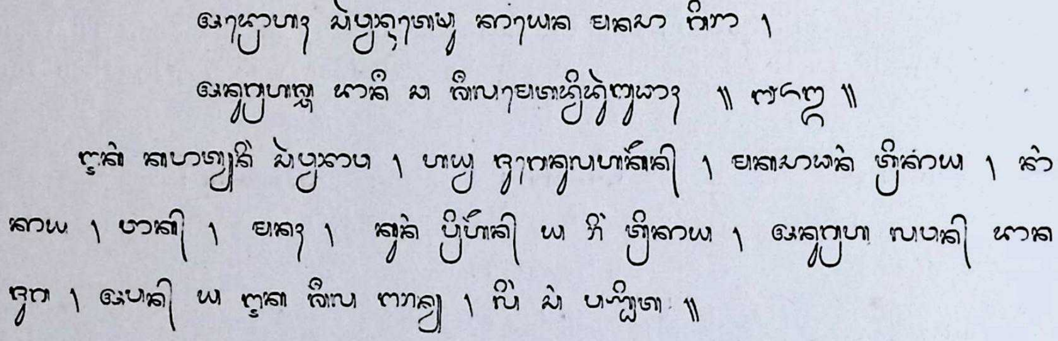

अद्रोहः[1] सर्व्वभूतेषु कायेन मनसा गिरा ।
अनुग्रहश्च दानं च शीलमेतद्विदुर्बुधाः ॥ १६३ ॥

इकं (यद्) कपात्यन् (मारणं) इं सर्व्वभाव (सर्वभावानां) । हय्व (न) जुगेनुलहकॅन्[2] (हि क्रियेत) ।[3] मकसाधनं (साधनं कृत्वा) त्रिकाय (त्रिकायं) । नां (अर्थात्) काय (काय-) । वाक् (वाक्-) । मनः (मनांसि) । कुनं[4] (परं) प्रिहॅन्[5] (यतितव्यं) य रिं त्रिकाय (त्रिकायेन) । अनुग्रह (अनुग्रहः) लवन् (च) दान् (दानं) जुग (एव) । अपन् (यतः) य इक (तद्धि) शील (शीलं) ङरन्य (नाम) । लिं सं (वचनं) पण्डित (पण्डितानां) ॥

Thinking, speaking and acting without malice, positive kindness, making gifts—this is moral conduct (*śila*).

MBh.3.281.34. b) All mss. कर्मणा for कायेन (no v.l.).

d) All mss. सतां धर्मः सनातनः (no v.l.). MBh.12.156.21 is identical with 3.281.34 (with minor v.l.).

१. क ख ग—अदोहस्, च—अदोह, छ—अनोह, ज—

अदोःहस् ।
२. क—°कन् ।
३. छ नास्ति ।
४. ख—कुनँ ।
५. क— प्रिहन् ।

ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬄ ᬲᬢ᭄ᬬᬁ ᬢᬣᬵ ᬯᬺᬢ᭄ᬢᬁ ᬩᬮᬁ ᬰ᭄ᬭᬷᬰ᭄ᬘᬿᬯ ᬧᬜ᭄ᬘᬫᬄ ᭞
ᬦᬶᬰ᭄ᬘᬬᬾᬦ ᬫᬳᬵᬭᬵᬚ ᬲᬤᬵ ᬦᬵᬲ᭄ᬢ᭄ᬬᬢ᭄ᬭ ᬲᬁᬰᬬᬄ ᭟ ᭑᭖᭔ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬲᬢ᭄ᬬ ᭞ ᬫᬃᬬ᭄ᬬᬵᬤᬵᬬᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬓᬰᬓ᭄ᬢᬶᬦ᭄ ᭞ ᬰ᭄ᬭᬷ ᭞ ᬓᬶᬦᬦᬶᬰ᭄ᬘᬬᬦ᭄ ᬇᬓ ᭞ ᬰᬷᬮ ᬳᬾᬢᬸᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬳᬦ ᭟

धर्म्मः सत्यं तथा वृत्तं बलं श्रीश्चैव पञ्चमः ।
निश्चयेन महाराज सदा नास्त्यत्र संशयः ॥ १६४ ॥

अपन् (अथ) इकं धर्म्मं (धर्मः) ।[1] सत्य (सत्यं) । मर्य्यादायुक्ति (मर्यादायुक्तिः) । कशक्तिन् (शक्तिः) ।[1] श्री (श्रीः) ।[2] किननिश्चयन् (निश्चितं) [3]इक (तद्) । शील[3] (शीलं) हेतुन्यन् (हेतुः) हन (अस्तित्वस्य) ॥

Dharma, truth and right, prowess and wealth—these are the sustaining roots of śīla.

MBh.12.124.60. b) All mss. बलं चैव तथा ह्यहम् (v.l. तथाप्यहम्). c) Poona text शीलमूला (v.l. शीलं मूलं). Our महाराज is supported by D7 S, others महाप्राज्ञ (v.l. °प्रज्ञ). Kawi paraphrase is based on शीलमूलाः. निश्चयेन is an intruder. d) D7 S तथा for सदा.

१. छ नास्ति ।
२. ग नास्ति ।
३-३. क—इकन्शील ।

ᬰᬷᬮᬾᬦ ᬳᬶ ᬢ᭄ᬭᬬᭀ ᬮᭀᬓᬵᬄ ᬰᬓ᭄ᬬᬵ ᬚᬾᬢᬸᬁ ᬦ ᬲᬁᬰᬬᬄ ᭞
ᬦ ᬳᬶ ᬓᬶᬜ᭄ᬘᬶᬤᬲᬵᬥ᭄ᬬᬁ ᬯᬿ ᬮᭀᬓᬾ ᬰᬷᬮᬾᬦ ᬦᬶᬰ᭄ᬘᬶᬢᬄ ᭟ ᭑᭖᭕ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬢ᭄ᬭᬶᬪᬸᬯᬦ ᬓᬧᬶ ᭞ ᬰᬷᬮᬰᬷᬮᬦ᭄ᬬᬦᬾᬦ᭄ ᬇᬓᬦ᭄ ᬅᬧᬦ᭄ ᭞ ᬓᬲᬵᬥᬦ ᬧᬶᬃ ᭞ ᬢ᭄ᬓ ᬰᬶᬓ ᬲᬶ ᬅᬧᬦᬶᬃ ᬦᬶ ᬰᬷᬮᬬᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬓᬦ᭄ ᬳᬦ ᬓᬦ᭄ ᬓᬲᬵᬥ᭄ᬬᬦ᭄ ᬢ᭄ᬓ ᬰᬶᬓ ᬲᬶ ᬧᬸᬰᬷᬮ ᭟

शीलेन हि त्रयो लोकाः शक्या जेतुं न संशयः ।
न हि किञ्चिदसाध्यं वै लोके शीलेन निश्चितः ॥ १६५ ॥

अपन् (अधुना) **इकि** (एतानि) **त्रिभुवन** (त्रिभुवनानि) **तुवि**[1] (अपि)। **किननिश्चयकॅन्** (निश्चितं) **इकान्** **अलह** (जेयानि)। **ककवश** (वशीकर्तुं) **विः** (शक्यानि)। **दे** **निक** **सं** **अपगॅः** (धीरेण) **रिं** **शीलयुक्ति** (शीलयुक्त्या)। **अपन्**[2] (यतः) **तन्** **हन** (नास्ति) **तन्** (न) **कत्कन्**[3] (जीयते) **दे** **निक** **सं** **सुशील**[4] (सुशीलेन) ॥

With śīla one can conquer the three worlds. Śīla is the invincible instrument.

MBh.12.124.15. d) N लोके शीलवतां भवेत् (D7 S सतां for भवेत्).

१. ज—वि।

२. ख—आप, ग च छ ज—अप।

३ः ज—कत्क।

४. च—स्वशिल।

ᬰᬷᬮᬂ ᬧ᭄ᬭᬥᬵᬦᬂ ᬧᬸᬭᬸᬱᬾ ᬢᬤ᭄ᬬᬲ᭄ᬬᬾᬳ ᬧ᭄ᬭᬡᬰ᭄ᬬᬢᬶ ᭞
ᬦ ᬢᬲ᭄ᬬ ᬚᬷᬯᬶᬢᬾᬦᬵᬃᬣᭀ ᬤᬸᬄᬰᬷᬮᬂ ᬓᬶᬁᬧ᭄ᬭᬬᭀᬚᬦᬫ᭄ ᭟ ᭑᭖᭖ ᭟

ᬰᬷᬮ ᬓ᭄ᬢᬶᬓᬂ ᬧ᭄ᬭᬥᬵᬦ ᬭᬶ ᬤᬤᬶ ᬯ᭄ᬯᬂ ᭞ ᬳᬦ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᬦᬶ ᬤᬤᬶ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬤᬸᬰ᭄ᬰᬷᬮ ᭞ ᬅᬧᬭᬦ᭄ ᬢ ᬧ᭄ᬭᬬᭀᬚᬦ ᬦᬶᬓ ᬭᬶ ᬳᬸᬭᬶᬧ᭄ ᭞ ᬭᬶ ᬯᬶᬪᬯ ᭞ ᬭᬶ ᬓᬧ᭄ᬭᬚ᭄ᬜᬵᬦ᭄ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬯ᭄ᬬᬃᬣ ᬇᬓ ᬓᬩᬾᬄ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬰᬷᬮᬬᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᭟

शीलं प्रधानं पुरुषे तद्यस्येह प्रणश्यति ।
न तस्य जीवितेनार्थो दुःशीलं किंप्रयोजनम् ॥ १६६ ॥

शील (शीलं) **क्तिकं** (ननु) **प्रधान** (प्रधानं) **रिं** **ददि** **व्वं** (पुरुषभावे)। **हन** (विद्यते) [1]**प्रवृत्ति** (प्रवृत्तिः) **नि** **ददि** **व्वं**[1] (मनुष्यभावस्य) **दुश्शील** (दुश्शीलत्वे)। **अपरन्**[2] (किं) **त** (अथ) **प्रयोजन** (प्रयोजनं) **निक** (तस्य) **रिं** **हुरिप्** (जीवितेन)। **रिं** **विभव** (धनेन)। **रिं** **कप्रज्ञान्** (प्रज्ञया)। **अपन्**[3] (यतः) **व्यर्थ** (व्यर्थं) **इक** (तत्) **कबेः** (सर्वं)। **य[न्]** (यदि) **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **शीलयुक्ति**[4] (शीलयुक्तिः) ॥

In man śīla is preeminent. With its loss, life loses its meaning.

MBh.5.34.46. d) All mss. न धनेन न बन्धुभिः.

१-१. क नास्ति।

२. क—अपन्।

३. ग—अप।

४. क—शिला।

ᬤ᭄ᬬᬯᬶᬲᬤᬯᬶ ᬰᬷᬢᬮᬦ ᬯᬶᬪᬶᬦᬶ ᬢ᭄ᬦᬯ ᬧ᭄ᬭᬤᬵᬬᬢᬶ ᭞
ᬅᬧᬶ ᬯᬸᬤ᭄ᬥᬶ ᬚᬸ ᬓᬷᬃᬢ᭄ᬢᬶ ᬲᬸᬪᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬲᬵᬧᬶ ᬧ᭄ᬭᬤᬵᬬᬢᬵ ᭟ ᭑᭖᭗ ᭟

ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶ ᬩ᭄ᬭᬵᬳ᭄ᬫᬡ ᬢᬸᬳ ᬢᬸᬯᬶ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬤᬸᬰ᭄ᬰᬷᬮ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬬᭀᬕ᭄ᬬ ᬓᬢ᭄ᬯᬂᬗᬦ᭄ ᭞ ᬫᭀᬦ᭄
ᬰᬹᬤ᭄ᬭ ᬢᬸᬯᬶ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬥᬵᬃᬫ᭄ᬫᬶᬓ ᭞ ᬲᬸᬰᬷᬮ ᭞ ᬧᬹᬚᬵᬦ᭄ ᬓᬢ᭄ᬯᬗᬦ ᬚᬸᬕᬾᬓ ᭞ ᬮᬶᬂ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬅᬚᬶ ᭟

ज्यायांसमपि शीलेन विहीनं नैव पूजयेत् ।
अपि शूद्रं तु धर्म्मज्ञं सद्वृत्तं चापि पूजयेत् ॥ १६७ ॥

यद्यपि[1] (यद्यपि) **ब्राह्मण** (ब्राह्मणः) **तुह** (वृद्धः) **तुवि** (अपि) । **यन्** (यदि) **दुश्शील** (दुःशीलः) ।[2] **तन्** (न) **योग्य** (योग्यः) **कत्वॅङन**[3] (पूजयितुं) ।[2] **मोन्** (यदि) **शूद्र तुवि** (शूद्रोऽपि) ।[2] **यन्** (यदि) **धार्म्मिक** (धार्मिकः) । **सुशील** (सुशीलः) । **पूजान्** (पूजनीयः) **कत्वङन** (माननीयः) **जुगेक** (हि सः) । [4]**लिं** (वचनं) **सं ह्यं अजि**[4] (धर्मशास्त्रस्य) ॥

One superior in status but weak in śila claims no respect. On the other hand, a śūdra, low in status, but versed in dharma and correct in conduct, is worthy of respect.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.48.48. b) Some mss. रहितं for विहीनं.
c) Some mss. च for तु.

Some mss. सद्वृत्तं for धर्मज्ञं.
d) Some mss. धर्मज्ञं for सद्वृत्तं, and इह, अपि or अभि for चापि.

१. क—यद्यपिन् ।
२. छ नास्ति ।
३. क-√त्वं-अन्-अ ।
४-४. क नास्ति ।

ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᬭᬳᬬᬸ ᬓ᭄ᬢ ᬲᬵᬥᬦ ᬦᬶ ᬭᬸᬫᬓ᭄ᬱᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬅᬚᬶ ᭞ ᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᬧᬕᭂᬄ
ᬏᬓᬢᬵᬦ ᬲᬵᬥᬦ ᬭᬶ ᬓᬭᬓ᭄ᬱᬦᬶᬭ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬭᬹᬧ ᭞ ᬲᬶ ᬭᬤᬶᬦ᭄ ᬧᬂᬭᬓ᭄ᬱ ᬇᬭᬶᬓ ᭞
ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬓᬲᬸᬚᬦ᭄ᬫᬦ᭄ ᭞ ᬓᬲᬸᬰᬷᬮᬦ᭄ ᬲᬵᬥᬦ ᬭᬶ ᬓᬳᬦᬦ᭄ ᬓᬸᬮ ᭟

वृत्तेन रक्ष्यते धर्म्मो विद्या योगेन रक्ष्यते ।
मृजया रक्ष्यते रूपं कुलं शीलेन रक्ष्यते ॥ १६८ ॥

प्रवृत्ति रहयु[1] (धर्मप्रवृत्तिः) **क्त** (खलु) [2]**साधन** (साधनं) **नि**[2] **रुमक्षं**[3] **धर्म्म** (धर्मरक्षायाः) । **यप्वन्** (या हि) **सं ह्यं अजि** (विद्या) । [4]**ज्ञान** (ज्ञानं) **पगॅः**[4] (सन्ततं) **एकतान** (एकतानं) **साधन** (साधनं) **रि करक्षनिर** (तद्रक्षायाः) । [5]**कुनं** (अथ) **इकं** (यद्) **रूप** (रूपं) ।[5] **सि रदिन्** (मृजा) **पंरक्ष** (रक्षिका) **इरिक** (तस्य) । **यप्वन्** (यद्धि) **कसुजन्मन्** (सुजन्म) । **कसुशीलन्** (सुशीलं) **साधन**

(साधनं) निं रुमक्ष इक (तद्रक्षणस्य) ॥

Conduct guards dharma, diligence guards learning, cosmetics guard beauty, śīla guards high birth.

MBh.5.34.37. a) All mss. सत्येन for वृत्तेन. b) योगेन is N reading, S (mostly) अभ्यासेन. d) Only one ms. D1 reads शीलेन, all others वृत्तेन.

१. क—रहहयु।

२-२. ख—साधनिं, छ—साडननि।

३. छ—रुमाक्षें, ज—रुमक्षा।

४-४. क ख च छ—ज्ञानापगं:।

५-५. क नास्ति।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

आत्मानमाख्याति ¿कुली[1] न यो[2] नरः? स्वशीलचारित्रकृतैः शुभोदयैः।
प्रणष्टमप्यात्मकुलं तथा नरः पुनः प्रकाशं कुरुते स्वशीलतः ॥ १६९ ॥

उलः (वृत्तं) रहयु (धर्म्यं) मर हेतु (हेतुः) निकं (येन) व्वं (नरस्य) किनव्रुहन्[3] (ज्ञायते) कसुजन्मन्य (सुजन्म)। यद्यपिन् (यद्यपि) हिलङ (प्रणष्टं स्यात्) वतं (हि) कव्वङन् (कुलं)। [4]यन् (यदि) सुशील (सुशीलः) इकं (सः) व्वं (नरः)।[4] न्दान् (तदा) किनव्रुहन् (ज्ञायते) मुवः (पुनः) कव्वङन् (कुलं) इक (तद्) ॥

A man is proclaimed by his śīla, conduct or actions and their consequences. One's śīla illumines and broadcasts one's birth even though it might have been forgotten and lost.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.48.49. a) All mss. हि कर्मभिर्नरः for कुली न यो नरः. b) Most mss. सु for स्व. Most mss. कुलैः, a few कृतं for कृतैः. Most mss. शुभाशुभं or शुभाशुभैः for शुभोदयैः. c) Many mss. प्रनष्ट°. Many mss. अप्याशु for अप्यात्म. d) Many mss. प्रकाशीकुरुते. All mss. कर्मभिः or कर्मतः for शीलतः.

१. क ख ग च छ ज—कुलि।

२. क—योर्।

३. क-°इन्°-√व्रुः-अन्।

४-४. ख ग च छ ज नास्ति।

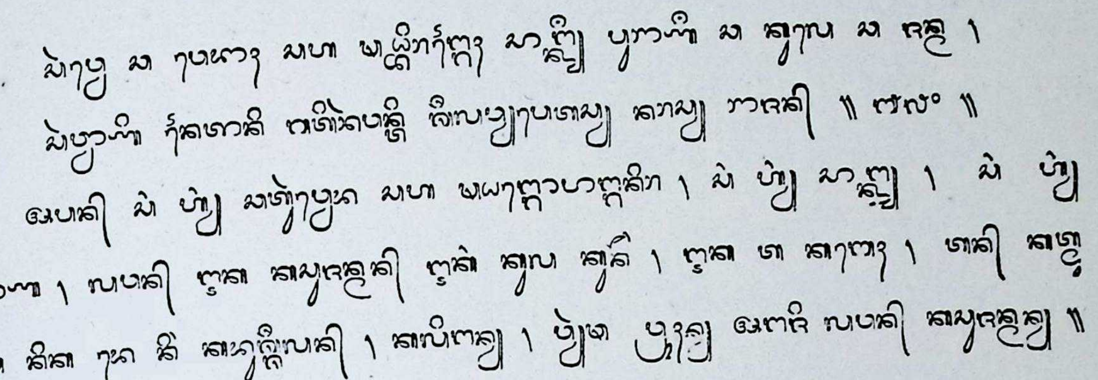

सर्व्वे च वेदाः सह षड्भिरङ्गैः साङ्ख्यं पुराणं च कुले च जन्म ।
सर्व्वाणि नैतानि गतिर्भवन्ति शीलव्यपेतस्य नरस्य[1] राजन् ॥ १७० ॥

अपन् (अथ) सं ह्यं चतुर्व्वेद[2] (चत्वारो वेदाः) सह (सह) षडङ्गोपाङ्गनिर (षडङ्गोपाङ्गैः) । सं ह्यं साङ्ख्य (सांख्यं) । सं ह्यं पुराण[3] (पुराणं) । लवन् (च) इक कसुजन्मन् (सुजन्म) इकं कुल (कुले) कुनें[4] (च) । इक त कबेः (एतानि सर्वाणि) ।[5] तन् (न) कत्मु (लभ्यते) फल (फलं) निक[6] (एतेषां) दे निं कदुश्शीलन्[7] (दुःशीलत्वात्) ।[8] कलिङन्य (अर्थात्) । व्यर्थ (व्यर्थं) वुःन्य[9] अर्ज्जि (तस्य शास्त्रस्याध्ययनं) लवन् (च) कसुजन्मन्य[10] (तत्सुजन्म) ॥

Knowledge of Vedas, of their six branches and sub-branches, of Sāṅkhya and Purāṇa, high birth—all these avail not in the absence of śīla.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.22.12. c) All mss. नैतानि सर्वाणि.

d) Many mss. नृप द्विजस्य for नरस्य राजन्.

[1] छ नास्ति ।

[2] च छ—सदण्डः ।

[3] छ—पुराणः ।

[4] क—कुनं ।

[5] च छ नास्ति ।

[6] छ—निका । (सदण्डः) ।

[7] क—दुंश्शील, ज—दुर्शिलन् ।

[8] क नास्ति ।

[9] क ख—वृन्य, छ—वृक्न्य ।

[10] छ—कसुजन्मन् ।

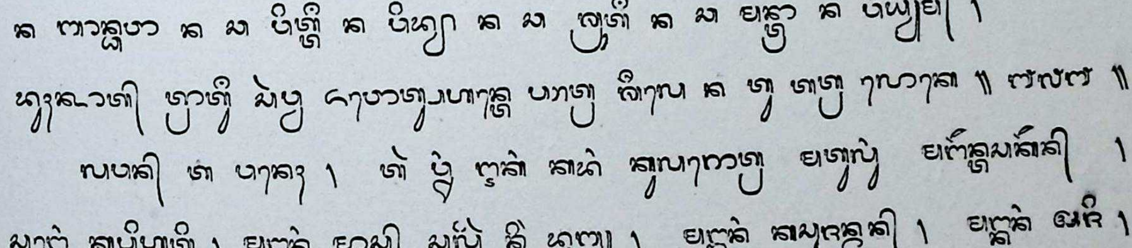

[illegible]

[illegible]

न बान्धवा न च वित्तं न विद्या न च श्रुतं न च मन्त्रा न वीर्य्यम् ।
[1]दुःखात् त्रातुं[1] सर्व्व एवोत्सहन्ते परत्र शीले न तु तत्र लोके ॥ १७१ ॥

लवन् (अथ) त वनेः (चान्यद्) । तर् (न) व्नं (उत्सहन्ते) इकं कदं (बान्धवाः) कुलगोत्र (कुलगोत्रं) मतुलुं (उपकर्तुं) मङॅन्तसकॅन् (तारणे) । सङ्कॅ कप्रिहति (शोकात्) । मङ्क्नं[2] (तथा) मास् (वित्तं) सल्विर् (सर्वविधं) निं[3] दृब्य (द्रव्यं) । मङ्क्नं[2] (तथा) कसुजन्मन् (सुजन्म) । मङ्क्नं (तथा) अजि (विद्या) । मङ्क्न[4] (तथा) सं ह्यं मन्त्र (मन्त्राः) । मङ्क्नं[2] (तथा) वीर्य्य (वीर्यं) । तन् (न) व्नं (उत्सहन्ते) जुगंक (अपि ते) मनुलुं[5] (उपकर्तुं) । कुनॅः[6] (परं) व्नं (उत्सहते) मनुलुं (उपकर्तुं) ।[7] कसुशीलन् (सुशीलं) जुग (हि) । अपन् (यतः) प्रसिद्ध (नूनं) व्नं (उत्सहते) [8]मडॅम् (निहन्तुं) इं[8] दुःख (दुःखं) रिं परलोक (परलोके) द्लाह (परत्र) ॥

Neither kinsmen, nor money, nor learning, nor scriptures, nor mantras, nor prowess—singly or collectively—have the capacity to take one out of distress. It is only śīla that can do so.

MBh.12.275.15. a) विद्या is found in no Poona ms. Poona reads कौली, कौल्यं or कुलीनं for न विद्या.

b) मन्त्राः is mostly N, S has mostly मन्त्रो.

d) Our तत्र लोके is not in Poona mss.(यान्ति शान्तिम्).

[1]-[1]. क—दुःकत्रातूं, ख—दुःकात्रातुं, ग—दुःकात्र, च—दुकत्र, छ ज—दुःकत्र ।

[2]. च छ—मङ्क्न ।

[3]. ज—नि ।

[4]. ख—मङ्क्नं ।

[5]. √तुलुं । ग—पनुलुं, छ—दं मनुलुं ।

[6]. क—कुनं ।

[7]. छ नास्ति ।

[8]-[8]. ख—हुमदॅमि, ग—मधॅमि, च—मध्मॅं, छ—मड्मॅं, ज—मदॅमि ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

यो लोकमनुगृह्णाति दरिद्रं दीनमानसम् ।
स पुत्रपशुभिर्वृद्धि यशश्चाक्षयमश्नुते ।। १७२ ।।

हन त[1] (विद्यतेऽथ) व्वं (नरः) मङ्के (एवं) क्रमन्य (क्रमो यस्य)। मवेः अनुग्रह (अनुगृह्णाति)।[2] मसुख (सुखयति) अगवे बोधन (बोधयति)।[1] [3]रि व्वं (नरं) दरिद्र (दरिद्रं)।[3] एनक् (सहर्षं) त य (अथ) मनःन्य[4] (तन्मनः)। इक त[5] व्वं (इति नरः) मङ्कन (ईदृशः)। वृद्धि (वर्धते) हनक्न्य (स्वपुत्रैः)। पुतुन्य (स्वपौत्रैः)। व्क (प्रजाभिः) वेत्न्य (तत्कारणं) त्कें[6] (यावत्) व्नंव्नंन्य (तच्छक्तिः)। लवन् (च) कोचपन् (यशः) इ[7] ल्कस्न्य (तदाचरणस्य) रि हयु (धर्मे) ।।

By coming to the aid of the poor and the depressed, one prospers in sons and cattle, and captures eternal glory.

---

१. ख नास्ति ।
२. ख ग ज नास्ति ।
३-३. ख ग च छ ज नास्ति ।
४. क—मनन्य ।
५. क ख ज—तं ।
६. च—त्के ।
७. क—इं ।

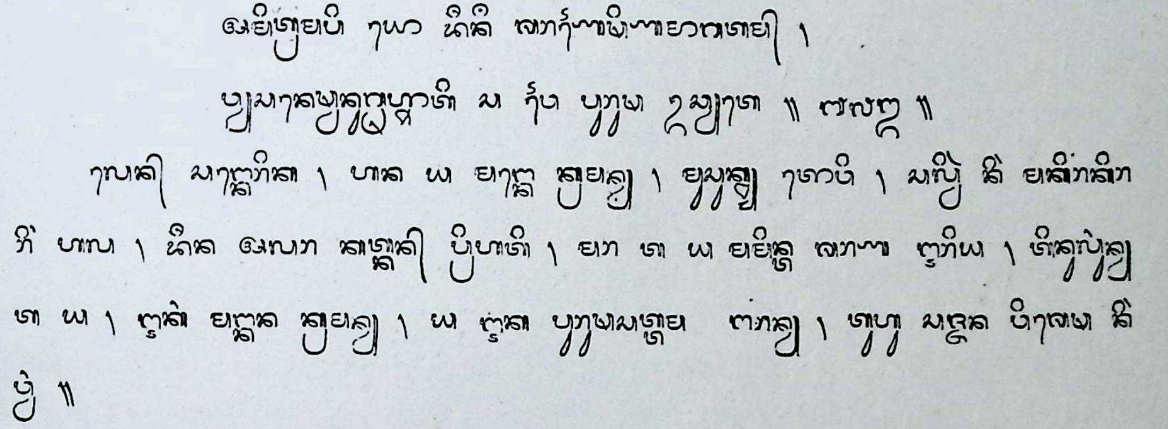

अमित्रमपि यो दीनं शरणैषिणमागतम्[1] ।
व्यसनेष्वनुगृह्णाति स वै पुरुष उच्यते ।। १७३ ।।

लेंन् (अन्यद्) सङ्केरिक[2] (अस्मात्)। हन य (विद्यतें) मङ्के (यस्यैवं) क्रमन्य (क्रमः)। ऱुसुक्न्य[3] (स्वममित्रं) तोवि (अपि)। सल्विर् (सर्वं) नि मकिरकिर (चिन्तकं) रि हल (पापानां)। दीन (दीनं) अलर (व्याधितं) कत्कन् (अभिभूतं) प्रिहति (शोकेन)। मर त य (आगतं)ममिन्त[4] (प्रार्थयन्तं) शरण (शरणाय) इरिय (तस्य)। तिनुलुंन्य (अनुगृह्यते तेन) त य (अथ सः)। इकं (इति) मङ्कन (एवं) क्रमन्य (तत्क्रमः)। य इक (सः) पुरुषसत्तम (पुरुषसत्तमः) ङरन्य (नाम)। तुहु (ध्रुवं) सज्जन (सज्जनः) विशेष (विशेषः) नि व्वं (नरेषु) ।।

It is the he-man who obliges even an enemy fallen on bad days, wretched, miserable and come in search of refuge.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.59.10. a) All mss. चेद् for यो.

c) All mss. व्यसने योऽनुगृह्णाति.

d) All mss. °सत्तमः for उच्यते.

१. च छ—शरणेसिनमगतम् ।

२. क च छ ज—सकेरिक ।

३. क—मुसुःक्न्य, ख—मुसुः, च ज—मुसुःन्य, छ—मुसक्न्य ।

४. क ख ज—मिन्त, ग—पिन्त ।

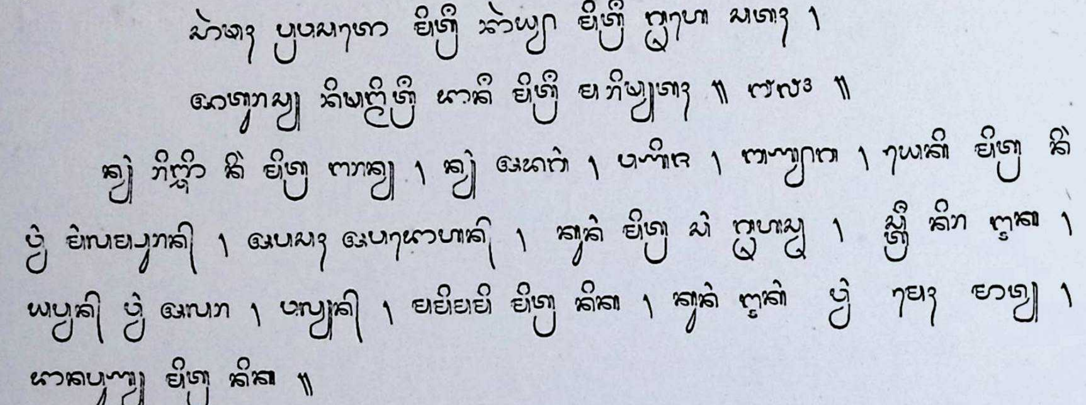

सार्थः प्रवसतो मित्रं भार्य्या मित्रं गृहे सतः ।
आतुरस्य भिषङ मित्रं दानं मित्रं मरिष्यतः[1] ॥ १७४ ॥

न्यं[2] (एते) **रिञ्चि** (प्रकाराः) **निं[3] मित्र** (मित्राणां) **ङरन्य** (नाम)। **न्यं अदगं** (सार्थः)। **वणिज । बण्याग** (वणिजः)। **येकि** (इत्येषः) **मित्र** (मित्रं) **निं[3] व्वं** (नरस्य) **मंलम्पुरन्[4]** (प्रवसतः)। **अपसः** (वियुक्तस्य) **अपदोहन्[5]** (दूरस्थितस्य)। **कुनं मित्र** (मित्रं) **सं गृहस्थ** (गृहस्थस्य)। **स्त्री निर इक** (तत्स्त्री)। **यप्वन्** (यो हि) **व्वं** (नरः) **अलर** (आतुरः)। **वल्यन्** (भिषक्)।[6] **ममिममि[7]** (वैद्यः) **मित्र निक** (तन्मित्रं)। **कुनं इकं व्वं** (यो नरः) **मेः** (आसन्नः) **मात्य** (मरणं)। **दानपुण्य** (दानपुण्यं) **मित्र निक** (मित्रं तस्य) ॥

On a journey the caravan is the friend, while in home wife is the ally, to the ailing the doctor and to the dying alms serve as the comrade.

MBh.3.297.45 (almost without variants).

१. क ख ग ज—मरष्यतः, च छ—मरस्यतः ।

२. क—निहन् ।

३. ग—नि ।

४ः √लम्पुर् ।

५. √दोः ।

६. ख नास्ति ।

७. क ख ग च छ ज—ममिममि । (सदण्डः) ।

ᬦ ᬫᬵᬢᬵ ᬦ ᬧᬶᬢᬵ ᬓᬶᬜ᭄ᬘᬶᬢ᭄ ᬓᬲ᭄ᬬᬘᬶᬢ᭄ ᬧ᭄ᬭᬢᬶᬧᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᭞
ᬤᬵᬦᬧᬣ᭄ᬬᭀᬤᬦᭀ ᬚᬦ᭄ᬢᬸᬄ ᬲ᭄ᬯᬓᬃᬫ᭄ᬫᬨᬮᬫᬰ᭄ᬦᬸᬢᬾ ᭟ ᭑᭗᭕ ᭟

ᬇᬓ ᬢᬂ ᬤᬵᬦ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬩᬧ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬇᬩᬸ ᭞ ᬉᬫᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬨᬮ ᬦᬶᬓ ᭞ ᬅᬂᬗ᭄ᬕ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬕᬸᬫᬯᬬᬓᭂᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬤᬵᬦᬧᬸᬡ᭄ᬬ ᭞ ᬬ ᬚᬸᬕ ᬉᬫᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬨᬮ ᬦᬶᬓᬂ ᬤᬵᬦᬧᬸᬡ᭄ᬬ ᭟

न माता न पिता किञ्चित् कस्यचित् प्रतिपद्यते ।
दानपथ्योदनो जन्तुः स्वकर्म्मफलमश्नुते ॥ १७५ ॥

इक (यद्) **तं** (अथ) **दान** (दानं)। **तन्** (न) **बप** (पिता)। **तन्** (न) **इबु** (माता)। **उमुक्ति** (भुंक्ते) **फल निक** (तत्फलं)। **अंङ्ग** (केवलं) **इकं** (यः) **व्वं** (नरः) **गुमवयकॅन्** (करोति) **इकं दानपुण्य** (दानपुण्यं)। [1]**य जुग** (स हि) **उमुक्ति** (भुंक्ते) **फल निकं** (फलं) **दानपुण्य**[1] (दानपुण्यस्य) ॥

Neither the mother nor the father share one's destiny. Alms supply health-giving provisions on the journey beyond. One can only eat the fruits of deeds done by one's self.

MBh.12.287.37. c) Some Poona mss. °पथ्यौदनो. १-१. क नास्ति ।

ᬅᬫᬵᬢ᭄ᬲᬃᬬ᭄ᬬᬂ ᬩᬸᬥᬵᬄ ᬧ᭄ᬭᬵᬳᬸᬃᬤᬵᬦᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬾ ᬘ ᬲᬂᬬᬫᬫ᭄ ᭞
ᬅᬯᬲ᭄ᬣᬶᬢᬾᬦ ᬦᬶᬢ᭄ᬬᬂ ᬳᬶ ᬢ᭄ᬬᬵᬕᬾ ᬢ᭄ᬯᬵᬲᬵᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᬰᬸᬪᬫ᭄ ᭟ ᭑᭗᭖ ᭟

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬢᬂ ᬤᬵᬦ ᬮᬶᬂ ᬲᬂ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬲᬶ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬓᬶᬫ᭄ᬩᬸᬭᬸ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬲᬶ ᬚ᭄ᬜᭂᬓ᭄ ᬭᬶ ᬓᬕᬯᬬᬦ᭄ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲᬵᬥᬦ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬬᬦ᭄ ᬮᬗ᭄ᬗᭂᬂ ᬇᬓ ᭞ ᬦᬶᬢ᭄ᬬ ᬓᬢᭂᬫ᭄ᬯᬦ᭄ ᬳᬬᬸ ᭞ ᬧᬟ ᬮᬯᬦ᭄ ᬨᬮ ᬦᬶ ᬢ᭄ᬬᬵᬕᬤᬵᬦ ᭟

अमात्सर्य्यं बुधाः प्राहुर्दानं धर्म्मे च संयमम् ।
अवस्थितेन[1] नित्यं हि त्यागे त्वासाद्यते शुभम् ॥ १७६ ॥

निहन् (एतद्) **तं** (अथ) **दान** (दानं) **लिं** (प्राहुः) **सं पण्डित** (बुधाः)। **इकं सि हय्व किम्बुरु** (अमात्सर्यं)। [2]**इकं**[3] **सि ज्नॅक्** (भोगः) **रि**[2] **कगवयन्**[4] **इं धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनस्य)। **अपन्** (यतः) **यन्** (यदि) **लङ्ङॅं** (नित्यं) **इक** (तद्)।[5] **नित्य** (नित्यं) **कतॅम्वन्**[6] (प्राप्यते) **इं**[7] **हयु** (धर्मेण)। **पड** (समं) **लवन् फल** (फलेन) **नि त्यागदान** (त्यागदानयोः) ॥

The wise are not jealous. They are not niggardly. They restrain themselves in dharma and are equipoised.

MBh.12.156.13. b) S and some N mss. दाने. c) For our हि all Poona mss. च. d) All Poona mss. सत्येनामत्सरी भवेत्.

१. ग—अहिङ्स्यन। २-२. क—ज्नक् त य मुलः रिं। ३. ख—इका। ४. छ—तग°, ज—गग°।

५. ग नास्ति। ६. ज—कत्मुन्। क-√तॅमु-अॅन्। ७. च—इ।

ᬤᬵᬦᬾᬦ ᬪᭀᬕᬷ ᬪᬯᬢᬶ ᬫᬾᬥᬵᬯᬷ ᬯᬺᬤ᭄ᬥᬲᬾᬯᬬᬵ ᭞
ᬅᬳᬶᬁᬲᬬᬵ ᬘ ᬤᬷᬃᬖᬵᬬᬸᬭᬶᬢᬶ ᬧ᭄ᬭᬵᬳᬸᬃᬫ᭄ᬫᬦᬷᬱᬶᬡᬄ ᭟ ᭑᭗᭗ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬨᬮ ᬦᬶ ᬢ᭄ᬬᬵᬕᬤᬵᬦ ᭞ ᬬᬵᬯᬢ᭄ ᬓᬢ᭄ᬫᬸ ᬪᭀᬕᭀᬧᬪᭀᬕ ᬭᬶ ᬧᬭᬮᭀᬓ ᬤ᭄ᬮᬵᬳ ᭞ ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬨᬮ ᬦᬶ ᬲᬾᬯᬓ ᬭᬶ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬓᬩᬬᬦ᭄ ᭞ ᬓᬢ᭄ᬫᬸ ᬫᬾᬥᬵᬕᬸᬡ ᭞ ᬲᬶ ᬬᬢ᭄ᬦᬵᬦ᭄ ᬓᬶᬢᬵᬢᬸᬢᬸᬃ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬨᬮ ᬦᬶ ᬅᬳᬶᬁᬲ ᭞ ᬲᬶ ᬢᬦ᭄ ᬧᬫᬵᬢᬶᬫᬵᬢᬶ ᭞ ᬓᬤᬷᬃᬖᬵᬬᬸᬱᬦ᭄ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬮᬶ ᬲᬂ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ ᭟

दानेन भोगी भवति मेधावी वृद्धसेवया[1] ।
अहिंसया च दीर्घायुरिति प्राहुर्म्मनीषिणः ।। १७७ ।।

कुनँ[2] (अथ) **फल** (फलं) **निं**[3] **त्यागदान** (त्यागदानयोः)। **यावत्** (यावत्) **कत्मुं**[4] (प्राप्नोति) **भोगोपभोग** (भोगोपभोगान्) **रिं**[5] **परलोक** (परलोके) **दलाह** (परेत्य)। **यप्वन्** (यद्) **फल** (फलं) **निं सेवक** (सेवायाः) **रिं व्वं कबयन्** (वृद्धानां)। **कत्नुं**[6] (प्राप्नोति) **मेधागुण** (मेधागुणं)। **सि यत्नान्** (यत्नः) **कितातुतुर्**[7] (युष्माकम्, उपदेशे)। **कुनँ फल** (फलं) **निं**[8] **अहिंसा** (अहिंसायाः)। **सि तन् पमातिमाति**[9] (अमारण)। **कदीर्घ्घायुषन्**[10] (दीर्घायुष्यं)। **मङ्कन** (इति) **लिं** (प्राहुः) **सं पण्डित** (पण्डिताः) ।।

By bestowing gifts one enjoys a life of plenty. Association with elders means participation in their experiences. Ahiṃsā brings longevity.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.163.12. a) Some mss. तपसा or तपसेह for दानेन. d) Some mss. एवमाहुर् for इति प्राहुर्.

१. ज—वृद्धसेवकय।

२. क—कुनं ।
३. च नास्ति ।
४. क—कत्मु ।
५. च—रि ।
६. ज—कत्मु ।
७. क ख ग—कॅततुतुर्, ज—कॅततुतुर् ।
८. ग—नि ।
९. क—पमति ।
१०. क—कदीर्ग्घयुषन् ।

[illegible]
[illegible] ॥ १७८ ॥

[illegible]

न दानाद्दुष्करतरं त्रिषु लोकेषु विद्यते ।
अर्थे हि महती तृष्णा स च कृच्छ्रेण लभ्यते ॥ १७८ ॥

अपन् (अथ) **रिं त्रिभुवन** (त्रिभुवने) । **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **मेवॆः कगवयन्य** (दुष्करं) । **लेन**[1] (अन्यद्) **सङ्कॆं दान** (दानात्) । **अगॆं** (महती) **वि** (हि) **कं तृष्णा** (तृष्णा) **रिं अर्थ** (अर्थे) । **अपन्** (यतः) **उलिः** (आप्तिः, फलं) **निं कसकितन्**[2] (कष्टस्य) **इकं अर्थ**[3] (अर्थः) **कत्मु** (उपलभ्यते) ॥

There is nothing harder than to give away what one has earned with painful labour. Besides, one's own longing and thirst is so deep and great.

---

[1] ज—न्लेन । [2] ख—°कितङ । [3] क—आर्त्त, ख—आथान्, ग—अर्थान्, ज—अर्थन् ।

[illegible]
[illegible] ॥ १७९ ॥

[illegible]

दुष्करं बत[1] कुर्व्वन्ति महतोऽर्थांस्त्यजन्ति ये ।
वयमेतान् परित्यक्तुमसतोऽपि न शक्नुमः ॥ १७९ ॥

आश्चर्य्य मत (आश्चर्यमेव) सङ्कुलुन् (अस्माकं) रि सं (तेषु ये) व्नं[2] (शक्ताः) तुमिङ्ग-लकॅन्[3] (परित्यक्तुं) क्वेः (राशीन्) निं दृब्यनिर (स्वद्रव्याणां)। प्रसिद्ध (सिद्धिः) मुलहकॅन्[4] (करणे) इं दुष्कर (दुष्करस्य) ङरनिर[5] (नाम)। हेतु (हेतुः) निं मङ्कन (एतस्य)। नोर (न विद्यते) परन् (मार्गः) रि[6] कमि (अस्माकं)। न्दातन् (न) व्नं (शक्नुमः) जुग (हि) कमि (वयं) तुमिङ्गलकॅन्[7] (परित्यक्तुं) इकं (यद्) तन् (न) हन (विद्यते) रि कमि (अस्माकं)। तन् (न) पहुवुसन् (अन्तं याति) तृष्णा (तृष्णा) अङ्यमयम्[8] (कामस्य) कलिङन्य[9] (इत्युच्यते)॥

Those who donate large sums do something extraordinary. We cannot relinquish our hold even on sums that we do not possess.

MBh.12.105.9. Poona text त्वेनान्. Our एतान् is found in B1 Da D7 T1 G2-4 M.
१. क ग च छ ज—वत, ख—

c) वर्त ।
२. क नास्ति ।
३. क—°कन्, छ सदण्डः ।
४. ख—हुमुलहकॅन् ।
५: क ख ग ज—ङरनिका ।

६. ज—रिं ।
७. ग—तुङ्गलकॅन्, च—तुमिङ्ग-लकॅन् ।
८. ग—मङ्यमयम् ।
९. ख—कलिङनिका ।

ᬅᬃᬣᬯᬵᬦᬃᬣᬫᬃᬣᬶᬪ᭄ᬬᭀ ᬦ ᬤᬤᬵᬢ᭄ᬬᬢ᭄ᬭ ᬓᭀ ᬕᬸᬡᬄ ᭞
ᬏᬓᬿᬯ ᬕᬢᬶᬭᬃᬣᬲ᭄ᬬ ᬤᬵᬦᬫᬦ᭄ᬬᬵ ᬯᬶᬧᬢ᭄ᬢᬬᬄ ᭟ ᭑᭘᭐ ᭟

ᬓᬸᬦᭂᬂ ᭞ ᬅᬦ᭄ᬓ᭄ᬯᬗ᭄ᬚᬭ᭄ ᬲᬂ ᬲᬸᬕᬶᬄ ᬫᬯᭂᬄ ᬤᬵᬦ ᬭᬶᬂ ᬓᬵᬲ᭄ᬬᬲᬶᬄ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬤᭀᬦ᭄ ᬇᬓ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬓᬾᬯᬮ ᬢᬸᬗ᭄ᬕᬮ᭄ ᬤᭀᬦᬶᬂ ᬫᬵᬲ᭄ ᭞ ᬤᬵᬦᬵᬯᬦ ᬚᬸᬕ ᬓᬵᬭᬶᬄ ᭞ ᬮᬾᬦ᭄ ᬲᬂᬓᬾᬭᬶᬓ ᬤᭀᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬮᬭ ᬓᬢᬶᬯᬲᭂᬦ᭄ ᬗᬭᬦᬶᬓ ᭟

अर्थवानर्थमर्थिभ्यो[1] न ददात्यत्र को गुणः ।
एकैव गतिरर्थस्य दानमन्या विपत्तयः ॥ १८० ॥

कुनॅं[2] (अथ)।[3] अन्क्वङ्जर् (अहं कथयामि) सं[4] सुगिः (अर्थवान्) मवेः (ददाति) दान (दानं) रिं कास्यसिः (मित्रेभ्यः)। तन् पदोन् (अप्रयोजनं) इक (तद्)। अपन् (यतः) केवल (केवलं) तुङ्गल् (एवं) दोनिं (प्रयोजनं) मास् (अर्थस्य)। [5]दानावन (दानकरणं) जुग[5] (एव) कारिः (हि)। लेन् (अन्यद्) सङ्केरिक[6] दोन्य (तत्प्रयोजनात्)। लर (विपत्तयः) कतिवसॅन्[7] (मृत्युः) ङरनिक (नाम)॥

What advantage is there in hoarding? There is only one ultimate for monies—either one expends them or they are gone.

---

१. क ज—अर्थचनर्थ°, ख—अर्थचानर्थ°, ग—अथचानर्थ°, च छ—अर्थचनार्थनार्थ°मार्षिभ्यो।
२. क—कुनं।
३. छ नास्ति।
४. ख नास्ति।
५-५. ख—दाना जुगक्न ।
६. क— सकेरिक।
७. क—कतिवसन्, छ सदण्डः।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

धनानि जीवितं चैव परार्थे प्राज्ञ उत्सृजेत् ॥
सन्निमित्तं वरं त्यागो विनाशे नियते सति ॥ १८१ ॥

मङ्के मर दे सं एनक् व्रुः निर। [1]तर् (न) तिन्डॅत्[1] (निषिध्येत) निर (तेन) मास् निर (स्वधनं)। हुरिप् निर (स्वजीवितं) तुवि (अपि)। [2]यन् (यदि) पकफलं[2] (फलभूतं) कपरमार्थन्[3] (परमार्थः)। व्रुः (जानन्) वि[4] सिर (सः) रिं[5] नियत (नियतत्वं) निं पाति[6] (विनाशस्य) म्वं (च) रि[7] तन् हन (नास्तित्वं) निं वस्तु (वस्तूनां) लङ्गॅं (नित्यत्वस्य)। मतंन्यन् (अतः) लूहॅं (वरं) इकं विनाश (विनाशः) मकफलं कपरमार्थन्[8] (परमार्थफलभूतः) ॥

The intelligent soul expends its wealth and life in the cause of others. Let the spending be for a good cause, as otherwise too, the two will not endure.

Ind.Spr. 3063/1297.
१-१. ग—तितिन्डॅत्। √त्डॅत्-°इन्°।
२-२. क—यनकफलं।
३. क—कपरर्थन्, ग—कपरार्थन्, ज—कपरार्थान्।
४. ग—इ।
५. छ—रि।
६. ख—पति। (सदण्डः)।
७. क नास्ति।
८. क—परार्थान्, ख—कपरार्थान्, ज—कपरर्थन्।

[illegible]

[illegible]

ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬ ᬤᬾᬬ ᬦᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᭞ ᬳ᭄ᬬᬯ ᬚᬸᬕ ᬢᬗᭂᬢ᭄ ᭞ ᬫᬯᭂᬯᭂᬳ᭄ ᬕᬯᬬ ᬤᬵᬦᬧᬸᬡ᭄ᬬ ᭞ ᬫᬫᬸᬓ᭄ᬢ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬳᭂᬦ᭄ᬢᬶ ᬇᬓᬂ ᬯᬶᬪᬯ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬳᭂᬦ᭄ᬢᬶ ᬇᬓᬂ ᬓᬃᬫ᭄ᬫᬨᬮ ᬳᬸᬫᬦᬵᬓᭂᬦ᭄ᬬ ᭟

ददध्वं भुञ्जत भृशं मा भूत कृपणा जनाः ।
कर्म्मक्षयेण क्षीयन्ते नोपभोगेन सञ्चयाः ॥ १८२ ॥

मतंन्य (अतः) **देय निकं** (कर्तव्यं) **व्वं** (नरस्य)। **हय्व** (मा) **जुग** (हि) **तङॅत्** (निषेधं कुरुत)। **मवेवेह**[1] (भृशं दत्त) **गवय**[2] (साधनाय) **दानपुण्य** (दानपुण्यानां)। **ममुक्त्य**[3] (भुञ्जत)। [4]**अपन्** (यतः) **तन्** (न) **हॅन्ति** (क्षीयते) **इकं**[5] **विभव** (विभवः)। **यन्**[6] (यदा) **तन्** (न) **हॅन्ति** (क्षीयते) **इकं**[5] **कर्म्मफल** (कर्मफलं) **हुमनाकॅन्य** (तत्कारणं) ॥

Endow gifts, enjoy to the brim, be not niggards, O men. Accumulations are not exhausted by enjoying them, but by the wasting away of deeds.

---

१. च—पवेवेह ।
२. ख— अगवय, ग— अगवेय ।
३. म-√भुक्ति-अ ।
४. छ नास्ति दण्डः ।
५. ग च छ ज—कं ।
६. क ग—य ।

ᬅᬕ᭄ᬦᬶᬳᭀᬢ᭄ᬭᬨᬮ ᬯᬾᬤᬵ ᬤᬢ᭄ᬢᬪᬸᬓ᭄ᬢᬨᬮᬂ ᬥᬦᬫ᭄ ᭞
ᬭᬢᬶᬧᬸᬢ᭄ᬭᬨᬮᬵ ᬦᬵᬭᬷ ᬰᬷᬮᬯᬺᬢ᭄ᬢᬨᬮᬂ ᬰ᭄ᬭᬸᬢᬫ᭄ ᭟ ᭑᭘᭓ ᭟

[illegible]

अग्निहोत्रफला वेदा दत्तभुक्तफलं धनम् ।
रतिपुत्रफला[1] नारी शीलवृत्तफलं श्रुतम् ॥ १८३ ॥

निहन् (अथ) पाजर (उपदेशो भवेत्) ममि (मम)। फल (फलं) सं ह्यं वेदन् (वेदानां) इनजि (अधीतानां)। कपूजान् (पूजा) सं ह्यं शिवाग्नि (शिवाग्नेः)। रप्दन्[2] (यथा) वुः (जानीयात्) रिं मन्त्र (मन्त्रान्)। यज्ञाङ्ग विधिविधानादि (यज्ञाङ्गविधिविधानादि)। कुनं (अथ) दोन् (प्रयोजनं) इं धनन्[3] (धनस्य) हिननाकॅन्[4] (उपार्जने)। भुक्तिन्[5] (भोगः) दानावन (दानं)। यप्वन् दोॅन (प्रयोजनं) अनक्बि (नार्याः)। दद्यन् (आस्पदं) इं आलिङ्गनादि क्रीडा[5] (आलिङ्गनादिक्रीडायाः) मपुत्रपुत्रीसन्तान (पुत्रपुत्रीसन्तानस्य)। कुनॅं[6] फल (फलं) सं ह्यं अजिन्[7] (धर्मस्य) किनवुहन् (ज्ञातस्य)।[8] हय्वन् (समृद्धिः) इं शील (शीलस्य) म्वं (च) आचार (आचारस्य)। शीऌ (शीलं) ङर्रान (नाम) [9]स्वभाव (स्वभावः)। आचार (आचारः) ङर्रान[9] (नाम) प्रवृत्ति (प्रवृत्तेः) कवरः रिं अजि (शास्त्रोपदिष्टायाः)॥

If you have cultivated the Vedas you must offer oblations into the sacred fires, if you have earned money you must donate it and use it, if you have a wife let her be your joy and a mother of your sons, if you have mastered the scriptures your śila and conduct must be perfect.

MBh.5.39.51. Poona text transposes b) and d). D3.4.9 follow our pāda-sequence.

c) नारी is supported by several B D G mss., others दारा.

[1] ख ग च छ ज—रतपुत्रफला, ज—रतपुत्रफल।

[2] क—रप्वत्।

[3] ख च छ—दानन्।

[4] क—हिननाकन्।

[5] च ज सदण्डः।

[6] कं—कुनं।

[7] ख—अजि।

[8] छ नास्ति दण्डः।

[9]-[9] छ नास्ति।

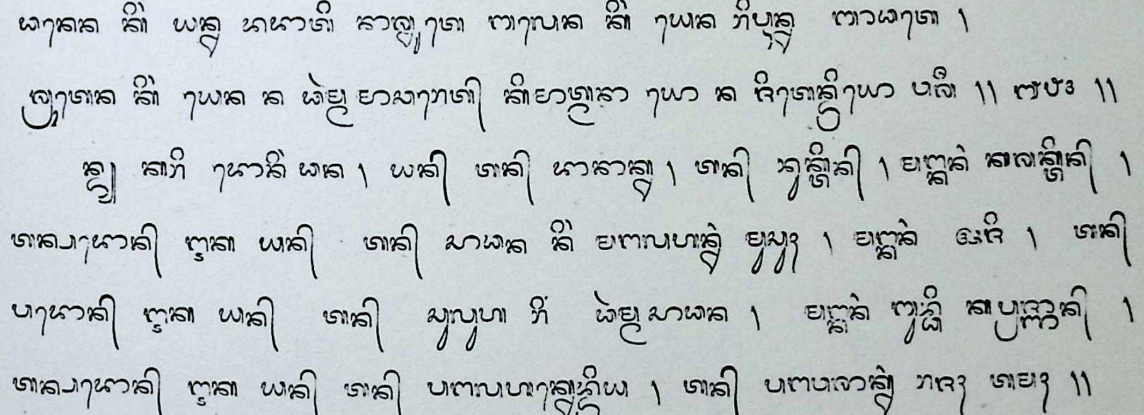

धनेन किं यन्न ददाति नाश्नुते बलेन किं येन रिपून् न बाधते।
श्रुतेन किं येन न धर्म्ममाचरेत् किमात्मना[1] यो न जितेन्द्रियो वशी॥ १८४॥

न्य करि (किमथ) दोन् (प्रयोजनं) इं धन (धनस्य)। यन् (यदा) तन् (न) दानावन (दीयते)। तन् (न) भुक्तिन्² (भुज्यते)। मङ्कनं³ (तथा) कशक्तिन् (शक्तिः)। तन्पदोन् (व्यर्था) इक (सा) य[न्] (यदि) तन् (न) साधन (साधनं) निं मङलहक्नं⁴ (पराजयस्य) मुसुः (रिपूणां)। मङ्कनं (तथा) अजि (श्रुतं)।⁵ तन्पदोन् (व्यर्थं) इक (तद्) य[न्] (यदि) तन् (न) सुलुह (प्रकाशनं) रिं धर्म्मसाधन (धर्मसाधनस्य)। मङ्कनं⁶ (तथा) बुद्धि (बुद्धिः) कप्रज्ञान् (प्रज्ञा)। तन्पदोन् (व्यर्था) इक⁷ (सा) यन्⁸ (यदि) तन् (न) पङलहक्नेन्द्रिय⁹ (दमनमिन्द्रियाणां)। तन् (न) पङवशाक्नं¹⁰ (वशीकरणं) रजः (रजसः) तमः (तमसः) ॥

What good are unutilized goods, what good the valour that does not subdue the foes, what good the books that lead not to dharma, what avail the self which has not its senses under control.

MBh.12.309.91. b) K6 V1 B6-9 Da3.a4 Ds1 D2. 3.8 रिपुं. Our lontars क ज—रिपुन्, च छ—रिपु.

१. क—किमर्म, ख च छ ज—किमर्म्म, ग—किमार्म्म ।

२. ग च—भुक्ति ।

३. क—मङ्कन ।

४. क ज—मङलहक्न ।

५. छ नास्ति ।

६. छ—मङ्कन ।

७. ख—इका । (सदण्डः) ।

८. ख ग च छ ज—य ।

९. तन् म-ङ·√अलः-अकॅन्-अ ।

१०. क—पङवशाक्न, ग ज—पङवशक्न ।

ᬬᬲ᭄ᬬ ᬧ᭄ᬭᬤᬵᬦᬯᬦ᭄ᬥ᭄ᬬᬵᬦᬶ ᬥᬦᬵᬦ᭄ᬬᬵᬬᬵᬦ᭄ᬢᬶ ᬬᬵᬦ᭄ᬢᬶ ᬘ ᭞
ᬲ ᬮᭀᬳᬓᬵᬭᬪᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬾᬯ ᬰ᭄ᬯᬲᬦ᭄ᬦᬧᬶ ᬦ ᬚᬷᬯᬢᬶ ᭟ ᭑᭘᭕ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬮᬸᬗ᭄ᬳᬵ ᬢᬾᬓ ᬫᬵᬲ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬓᬳᬾᬢᬸᬂ ᬤᬵᬦ ᭞ ᬬ ᬇᬓ ᬫᬵᬢᬶ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬸᬳᬸᬦ᭄ ᬫᬵᬫ᭄ᬩᭂᬓᬦ᭄ ᭞ ᬪᬾᬤᬦ᭄ᬬ ᬲᬗ᭄ᬓᬾᬂ ᬯᬗ᭄ᬓᬾ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬳᬶ ᬮᬯᬦ᭄ ᬉᬩᬸᬩᬦᬶᬂ ᬧᬡ᭄ᬟᬾᬯ᭄ᬲᬶ ᭟

यस्य प्रदानवन्ध्यानि धनान्यायान्ति यान्ति च ।
स लोहकारभस्त्रेव श्वसन्नपि¹ न² जीवति ॥ १८५ ॥

कुनं (अथ) इकं व्वं (नराः) लुङ्हा तका (आयान्ति यान्ति च) मास्न्य (तद्धनानि)। तन् (न) पकहेतुं (हेतुभूतानि) दान³ (दानस्य)। य⁴ इक (सः) माति (मृतः) ङरन्य (नाम)। तुहुन् (सत्यं) माम्बॅकन् (श्वसनं)। भेदन्य (तद्भेदः) सङ्कें⁵ वङ्के (शवात्)। तन् (न) पहि (भेदः) लवन् उबुबनिं (भस्त्रायाः) पण्डेव्सि (लोहकारस्य) ॥

If riches ebb and flow but bear no fruit, then life is lifeless. It may be likened to a smith's bellows, which breathe but have no soul.

Cf. Ind. Spr.5372/2432.

ab) यस्य धर्मविहीनस्य दिनान्यायान्ति यान्ति च ।

१. ख ग—ञ्चसन्नापि, च—ञ्चसनपी, छ—ञ्चसनपि, ज—ञ्चसन्नपि ।

२. च ज नास्ति ।

३. क—धन, च—धान ।

४. ज—इय ।

५. च छ—सकें ।

ᬤᬵᬦᬂ ᬳᬶ ᬪᬹᬢᬵᬪᬬᬤᬓ᭄ᬱᬶᬡᬵᬬᬵᬄ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬵᬡᬶ ᬤᬵᬦᬵᬦ᭄ᬬᬥᬶᬢᬶᬱ᭄ᬞᬢᬷᬳ ᭞

ᬢᬷᬓ᭄ᬱ᭄ᬡᬵᬂ ᬢᬦᬸᬂ ᬬᬄ ᬧ᭄ᬭᬣᬫᬂ ᬚᬳᬵᬢᬶ ᬲᭀᬦᬦ᭄ᬢᬫᬵᬧ᭄ᬦᭀᬢ᭄ᬬᬪᬬᬂ ᬧ᭄ᬭᬚᬵᬪ᭄ᬬᬄ ᭟ ᭑᭘᭖ ᭟

ᬳᬦ ᬢ ᬅᬪᬬᬤᬵᬦ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬮ᭄ᬯᬶᬄ ᬲᬗ᭄ᬓᬾᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬤᬵᬦ ᭞ ᬫᬳᬷᬤᬵᬦᬵᬤᬶ ᭞ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬪᬬ ᭞ ᬢᬬ ᬦᬶᬂ ᬢᬓᬸᬢ᭄ ᭞ ᬤᬵᬦ ᭞ ᬬ ᬢ ᬯᬶᬦᬾᬳᬓᭂᬦ᭄ᬬ ᬭᬶᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬵᬯ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬕᬯᬾ ᬢᬓᬸᬢ᭄ ᬦᬶᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬵᬯ ᬓᬮᬶᬗᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬬ ᬇᬓ ᬢᬦ᭄ ᬓᬢᬫᬦ᭄ ᬪᬬᬵᬦ᭄ ᬳᬦᬾᬂ ᬭᬵᬢ᭄ ᭞ ᬅᬫᭀᬖᬵᬲᬶᬄ ᬅᬯ᭄ᬮᬲ᭄ ᬅᬦᬸᬓᬹᬮ ᬪᬓ᭄ᬢᬶ ᬇᬓᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬵᬯ ᬇᬭᬶᬬ ᬤᬮᬵᬳ ᭟

दानं[1] हि भूताभयदक्षिणायाः सर्व्वाणि दानान्यधितिष्ठतीह ।
तीक्ष्णां तनुं यः प्रथमं जहाति सोऽनन्तमाप्नोत्यभयं प्रजाभ्यः ।। १८६ ।।

हन त (अथ विद्यते) **अभयदान** (अभयदानं) **ङरन्य** (नाम)। **ल्विः** (वरं) **सङ्कें**[2] **सर्व्वदान** (सर्वदानेभ्यः)। **महीदानादि**[3] (महीदानादिभ्यः)। **क्रमन्य** (तत्क्रमः)। **अभय** (अभयं)। **तय** (अभावः) **निं तकुत्** (भयस्य)। **दान** (दानं)। [4]**य त**[4] (तद्) **विनेहकॅन्य**[5] (यद्दीयते) **रिं सर्व्वभाव** (सर्वभावेभ्यः)।[6] **तन्** (न) **पगवे** (कारणं) **तकुत्** (भयस्य) **निं सर्व्वभाव** (सर्वभावानां) **कलिङन्य** (इति उच्यते)। **इकं व्वं** (नराः) **मङ्कन** (ईदृशाः) **क्रमन्य** (तत्क्रमः)।[6] **य इक** (सः) **तन्** (न) **कतमन्** (उपगम्यः) **भयान्** (भयस्य) **हनें** (यदा विद्यते) **रात्** (प्रजासु)। [7]**अमोघासिः** (अथ सस्नेहाः) **अव्लस्**[7] (सदयाः) **अनुकूल** (अनुकूलाः) **भक्ति** (भक्ताः) **इकं सर्व्वभाव** (सर्वभावाः) **इरिय** (तं प्रति) **दलाह** (परत्र) ।।

The gift of fearlessness stands above all other gifts.

MBh.12.237.26. (no important v.l.).
१. क ख —धनं ।
२. क—सकें ।
३. क—महीधनादि ।
४-४. ज—त य ।
५. क—°कन्य ।
६. छ नास्ति ।
७-७. अमोघ+असि: । छ—अमोघासिं व्लस् ।

ᬤᬾᬰᬓᬵᬮᬵᬕᬫᬓ᭄ᬱᬾᬢ᭄ᬭᬤ᭄ᬭᬯ᭄ᬬᬤᬵᬢᬺᬫᬦᭀᬕᬸᬡᬵᬄ ᭞
ᬲᬸᬓᬺᬢᬲ᭄ᬬᬵᬧᬶ ᬤᬵᬦᬲ᭄ᬬ ᬨᬮᬵᬢᬶᬰᬬᬳᬾᬢᬯᬄ ᭟ ᭑᭘᭗ ᭟

ᬲᬫᬗ᭄ᬓᭂ ᬅᬫᬸᬳᬭ ᬕᭂᬂ ᬦᬶ ᬤᬵᬦᬨᬮ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᭂᬓᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬤᬾᬰ ᭞ ᬓᬵᬮ ᭞ ᬆᬕᬫ ᭞ ᬓ᭄ᬱᬾᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬤ᭄ᬭᬯ᭄ᬬ ᭞ ᬤᬵᬢᬵ ᭞ ᬫᬦᬄ ᭞ ᬳᬬᬸᬦ᭄ ᬇᬓ ᬓᬩᬾᬄ ᭞ ᬬᬢᬶᬓ ᬅᬫᬗᬸᬦ᭄ ᬪᬵᬭ ᬦᬶ ᬤᬵᬦᬨᬮ ᭞ ᬤᬾᬰ ᬗᬭᬦᬶᬂ ᬪᬹᬪᬵᬕ ᭞ ᬅᬦᬸᬂ ᬭᬳᬬ᭄ᬯ ᬰᬸᬘ᭄ᬬ ᬢᬶᬓᬂ ᬪᬹᬪᬵᬕ ᭞ ᬤᬾᬰ ᬧᬯᬾᬳᬦ᭄ ᬤᬵᬦ ᭞ ᬓᬵᬮ ᬗᬭᬦᬶᬂ ᬰᬸᬪᬓᬵᬮ ᭞ ᬦᬵᬂ ᬉᬢ᭄ᬢᬭᬵᬬᬡᬵᬤᬶ ᭞ ᬆᬕᬫ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᬧᬭᬄ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬯᬾᬤ ᭞ ᬅᬦᬸᬂ ᬥᬃᬫᬰᬵᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬵᬤᬶ ᬧᬭᬄ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬆᬕᬫ ᭞ ᬫᬵᬂ ᬓ᭄ᬱᬾᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬓ᭄ᬱᬾᬢ᭄ᬭ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᬲᬂ ᬧᬯᬾᬳᬦ᭄ ᬤᬵᬦ ᭞ ᬅᬦᬸᬂ ᬲᬸᬰᬶᬮᬓᬃᬫ ᬲᬸᬧᬵᬢ᭄ᬭ ᬢᬵ ᬲᬶᬭ ᭞ ᬤ᭄ᬭᬯ᭄ᬬ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬤᬵᬦᬵᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬦᬸᬂ ᬉᬢ᭄ᬢᬫ ᬢᬵ ᬬ ᭞ ᬤᬵᬢᬵ ᬗᬭᬦᬶᬂ ᬲᬂ ᬫᬤᬵᬦ ᭞ ᬲᬂ ᬬᬚᬫᬵᬦ ᭞ ᬫᬢᬵᬧ ᬤᬵᬦ ᭞ ᬫᬦᬄ ᭞ ᬳᬢᬶ ᬲᬂ ᬬᬚᬫᬵᬦ ᭞ ᬰ᭄ᬭᬤ᭄ᬥᬵ ᬪᬓ᭄ᬢᬶ ᬢᬵ ᬬ ᭞ ᬫᬓᬵᬭᬡ ᬅᬢᬶᬰᬬ ᬦᬶ ᬤᬵᬦᬨᬮ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᭂᬓᬦ᭄ᬬ ᬧᬓᬾᬦ᭄ ᬳᬬᬸ ᭟

देशकालागमक्षेत्रद्रव्यदातृमनोगुणा:[1] ।
सुकृतस्यापि दानस्य फलातिशयहेतवः ।। १८७ ।।

समङ्कें (अथ) **अमुहर** (ये **कुर्वन्ति**) **गॆं** (महत्त्वं) **नि दानफल** (दानफलस्य)। **प्रत्येकन्य** (प्रत्येकं तेषां) । **देश** (देशः) । **काल** (कालः) । **आगम** (आगमः) । **क्षेत्र** (क्षेत्रं) । **दृब्य** (द्रव्यं) । **दाता**[2] (दाता) । **मनः** (मनः) । **हयुन्** (गुणाः) **इक** (एतेषां) **कबेः** (सर्वेषां) । **यतिक** (ते) **अमङ्गुन्**[3] (कुर्वन्ति) **भार** (भारं) **नि दानफल** (दानफलस्य) । **देश** (देशः) **ङर्निं** (नाम) **भूभाग** (भूभागस्य) । **अनुं**[4] **रहय्व** (यः शोभनो भवेत्) **शुच्य** (शुचिर्भवेत्) **तिकं**[5] (सः) **भूभाग** (भूभागः) । **देश** (देशः) **पवेहन** (दीयते यत्र) **दान** (दानं) । **काल** (कालः) **ङर्निं** (नाम) **शुभकाल** (शुभकालस्य) । **नां उत्तरायणादि**

(उत्तरायणादि) । **आगम** (आगमः) **ङरन्य** (न'म) **वरः** (उपदेशस्य) **सं ह्यं अजि** (धर्मस्य) । **अनुं** (यद्) **तुमसककॅन्**[६] (पालनं) **इ वरः** (उपदेशानां) **सं ह्यं आगम** (आगमस्य) ।[७] **तः** (इति) **क्रमन्य** (तत्क्रमः) । **क्षेत्र** (क्षेत्रं) **ङरन्** (नाम) **सं वेहन** (दीयते यस्मै) **दान** (दानं) । **अनुं** (यः) **सुलक्षण** (सुलक्षणः) **सुपात्र**[८] (सुपात्रं) **त सिर** (सः) । **दृब्य** (द्रव्यं) **इकं** (यद्) **वस्तु** (वस्तु) **दानाक्न** (दानत्वेन दीयते) । **अनुं** (यद्) **उत्तम** (उत्तमं) **त य** (तद्) । **दाता** (दाता) **ङरन्**[९] (नाम) **सं मसुं** (तस्य यो ददाति) **दान** (दानं) । **सं यजमान** (यजमानः) । [१०]**मगवे** (करोति) **दान** (दान) । **मनः** (मनः) । **बुद्धि** (बुद्धिः) **सं यजमान** (यजमानस्य) ।[१०] **श्रद्धा त्वा** (श्रद्धावान्, उदारः) **त य** (अथ सः) ।[११] **मकनिमित्त** (निमित्तभूतानि) **अतिशय** (अतिशयस्य) **निं दानफल** (दानफलस्य) । [१२]**हेतुन्यन्** (हेतुः) **पन्मुं** (आप्तेः) **हयु** (सुखस्य) ।।[१२]

Proper place, suitable time, right donee, correct amount and the noble mental attitudes of the giver enhance the value of gifts.

---

१. ग—°दातॄणामगुणाः ।
२. क ख ग च छ—दान, ज—दन ।
३. अ-√वङ्न् । छ सद्ण्डः ।
४. क ज—अनु ।
५. छ—हिकं ।
६. क—तुमसकन्, ख—तुमसकॅन्, छ—तुमुसककॅन् ।
७. ख ग च छ ज नास्ति दण्डः ।
८. ग—सुपुत्रा, च—सुमात्र ।
९. क—ङरन्य ।
१०-१०. ख ग च छ ज नास्ति ।
११. छ नास्ति ।
१२-१२. क नास्ति ।

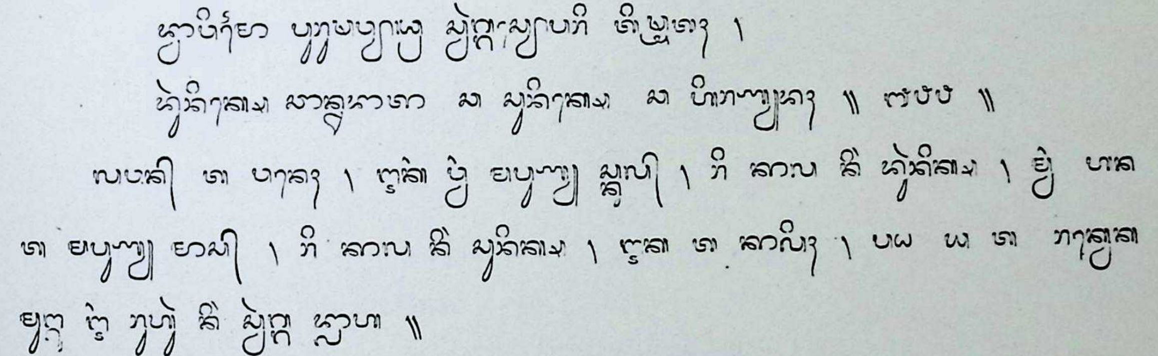

द्वाविमौ पुरुषव्याघ्र स्वर्गस्योपरि तिष्ठतः ।
दुर्भिक्षे [१]चान्नदाता च सुभिक्षे[१] च हिरण्यदः ।। १८८ ।।

लवन् त[२] **वनेः** (अथान्यच्च) । **इकं** (सः) **व्वं** (पुरुषः) **मपुण्य** (पुण्यवान् भवति) **स्कुल्** (भक्तदानेन) । **रि काल** (काले) **निं दुर्भिक्ष** (दुर्भिक्षस्य) । **म्वं** (च) **हन त मपुण्य** (पुण्यवान् भवति) **मास्** (सुवर्णेन) । **रि काल** (काले) **निं सुभिक्ष** (सुभिक्षस्य) । **इक त** (इमौ) **कालिः** (द्वौ) । **पड** (समौ) **य त** (अथ) **रक्वेक** (खलु तौ) **मुङ्गु**[3] (तिष्ठतः) **इं**[४] **रुहुर्** (उपरि) **निं स्वर्ग** (स्वर्गस्य) **द्लाह**

(परत्र) ॥

The two stand high above heaven—one who feeds the people in famine and the other who lavishes gold in times of prosperity.

MBh.5.33.51 a, 53b tally with our first hemistich.

१-१. क—चान्नदात च। सुभिक्षे, ख ग च छ ज त्रुटितम्।

२. क नास्ति।
३. मु-√उञ्छ्।
४. ख ग—इ।

ᬅᬬᬦᬾᬱᬸ ᬘ ᬬᬤ᭄ᬤᬢ᭄ᬢᬂ ᬱᬟᬰᬷᬢᬶᬫᬸᬔᬾᬱᬸ ᬘ ᭞
ᬘᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬲᬹᬃᬬ᭄ᬬᭀᬧᬭᬵᬕᬾ ᬘ ᬯᬶᬱᬸᬯᬾ ᬘ ᬢᬤᬓ᭄ᬱᬬᬫ᭄ ᭟ ᭑᭘᭙ ᭟

ᬜᬂ ᬰᬸᬪᬓᬵᬮ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬾᬓᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬳᬦ ᬤᬓ᭄ᬱᬶᬡᬵᬬᬦ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬫ᭄ᬩᬾ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬆᬤᬶᬢ᭄ᬬᬵᬗᬶᬤᬸᬮ᭄ ᭞ ᬳᬦ ᬉᬢ᭄ᬢᬭᬵᬬᬡ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬫ᭄ᬩᬾ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬆᬤᬶᬢ᭄ᬬᬵᬗ᭄ᬮᭀᬃ ᭞ ᬳᬦ ᬱᬟᬰᬷᬢᬶᬫᬸᬔ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬲᭀᬫᬕ᭄ᬭᬳ ᭞ ᬲᬹᬃᬬ᭄ᬬᬕ᭄ᬭᬳ ᭞ ᬯᬶᬱᬸᬯᬓᬵᬮ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬤᬵᬦᬵᬓ᭄ᬦ ᬭᬶ ᬓᬵᬮ ᬲᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᭞ ᬅᬢᬶᬰᬬ ᬭᬓ᭄ᬯ ᬪᬵᬭ ᬦᬶ ᬨᬮ ᬦᬶᬓ ᭟

अयनेषु च यद्दत्तं षडशीतिमुखेषु[1] च ।
चन्द्रसूर्य्योपरागे च विषुवे च तदक्षयम् ॥ १८९ ॥

न्यं (एते) **शुभकाल** (शुभकालाः)।[2] **प्रत्येकन्य** (तेषु प्रत्येकं)।[3] **हन** (भवति) **दक्षिणायन ङरन्य** (दक्षिणायनं)। **तम्बे** (आरम्भः) **सं ह्यं आदित्याङिदुल्** (आदित्यस्य दक्षिणगमनं)। **हन** (भवति) **उत्तरायण** (उत्तरायणं) **ङरन्य**। **तम्बे** (आरम्भः) **सं ह्यं** (आदित्यस्य) **आदित्याङ्लोर्** (उत्तरगमनं)। **हन** (भवन्ति) **षडशीतिमुख[4] ङरन्य** (षडशीतिमुखानि)। **सोमग्रह** (सोमग्रहः)। **सूर्य्यग्रह** (सूर्यग्रहः)। **विषुवकाल** (विषुवकालः) **कुनं** (च)।[5] **इकं[6]** (यानि) **वस्तु** (वस्तूनि) **दानाक्न[7]** (दीयन्ते) **रि[8] काल** (कालेषु) **समङ्कन** (ईदृशेषु)। **अतिशय** (अतिशयः) **रक्व** (हि) **भार** (भारः) **नि[9] फल निक** (तत्फलस्य) ॥

Holy alms distributed during equinoctial and solsticial points, during the sun's entrance into the four signs (Pisces, Gemini, Virgo and Sagittarius) and during solar or lunar eclipses bear unending fruit.

MBh.(Citraśālā ed.)3. 200.125. a) अयने विषुवे चैव. d) दत्तमक्षयमुच्यते. Adhyāya 200 of Citraśālā ed. is missing in the Poona critical edition. It is a late insertion into the MBh. The present quotation would place the date of insertion to be prior to the composition of Sārasamuccaya.

१. च छ—शदाक्षितिमुकेषु ।
२. ग च छ ज नास्ति ।
३. छ नास्ति ।
४. च छ—सदासितिमुक ।
५. ज नास्ति ।
६. च छ—इक ।
७. क—धनाक्न ।
८. क च छ—रिं ।
९. ख ग छ ज—निं ।

ᬧ᭄ᬭᬵᬡᬲᬦ᭄ᬢᬵᬧᬦᬶᬃᬯᬶᬱ᭄ᬝᬵᬄ ᬓᬵᬓᬶᬡ᭄ᬬᭀᬧᬶ ᬫᬳᬵᬨᬮᬵᬄ ᭞
ᬅᬦ᭄ᬬᬵᬬᭀᬧᬵᬃᬚᬶᬢᬵ ᬤᬢ᭄ᬢᬵ ᬦ ᬧᬭᬵᬃᬣᬾ ᬲᬳᬲ᭄ᬭᬰᬄ ᭟ ᭑᭙᭐ ᭟

ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬅᬓ᭄ᬟᬶᬓ ᬇᬓᬂ ᬤᬵᬦ ᭞ ᬦ᭄ᬤᬵᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬾ ᬯᭂᬮ᭄ᬓᬦ᭄ ᬬ ᭞ ᬅᬕᭂᬂ ᬨᬮ ᬦᬶᬓ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬅᬓ᭄ᬯᬾᬳ᭄ ᬢᬸᬯᬶ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬾ ᬯᭂᬮ᭄ᬓᬦ᭄ ᬢᬸᬯᬶ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬅᬦ᭄ᬢᬸᬓ᭄ ᬦᬶ ᬅᬦ᭄ᬬᬵᬬ ᭞ ᬦᬶᬱ᭄ᬨᬮ ᬇᬓ ᭞ ᬓᬮᬶᬗᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬲᬶ ᬓ᭄ᬯᬾᬄ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬲᬶ ᬓ᭄ᬟᬶᬓ᭄ ᭞ ᬅᬫᬸᬳᬭ ᬓ᭄ᬯᬾᬄ ᬓ᭄ᬟᬶᬓ᭄ ᬦᬶ ᬤᬵᬦᬨᬮ ᭞ ᬓᬸᬦᭂᬂ ᬧᬭᬫᬵᬃᬣᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬜᬵᬬᬵᬦ᭄ᬬᬵᬬ ᬦᬶ ᬤᬵᬦ ᬚᬸᬕ ᭟

प्राणसन्तापनिर्व्विष्टाः काकिण्योऽपि महाफलाः ।
अन्यायोपर्जिता दत्ता [1]न परार्थे[1] सहस्रशः ॥ १९० ॥

यद्यपिन् (यद्यपि) **अक्डिक** (स्वल्पं) **इकं दान** (दानं)। [2]**न्दान्** (अथ) **मङॅने**[3] (आगच्छति) **वॅल्कं य** (तृषितं)।[2] **अगॉं** (महत्) **फल** (फलं) **निक** (तस्य)।[4] **यद्यपिन्**[5] (यद्यपि) **अक्वेह** (बहु) **तुवि** (अपि)।[6] **मङ्के वॅल्कं तुवि**।[6] **यन्** (यदि) **अन्तुक्** (उपचितं) **निं अन्याय** (अन्यायेन)। **निष्फल** (निष्फलं) **इक**[7] (तद्)। **कलिङन्य** (अर्थात्)। **तन्** (न) **सि क्वेः** (बहुत्वं)।[8] **तन्** (न) **सि क्डिक्** (अल्पत्वं)। **अमुहर**[9] (करोति) **क्वेः** (बहुत्वं) **क्डिक्** (अल्पत्वं वा) **निं दानफल** (दानफलस्य)। **कुनॅं**[8] (परं) **परमार्थन्य** (परमार्थः)। **न्यायान्याय** (न्यायान्यायौ) **निं दान** (दानस्य) **जुग** (हि)॥

Even gifts of small shells, earned through putting one's life in danger, bring rich harvest. On the other hand, the gift of even thousands, earned through unfair means, bring no felicity.

MBh.12.282.16 Only one Poona ms. M7 supports °निर्विष्टाः, others a) mostly °निर्दिष्टाः. c) D5.7 अन्यायोपार्जिता दान्ता, others mostly न्यायेनोपार्जिता दत्ता. d) K2.4 D4.9 न परार्थाः comes closest to our न

परार्थे, other mss. mostly किमुतान्याः.

१-१: छ—नरपार्थे ।

२-२. ग नास्ति ।

३. क—मङॅनेः, ख—मङने ।

४. छ नास्ति ।

५. क—य यद्यपिन् ।

६-६. ख ग च छ ज नास्ति ।

७. ख—निका ।

८. च छ नास्ति ।

९. क—मुहर ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

अर्थं दद्यान्न चासत्सु गुणान् ब्रूयान्न चात्मनः ।
आदद्याच्च न साधुभ्यो नासत्पुरुषमाश्रयेत् ॥ १६१ ॥

ह्य्व त (माथ) **मवेः** (दद्यात्) **दान** (दानं) **रिं तन्सज्जन** (असज्जनाय)। **ह्य्व त** (माथ) **मुचप्**[1] (ब्रूयात्) [2]**गुण** (गुणान्) **इं**[2] **अवक्त** (आत्मनः)। **ह्य्व** (माथ) **तनङ्गप्**[3] (आदद्यात्) **दानपुण्य**[4] (दानपुण्यं) **सङ्कें**[5] **तन्साधु** (असाधुभ्यः)। **ह्य्व त** (माथ) **मराश्रय** (आश्रयेत्) **रिं तन्सज्जन** (असज्जनात्) ॥

Do not patronize the wicked. Do not recount your own virtues. Accept not gifts from good men of little means. Do not take refuge with the vile.

MBh.12.71.6. a) अर्थं is supported by K2.3 V1 B Da Dn D2.3.5.6 Ca, others अर्थान्. All mss. ब्रूयात् for दद्यात्.

c) च न is S, N is न च. For साधुभ्यः the Kawi paraphrase is असाधुभ्यः.

१. क—ङुचप्, छ—मुचप् । (सदण्डः) ।

२-२. क—गुणं ।

३. छ—तानङ्गप् । (सदण्डः) ।

४. ज—न्दनपूण्य ।

५. क—सकें ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ᬳᬶᬗ᭄ᬕ᭄ᬬᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬩᬭᬂ ᬲᬂ ᬯᬾᬳᬦ ᬤᬵᬦ ᭟

ब्राह्मणश्चेन्न विद्येत[1] श्रुतवृत्तोपसंहितः ।
प्रतिग्रहीता दानस्य मोघं स्याद् धनिनां धनम् ॥ १६२ ॥

य[न्] तन् (न चेत्) **हन क्त** (विद्येत) **सं ब्राह्मण** (ब्राह्मणः) । **अनं** (यः) **शुद्धाचार** (शुद्धाचारः) **व्रुः** (श्रुतवान्) **य रि[2] सं ह्यं अजि** (धर्मे) । **सयोग्य** (सर्वयोग्यः) **वेहनं[3]** (प्रतिग्रहीतुं) **दान** (दानस्य) । **लि** (आहुः) **सं पण्डित** (पण्डिताः) । **दद्य** (स्यात्) **निष्फल** (निष्फलं) **धन[4]** (धनं) **निक सं दाता** (दातुः) । **हिङ्ग्यन्** (तत्फलं) **तन्** (न) **बरं[5]** (मोघं) **सं वेहन दान** (प्रतिग्रहीत्रे दानं) ॥

If there be not available a brāhmaṇa, at once learned and virtuous, on whom one may bestow his riches, then riches would be of no avail.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.121.11. d) Some mss. वृथा (for मोघं).

[1] च छ—विद्यते ।
[2] क नास्ति, ज—रिं ।
[3] क—वेहन ।
[4] ग छ—दान, च—दना ।
[5] ख—भरं, ग—हरं, च—करं ।

ᬘᬭᬶᬢ᭄ᬭᬦᬶᬬᬢᬵ ᬭᬵᬚᬦ᭄ ᬬᬾ ᬓᬺᬰᬵᬄ ᬓᬺᬰᬯᬺᬢ᭄ᬢᬬᬄ ᭞
ᬅᬃᬣᬶᬦᬰ᭄ᬘᭀᬧᬕᬘ᭄ᬙᬦ᭄ᬢᬶ ᬢᬾᬱᬸ ᬤᬢ᭄ᬢᬁ ᬫᬳᬵᬨᬮᬫ᭄ ᭟ ᭑᭖᭓ ᭟

ᬮ᭄ᬯᬶᬭ᭄ ᬦᬶ ᬬᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬇᬓᬂ ᬯᬾᬳᬦ ᬤᬵᬦ ᭞ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬰᬸᬤ᭄ᬥᬵᬘᬵᬭ ᭞ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬦ᭄ᬫᬸ ᬆᬳᬵᬭ ᭞ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬭ ᬅᬗ᭄ᬕᭀᬂ ᬳᬺᬤᬧ᭄ ᬓᬸᬦᭂᬂ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬤᬵᬦ ᬭᬶ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬅᬕᭀᬂ ᬨᬮ ᬦᬶᬓ ᭟

चरित्रनियता राजन् ये कृशाः कृशवृत्तयः ।
अर्थिनश्चोपगच्छन्ति तेषु दत्तं महाफलम् ॥ १६३ ॥

ल्विर् (विधाः) **निं युक्ति** (योग्यानां) **इकं वेहन दान** (प्रतिग्रहीतॄणां दानस्य) । **व्वं[1]** (नराः) **शुद्धाचार** (शुद्धाचाराः) । **व्वं[1]** (नराः) **दरिद्र** (दरिद्राः) ।[2] **तन्** (न) **पन्मु[3]** (आप्तः) **आहार** (आहारः) । **व्वं[1]** (नराः) **मर** (उपगच्छन्ति) **अङ्गॊं[4] हऋदप्** (अर्थिनः) **कुनॆं[5]** (च) । **इकं दान** (दानं) **रिं व्वं** (नरेभ्यः) **मङ्कन** (ईदृशेभ्यः) **अगॊं** (महत्) **फल निक** (तत्फलं) ॥

If, O king, one be approached by men in need, disciplined in conduct, but thin in body and meagre in means, help to them brings great merit.

---

१. छ—स्वं ।
२. ख ग च छ ज नास्ति ।
३. प-√तॅमु । ग—पनॅमुं ।
४. ज—अङ्गॅः ।
५. क—कुनं ।

ᬦ ᬤᬤ᭄ᬬᬵᬤ᭄ᬬᬰᬲᬾ ᬤᬵᬦᬂ ᬦ ᬪᬬᬵᬦ᭄ᬦᭀᬧᬓᬵᬭᬶᬡᬾ ᭞
ᬦ ᬦᬺᬢ᭄ᬢᬕᬷᬢᬰᬷᬮᬾᬪ᭄ᬬᭀ ᬳᬵᬲᬓᬾᬪ᭄ᬬᭀ ᬦ ᬥᬵᬃᬫ᭄ᬫᬶᬓᬄ ᭟ ᭑᭙᭔ ᭟

ᬤᬾᬬ ᬦᬶ ᬅᬯᬾᬳ ᬤᬵᬦ ᭞ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬫᬧ᭄ᬭᬬᭀᬚᬦ ᬧᬵᬮᬺᬫᬦ᭄ ᭞ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬤᬾᬦᬶ ᬯ᭄ᬤᬶ ᭞ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬫᬨᬮ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬸᬧᬓᬵᬭ ᭞ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬭᬶ ᬪᬡ᭄ᬟᬕᬶᬡ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬤᬾᬬ ᬲᬂ ᬥᬵᬃᬫ᭄ᬫᬶᬓ ᭞ ᬫᬯᬾᬳ ᬫᬢ ᬲᬶᬭ ᭞ ᬦ᭄ᬤᬵᬢᬦ᭄ ᬤᬵᬦ ᬗᬭᬦᬶᬓ ᭞ ᬯᬾᬯᬾ ᬤᬾᬫᬓᬦ᭄ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬸᬧᬓᬵᬭ ᬗᬭᬦᬶᬓ ᭟

न दद्याद्यशसे दानं न भयान्नोपकारिणे ।
न नृत्तगीतशीलेभ्यो हासकेभ्यो न धार्म्मिकः ॥ १९४ ॥

देय (प्रयोजनं) **नि अवेह दान** (दानस्य) । **हय्व** (न) **मप्रयोजन** (प्रयोजनं स्यात्) **पालृमन्**[1] (स्तुतिः) । **हय्व** (न) **दे॑नि व्दि** (भयात्) । **हय्व** (न) **मफल** (फलं स्यात्) **प्रत्युपकार** (प्रत्युपकारः) । **हय्व** (न) **रि**[2] **भण्डगिण** (नृत्तगीतशीलेभ्यः) । **मङ्कन** (एवं) **देय** (आचरेत्) **सं धार्म्मिक** (धार्मिकः) । **मवेह** (यदि दद्यात्) **मत**[3] **सिर** (सः) । **न्दातन्** (अथ न) **दान** (दानं) **ङरनिक** (नाम) । **वेवेः**[4] **दे॑मकन्**[5] (दान-दानं) **प्रत्युपकार** (प्रत्युपकारः) **ङरनिक** (नाम तस्य) ॥

A man of dharma must not give for fame, nor out of fear, nor in return for a favour, nor to dancers, singers and buffoons.

MBh.12.37.29. c) °शीलेभ्यो is supported by Ś1 K1.2.4 D1, other mss. °शीलेषु.

d) हासकेभ्यो is again supported by Ś1 K1.2.4 D1. All Poona mss. च for न.

[1] प-√अलृम्-अन् ।
[2] क—रि ।
[3] मृ-√अत ।
[4] छ—वेवे, ज—वेःवेः ।
[5] √दॅमक्-अन् ।

[illegible]
[illegible] ॥ ᭑᭙᭕ ॥

[illegible] ॥

माता पिता वा प्राणानां भवतार्मार्थिनौ यदि ।
ताभ्यां सम्प्रतिदातव्यास्ते हि ताभ्यामुपार्ज्जिताः ॥ १९५ ॥

कुनँ[1] (अथ) **यन्** (यदि) **बप इबुन्त** (स्वमातापितरौ) **सिर ममिन्त**[2] (अर्थयेतां) **दान** (दानं)। **यद्यन्** (यद्यपि) **हुरिप्त** (प्राणानां) **तोवि** (हि)। **सुङक्न** (सम्प्रतिदातव्यं) **जुग** (हि) **रि**[3] **सिर** (ताभ्यां)। **अपन्** (यतः) **सिर** (तौ) **हुमनाकॅन्**[4] (अजनयतां) **इक** (इति) ॥

If parents should demand even one's life, one should not waver.

१: क—कुनं । २. ख—हमिन्त । ३. छ—रिं । ४. √हन-°उम्°-अकॅन् ।

ᬬᬦ᭄ᬫᬵᬢᬵᬧᬶᬢᬭᭀ ᬓ᭄ᬮᬾᬰᬂ ᬲᬳᬾᬢᬾ ᬕᬃᬪᬥᬵᬭᬡᬾ ᭞
ᬦ ᬢᬲ᭄ᬬ ᬦᬶᬱ᭄ᬓᬺᬢᬶᬄ ᬰᬓ᭄ᬬᬵ ᬓᬃᬢ᭄ᬢᬸᬁ ᬯᬃᬱᬰᬢᬿᬭᬧᬶ ᭟ ᭑᭙᭖ ᭟

ᬅᬧᬬᬧᬦ᭄ ᬅᬕᭀᬂ ᬇᬓᬂ ᬤᬸᬄᬔ ᬓᬪᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬤᬾ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬗᬸᬦᬶᬦ᭄ ᬳᬦ᭄ ᬭᬶᬂ ᬕᬃᬪ ᭞ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬤᬵᬬ ᬳᬸᬢᬂ ᬇᬓ ᬲᬓᬭᬂ ᭞ ᬬᬬ ᬢᬦ᭄ ᬓᬯ᭄ᬯᬦ᭄ᬬ ᬲᬳᬸᬭᬦ᭄ᬢ ᬲᬵᬢᬸᬲ᭄ ᬢᬳᬸᬦ᭄ ᭟

यन्मातापितरौ क्लेशं सहेते गर्भधारणे ।
न तस्य निष्कृतिः शक्या कर्त्तुं वर्षशतैरपि ॥ १९६ ॥

अपयपन् (यतः) **अगॊं** (महत्) **इकं दुःख** (दुःखं) **कभुक्ति** (भुज्यते) **दे निर** (ताभ्यां)।[1] **ङुनिन्**[2] (यदा) **हन** (आसीः) **रिं गर्भ** (गर्भे)। **सर्व्वदाय** (सर्वस्वं) **हुतंत** (तव ऋणं) **इक** (तद्) **सकऱं** (अधुना)। **यय तन्** (न) **कव्वंन्यं** (शक्यं) **सहुऱ्ऱन्त** (निष्कर्तुं त्वया) **सातुस् तहुन्** (शतवर्षैः) ॥

For the pains that parents undergo in nurturing the child in the womb, the child cannot compensate even in a hundred years.

MBh.2.5.81, 83. १. छ नास्ति । २. क—ङुनित्, ख—ङुनि ।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭑᭙᭗ ᭟

[illegible]

[illegible] ᭟

दरिद्रान् भज कौन्तेय मा प्रयच्छेश्वरे धनम्[1] ।
व्याधितस्यौषधं पथ्यं नीरुजस्य किमौषधैः ॥ १९७ ॥

कुनॅं[2] (अथ) प्वानकु (मम पुत्र) ।[3] कमुं (त्वं) वक (पुत्र) सं कोन्ती (देवीकुन्त्याः) । दरिद्रह[4] (दरिद्रः स्यात्) तिकं (यः) वेहनन्त (तस्मै देयं त्वया) दान (दानं) । हय्व (मा) मवेः (प्रयच्छ) रिं सुगिः (ईश्वरे) । अपन् (यतः) रिं व्याधि (व्याधितस्य) योग्य (योग्यं, पथ्यं) निं तम्बान् (औषधं) वेहक्न (दद्यात्) ।[5] कुनॅं[2] (परं) रिं वरस् (नीरुजस्य) । तन्पपक्नं (न सार्थं) तम्बा (औषधं) दे निक ॥

O son of Kuntī, serve the destitutes. Do not lavish your fortune on the favoured ones. Medicament is for the ailing and ailing alone.

Ind.Spr.2714/1112.
a) भर for भज.
१. च—दानं, छ—दानी ।
२. क—कुनं ।
३. च छ नास्ति ।
४. क ख ग ज—दरिद्रअ ।
५. छ नास्ति ।

ᬅᬬᬵᬘᬢᬄ ᬲᬷᬤᬢᬰ᭄ᬘ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᭀᬧᬵᬬᬿᬃᬦᬶᬬᬦ᭄ᬢᬯ᭄ᬬᬄ ᭞
ᬆᬦᬺᬰᬂᬲ᭄ᬬᬂ ᬧᬭᭀ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᭀᬬᬵᬘᬢᬾ ᬬᬢ᭄ ᬧ᭄ᬭᬤᬷᬬᬢᬾ ᭟ ᭑᭙᭘ ᭟

ᬳᬦ᭄ ᬬ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭ ᭞ ᬦ᭄ᬤᬵᬢᬦ᭄ ᬧᬫᬮᬓᬸ ᭞ ᬉᬧᬵᬬ ᬦᬶᬓ ᬲᬓᬵᬭᬡᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬧᬫᬮᬓ᭄ᬯ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬆᬦᬺᬰᬂᬲ᭄ᬬ ᬧ᭄ᬯ ᬯᬶᬰᬾᬱ ᬦᬶ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬬᬢᬶᬓ ᬓᬢ᭄ᬫᬸ ᬭᬶ ᬓᬯᬾᬳᬦ᭄ ᬇᬂ ᬤᬵᬦ ᬭᬶ ᬅᬫᬮᬓᬸ ᭟

अयाचतः सीदतश्च सर्व्वोपायैर्नियन्तव्यः[1] ।
आनृशंस्यं परो धर्म्मोऽयाचते यत् प्रदीयते ॥ १९८ ॥

हन (विद्यते) य (चेत्) व्वं (नरः) दरिद्र (दरिद्रः) । न्दातन् (यो न) पमलकु (याचते) । उपाय निक (उपायास्तस्य) सकारणन्यन् (सर्वकारणानि तस्य) पमलक्व[2] (याचेतेति) । अपन् (यतः) स्यनृशंस[3] (आनृशंस्यं) प्व विशेष (विशेषः) निं धर्म्म ङरन्य (धर्माणां) । यतिक (तदानृशंस्यं) कत्मु (प्राप्यते) रि कवेहन् (दाने) इं दान (दानानां) रिं अमलकु[4] ([अ]याचमानानां) ॥

By all means help the depressed, particularly when they are too sensitive to ask. Kindliness and aiding the non-asking ones is the noblest dharma.

(d) Kawi paraphrases याचते .

---

१. क ख—°निमन्तु य, च छ—°निमन्तु य, ग—न्निपन्तुय, ज—र्न्निमन्तु य। नियन्तव्यः

is after MBh.5.53.18.

२. च छ—पमलकु । प-म- √लकु-अ ।

३. क—स्यनृशस; ख छ ज—स्यनिशंस ।

४. च छ—इमलकु ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

नावमन्येताभिगतं न प्रणुद्यात् कथञ्चन ।
अपि श्वपाके शुनि वा न दानं विप्रणश्यति ॥१६६॥

लवन् (अपरं च) हय्व (न) त (अथ) सम्पे[1] (अवमन्येत) रिं अमलकु (याचकं) दान (दानस्य)। हय्व (न) मतुण्डुं[2] (प्रणुद्यात्)। यद्यपिन् (यद्यपि) रिं चण्डाल (चण्डालः)। शृगाल (श्वा) तुवि (अपि)। तन् (न) विफल (विफलं) इकं[3] दान (दानं) इरिक (तेषु) ॥

Never insult or drive away the creature who has come to your door. Alms, even to a pariah or a dog, are not wasted.

Ind. Spr. 3659/1557. १. ज—सम्पेय् । २. क—तुण्डुं, ख—मतुण्डुं य । ३. क—इका ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ᬫᬗᬶᬲᬸᬳᬶ ᬘᬺᬫᬶᬦ᭄ ᭞ ᬮᭀᬢ᭄ ᬲᬵᬭᬶᬲᬵᬭᬶ ᬫᬗ᭄ᬳᬶᬮᬗ᭄ᬓᭂᬦ᭄ ᬫᬮ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢ ᬲᬂ ᬫᬦᬲᬶ ॥

अहन्यहनि याचन्तं कोऽवमन्येद्[1] गुरुं यथा ।
मार्ज्जनं दर्पणस्येव यः करोति दिने दिने ।।२००।।

लवन् त वनेः (अथ चान्यत्)। **स्यप** (कः) **करि** (इह) **सम्पय** (अवमन्येत्) **रिं अमलकु** (याचन्तं) **दान** (दानानां)। **सत्विर्** (सर्वेषां) **निं मनसि**[2] (याचतां) **सारिसारि** (अहन्यहनि)। **मराङ्गें** (उपगच्छन्ति) **हऋप्** (अर्थिनः)। **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **भेद निर** (तद्भेदः) **लवन् गुरु**[3] (गुरोः) **माजर् धर्म्म** (धर्मोपदेशकात्)। **सबुकन्** (आरम्भे) **इं वैन्** (दिनस्य) **लोत्** (सर्वदा) **हुमिलङकॅन्**[4] (अपवहति) **मल** (मलं) **निं अवेः** (दातुः) **दान** (दानस्य)। **कयङ्ग निं**[5] (यथा) **मङिसुहि**[6] (मार्ष्टि) **चृमिन्** (दर्पणस्य)। **लोत्** (सर्वदा) **सारिसारि** (अहन्यहनि) **मङ्हिलङकॅन्**[7] (अपवहति) **मल** (मलं)। **मङ्कन** (एवं) **त** (अथ) **सं मनसि** (याचकः) ।।

Who would muster the heart to be rude to one who comes to one's door day after day. He serves as your preceptor. He dusts away the dirt that has settled on your soul's mirror.

---

१. ख ज—अवमान्येद्, ग— अमवन्येद् ।
२. √तसि to beg for daily food.
३. छ—तुरु ।
४. क—हुमिलङकन्, ग— हुर्मिलङकॅन् ।
५. ज—नि ।
६. मं-√इसुः-इ ।
७. क—मङ्हिलङकन् ।

ᬦᬵᬢᬄ ᬧᬭᬂ ᬘ ᬮᭀᬓᬾᬱᬸ ᬓᬶᬜ᭄ᬘᬶᬢ᭄ ᬧᬵᬧᬶᬱ᭄ᬞᬫᬲ᭄ᬢᬶ ᬯᭉ ॥
ᬬᬣᬵᬢ᭄ᬫᬦᬵᬰᬦᬂ ᬮᭀᬓᬾ ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶ ᬤᬾᬳᬷᬢᬶ ᬯᬵ ᬧᬸᬦᬄ ॥ ᭒᭐᭑ ॥

[illegible]

नातः परं च लोकेषु किञ्चित् पापिष्ठमस्ति वै ।
यथात्मनाशनं लोके नास्ति देहीति वा पुनः ।। २०१ ।।

तन् हन (नास्ति) **क्त** (वै) **कपापन् ल्विह** (पापिष्ठं) **सङ्केरिकि**[1] (अतः परं)। **इकं** (यः) **सुमहुरकॅनॅ**[2] (प्रतिभाषते) **नास्ति** (नास्तीति)। **सि** (यः) **मुजरकॅनॅ**[2] (कथयेत्) **देहि** (देहीति) **कुनॅ**[3] (पुनः)। **देहि** (देहि) **मवेवेह**[4] (प्रयच्छ) **कित** (नः)। **लिं** (वचनं) **निकं मरा**[5] (उपागच्छतां) **सिन्ताङ्ङॉं हऱ्दप्** (अर्थिनां)। **नास्ति** (नास्ति)।[6] **तन्** (न) **हन** (विद्यते)। **सहुर्** (उत्तरं) **निकं अतङ्ॅत्**[7] (प्रत्याख्यातुः)।[8] **पिनिन्तन्** (याच्यमानस्य)। **क्कस्** (शिखरं) **निं कपापनिक**[9] (तत्पापस्य)। **इक** (यः) **तं मकोजर्** (कथयति) **देहि** (देहीति)। **फलशेष** (फलशेषः) **नि कपापन्** (पापस्य) **इं सुमहुर्** (तस्य यः प्रतिभाषते) **नास्ति** (नास्तीति) **ङूनि इक** (ततः परं)। **मतंन्यर्** (अतः) **पड** (समं) **पाप** (पापं) **निक कालिः** (द्वयोः)॥

There is nothing more sinful than the squashing of hopes, than stating "I have not" or than demanding "give unto me".

MBh.5.113.9. a) Poona वैनतेय for च लोकेषु (without v.l.).

b) Poona उच्यते for अस्ति वै (without v.l.).

c) Poona आशा° for आत्म° (without v.l.).

d) नास्ति देहीति is supported by D3.4.9, other mss. देहि नास्तीति. Poona वचः for पुनः (without v.l.).

१. ग ज—सकेरिकि।

२. क—°कॅनॅं।

३. क—कुनं।

४. ग—पवेवेह।

५. ग—परा।

६. छ नास्ति।

७. क—अतॅङ्त्।

८. क ग ज नास्ति दण्डः।

९. छ—पाप निक।

ᬲᬶᬓ᭄ᬱᬬᬦ᭄ᬢᬶ ᬦ ᬬᬘ᭄ᬙᬦ᭄ᬢᬾ ᬤᬾᬳᬷᬢᬶ ᬓᬺᬧᬡᬵ ᬦᬭᬵᬄ᭞
ᬅᬯᬲ᭄ᬣᬾᬬᬫᬤᬵᬦᬲ᭄ᬬ ᬫᬵ ᬪᬹᬤᬾᬯᬂ ᬪᬯᬵᬦᬶᬢᬶ ᭟ ᭒᭐᭒ ᭟

[illegible]

शिक्षयन्ति न यच्छन्ते[1] देहीति कृपणा नराः।
अवस्थेयमदानस्य[2] मा भूदेवं भवानिति॥ २०२॥

कुनं[3] **कपवित्र** (पवित्रकरणं) **निक सं मनसि** (याचकानां) **मर**[४] **अमिन्त** (य उपगच्छन्ति अर्थितुं) **दान** (दानं)। **रि देन्यर्** (यतः) **पवरवरः** (शिक्षयन्ति)।[५] **मपितुतुर्** (उपदिशन्ति)। **कुम्व** (नूनं) **लिं निर** (कथयन्ति)। **हय्व** (न) **जुग** (हि) **ङ्क**[६] (मां) **मतङ्त्** (प्रतिख्याहि)। **प्रिहॅन्** (यतस्व) **कगवयक्न**[७] (क्रियेत) **तप्व इकं दान** (दानं)। **वुलतन** (दृश्येत) **वत** (हि) **अवस्था** (अवस्था) **निं** (तेषां[यैः]) **तन्** (न) **पगवे**[८] (कृतं) **दान** (दानं) **ङूनि** (पुरा)। **य इक**[९] (ते) **ममङ्क्** (वर्तन्ते) **कदि** (यथा) **सङ्हुलुन्** (अहं)। **यथान्य** (तदिव, मामिव) **तत्**[१०] (न त्वं) **ममङ्क्**[११] **य** (वर्तेथाः)। **मतंन्यन्** (अतः) **गवयक्न** (कर्तव्यं) **इकं दान** (दानं)। **मङ्कन**[१२] (इति) **लिं** (वचनं) [१३]**निर** (तेषां) **वरवरः**[१३] (उपदेशः)। **ततर्** (न हि) **पनसि** (याचन्ते) [१४]**सिरर्** (ते यदा) **मङ्कन**[१४] (एवं) **अपितुतुर् जुग** (उपदिशन्ति हि)। **मतंन्यन्** (अतः) **पवित्र** (पवित्रं)॥

Misers advise others to be generous, but their own fists they hold tight.

---

१. क ख ग—याचन्ते, च छ ज—यचन्ते।
२. ख ग—अवस्थेयमिदानस्य, च छ—अवस्तेयमिदानस्य, ज—अवस्थेयमिदनास्य।
३. क—कुनं।
४. ग—पर।
५. ग च छ ज नास्ति।
६. =ङ-व्वं(अहं, मां)।
७. क ग—गवयक्न, ज—गवेयक्न।
८. छ—य गवे।
९. ख ग च छ ज—इकि।
१०. ख—ततन्, ग—तन्।
११. ज—मङ्के।
१२. च—मङ्क।
१३-१३. क—निरव्वंरवरः।
१४-१४. ख ज—सिसिर्म्मङ्कन।

ᬧ᭄ᬭᬤᬤ᭄ᬬᬵᬤ᭄ ᬤᬾᬬᬫᬶᬢ᭄ᬬᬾᬯ ᬬᬚᬾᬤ᭄ ᬬᬱ᭄ᬝᬯ᭄ᬬᬫᬶᬢ᭄ᬬᬧᬶ᭞
ᬅᬲ᭄ᬢᬸ ᬯᬵᬢ᭄ᬭ ᬨᬮᬂ ᬫᬵ ᬘ ᬓᬃᬢ᭄ᬢᬯ᭄ᬬᬂ ᬧᬸᬭᬸᬱᬾᬡ ᬳᬶ ॥᭒᭐᭓॥

ᬮᬯᬦ᭄ ᬯᬦᬾᬄ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬳᬦ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬨᬮ᭞ ᬯᬾᬳᬓ᭄ᬦ ᬢ ᬧ᭄ᬯ ᬬᬣᬵᬲᬫ᭄ᬪᬯ᭞ ᬲᬓᬵᬬᬓᬵᬬ᭞ ᬇᬓᬂ ᬬᭀᬕ᭄ᬬ ᬯᬾᬳᬓ᭄ᬦ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬬᭀᬕ᭄ᬬ ᬧᬸᬚᬵᬓ᭄ᬦ᭞ ᬧᬸᬚᬵᬓ᭄ᬦ [illegible]᭞ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]᭞ [illegible] [illegible] [illegible]᭞

प्रदद्याद् देयमित्येव[१] **यजेद् यष्टव्यमित्यपि।**
अस्तु वात्र फलं मा च कर्त्तव्यं पुरुषेण हि ॥ २०३ ॥

लवन् वनेः (अन्यच्च) **यद्यपिन्** (यद्यपि) **हना** (अस्तु)। **तन्** (मा) **हन** (अस्तु) **कुनं**[२] (च) **इकं फल** (फलं)। **वेहक्न** (प्रदद्याद्) **त प्व**[3] (हि) **यथासम्भव** (यथासम्भवं)। **सकायकाय** (सर्वेण कायेन)। **इकं**[४] (यद्) **योग्य** (योग्यं) **वेहक्न** (दातुं)। [५]**मङ्कनं** (तथा) **वस्तु** (वस्तु) **योग्य** (योग्यं) **पूजाक्न**[६] (पूज-

यितुं) ।[५] **पूजावन** (यजेत्) **जुग**[७] (अपि) । **नियत** (नियतं) **मफल** (सफलं) **प्वं**[८] **दान** (दानं) । **ङूनिङूनि**[९] (प्रथमं) **तिकान्**[१०] (तत्) **गवयॅन्** (कर्तव्यं) ॥

One should give because he must. One should make offerings to the sacred fire, because he must. Fruits may or may not accrue. It has to be done as a matter of duty.

MBh.3.32.2cd 3ab. a) Poona ददामि for प्रदद्याद्.

b) Poona यजे for यजेद्. Ś1 K2.3 D2 support our अपि, others उत.

c) Poona वा for च.

d) Poona यत् for हि.

१. ख ग च ज—°व, छ—°वी ।

२. क—कुनं ।

३. क—प्वं ।

४. क नास्ति ।

५-५. ख नास्ति ।

६. ग च छ ज—वेहक्न ।

७. क—जुग य ।

८. ग—स्वं ।

९. ख ज—ङुनियुनि ।

१०. तिक-अन् । च छ ज—तिकन् ।

ᬳᬶᬭᬡ᭄ᬬᬤᬵᬦᬂ ᬕᭀᬤᬵᬦᬂ ᬧ᭄ᬭᭂᬣᬶᬯᬶᬤᬵᬦᬫᬶᬢ᭄ᬬᬧᬶ ᭞
ᬏᬢᬵᬦᬶ ᬯᬿ ᬧᬯᬶᬢ᭄ᬭᬵᬡᬶ ᬢᬵᬭᬬᬦ᭄ᬢᬶ ᬧᬭᬢ᭄ᬭ ᬘ ᭟᭒᭐᭔᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬓᬦᬓᬤᬵᬦ ᭞ ᬕᭀᬤᬵᬦ ᭞ ᬪᬹᬫᬶᬤᬵᬦ ᭞ ᬗ᭄ᬓᬲ᭄ ᬦᬶ ᬧᬯᬶᬢ᭄ᬭ ᬇᬓ ᭞ ᬧᬯᬶᬢ᭄ᬭ ᬗᬭᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬳᬶᬮᬗᬓᭂᬦ᭄ ᬓ᭄ᬮᬾᬰ ᭞ ᬮᬯᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬵᬓᭂᬦ᭄ ᬭᬶ ᬲ᭄ᬯᬃᬕᬮᭀᬓ ᭟

हिरण्यदानं गोदानं पृथिवीदानमित्यपि ।
एतानि वै पवित्राणि तारयन्ति परत्र च ॥ २०४ ॥

कुनं (अथ) **इकं कनकदान** (कनकदानं) । **गोदान**[1] (गोदानं) ।[2] **भूमिदान** (भूमिदानं) । **ङ्कस्** (शिखरं) **नि पवित्र** (पवित्राणां) **इक** (एतानि) । **पवित्र** (पवित्रं) **ङर्रान** (नाम) **मङ्हिलङकॅन्**[3] **क्लेश** (क्लेशनाशकस्य) । **लवन्** (च) **मन्काकॅन्**[4] (गमयन्ति) **रि स्वर्गलोक** (स्वर्गलोके) ॥

Gifts of gold, cows and land are holy. They deliver one to the other world.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.59.5. b) Almost all mss. एव च, one ms. अथापि च. d) Mss. अपि दुष्कृतं (or °कृतात्, °दुष्कृतान्), none reads परत्र च.

१. ख छ ज नास्ति ।

२. क नास्ति दण्डः ।

३: क—°कन्, ग—मङ्हिलंक्न ।

४. क—मन्काकन् ।

ᬲᬸᬯᬃᬡ᭄ᬡᬂ ᬭᬚᬢᬂ ᬯᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬂ ᬫᬡᬶᬫᬸᬓ᭄ᬢᬯᬲᬹᬦᬶ ᬘ ᭞
ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬫᬾᬢᬦ᭄ᬫᬳᬵᬭᬵᬚ ᬤᬤᬵᬲᬶ ᬯᬲᬸᬯᬵᬦ᭄ ᬥᬦᬫ᭄ ᭟᭒᭐᭕᭟

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬲᬂᬓ᭄ᬱᬾᬧ ᬦᬶᬂ ᬤᬵᬦᬵᬓ᭄ᬦ ᭞ ᬫᬵᬲ᭄ ᭞ ᬧᬶᬭᬓ᭄ ᭞ ᬤᭀᬤᭀᬢ᭄ ᭞ ᬫᬡᬶᬓ᭄ ᬫᬸᬢ᭄ᬬ ᭞ ᬪᬹᬫᬶ ᬲᬮ᭄ᬯᬶᬃ ᬦᬶᬂ ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬫᬹᬮ᭄ᬬ ᭞ ᬬᬢᬶᬓ ᬤᬵᬦᬵᬓ᭄ᬦ ᭟

सुवर्ण्णं रजतं वस्त्रं मणिमुक्तावसूनि च ।
सर्व्वमेतन्महाराज ददासि[1] वसुवान् धनम् ॥ २०५ ॥

निहन् (एषः) **संक्षेप** (संक्षेपः) **निं दानाक्न** (देयस्य) । **मास्** (सुवर्णं) । **पिरक्** (रजतं) । **दोदोत्** (वस्त्रं) । **मणिक्** (माणिक्यं) **मुत्य** (मुक्ताः) । **भूमि** (भूमिः) **सल्विर्** (सर्वविधानि) **निं वस्तु** (वस्तूनि) **मूल्य** (मूल्यवन्ति) । **यतिक** (एतानि) **दानाक्न** (देयानि) ॥

O King, thou a person of fortune, givest gold, silver, clothing, jewels, pearls and costly goods.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.62.23. c) Mss. महाप्राज्ञ, महाप्राज्ञो.

d) Most mss. ददाति, only three mss. have ददासि. All mss. वसुधां ददत्.

[1] ख—दानसि ।

ᬤᬤ᭄ᬬᬵᬘ᭄ᬙᬸᬪᬵᬂ ᬬᬄ ᬓᬧᬶᬮᬵᬂ ᬲᬘᬾᬮᬵᬂ ᬓᬵᬂᬲ᭄ᬬᭀᬧᬤᭀᬳᬵᬂ ᬓᬦᬓᬵᬕ᭄ᬭᬰᬺᬗ᭄ᬕᬵᬫ᭄ ᭞
ᬢᬿᬲ᭄ᬢᬿᬃᬕᬸᬡᬿᬄ ᬓᬵᬫᬤᬸᬖᬵ ᬳᬶ ᬪᬹᬢ᭄ᬯᬵ ᬦᬭᬂ ᬧ᭄ᬭᬤᬵᬢᬵᬭᬫᬸᬧᬿᬢᬶ ᬲᬵ ᬕᬿᬄ ᭟ ᭒᭐᭖ ᭟

ᬓᬸᬦᭂᬂ ᬬᬦ᭄ ᬮᭂᬫ᭄ᬩᬸ ᬓᬧᬶᬮᬵ ᭞ ᬮ᭄ᬯᬶᬃ ᬦᬶᬓᬂ ᬤᬵᬦᬵᬓ᭄ᬦ ᭞ ᬤᭀᬤᭀᬢᬦ ᬢ ᬬ ᭞ ᬪᬹᬱᬡᬦᬶ ᬓᬦᬓ ᬢᬸᬂᬢᬸᬂ ᬦᬶ ᬰᬺᬗ᭄ᬕ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭞ [illegible] ᭟

दद्याच्छुभां यः कपिलां सचेलां कांस्योपदोहां कनकाग्रशृङ्गाम् ।
तैस्तैर्गुणैः कामदुघा हि भूत्वा नरं प्रदातारमुपैति सा[1] गौः ॥२०६॥

कुनें[2] (अथ) **यन्** (चेत्) **लृम्बु** (गौः) **कपिला** (कपिला) ।[3] **ल्विर् निकं** (प्रकारः) **दानाक्न** (देयस्य) । **दोदोतन** (सचेला) **त य** (अथ सा) । **भूषणनि**[4] (भूषितव्या) **कनक तुंतुं** (सुवर्णाग्राभ्यां)

निं सुङ्ग्न्य (तच्छृङ्गयोः)। **सह** (सह) **कांसभाजन** (कांस्यभाजनेन)। **ववन्** (आनीतेन) **इं अमॅः**[५] (दोहकेन)। **फलन्य** (तत्फलं) **द्लाह** (परत्र)। **कामदुघा** (कामदुघा) **धेनु** (धेनुः)। **लृम्बु** (गौः) **ममॅत्वक्न** (उत्पादयति) **सकह्युन्**[६] (सर्वान् कामान्)। **कदि** (यथा) **भट्टारी** (भट्टारी) **नन्दिनी** (नन्दिनी)। **दृब्य**[७] **निक** (द्रव्यं तस्य) **रिं परलोक** (परलोके) ॥

Let one gift away an auspicious, tawny cow, mantled, horns tipped with gold, together with a brazen milking pot. That cow comes back to the donor in the form of numerous blessings fulfilling wants and aspirations.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.57.28. a) All mss. प्रयच्छेत or प्रयच्छते for दद्याच्छुभां. Many mss. सचैलां or सवत्सां.

b) All mss. °शृङ्गीम्.

c) Mss. कामदुघाथ, कामदुहास्य, कामदुघा तु (or च).

१. क च छ—सभ, ख—सार, ग ज—साभ।

२. क—कुनं।

३. ख ग च छ ज नास्ति दण्डः।

४. क—°नि। (सदण्डः)।

५. अ-√पॅः।

६. ख—ससकह्युन्।

७. क—द्रव्य।

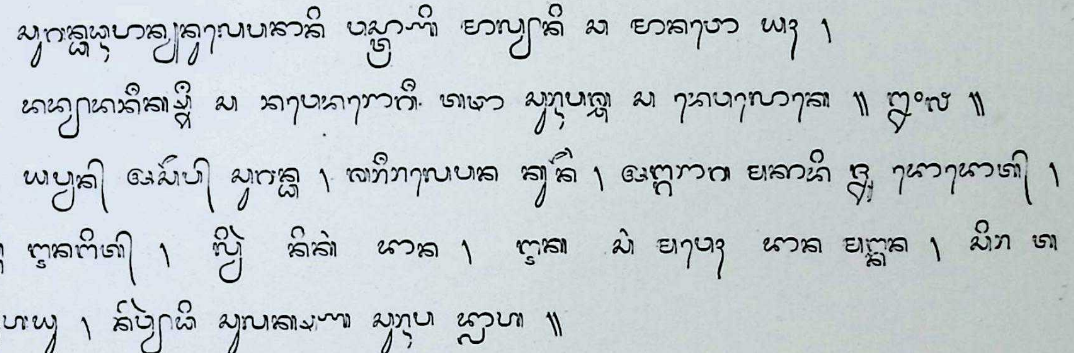

सुगन्धधूपान्यनुलेपनानि वस्त्राणि माल्यानि च मानवो यः।
दद्यादभीक्ष्णं स भवेदरोगी तथा सुरूपश्च स देवलोके ॥२०७॥

यप्वन् (यदि) **असॅप्** (धूपं) **सुगन्ध** (सुगन्धं)। **शरीरलेपन** (शरीरलेपनं) **कुनॅ**[१] (च)। **अङ्गराग** (अङ्गराग-) **मकादि** (-आदि) **ज्नु**[२] (लेपनं) **दोदोत्**[3] (वस्त्राणि)। **कॅम्बं इनङित्** (पुष्पमाल्यानि)। **ल्विर्** (विविधानि) **निकं दान** (दानानि)। **इक**[४] [५]**सं** (यः) **मवेः**[५] (दद्यात्) **दान** (दानानि) **मङ्कन**[६] (ईदृशानि)। **सिर** (सः) **त** (अथ) **ल्तिुहयु** (सुन्दरः)। **निर्व्याधि** (निर्व्याधिः) **सुलक्षण** (सुलक्षणः) **सुरूप** (सुरूपः) **द्लाह** (परत्र) ॥

By bestowing fragrance, incense, unguents, clothes and garlands now and again, one attains health and beauty in the abode of gods.

---

१. क—कुनं। २. ग च छ ज—ज्नु। (सदण्डः)। ३. क—दोदोत।

४. छ—इकं ।　　５-５. क—सवेः ।　　६. क—ममङ्कन ।

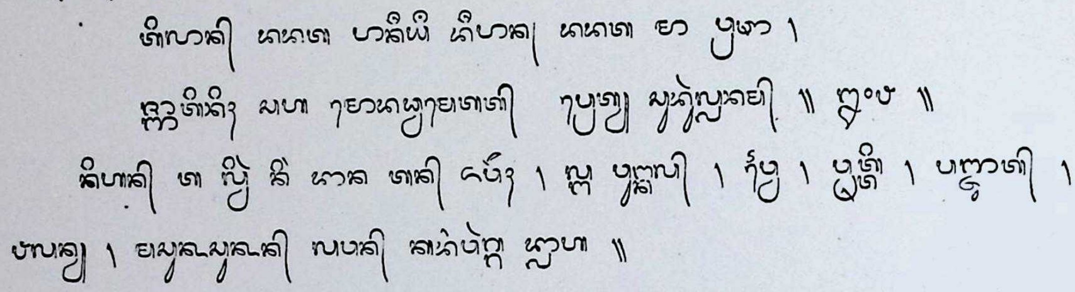

तिलान् ददत पानीयं दीपान् ददत मा वृथा[1]? ।
ज्ञातिभिः सह मोदध्वमेतत् प्रेत्य सुदुर्ल्लभम् ॥ २०८ ॥

निहन् त (अथैते) ल्विर् (प्रकाराः) निं दान (दानस्य) तन् (न) एवँः (दुष्कराः) । ल्ङ वुङ्कल् (तैलबीजानि) ।[2] ल्वै (पानीयं) । वृत्ति (वर्ती) । पञ्जुत् (दीपः) । फलन्य (तत्फलं) । मसुखसुखन्[3] (सुखीभवत) लवन् (सह) कदंवर्ग (ज्ञातिभिः) द्लाह (परेत्य) ॥

Give sesamum oilseeds, give water, give lamps, shirk not. And thereby assure your and your kinsmen's place in heaven. (मा वृथा 'it won't go amiss').

MBh. (Citraśālā ed.) 13.58.20. b) Many mss. for ज्ञातिभिः. दीपमन्नं प्रतिश्रयं. Most mss. जाग्रत or जागृत for मा वृथा.

c) Many mss. बान्धवैः d) Many mss. एतत्प्रेतेषु दुर्लभम्.

[1] क—वृत्थ, ग—वृत, च छ—वृत्त ।

[2] ज नास्ति दण्डः ।

[3] ग—मसुकान्सुकान् ।

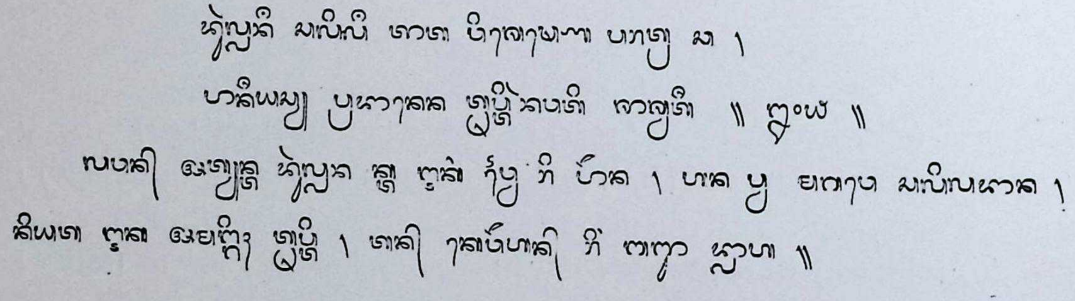

दुर्ल्लभं सलिलं तात[1] विशेषेण[2] परत्र च ।
पानीयस्य प्रदानेन तृप्तिर्भवति शाश्वती ॥ २०९ ॥

लवन् अत्यन्त दुर्ल्लभ (अत्यन्तदुर्लभं) क्त (विशेषेण) इकं[3] ल्वै (सलिलं) रि पाँन (परत्र) । हन ल्व (यदि) मगवे (करोति) सलिलदान (सलिलदानं) । नियत[4] (नियतं) इक अमङ्गिः[5]

(प्राप्नोति) तृप्ति (तृप्ति) । तन् (न) केवॅहन् (क्लिश्यते) रिं बञु (जले) द्लाह (परत्र) ॥

Water is hard to get in heaven. By distributing free water in this world, one's thirst is quenched for ever.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.58.19. b) All mss. वै for च. d) Most mss. प्रीतिः, a few कीर्तिः for तृप्तिः which is found only in one ms.

१. ख—तथा, च छ ज—तत ।
२. ख ग च छ ज—विशेषस्य ।
३. क—इकं । (सदण्डः) ।
४. ख—नियतन् ।
५. अ-√पङ्क्तिः ।

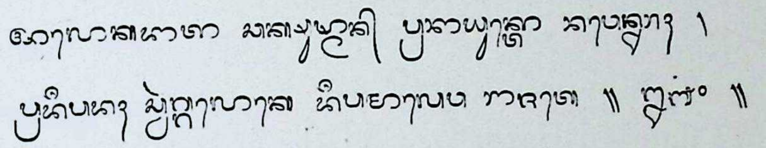

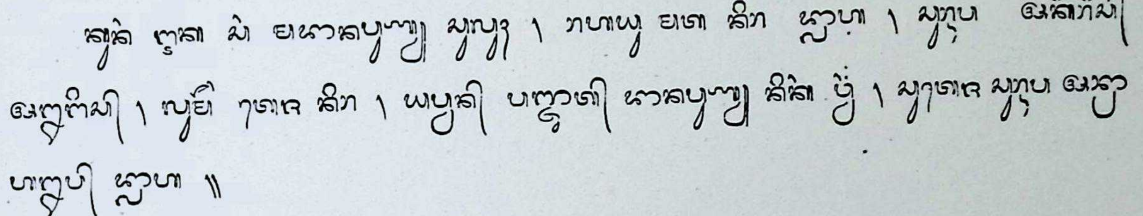

आलोकदाता चक्षुष्मान् प्रभायुक्तो भवेन्नरः ।
प्रदीपदः स्वर्गलोके दीपमालेव राजते ॥ २१० ॥

कुनं (अथ) **इक** (यः) **सं मदानपुण्य** (दानपुण्यत्वेन ददाति) **सुलुः** (आलोकं) ।[1] **रहयु** (शोभने) **मत निर** (तच्चक्षुषी) **द्लाह** (परत्र) । **सुरूप** (सुरूपः) **अकिरिस्** (प्रकाशवान्) **अलृङ्िस्** (स्निग्धः) ।[2] [3]**लुमॅं** (प्रभावत्) **तेज निर** (तत्तेजः) ।[3] **यप्वन्** (यदि) **पञ्जुत्** (दीपः) **दानपुण्य** (दानपुण्यं) **निकं व्वं** (नरस्य) । **सुतेज** (सुतेजः) **सुरूप** (सुरूपं) **अभ्रा** (सुप्रभं) **हलृप्** (सौन्दर्यं) **द्लाह** (परत्र) ॥

A giver of light never becomes blind. He has always bright eyes. He is enlightened. In heaven he shines with the brilliance of rows of lamps.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.98.50ab, 51cd. a) Only one ms. °दाता चक्षुष्मान्, others °दानाच्चक्षुष्मान्, one ms. दाने चक्षुष्मान्. c) All mss. दीपप्रदः (one ms. दीपप्रभः). d) Many mss. दीपमाली विराजते.

१. क ख नास्ति दण्डः ।
२. च ज नास्ति दण्डः ।
३-३. ग नास्ति ।

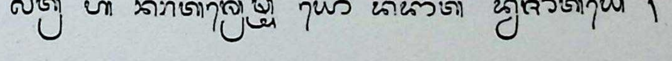

ᬲ ᬰᬓ᭄ᬭᬮᭀᬓᬾ ᬯᬲᬢᬶ ᬧᬹᬚ᭄ᬬᬫᬵᬦᭀᬧ᭄ᬲᬭᭀᬕᬡᬿᬄ ᭟ ᭒᭑᭑ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬨᬮ ᬦᬶ ᬫᬧᬸᬡ᭄ᬬ ᬧᬬᬸᬂ ᬭᬶ ᬲᬂ ᬩ᭄ᬭᬵᬳ᭄ᬫᬡ᭞ ᬫᬦ᭄ᬢᬸᬓ᭄ ᬭᬶ ᬇᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬮᭀᬓ ᬚ᭄ᬫᬄ᭞ ᬧᬶᬦᬹᬚ ᬓᬶᬦᬢ᭄ᬯᬗᬦ᭄ ᬤᬾᬦᬶ ᬯᬶᬤ᭄ᬬᬵᬥᬭ ᬯᬶᬤ᭄ᬬᬵᬥᬭᬶ ᭟

छत्रं हि भरतश्रेष्ठ[1] यो ददाति[2] द्विजातये ।
स शक्रलोके वसति पूज्यमानोऽप्सरोगणैः ॥ २११ ॥

कुनँ[3] फल (फलं) निं मपुण्य (दानस्य) पयुं (छत्रस्य) रिं[4] सं ब्राह्मण (ब्राह्मणाय)। मन्तुक् (व्रजति) रिं इन्द्रलोक (इन्द्रलोके) ज्मः (भविष्यति काले)। पिनूजा (पूज्यमानः) किनत्वङन्[5] (मानितः) देनिं विद्याधर-विद्याधरी (विद्याधरैर्विद्याधरीभिश्च) ॥

By giving an umbrella one goes to the heaven of Indra (who rules over rains and storms). There he is looked after by fairies.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.96.18-19. a) Some mss. परमं श्रेष्ठं or पुरुषव्याघ्र for भरतश्रेष्ठ.

b) All mss. यः प्रदद्याद् or प्रयच्छेद् for यो ददाति.

d) All mss. द्विजातिभिः, one ms. सुरर्षिभिः for अप्सरोगणैः.

[1] च—भमतश्वेष्टि, छ—भरतश्रेष्टि ।

[2] ज—दनति ।

[3] क—कुनं ।

[4] छ—रि ।

[5] क–°इन्°-√त्वङ-अन् । क—ककिनत्यॅङन्, छ—किन्वतङन् ।

ᬉᬧᬵᬦᬳᭁ ᬢᬸ ᬬᭀ ᬤᬤ᭄ᬬᬵᬘ᭄ᬙᬸᬮᬓ᭄ᬱᬡᬲ᭄ᬦᬾᬳᬲᬫᬦ᭄ᬯᬶᬢᭁ ᭞
ᬲᭀᬧᬶ ᬮᭀᬓᬵᬦᬯᬵᬧ᭄ᬦᭀᬢᬶ ᬤᬿᬯᬢᬿᬭᬪᬶᬧᬹᬚᬶᬢᬄ ᭟ ᭒᭑᭒ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬬᬦ᭄ ᬢᬭᬸᬫ᭄ᬧᬄ᭞ ᬧᬵᬤᬸᬓ᭞ ᬧᬸᬡ᭄ᬬ ᬦᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ᭞ ᬭᬳᬬᬸ ᬧᬭᬶᬧᬹᬃᬡ᭄ᬡ ᬦᬶᬃᬯ᭄ᬯᬶᬓᬵᬭ ᬢ ᬬ ᬯᬶᬦᬃᬡ᭄ᬡ᭞ ᬫᬸᬫᬸᬮᬶᬄ ᬭᬶ ᬲ᭄ᬯᬃᬕ ᬇᬓ ᬚ᭄ᬫᬄ᭞ ᬓᬶᬦᬢ᭄ᬯᬗᬦ᭄ ᬳ᭄ᬬᬂ ᭟

उपानहौ तु यो दद्याच्छुलक्षणस्नेहसमन्वितौ[1] ।
सोऽपि लोकानवाप्नोति दैवतैरभिपूजितः ॥ २१२ ॥

कुनं यन् (यदि) तरुम्पः (उपानहौ)। पादुक (पादुके)। पुण्य (दानं) निकं व्वं (नराय)। रहयु (शोभने) [2]परिपूर्ण्ण (परिपूर्णे) निर्व्विकार[2] (निर्विकारे) त य (अथ ते) विनर्ण्ण (वर्ण्येते)। मुमुलिः[3] (व्रजति) रिं स्वर्ग[4] (स्वर्गं) इक[5] ज्मः (परत्र)। किनत्वङन्[6] (अभिपूजितः) इं ह्यं

(दैवतैः) ॥

The giver of soft and oiled shoes proceeds to worlds honoured by gods (°पूजितान् लोकान्).

MBh.(Citraśālā ed.) 13. 130.33ab. a) All mss. च for तु.

b) All mss. पात्रभूते द्विजोत्तमे or द्विजातये.

cd) Cf. 13.96.21ab. The Vulgate reads °पूजितान् for पूजितः.

१. क ख ग च छ ज—°समन्वितः ।

२-२. ख—निर्विकार परिपूर्ण्ण ।

३. ख ग च ज—मुलिः ।

४. ग—इन्द्र ।

५. ख—ङ्कका ।

६. क—किनत्यॅङन् ।

ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬲ᭄ᬯᬫᬧᬶ ᬬᭀ ᬤᬤ᭄ᬬᬵᬢ᭄ ᬓᬮᬸᬱᬾᬡᬵᬦ᭄ᬢᬭᬵᬢ᭄ᬫᬦᬵ ᭞
ᬦ ᬢᬾᬦ ᬲ᭄ᬯᬃᬕ᭄ᬕᬫᬵᬧ᭄ᬦᭀᬢᬶ ᬘᬶᬢ᭄ᬢᬫᬾᬯᬵᬢ᭄ᬭ ᬓᬵᬭᬡᬫ᭄ ᭟ ᭒᭑᭓ ᭟

ᬦ᭄ᬤᬵᬢᬦ᭄ ᬧ᭄ᬭᬫᬵᬡ ᬓ᭄ᬯᬾᬄ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬲᬓ᭄ᬯᬾᬳᬦ᭄ ᬇᬂ ᬤᬺᬩ᭄ᬬ ᬦᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᭞ ᬧᬸᬡ᭄ᬬᬵᬓ᭄ᬦᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬦ᭄ᬤᬵᬦ᭄ ᬬᬦ᭄ ᬅᬕᭂᬮᬺᬄ ᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬧᬮᬗ᭄ᬮᬂ ᬢᬦ᭄ ᬢᬸᬮᬸᬲ᭄ ᬢ᭄ᬬᬵᬕ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬨᬮ ᬇᬓ ᭞ ᬲᬂᬓ᭄ᬱᬾᬧᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬰ᭄ᬭᬤ᭄ᬥᬵ ᬦᬶᬂ ᬫᬦᬄ ᬧ᭄ᬭᬲᬶᬤ᭄ᬥ ᬓᬵᬭᬡ ᬦᬶᬂ ᬨᬮ ᭟

सर्व्वस्वमपि यो दद्यात् कलुषेणान्तरात्मना ।
न तेन स्वर्ग्गमाप्नोति चित्तमेवात्र कारणम् ॥ २१३ ॥

न्दातन् प्रमाण[१] (अप्रमाणा) **क्वेः**[२] (तन्मात्रा) । **यद्यपिन्** (यद्यपि) **सक्वेहन्** (सर्वं) **इं दृब्य** (द्रव्याणां) **निकं व्वं** (नरस्य) । **पुण्याक्नन्य**[३] (दानं क्रियते) । **न्दान्** (परं) [४]**यन्** (यदि) **अगॅलॄः**[४] (कलुषा) **बुद्धिन्य** (बुद्धिस्तस्य) । **कपलङलं** (निरुद्धः) **तन्** (न) **तुलुस्**[५] (प्रवर्तते) **त्याग** (त्यागः) । **तन्** (न) **पफल** (सफलं) **इक** (तत्) । **संक्षेपन्य** (तत्संक्षेपः) ।[६] **श्रद्धा** (श्रद्धा) **निं**[७] **मनः** (मनसः) **प्रसिद्ध** (हि) **कारण** (कारणं) **निं**[७] **फल** (फलस्य) ॥

The gift of all possessions made with a foul mind does not bring one to heaven. It is the mind which matters.

---

१. क—प्रमाणं ।

२. च छ—अक्वेःन्य ।

३. छ—पूण्यक्नन ।

४-४. छ—य अगॅन्य । (सदण्डः) ।

५. ख छ—तुलस् ।

६. क नास्ति ।

७. क—नि ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ॥

यद्यदिष्टतमं लोके यच्च स्याद्दयितं गृहे ।
तत्तद्[1] गुणवते देयं तदेवाक्षयमिच्छता ।। २१४ ।।

कुनं (अथ) **देय** (कर्तव्यं) । **सावकन्** (सर्वं) **इं वस्तु** (वस्तूनां) **किनह्य॒नन्** (इष्टानां) । **सल्विर**[2] (सर्वविधानि) **निं**[3] **वस्तु** (वस्तूनि) **किनतृष्णान्**[4] (तृष्णितानि) **कुनॅं**[5] (अपि) । **यतिक** (तानि) **दानाक्न** (दत्त) **रिं**[6] **सं मगुण** (गुणवते) । **यन् अह्य॒न्** (यदीच्छति) **ड्वं** (नरः) **रि**[7] **तन् हॅन्त्य** (अक्षयाय) [8]**नि कभुक्तयन्य**[8] (स्वभोगस्य) **द्लाह** (परत्र) ।।

Aspiring after inexhaustible merit one should give away to the deserving whatever one cherishes and values most.

MBh.(Citraśālā ed.) 13.59.7. b) Mss. read यच्चास्ति, यच्चास्य, यच्चापि for यच्च स्याद्.

१. ख—तथाद्, च छ—ततद् ।

२. ख—सल्विर्, च छ ज—सल्विरं ।

३. क—नि ।

४. क-°इन्°-√तृष्णा-अन् ।

५. क—कुनं ।

६. क ग ज—रि ।

७. छ—रिं ।

८-८. छ—निक । भुक्तयन्य ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

ᬗᬭᬦᬶᬓ ᭞ ᬫᬥ᭄ᬬᬫᬨᬮ ᬇᬓ ᬤ᭄ᬮᬳ ᭟

सत्कृत्य तु द्विजातिभ्यो यद्दीयेत तदुत्तमम् ।
याचितेन हि यद्दत्तं तदाहुर्म्मध्यमं [1]बुधाः[2] ॥ २१५ ॥

न्य[3] (एषः) भेद (भेदः) नि दान (दानानां) । यन् (यदि) इनुन्दं (निमन्त्र्यते) इनारम्भ (आरभ्यते) सं ब्राह्मण (ब्राह्मणाः) । इनुपकार (उपक्रियते) पिनूजा (पूज्यते) सह (सह) पाद्यादि (पाद्यादिना) मङ्गल (मङ्गलेन) । विनेः (दीयते) त सिर (तस्मै) दान (दानं) । दान (दानं) मङ्कन क्रमन्य (एवंक्रमः) । य (अथ) इक (तद्) उत्तमदान (उत्तमं दानं) ङरन्य (नाम) । उत्तमफल (उत्तमफलं) इक (तद्) । यप्वन् (यदि) पकहेतु[4] (हेतुभूतं) पमिन्त (याचनं) इकं दान (दानस्य) । मध्यमदान (मध्यमं दानं) ङरनिक (नाम तस्य) । मध्यमफल (मध्यमफलं) इक (तद्) दलाह (परत्र) ॥

The noblest gift is the one that is awarded with honours, the middle one is that which is in response to a demand.

MBh.12.282.17ab, 18 cd. a) Our lontars read सत्कृत्यं.

b) Poona यो ददाति नराधिप.

c) Poona तु or च for हि.

d) Our lontars together with B6 Ds1 D6 read तं for तद्.

१. क—तमाहु°, ख च—तमहुमा°, ग—तमाहुमांद्धचमम्, छ—तमहुमाडचमम् ।

२. ग ज—बुधः, छ—कुडाः ।

३. ख—न्यं ।

४. क—पकहेतुं ।

ᬅᬯᬚ᭄ᬜᬬ ᬤᬷᬬᬢᬾ ᬬᬤ᭄ᬤᬾᬯᬵᬰ᭄ᬭᬤ᭄ᬥᬬᬵᬧᬶ ᬘ ᭞
ᬢᬤᬵᬳᬸᬭᬥᬫᬁ ᬤᬵᬦᬁ ᬫᬸᬦᬬᬄ ᬲᬢ᭄ᬬᬯᬵᬤᬶᬦᬄ ᭟ ᭒᭑᭖ ᭟

ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬅᬯᬚ᭄ᬜ ᬲᬫ᭄ᬧᬾ ᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶ ᬦᬶ ᬅᬯᬾᬄ ᬤᬵᬦ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬰ᭄ᬭᬤ᭄ᬥᬵ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬅᬩᬸᬗᬄ ᬫᬶᬢᬸᬳᬸ ᬳᬦ ᬦᬶ ᬓᬾᬤᬵᬦ ᭞ ᬓᬦᬶᬱ᭄ᬝᬤᬵᬦ ᬗᬭᬦᬶᬓ ᭞ ᬓᬦᬶᬱ᭄ᬝᬨᬮ ᬇᬓ ᬤ᭄ᬮᬳ ᭞ ᬮᬶ ᬲᬶ ᬧᬶᬦᬹᬚ ᭟

अवज्ञया दीयते यद्यदेवाश्रद्धयापि[1] च ।
तदाहुरधमं दानं मुनयः सत्यवादिनः ॥ २१६ ॥

यप्वन् (यदि) अवज्ञा (अवज्ञा) सम्पे (अवहेला) बुद्धि (बुद्धिः) नि अवेः दान (दानकरणस्य) । तन् (न) श्रद्धा (श्रद्धा) कुनं (च) । तन् (न) अबुङः[2] (प्रसन्नः) मितुहु (विश्वसिति) हन (अस्तित्वे)

निं कर्म्मफल (कर्मफलस्य) । ³**कनिष्ठदान** (कनिष्ठं दानं) **ङरनिक** (नाम तस्य) ।³ **कनिष्ठफल** (कनिष्ठफलं) **इक** (तत्) **ज्मः** (परत्र) ।⁴ **लिं** (इत्याहुः) **सं पण्डित** (पण्डिताः) ॥

What is given contemptuously is the lowest form of gift.

MBh.12.282.19.

b) तथैव for यदेव.

१. क ख—यत् । यदेवाश्रद्धयापि, ग—यत् । यदेवाश्रयद्धयापि, च छ—यत् । यदेवश्रद्धायपि, ज—यत् । यदेवश्रध्धयपि ।

२. अ-√बुङः ।

३-३. च छ त्रुटितम् ।

४. क च छ ज नास्ति ।

[illegible] ।

[illegible] ॥[illegible]॥

[illegible] ॥

अश्रद्धया हुतं दत्तं तपस्तप्तं कृतं च यत् ।
असर्दित्युच्यते पार्थ न च तत् प्रेत्य नेह च ॥ २१७ ॥

उपलक्षण (उपलक्षणं) **तिक** (तद्) ।¹ **रिं आहुति** (आहुतस्य) । **वेवेः** (दानस्य) । **तप** (तपसः) ।² **सर्व्विर्** (सर्वविधानां) ³**निं उलः**³ **धर्म्म** (धर्मवृत्तानां) । **यन्**⁴ (यदि) **तन्**⁵ **पदुलुर्**⁶ (नानुगतः) **श्रद्धा** (श्रद्धया) **निं**⁷ **मनः** (मनसः) । **कनिष्ठ** (कनिष्ठं) **ङरनिक** (नाम तस्य) । **तन्पफल** (अफलं) **रिं इहत्र परत्र** (इहत्र परत्र) ॥

O son of Pṛthā, anything done without faith and devotion, whether it be an offering to the sacred fire, a gift or a penance, is termed false and unreal. It serves neither here nor there.

MBh.6.39.28. d) नो इह for नेह च.

१. ख ग च छ ज नास्ति ।

२. क नास्ति ।

३-३. च छ—रिंङुलः ।

४. क—य ।

५. ख—त ।

६. ख—कदु°, ग—पदुतुर् । छ—पदुलुर् । (सदण्डः) ।

७. क—नि ।

[illegible] ।

ᬢᬤᬪ᭄ᬬᬵᬲᭀᬘᬶᬢᬢ᭄ᬬᬵᬕᭀ ᬫᬵᬁᬲᬵᬤ᭄ᬬᬧᬶ ᬳᬶ ᬤᬵᬲ᭄ᬬᬢᬶ ᭟ ᭒᭑᭘ ᭟

ᬓᬸᬦᭂᬂ ᬢ᭄ᬓᬧᬦᬶᬓ ᬲᬂ ᬫᬢᬓᬶᬢᬓᬶ ᬤᬵᬦᬓᬃᬫ ᭞ ᬅᬮ᭄ᬧᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬲᬓᬭᭂᬂ ᬤᬵᬦᬵᬓ᭄ᬦ ᭞ ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬕ ᬦᬶ ᬧ᭄ᬭᬵᬢ᭄ ᭞ ᬮᬸᬗ᭄ᬦᬗ᭄ᬯ᭄ ᭞ ᬮᬸᬢᬶᬓ᭄ ᭞ ᬩᬸᬗ᭄ᬓᬶᬮ᭄ ᭞ ᬲᬫ᭄ᬲᬫ᭄ ᬧ᭄ᬭᬓᬵᬭ ᭞ ᬢ᭄ᬮᬲ᭄ ᬧᬭᬶᬢ᭄ᬬᬵᬕ ᬢ᭄ᬯ ᬇᬭᬶᬓ ᭞ ᬮᬶᬘᬶᬦ᭄ ᬅᬂᬮᬸᬕᬲ᭄ ᬅᬮᬭᬶᬲ᭄ ᬭᬶ ᬓᬯᬾᬳᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬫᬓᬦᬶᬫᬶᬢ᭄ᬢᬁ ᬅᬪ᭄ᬬᬵᬲ ᭞ ᬤᬤ᭄ᬬ ᬇᬓ ᬫᬾᬳᬓ᭄ᬦ ᬭᬄ ᬤᬕᬶᬂᬦ᭄ᬬ ᬫ᭄ᬦᬾ ᭟

देयानि घाणपिण्याक[1]शाकान्यपि हि याचतः ।
तदभ्यासोचितत्यागो मांसाद्यपि हि दास्यति ॥ २१८॥

कुनं[2] (अथ) **त्कपनिक** (रीतिः) **सं मतकितकि**[3] (प्रयतमानस्य) **दानकर्म्म**[4] (दानकर्मणि)। **अल्पवस्तु** (अल्पवस्तूनि) **सकऋं** (अधुना) **दानाक्न** (दीयन्ते)। **कद्यङ्ग निं** (यथा) **प्रात्**[5] (?)। **लुङ्नङ्व्**[6] (?)। **लुतिक्**[7] (?)। **बुङ्किल** (पिण्याक)। **सम्सम्** (शाकानि) **प्रकार**[8] (इत्यादि)। **त्लस् परित्याग** (परित्यज्य) **त्व** (सर्वं) **इरिक** (सः)। **लिचिन्** (चिक्कणं) **अंलुगस्**[9] (प्रददाति) **अलरिस्** (संप्रवर्तते) **रि कवेहन्य** (स्वदाने)। **मकनिमित्तं** (निमित्तभूतः) **अभ्यास** (अभ्यासः)। **दद्य** (भवेत्) **इक** (तद्) **मेहक्न** (दास्यति) **रः दगिन्य** (स्वरक्तमांसं) **म्ने** (भविष्यति काले)॥

On request one should give small things as well, oil-cakes, vegetables. When giving becomes a habit one would give even his own flesh and blood.

---

१. क ख ज—कनपिन्याक (ज—°न्यका), ग—कानपिन्यात्क°, च छ—कान°।
२. च—कुॅनं।
३. च छ सदण्डः।
४. ग—दानधर्म्म।
५. ग—पात्।
६ क—तुङ्गल्।
७. क ग ज—लुटिक्, ख—लुहिक्, च—लुटाक्।
८. ख—सप्रकार।
९. ग—आङलुगस्।

ᬬᬤᬵ ᬘ ᬲᬭ᭄ᬯᬵᬡᬶ ᬪᬹᬢᬵᬦᬶ ᬲ᭄ᬣᬶᬭᬵᬡᬶ ᬘ ᬘᬭᬵᬡᬶ ᬘ ᭞

[illegible] ᭟ ᭒᭑᭙ ᭟

[illegible]

ᬲᬾᬱ᭄ᬝ ᬧ᭄ᬭᬬᭀᬚᬦᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬤᬶ ᬓ᭄ᬭᬫ ᬦᬶᬂ ᬓ᭄ᬮᬶᬯ ᭞ ᬢᬦ᭄ᬧᬨᬮ ᬧᭀᬮᬄᬦ᭄ᬬ ᭟

यो न दद्यात् प्रतिश्रुत्य स्वल्पं वा यदि वा बहु ।
आशास्तस्य हताः सर्व्वाः क्लीबस्येव हताः क्रियाः ॥ २१६ ॥

कुनं (अथ) **इकं व्वं** (नरः) **मपितुतुर्** (उपदिशति) **जग** (एव) **। मकोन्** (आदिशति) **अगवय** (कुरुत) **दानपुण्य** (दानपुण्यं) **। अक्वेः** (स्वल्पं) **अक्डिक** (बहु भवेत्) **तुवि** (अपि) **। इकं व्वं** (नरः) **मङ्कन** (एवं) **क्रमन्य** (क्रमः) **। य इक** (सः) **तन्** (न) **सिद्धसाध्य**[1] (सिद्धसाध्यः) **द्लाह** (परत्र) **।** [2]**विलुम** (विफलं) **असिं**[2] (सर्वं) **सेष्ट**[3] **प्रयोजनन्य** (स्वेष्टप्रयोजनं) **। कदि** (यथा) **क्रम** (क्रमः) **निं क्लीव** (क्लीबस्य) **। तन्पफल** (अफलाः) **पोलःन्य** (तत्क्रियाः) **॥**

When one promises but does not give, whether the thing be small or big, his aspirations are thwarted in the same way as the actions of a weak and impotant man.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.9.3. d) Mss. प्रजाफलं or क्रियाफलं for हताः क्रियाः. All the lontars read क्लीव with व.

१. ग—सद्यर् for सिद्धसाध्य ।

२-२. क ख ज—विलुमसिं, ग—विलुमास्सिं, च छ—विलुमासिं ।

३. स-इष्ट ।

ᬓᬭᬶᬱ᭄ᬬ ᬇᬢᬶ ᬲᬂᬰ᭄ᬭᬸᬢ᭄ᬬ ᬓᬃᬢ᭄ᬢᬯ᭄ᬬᬂ ᬢᬤᬓᬸᬃᬯ᭄ᬯᬢᬄ ᭞
ᬫᬶᬣ᭄ᬬᬯᬘᬦᬤᬕ᭄ᬥᬲ᭄ᬬ ᬇᬱ᭄ᬝᬂ ᬧᬸᬃᬢ᭄ᬢᬂ ᬯᬶᬳᬦ᭄ᬬᬢᬾ ᭟᭒᭒᭐᭟

ᬳᬦ ᬢ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬓᬸᬫ᭄ᬯ ᬮᬶᬂᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬒᬁ ᭞ ᬫᬕᬯᬬ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲᬵᬥᬦ ᬗ᭄ᬳᬸᬮᬸᬦ᭄ ᭞ ᬲᬯ᭄ᬯᬶᬃ ᬮᬶᬂ ᬳᬶᬦᬬᬸ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬮᬶᬂᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬦ᭄ᬤᬵᬢᬦ᭄ ᬢᬸᬳᬸ ᬬ ᬅᬕᬯᬾ ᭞ ᬳᬶᬮᬂ ᬇᬱ᭄ᬝᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬤᬾ ᬧᬸᬃᬢ᭄ᬢᬦ᭄ᬬ ᬇᬱ᭄ᬝ ᭞ ᬓᬾ ᬇᬱ᭄ᬝ ᬧᬦᬦ᭄ᬬ ᭟

करिष्य इति संश्रुत्य कर्त्तव्यं तदकुर्व्वतः[1] **।**
मिथ्यावचनदग्धस्य इष्टं पूर्त्तं विहन्यते ॥ २२० ॥

हन (विद्यते) **त** (अथ) **व्वं** (नरः) **कुम्व** (अथ) **लिंन्य** (यद्वचनं) **। ओम्** (ओं) **।**[2] **मगवय**[3] (करिष्ये) **धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनं) **ङ्हुलुन्** (अहं) **। सव्विर्** (सर्वविधाः) **निं हिनयु** (पुण्यस्य) **। मङ्कन** (इति) **लिंन्य** (आह सः) **। न्दातन्** (नैव) **तुहु** (सत्यं) **य अगवे** (करोति) **। हिलं** (विहन्यते)

इष्टन्य (तदिष्टं)। म्वं (च) पूर्त्तन्य इक (तत्पूर्त्तं)। न्यं[4] (अथ) इष्ट (इष्टं) ङरन्य (नाम)॥

If, having promised, one backs out, he is scorched by falsehood, his sacrifices and public munificence bear not the merit, otherwise due.

MBh.5.105.8. a) करिष्य इति संश्रुत्य appears in MBh.3.52·8. MBh.5.10.8 reads प्रतिश्रुत्य करिष्येति.

d) इष्टापूर्तं for इष्टं पूर्तं. प्रणश्यति or विनश्यति for विहन्यते.

[1] क—तदनुकुर्व्वतः।

[2] ख ग च छ ज नास्ति।

[3] क—मगवयं।

[4] ग—म्वं।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

एकाग्निकर्म्म हवनं त्रेतायां यच्च हूयते।
अन्तर्व्वेद्यां च यद्दानमिष्टं तदभिधीयते॥२२१॥

पूजा (पूजा) रि[1] सं ह्यं एकाग्नि[2] (एकाग्नौ)। पूजा (पूजा) रि[1] सं ह्यं त्र्यग्नि[3] (त्र्यग्नौ)। दान (दानं) रिं कुण्ड (कुण्डे) कुनं (च)। यतिक (एतद्) इष्ट (इष्टं) ङरन्य (नाम)। न्यं (अथ) पूर्त्त (पूर्त्तं) ङरन्य (नाम)॥

Iṣṭa or yajña includes offerings into one or three fires, as well as gifts made in the yajña ground.

---

[1] ज—रिं।

[2] ख—कालग्नि।

[3] छ—त्रयाग्नि।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

वापी[1]कूपतटाकानि देवतायतनानि च ।
अन्नप्रदानमारामः पूर्त्तमित्यभिधीयते ।। २२२ ।।

पुण्य (पुण्यं) **तलाग** (तटाकं) **तन् हिलि** (अप्रवहत्) । **पुण्य** (पुण्यं) **सुमुर्** (कूपः) । **पुण्य** (पुण्यं) **तलाग**[2] (तटाकं) **हुमिलि** (प्रवहत्) । **पुण्य** (पुण्यं) **देवगृह** (देवगृहाणि) । **उलुल्** (वितानः) । **कमलिर्** (शाला) । **पहोमन् प्रकार** (अग्निशालादि) । **पुण्य** (पुण्यं) **नसि** (अन्नं) । **पुण्य** (पुण्यं) **पविरामान्** (विरामस्थानानि) । **पतनि** (धर्मशाला) **गिलंगिलं प्रकार** (पान्थशालादि) । **इक त** (इति) **कबेः** (सत्रं) । **यतिक** (यद्) **पूर्त्त** (पूर्त्तं) **ङरन्य** (अभिधीयते) ॥

Pūrta includes the construction of public works, e.g. water-reservoirs, wells, tanks and temples, as well as distribution of food and providing parks and groves.

Note the use of प्रकार in Kawi for इत्यादि. तन (in पतनि) may be the Middle Indic थान 'place' (= स्थान).

[1] ख ग व ज—चापि°, छ—चपि° ।

[2] क ख च ज—तॅलग, ग—तॅलग ।, छ—तलग । (सदण्डः) ।

ᬧ᭄ᬭᬵᬬᬾᬡᬵᬓᬺᬢᬓᬺᬢ᭄ᬬᬢ᭄ᬯᬵᬦ᭄ᬫᬺᬢ᭄ᬬᭀᬭᬸᬤ᭄ᬯᬶᬚᬢᬾ ᬦᬭᬄ ᭞
ᬓᬺᬢᬓᬺᬢ᭄ᬬᬵᬄ ᬧ᭄ᬭᬢᬷᬓ᭄ᬱᬦ᭄ᬢᬾ ᬫᬺᬢ᭄ᬬᬸᬂ ᬧ᭄ᬭᬶᬬᬫᬶᬯᬵᬢᬶᬣᬶᬫ᭄ ᭟ ᭒᭒᭓ ᭟

ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬢ᭄ᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬓᬺᬢᬓᬺᬢ᭄ᬬ ᭞ ᬢ᭄ᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬧᬦᬶᬤ᭄ᬥᬵᬓᬾᬦ᭄ ᬘᬢᬸᬃᬯ᭄ᬯᬃᬕ ᭞ ᬅᬢᬓᬸᬢ᭄ ᬭᬶᬂ ᬧᬵᬢᬶ ᬧ᭄ᬭᬵᬬᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓ ᬲᬂ ᬓᬺᬢᬓᬺᬢ᭄ᬬ ᭞ ᬢ᭄ᬮᬲ᭄ ᬫᬦᬶᬤ᭄ᬥᬵᬓᬾᬦ᭄ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲᬵᬥᬦ ᭞ ᬓᬮᬮᬄ ᬲᬶᬭᬦ᭄ ᬳᬾᬭᬓᬾᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬫᬺᬢ᭄ᬬᬸ ᭞ ᬓᬤᬶ ᬓᬮᬮᬄ ᬦᬶ ᬉᬫᬦ᭄ᬢ᭄ᬬᬓᬾᬦ᭄ ᬢᬓ ᬦᬶ ᬇᬱ᭄ᬝᬫᬶᬢ᭄ᬭ ᭟

प्रायेणाकृतकृत्यत्वान्मृत्योरुद्विजते[1] नरः ।
कृतकृत्याः प्रतीक्षन्ते मृत्युं प्रियमिवातिथिम् ॥ २२३ ॥

इकं व्वं (नरः) **तप्वन् कृतकृत्य** (अकृतकृत्यः) । **तप्वन् पनिद्धाकॅन्**[2] (असाधित-) **चतुर्व्वर्ग** (-चतुर्वर्गः) । **अतकुत्** (उद्विजते) **रिं पाति** (मृत्योः) **प्रायन्य** (एषा तस्य चिन्ता) । **कुनं** (परं) **इक** (ये) **सं कृतकृत्य** (कृतकृत्याः) । **त्लस् मनिद्धाकॅन्**[2] **धर्म्मसाधन** (साधितधर्मसाधनाः) । **कललः**[3] (उत्कण्ठिताः) **सिरन्**[4] (ते) [5]**हेरकॅन्** (प्रतीक्षन्ते) **इकं**[5] **मृत्यु** (मृत्युं) । **कदि** (यथा) **कललः**[6] (उत्कण्ठिताः) **नि उमन्त्यकॅन्** (प्रतीक्षन्ते) **तक** (आगमनं) **नि इष्टमित्र** (इष्टमित्रस्य) ॥

Generally, it is those who have not finished their life's work, that are frightened of death. Those who have done what was to be done wait anxiously for the last moment as for a dear guest.

Note प्राय in Kawi, standing for अभिप्राय "thought."

१. क ख च छ ज—मत्योरुद्विजते, ग—°मात्योरुद्विजाते। २. प-√सिद्ध-अकॅन्। ३. क-√ललः।

४. ख ग—सिरान्। ५-५. ग—हेरक्तिं कं। ६. ख—ककललः, छ—ककलिः।

ᬓᬣᬂ ᬢᬾ ᬢ᭄ᬬᬓ᭄ᬢᬲᬤ᭄ᬯᬺᬢ᭄ᬢᬵᬄ ᬲᬸᬔᬂ ᬭᬵᬢ᭄ᬭᬶᬱᬸ ᬰᬾᬭᬢᬾ ᭞
ᬫᬭᬡᬵᬦ᭄ᬢᬭᬶᬢᬵ ᬬᬾᬱᬵᬂ ᬦᬭᬓᬾᬱᬹᬧᬧᬢ᭄ᬢᬬᬄ ᭟ ᭒᭒᭔ ᭟

ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬧᬶᬲᬦᬶᬗ᭄ᬗᬸᬦ᭄ ᬕᬯᬬᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲᬵᬥᬦ ᬧ᭄ᬯ ᬬ ᬢ ᭞ ᬫᬧ ᬢ ᬓ᭄ᬭᬫ ᬦᬶᬓᬦ᭄ ᬏᬦᬓ᭄ ᬢᬸᬭᬸᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬧᬵᬢᬶ ᬫᬭ ᬳ᭄ᬮᬯ᭄ ᬦᬶᬓᬂ ᬦᬭᬓᬮᭀᬓᬦ᭄ ᬓᬪᬸᬓ᭄ᬢ᭄ᬬ ᬤᬾᬦ᭄ᬬ ᭟

कथं ते त्यक्तसद्वृत्ताः[1] सुखं रात्रिषु[2] शेरते।
मरणान्तरिता येषां नरकेषूपपत्तयः ॥ २२४ ॥

इकं (ते) **व्वं** (नराः) **पिसनिङ्गुन्** (कथं) **गवयं** (कुर्युः) **धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनं) **प्व य त। मप त** (कथं) **क्रम निकान्** (तेषां क्रमः) **एनक्**[3] (सुखं) **तुरुन्य** (तन्निद्रा)। **पाति** (मृत्युः) **मर** (नूनं) **ह्लव्** (अन्तरं) **निकं नरकलोकन्**[4] (नरकलोकस्य) **कभुक्तय** (भोक्ष्यमाणस्य) **देन्य** (तैः) ॥

Having given up the right deeds, how can people sleep with ease at night. Their entry into hell is barred only by death.

---

१. च—सद्वृत्तः (त्यक्त° नास्ति)। २. ज—रतिषु। ३. अ-√इनक्। ४. ख—नरकलोकान्त।

ᬬᭀ ᬤᬤ᭄ᬬᬵᬤᬧᬭᬶᬓ᭄ᬮᬶᬱ᭄ᬝᬫᬦ᭄ᬦᬫᬥ᭄ᬯᬦᬶ ᬯᬃᬢ᭄ᬢᬢᬾ ᭞
ᬰ᭄ᬭᬵᬦ᭄ᬢᬵᬬᬵᬤᬺᬱ᭄ᬝᬧᬹᬃᬯ᭄ᬯᬵᬬ ᬢᬲ᭄ᬬ ᬧᬸᬡ᭄ᬬᬨᬮᬂ ᬫᬳᬢ᭄ ᭟ ᭒᭒᭕ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬯᬾᬄ ᬦᬲᬶ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬅᬦ᭄ᬢᬸᬓ᭄ ᬦᬶ [illegible] ᭟

यो दद्यादपरिक्लिष्टमन्नमध्वनि वर्त्तते।
श्रान्तायादृष्टपूर्व्वाय तस्य पुण्यफलं महत् ॥ २२५ ॥

कुनं (अथ) **इकं व्वं**[1] (यः) **मवेः** (दद्यात्) **नसि** (अन्नं)। **तन् अन्तुक्** (अप्राप्तवते) **नि कस-**

कितन् (व्याधितत्वात्) ।[२] रिं हवन् (अध्वनि) असुंसुं (?वर्तते) । अङ्हेल्[3] (सर्वथा) तन् कव्रुःन्य (अज्ञाताय) । अगॉं (महत्) इकं शुभकर्म्मफल (शुभकर्मफलं) कत्मु (अश्यते) देंन्य[४] (तेन) रिं[५] द्लाह (परत्र) ॥

Great merit accrues to the giver of food to a traveller on the road who is fatigued and unknown.

MBh.3.2. Northern additional śloka 12* (second stanza) tallies with the above. Cf. MBh. (Citraśālā ed.) 13.7.7.

१. क नास्ति ।
२. ख ग ज नास्ति ।
३. अ-ङ-√हेल् । क ख च छ ज—अङेल् ।
४. ग च ज सदण्डः ।
५. क नास्ति ।

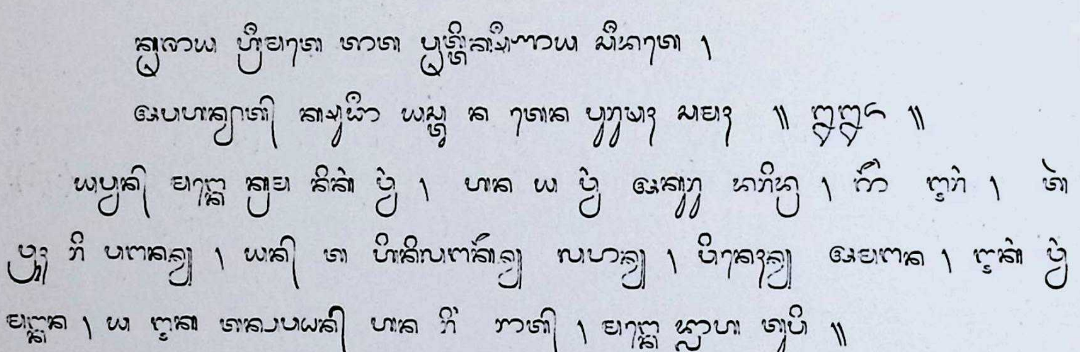

कृशाय ह्रीमते तात[१] वृत्तिक्षीणाय सीदते ।
अपहन्यात् क्षुधां यस्तु न तेन[२] पुरुषः समः ॥ २२६ ॥

यप्वन् (यदि) मङ्के (इह) क्रम (क्रमः) निकं व्वं (नरस्य) । हन (विद्यते) य (चेत्) व्वं (नरः) अकुरु (कृशः) दरिद्र (दरिद्रः) । गॉं इरं (महाह्रीमान्) ।[3] तर्[४] व्रुः रि पङनन्य (स्वभोजनस्याज्ञाता) ।[3] य[न्] त (यदि) हिनिलङकॅन्य (अपहन्यते तेन) लपान्य (तस्य क्षुधा) । [५]विनेःन्य (दीयते तेन) अमङन[५] (भोक्तुं) । इकं व्वं (नरः) मङ्कन (ईदृशः) । य इक (सः) तन्पपडन्[६] (न समः, अनुपमः) हन[७] (विद्यते) रिं[८] रात् (लोके) । मङ्के[६] (इह) द्लाह (परत्र) तुवि (च) ॥

None equals the feeder of an emaciated, modest person who has lost his livelihood.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.59.11. a) Most mss. कृशाय कृतविद्याय or °हृतवित्ताय. c) Most mss. क्षुधं. So also five of our lontars excepting क.

d) Three mss. स वै पुरुषसत्तमः
१. ख—तथा ।
२. ग—ते ।
३-३. च छ त्रुटितम् ।
४. ग ज—त ।
५-५. क ख ज—विनेःन्यमङन, ग—विनेःन्यमङन्य । अ-√पङन्-अ ।
६. छ—तन्पडन् ।
७. छ—हिन, ख—हनें ।
८. ख नास्ति ।
९. ख च छ ज—मङ्कनं, ग—मङ्कनां ।

ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬓ᭄ᬱᬂ ᬧ᭄ᬭᬷᬢᬶᬚᬦᬦᬂ ᬪᭀᬓ᭄ᬢᬺᬤᬵᬢ᭄ᬭᭀᬃᬫ᭄ᬫᬳᬵᬨᬮᬫ᭄ ᭞
ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬵᬡ᭄ᬬᬦ᭄ᬬᬵᬦᬶ ᬤᬵᬦᬵᬦᬶ ᬧᬭᭀᬓ᭄ᬱᬨᬮᬯᬦ᭄ᬢ᭄ᬬᬸᬢ ᭟ ᭒᭒᭗ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬅᬦ᭄ᬦᬤᬵᬦ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬓ᭄ᬱ ᬇᬓᬦ᭄ ᬧᬕᬯᬾ ᬢᬺᬧ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬇᬭᬶᬓ ᬲᬂ ᬫᬯᬾᬄ ᬮᬯᬦ᭄ ᬲᬂ ᬯᬶᬦᬾᬄ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬾ ᬢᬸᬯᬶ ᬓᬢᭀᬦ᭄ ᬧᬕᬯᬾᬦ᭄ᬬ ᬇᬦᬓ᭄ ᬅᬫ᭄ᬩᭂᬓ᭄ ᭟

प्रत्यक्षं प्रीतिजननं भोक्तृदात्रोर्म्महाफलम् ।
सर्व्वाण्यन्यानि दानानि परोक्षफलवन्त्युत ॥ २२७ ॥

अपन् (अथ) इकं (यद्) अन्नदान[1] (अन्नदानं)। प्रत्यक्ष (प्रत्यक्षं) इकान्[2] (यद्) पगवे (करोति) तृप्ति (तृप्तिं)। इरिक सं मवेः (दातुः) लवन् (च) सं विनेः (प्रतिग्रहीतुः)। मङ्के (इह) तुवि (अपि) कतोन् (दृश्यते) पगवेन्य (तत्कृता) इनक् (प्रसन्नता) अम्बॅक् (मनसः) ॥

The gift of food immediately creates happiness to the donor and the donee. All other gifts produce merit that is not visible.

---

[1] क च छ—अनदान, ज—अन्नदन्न ।
[2] ग छ ज—इकन् ।

ᬤᬾᬬᬫᬵᬃᬢ᭄ᬢᬲ᭄ᬬ ᬰᬭᬡᬂ ᬲ᭄ᬣᬶᬢᬰ᭄ᬭᬵᬦ᭄ᬢᬲ᭄ᬬ ᬘᬵᬲᬦᬫ᭄ ᭞
ᬢᬺᬱᬶᬢᬲ᭄ᬬ ᬘ ᬧᬵᬦᬷᬬᬂ ᬓ᭄ᬱᬸᬥᬶᬢᬲ᭄ᬬ ᬘ ᬪᭀᬚᬦᬫ᭄ ᭟ ᭒᭒᭘ ᭟

[illegible]

देयमार्त्तस्य शरणं[1] स्थितश्रान्तस्य चासनम् ।

तृषितस्य च पानीयं क्षुधितस्य च भोजनम् ॥ २२८ ॥

कुनं[२] (अथ) **देय** (कर्तव्यं) **नि व्वं**[3] (नरस्य) **रि**[४] **व्वं** (नरे) **अलर** (आर्ते) **कत्कन्**[५] **दुःख** (दुःखाभिभूते)।[६] **शरण** (शरणं) **इकं दानाक्न** (देयं) **य** (नरेण)। **यप्वन् रि**[७] **व्वं** (नराय) [८]**क्लिक्लिक्** (श्रान्ताय)। **मर**[८] **अरार्य्यन्** (विश्रामायागताय) [९]**इ कित**[९] (युष्मान्)। **कलस** (आसनं)। **पलङ्क** (पर्यङ्कं) **वेहक्न** (देयं)। **कुनं**[१०] **रि व्वं** (नराय) **वॅल्कं** (तृषिताय)। **व्वै** (पानीयं) **दानाक्न** (देयं)। **मुवः**[११] (च) **रि व्वं** (नराय) **अलपा** (क्षुधिताय)। **भोजन** (भोजनं) **दानाक्न**[१२] (देयं) ॥

To the distressed give refuge, to one tired of standing give a seat, to the thirsty water and to the hungry a meal.

MBh.3.2.53. a) शयनं (no v.l.) for शरणं.

b) Lontars read वासनं. चासनं is the universal MBh. reading.

Cf. also MBh.12.344.2

१. ग—करणं।

२. ज—कुनँ।

३. ख सदण्डः।

४. च छ—रिं।

५. छ सदण्डः। √तॅक।

६. ग नास्ति दण्डः।

७. ख—रि।

८-८. ख—क्लिक्लिन्मर।

९-९. क नास्ति, ख—रि कित।

१०. क नास्ति।

११. क—कुनं।

१२. ग—दानकक्न, ज—दनकक्न।

ᬘᬓ᭄ᬱᬸᬃᬤᬤ᭄ᬬᬵᬦ᭄ᬫᬦᭀ ᬤᬤ᭄ᬬᬵᬤ᭄ ᬯᬵᬘᬂ ᬤᬤ᭄ᬬᬵᬢ᭄ ᬲᬸᬪᬵᬱᬶᬢᬵᬫ᭄ ।
ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬸᬢ᭄ᬣᬵᬦᬵᬪᬶᬕᬫᬦᬂ ᬓᬸᬃᬬ᭄ᬬᬵᬦ᭄ᬦ᭄ᬬᬵᬬᬾᬦ ᬘᬵᬃᬘ᭄ᬘᬦᬂ ॥ ᭒᭒᭙ ॥
ᬮᬯᬦ᭄ ᬯᬦᬾᬄ । ᬯᬸᬮᬢ᭄ ᬅᬃᬫᬦᬶᬲ᭄ । ᬫᬦᬄ ᬅᬮ᭄ᬯ ᬅᬫ᭄ᬩᭂᬓ᭄ । ᬯᬸᬯᬸᬲ᭄ ᬏᬦᬓ᭄ ।
ᬲ᭄ᬕᬄ ᬲ᭄ᬯᬵᬕᬢ । ᬬᬢᬶᬓ ᬕᬯᬬᬓ᭄ᬦ । ᬤᬸᬮᬸᬭᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬤᬵᬦ । ᬬᬣᬵᬬᬸᬓ᭄ᬢᬶ ॥

चक्षुर्दद्यान्मनो दद्याद् वाचं दद्यात् सुभाषिताम् ।
प्रत्युत्थानाभिगमनं कुर्य्यान्न्यायेन चार्च्चनम् ॥ २२९ ॥

लवन् वनेः (अन्यच्च)।[१] **वुलत्** (चक्षुः) **अर्मनिस्** (मधुरं)। **मनः** (मनः) [२]**अलब** (उदारं) **अँब्त**[२] (प्रसन्नं)। **वुवुस्** (वाचं) **एनक्** (मधुरां)।[3] **स्गः** (आतिथ्यं) **स्वागत** (स्वागतं)। **यतिक** (एतानि) **गवयक्न** (करणीयानि)। **दुलुरन्** (सह) **इकं**[४] **दान** (दानेन)। **यथायुक्ति** (यथायुक्तं) ॥

Give a kindly glance, an attentive mind, pleasant words, courteous reception and due respect.

MBh.3.2.54.b) सुभाषितां गमनं, other N mss. प्रत्यु- is the general N reading, थायाभिगमनं, S प्रत्युद्गम्या°. others च सूनृतां.

c) Only B4 प्रत्युत्थानाभि-

१. ख छ नास्ति ।

२-२. क—अल्बार्न्ति, ख ग च छ—अल्बार्न्ति, ज—अल्बन्ति ।

३. छ नास्ति ।

४. ग—इं ।

ᬢᬺᬡᬵᬦᬶ ᬪᬹᬫᬶᬭᬸᬤᬓᬂ ᬯᬵᬓ᭄ ᬘᬢᬸᬃᬣᬷ ᬘ ᬲᬹᬦᬺᬢᬵ ᭞
ᬲᬢᬵᬫᬾᬢᬵᬦᬶ ᬕᬾᬳᬾᬱᬸ ᬦᭀᬘ᭄ᬙᬶᬤ᭄ᬬᬦ᭄ᬢᬾ ᬓᬣᬜ᭄ᬘᬦ ᭟ ᭒᭓᭐ ᭟

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬢ᭄ᬮᬸ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬯᬶᬮᬸᬫ᭄ ᬓᬧᬗ᭄ᬕᬶᬳ᭄ ᬭᬶᬬᬸᬫᬄ ᬲᬂ ᬲᬚ᭄ᬚᬦ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬾᬓᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬲᬫ᭄ᬲᬫ᭄ ᭞ ᬧᬗ᭄ᬓ᭄ᬢᬶ ᬧᬢᬫᬸᬬ᭄ ᭞ ᬯ᭄ᬯᬾ ᬳᬶᬤᭂᬂ ᭞ ᬉᬚᬭ᭄ ᬅᬫᬦᬶᬲ᭄ ᭞ ᬲᬢ᭄ᬬ ᬳᬶᬢᬵᬯᬲᬵᬦ ᭞ ᬬᬢᬶᬓ ᬢᬦ᭄ ᬮᬸᬧ᭄ᬢ ᬓᬢᭂᬫ᭄ᬯ ᬭᬶᬬᬸᬫᬄ ᬲᬂ ᬫᬳᬵᬚᬦ ᭟

तृणानि भूमिरुदकं वाक् चतुर्थी च सूनृता ।
सतामेतानि गेहेषु नोच्छिद्यन्ते कथञ्चन ॥ २३० ॥

निहन् (एतानि) **तं त्लु** (त्रीणि)। **तन् विलुम**[1] (नोच्छिद्यन्ते) **कपङ्गिह** (प्राप्तुं) **रियुमः** (गेहेषु) **सं सज्जन** (सज्जनानां)। **प्रत्येकन्य** (तत्प्रत्येकं)। **सम्सम्** (शाकानि)। **पंक्ति**[2] (पंक्तिभोजनं) **पतमुय्**[3] (आतिथ्यं)। **व्वै** (उदकं) **हिदें** (भूरि)। **उजर्** (वाक्) **अमनिस्** (सूनृता)। **सत्य** (सत्यं) **हितावसान** (हितावसानं)।[4] **यतिक** (एतानि) **तन्** (न) **लुप्त** (लुप्तानि) **कतॅम्व** (प्राप्तुं) **रियुमः** (गेहेषु) **सं महाजन**[5] (महाजनानां)॥

Grass, earth, water and fourthly sweet words—the homes of good men are never short in these.

MBh.3.2.52, 5.36.32.

d) कदाचन for कथञ्चन.

१. छ—मिलुम ।

२. ख—मङक्ति ।

३. क—पनमुय् ।

४. क नास्ति ।

५. ख—सज्जन ।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭒᭓᭑ ᭟

[illegible] ᭞ [illegible] ᭞ [illegible] ᭞ [illegible]

[illegible]

येषां नाग्रभुजो देवा न वृद्धातिथिबालकाः।
राक्षसानेव तान् विद्धि निर्व्वषट्कारमङ्गलान् ॥ २३१ ॥

कुनं (अथ) **इकं व्वं** (नराः) **मङ्के क्रमन्य** (एवंक्रमाः)। **तन्** (न) **देव** (देवाः)। **तन्** (न) **व्वं मतुह**[1] (वृद्धाः)। **तन्**[2] (न) **तमुय्** (अतिथयः)। **तन्** (न) **ररे** (बालकाः)। **इकं** (ये) **रुमुहुन् अमङन्**[3] (अग्र-भुजः) **रियुमःन्य**[4] (स्वगृहेषु)।[5] **इक तं** (एते) **व्वं** (नराः) **मङ्कन** (ईदृशाः)। **राक्षस** (राक्षसाः) **ङरनिक** (नाम ते)। **अपत्** (यतः) **तर्** (न) **व्रुः** (जानन्ति) **रि सं ह्यं वषट्कार-मन्त्र-मङ्गल** (वषट्कार-मन्त्र-मङ्गलान्)। **अप[न्]** (यतः) **तन्** (न) **पङ्ह्नाकॅन्य**[6] (भावयन्ति, उच्चारयन्ति)।[7] **पतुलर्** (समाः) **इं देवादि** (देवादिभिः)॥

Those in whose homes it is neither gods, nor the aged, neither guests nor children, to whom food is served first, they are demons indeed who eat unconsecrated meals.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.98.56. a) Some mss. यस्य for येषां. Most mss. विप्रा for देवा. b) Most mss. देवता-तिथिवालकाः. Some mss. विप्रा° for वृद्धा°. All the lontars read वालकाः with वा°. d) Most mss. निर्विशङ्का-नमङ्गलान्.

[1] ग—मतुव्ह।

[2] ग—यन्।

[3] छ सदण्डः।

[4] क—रिंयुमःन्य।

[5] क नास्ति।

[6-6] ग—पङनकॅन्पा।

[7] ख ग च छ ज नास्ति।

[illegible]

[illegible]
[illegible] ॥

एकः स्वादु न भुञ्जीत एकः स्वार्थान् न चिन्तयेत् ।
एको [१]न गच्छेदध्वानं[१] नैकः सुप्तेषु जागृयात् ॥ २३२ ॥

लवन् तन् दर्दि[२] (न) **मनुङ्गलकॅन्**[३] (एकसात्कुर्वीत) **वस्तु** (वस्तु) **मेनक** (स्वादु) । **पथ्यरस** (पथ्यरसं) **भोजन** (भोजनं) । **म्वं** (च) **तन् ददि**[४] (न) **तुमुङ्गल्** (एकः स्यात्) **इ विवेकन्य** (स्वविवेके) **रिं किनार्य्यं** (कार्येषु) । **हिन्त्ववन**[५] (परामृशेत्) **त** (अथ) **य** (सः) **रिं लेन्** (अन्यान्) । **म्वं** (च) **तन्** (न) [६]**पनुङ्गनुङ्गल** (एकैकः कुर्यात्) **तं**[६] **अलकुलकु** (यात्रां) । **लवन्** (च) **तन्** (न) **ददि**[७] (युज्यते) **सुम्लत्** (अन्तरा) **मतङ्ङि**[८] (जागर्तुं) **यन्** (यदा) **पतुरु** (स्वपन्ति) **रोवन्त** (सखायस्तव) **कबेः** (सर्वे) ॥

Alone one should not eat delicious things. Alone one should not ponder over one's affairs. Alone one should not proceed on a journey. Alone one should not keep awake while others are asleep.

MBh. 5.33.45. b) Our स्वार्थान् (all lontars स्वार्थन्) is supported by D2.3.4.7, other mss. चार्थ or चार्थान्.

१-१. ख—नस्नेदध्वानन्, ग-ज—नच्छेदध्वानन्, च छ—नच्चेदद्वानन् ।

२. ग—ददि ।

३. म-√तुङ्गल्-अकॅन् । छ—°न् । (सदण्डः) ।

४. क—ददिं ।

५. √हिन्तु ?-अकॅन्-अ । ख ग च छ—हिन्त्वाक्न ।

६-६. क ख ग च छ—पनुङ्गनुङ्गलातं, ज—पनुङ्गलं ।

७. क—दर्न्दि ।

८. क—°ङ्ङि । (सदण्डः) ।

[illegible] ।
[illegible] ॥

[illegible]

6

येषां न पचते माता येषां न पचते पिता ।
उच्छिष्टं येऽभिकांक्षन्ति तेषामेतन्महासुखम् ॥ २३३ ॥

हन (विद्यते) त (अथ) व्वं (नरः) मङ्के क्रमन्य (एवंक्रमः) । तन् (न) पसुरुहन् (पचते तस्मै) सं रामरेणन्य (तत्पिता माता च) । [1]अपयपन् (यतः) तन्[2] (न) पमङन्य (भुंक्ते) ।[1] य[न्] (यदि) तन् (न) हिनयपकॅन्य (परिवेष्यते) रि सं रामरेण (पित्रा मात्रा वा) । सल्विर् (सर्वविधं) निं तिनडःन्य (तद्भुक्तस्य) । नियत (नियतं) तुनसन् (याचितं) सं रामरेण (पितुर्मातुश्च) तप्व पिनङन्य (भुक्तं तेन) सारिसारि[3] (प्रत्यहं) । इकं व्वं (नरः) मङ्कन क्रमन्य (एवंक्रमः) । य इक (सः) यथासुखन्[4] (यथाकामं) पनॅम्वकॅन्[5] (अश्नुते) सुख असमसम (असमं/अनुपमं सुखं) द्लाह (परत्र) ॥

Those for whom neither mother nor father prepares the meal, they are happy indeed. They eat with others.

[1-1] ख ज त्रुटितम् ।

[2] ग च छ—त ।

[3] सारिसारि=सहरिसहरि ।

[4] ख ग च—°सुकान् ।

[5] प-√तॅमु-अकॅन् ।

ᬤᬸᬃᬩ᭄ᬩᬮᬵᬃᬣᬁ ᬩᬮᬁ ᬬᬲ᭄ᬬ ᬢ᭄ᬬᬵᬕᬵᬃᬣᬁ ᬘ ᬧᬭᬶᬕ᭄ᬭᬳᬄ ।
ᬧᬵᬓᬰ᭄ᬘᬿᬯᬵᬧᬘᬶᬢᬵᬃᬣᬁ ᬧᬶᬢᬭᬲ᭄ᬢᬾᬦ ᬧᬸᬢ᭄ᬭᬶᬡᬄ ॥ ᭒᭓᭔ ॥

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬲᬶᬦᬗ᭄ᬕᬄ ᬅᬦᬓ᭄ । ᬇᬓᬂ ᬰᬭᬡ ᬦᬶᬂ ᬅᬦᬵᬣ । ᬢᬸᬫᬸᬮᬸᬂ ᬓᬤᬂ ᬓᬮᬭᬦ᭄ ᬤᭀᬦᬶᬂ ᬰᬓ᭄ᬢᬶᬦ᭄ᬬ । ᬤᬵᬦᬵᬓ᭄ᬦ ᬤᭀᬦ᭄ᬬ ᬅᬦ᭄ᬢᬸᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬅᬗᬃᬚ᭄ᬚᬦ । ᬧᬗᬦᭂᬦ᭄ ᬇᬂ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭ ᬤᭀᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬧᬲᬸᬭᬸᬳᬦ᭄ । ᬇᬓᬂ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ । ᬬᬢᬶᬓᬵᬦᬓ᭄ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ॥

दुर्ब्बलार्थं बलं यस्य त्यागार्थं च परिग्रहः ।
पाकश्चैवापचितार्थं[1] पितरस्तेन पुत्रिणः ॥ २३४ ॥

निहन् (एषः) सिनङ्गः (मन्यते) अनक् (पुत्रः) । इकं[2] (यः) शरण (शरणं) निं अनाथ (अनाथानां) । [3]तुमुलुं (उपकरोति) कदं[3] (बान्धवान्) कलरन् (दुःखितान्) दोनिं शक्तिन्य (स्वबलेन) । दानाक्न (दातव्यं) [4]दोन्य अन्तुक्न्य[4] अङर्ज्जन (प्रयोजनं तदर्जनस्य) । पङनॅन् (भोक्तव्यं) इं दरिद्र (दरिद्रैः) दोन्यन् ([इति] प्रयोजनं) पसुरुहन् (तत्पाकस्य) । इकं मङ्कन (ईदृशः) । यतिकानक् (स पुत्रः) ङरन्य (नाम) ॥

Whose valour is to serve the weak, whose fortunes are to be gifted away, whose food is for the emaciated—such is the son of whom parents may be proud.

---

१. क—पतश्चार्पाचतमर्थं, ख—पातश्चापचितामर्थं, ग—पातश्चपचित्तमार्थं. च छ—पताश्चपचितमार्थं (छ—र्थी), ज—पतश्चपचितामार्थं ।

२. ख—इका ।

३-३. क—तुमुलुङ ।

४-४. क—दोन्यक्तुकन्य, ख ग ज—दोन्यन्तुकन्य ।

ᬅᬦᬸ ᬢᬂ ᬢᬵᬢ ᬚᬷᬯᬦ᭄ᬢᬶ ᬚ᭄ᬜᬵᬢᬬᬄ ᬲᬳ ᬩᬵᬦ᭄ᬥᬯᬿᬄ᭞
ᬧᬃᬚ᭄ᬚᬦ᭄ᬬᬫᬶᬯ ᬪᬹᬢᬵᬦᬶ ᬤ᭄ᬭᬸᬫᬂ ᬲ᭄ᬯᬵᬤᬸᬫᬶᬯᬵᬡ᭄ᬟᬚᬵᬄ ᭟ ᭒᭓᭕ ᭟

ᬦ᭄ᬬᬂ ᬯᬦᬾᬄ᭞ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬧᬶᬦᬭᬵᬰ᭄ᬭᬬᬦ᭄ ᬇ ᬓᬤᬂᬦ᭄ᬬ᭞ ᬓᬤᬶ ᬮᬶᬯᬃ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬇᬦ᭄ᬤ᭄ᬭ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬧᬶᬦᬓᬓᬳᬸᬭᬶᬧᬦ᭄ ᬇᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬯ᭞ ᬫ᭄ᬯᬂ ᬓᬤᬶ ᬮᬶᬯᬃ ᬦᬶᬂ ᬓᬬᬸ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬧᬶᬦᬓᬓᬳᬸᬭᬶᬧᬦ᭄ ᬇᬂ ᬫᬦᬸᬓ᭄᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢ ᬬ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬧᬶᬦᬓᬓᬳᬸᬭᬶᬧᬦ᭄ ᬇᬂ ᬓᬸᬝᬸᬫ᭄ᬩᬦ᭄ᬬ᭞ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬬᬢᬶᬓᬵᬦᬓ᭄ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭟

अनु तं तात जीवन्ति ज्ञातयः सह बान्धवैः ।
पर्ज्जन्यमिव[1] भूतानि द्रुमं स्वादुमिवाण्डजाः ॥ २३५ ॥

न्यं वनेः (अन्यच्च) **इकं** (यः) **व्वं** (पुरुषः) **पिनराश्रयन्** (आश्रीयते) **इ कदंन्य** (बान्धवैः) । **कदि** (यथा) **लिवर्** (प्रकारः) **सं ह्यं** (देवः) **इन्द्र** (इन्द्रः) । **अन् पिनककहुरिपन्** (अनुजीव्यते) **इं सर्व्वभाव** (सर्वभावैः) । **म्वं** (च) **कदि** (यथा) **लिवर्** (प्रकारः) **निं कयु** (वृक्षः) ।[2] **अन्** [3]**पिनककहुरिपन्** (अनुजीव्यते) **इं**[3] **मनुक्** (अण्डजैः) । **मङ्कन** (एवं) **त** (अथ) **य** (सः) । **अन्** [3]**पिनककहुरिपन्** (अनुजीव्यते) **इं**[3] **कुटुम्बन्य** (तत्कुटुम्बेन) । **इकं व्वं**[4] (नरः) **मङ्कन**[5] (तादृशः) **यतिकानक्** (पुत्रः) **ङरन्य** (नाम) ॥

To such a one resort kith and kin. He is like the cloud who is the support of living creatures or like the fruited tree on which birds find nurture.

MBh.12.76.36. a) त्वा for तं and जीवन्तु for जीवन्ति. Only B1 reads जीवन्ति.

b) सुहृदः साधुभिः सह (K3 D4 बान्धवाः सह साधुभिः). All the lontars read वान्धवैः with initial व°.

d) स्वादुद्रुमं for द्रुमं स्वादुम्. Cf. also MBh.5.131.39 and 12.76.13ab.

[1] क ख ग च छ—अर्ज्जन्य इव, छ—आज्जन्य इव ।

[2] ग ज नास्ति ।

[3-3] ख—पिनकहुरिपि ।

[4] क नास्ति ।

[5] ख—मङ्कन । (सदण्डः) ।

ᬰ᭄ᬭᬷᬫᬦ᭄ᬢᬂ ᬚ᭄ᬜᬵᬢᬶᬫᬵᬲᬵᬤ᭄ᬬ ᬬᬚ᭄ᬜᬵᬢᬶᬭᬯᬲᬷᬤᬢᬶ ᭞
ᬤᬕ᭄ᬥᬯᬺᬓ᭄ᬱᬂ ᬫᬺᬕ ᬇᬯ ᬲᬵᬤᬦᬂ ᬢᬲ᭄ᬬ ᬦᬶᬦ᭄ᬤᬢᬶ ᭟᭒᭓᭖᭟

ᬓᬸᬦᭂᬂ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬲᬸᬕᬶᬄ ᭞ ᬧᬶᬦᬭᬵᬰ᭄ᬭᬬᬦ᭄ ᬤᭂᬦᬶᬂ ᬓᬤᬂᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬦ᭄ᬤᬵᬦ᭄ ᬬᬬ ᬚᬸᬕ ᬓᬤᬂᬦ᭄ᬬ ᬓᬾᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᭞ ᬓᬲᬓᬶᬢᬦ᭄ ᬢᬃ ᬯ᭄ᬭᬸᬄ ᬭᬶ ᬧᬗᬦᭂᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬤᬶ ᬮ᭄ᬯᬶᬃ ᬦᬶᬂ ᬓᬶᬤᬂ ᬅᬫᬭᬵᬰ᭄ᬭᬬ ᬭᬶᬂ ᬓᬬᬸ ᬕ᭄ᬲᭂᬂ ᬓᬢᬸᬦ᭄ᬯᬦ᭄ ᭞ ᬯᬶᬪᬯ ᬦᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬰ᭄ᬫᬮ ᬇᬓ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬬᭀᬕ᭄ᬬ ᬢᬗ᭄ᬕᬧᭂᬦ᭄ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬦ᭄ ᬤᬵᬦᬵᬓ᭄ᬦ ᭟

श्रीमन्तं ज्ञातिमासाद्य यज्ज्ञातिरवसीदति[1] ।
दग्धवृक्षं मृग इव सादनं[2] तस्य निन्दति ।। २३६ ।।

कुनें[8] इकं (या) **व्वं** (नरः) **सुगिः** (श्रीमान्) ।[3] **पिनराश्रयन्** (आश्रितः) **देनिं कदंन्य** (स्वज्ञातिभिः) । **न्दान्[4]** (अथ) **यय** (ते) **जुग** (तु) **कदंन्य** (बान्धवाः) **केप्वन्[5]** (अवसन्नाः) । **कसकितन्** (व्याधिताः) **तर्** (न) **व्रुः** (जानन्ति) **रि पङनेंन्य** (भोक्तव्यं) । **कदि** (यथा) **ल्विर** (प्रकारः) **निं[6] किदं** (मृगेण) **अमराश्रय** (आश्रयीकृतः) **रिं कयु** (वृक्षः) **ग्सें[8]** (दग्धः) **कतुन्वन्[7]** (प्लुष्टः) । **विभव** (विभवः) **निकं व्वं** (नरस्य) **मङ्कन क्रमन्य** (ईदृक्क्रमः) । **कश्मल** (कश्मलः) **इक** (सः) । **तन्** (न) **योग्य** (योग्यः) **तङ्गपेंन्[8]** (ग्रहीतुं) । **यद्यन्** (यद्यपि) **दानाक्न** (दत्तं) ।।

If even having approached a well-to-do relative, one should sink, it redounds to the discredit of the host.

MBh.5.39.25. b) यो for यत्.
c) दिग्धहस्तं for दग्धवृक्षं.
d) स एनस्तस्य विन्दति.
१. क—यं ज्ञानिरनंसिदृति, ख—यज्ञानरनसिदति, ग—यज्ञादिरनसिदाति, च—यज्ञाधीरनसिद्धाति, छ—यज्ञाडिरनसिद्धति, ज—यज्ञदिरनसिदति ।
२. क—सादनन्, ख—साधनस्, ग—सायनन्, च—साधनन्, छ—साडनन्, ज—सधणन् ।
३. क च ज नास्ति ।
४. ज—न्दन् ।
५. क-√इपु-अन् ।
६. ज—निं कं ।
७. क-√तुनु-अन् ।
८. क—तङ्गपन् ।

[illegible] ᭞

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

चत्वारस्ते तात गृहे वसन्तु[1] श्रियाभिभूतस्य[2] गृहस्थधर्म्मे ।
दीनो ज्ञातिश्चावसन्नः कुलीनः सखा[3] दरिद्रो भगिनी चानपत्या ॥ २३७ ॥

मतंन्यन् (अतः) **पात्** (चत्वारः) **तिकं** (ते) **तमोलह** (तिष्ठन्तु) **रियुमः** (गृहे) **नि व्वं** (पुरुषाणां) । **लिवन्र्य** (तेषां विधाः) । **कदं** (ज्ञातिः) **कास्यसिः**[4] (दीनः) । **व्वं** (नरः) **सुजन्म** (सुजन्मा) **कहीनन्** (हीनः) । **मित्र** (मित्रं,सखा) **दरिद्र** (दरिद्रः) ।[5] **अरि** (अनुजा) **वद्वन्** (भगिनी) **ऋङन्** (अनपत्या) । **नहन्** (इति) **तं पात्**[6] (चत्वारः) । **इवॅन्य**[7] **मङन्त्य** (योग्या वासयितुं) **रियुमः** (गृहे) **निङ्** (नरस्य) ॥

My dear, a highborn but poor kinsman in distress, a destitute comrade and a childless sister may go and live in the household of a relative favoured by fortune.

MBh.5.33.59. a) Our चत्वारः is S, चत्वारि is N. b) Our अभिभूतस्य is supported by M2-5 Cd, other mss. read अभिजुष्टस्य. c) वृद्धो or श्रान्तः for दीनः.

१. क—थसन्ता, ख ग ज—वसन्ता, च छ—वसन्त ।
२. क—श्रीयाभिनुतस्य ।
३. क ख ग—सता, च छ ज—सत ।
४. क-√असिः२ ।
५. छ नास्ति ।
६. ग—पात ।
७. क—इवॅन् ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥

अकर्म्मशीलं च महाशनं च लोकद्विष्टं[1] बहुमायं नृशंसम् ।
अदेशकालज्ञमनिष्टवेषमेतान्[2] गृहे न प्रतिवासयेत[3] ॥ २३८ ॥

कुनं ल्विर् (विधाः) निं तन् युक्ति (अयुक्तानां) मङन्त्य (वासयितुं) रियुमः[4] (गृहे) । व्वं (नरः) निरर्थकालृमेंः (निरर्थकोऽलसः) । व्वं (नरः) निरर्थकादोयन्[5] अमङन् (निरर्थको महाशनः) । व्वं (नरः) निन्दानि (निन्दकः) य[6] (यः) किनेलिकन् (द्विष्यते) इं[7] व्वं अक्वेः (सर्वजनैः) । व्वं (नरः) प्रवञ्चन[8] (प्रवञ्चनः) । व्वं (नरः) तन् पेंरि (?असहायः) । तन् (न) हरिम्बवा (?) । व्वं (नरः) तन् व्रिं[9] कालदेश (अकालदेशज्ञः) । व्वं (नरः) मकवेश (वेशितः) तन्योग्य वेशन्य (अयोग्यवेशेन) । नहन् (इति) ल्विर् (विधाः) निं (ये ते) तन् (न) उङ्ग[10] (वसेयुः) रियुमः (गृहे) ॥

One who is lazy, who eats much, who is hated by the people, who is crafty and cruel, who knows neither time nor place, who dresses in an undesirable way—these are not to be lodged in one's home.

MBh.5.37.31. d) K1.2 B Ds D1.2.5-8 T2 support प्रतिवासयेत, other mss. प्रतिवासयीत.

[1] क—°द्वेष्टं, ख—°द्वैषं, ग च छ—द्वेषं, छ—द्वेषी ।

[2] ख—°वेषनमेतान्, च छ—°वेश° ।

[3] क ज—°तं, ख ग—°तां, च—°वशयेतं, छ—°वशयेती ।

[4] छ—रिंयुमः ।

[5] क ख ग च छ ज—°कदोयन् ।

[6] ज—न्द ।

[7] ग—इ ।

[8] क—पर्बञ्चन, ख—पर्ब्बञ्चन, ग—पबञ्चंन, च छ ज—पर्बञ्चन ।

[9] क—ह्विं ।

[10] ज—उङ्ग ।

ᬋᬢ᭄ᬯᬶᬓ᭄ᬧᬸᬭᭀᬳᬶᬢᬵᬘᬵᬭ᭄ᬬ᭄ᬬᬵᬄ ᬰᬶᬱ᭄ᬬᬲᬫ᭄ᬩᬦ᭄ᬥᬶᬩᬵᬦ᭄ᬥᬯᬵᬄ ᭞
ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬾ ᬧᬹᬚ᭄ᬬᬵᬰ᭄ᬘ ᬫᬵᬦ᭄ᬬᬵᬰ᭄ᬘ ᬰ᭄ᬭᬸᬢᬯᬺᬢ᭄ᬢᭀᬧᬲᬂᬳᬶᬢᬵᬄ ᭟ ᭒᭓᭙ ᭟

[illegible] ॥

ऋत्विक्पुरोहिताचार्य्याः शिष्यसम्बन्धिबान्धवाः ।
सर्व्वे पूज्याश्च मान्याश्च श्रुतवृत्तोपसंहिताः ॥ २३९ ॥

न्यं[1] (एते) **प्रत्येक** (विधाः) **नि**[2] **प्रिहॅन्** (अवधेयाः) **तन्** (न) **बरिबरिन्** (अवमन्तव्याः)। **सं ब्राह्मण** (ब्राह्मणाः) **माजि ऋग्वेद** (ऋग्वेदाध्यायी)। **पुरोहित** (पुरोहितः)।[3] **पङ्ज्यन्**[4] (आचार्यः)।[5] **शिष्य** (शिष्यः)। **कुलवन्धु** (कुलबन्धुः)। **कदं** (बान्धवः)।[5] **व्रुः त रि धर्म्मशास्त्र** (धर्मशास्त्रज्ञः)।[6] **म्वं** (च) **शिष्टाचार** (शिष्टाचारवान्)॥

A ṛtvik, a priest and a preceptor, a disciple, a relative and a kinsman, all men worthy of respect and honour, men of learning and character,

---

MBh. (Citraśālā ed.) 13.37.6. b) Many mss. शिष्याः. All the lontars read वान्धवाः with initial व° or वा.° d) Many mss. श्रुतवन्तो नहिंसकाः (or नसूयकाः). One ms. श्रुतवृत्तोपशालिनः.

१. ग ज—न्य, च छ नास्ति।
२. ग—नि।
३. ख ग च छ ज नास्ति।
४. ग—मङ्ज्यन्।
५. छ नास्ति।
६. क नास्ति।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

उपाध्यायं पितरं मातरं च येऽभिद्रुह्यन्ति मनसा कर्म्मणा वा।
तेषां पापं भ्रूणहत्या[1]विशिष्टं नान्यस्तस्मात् पापकृच्चास्ति लोके॥ २४०॥

हन[2] **प्व** (विद्यते चेत्) **द्रोहक** (द्रोहकः) **रि पङ्ज्यन्** (उपाध्यायं प्रति)।[3] **रि बपेबु** (मातापितरौ प्रति) **कुनं** (च)। **मककारणं** (कारणं कृत्वा) **काय**।[3] **वाक्**।[3] **मनः** (कायवाङ्मनांसि)।[3] **इकं** (यः) **मङ्कन क्रमन्य** (एवंक्रमः)। **अगॉं** (महत्) **पाप** (पापं) **निक** (तस्य)। **ल्विः** (विशिष्टं) **सकें**[4] **पाप** (पापात्) **नि भ्रूणहा** (भ्रूणघ्नः)।[5] **भ्रूणहा**[5] (भ्रूणहा) **ङर्नि**[6] (नाम) **रुरुगर्भ** (गर्भपातकस्य)। **संक्षेपन्य**[7] (तत्संक्षेपः) **अत्यन्त** (अत्यन्तं) **पाप** (पापं) **निक** (तस्य)॥

Those who hate and injure a teacher, the father or the mother in thought or action, commit a sin greater than abortion.

MBh.12.109.26. d) तस्मान्नान्यः पापकृदस्ति लोके.

१. क ग—°हत्यः°, ख च छ—°हत्याः°।
२. ज—न्हना।
३. छ नास्ति।

४. क— सङ्कें।   ५. क नास्ति।   ६. क ग—ङरनि।   ७. ख ग—°न्य। (सदण्डः)।

[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

शरीरमेतौ कुरुतः पिता माता च[1] भारत।
आचार्य्यशास्ता या जातिः सा दिव्या साजरामरा ॥ २४१ ॥

निहन् (एतद्) **तत्त्व** (तत्त्वं) **निं[2] बपेबु** (मातापित्रोः)। **उपाध्याय** (उपाध्यायस्य)। **बपेबु** (मातापितरौ) **सङ्क** (मूलं) **निं शरीर** (शरीरस्य)। **न्दातन्** (न) **लङ्ग्ँ** (नित्यं) **इक** (तद्)। **कुनँ[3]** (परं) **ईकि** (एषा) **जाति** (जातिः)। **मकादि[4]** (आदिभूतं) **कब्राह्मणन्[5]** (ब्राह्मणत्वं)। **संस्कार** (संस्कारः) **डं उपाध्याय** (उपाध्यायस्य)। **सङ्कन्यन्** (मूलं) **हन** (अस्तित्वस्य)। **इकनं** (एतद्) **प्रसिद्ध** (साधितं भवति) **तिनूत् विनरवरः** (उपदिश्यते) **इं उपाध्याय** (उपाध्यायेन)। **यतिक** (तद्) **उत्तम** (उत्तमं)। **इक[6]** (तद्) **[7]तन्** (न) **कन[7]** (अभिभूयते) **रिं[8] लर** (व्याधिना) **पाति** (मृत्युना) ॥

Parents make the body, the preceptor raises it to brāhmaṇahood, which is non-decaying and non-dying.

MBh.5.44.5. d) Our दिव्या is supported by K4 D2-4. Cf. also 12.109.17.

[1] छ—त।

[2] ग—नि।

[3] क—कुनं।

[4] ख ग—मकादि।

[5] ग—ब्राह्मणन्।

[6] क—य इक।

[7] ग—तक्कॅन।

[8] ग—रि।

[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

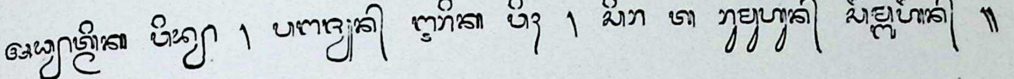

लौकिकं वैदिकं वापि तथाध्यात्मिकमेव च ।
यस्माच्चाधीयेत नरस्तं पूर्व्वमभिवादयेत् ॥ २४२ ॥

वनेः (अन्यद्) सं (ये) उमरहकॅन्[1] (अध्यापयन्ति) सं ह्य लौकिक विद्या (लौकिकविद्यां)। [2]म्वं (च) वैदिक विद्या (वैदिकविद्यां) ।[2] लवन् (च) अध्यात्मिक विद्या (आध्यात्मिकविद्यां)। पङज्यन् (अध्यापकः) इरिक विः (य एतेषां)। सिर त[3] (सः) रुमुहुन् (पूर्वं) सॅम्बहॅन्[4] (अभिवाद्यः) ॥

One should be the first to greet and salute his teacher from whom he has learned secular, Vedic or spiritual lore.

---

१. क—उमरहकन्, छ—°न् । (सदण्डः) ।
२-२. छ त्रुटितम् ।
३. क नास्ति ।
४. क—सम्बहन् ।

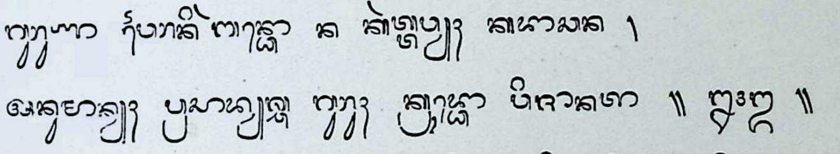

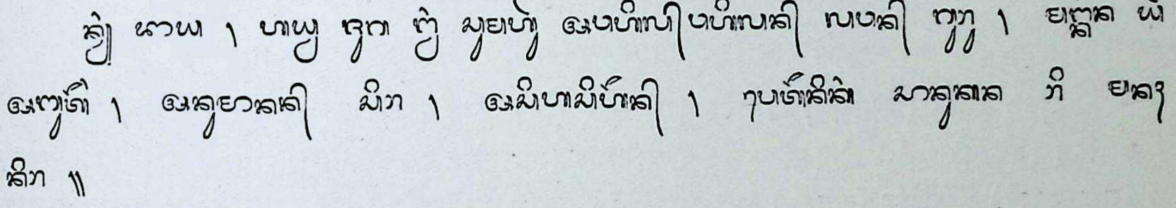

गुरुणा[1] वैरनिर्बन्धो[2] न कर्त्तव्यः कदाचन ।
अनुमान्यः प्रसाद्यश्च गुरुः क्रुद्धो विजानता[3] ॥ २४३ ॥

न्यं[4] (एतद्) दाय (कर्त्तव्यं)। ह्य्व (न) जुग (हि) ङ्वं (नरः) सुमहुर् (प्रतिभाषेत) अवहिल्वहिलन्[5] (निर्बध्नीयात्) लवन् गुरु (गुरुणा)। मङ्कन (तथैव) यर् (यदि) अबुतॅं[6] (क्रुद्धः)। अनुमानन् (अनुमान्यः) सिर (सः)। असिहसिहॅन् (प्रसाद्यः) ।[7] पेतॅन् (सेवेत) इकं (यद्) सानुकन[8] (सर्वं सुखदं) रि मनः निर (तन्मनसे) ॥

One should never form enmity with his teacher. If the teacher be angry he is to be propitiated and cheered.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.104.80. a) Almost all mss. गुरुणा. Most mss. वैरि°

or वैर॰.

b) Some mss. कथंचन.

d) All mss. युधिष्ठिर for विजानता.

१. ख—गुरुणां, ग—गुरूणं, च—गुरुनं, छ—गुरुनी, ज—गुरुणं ।

२. क च छ—निर्वन्दो, ख—निर्व्वन्दो, ग—निवार्दो, ज—निर्व्वन्धो ।

३. छ—व्यानता ।

४. च—न्य, ज—निहं ।

५. छ—अवहिल् । वहिल् ।

६. क—अहुतं ।

७. ग ज नास्ति ।

८. स-अ √सुख-नु-अ । क ख ग—सानुकान, च छ ज—सनुकन ।

ᬲᬫ᭄ᬬᬗ᭄ ᬫᬶᬣ᭄ᬬᬵᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬾ ᬯᬵ ᬯᬃᬢ᭄ᬢᬶᬢᬯ᭄ᬬᬂ ᬕᬸᬭᬵᬯᬶᬳ ᭞
ᬕᬸᬭᬸᬦᬶᬦ᭄ᬤᬵ ᬦᬶᬳᬦ᭄ᬢ᭄ᬬᬵᬬᬸᬃᬫ᭄ᬫᬦᬸᬱ᭄ᬬᬵᬡᬵᬂ ᬦ ᬲᬂᬰᬬᬄ ᭟ ᭒᭔᭔ ᭟

ᬮᬯᬦ᭄ ᬯᬦᬾᬄ ᭞ ᬳ᭄ᬬ᭄ᬯ ᬚᬸᬕ ᬗ᭄ᬓᬂ ᬫᬗ᭄ᬧᬢ᭄ ᬭᬶ ᬕᬸᬭᬸ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬲᬮᬄᬓ᭄ᬦ ᬧᭀᬮᬄ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬓᬬᬢ᭄ᬦᬵᬓ᭄ᬦ ᬚᬸᬕ ᬕᬸᬭᬹᬧᬘᬭᬡ ᭞ ᬓᬲᬶᬤ᭄ᬥᬦᬶᬂ ᬓᬲᬾᬯᬦᬶᬂ ᬓᬤᬶ ᬲᬶᬭ ᭞ ᬩ᭄ᬯᬢ᭄ ᬅᬫᬸᬳᬭᬮ᭄ᬧᬵᬬᬸᬱ ᬅᬫᬗ᭄ᬕᬸᬦ᭄ ᬓᬧᬵᬧᬦ᭄ ᭞ ᬓᬦᬶᬦ᭄ᬤᬵᬦᬶᬂ ᬓᬤᬶ ᬲᬶᬭ ᭟

सम्यङ् मिथ्याप्रवृत्ते वा र्वीत्ततव्यं गुराविह ।
गुरुनिन्दा निहन्त्यायुर्म्मनुष्याणां न संशयः ।। २४४ ।।

लवन् वनेः (अन्यच्च) । **हय्व** (न) **जुग** (हि) **ङ्कं** (नरः) **मङ्पत्** (निन्देत्) **रि**[1] **गुरु** (गुरुं) । **यद्यपिन्** (यद्यपि) **सलःक्न**[2] (प्रतिकूलं) **पोलः निर** (तद्वृत्तं) । **कयत्नाक्न** (यतेत) **जुग** (हि) **गुरूपचरण** (गुरूपचरणे) । **कसिद्ध** (साधनं) **निं**[3] [4]**कसेव** (सेवायाः) **निं**[4] **कदि सिर** (तादृशां) । **ब्वत् अमुहरालपायुष** (अल्पायुषं करोति) **अमङ्गुन्** (करोति) **कपांपन्** (पापं) ।[5] **कनिन्दा** (निन्दा) **निं**[6] **कदि सिर** (तादृशां) ।।

The behaviour towards a teacher must be correct, even if the teacher is on the wrong path. Reviling the teacher mars one's life.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.104 81. a) A few mss. प्रवृत्तो. A few mss. वा, others अपि.

b) A few mss. गुरोरपि.

c) All mss. दहति (a few हरति) for निहन्ति.

१. ग—रि ।

२. च छ—सलक्न ।

३. क ग—नि ।

४-४. ग—कसेवकनि ।

५. क नास्ति ।

६. ग—नि ।

ᬢᬧᬰ᭄ᬰᭀᬘᬯᬢᬵ ᬦᬶᬢ᭄ᬬᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲᬢ᭄ᬬᬭᬢᬾᬦ ᬘ᭞
ᬫᬵᬢᬵᬧᬶᬢ᭄ᬭᭀᬭᬳᬭᬳᬄ ᬧᬹᬚᬦᬂ ᬓᬵᬃᬬ᭄ᬬᬫᬜ᭄ᬚᬲᬵ ᭟ ᭒᭔᭕ ᭟

ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬕᬸᬫᬯᬬᬓᬦ᭄ ᬓᬧᬹᬚᬦᬶ ᬭᬫᬭᬾᬡ ᬲᬵᬭᬶᬲᬵᬭᬶ᭞ ᬮᬗ᭄ᬖᬾ ᬫᬕᬯᬾ ᬢᬧ ᬗᬭᬦᬶᬓ᭞ ᬫ᭄ᬯᬂ ᬮᬗ᭄ᬖᬾ ᬫᬰᭀᬘ᭞ ᬅᬧᬕᭂᬄ ᬭᬶ ᬓᬲᬢ᭄ᬬᬦ᭄ ᬫ᭄ᬯᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬗᬭᬦᬶᬓ᭟

तपश्शौचवता नित्यं धर्म्मसत्यरतेन च ।
मातापित्रोरहरहः पूजनं कार्य्यमञ्जसा ।। २४५ ।।

इकं (यः) **व्वं** (नरः) **गुमवयकॅन्**[1] (करोति) **कपूजानि**[2] (पूजां) **रामरेण** (मातापित्रोः) **सारिसारि** (अहरहः) । **लङ्घें** (नित्यं) **मगवे** (करोति) **तप** (तपः) **ङरनिक** (नाम) । **म्वं** (च) **लङ्घें** (नित्यं) **मशोच** (शौचं करोति) । **अपगॅः**[3] (रतः) **रिं**[4] **कसत्यन्** (सत्ये) **म्वं धर्म्म** (धर्मे च) **ङरनिक** (नाम) ।।

Keeping pure and austere, devoted to dharma and truth, one should ever and faithfully serve his parents day after day.

---

[1] क—गुमवयकन् । [2] ग—कपूजानि । [3] ज—अपगॅं । [4] क ख ग—रि ।

ᬫᬵᬢᬵ ᬕᬸᬭᬸᬢᬭᬵ ᬪᬹᬫᬾᬄ ᬔᬵᬢ᭄ ᬢᬣᭀᬘ᭄ᬘᬢᬭᬄ ᬧᬶᬢᬵ᭞
ᬫᬦᬄ ᬰᬷᬖ᭄ᬭᬢᬭᬂ ᬯᬵᬬᭀᬰ᭄ᬘᬶᬦ᭄ᬢᬵ ᬩᬳᬸᬢᬭᬵ ᬢᬺᬡᬵᬢ᭄ ᭟ ᭒᭔᭖ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬮ᭄ᬯᬶᬄ ᬢ᭄ᬫᬦ᭄ ᬩ᭄ᬯᬢ᭄ ᬦᬶᬂ ᬇᬩᬸ᭞ ᬲᬗ᭄ᬓᬾ ᬩ᭄ᬯᬢ᭄ ᬦᬶᬂ ᬮ᭄ᬫᬄ᭞ ᬓᬢ᭄ᬯᬗᬦ᭄᭞ ᬢᬦ᭄ ᬩᬭᬶᬩᬭᬶᬦ᭄ ᬓᬮᬶᬗᬦ᭄ᬬ᭞ ᬅᬭᬸᬳᬸᬃ ᬢ᭄ᬫᬦ᭄ ᬲᬂ ᬩᬧ ᬲᬗ᭄ᬓᬾ ᬮᬗᬶᬢ᭄᭞ ᬅᬤᬺᬲ᭄ ᬢ᭄ᬫᬦ᭄ ᬅᬂ ᬫᬦᬄ ᬲᬗ᭄ᬓᬾ ᬩᬬᬸ᭞ ᬅᬓ᭄ᬯᬾᬄ ᬢ᭄ᬫᬦ᭄ ᬅᬗᭂᬦᬗᭂᬦ᭄ ᬲᬗ᭄ᬓᬾ ᬳᬸᬓᬸᬢ᭄᭟

माता गुरुतरा भूमेः खात्[1] **तथोच्चतरः पिता ।**
मनः शीघ्रतरं वायोश्चिन्ता बहुतरा तृणात् ।। २४६ ।।

अपन् (यतः) **ल्विः** (विशिष्टः) **त्मॅन्** (हि) **ब्वत्** (भारः) **निं इबु** (मातुः) । **सङ्कें**[2] **ब्वत्** (भारात्) **निं ल्मः** (भूमेः) । **कत्वङन**[3] (पूज्या) । **तर्** (न) **बरिबरिन्** (अवमन्तव्यं) **कलिङन्य** (तद्वचनं) । **अरुहुर्**[4] (उच्चतरः) **त्मॅन्** (हि) **सं**[5] **बप** (पिता) **सङ्कें**[6] **लङित्** (खात्) । **अदृस्** (शीघ्रतरं) **त्मॅन्** (हि) **अं मनः** (मनः) **सङ्कें**[7] **बायु** (वायोः) । **अक्वेः** (भूयांसः) **त्मॅन्** (खलु) **अङॅन-**

डॅन्[८] (विचाराः) सङ्कें[७] दुकुत (तृणेभ्यः) ॥

The mother is weightier than earth, the father is loftier than sky, the mind is quicker than wind, thoughts and worries are more numerous than grass.

MBh.3.297.41. b) Poona's dominant reading is पिता उच्चतरश्च खात् (v.l. खात् पितोच्चतरस्तथा).

d) Our बहुतरा is supported by K1.2.4, others mostly बहुतरी. तृणात् is supported by K4 B1.3 Dn D2.4.6 G3, others नृणाम्.

१. ख—कार्त्तं।

२. क—सङ्के।

३. क—कत्यॅङन।

४. ख ग—अलुहुर्।

५. क ख च छ ज—अं।

६. क—सकें, ग—संङ्कें, ज—सङ्कें।

७. क छ—सकें।

८. क ख च ज—अङडॅनडॅन्, छ—अङडॅन् अडॅन्।

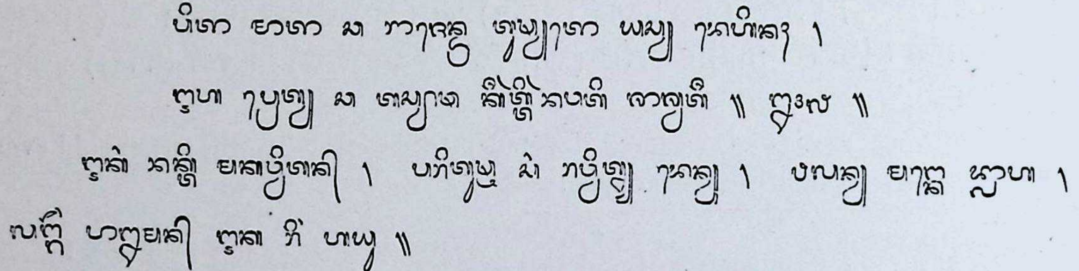

पिता माता च राजेन्द्र तुष्यतो[१] यस्य देहिनः।
इह प्रेत्य च तस्याथ कीर्त्तिर्भवति शाश्वती ॥ २४७ ॥

इकं भक्ति[२] (भक्तिः) मकन्वितन् (पित्रोः)। परितुष्ट (परितुष्टिः) सं रन्वितन्य (पूजितपित्रोः) देन्य (तेन)। फलन्य[३] (तत्फलं) मङ्के[४] (इह) द्लाह (परत्र)। लङ्गॅं (शाश्वती) पालृमन् (कीर्त्तिः) इक (तस्य) रिं हयु (धर्मे) ॥

O king of kings, if one's parents are happy, one's fame here and hereafter lasts for ever.

MBh.3.196.19. b) नित्यदा for देहिनः.

d) कीर्तिर्धर्मश्च शाश्वतः.

१. ख ग च छ ज—तुष्टचतो।

२. क—भक्त।

३. क—फलन्य। (सदण्डः)।

४: ख ज—मङ्कें।

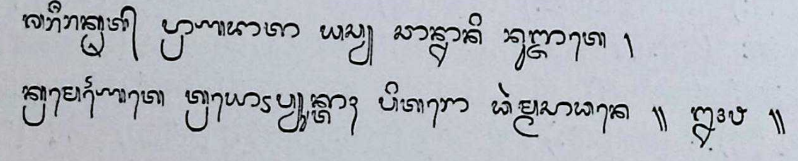

ᬢ᭄ᬮᬸᬄ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬾᬓ ᬦᬶ ᬩᬧ ᭞ ᬢᬶᬗ᭄ᬓᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬰᬭᬷᬭᬓᬺᬢ᭄ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬡᬤᬵᬢ ᭞ ᬅᬦ᭄ᬦᬤᬵᬢ ᭞
ᬰᬭᬷᬭᬓᬺᬢ᭄ ᬗᬭᬦᬶ ᬲᬗ᭄ᬓ ᬦᬶ ᬰᬭᬷᬭ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬡᬤᬵᬢ ᬗᬭᬦᬶ ᬫᬧᬸᬡ᭄ᬬ ᬳᬸᬭᬶᬧ᭄ ᭞ ᬅᬦ᭄ᬦᬤᬵᬢ
ᬗᬭᬦᬶ ᬫᬯᬾᬄ ᬅᬫᬗᬦ᭄ ᬅᬗᬶᬗᬸᬦᬶ ᬯᬶᬄ ᭟

शरीरकृत् प्राणदाता यस्य चान्नानि भुञ्जते ।
क्रमेणैते त्रयोऽप्युक्ताः पितरो धर्म्मसाधने ॥ २४८ ॥

त्लुः (त्रयः) **प्रत्येक** (प्रकाराः) **निं**[1] **बप** (पितॄणां) । **तिङ्कन्य** (तद्यथा) ।[2] **शरीरकृत्** (शरीरकृत्) । **प्राणदाता** (प्राणदाता) । **अन्नदाता**[3] (अन्नदाता) । **शरीरकृत्** (शरीरकृत्) **ङर्नि**[4] (नाम) **सङ्क** (मूलं) **निं**[1] **शरीर** (शरीरस्य) । **प्राणदाता** (प्राणदाता) **ङर्नि**[4] (नाम) **मपुण्य** (पुण्यकर्तुः, दातुः) **हुरिप्** (प्राणानां) । **अन्नदाता** (अन्नदाता) **ङर्नि**[4] (नाम) **मवेः** (यो ददाति) **अमङन्** (अत्तुं) **अङिङ्ङनि**[5] (नालयति) **विः** (हि) ॥

Three are the fathers—one is the maker of the body, the other the giver of life, the third the giver of food.

MBh.1.66.13. c) Our एते is supported by K4 Ñ V1 B Dn D1.2.4 T2 G4 M6-8, other mss. ते.
d) Our °साधने is supported by Ñ3 T G1.3 M, others read °शासने or °निश्चये.

१. ग—निं ।
२. छ नास्ति ।
३. क ख नास्ति ।
४. ग—ङरनि ।
५. अ-ङ √इङ्-अन्-इ । छ—अङिन्वनि ।

ᬧ᭄ᬭᬷᬢᬶᬫᬵᬢ᭄ᬭᬂ ᬧᬶᬢᬸᬄ ᬧᬸᬢ᭄ᬭᬄ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬂ ᬧᬸᬢ᭄ᬭᬲ᭄ᬬ ᬯᬿ ᬧᬶᬢ ᭞
ᬰᬭᬷᬭᬵᬤᬷᬦᬶ ᬤᬾᬬᬵᬦᬶ ᬧᬶᬢ ᬢ᭄ᬯᬾᬓᬄ ᬧ᭄ᬭᬬᬘ᭄ᬙᬢᬶ ᭟ ᭒᭔᭙ ᭟

ᬇᬓᬂ ᬅᬦᬓ᭄ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬫᬵᬢ᭄ᬭᬢᬺᬧ᭄ᬢᬶ ᬦᬶ ᬩᬧ ᬕᬶᬦᬯᬾᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓ᭄ᬯᬾᬓ ᬇᬓᬂ ᬩᬧ ᭞
ᬲᬓ᭄ᬮ᭄ᬯᬶᬄ ᬦᬶ ᬲ᭄ᬯᬓ ᬦᬶ ᬅᬦᬓ᭄ ᬕᬶᬦᬯᬾᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬓᬦ᭄ ᬧᬦ᭄ ᬢᬶᬗ᭄ᬓ᭄ᬮᬄ ᬦᬶ ᬩᬧ ᭞
ᬰᬭᬷᬭ ᬓᬶᬭ ᬤᬾᬬᬵᬦᬶ ᭞ ᬧᬶᬦᬓᬧᬭᬶᬓᬾᬦ᭄ ᬓ ᬬ ᭟

प्रीतिमात्रं पितुः पुत्रः सर्व्वं पुत्रस्य वै पिता ।
शरीरादीनि देयानि[1] **पिता त्वेकः प्रयच्छति ॥ २४९ ॥**

इकं (यः) **अनक्** (पुत्रः) **ङरन्य** (नाम) । **मात्रतृप्ति**[2] (तृप्तिमात्रं) **निं**[3] **बप** (पितुः) **गिनवेन्य**

(क्रियते तेन) । **कुनं** (परं) **इकं** (यः) **बप** (पिता) । **सक्वेः** **निं**[3] (सर्वाणि) **सुख** (सुखानि) **निं** **अनक्** (बालस्य) **गितवेन्य** (क्रियन्ते तेन) । **अप[न्]** (यतः) **तन्** (न) **हन** (विद्यते किंचिद्यत्) **तिन्ङॅत्** (प्रतिख्यायते) **निं**[3] **बप** (पित्रा) ।[4] **शरीर निर** (तच्छरीरं) **तोवि** (अपि) । **विनेहकॅनिर** **त**[5] **य** (दीयते तेन) ॥

The son gives only pleasure to his father. To the son the father is all. It is the father alone who bestows the body and everything else.

MBh.12.258.17 (the same as above).
१. छ—योदनि ।
२. ग—मातृतृप्ति ।
३. ग—नि ।
४. छ नास्ति ।
५. क ख ग ज नास्ति ।

ᬲᬫᬭ᭄ᬣᬫᬲᬫᬭ᭄ᬣᬂ ᬯ ᬓ᭄ᬋᬰᬂ ᬘᬧ᭄ᬬᬓ᭄ᬋᬰᬂ ᬢᬣᬵ ᭞
ᬭᬓ᭄ᬱᬢ᭄ᬬᬾᬯ ᬲᬸᬢᬂ ᬫᬵᬢᬵ ᬦᬵᬦ᭄ᬬᬄ ᬧᭀᬱ᭄ᬝᬵ ᬢᬣᬵᬯᬶᬥᬄ ᭟ ᭒᭕᭐ ᭟

ᬫᬗ᭄ᬓᬦᬂ ᬳᬶᬩᬸ ᭞ ᬅᬭᬢ ᬚᬸᬕᬲᬶᬄ ᬦᬶᬭ ᬫᬵᬦᬓ᭄ ᬬ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬦ᭄ᬦᬂ ᬢᬦ᭄ ᬦ᭄ᬦᬂ ᭞ ᬲᬕᬸᬡ ᭞ ᬦᬶᬃᬕᬸᬡ ᭞ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭ ᭞ ᬲᬸᬕᬶᬄ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬅᬦᬓ᭄ ᭞ ᬓᬩᬾᬄ ᬭᬶᬦᬓ᭄ᬱᬦᬶᬭ ᭞ ᬇᬦᬶᬗ᭄ᬕᬸᬦᬶᬭ ᬇᬓ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬢ ᬧ᭄ᬯ ᬓᬤᬶ ᬲᬶᬭ ᭞ ᬭᬶᬂ ᬫᬲᬶᬳ ᬫᬗᬶᬗ᭄ᬕᬦ ᭟

[1]समर्थमसमर्थं[1] वा[2] कृशं चाप्यकृशं तथा ।
रक्षत्येव सुतं माता नान्यः पोष्टा तथाविधः ॥ २५० ॥

मङ्कनं[3] (तथा) **इबु** (माता) । **अरता** (समः) **जुगासिः निर** (हि स्नेहस्तस्याः) **मानक् य** (पुत्रं प्रति) । **अपन् न्नं** (समर्थः) **तन्** (न) **न्नं** (समर्थः) । **सगुण** (सगुणः) । **निर्गुण** (निर्गुणः) । **दरिद्र** (दरिद्रः) । **सुगिः** (धनी) । **इकं अनक्** (पुत्रः) । **कप्व** (सर्वे) **रिनक्षनिर** (रक्ष्यन्ते तया) । **इनिङुनिर** (पाल्यन्ते तया) **इक** (ते) । **तन्** (न) **हन** (विद्यते) [4]**त प्व**[4] (कश्चित्) **कदि** (यथा) **सिर** (सा) । **रिं**[5] **मासिह**[6] (स्नेहे) **मङिङ्गन**[7] (पालने) ॥

The mother guards the child, be he capable or incapable, lean or fat. There is no one else who would look after him so well.

MBh.12 258.27. a) by K7 D6, others कृशं वा. mss. विधानतः.
समर्थं वासमर्थं वा. d) तथाविधः is supported १-१. च छ—समार्थसममार्थं
b) कृशं च is supported by T G1-3.6 M1.5-7, other (च—°र्थं), ज—सर्मर्थम-

समर्थं ।	४-४. च छ—रूप्व ।	७. च छ—मङिङ्ङनन ।
२. क नास्ति ।	५. ग—रि ।	√इङु 'पालने' ।
३. छ—मङ्कन रिं ।	६. क ज—मसिह ।	

ᬲ ᬘ ᬰᭀᬘᬢᬶ ᬦᬵᬧ᭄ᬬᬾᬦᬂ ᬲ᭄ᬯᬯᬷᬃᬬ᭄ᬬᬫᬧᬓᬃᬱᬢᬶ ᭞
ᬰ᭄ᬭᬶᬬᬵ ᬳᬷᬦᭀᬧᬶ ᬬᭀ ᬕᬾᬳᬾ ᬢᬯᬾᬢᬶ ᬧ᭄ᬭᬢᬶᬧᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭒᭕᭑ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬅᬦᬓ᭄ ᭞ ᬕᬸᬫᬯᬾ ᬢᬸᬳᬦ᭄ ᬇᬂ ᬩᬧ ᬬ ᬢᬸᬯᬶ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓᬤᬶ ᬯ᭄ᬮᬲ᭄ ᬦᬶᬂ ᬩᬧ ᭞ ᬯ᭄ᬮᬲ᭄ ᬦᬶᬓ ᬭᬶᬂ ᬩᬧ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭ ᬇᬓᬂ ᬩᬧ ᭞ ᬅᬧ᭄ᬭᬶᬄᬧ᭄ᬭᬶᬄ ᬚᬸᬕ ᬬ ᬧᬯᬾᬳᬦ᭄ᬬ ᬭ᭄ᬬᬦᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭟

स च शोचति नाप्येनं स्ववीर्य्यमपकर्षति[1] ।
श्रिया हीनोऽपि यो गेहे तवेति प्रतिपद्यते ॥ २५१ ॥

कुनं[*] (अथ) **इकं अनक्** (पुत्राः) । **गुमवे**[2] (कुर्वन्ति) **तुहन्**[3] (प्रभुं) **इं बप** (पितरं) **य तुवि** । **तन्** (न) **कदि** (सदृशाः) **व्लस्**[4] (स्नेहः) **निं**[5] **बप** (पितुः) । [6]**व्लस् निक** (तत्स्नेहः) **रिं**[7] **बप** (पितरं प्रति) ।[6] **अपन्** (यतः) **यद्यपिन्** (यद्यपि) **दरिद्रा** (दरिद्रः स्यात्) **इकं बप** (पिता) । **अप्रिःप्रिः** (प्रयतते) **जुग** (हि) **य** (सः) **पवेहन्य** (दातुं) **र्य्यंनक्न्य** (स्वपुत्रेभ्यः) ॥

---

१. क—स्वावीर्य्यम°, ख—स्थावीर्य्यम°, ग—स्वावि-र्य्यमपकर्क्षति, छ—स्जा-विर्य्यम° ।	२. ख—गुमवय ।	६-६. छ नास्ति ।
	३. ग—तुवन् ।	७. ग—रि ।
	४. छ—व्कस् ।	
	५. च—नि ।	

ᬧᬸᬢ᭄ᬭᬧᭁᬢ᭄ᬭᭀᬧᬧᬦ᭄ᬦᭀᬧᬶ ᬚᬦᬦᬷᬂ ᬬᬄ ᬲᬫᬵᬰ᭄ᬭᬶᬢᬄ ᭞
ᬅᬧᬶ ᬯᬃᬱᬰᬢᬲ᭄ᬬᬵᬦ᭄ᬢᬾ ᬯᬶᬳᬵᬬᬲ᭄ᬬᬾᬯ ᬯᬃᬢ᭄ᬢᬢᬾ ᭟ ᭒᭕᭒ ᭟

ᬇᬓᬂ [illegible] ᭞ [illegible] ᭞ [illegible] ᭞ [illegible] ᭞ [illegible] ᭟

पुत्रपौत्रोपपन्नोऽपि जननीं[1] यः समाश्रितः ।
अपि वर्षशतस्यान्ते विहायस्येव वर्त्तते ॥ २५२ ॥

इकं (यः) **व्वं** (नरः) **त्क रिं पानकन्** (पुत्रवान्) । **पपुत्वन्**[२] (पौत्रवान्) ।[3] **न्दातन्** (नैव) **सः** (वियुक्तः) **लवन् सं इबु** (माता) । **वेत्** (कारणं) **निं भक्तिन्यन्** (तद्भक्तिः) **पकादिं** (आदिकृता) **देव सिर** (देवानां सा) । **कदीर्घायुषन्**[४] (दीर्घायुष्यं) **म्वं** (च) **स्वर्गपद** (स्वर्गपदं) **फल निक** (तत्फलं) ॥

When one is devoted to his mother, even after getting sons and grandsons, he lives for a century and thereafter ascends up to heaven.

---

१. क ख ग च छ ज—जननि ।

२. ख—पमुत्वन् ।

३. छ नास्ति दण्डः ।

४. क—कदीर्घायुषन्, ख ग—कदीर्घ्यायुषन्, च—कदिर्घ्यायुषन्, छ ज—कदिर्घ्यायुषन् । (सदण्डः) ।

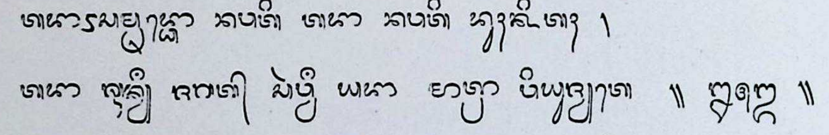

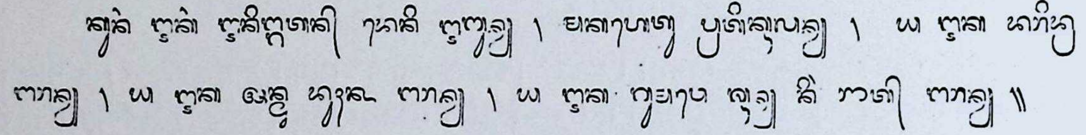

तदाऽसमृद्धो भवति तदा भवति दुःखितः ।
तदा शून्यं जगत् [१]सर्व्वं यदा[१] मात्रा वियुज्यते ॥ २५३ ॥

कुनं (परं) **इकं** (यः) **इनिङ्गतन्**[२] (वियुज्यते) **देनि**[3] **इबुन्य** (स्वमात्रा) । **मकहेतु** (हेतुभूतं) **प्रतिकूलन्य** (तत्प्रातिकूल्यं) । **य इक** (सः) **दरिद्र** (दरिद्रः) **ङरन्य** (नाम) । **य इक** (सः) **अन्मु** (प्राप्नोति) **दुःख** (दुःखं) **ङरन्य** (नाम) । **य इक** (सः) **गुमवे** (करोति) **शून्य** (शून्यतां) **निं**[४] **रात्** (लोकस्य) **ङरन्य** (नाम) ॥

It is at the passing away of the mother that one becomes poor and miserable. The whole world becomes empty.

MBh.12.258.28. a) तदाऽसमृद्धो is supported by K6 M1.6.7, other mss. read तदा स वृद्धो.

b) यदा for तदा.

c) तस्य for सर्वं.

१-१. ख ग—सर्व्वं । य्यदा, च छ ज—सर्व्वं । य्याद ।

२ √ इङ्गत् to fly.

३. ज—देनिं ।

४. ज—रिं ।

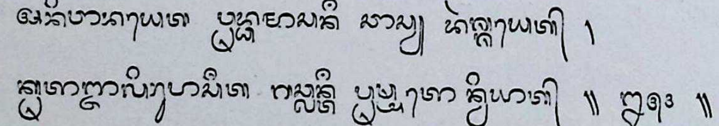

ᬫᬢᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬂ ᬉᬮᬄ ᬭᬶᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬢᬸᬳ ᭞ ᬫᬦᬵᬦ᭄ᬢ᭄ᬯ ᬲ᭄ᬯᬵᬕᬢ ᬅᬯᬾᬳᭀᬗ᭄ᬗᬦᬸᬗ᭄ᬗᬦ᭄ ᭞
ᬫᬦᭂᬫ᭄ᬩᬄ ᬅᬰᬷᬮ ᬅᬗ᭄ᬓ᭄ᬭᭂᬧ᭄ᬓᬦ᭄ ᭞ ᬬᬭ᭄ ᬅᬗ᭄ᬓᬢ᭄ ᬫᬗᬢᭂᬭᬓ᭄ᬦ ᭟

अभिवादयेत वृद्धमासनं चास्य दर्शयेत् ।
कृताञ्जलिरुपासीत गच्छन्तं पृष्ठतोऽन्वियात्[1] ।। २५४ ।।

मतंन्यन् (अतः) **मङ्क्ं**[2] (एतद्) **उलह** (वृत्तं भवेत्) **रिं**[3] **व्वं मतुह** (वृद्धान् प्रति) । **मनान्त्वा** (अभिवादयेत) **स्वागता** (स्वागतं कुर्यात्) **अवेहोङ्ङ्नुङ्ङ्न्** (प्रत्येकमासनं दद्यात्) । **मनॅम्बह** (अञ्जलिं कुर्यात्) **अशीला** (शीलवान् स्यात्) **अङ्क्रॅपक्न** (पुरतस्तिष्ठेत्) । **यर्** (यदा) **अङ्कत्** (प्रगच्छन्ति) **मङतॅरक्न**[4] (पृष्ठतोऽन्वियात्) ।।

Respectfully greet the aged, show him a seat, stand with folded hands and follow him.

---

[1] क—पृष्ठतोन्वयत्, ख ज—पृष्टतोन्वयत्, ग—पृष्टतोन्वयात्, च छ—प्रष्टोन्वयात् ।

[2] क—मङ्कों ।

[3] ग ज—रि ।

[4] म-ङ-√अतॅर्-अकॅन्-अ ।

ᬊᬃᬤ᭄ᬯᬁ ᬧ᭄ᬭᬵᬡᬵ ᬉᬢ᭄ᬓ᭄ᬭᬵᬫᬦ᭄ᬢᬶ ᬬᬹᬦᬄ ᬲ᭄ᬣᬯᬶᬭ ᬆᬬᬢᬶ ᭞
ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬸᬢ᭄ᬣᬵᬦᬵᬪᬶᬯᬵᬤᬵᬪ᭄ᬬᬵᬁ ᬧᬸᬦᬲ᭄ᬢᬵᬦ᭄ ᬧ᭄ᬭᬢᬶᬧᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭒᭕᭕ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬅᬮ᭄ᬯᬂ ᬳᬸᬭᬶᬧ᭄ ᬦᬶᬓᬂ ᬭᬭᬾ ᬬᬦ᭄ ᬧᬶᬦᬭᬦ᭄ ᬇᬂ ᬅᬢᬸᬳ ᭞ ᬬᬢ᭄ᬦ ᬧ᭄ᬯᬂ ᬭᬭᬾ ᭞
ᬫᬦᬸᬂᬲᬸᬂ ᬫᬗᬪᬶᬯᬵᬤ ᭞ ᬫᬦᭂᬫ᭄ᬩᬄ ᭞ ᬫᬮᬸᬬ᭄ ᬢ ᬳᬸᬭᬶᬧ᭄ ᬦᬶᬓ ᭟

ऊर्ध्वं प्राणा उत्क्रामन्ति यूनः स्थविर आयति ।
प्रत्युत्थानाभिवादाभ्यां पुनस्तान् प्रतिपद्यते ।। २५५ ।।

अपन् (अथ) **अल्वं**[1] (उत्क्रामन्ति) **हुरिप्** (प्राणाः) **निकं ररे**[2] (यूनः) **यन्** (यदा) **पिनरन्** (उपागतः) **इं अतुह** (स्थविरः) । **यत्ना** (यतेत) **प्वं ररे** (युवा) ।[3] **मनुंसुं**[4] (प्रत्युद्गच्छति) **मङभिवाद**[5] (अभिवादयते) । **मनॅम्बः** (अञ्जलिं करोति) । **मलुय्** (निवर्तन्ते) **त** (अथ) **हुरिप्** (प्राणाः) **निक** (तस्य) ।।

At the approach of an elder, life as it were goes out of the body of the young. He gets it back by standing up and respectful salutation.

MBh.5.38.1. a) ह्युत्क्रामन्ति. So also Patañjali's Mahābhāṣya 6.1.84 and

Manu 2.120. (सदण्डः)। ५. ख—अभिवाद ।
१. √ल्व to scatter. ३. च नास्ति ।
२. क—ररै, ख—ररे । ४. म-सुंसु । ज—मनुसुं ।

ᬅᬪᬶᬯᬵᬤᬦᬰᬷᬮᬲ᭄ᬬ ᬦᬶᬢ᭄ᬬᬁ ᬯᬺᬤ᭄ᬥᭀᬧᬲᬾᬯᬶᬦᬄ ᭞
ᬘᬢ᭄ᬯᬵᬭᬶ ᬢᬲ᭄ᬬ ᬯᬃᬥᬦ᭄ᬢᬾ ᬓᬷᬃᬢ᭄ᬢᬶᬭᬵᬬᬸᬃᬬ᭄ᬬᬰᭀ ᬩᬮᬫ᭄ ᭟ ᭒᭕᭖ ᭟

ᬓᬸᬦᭂᬂ ᬨᬮ ᬦᬶ ᬓᬪᬓ᭄ᬢᬶᬦ᭄ ᬭᬶ ᬯᬂ ᬅᬢᬸᬳ ᭞ ᬧᬢ᭄ ᬇᬓᬂ ᬯᬺᬤ᭄ᬥᬶ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬾᬓᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬷᬃᬢ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬅᬬᬸᬱ ᭞ ᬩᬮ ᭞ ᬬᬰ ᭞ ᬓᬷᬃᬢ᭄ᬢᬶ ᬗᬭᬦᬶ ᬧᬵᬮᬺᬫᬦ᭄ ᬭᬶ ᬳᬬᬸ ᭞ ᬅᬬᬸᬱ ᬗᬭᬦᬶ ᬳᬸᬭᬶᬧ᭄ ᭞ ᬩᬮ ᬗᬭᬦᬶ ᬓᬰᬓ᭄ᬢᬶᬦ᭄ ᭞ ᬬᬰ ᬗᬭᬦᬶ ᬧᬢᬶᬢᬶᬗ᭄ᬕᬮ᭄ ᬭᬳᬬᬸ ᭞ ᬬᬢᬶᬓᬯᬸᬯᬸᬄ ᬧᬭᬶᬧᬹᬃᬡ ᭞ ᬨᬮ ᬦᬶ ᬓᬪᬓ᭄ᬢᬶᬦ᭄ ᬭᬶ ᬯᬂ ᬅᬢᬸᬳ ᭟

अभिवादनशीलस्य नित्यं वृद्धोपसेविनः ।
चत्वारि तस्य वर्धन्ते कीर्त्तिरायुर्य्यशो बलम् ॥ २५६ ॥

कुनें (अथ) **फल** (फलं) **निं कभक्तिन्** (भक्त्याः) **रिं**[1] **व्वं अतुह** (वृद्धान् प्रति)। **पात्** (चतस्रः) **इकं वृद्धि** (वृद्धयः)। **प्रत्येकन्य** (तासां प्रकाराः)। **कीर्त्ति** (कीर्त्तिः)।[2] **आयुष** (आयुष्यं)। **बल**[3] (बलं)। **यश** (यशः)। **कीर्त्ति** (कीर्त्तिः) **ङर्नि**[4] (नाम) **पालृमन्** (स्तुतिः) **रिं हयु** (धर्मे)। **आयुष** (आयुष्यं) **ङर्नि** (नाम) **हुरिप्** (जीवनं)। [5]**बल** (बलं) **ङर्नि** (नाम) **कशक्तिन्** (शक्तिः)। **यश** (यशः) **ङर्नि**[6] (नाम) **पतितिङ्गल्** (मरणान्तरं शेषः) **रहयु** (शोभनः)।[5] **यतिकावुवुः** (एतानि वर्धन्ते) **परिपूर्ण्ण** (परिपूर्णा भवन्ति)। **फल** (फलं) **निं**[7] **कभक्तिन्** (भक्त्याः) **रिं**[8] **व्वं अतुह** (वृद्धानां)॥

Serving and revering the aged increase fame, life, reputation and power.

MBh.5.39.60. c) तस्य is supported by D7 T1 G1, most others संप्र°.
१. ख ग ज—रि ।
२. च नास्ति ।
३. क नास्ति ।
४. ख—ङरनि, च छ—ङरन्य ।
५-५. क—यश पालृमन् रिं कशक्तिन् ।
६. ख—ङरनि ।
७. ग—नि ।
८. ख ग—रि ।

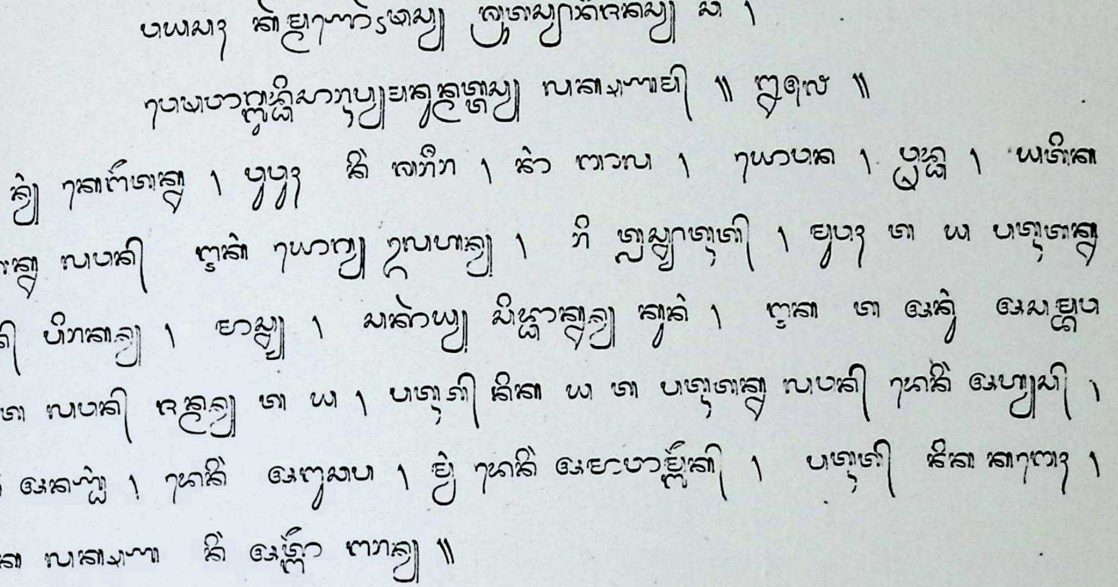

वयसः[1] कर्म्मणोऽर्थस्य श्रुतस्याभिजनस्य च ।
वेषवाग्बुद्धिसारूप्यमनुन्मत्तस्य[2] लक्षणम् ॥ २५७ ॥

न्यं (एतद्) **केङ्तक्न**[3] (उपधार्यं) । **वुवुः** (वृद्धिः) **निं**[4] **शरीर** (शरीरस्य) । **नां बाल** (बाल्यं)। **योवन** (यौवनं) । **वृद्ध** (वार्धक्यं) । **यतिक** (एतानि) **पतूतक्न** (सारूप्याणि कुर्यात्) **लवन् इकं योग्य उलह्न्य** (तद्योग्यकर्मभिः) । **रि त्लस्न्यातूत्** (तत्सारूप्ये कृते) । **मुवः** (पुनः) **त य** (सः) **पतूतक्न**[5] (सारूप्यं कुर्यात्) **लवन् पिरकन्य** (रजतेन) । **मास्न्य** (सुवर्णेन) । **सकार्य्य** (सर्वाणि कार्याणि) **सिद्धाक्नन्य** (साधयेत्) [6]**कुनं** (एव) । **इक त** (यद्) **अनुं असम्भव** (?) **अतूत** (सारूप्यं भवेत्) **लवन् जन्मन्य त य** (तज्जन्मना) ।[6] [7]**पतूत् निक**[7] (युक्तमेतद्) **य त पतूतक्न** (सारूप्यं कुर्यात्) **लवन् दैनि अह्यस्** (आभूषणेन) । [8]**दैनि अनण्डं**[8] (परिधानेन) । **दैनि अङुचप** (भाषणेन) । **म्वं** (च) **दैनि**[9] **अमावास्बॅक्** (आनयेद् बुद्धि) । **पतूत्** (सारूप्ये) **निक**[10] (एतैः) **कबेः** (सर्वैः) । **यतिक**[11] (एतद्) **लक्षण** (लक्षणं) **निं अत्ङाँ**[12] (अनुन्मत्तस्य) **ङरन्य** (नाम) ॥

It is a characteristic of the sane to establish conformity between one's age, conduct, wealth, learning and birth on the one hand, and dress, speech and talents on the other.

---

१. क ख ग ज—वप्रस, च छ—वयश ।
२. ख—°सारूप्स्य । मनुन्मत्त्य ।
३. क ग ज—केङ्त ।
४. ख ग—नि ।
५. ग—मतूतक्ना ।
६-६. छ त्रुटितम् ।
७-७. ज नास्ति, ख ग च—पतूत् निका । (सदण्डः) ।
८-८. ज नास्ति । अनण्डं=अ-√सण्डं ।

९. क—देयनिं ।
१०. ज—निकं ।
११. छ—यतिकु ।
१२. क ग च—अतॉङॉं, ज—अतॅङॅं ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ २५८ ॥

[illegible] ॥

विषण्णं दीनमाविग्नं[1] क्षुधार्त्तं व्याधिपीडितम् ।
हृतस्वं व्यसनार्त्तं च नित्यमाश्वासयेन्नरः ॥ २५८ ॥

ल्विर् (विधाः) **निं बोधनान्** (आश्वास्यानां, बोध्यानां) । **व्वं** (नरः) **अङेल्** (विषण्णः) । **सिनकितन्**[2] (रुग्णः) **कुनं** (अपि) । **व्वं** (नरः) **हीन** (हीनः) **दीन** (दीनः) **दरिद्र** (दरिद्रः) । **व्वं** (नरः) **हन** (विद्यते) **कतकुत्न्य** (भीतः) । [3]**व्वं** (नरः) **अलप** (क्षुधितः) ।[3] **व्वं** (नरः) **व्याधि मङ्ल्लिडॅप् लर कुनं** (व्याधिपीडितं च) । **व्वं** (नरः) **इनलप्**[4] **दृब्यन्य**[5] (हृतद्रव्यः) । **रिनम्पस्** (चोरितः) । **इनहल्**[6] (आच्छिन्नः) । [7]**सल्विर्** (सर्वविधः) **निं**[7] **कहिलङन्** (व्यसनपीडितः) । **व्वं** (नरः) **अन्मु**[8] (प्राप्तः) **दुःख प्रिहति** (दुःखशोकान्) । **समङ्कन** (इत्येवं) **प्रत्येक** (प्रकाराः) **निं**[9] **बोधनान्** (बोध्यानां) । **आश्वासान्** (आश्वास्या) **बुद्धिन्य** (बुद्धिस्तेषां) ॥

A man should always console and comfort the depressed, the destitute, the hungry, the ailing, the one who has lost his possessions and the one struck by calamity

---

MBh.12.221.40. a) त्रस्तमुद्विग्नं for दीनमाविग्नं.
b) भयार्तं for क्षुधार्तं.
d) नित्यमाश्वासयन्ति ते.
[1] ख—°ण्णं, ग च ज—°ग्नं, छ—°ग्नी ।
[2] ग—सिरिनकितन् ।
[3-3] छ नास्ति ।
[4] ख—हिनलपन् ।
[5] ज—दृःयेन्य ।
[6] robbed. ख—रिनहल् ।
[7-7] ग—सल्विरन्निं ।
[8] ग—अनॅमुं ।
[9] क ख—नि ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ २५९ ॥

ᬯᬮ᭄ᬩᬓ᭄ᬦ ᬢᬂ ᬮᭂᬫᭂᬄ ᭞ ᬢᬓᬶᬢᬓᬶᬦ᭄ ᬯᬭᬯᬭᬄ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬰᬵᬲ᭄ᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬭᬶ ᬫᬃᬬ᭄ᬬᬵᬤ ᬦᬶ ᬘᬢᬸᬃᬯ᭄ᬯᬃᬡ᭄ᬡ ᬲᭀᬯᬂᬲᭀᬯᬂ ᭞ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬤᬵᬬ ᬦᬶ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲᬵᬥᬦ ᬇᬓ ᭞ ᬫᬓᬧᬕ᭄ᬯᬦ ᬓᬵᬪ᭄ᬬᬵᬲᬦᬶᬂ ᬰᬶᬱ᭄ᬝᬵᬘᬵᬭ ᭟

श्रुतिस्मृत्युदितं सम्यङ[1] निबद्धं स्वेषु कर्म्मसु ।
धर्म्ममूलं[2] निषेवेत[3] सदाचारमतन्द्रितः ।। २५९ ।।

वलबक्न (निमज्जयेत्) **तं लूमः** (अरुचिं)। **तकितकिन्** (सेवेत) **वरवरः** (उपदेशान्) **सं ह्यं धर्म्मशास्त्र** (धर्मशास्त्रस्य)। **रि[4] मर्य्यादा** (मर्यादायां) **निं चतुर्व्वर्ण्ण** (चतुर्वर्णस्य) **सोवंसोवं** (प्रतिपुरुषं, पृथक् पृथक्)। **सर्व्वदाय** (सर्वं कर्तव्यं) **निं धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनस्य) **इक** (तद्)। **मकपग्वन[5]** (स्थिरीकुर्यात्) **काभ्यासन्** (अभ्यासं) **इं शिष्टाचार** (शिष्टाचारस्य) ।।

One should cultivate with perseverence *sadācāra*, as propounded by śruti and smṛti. One should make it the base of his actions. *Sadācāra* is the root of dharma.

Manu 4.155.

१. क ख ग च छ ज—सम्यक्।

२. च छ—°मूला।

३. क ख ग च छ ज—निसे°।

४. क—रिं।

५. √पगुः-अन्।

ᬆᬘᬵᬭᬵᬤ᭄ᬯᬶᬘ᭄ᬬᬸᬢᭀ ᬚᬦ᭄ᬢᬸᬃᬦ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬨᬮᬫᬰ᭄ᬦᬸᬢᬾ ᭞
ᬆᬘᬵᬭᬾᬡ ᬳᬶ ᬲᬂᬬᬸᬓ᭄ᬢᬄ ᬲᬫ᭄ᬧᬹᬃᬡ᭄ᬡᬨᬮᬪᬵᬕ᭄ᬪᬯᬾᬢ᭄ ᭟ ᭒᭖᭐ ᭟

ᬳᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬬᬦ᭄ ᬧᬦᬲᬃ ᬲᬂᬓᬾ ᬰᬶᬱ᭄ᬝᬵᬘᬵᬭ ᭞ ᬯ᭄ᬬᬃᬣ ᬇᬓᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲᬵᬥᬦ ᬕᬶᬦᬯᬾᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓᬪᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬨᬮᬦ᭄ᬬ ᬤ᭄ᬮᬵᬳ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬲᬂ ᬳᬧᬕᭂᬄ ᬭᬶᬂ ᬰᬶᬱ᭄ᬝᬵᬘᬵᬭ ᭞ ᬧᬭᬶᬧᬹᬃᬡ᭄ᬡ ᬨᬮ ᬦᬶᬓᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲᬵᬥᬦ ᭞ ᬓᬪᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬭᬶᬓ ᬓᬶᬦ ᬤ᭄ᬮᬵᬳ ᭟

आचाराद्विच्युतो जन्तुर्न धर्म्मफलमश्नुते ।
आचारेण हि संयुक्तः सम्पूर्णफलभाग्भवेत् ।। २६० ।।

अपन् (अथ) **इकं व्वं** (नरः, जन्तुः) **यन्** (यदि) **पनसर्[1]** (विच्यवति) **सङ्के शिष्टाचार** (शिष्टाचारात्)। **व्यर्थ** (व्यर्थं) **इकं धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनं) **गिनवेन्य** (तत्कृतं)। **तन्** (न) **कभुक्ति** (भुज्यते) **फलन्य** (तत्फलं) **दलाह** (परत्र)। **कुनं[2]** (परं) **इक** (ये) **सं अपगः** (धीराः) **रिं[3] शिष्टाचार** (शिष्टाचारे)। **परिपूर्ण्ण** (परिपूर्णं) **फल** (फलं) **निकं धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनस्य)।

कभुक्ति (भुज्यते) **दे निर** (तैः) **दलाह** (परत्र) ॥

Devoid of character one does not enjoy the fruit of dharma. Dharma yoked to practice brings full fruit.

Manu 4.156. १. म-√ससर् । २. छ—कुनँ । ३. ग—रि ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

अमावास्यां चतुर्द्दश्यां पौर्ण्णमास्यष्टमीषु च ।
ब्रह्मचारी भवेन्नित्यममृतस्नातको द्विजः ॥ २६१ ॥

निहन् (एषः) **ताचार निक** (अथ आचारः) **सं ब्राह्मण** (ब्राह्मणस्य) । **यन्** (यदि) **रिं अमावास्या** (अमावास्यायां) । **चतुर्द्दशी** (चतुर्दश्यां) । **रिं पूर्णिमा**[1] (पूर्णिमायां) । **रिं अष्टमीकाल** (अष्टमीकाले) **कुनँ**[2] (च) । **ब्रह्मचार्य्यं**[3] (ब्रह्मचारी भवेत्) **जुग** (हि) **सिर** (सः) । **हय्व** (न) **पऋक्**[4] (उपगच्छेत्) **इं**[5] **स्त्री** (स्त्रियं) । **ङरनिं**[6] (नाम) **ब्रत** (व्रतिनः) **मङ्कन** (ईदृशस्य) । **अमृतस्नातक** (अमृतस्नातकः) ॥

One who keeps celibate on new and full moon days as well as on the eighth and fourteenth days of the lunar fortnight, he is termed an amṛtasnātaka.

Cf. Manu 4.128.

[1] क—पुर्णमा, ख ग—पूर्ण्णम, च—पूर्णम, छ—पूर्ण्णम, ज—पूर्ण्णम्म ।

[2] क—कुनं ।

[3] ग—ब्राह्मचारिर्य्य ।

[4] ख—कऋक् ।

[5] क—रिं ।

[6] ग—ङरनि ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥

नादत्तमिच्छेन्न पिवेच्च मद्यं प्राणान्न हिंसेन्न वदेच्च मिथ्याम् ।
परस्य दारान् मनसापि नेच्छेद् यः[1] स्वर्गमिच्छेद् गृहवत् प्रवेष्टुम् ॥ २६२ ॥

लवन् ह्य्व (न) अङलप्[2] (आदद्यात्) य[न्] तन् (यदि न) पायु-पोभयन्[3] (उभयशोभनं)। ह्य्व (न) ताङिनुम् (पिबेत्) मद्य (मद्यं)। ह्य्व (न) अमातिमाति[4] (हिंसेत्)। ह्य्व (न) मिथ्या (मिथ्या) रिं[5] वचन (वचनेषु)। ह्य्व (न) अङङॅनङॅन्[6] (चिन्तयेत्) परदार[7] (परदारान्)। यन् (यदा) अह्युन्[8] (इच्छेद्) मन्तुक[9] (निर्वर्तितुं) रिं स्वर्ग (स्वर्गं) ॥

Seek not what is not given. Drink not spirituous liquors. Injure not life. Speak not untruth. Do not think of others wives. And you will enter heaven as you enter your home.

---

१. ख नास्ति।
२. छ—अङलप्। (सदण्डः)।
३. प-√ह्यु+प-√उभय-अॅन् 'mutually considered good.'
४. ज—मतिमति।
५. क नास्ति, ग—रि।
६. क—अङङनङन्।
७. ख—कपरधरान्।
८. क—मह्युन्।
९. छ—मङक।

[illegible]

[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

[illegible] ॥

नृत्तं[1] गीत[2]वादित्रं गन्धमाल्यं यानं दर्प्पं[3] शयनं चासवं च।
संवर्ज्जयन् पर्व्वकाले मिताशी मरुतां लोकानक्षयानभ्युपैति ॥ २६३ ॥

लवन् पिहॅरन (नियच्छेत्) इकं (यद्) पिनङन् (अश्यते)। [4]म्वं (च) देंनि अमङन् (अशनस्य)।[4] इरिङन[5] (अनुपाल्येत) तं भोजनकाल (भोजनकालः)। ह्य्व (न) ताङिगॅल् (नृत्येत्)। ह्य्व (न)

ताङ्दिुं[६] (गायेत्)। हय्व (न) मोन्युन्यन्[७] (वादयेत्)। हय्व (न) मगन्धलेपन (गन्धलेपनं धारयेत्)। हय्वास्कर् (न पुष्पाणि धारयेत्)। इनङ्ित्[८] (संग्रथितानि)। हय्व (न) अंलकुलकु (आहिण्डेत्)। हय्व (न) असुखसुखन् (मोदेत्) दर्प्प-विजविजः (दर्पसुखेषु)। हय्व अवुक् (नातिशयं) तुरु (शयनं कुर्यात्)। हय्व (न) अङ्िनुम् (पिबेत्) मद्य (मद्यं)। फलन्य (तत्फलं) तन् [९]हिनिङन् (अनन्तं)। इकं[९] स्वर्ग्गलोक (स्वर्गलोकः) कभुक्ति (भुज्यते) द्लाह (परत्र)॥

Avoiding dances and songs, musical instruments, perfumes and garlands, travel, arrogance, lying down, and liquors at the time of lunal conjunctions, and keeping to measured diet lead man to inexhaustible worlds of the Maruts.

Darpa in Kawi is boyish behaviour, playing about in sheer joy.

---

[१] क ख ग च छ ज—नृतं।

[२] क—गीतं, ख च—गीन, ग छ ज—गित।

[३] ख ग च छ ज—दर्प्प।

[४-४] क नास्ति।

[५] √इरिं।

[६] क ज—ङ्दिुं, ग—अङ्दिुं।

[७] म-उनि-उनि-अन्।

[८] ज—रिनङ्ित्।

[९-९] क—हिनिङनन्। इकं, ख—पहिङन्तिक।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

यमान्[१] सेवेत सततं न नित्यं नियमान् बुधः।
यमान् [२]पतत्यसेवन् हि[२] नियमान् केवलान् भजन्[३] ॥ २६४॥

लवन् यम (यमाः) इकं (ते) प्रिहॅन् (पाल्याः) नित्यश (नित्यशः) गवयक्न (सेव्याः)। कुनॅं (परं) इकं (ये) नियम (नियमाः)। व्नं (शक्यन्ते) इक (ते) तन् (न) लङ्गॅङॅन् (नित्यं) गवयक्न (सेवितुं)। अपन् इक सं (यः) मनॅकॅत्[४] (प्रयस्यति)[५] गुमवयकॅत् (सेवितुं) इकं[५] नियम (नियमान्)। तातन् (न) यत्न (यतते) रि कगवयन् (सेवितुं) इं यम (यमान्)। तिबा (पतति) सिर (सः) रिं निरयलोक[६] (निरयलोके)॥

It is the yamas which one should pursue constantly and not the niyamas. If one should pursue only the niyamas and ignore the yamas, he falls down.

Cf. Manu 4.204.

[१] ख ग—यवान्, च छ ज— यवन्।

२-२. ग—°सेवान्वि, च—°शेवन्ति, छ—°सेवन्ति ।
३. क च ज—भजेत्, ख—तजेत्, ग—दजेत्, छ—बजेत् ।
४. ख—मनॅतुकॅत् ।
५-५. ख—गुमवयीकं ।
६. ख—नरकलोक ।

ᬆᬦᬺᬰᬂᬲ᭄ᬬᬂ ᬓ᭄ᬱᬫ ᬲᬢ᭄ᬬᬫᬳᬶᬂᬲ ᬤᬫ ᬆᬃᬚ᭄ᬚᬯᬫ᭄ ᭞
ᬧ᭄ᬭᬷᬢᬶᬄ ᬧ᭄ᬭᬲᬵᬤᭀ ᬫᬵᬥᬸᬃᬬ᭄ᬬᬂ ᬫᬵᬃᬤ᭄ᬤᬯᬂ ᬘ ᬬᬫ ᬤᬰ ᭟ ᭒᭖᭕ ᭟

ᬜᬂ ᬩ᭄ᬭᬢ ᬇᬓᬂ ᬇᬦᬭᬦᬦ᭄ ᬬᬫ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬾᬓᬦ᭄ᬬ ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᭞ ᬲᬧᬸᬮᬸᬄ ᬓ᭄ᬯᬾᬄᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬆᬦᬺᬰᬂᬲ᭄ᬬ ᭞ ᬓ᭄ᬱᬫ ᭞ ᬲᬢ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬳᬶᬂᬲ ᭞ ᬤᬫ ᭞ ᬆᬃᬚ᭄ᬚᬯ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬷᬢᬶ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬲᬵᬤ ᭞ ᬫᬵᬥᬸᬃᬬ᭄ᬬ ᭞ ᬫᬵᬃᬤ᭄ᬤᬯ ᭞ ᬦᬳᬦ᭄ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬾᬓᬦ᭄ᬬ ᬲᬧᬸᬮᬸᬄ ᭞ ᬆᬦᬺᬰᬂᬲ᭄ᬬ ᭞ ᬲᬶ ᬳᬭᬶᬫ᭄ᬩᬯ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬲ᭄ᬯᬵᬃᬣ ᬓᬾᬯᬮ ᭞ ᬓ᭄ᬱᬫ ᭞ ᬲᬶ ᬓᭀᬮᬦ᭄ ᬭᬶ ᬧᬦᬲ᭄ᬢᬷᬲ᭄ ᭞ ᬲᬢ᭄ᬬ ᭞ ᬲᬶ ᬢᬦ᭄ ᬫᬺᬱᬯᬵᬤ ᭞ ᬫᬦᬸᬔᬾ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬵᬯ ᭞ ᬤᬫ ᭞ ᬲᬶ ᬉᬧᬰᬫ ᬯ᭄ᬭᬸᬄ ᬫᬶᬢᬸᬢᬸᬭᬶ ᬫᬦᬄᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬆᬃᬚ᭄ᬚᬯ ᭞ ᬲᬶ ᬤᬸᬕᬤᬸᬕᬦ᭄ᬩ᭄ᬦᭂᬃ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬷᬢᬶ ᭞ ᬲᬶ ᬕᭀᬂ ᬓᬭᬸᬡ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬲᬵᬤ ᭞ ᬳ᭄ᬦᬶᬂ ᬦᬶᬂ ᬫᬦᬄ ᭞ ᬫᬵᬥᬸᬃᬬ᭄ᬬ ᭞ ᬫᬦᬶᬲ᭄ ᬦᬶᬂ ᬯᬸᬮᬢ᭄ ᬮᬯᬦ᭄ ᬯᬸᬯᬸᬲ᭄ ᭞ ᬫᬵᬃᬤ᭄ᬤᬯ ᭞ ᬧᭀᬲ᭄ ᬦᬶᬂ ᬫᬦᬄ ᭟

आनृशंस्यं क्षमा सत्यमहिंसा दम आर्ज्जवम् ।
प्रीतिः प्रसादो माधुर्य्यं मार्द्दवं च यमा दश ॥ २६५ ॥

न्यं (एतानि) **ब्रत** (व्रतानि) **इकं** (यानि) **इनरनन्** (अभिधीयन्ते) **यम** (यमाः) । **प्रत्येकन्य** (तेषां प्रकाराः) **निहन्** (एते) ।[1] **सपुलुः** (दश) **क्वेःन्य** (संख्या तेषां) । **आनृशंस्य** (आनृशंस्यं) । **क्षमा** (क्षमा) । **सत्य** (सत्यं) । **अहिंसा** (अहिंसा) । [2]**दम** (दमः) । **आर्ज्जव** (आर्जवं) । **प्रीति** (प्रीतिः) । **प्रसाद** (प्रसादः) । **माधुर्य्य** (माधुर्यं) । **मार्द्दव** (मार्दवं) । **नहन्** (इति) **प्रत्येकन्य**[3] (प्रकाराः) **सपुलुः** (दश) । **आनृशंस्य** (आनृशंस्यं) । **सि हरिम्बव** (दयाभावः) । **तन् स्वार्थ** (न स्वार्थः) **केवल** (केवलं) । **क्षमा** (क्षमा) । **सि कॅलन्** (सहनं) **रि पनस्तीस्** (तापशीतयोः) । **सत्य** (सत्यं) । **सि तन् मृषावाद** (अमृषावादः) । **मनुखे** (सुखीकरणं) **सर्व्वभाव** (सर्वभावानां) ।[2] **दम** (दमः) । **सि उपशम** (उपशमः) **व्रुः** (ज्ञानं) **मितुतुरि** (उपदेष्टुं) **मनःन्य** (स्वमनः) । **आर्ज्जव** (आर्जवं) । **सि दुगदुगान्बॅर्** (सत्यव्यवहारः) । **प्रीति** (प्रीतिः) । **सि गॉं** (महती) **करुण** (करुणा) । **प्रसाद** (प्रसादः) । **ह्निं निं**[4] **मनः** (मनोनिर्मलत्वं) । **माधुर्य्य** (माधर्यं) । **मनिस्** (स्नेहः) **निं वुलत्** (दृष्टेः) **लवन्** (च) **वुवुस्** (वचनस्य) । **मार्द्दव** (मार्दवं) । **पॉस्** (कोमलता) **निं मनः** (मनसः) ॥

Compassion, forbearance, truth, non-injury, control, straightforwardness, affection, graciousness, sweetness and softness form the ten yamas.

Cf. MBh.12.262.37. २-२. क दृष्टिप्लुतिः । ४. ख नास्ति ।
१. क ख ग ज नास्ति । ३. ख ग ज—प्रत्येकन्यर् ।

ᬤᬵᬦᬫᬶᬚ᭄ᬬᬵ ᬢᬧᭀ ᬥ᭄ᬬᬵᬦᬂ ᬲ᭄ᬯᬵᬥ᭄ᬬᬵᬬᭀᬧᬲ᭄ᬣᬦᬶᬕ᭄ᬭᬳᬄ᭞
ᬯ᭄ᬭᬢᭀᬧᬯᬵᬲᬫᭁᬦᬂ ᬘ ᬲ᭄ᬦᬵᬦᬂ ᬘ ᬦᬶᬬᬫᬵ ᬤᬰ ᭟ ᭒᭖᭖ ᭟

ᬜᬂ ᬯ᭄ᬭᬢ ᬲᬧᬸᬮᬸᬄ ᬓ᭄ᬯᬾᬄᬦ᭄ᬬ᭞ ᬇᬓᬂ ᬦᬶᬬᬫ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬾᬓᬦ᭄ᬬ᭞ ᬤᬵᬦ᭞ ᬇᬚ᭄ᬬᬵ᭞ ᬢᬧ᭞ ᬥ᭄ᬬᬵᬦ᭞ ᬲ᭄ᬯᬵᬥ᭄ᬬᬵᬬ᭞ ᬉᬧᬲ᭄ᬣᬦᬶᬕ᭄ᬭᬳ᭞ ᬯ᭄ᬭᬢ᭞ ᬉᬧᬯᬵᬲ᭞ ᬫᭁᬦ ᬲ᭄ᬦᬵᬦ᭞ ᬦᬳᬦ᭄ ᬢ ᬅᬯᬓ᭄ ᬦᬶᬦ᭄ ᬦᬶᬬᬫ᭞ ᬤᬵᬦ ᬯᬾᬯᬾᬄ᭞ ᬅᬦ᭄ᬦᬤᬵᬦᬵᬤᬶ᭞ ᬇᬚ᭄ᬬᬵ᭞ ᬤᬾᬯᬧᬹᬚᬵ᭞ ᬧᬶᬢᬺᬧᬹᬚᬵᬤᬶ᭞ ᬢᬧ᭞ ᬓᬵᬬᬲᬂᬰᭀᬱᬡ᭞ ᬓᬲᬢᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬰᬭᬶᬭ᭞ ᬪᬹᬰᬬ᭄ᬬᬵ᭞ ᬚᬮᬢ᭄ᬬᬵᬕᬵᬤᬶ᭞ ᬥ᭄ᬬᬵᬦ᭞ ᬇᬓᬂ ᬰᬶᬯᬲ᭄ᬫᬭᬡ᭞ ᬲ᭄ᬯᬵᬥ᭄ᬬᬵᬬ᭞ ᬯᬾᬤᬵᬪ᭄ᬬᬵᬲ᭞ ᬉᬧᬲ᭄ᬣᬦᬶᬕ᭄ᬭᬳ᭞ ᬓᬧᬸᬕᭂᬢᬦ᭄ ᬉᬧᬲ᭄ᬣ᭞ ᬯ᭄ᬭᬢ ᬏᬓᬪᬓ᭄ᬢᬵᬤᬶ᭞ ᬫᭁᬦ᭞ ᬯᬵᬓ᭄ᬲᬂᬬᬫ᭞ ᬓᬧᬸᬕᭂᬢᬦ᭄ ᬉᬤᬭ᭞ [illegible] [illegible]᭞ ᬲ᭄ᬦᬵᬦ᭞ [illegible]᭞ [illegible] [illegible] ᬓᬵᬮ ᬦᬶ ᬲᬦ᭄ᬥ᭄ᬬᬵ ᭟

दानमिज्या तपो ध्यानं स्वाध्यायोपस्थनिग्रहः ।
व्रतोपवासमौनं च स्नानं च नियमा दश ॥ २६६ ॥

न्यं (एतानि) **ब्रत** (व्रतानि) **सपुलुः** (दश-) **क्वेःन्य** (-संख्याकानि) । **इकं नियम** (नियमाः) **ङरन्य** (नाम) । **प्रत्येकन्य** (तेषां प्रकाराः) । **दान** (दानं) । **इज्या** (इज्या) । **तप** (तपः) । **ध्यान** (ध्यानं) । **स्वाध्याय** (स्वाध्यायः) । **उपस्थनिग्रह** (उपस्थनिग्रहः) ।[1] **व्रत** (व्रतं) । **उपवास** (उपवासः) । **मौन** (मौनं) **स्नान** (स्नानं) ।[2] **नहन्** (इति) **त** (अथ) **अवक्** (शरीरं) **निं**[3] **नियम** (नियमानां) । **दान**[4] (दानं) **वेवेः** (पुनः पुनः दानं) । **अन्नदानादि** (अन्नदानादि) । **इज्या** (इज्या) । **देवपूजा** (देवपूजा) । **पितृपूजादि** (पितृपूजादि) ।[2] **तप** (तपः) । **कायसंशोषण** (कायसंशोषणं) । **कसतन्** (शोषः) **इकं**[5] **शरीर** (शरीरस्य) । **भूशय्या** (भूशय्या) । **जलत्यागादि**[6] (जलत्यागादि) । **ध्यान** (ध्यानं) । **इकं**[7] **शिवस्मरण** (शिवस्मरणं) । **स्वाध्याय** (स्वाध्यायः) । **वेदाभ्यास** (वेदाभ्यासः) । **उपस्थनिग्रह**[1]

(उपस्थनिग्रहः) । **कहृतन्** (नियमनं) **इं**[८] **उपस्थ** (उपस्थस्य) । **व्रत** (व्रतं) **अन्नवर्ज्जादि** (अन्नवर्जनादि) ।[७] **मोन** (मौनं) । **वाचंयम** (वाचंयमः) । **कहृतन्** (नियमनं) **इं उजर्** (वचनस्य) । **हृव्वाकॅचॅक्** (न प्रजल्पनं) **कुनॅं**[९] (च) । **स्नान** (स्नानं) । **त्रिसन्ध्यासेवन** (त्रिसन्ध्यासेवनं) । **मद्युस** (स्नानं) **रि काल** (काले) **निं**[१०] **सन्ध्या** (सन्ध्यानां) ॥

Alms, offerings, penance, meditation, scriptural reading, control of sex, vows, fasts and reticence form the ten niyamas.

१-१. ज त्रुटितम् ।
२. ख नास्ति ।
३. ग—नि ।
४. ग च छ—दान । (सदण्डः) ।
५. क—इं, ग—इक ।
६. क—जलाचतागादि, ख—जलासगाहृदि, ग—जलासगाहादि, च छ—जलाचगाहृदि ।
७. क नास्ति ।
८. क ग—इ ।
९. क—कुनं ।
१०. ग छ—नि ।

ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬾᬡᬵᬃᬣᬄ ᬲᬫᬵᬳᬵᬃᬬ᭄ᬬᭀ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬮᬩ᭄ᬥᬂ ᬢ᭄ᬭᬶᬥᬵ ᬥᬦᬫ᭄ ᭞
ᬓᬃᬢ᭄ᬢᬯ᭄ᬬᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬧᬭᬫᬂ ᬫᬵᬦᬯᬾᬦ ᬧ᭄ᬭᬬᬢ᭄ᬦᬢᬄ ᭟ ᭒᭖᭗ ᭟

ᬮᬯᬦ᭄ ᬢ᭄ᬓᬧᬦ᭄ᬇᬂ ᬫᬗᬃᬚ᭄ᬚᬦ ᭞ ᬫᬓᬧᬭ᭄ᬯᬦᬂ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᬢ ᬬ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬤᬵᬦ ᬅᬦ᭄ᬢᬸᬓ᭄ᬦᬶ ᬫᬗᬃᬚ᭄ᬚᬦ ᭞ ᬬᬢᬶᬓ ᬧᬢ᭄ᬮᬸᬦ᭄ ᭞ ᬲᬵᬥᬦ ᬭᬶ ᬢ᭄ᬮᬸ ᭞ ᬓᬬᬢ᭄ᬦᬵᬓ᭄ᬦ ᭟

धर्म्मेणार्थः समाहार्य्यो धर्म्मलब्धं त्रिधा धनम् ।
कर्त्तव्यं धर्म्म परमं मानवेन प्रयत्नतः ॥ २६७ ॥

लवन् (अथ) [१]**त्कपन्** (विधिः) **इं**[१] **मङ्ज्र्जन**[२] (अर्जनस्य) । **मकपरवनं**[३] (संधारयेत्) **धर्म्म** (धर्मं) **त य** (यदि) । **इकं दान** (दानं भवेत्) **अन्तुक्** (परिणामः) **निं मङ्ज्र्जन** (अर्जनस्य) । **यतिक** (अथ तद्) **पत्लुन्**[४] (त्रिधा कुर्यात्) । **साधन** (साधनं) **रिं**[५] **त्लु** (त्रयाणां) । **कयत्नाक्न** (प्रयतितव्यं) ॥

One should accumulate wealth in accordance with dharma. Earned with dharma, it is divided into three parts.

१-१. ग—त्कपनि, ज—करक-पर्नि ।
२. क—मङ्जन ।
३. क—°पग्वॅनं ।
४. √तॅलु ।
५. ग—रि ।

ᬏᬓᬾᬦᬵᬂᬰᬾᬦ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬵᬃᬣᬄ ᬓᬃᬢ᭄ᬢᬯ᭄ᬬᭀ ᬪᬹᬢᬶᬫᬶᬘ᭄ᬙᬢᬵ ᭞
ᬏᬓᬾᬦᬵᬂᬰᬾᬦ ᬓᬵᬫᬵᬃᬣ ᬏᬓᬫᬂᬰᬂ ᬯᬶᬯᬃᬤ᭄ᬥᬬᬾᬢ᭄ ᭟ ᭒᭖᭘ ᭟

[illegible] ।

[illegible] ।

[illegible] ।

[illegible] ॥

एकेनांशेन धर्म्मर्थिः[1] कर्त्तव्यो भूतिमिच्छता ।
एकेनांशेन कामार्थ[2] एकमंशं विवर्द्धयेत् ॥ २६८ ॥

निहन् (एषः) क्रमन्यन् (क्रमः) पिनत्लु[3] (त्रिविधानस्य) । इकं सभाग (एकः भागः) । साधन (साधनं) रि कसिद्धन् (साधनाय) इं[4] धर्म्म (धर्मस्य) । इकं कपिर्व[5] (द्वितीयः) नि[6] भाग (भागः) । साधन (साधनं) रि कसिद्धन् (साधनाय) इं काम (कामानां) इक (सः) । इकं (यः) कपितिग (तृतीयः) । साधन (साधनं) रि कसिद्धन् (साधनाय) इं अर्थ (अर्थस्य) इक (सः) । वृद्धचक्न (विवर्धयेत्) मुवः (पुनः) । मङ्कन (एवं) क्रमन्यन् (क्रमः) पिनतिग (त्रिविधानस्य) । दे निक (तस्य) सं (यः) मह्युन्[7] (कामयते) मङ्गिहक्नं (प्राप्तुं) हयु (धर्मं) ॥

Desiring well-being one should reserve one part for dharma, one for pleasure and the third for investment.

---

[1] क ज—धर्मथः, ग—धर्म्मतः, च—धर्म्माथिः, ज—धर्म्मापः ।

[2] च छ—कर्म्मतः, ज—कर्मथ ।

[3] ग—पिनकत्लु ।

[4] ग—इ ।

[5] क—कर्व ।

[6] ग—नि ।

[7] क—अह्युन् ।

[illegible] ।

[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ।

[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥

येऽर्था धर्म्मेण ते लभ्या येऽधर्म्मेण धिगस्तु तान्[1] ।
धर्म्मं वै शाश्वतं लोके न जह्यादर्थकांक्षया ॥ २६९ ॥

अपन् (अधुना) इकं अर्थ (अर्थः) । यन् (यदि) धर्म्म (धर्मः) ल्विर् (विधिः) निं[2] काज्र्जनन्य (तदर्जनस्य) । य इक (सः) लाभ (लाभः) ङरन्य (नाम) । परमार्थ (परमं साधनं) निं अमङ्गिः (प्रापणस्य) सुख (सुखं) सं तुमॅम्वकॅन् (यः प्राप्नोति) इक (तमर्थं) । कुनँ (परं) यन् (यदि) अधर्म्म (अधर्मः) ल्विर् (विधिः) निं[3] काज्र्जनन्य (तदर्जनस्य) । कश्मल (कश्मलं) इक (तद्) । सिनिङ्गहन् (वर्ज्येत) दे सं सज्जन[4] (सज्जनेन) । मतंन्यन्[5] (अतः) हय्व (न) अनसर् (अतिगच्छेत्) सङ्कें[6] धर्म्म (धर्मं) । य[न्] (यदार्थं) तङर्ज्जन (अर्जयति) ॥

Money earnt with dharma is gainful (or is the true wealth). What is got with adharma, fie on that. Dharma is an eternal value. Do not discard it for money.

MBh.12.281.19. a) लभ्या: is not found in any ms. The dominant reading is सत्याः
d) अर्थ° is not found in any ms. Poona mss. धन° or वित्त°.

१. क ग च छ ज—त, ख—ता ।
२. क—नि ।
३. ख—रिं, ज—इं ।
४. क— सज्जनन ।
५. क—मतंन्य ।
६. क—सक ।

ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬵᬃᬣᬂ ᬬᬲ᭄ᬬ ᬯᬶᬢ᭄ᬢᬾᬳᬵ ᬢᬲ᭄ᬬᬵᬦᬷᬳᬵ ᬕᬭᬷᬬᬲᬶ ᭞
ᬧ᭄ᬭᬓ᭄ᬱᬵᬮᬦᬵᬤ᭄ᬥᬶ ᬧᬗ᭄ᬓᬲ᭄ᬬ ᬤᬹᬭᬵᬤᬲ᭄ᬧᬃᬰᬦᬂ ᬯᬭᬫ᭄ ᭟ ᭒᭗᭐ ᭟

ᬳᬦ ᬧ᭄ᬯ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬗ᭄ᬓᬾ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬳ ᬫᬓᬲᬵᬥᬦᬂ ᬅᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬧᬗᬃᬚ᭄ᬚᬦᬵᬃᬣ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬲᬵᬥᬦ ᬭᬶ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬧ᭄ᬭᬬᭀᬚᬦ ᬦᬶᬓᬂ ᬅᬃᬣ ᬤᬾᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬗ᭄ᬓ᭄ᬓᬦ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ ᭞ [illegible] ᬬᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬧᬗᬃᬚ᭄ᬚᬦ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ᬦᬶ [illegible] ᭞ [illegible] ᭞ [illegible] [illegible] ॥

धर्म्मार्थं यस्य वित्तेहा तस्यानीहा गरीयसी ।
प्रक्षालनाद्धि पङ्कस्य दूरादस्पर्शनं वरम्[1] ॥ २७० ॥

हन प्व[2] (विद्यते चेत्) व्वं (नरः) मङ्के क्रमन्य (एवंक्रमः) । मङ्ह (ईहते) मकसाधनं (साधनं कर्तुं) अधर्म्म (अधर्मं) । अन् (यदा) पङर्ज्जनार्थ (अर्जयति अर्थं) । अन् (यद्यपि) साधन (साधयति) रिं धर्म्मप्रयोजन (धर्मप्रयोजनं) निकं अर्थ (अर्थेन) देन्य (सः) । इकं व्वं (नरः) मङ्कन क्रमन्य

(एवंक्रमः) । लूहँ[3] (वरं) जुग (हि) [4]यन्(यदि) तन्[4] (न) पङज्र्जन (अर्जयति) । अपन् (यतः) युक्ति (युक्तं) त्मॅन् (खलु) इकं (यत्) मनिङ्गहि (परिहरति) लतॅक् (पङ्कं) सङ्क रिं मङम्बः[5] (उपगमनात्) । यद्यपिन् (यद्यपि) वसॅहन[6] (प्रक्षालयेत्) अवसानन्य (अवसाने) ॥

If one longs for money to serve dharma, then let him have no longing at all. Instead of washing away mud from one's clothes, it is better to keep away from mud.

MBh.3.2.47. The first hemistich is found only in K2 B2.3.4 D1.2.4.5.6. Of these B4 D5 support our reading.

d) Telugu mss. support परं of our lontars.

[1]. ग च ज—परं, ख—पॅरं, छ—परी ।

[2]. क—प्वं ।

[3]. ग—लूहँ ।

[4]-[4]. क ग च ज—य त, ख—यन् ।

[5]. छ—पङम्बः ।

[6]. छ—वसि° ।

ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬾᬱᬵᬫᬾᬯ ᬰᭀᬘᬵᬦᬵᬫᬃᬣᬰᭀᬘᬂ ᬯᬶᬰᬶᬱ᭄ᬬᬢᬾ ᭞

ᬬᭀᬃᬣᬾ ᬰᬸᬘᬶᬃᬳᬶ ᬲ ᬰᬸᬘᬶᬃᬦ ᬫᬺᬤ᭄ᬯᬵᬭᬶᬰᬸᬘᬶᬄ ᬰᬸᬘᬶᬄ ᭟ ᭒᭗᭑ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬭᬶ ᬲᬓ᭄ᬯᬾᬄ ᬦᬶ ᬰᭀᬘ ᭞ ᬦᬵ ᬧᬵᬢ᭄ᬭᬰᭀᬘ ᭞ ᬫᬺᬢ᭄ᬰᭀᬘ ᭞ ᬚᬮᬰᭀᬘ ᭞ ᬪᬲ᭄ᬫᬰᭀᬘᬵᬤᬶ ᭞ ᬓᭂᬯᬮ ᬅᬃᬣᬰᭀᬘ ᬚᬸᬕ ᬮᬶᬯᬄ ᭞ ᬓᬮᬶᬗᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬰᬸᬘᬶ ᬭᬶ ᬅᬃᬣ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬲᬸᬫᬶᬂᬕᬄ ᬅᬦ᭄ᬬᬵᬬᬵᬃᬣ ᭞ ᬬ ᬇᬓ ᬧᬭᬫᬵᬃᬣ ᬦᬶ ᬰᬸᬘᬶ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬰᬸᬘᬶ ᬤᬾᬦᬶ ᬚᬮᬰᭀᬘᬵᬤᬶ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬭᬫᬵᬃᬣ ᬦᬶ ᬰᬸᬘᬶ ᬇᬓ ᭟

सर्व्वेषामेव शौचानामर्थशौचं विशिष्यते ।
योऽर्थे[1] शुचिर्हि स शुचिर्न मृद्वारिशुचिः शुचिः ॥ २७१ ॥

अपन् इरि[2] सक्वेः (सर्वेषां) निं शौच (शौचानां) । [3]नां पात्रशौच[3] (पात्रशौच-) । मृत्शौच (मृच्छौच-) । जलशौच (जलशौच-) । भस्मशौचादि[4] (भस्मशौचादीनां) । केवल (केवलं) अर्थशौच (अर्थशौचं) जुग[5] (हि) लिवः (विशिष्यते) । कलिङन्य (अर्थात्) । इकं (यः) शुचि (शुचिः) रिं अर्थ (अर्थे) ङरन्य[5] (नाम) ।[5] सुमिङ्गः[6] (परिहरति) इं अन्यायार्थ (अन्यायार्थं) । य इक (सः) परमार्थ (परमार्थः, अर्थः) निं शुचि (शुचेः) ङरन्य (नाम) । कुनं (अथ) इकं (यः) शुचि (शुचिः) देंनि जलशौचादि (जलशौचादिभिः) । तन् (न) परमार्थ (अर्थः) निं[7] शुचि (शुचेः) इक (सः) ॥

Of all purifications monetary purity is the highest. He who is honest in money matters is pure indeed. Cleansing with clay and water is not purity.

Ind. Spr.6957/5206.
१. ख—सोर्थे।
२. क—रि, ख—इक, ग च छ
ज—इ।
३-३. क नास्ति।
४. ख—भष्मशोच।
५. क नास्ति।
६. छ—सुमिङः।
७. ग—नि।

ᬬᬾᬃᬣᬵᬄ ᬓ᭄ᬮᬾᬰᬾᬦ ᬫᬳᬢᬵ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲ᭄ᬬᬵᬢᬶᬓ᭄ᬭᬫᬾᬡ ᬯᬵ᭞
ᬅᬭᬾᬃᬩ᭄ᬩᬵ ᬧ᭄ᬭᬡᬶᬧᬵᬢᬾᬦ ᬫᬵ ᬲ᭄ᬫ ᬢᬾᬱᬸ ᬓᬺᬣᬵ ᬫᬦᬄ᭟ ᭒᭗᭒ ᭟

ᬳᬦ ᬬᬵᬃᬣ ᬉᬮᬶᬄ ᬦᬶ ᬧᬭᬶᬓ᭄ᬮᬾᬰ᭞ ᬉᬮᬶᬄ ᬦᬶ ᬅᬦ᭄ᬬᬵᬬ ᬓᬸᬦᭂᬂ᭞ ᬅᬣᬯᬵ ᬓᬲᭂᬫ᭄ᬩᬳᬦᬶᬂ ᬰᬢ᭄ᬭᬸ ᬓᬸᬦᭂᬂ᭞ ᬳᬾᬢᬸᬦ᭄ᬬ ᬇᬓᬂ ᬅᬃᬣ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓᭂᬗᬶᬦᬓ᭄ᬦ ᬇᬓ᭟

येऽर्थाः क्लेशेन महता धर्म्मस्यातिक्रमेण वा।
अरेर्व्वा[1] प्रणिपातेन मा स्म तेषु कृथा मनः॥ २७२॥

हन (विद्यते) **यार्थ** (अर्थः) **उलिः** (प्राप्तः) **नि[2] परिक्लेश** (परिक्लेशेन)। **उलिः** (प्राप्तः) **नि अन्याय** (अन्यायेन) **कुनँ[3]** (च)। **अथवा** (अथवा) **कसॅम्बहन्** (प्रणिपातेन) **इं[4] शत्रु** (शत्रोः) **कुनँ** (च)।[5] **हेतुन्य** (अस्माद्धेतोः) **इकं** (सः) **अर्थ** (अर्थः) **मङ्कन क्रमन्य** (तथाक्रमः)। **तन्** (न) **केङिनक्न** (काम्येत) **इक** (सः)॥

Do not put your heart into the monies which demand immense exertion, transgression of dharma or the felling down of an enemy.

MBh.5.39.61. a) Our reading is unique. Poona reads अतिक्लेशेन येऽर्थाः स्युः.
b) Our वा is supported by Dn2 Ds D8 G2.4 M, others च.
d) मनः कृथाः (no v.l.)
१. ख—परेर्वा।
२. ग—नि।
३. क—कुनं।
४. ग—इ।
५. क नास्ति।

[illegible]
[illegible] ᭟ ᭒᭗᭓ ᭟

[illegible]

जातस्य हि कुले मुख्ये परवित्तेषु गृध्यतः ।
लोभश्च प्रज्ञामाहन्ति [1]प्रज्ञा हन्ति[1] हता श्रियम् ॥ २७३ ॥

यद्यपिन् (यद्यपि) **कुलज**[2] (कुलजः) **इकं** (सः) **व्वं** (नरः)। **यन्** (यदि) **एङिन्** (गृध्यति) **रिं**[3] **परदृव्यहरण** (परद्रव्यहरणे)। **हिलं** (नश्यति) **कप्रज्ञान्** (तस्य प्रज्ञा) **इक** [4]**दें नि कलोभन्य**[4] (तल्लोभात्)। **हिलं** (नाशे) **निं**[5] **कप्रज्ञान्य** (तत्प्रज्ञायाः)। **य** (अथ) **त** (सा) **हुमिलङ्कॅन्** (नाशयति) **श्रीन्य** (तस्य श्रियं)। **हलृप्न्य** (तस्य सौन्दर्यं) **सल्विर्** (सर्वविधं) **निं विभवन्य**[6] (तस्य विभवं) ॥

In one born in an eminent family, greed for other's riches obscures wisdom, which further leads to the loss of glory.

MBh.5.70.18. a) Our reading is not in Poona mss. Poona reads कुले जातस्य वृद्धस्य (no v.l.).

c) Poona लोभः प्रज्ञानमाहन्ति (K5 लोभः प्रज्ञां समाहन्ति).

d) ह्रियम् (no v.l.). Our श्रियं appears in the next śloka ह्रीर्हता बाधते धर्मं धर्मो हन्ति हतः श्रियम् ।

[1]-[1]. छ नास्ति ।

[2]. ज—कुलजति ।

[3]. क नास्ति, ग—रि ।

[4]-[4]. ग—देनि पकलोभन्य ।

[5]. क—नि ।

[6]. छ—भावन्य ।

ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬰ᭄ᬘᬵᬃᬣᬰ᭄ᬘ ᬓᬵᬫᬰ᭄ᬘ ᬢ᭄ᬭᬶᬢᬬᬂ ᬚᬷᬯᬶᬢᬾ ᬨᬮᬫ᭄ ᭞
ᬏᬢᬢ᭄ ᬢ᭄ᬭᬬᬫᬯᬵᬧ᭄ᬢᬯ᭄ᬬᬫᬥᬃᬫ᭄ᬫᬧᬭᬶᬯᬃᬚ᭄ᬚᬶᬢᬫ᭄ ᭟ ᭒᭗᭔ ᭟

ᬢ᭄ᬮᬸ ᬓ᭄ᬢ ᬨᬮ ᬦᬶ ᬳᬸᬭᬶᬧ᭄ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬢ᭄ᬮᬸ ᭞ ᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬅᬃᬣ ᭞ ᬓᬵᬫ ᭞ ᬦᬳᬦ᭄ ᬢᬵᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬢ᭄ᬮᬸ ᭞ ᬳ᭄ᬬᬯ ᬢ ᬓᬲ᭄ᬮᬢᬦ᭄ ᬅᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭟

धर्म्मश्चार्थश्च कामश्च त्रितयं जीविते फलम् ।
एतत् त्रयमवाप्तव्यमधर्म्मपरिवर्ज्जितम् ॥ २७४ ॥

त्लु (त्रितयं) **क्त** (खलु) **फल** (फलं) **निं**[1] **हुरिप्** (जीवितस्य) **ङरन्य** (नाम)। **अवक्न्यन्**[2] (शरीरं) **त्लु** (त्रयाणां)। **धर्म्म** (धर्मः)। **अर्थ** (अर्थः)।[3] **काम** (कामः)। **नहन्** (इति) **तावक्न्यन्**[4] (शरीरं) **त्लु** (त्रयाणां)। **ह्य्व त** (नाथ) **कस्लतन्** (अन्तराविशति) **अधर्म्म** (अधर्मः) ॥

Dharma, riches and pleasures are the three fruits of life. Let adharma not pollute them.

---

[1]. ग—नि । [2]. ख—अवक्न्यान् । [3]. क नास्ति । [4]. ख—तावक्न्यान् ।

[illegible]
[illegible]

[illegible]

अवन्ध्यं दिवसं कुर्य्याद् धर्म्मतः कामतोऽर्थतः ।
गते हि दिवसे तस्मिंस्तदूनं तस्य जीवितम् ॥ २७५ ॥

हय्व (न) **तिकं काल** (कालः) **विनेः** (क्रियेत) **निष्फला** (निष्फलः)।[१] **वेहॅन्** (कुर्यात्) **सफल** (सफलं) **जुग य** (ह्येतं)। **पिलिः** (स्वल्पमपि) **उपयोगाक्न** (उपयुंक्ष्व)। **इ**[२] [३]**कसिद्धन्** (साधने) **इं**[३] **धर्म्म अर्थ काम** (धर्मार्थकामानां) **कुनॅं**[४] (हि)। **अप[न्]** (यतः) **तन्वुरुं** (नियतं) **क्षय** (क्षयः) **निं**[५] **हुरिप्** (जीवितस्य)।[६] [७]**इरिकं काल** (काले)। **मतंन्यन्** (अतः) **पॅपॅङॅन्**[८] (उपयुंक्ष्व) **इकं हुरिप्**[६] (जीवित) **हय्व** (न) **कालक्षेप** (कालक्षेपं कुर्याः)॥

Make each day fruitful of dharma, joy and earning. With each day gone, life is less by that.

---

१. च छ नास्ति ।
२. क—रि, छ नास्ति ।
३-३. छ—सिद्धनिं ।
४. क—कुनं ।
५. क—रिं ।
६. च नास्ति ।
७-७. ख दृष्टिप्लुतिः ।
८. क—पॉपॅङॅन्, ग ज—पॅपॅङॅन् ।

[illegible]
[illegible]

[illegible]

यन्न धर्म्माय नार्थाय न कामाय न शान्तये ।
व्यर्थं तज्जन्मिनां[१] जन्म मरणायैव केवलम् ॥ २७६ ॥

इकं (यः) **व्वं** (नरः) **तन्** (न) **पनिद्धाकॅन्**[२] (साधयति) **धर्म्मं** (धर्मं)। **अर्थ** (अर्थं)।[3] **काम** (कामं)।[3] **मोक्ष** (मोक्षं)। **हेमन्** (धिक्) **हनहन** (अस्तित्वं) **अपार्थक**[४] (अपार्थकं) **हुरिप्न्य** (तज्जीवितं)। **ङरनिकान्**[५] (नाम) **मङ्कन** (एवं)। **उमिङु** (पालनं) **शरीरन्य** (शरीरस्य) **पङन्नॅन्** (भोजनाय) **इं मृत्यु इक** (मृत्यवे तद्) ॥

If life is utilized neither for dharma, nor for wealth, nor for pleasure, then it has been a waste. It has served only death.

---

१. ग—जन्मिनां (तद् नास्ति)।

२. छ—पनिन्दाकॅन्, ज—पनिन्धकॅन्।

३. क नास्ति।

४. क छ—पर्तक, च—पार्थक, ज—पर्थक।

५. ग छ ज—ङरनिकन्।

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

अर्थांस्त्यजत पात्रेषु भजध्वं कामजान् गुणान्।
प्रियं प्रियेभ्यः कुरुत मृत्युर्हि त्वरते जयी[१] ॥ २७७ ॥

मतंन्यन्[२] (अतः) **तिङ्गलक्न** (त्यजत) **इकं अर्थ** (अर्थान्)। **दानाक्न** (दत्त) **रि सं पात्र** (पात्रेषु)। **पात्र** (पात्रं) **ङरन्**[3] (नाम) **सं** (यः) [४]**योग्य** (योग्यः) **वेहन**[४] (दातुं, ग्रहीतुं) **दान**[५] (दानस्य)। **मङ्कन** (एवं) **इकं भोगोपभोग** (भोगोपभोगान्)। **सल्विर्** (सर्वविधान्) **निं**[६] **विषय** (विषयान्)। **भुक्तिन्नतिक** (भुंक्त तान्)। **इकं वस्तु** (यानि वस्तूनि) **सानुखेरि** (सर्वसुखदानि) **हतिन्त** (तव हृदयाय)। **वेहक्न** (दत्त) **रिं मनुखेरि**[७] (सुखदेभ्यः) **हतिन्त** (तव हृदयाय)। **सकस्डॅप्त** (पूर्णभोगाय)। **अपन्** (यतः) **इकं** (यः) **मृत्यु** (मृत्युः) **अग्य** (त्वरते) **जुग** (हि) **य** (सः)। **तन्** (न) **कव्नं** (शक्यते) **इनलहकॅन्** (पराजेतुं) ॥

MBh.5.58.20. a) S supports पात्रेषु, N पात्रेभ्यः. b) N सुतान् प्राप्नुत कामजान्, S सुखमाप्नुत कामजम्. c) चरत for कुरुत. d) राजा हि त्वरते जये (no

(v.l.).
१. क ख—जयां, ग—जयं, च छ ज—जयि ।
२. च छ—मतंन्य, ख ज—मतंन्यत् ।
३. ख—ङरन्य ।
४-४. क—योग्यावेहन ।
५. ज—धन ।
६. ख—निंथ, ग—न्निं, छ—इं ।
७. क ग—मनुकेरिं ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

इहैवैकस्य नामुत्रामुत्रैकस्य नो इह ।
इह वामुत्र वैकस्य नामुत्रैकस्य नो इह ॥ २७८ ॥

अपन् (अथ) इकं व्वं (नरः) ङरन्य (नाम) । हन (विद्यते) सुख (रमते) मङ्के (इह) जुग (हि) । तन् (न) सुख (रमते) रिं[1] जन्मान्तर (जन्मान्तरे) । [2]हन त (विद्यतेऽथ) सुख[2] (रमते) रिं जन्मान्तर (जन्मान्तरे) जुग (हि) । तन् (न) सुख (रमते) मङ्के (इह) । [3]हन (विद्यते) त (अथ) सुख (रमते) मङ्के (इह) ।[3] रिं[1] जन्मान्तर (जन्मान्तरे) वनेः (च) सुख तः (रमते) । हन (विद्यते) तातन् (नहि) सुख (रमते) मङ्के (इह) । तन् (न) सुख (रमते) रिं[1] जन्मान्तर (जन्मान्तरे) ॥

Some enjoy here and not hereafter. Some hereafter but not here. Some both here and hereafter. And there are still those who enjoy neither here nor hereafter.

---

१. ग—रि ।
२-२. च छ—हसुख ।
३-३. छ दृष्टिप्लुतिः ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬓ᭄ᬭᬶᬬ᭞ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶᬦ᭄ᬬ᭞ ᬬ ᬇᬓ ᬲᬸᬔ ᬫᬗ᭄ᬓᬾ ᬚᬸᬕ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭟

धनानि येषां विपुलानि सन्ति नित्यं रमन्ते सुविभूषिताश्च ।
तेषामयं शत्रुवरघ्नलोको नासौ सदा देहसुखे रतानाम् ॥ २७९ ॥

निहन् (एते) इकं (ये) सुख (रमन्ते) मङ्के[1] (इह) ङरन्य (नाम) । हन (विद्यन्ते) व्वं (नराः) सुगिः (धनं येषां) तन्पहिङन्[2] (अनन्तं) क्वेः (बहु) निं[3] मास्न्य[4] (तत्सुवर्णं) पिरकन्य (तद्रजतं) । न्दान् (परं) भिनुक्तिन्य (भुज्यते तैः) जुग (हि)। सिनण्डंन्य (परिधीयते तैः) । पिनङन्य (अश्यते तैः) पिसनिङ (नैव) ददहक्न(दीयते) रिं धर्म्मक्रिया (धर्मक्रियासु) । इकं[5] व्वं मङ्कन प्रवृत्तिन्य (एवंप्रवृत्ता नराः) । य (ये) इक (ते) सुख (रताः) मङ्के (इह) जुग (हि) ङरन्य (नाम) ॥

Those who have ample wealth, they enjoy life and its decorations. This world belongs to them, O vanquisher of mighty foes. But not always the other one.

MBh.3.181.35.

b) सुविभूषिताश्च is a Southern reading.

d) देहसुखे is supported by N, S has ग्राम्यसुखे.

[1] क ख ग छ—मङ्कें ।

[2] ज—तन्पङ्हिङन् ।

[3] ग ज—नि ।

[4] क—मास ।

[5] ख—इक ।

ᬬᬾ ᬬᬸᬓ᭄ᬢᬬᭀᬕᬵᬲ᭄ᬢᬧᬲᬶ ᬧ᭄ᬭᬬᬸᬓ᭄ᬢᬵᬄ ᬲ᭄ᬯᬵᬥ᭄ᬬᬵᬬᬰᬷᬮᬵ ᬚᬦᬬᬦ᭄ᬢᬶ ᬤᬾᬳᬫ᭄᭞
ᬚᬶᬢᬾᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬬᬵ ᬪᬹᬢᬳᬶᬢᬾ ᬦᬶᬯᬶᬱ᭄ᬝᬵᬲ᭄ᬢᬾᬱᬵᬫᬬᬂ ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶ ᬧᬭᬲ᭄ᬢᬸ ᬮᭀᬓᬄ᭟ ᭒᭘᭐ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬢᬦ᭄ ᬓᬮᬸᬩᬦ᭄ ᬫᬲᬫᬵᬥᬶ᭞ ᬚ᭄ᬜᭂᬓ᭄ ᬕᬸᬫᬯᬬᬂ ᬢᬧ᭞ ᬢᬸᬳᬕᬡ ᬯᬶᬤ᭄ᬬᬵᬪ᭄ᬬᬵᬲ᭞ ᬚᬶᬢᬾᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬬ᭞ ᬫᬵᬲᬶᬄ ᬭᬶᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬲᬢ᭄ᬢ᭄ᬯ᭞ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ᭞ ᬬ ᬇᬓ ᬲᬸᬔ ᬤ᭄ᬮᬳ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭟

ये युक्तयोगास्तपसि प्रयुक्ताः[1] स्वाध्यायशीला जनयन्ति देहम् ।
जितेन्द्रिया भूतहिते निविष्टास्तेषामयं नास्ति, परस्तु लोकः ॥ २८० ॥

कुनं (परं) इकं (ये) व्वं (नराः) तन् कलुबन्[2] (सततं) मसमाधि (समाधिमन्तः) । ज्नॅक् (रताः) गुमवयं[3] (करणे) तप (तपसः) । तुहगण (नित्यं) विद्याभ्यास (विद्याभ्यासाः) । जितेन्द्रिय (जितेन्द्रियाः) । मासिः (दयावन्तः) रिं[4] सर्व्वसत्त्व[5] (सर्वसत्त्वेषु) । इकं (ये) व्वं (नराः) मङ्कन (ईदृशाः) । य इक (ते) सुख (रताः) द्लाह (परत्र) ङरन्य[6] (नाम) ॥

Those who are engaged in yoga, penance and studies, those who have subjugated their senses and are devoted to the good of creatures, their world is the other one.

MBh.3 181.36. a) युक्तयोगाः is supported by K3.4 B4 D1.2 S, other mss. योगयुक्ताः प्रयुक्ताः is supported by K3 D1.3 G1, other mss. प्रसक्ताः.

b) जनयन्ति is found in K2 G4, other mss. जरयन्ति. देहं is found in K1.2 B1-3 D5 T1 G1 M1, other mss. देहान्.

d) तेषामसौ नायमरिघ्न लोकः (no v. l.)

१. क ख ग च छ ज—प्रयुक्तं ।

२. ख ग च छ—कलुत्रान् ।

३. क—गुमवै ।

४. ग—रि ।

५. क—सर्वंतत्व ।

६. क ख ग ज नास्ति ।

[illegible]

[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥

ये धर्म्ममेव प्रथमं चरन्ति धर्म्मेण लब्ध्वा तु धनानि लोके ।
दारानवाप्य क्रतुभिर्य्यजन्ते[1] तेषामयं चैव परश्च लोकः[2] ॥ २८१ ॥

निहन् (एते) लिवर् (प्रकाराः) निकं व्वं (तेषां पुरुषाणां ये) सुख (रमन्ते) मङ्के (इह)। सुख (रमन्ते) दॢलाह (परत्र)। हन य (ते) मङभ्यास (अभ्यस्यन्ति) धर्म्मसाधन (धर्मसाधनं)। रि[3] त्लस्न्यन् (अन्ते) परिपूर्ण्ण (परिपूर्णे) कदम्लन् इं[4] धर्म्मसाधन देन्य (धर्मसाधनकरणे)। मङर्ज्जन (अर्जयन्ति) त य (अथ ते) अर्थ (अर्थं)। धर्म्मतः (धर्मतः) देन्याङर्ज्जन (अर्जनं)।[5] मस्त्री प्व य (परिणयन्ति ते)। ममुक्ति (भुञ्जते) विषय (विषयान्)। धर्म्मत[6] देन्य (धर्मतः)। मुवः (च) मयज्ञा[7] (यजन्ते) त य (अथ ते)। देवयज्ञा[8] (देवयज्ञान्)। पितृयज्ञादि (पितृयज्ञादि)। इकं (ये) व्वं (पुरुषाः) मङ्कन (एवं)। यतिक (ते) सुख (रमन्ते) मङ्के (इह)। सुख (रमन्ते) दॢलाह (परत्र) ङरन्य

(नाम) ॥

Those who first engage in dharma, then gain wealth with dharma, marry and offer oblations to the sacred fires, theirs are both the worlds.

MBh.3.181.37. b) च for तु. Our लोके is found only in B4, other mss. काले.

१. क ग च छ—°र्जयन्ते, ख—क्रतुभी जयन्ते, ज—°र्जयन्टे।

२. ख ग च ज—लोकं, छ—लोकी।

३. ज—र्रिं।

४. ग—इ।

५. क नास्ति।

६. क ग च छ—धर्म्मात।

७. ज—मयज्ञ।

८. च ज—देवयज्ञ।

[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ॥

ये नैव विद्यां[1] न तपो न दानं न चापि पूजां क्रतुभिर्य्यजन्ते ।
न चाधिगच्छन्ति सुखम[2]भाग्यास्तेषामयं नैव परश्च लोकः ॥ २८२ ॥

कुनं (परं) इकं (ये) व्वं (पुरुषाः) मङ्क्षे क्रमन्य (एवंक्रमाः)। तन् पङजि य (नाधीयते)। तन् (न) पतप (तपस्यन्ति)। तन् (न) पवेः (दानं) दान (ददति)। तन् (न) पूजा (पूजां कुर्वन्ति)। तन् (न) यज्ञा (यजन्ते)। [3]इकं (एतद्) गिनवयकन्य[3] (कुर्वन्ति)। निर्भाग्य (निर्भाग्याः) त य (ते)। तिवस् (हीनं) विफल (विफलं)।[4] अंसि[4] (निखिलं) ससोलःन्य[5] (सर्वमेव कृतं तेषां)। तातन् (नैव) पन्मु (प्राप्नुवन्ति) सुख (सुखं)। इकं (ये) व्वं (नराः) मङ्क्षन क्रमन्य (एवंक्रमाः)। यतिक (अथ ते) तन् (न) सुख (रमन्ते) [6]मङ्क्षे (इह)। तन् (न) सुख[6] (रमन्ते) दलाह (परत्र) ङरन्य (नाम) ॥

Those who engage neither in learning nor in penance, alms, worship or yajñas, they are the unfortunate ones, who gain no happiness in either of the two worlds.

MBh. 3.181.38. b) न चापि मूढाः प्रजने यतन्ते. Our यजन्ते is found only in K3.

c) सुखान्यभाग्याः.

d) तेषामयं चैव परश्च नास्ति (Our नैव in Dc Dn1. n2 D6, लोकः in K4 B Dc Dn D4.6).

१. क—भिद्यान् ।

२. क—सुकन्यभाग्याः, ख—सुकभाग्यः, ग—सुकुन्नभाग्यः, च छ—सुकनभाग्यः, ज—सुकन्नभग्यः।

३-३. क—गिनवयकन्य ।

४-४. क नास्ति ।

५. क ख ग ज—सोलःन्य ।

६-६. ख—मङ्के । तन् सुख, छ नास्ति ।

ᬅᬓ᭄ᬭᭀᬥᬦᬰ᭄ᬘ ᬭᬚᬾᬦ᭄ᬤ᭄ᬭ ᬲᬢ᭄ᬬᬰᬷᬮᭀ ᬤᬺᬥᬯ᭄ᬭᬢᬄ ᭞
ᬆᬢ᭄ᬫᭀᬧᬫᬰ᭄ᬘ ᬪᬹᬢᬾᬱᬸ ᬲ ᬢᬷᬃᬣᬨᬮᬫᬰ᭄ᬦᬸᬢᬾ ᭟ ᭒᭘᭓ ᭟

ᬳᬦ ᬬ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬗ᭄ᬓᬾ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓᬢᬫᬦ᭄ ᬓ᭄ᬭᭀᬥ ᭞ ᬲᬢ᭄ᬬ ᬢ ᬬ ᭞ ᬅᬧᬕᭂᬄ ᬢ ᬬ ᬭᬶᬂ ᬯ᭄ᬭᬢ ᭞ ᬫᬲᬶᬄ ᬭᬶᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬹᬢ ᭞ ᬢᬃ ᬧᬳᬶ ᬮᬯᬦ᭄ ᬅᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬲᬢ᭄ᬯ ᬭᬶ ᬳᬶᬟᭂᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬨᬮ ᬦᬶᬂ ᬢᬷᬃᬣᬬᬵᬢ᭄ᬭ ᬓᬢᭂᬫᬸ ᬤᬾ ᬦᬶᬓ ᬤ᭄ᬮᬳ ᭞ ᬢᬷᬃᬣᬬᬵᬢ᭄ᬭ ᬗᬭᬦᬶᬂ ᬫᬳᬲ᭄ ᬅᬕ᭄ᬮᬹᬫ᭄ ᬅᬢᬷᬃᬣ ᭟

अक्रोधनश्च राजेन्द्र सत्यशीलो दृढव्रतः ।
आत्मोपमश्च भूतेषु स तीर्थफलमश्नुते ॥ २८३ ॥

हन य (विद्यते चेत्) **व्वं**[1] (नरः) **मङ्के क्रमन्य** (एवंक्रमः)। **तन्** (न) **कतमन्** (प्रवेश्यः) **क्रोध** (क्रोधेन)। **सत्य** (सत्यशीलः) **त य** (अथ सः)। **अपगॆः** (दृढः) **त य** (अथ सः) **रिं**[2] **व्रत** (व्रते)। **मासिः** (सदयः) **रिं सर्व्वभूत** (सर्वभूतेषु)। **तर्**[3] (न) **पहि** (भेदः) **लवन् अवक्न्य** (स्वात्मना)। **इकं**[4] **सर्व्वसत्त्व** (सर्वसत्त्वान् प्रति) **रि हिडॆन्य** (स्वमनसि)। **इकं** (यः) **व्वं** (नरः) **मङ्कन क्रमन्य** (एवंक्रमः)। **फल निं** (फलं) **तीर्थयात्रा** (तीर्थयात्रायाः) **कत्मु** (प्राप्यते) **दे निक**[5] (तेन) **द्लाह** (परत्र)। **तीर्थयात्रा** (तीर्थयात्रा) **ङरनिं** (नाम) **महस्** (यात्रा) **अग्लूम्** (सश्रद्धं) **अतीर्थ** (तीर्थेषु) ॥

Free from wrath, truthful habits, resolute vows, treating others in his own measure—such a one enjoys the fruits of pilgrimage.

MBh.3.80.33. Same as above. No variants.

१. ज—व्नं ।

२. ग—रि ।

३. क—तन् ।

४. क—तप्व इकं ।

५. च छ—नि ।

[illegible]

[illegible]

अनुपोष्य त्रिरात्रेषु [1]तीर्थान्यनधिगम्य च[1] ।
अदत्त्वा काञ्चनं गाश्च दरिद्रो नाम जायते ॥ २८४ ॥

निहन् (एतद्) हल निं[2] (पापं) तन् पतीर्थ (अतीर्थगमनस्य)। हन (विद्यते) य (चेत्) व्वं (नरः) मङ्के क्रमन्य (एवंक्रमः)। तप्वन् (न) पोपवास (उपवसति) तिगं (तिस्रः) व्डिं (रात्रीः)। तप्वन् (न) पाद्युस्[3] (स्नाति) रिं[4] तीर्थ (तीर्थेषु)। तप्वन् (न) पवेः (ददाति) काञ्चनदान (काञ्चनदानं)। गोदान[5] (गोदानं)। इकं (यः) व्वं (नरः) मङ्कुन[6] क्रमन्य (एवंक्रमः)। य इक (तत्) परमार्थ (कारणं) निं दरिद्र (दरिद्रस्य) ङरन्य (नाम) ॥

Not fasting for three nights, not going on pilgrimage, not gifting gold and cows lead to a person's being born as a poor man.

MBh.3.80.39. a) °धिगम्यते । ४. ग—रि ।

त्रिरात्राणि (Śl K त्रिरात्रं तु). २. क ग—नि । ५. ग नास्ति ।

१-१. ख ग च छ ज— ३. क ख ग च छ ज—पद्युस् । ६. ख—मङ्के ।

[illegible]

[illegible]

सदा दरिद्रैरपि हि शक्यं प्राप्तुं नराधिप ।
तीर्थाभिगमनं पुण्यं यज्ञैरपि विशिष्यते ॥ २८५ ॥

अपन् (अथ) मङ्के (एतद्) कोत्तमन् (उत्तमत्वं) इं¹ तीर्थयात्रा (तीर्थयात्रायाः)। अत्यन्त पवित्र (अत्यन्तपवित्रं)। ल्विः (विशिष्यते) सङ्कें कपावनन् (पावनत्वात्) इं¹ यज्ञ (यज्ञस्य)। व्नं (शक्यं) उलह्वन (कर्तुं) रिं² दरिद्र (दरिद्रैः)॥

Even the poor can afford to take holy pilgrimages. They are superior even to yajñas.

MBh.3.80.37ab 38cd. b) नरेश्वर. २. ग—रि।

a) यो दरिद्रैरपि विधिः (no v.l.). १. ग—इ।

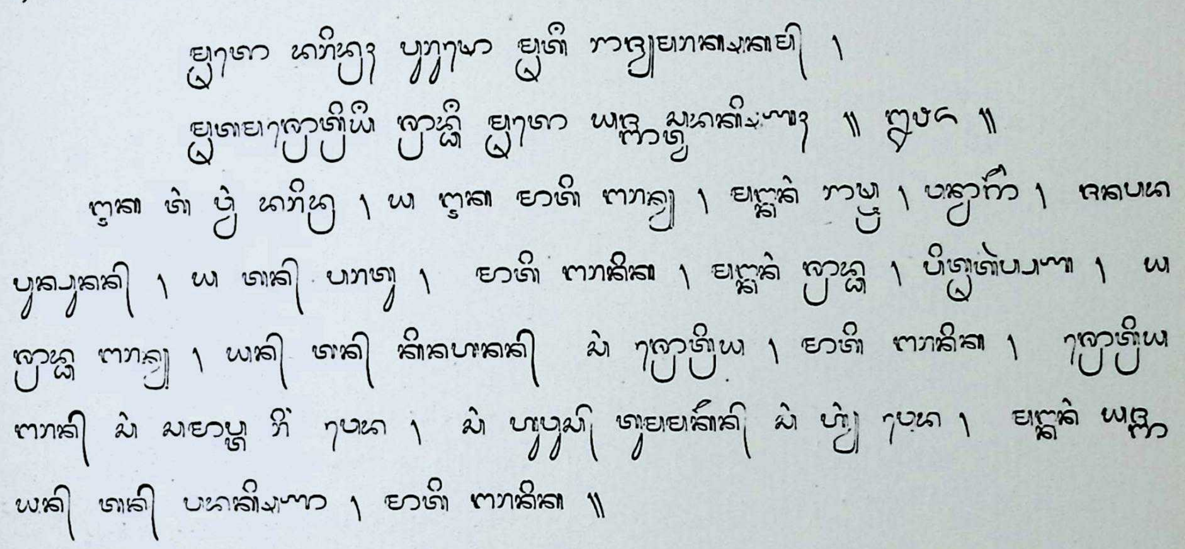

मृतो दरिद्रः पुरुषो मृतं राज्यमरक्षकम्।
मृतमश्रोत्रियं श्राद्धं मृतो यज्ञस्त्वदक्षिणः॥ २८६॥

इक (यः) तं¹ (अथ) व्वं (पुरुषः) दरिद्र (दरिद्रः)। य इक (सः) मा.ति (मृतः) ङरन्य (नाम)। मङ्कनं (तथा) राष्ट्र (राष्ट्रं)।² वन्वागॉं (प्रजा भूयसी)। जनपद (जानपदाः) पुन्पुनन् (प्रजाः)।² य (ते) तन् परतु (अराजकाः)। माति (मृताः) ङरनिक (नाम)। मङ्कनं³ (तथा) श्राद्ध (श्राद्धं)। पितृतर्प्पण (पितृतर्पणं)। य² (तद्) श्राद्ध (श्राद्धं) ङरन्य (नाम)। यन्⁴ (यदि) तन् (न) किनहनन् (विद्यते) सं श्रोत्रिय (श्रोत्रियः)। माति (मृतं) ङरनिक (तन्नाम)। श्रोत्रिय (श्रोत्रियः) ङरन् (नाम) सं समाप्त⁵ (समाप्तः, पारं गतः) रिं² वेद⁶ (वेदे)। ⁷सं हुवुस् तुममकॅन् (प्रविष्टः) सं ह्यं वेद⁷ (वेदं)। मङ्कनं यज्ञ (एवं यज्ञः) य[न्] (यदि) तन् (न) पदक्षिणा (सदक्षिणो भवेत्)। माति (मृतः) ङरनिक (नाम)॥

Dead is the poor man, dead the kingdom without the king, dead the śrāddha

without a śrotriya, and dead is the yajña without the fee.

MBh.3.297.59. d) मृतं राष्ट्रमराजकं (no v.l.).
१. ग ज—त।
२. क नास्ति।
३. च—मङ्कन।
४. क ख—य।
५. ग—समास्त, च—समस्त।
६. ग—देव।
७-७: ख ग च छ ज त्रुटितम्।

ᬤᬸᬃᬪᬶᬓ᭄ᬱᬵᬤᬧᬶ ᬤᬸᬃᬪᬶᬓ᭄ᬱᬁ ᬪᬬᬵᬤᬢᬶᬪᬬᬁ ᬢᬣᬵ ᭞

ᬫᬺᬢᬾᬪ᭄ᬬᬄ ᬧ᭄ᬭᬫᬺᬢᬁ ᬬᬵᬦ᭄ᬢᬶ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭᬵᬄ ᬧᬵᬧᬓᬵᬭᬶᬡᬄ ᭟ ᭒᭘᭗ ᭟

ᬅᬦᭀᬦ᭄ ᬧ᭄ᬯ ᬓᬶᬢ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭ ᭞ ᬫᬸᬮᬳᬓᭂᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬅᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬬ ᬮ᭄ᬯᬶᬃ ᬦᬶᬂ ᬓᬧᬵᬧᬦ᭄ ᭞ ᬬ ᬇᬓ ᬤᬸᬃᬪᬶᬓ᭄ᬱ ᬲᬓᬾᬂ ᬤᬸᬃᬪᬶᬓ᭄ᬱ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬯ᭄ᬓᬲ᭄ ᬦᬶᬂ ᬓᬭᬳᬂ ᬓ᭄ᬮᬾᬰ ᬲᬓᬾᬂ ᬓ᭄ᬮᬾᬰ ᭞ ᬯ᭄ᬓᬲ᭄ ᬦᬶᬂ ᬲᬶᬦᬗ᭄ᬕᬄ ᬓ᭄ᬮᬾᬰ ᭞ ᬪᬬ ᬲᬓᬾᬂ ᬪᬬ ᭞ ᬅᬢ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᬦᬶᬂ ᬓᬧ᭄ᬭᬾᬲᬸᬲ᭄ ᭞ ᬫᬵᬢᬶ ᬲᬓᬾᬂ ᬫᬵᬢᬶ ᭞ ᬧᬸᬢᬸᬲ᭄ ᬦᬶᬂ ᬲᬶᬦᬗ᭄ᬕᬄ ᬫᬵᬢᬶ ᭟

दुर्भिक्षादपि दुर्भिक्षं भयादतिभयं तथा ।
मृतेभ्यः प्रमृतं[1] यान्ति दरिद्राः पापकारिणः ॥ २८७ ॥

अनोन (पश्यत) **प्व** (नु) **कित** (यूयं) **दरिद्र** (दरिद्रान्) । **मुलहक्न** (कुर्वन्ति) **इकं** (ये) **अधर्म्म** (अधर्मं) । [2]**य** (ते) **ल्विर्**[2] (विधाः) **निं कपापन्** (पापस्य) । **य इक** (एते) **दुर्भिक्ष** (दुर्भिक्षं) **सक्ङें**[3] **दुर्भिक्ष**[4] (दुर्भिक्षात्) **ङरन्य** (नाम) । **व्कस्** (अत्यन्तं) **निं करहं**[5] (शुष्कस्य) **क्लेश** (क्लेशं) **सक्ङें क्लेश** (क्लेशात्) ।[6] **व्कस्** (अत्यन्तं) **निं सिनङ्गः क्लेश** (क्लेशस्य) । **भय** (भयं) **सक्ङें**[7] **भय** (भयात्) । **अत्यन्त**[8] (अत्यन्तं) **निं कप्रेसुस्** (भयस्य) । **माति** (मृतं) **सक्ङें**[9] **माति** (मृतात्) । **पुतुस्** (शिखरं) **निं सिनङ्गः** (ये मताः) **माति** (मृताः) ॥

The sinful poor pass on from one famine to another severer famine, from one fear to another greater fear and from one death to another greater death.

MBh.12.174.3. a) एव for अपि.
b) क्लेशात्क्लेशं भयाद्भयम्.
१. क ख ग ज—प्रमृतः, च छ—प्रमृत्तः।
२-२. क—सल्वीर्।
३. क—सकें, च छ—सङ्के।
४. ग—दुर्भिक्षं।
५. क—°ह, ग—°हं (सदण्डः)।
६. क नास्ति।
७. क—सकें।
८. क—अन्त्य।
९. क ग—सकें।

ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭᬲ᭄ᬬ ᬫᬦᬸᬱ᭄ᬬᬲ᭄ᬬ ᬤᬸᬱ᭄ᬧ᭄ᬭᬚ᭄ᬜᬲ᭄ᬬᬵᬥᬦᬲ᭄ᬬ ᬘ ᭞
ᬓᬵᬮᬾᬧ᭄ᬬᬸᬓ᭄ᬢᬂ ᬳᬶᬢᬂ ᬯᬵᬓ᭄ᬬᬂ ᬦ ᬓᬰ᭄ᬘᬶᬢ᭄ ᬧ᭄ᬭᬢᬶᬧᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭒᭘᭘ ᭟

ᬇᬓ ᬢᬂ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬧ᭄ᬭᬵᬚ᭄ᬜ ᬢᬸᬯᬶ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬳᬶᬦᬶᬟᭂᬧ᭄ ᬚᬸᬕ ᬇᬓᬂ ᬲᭂᬦᬸᬚᬭᬓᭂᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶ ᬫᬗᭂᬦᬾ ᬓᬵᬮᬤᬾᬰ ᬢᬸᬯᬶ ᭞ ᬰᬩ᭄ᬤ ᬳᬶᬢᬵᬯᬲᬵᬦ ᬢᬸᬯᬶ ᭞ ᬗᬸᬦᬶᬯᬾᬄ ᬬᬦ᭄ ᬅᬧᬸᬗ᭄ᬕᬗ᭄ ᬇᬓᬂ ᬦ᭄ᬯᬂ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭ ᭞ ᬧᬶᬲᬦᬶᬗᬸᬦ᭄ ᬳᬦ ᬲᬫ᭄ᬩᬾᬕ ᬭᬸᬫᭂᬗ᭄ᬕ ᬲᭀᬚᬭ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭟

दरिद्रस्य मनुष्यस्य दुष्प्रज्ञस्याधनस्य च[1] ।
कालेऽ[2]**प्युक्तं हितं**[2] **वाक्यं न कश्चित् प्रतिपद्यते ।। २८८ ।।**

इक तं[3] (यः) **दरिद्र** (दरिद्रः) । **यद्यपिन्** (यद्यपि) **प्राज्ञा** (प्राज्ञो भवेत्) **तुवि** (अपि) । **तन्**[4] (न) **हिनिडॅप्**[5] (प्रतिपद्यते) **जुग** (हि) **इकं** (यद्) **सेनुजरकॅन्य**[6] (तेनोच्यते) । **यद्यपि** (यद्यपि) **मङॅने** (उचिताः) **कालदेश** (कालदेशयोः) **तुवि** (अपि) । **शब्द**[7] (शब्दाः) **हितावसान** (हितावसानाः) **तुवि** (अपि) । **ङुनिवेः** (अधिकं) **यन्**[8] **अपुङ्गङ**[9] (मूढः) **इकं** (यः) **न्वं**[10] (नरः) **दरिद्र** (दरिद्रः) । **पिसनिङुन्** (नैव) **हना** (भविष्यति) **सम्बेग** (संवेगः) **रुमॅङ्गा** (श्रोतुं) **सोजर्न्य** (सर्ववचनं तस्य) ।।

No one heeds the advice, though it be beneficial and opportune, of a poor, dull and destitute person.

---

[1] ख—व ।

[2-2] क—प्युवत हितं, ग छ ज—प्युक्त हित, ख—प्यू-क्त हित, च—प्यक्त हित ।

[3] च—त ।

[4] ख—न्मितन् ।

[5] क—हिनिधप् ।

[6] क—सेनुजरकन् ।

[7] क नास्ति ।

[8] क—यत् ।

[9] क—अपुङ्ङ ।

[10] क नास्ति ।

[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible] ॥

सन्तोऽपि न विराजन्ते लुप्तार्थस्येतरे गुणाः ।
आदित्य इव भूतानां श्रीर्गुणानां प्रकाशिका[1] ॥ २८९ ॥

अपन्[2] (अथ) इकं दरिद्र (दरिद्रः) ङरन्य (नाम) । यद्यपिन् (यद्यपि) [3]इक मक्वेः[3] (भूयांसो भवेयुः) गुण (गुणाः) कव्रुहन्य (तज्ज्ञानस्य) । तन् (न) प्रकाश (प्रकाशन्ते) इक (ते) । तन् (न) परिपूर्ण्ण (परिपूर्णा) हलूंन्य[4] (शोभा तेषां) । अपन्[5] (यतः) श्री (श्रीः) निमित्त (निमित्तं) निं गुणन् (गुणानां) परिपूर्ण्ण (परिपूर्णतायाः) हलूंन्य[4] (शोभायाः) । कदि (यथा) रूप (रूपं) सं ह्यं आदित्यन् (आदित्यस्य) प्रकाशाकॅन् (प्रकाशयति) इक नां[6] सर्व्वभूत (सर्वभूतानि) । सिर (सः) निमित्तन्यान्[7] (निमित्तं तेषां) कतोन् (दृश्यतायाः) ॥

One who has lost his fortune, his merits and qualities shines not. Like the sun who illuminates the worlds, it is riches that illuminate merits and qualities.

Ind.Spr.6795/3120. a) सतोऽपि हि न राजन्ते.
b) दरिद्रस्य for लुप्तार्थस्य.
d) प्रकाशिनी.

१. क ख ग—प्रकाशिता, च—°तः, छ ज—°त ।
२. च—आन् ।
३-३. क—क्वेह इकं ।

४. क—हलप्न्य ।
५. छ—अन् ।
६. क नास्ति ।
७. क—°त्थन्यन्, ज—°न्यन् ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

चण्डालश्च दरिद्रश्च द्वावेतौ सदृशौ मतौ ।
चण्डालस्य न गृह्णन्ति[1] दरिद्रो न प्रयच्छति ॥ २९० ॥

इकं दरिद्र (दरिद्रः) ङरन्य (नाम) । म्वं (च) चण्डाल (चण्डालः) । यन् (यदि) इनिङॅतिङॅतॅन्[2] (विचार्येत) गतिन्य (तयोर्गतिः) । पड[3] (समौ) जुग (हि) य (तौ) । रि[4] कप्व (द्वौ) तन् (न) पगवे (कुरुतः) दान (दानं) । अपन् (अथ) इकं (यः) चण्डाल (चण्डालः) ङरन्य (नाम) । तन् (न)

तिनङ्गप् (गृह्यते) दान (दानं) निक (तस्य)। मङ्कन (तथा) इकं (यः) दरिद्र (दरिद्रः)।[४] तन् (न) हन (विद्यते) गन्तन्यावेह[६] (सम्भावना तस्य दातुं) दान (दानं) ॥

A pariah and a poor person are said to be equal. From the pariah one does not accept, while the poor is incapable of offering.

Ind.Spr. 2226/4046.

१. क च छ ज—गृह्लति, ख ग—गृह्लाति।
२. क—इङॅतिङॅतन्, ख ग च ज—इङॅतिङॅतन्।
३. च—मड।
४. क—रिं।
५. च छ नास्ति।
६. क—गन्त्यन्यवेह।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

अहिरण्यमदासं तदल्पान्नाद्यमगोरसम्।
गृहं कृपणवृत्तीनां[१] नरकस्य परो निधिः ॥ २६१ ॥

मङ्कन (तथा) उमः (गृहं) निं दरिद्र (दरिद्रस्य) ङरन्य (नाम)। यन् (यदि) रसन[२] (विचार्यते)। तन् (न) हन (विद्यते) जुग (हि) पहिन्य (तद्भेदः) लवन् नरकलोक (नरकलोकात्)। रूप निं[३] (स्पष्टं) तन् (न) हनं (विद्यते) मास् (हिरण्यं) इरिय (तत्र)। तन् (न) हनं (विद्यन्ते) ररे (बालाः) हुलुन् (दासाः)। तन् (न) हनं (विद्यन्ते) अन्नादि भोग (अन्नादिभोगाः) इरिय (तत्र)। म्वं (च) तन् (न) हनं[४] (विद्यते) गोरस (गोरसः)॥

A miser's house is hell. There is no gold, no servants, little eatables, and no milk.

---

१. क ग च—°वृत्तिना, ख—°वृत्तीन, छ—°वृत्तीना, ज—°वृत्तिन।
२. क ख ग च छ—रसान।
३. क ग छ—नि।
४. ज—हन।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

यश्च कृशः कृशधनः[1] कृशभृत्यः कृशातिथिः ।
स[2] वै राजन् कृशो नाम न शरीरकृशः कृशः ॥ २९२ ॥

[3]**इक** (यः) **तं**[3] (अथ) **दरिद्र** (दरिद्रः) । **य इक** (सः) **व्यक्त** (व्यक्तं) **निं**[4] **सिनङ्गः** (विचार्यते) **मकुरु**[5] (कृशः) **ङरनिक**[6] । **यद्यपिन्** (यद्यपि) **अलृम्व**[7] (पीवरः) **तुवि** (हि) ।[8] **य[न्]** (यदि) **तन्** (न) **पमास्** (धनवान्) । **अकुरु** (कृशः) **ङरनिक** (नाम तस्य) । **मङ्कन** (एवं) **इकं** (यः) **व्वं** (नरः) **तन्** (न) **पहम्ब**[9] (भृत्यवान्) ।[10] [11]**तन्** (न) **व्नं**[11] (शक्नोति) **अवेह** (दातुं) **मङन** (अन्नं) । **व्वं** (नरः) **तन् पतमुय्** (अनतिथिः) **कुनं** (अपि) । **तन्** (न) **पिनरपरन्** (उपगम्यते) । **यतिक** (सः) **प्रसिद्धाकुरु** (नूनं कृशः) **ङरन्य** (नाम) । **कलिङन्य** (उच्यते) **तन्** (न) **कुरु** (कृशत्वं) **निं**[12] **शरीर** (शरीरस्य) **कारण** (कारणं) **निं सिनङ्गः**[13] (विचार्यमाणस्य) **अकुरु** (कृश इति) ॥

O king, lean in money is lean. So also the one who is lean in servants and guests. It is not the man who is lean in body who is lean.

MBh 12.8.24. a) यः तं । कृशाश्वः कृशगवः (कृशधनः is supported by K2-4 D8).
१. च—कृशादाः।
२. च छ—य ।
३-३. च छ—इकं, ज—इकां
४. ग—नि ।
५. क—अकुरु, ज—मगुरु ।
६. क—ङरन्य ।
७. अ-√लृमु-अ ।
८. च नास्ति ।
९. ज—पतम्ब ।
१०. क नास्ति ।
११-११. ज—न्तन्वनं ।
१२. क नास्ति, ग—नि ।
१३. क च ज—सिनङ्गः ।

[illegible]

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬪᬶᬦᬸᬓ᭄ᬢᬶᬦ᭄ᬬ ᬢ ᬯᬶᬪᬯ ᬦᬶᬂ ᬫᬶᬢ᭄ᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬶᬦ᭄ᬓᬦ᭄ ᬲᬧ᭄ᬭᬬᭀᬚᬦᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬦ᭄ᬤᬦ᭄ ᬧᬶᬲᬦᬶᬂ ᬬ ᬯ᭄ᬦᬂ ᬅᬫᬮᬺᬲ᭄ ᬭᬶ ᬫᬶᬢ᭄ᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬤᬾᬦᬶᬂ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬤᬾᬦᬶᬂ ᬓᬰ᭄ᬫᬮ ᬦᬶᬂ ᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶᬦ᭄ᬬ ᬓᬸᬦᭂᬂ ᭞ ᬮᭀᬪ ᬳᬸᬫᭂᬤ᭄ ᬅᬢ᭄ᬗᭂᬤ᭄ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬧᬭᬫᬵᬃᬣᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬮᬺᬳᭂᬂ ᬫᬵᬢᬶ ᬲᬗ᭄ᬓᬾᬭᬶᬓ ᭟

सुहृदां हि धनं भुंक्ते[1] कृत्वा प्रणयमीप्सितम्[2] ।
प्रतिकर्त्तुमशक्तस्य जीवितान्मरणं वरम् ॥ २६३ ॥

अपन् (अथ) **इकं** (यः) **दरिद्र ङरन्य** (दरिद्रः)। **भिनुक्तिन्य** (भुज्यते तेन) **त विभव** (विभवः) **निं**[3] **मित्रन्य** (स्वमित्राणां)। **तिन्कन्** (अभिगतानां) **सप्रयोजनन्य** (स्वसर्वप्रयोजनेभ्यः)। **न्दन्** (अथ) **पिसनिङ्** (नैव) **य** (सः) **व्नं** (शक्नोति) **अमलृस्**[4] (प्रतिकर्तुं) **रि मित्रन्य** (स्वमित्राणां)। **देनिं**[5] **दरिद्रन्य** (स्वदरिद्रत्वात्)। **देनिं**[6] **कश्मल** (कश्मलत्वात्) **निं**[7] **बुद्धिन्य** (स्वबुद्धेः) **कुनॅं**[8] (हि)। **लोभ** (लुब्धः) **हुमॅद्** (निगूहति) **अत्ङॅद्** (प्रतिचष्टे)। **यन् परमार्थन्य** (अस्यार्थः)। **लृहॅङं**[9] (वरं भवेत्) **माति** (मरणं) **सङ्केरिक**[10] (एतस्मात्) ॥

Having gained the desired affection, one may share the wealth of friends. But if he is unable to repay, it is better far to die than to continue to live.

MBh.5.105.7. a) भुक्त्वा for भुंक्ते.
[1] ख—भुक्तं ।
[2] च छ—°क्षितम् ।
[3] क ग—नि ।
[4] अ-√वलृस्-अ । क—अमलृसि ।
[5] ग—देनि, ज—न्दे ।
[6] ग च—देनि ।
[7] क ख ग—नि ।
[8] क ज—कुनं ।
[9] ख च—लृहङ, ज—लृहॅङं ।
[10] क—सकेरिक ।

ᬦ ᬢᬣᬵ ᬔᬶᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᬭᬵᬚᬦ᭄ ᬧ᭄ᬭᬓᬺᬢ᭄ᬬᬵ ᬦᬶᬃᬥᬦᭀ ᬚᬦᬄ ᭞
ᬬᬣᬵ ᬪᬤ᭄ᬭᬵᬡᬶ ᬲᬫ᭄ᬧ᭄ᬭᬵᬧ᭄ᬬ ᬢᬿᬃᬯᬶᬳᬷᬦᬄ ᬲᬸᬔᬿᬥᬶᬢᬄ ᭟ [illegible] ᭟

[illegible] [illegible] [illegible] ᬦᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭ [illegible] ᭞ [illegible] [illegible] ᭞ [illegible] [illegible] ᬦᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭ [illegible] ᭞ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ᭟

न तथा खिद्यते राजन् प्रकृत्या निर्धनो जनः ।
यथा भद्राणि सम्प्राप्य तैर्विहीनः सुखैधितः ॥ २६४ ॥

लूहॅं[1] (वरः) **मत** (खलु) **लर** (शोकः) **निकं व्वं** (नरस्य) **दरिद्र स्वभाव** (स्वभावदरिद्रस्य) । **कास्यसिः** (दयनीयः) **सदाकाल** (सदाकालं) । **तन्** (न) **कदि** (यथा) **लर** (शोकः) **निकं व्वं** (नरस्य) **दरिद्र** (दरिद्रस्य) **मूलसुगिः** (मूलधनिनः) । **अगॉं** (महान्) **त्मॅन्** (खलु) **लर निक** (शोकस्तस्य) ॥

The poor by birth does not suffer so much as one who is brought up in comfort, who has had the good things of life, but later on loses them.

Ind. Spr. 3257/1385. a) न तथा बाध्यते लोके.

c) द्रव्याणि for भद्राणि.

d) सुखे स्थितः for सुखैधितः.

[1] छ—लॅहॅं ।

ᬧ᭄ᬭᬵᬬᬾᬡ ᬰ᭄ᬭᬷᬫᬢᬁ ᬕᬾᬳᬾ ᬪᭀᬓ᭄ᬢᬸᬁ ᬰᬓ᭄ᬢᬶᬃᬦ ᬯᬶᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᭞
ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭᬵᬡᬁ ᬢᬸ ᬭᬵᬚᬾᬦ᭄ᬤ᭄ᬭ ᬲᬰᬵᬔᬫᬧᬶ ᬚᬷᬃᬬ᭄ᬬᬢᬶ ᭟ ᭒᭙᭕ ᭟

ᬧ᭄ᬭᬵᬬ ᬦᬶᬓ ᬲᬂ ᬲᬸᬕᬶᬄ ᭞ ᬳᬷᬦᬰᬓ᭄ᬢᬶ ᬚᬸᬕ ᬬ ᬭᬶ ᬓᬪᬸᬓ᭄ᬢ᭄ᬬᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬯᬶᬱᬬ ᭞ ᬓᬸᬦᭂᬂ ᬇᬓᬂ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬕᬗᬦ᭄ ᬢᭀᬯᬶ ᭞ ᬳᭂᬦ᭄ᬢᬶ ᬚᬸᬕ ᬬ ᭟

प्रायेण श्रीमतां गेहे[1] भोक्तुं शक्तिर्न विद्यते ।
दरिद्राणां तु राजेन्द्र सशाखमपि जीर्य्यति ॥ २९५ ॥

प्राय (प्रायेण) **निक** [2]**सं सुगिः**[2] (धनिनः) । **हीनशक्ति** (हीनशक्तयः) **जुग** (हि) **य** (ते) **रि कभुक्त्यन्** (भोगे) **इकं विषय** (विषयाणां) । **कुनॅं**[3] (परं) **इकं** (ये) **दरिद्र** (दरिद्राः) । **यद्यपिन्**[4] (यद्यपि) **गङन्**[5] (शाकं) **तोवि** (तदपि) । **हॅन्ति** (जीर्यते) **जुग य** (एव) ॥

Generally the rich have not the capacity to digest. The poor, on the other hand, can digest even wood with branches on.

MBh.5.34.49. a) गेहे is supported by D9, all other mss. लोके.

d) अपि काष्ठं हि जीर्यति.

MBh.12.28.29 has a different second hemistich: काष्ठान्यपि हि जीर्यन्ते दरिद्राणां नराधिप.

[1] देहे would have suited the context.

[2]-[2] छ—ससुगिः ।

[3] क—कुनं ।

[4] च—यद्यन् ।

[5] क—हङन्, ज—गङान् ।

ᬲᬫ᭄ᬧᬦ᭄ᬦᬢᬭᬫᬾᬯᬵᬦ᭄ᬦᬁ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭᬵ ᬪᬸᬜ᭄ᬚᬢᬾ ᬲᬤᬵ ᭞
ᬓ᭄ᬱᬸᬢ᭄ ᬲ᭄ᬯᬵᬤᬸᬢᬁ ᬚᬦᬬᬢᬶ ᬲᬵ ᬲᬵᬥ᭄ᬬᬾᬱᬸ ᬦ ᬯᬶᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭒᭙᭖ ᭟

[illegible]

[illegible]

[illegible]

सम्पन्नतरमेवान्नं दरिद्रा भुञ्जते सदा ।
क्षुत् स्वादुतां जनयति सा चाढ्येषु न विद्यते ।। २९६ ।

संक्षेपन्य (तत्संक्षेपः) । **अंसि वस्तु** (सर्वाणि वस्तूनि) **पिनङन्** (अश्यन्ते) **इं दरिद्र** (दरिद्रैः) **जुगन् एनक्** (स्वादूनि) । **अपन्** (यतः) **इकं** (या) **लपा** (क्षुत्) ।[1] **यामङुन्** (सा जनयति) **इनक्**[2] (स्वादुतां) **निं**[3] **पिनङन्** (अशितस्य) । **रिं दरिद्र** (दरिद्रेषु) **तन्दॅलन्**[4] (आधारः) **इक** (सा) । **कुनें**[5] (परं) **रि**[6] **सं सुगिः** (धनिषु) । **तन्** (न) **उङ्ङ्** (विद्यते) **इक** (सा) ।।

The poor have always palatable meals. Hunger makes them savoury. And hunger is missing among the affluent.

MBh.5.34.48. d) सुदुर्लभा for न विद्यते.
१. ख नास्ति ।
२. ग—एनक् ।
३. च छ—निकं ।
४. त-√अन्दॅल्-अन् । क—तन्दिलान्, ख ग च ज—तन्दिलून्, छ—तन्दिलन् ।
५. क—कुनं ।
६. क—रिं ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

क्षुद् धर्म्मसंज्ञां प्रणुदत्यादत्ते धैर्य्यमेव च ।
अर्थानुसारिणी जिह्वा कर्षत्येव रसं प्रति ।। २९७ ।।

लवन् त वनेः (अथान्यच्च) । **इकं** (या) **लपा** (क्षुत्) **मङ्हिलङकॅन्**[1] (नाशयति) **कयत्नन्**[2] (यत्नं) ।[3] **रि कगवयन्** (करणे) **इं**[4] **धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनानां) **य** (सा) । **म्वं** (च) **मङ्हिलङकॅन्**

(नाशयति) कधीरन् (धैर्यं) त य[५] (सा)। तॅक्वन् (ध्रुवं) इकं (या) जिह्वा (जिह्वा)। मेङॅत् (स्मरति, अनुसरति) जुग (हि) य (सा) रिं रस (रसं)। य (तं रसं) ता[६] (अधुना) मतॅककॅन्[७] (कर्षति) लपा (क्षुत्)॥

Hunger drives away the conscienceness of dharma. It takes away patience. The tongue (or the palate) follows riches and is drawn towards savoury tastes.

MBh.3.246.24. d) T2 G1 support रसं, other mss. रसान्.

१. ख—अङिलङकॅन्, ज—मइ-लङकॅन्।

२. ख ग छ—कयत्नान्।

३. क नास्ति।

४. ग—इ।

५. ज—रयं।

६. ग ज—त।

७. क—पताॅहकाॅन्। √वतॅक्-अकॅन्।

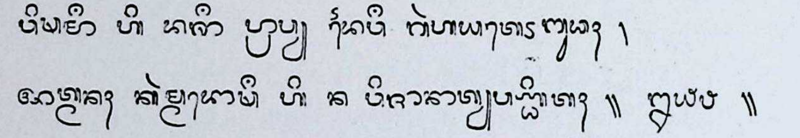

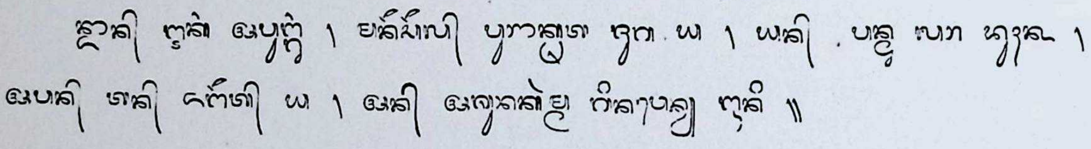

विषमां हि दशां प्राप्य दैवं गर्हयतेऽबुधः।
आत्मनः कर्म्मदोषं हि न विजानात्यपण्डितः॥ २९८॥

न्दान् (अथ) इकं (यः) अपुङ्ङु (अबुधः)। मनॅसॅल् (गर्हयते) पुराकृत (पुराकृतं) जुग (हि) य (सः)। यन् (यदा) पन्मु (प्राप्नोति) लर दुःख (शोकदुःखं)। अप[न्] (यतः) तन् (न) एङॅत्[१] (विजानाति) य (सः)। अन् (यद्) अशुभकर्म्म (अशुभकर्म) गिनवेन्य (स्वकृतं) ङूनि (पुरा)॥

Encountering a difficult situation the unknowing one blames destiny. He does not know the fault of his own deeds.

MBh.3.200.6. a) Our हि is supported by B1, others read च (or some mss. त).

b) देवान् गर्हंति वै भृशम् (B1.4 देवं and of our lontars च छ read देवान्, B4 गर्हयते).

c) Only K1 supports our कर्मदोषं हि, most other mss. कर्मदोषाणि.

१. क—एङत्।

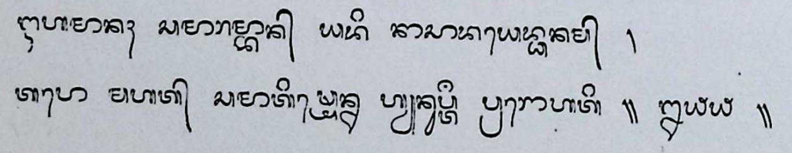

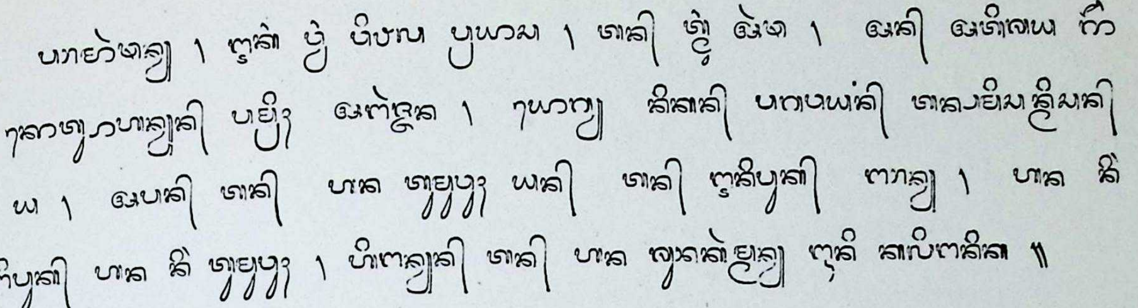

ईहमानः समारम्भान् यदि नासादयेद्धनम् ।
तपो महत् समातिष्ठेन्न ह्यनुप्तं[1] प्ररोहति ।। २९९ ।।

परमार्थन्य (तदर्थः) । **इकं**[2] (यः) **व्वं** (नरः) **विफल प्रयास** (विफलप्रयासः) । **तन्**[3] (न) **तमुं** (आसादयति) **अर्थ** (अर्थं) । **अन्**[4] (यद्यपि) **अतिशय** (अतिशयं) **गॉं** (महत्त्वं) **निं**[5] **कोत्साहन्यन्** (तस्योत्साहस्य) **पम्रिः** (यतमानस्य) **अङर्ज्जन** (अर्जयितुं) । **योग्य** (युक्तिः) **निकन्** (तस्य यद्) **पगवय[न्]** (अकरोत् [शुभकर्म]) **तन्पमिसन्मिसन्**[6] (न सकृत्) **वत** (हि) **य** (सः) । **अप[न्]** (यतः) **तन्**[7] (न) **हन** (विद्यते) **तुमुवुः** (प्ररोहणं) **य[न्]** (यदि) **तन्** (न) **इनिपुक्** (उप्तं) **ङरन्य** (नाम) । **हन** (अस्तित्वं) **निं**[8] **पङिपुक्** (वापकस्य) **हन** (अस्तित्वं) **निं**[9] **तुमुवुः** (प्ररोहणस्य) । **हिङन्यन्**[10] (यावत्) **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **शुभकर्म्मन्य** (शुभकर्म तस्य) **ङूनि**[11] (पुरा) **कलिङनिक** (इत्युक्तं भवति) ।।

If even after great exertion one does not succeed in acquiring money, one should take to great penance. For nothing sprouts without the seed being sown.

MBh.12.171.1ab tallies with our ab. For the entire stanza see MBh. (Citraśālā ed.) 13.163.11.

a) Some mss. इह यत्नसमारम्भाद्.

b) A few mss. °साधयेद्.

c) All mss. उग्रं तपः समारोहेत्.

[1] ख—यभुप्तं, ख—यनुप्वि, च—यनुप्तं, छ—ह्यन् उप्ती ।

[2] ख—कं ।

[3] छ नास्ति ।

[4] ख—हन, छ नास्ति ।

[5] ग ज—नि ।

[6] क—तमसन्मिसन्, ख ग च छ ज—तपमिसन्मिसन् ।

[7] ज—तन् तन् ।

[8] क ग—नि ।

[9] ग—नि ।

[10] ग—हिङन्य ।

[11] क छ—ङूनिं, च—ङूनि । (सदण्डः) ।

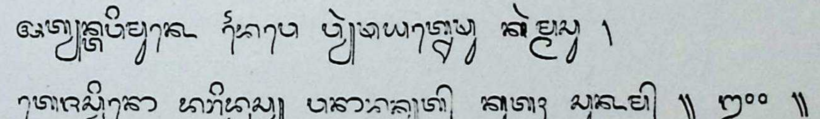

ᬳᬦ ᬧ᭄ᬯ ᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭ ᬅᬕᭀᬂ ᬯᬶᬯᬾᬓ ᭞ ᬦ᭄ᬤᬦ᭄ ᬯ᭄ᬬᬃᬣ ᬚᬸᬕ᭄ ᬲᭀᬮᬄᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬫᬓᬳᬾᬢᬸ ᬢᬦ᭄ᬳᬦ ᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫᬨᬮᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬓᬵᬭᬡ ᬦᬶᬓᬵᬦ᭄ ᬧᬦᭂᬫ᭄ᬯ ᬲᬸᬔ ᭞ ᬗ᭄ᬓᬶᬄ ᬳᬮᬲ᭄ ᬚᬸᬕ᭄ ᭞ ᬢ᭄ᬬᬓ᭄ᬢᬧᬭᬶᬕ᭄ᬭᬳᬵᬦᬸᬲᬸᬧ ᬭᬶᬂ ᬅᬮᬲ᭄ ᬢ ᬧ᭄ᬯ ᬬ ᭟

अत्यन्तविमुखे दैवे व्यर्थयत्नेषु कर्म्मसु ।
तेजस्विनो दरिद्रस्य वनादन्यत् कुतः सुखम् ॥ ३०० ॥

हन प्व (विद्यते चेत्) **दरिद्र** (दरिद्रः) **अगॉं**[1] **विवेक** (महाविवेकः) । **न्दान् व्यर्थ** (व्यर्थं) **जुग** (हि) **सोलःन्य** (सर्वं तत्कृतं) । **मकहेतु** (हेतुभूतः) **तन्हन** (अभावः) **शुभकर्म्मफलन्य** (शुभकर्मफलानां) । **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **कारण** (कारणं) **निकान्** (तस्य) **पनॅम्वं** (प्राप्तुं) **सुख** (सुखं) । **ङ्किः** (केवलं) **हलस्** (वनं) **जुग** (हि) । **त्यक्तपरिग्रह** (त्यक्तपरिग्रहः) **अनुसुप**[2] (प्रविशेत्) **रिं अलस्** (वने) **त प्व य** (सः) ॥

With the face of destiny turned away, with exertions availing not, there is no other place of comfort for a man of honour than a forest.

Ind. Spr. 169/65. b) व्यर्थयत्ने च पौरुषे. १. क ख ग—गॉं, ज—गँ । २. √सुसुप् ।

ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬵᬤᬶᬱ᭄ᬝᬲ᭄ᬬ ᬯᬶᬢ᭄ᬢᬾᬦ ᬯᬶᬰ᭄ᬭᬵᬫᬵᬃᬧᬶᬢᬘᬾᬢᬲᬄ ᭞
ᬢᬸᬮ᭄ᬬᬾ ᬲᬢᬶ ᬧᬭᬶᬓ᭄ᬮᬾᬰᬾ ᬓᬄ ᬧ᭄ᬭᬤ᭄ᬯᬾᬱᬲ᭄ᬢᬧᭀᬯᬦᬾ ᭟ ᭓᭐᭑ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬲᬶᬗ᭄ᬮᬃ ᬇᬂ ᬲᬸᬔ ᭞ ᬓᬢ᭄ᬓᬦ᭄ ᬢᬸᬳ ᬢᭀᬯᬶ ᭞ ᬬᬬᬵᬢ᭄ᬦᬶᬄ ᬓᬲᬓᬶᬢᬦ᭄ ᭞ ᬢᬸᬳᬸᬦ᭄ ᬯ᭄ᬯᬵᬕᬦ ᬢ ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬯ᭄ᬭᬸᬄ ᬧᬮ ᬦᬶ ᬧ᭄ᬭᬬᬢ᭄ᬦ ᭞ ᬅᬧ ᬓᬵᬭᬶᬓ ᬦᬶᬓ ᬭᬶᬂ ᬅᬮᬲ᭄ ᭞ ᬅᬧ ᬓᬵᬭᬡ ᬦᬶ ᬧ᭄ᬭᬤ᭄ᬯᬾᬱ ᬦᬶᬓ ᬭᬶᬂ ᬢᬧ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬬᬬ ᬧ᭄ᬯ ᬇᬓᬂ ᬧᬭᬶᬓ᭄ᬮᬾᬰ ᬓᬢᭂᬫᬸ ᬭᬓ᭄ᬯ ᭟

प्रत्यादिष्टस्य वित्तेन विश्रामार्प्पितचेतसः[1] **।**
तुल्ये सति परिक्लेशे[2] **कः प्रद्वेषस्तपोवने ॥ ३०१ ॥**

अपन् (अथ) **इकं** (यः) **व्वं** (नरः) **सिङलर् इं सुख** (अप्रवेश्यः सुखेन) । **कत्कन्** (अभिभूतः) **तुह** (वार्धक्येन) **तोवि** (च) । **ययात्रिः** (यतमानः) **कसकितन्** (व्याधितः) । **तुहुन्** (यद्यपि) **व्वागान**

(दुर्भाग्यः) त य । तन् (न) त्मुं[3] (प्राप्नोति) फल (फलं) निं प्रिःन्य (स्वयत्नस्य) । अप[4] (कः) केलिक् निक (प्रद्वेषस्तस्य) रिं अलस् (वने) । अप (किं) कारण (कारणं) निं[5] प्रद्वेष निक (तत्प्रद्वेषे) रिं तप (तपसि) । अपन् (यतः) यय प्व (तुल्यः) इकं परिक्लेश (परिक्लेशः) कत्मु (प्राप्यते) देन्य (तेन) ।।

Rejected by riches, mind keen on quiet rest, why should one reject the penance grove. The discomforts are not greater.

---

[1] क—विस्रसर्पित°, ख—विस्रसार्प्पित°, ग ज—विस्रसर्प्पित°, च—विश्रसार्प्पित°, छ—विश्रसाम्पित°।

[2] ख ग—परिक्लेश।

[3] क—त्मु।

[4] ग—आपन्।

[5] च—नि।

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ॥

कुब्जस्य[1] कीटखातस्य दावनिष्णुसितत्वचः[2] ।
तरोरप्यूषरस्थस्य भद्रं जन्म न चार्थिनः ।। ३०२ ।।

लवन् त वनेः (अथ चान्यत्) । न्यं (एषः) कयुकयु[3] (वृक्षः) सुण्डे (प्रवणः) विलूत् (विनतः) पुऋतॅन्[4] (व्याधितः) । पिनङ्न् (जग्धः) इं[5] बोलोलन् (कीटैः) । पिनकोमः (गृहकृतः) निं स्मुत् (पिपीलिकाभिः) । रिनम्बतन् (परिवेष्टितः) इं अनि (लताभिः) । बबक् (रिष्टा) कुलित्न्य (तत्त्वचा) देंनि अयुय् अलस् (वनाग्निना) । तुमुवुः (रोहति) त (अथ) य (सः) रिं करिकिल्[6] (अश्मशर्करासु) गतरस (गतरसः) तिङ्गरं (ऊषरस्थः) । समङ्कन (तादृशः) नि लरन्य (शोकस्तस्य) । लवन् संसारन्य

(तद्:खं) । न्दान् लूहँ (भद्रं) त्मन् (खलु) इक (तत्) सङ्कें[7] दुःख (दुःखात्) निं दरिद्र (दरिद्रस्य) । म्वं लर निं[8] (शोकः) सदाकाल (सदाकालं) मनमन (कामयमानस्य) अहॠप्हॠप् (याचमानस्य) । ङुनिवेः (विशेषतः) यन् (यदा) पसेवा (सेवते) अहॠप्हॠप् (आशासमानः) वेवेहन[9] (दानं) ॥

Like a tree growing in saline soil, bent, eaten by ants and its bark scorched by fire, a beggar's life has no charms.

Cf. Ind.Spr.6499/3006:

शुष्कस्य कीटखातस्य
वह्निदग्धस्य सर्वतः ।
तरोरिव दरिद्रस्य
न वरं जन्मिनः फलम् ॥

निष्णुसित is a rare form. I have not met it before. √स्नुस् by itself, without the prefix, is met with in the Dhātupāṭhas.

१. क ख च छ ज—कुञ्जस्य ।

२. क—°निष्नुसित°, ख—°निष्णुषि°, ग—°निष्णामितत्वधः. च छ—°निष्णुसितत्वादः, ज—दवानिष्णु° ।

३. च—ककयु ।

४. ख—पुॠतॅतन् । √पुॠत् not thriving, ॲन् denotes a tendency to disease.

५ः क—इ ।

६. ख ग च छ ज—°ल् । (सदण्डः) ।

७. क—सङ्के ।

८. क—नि ।

९. क—वेहन, ग—°न्य, छ—वेवेअन् ।

[illegible] ।

[illegible] ॥ ३०३ ॥

[illegible] ।

[illegible] ।

[illegible] ।

[illegible] ॥

एहि गच्छ पतोत्तिष्ठ वद मौनं समाचर ।
एवमाशाग्रहग्रस्तैः क्रीडन्ति धनिनोऽर्थिभिः ॥ ३०३ ॥

अपन् इकं (ये) [1]हॠपॠप् (कामयन्ते) वेवेहन (दानं) ।[1] पिनकाम्ङम्ङन्[2] (क्रीडनकीक्रियन्ते) जुग (हि) य (ते) । दे निक सं सिनेवा (सेवितैः) हिनॠप्हॠप् (आशितैः) मवेह[3] (दास्यन्तीति) । लिं (वचनं) निर (तेषां) । परङ्के (एहि) । लकु (गच्छ) । पङदॅग्[4] (उत्तिष्ठ) । पलुङ्गुः (निषीद) ।

पङुचप् (वद) । **हनें** (मौनं समाचर) । **मङ्कन** (एवं) **लिं** (वचनं) **सं सिनेवा** (सेवितस्य [धनिनः]) । **न्दान्** (अथ) **यत्न** (यतन्ते) **जुग** (हि) **इकं व्वं** (नराः) **हऋप्हऋप्** (आशावन्तः) । **वेत्** (कारणं) **निं गॉं** (महत्त्वं) **निं**[5] **हऋप्हऋप्न्य** (तदाशानां) ॥

Come here, go away, sit down, stand up, speak, be quiet—thus the rich play with those who, seized by great hopes, come to beg.

Ind.Spr.1477/579 (as above).

१.१. क—हऋप् वेहन ।

२. पिनक-√अमॅङ्[2]-अन् ।

३. ग—मवेवेह ।

४. प-ङ्-√अदॅग् ।

५. ख ज—नि, च छ नास्ति ।

ᬅᬳᬦ᭄ᬬᬳᬦᬶ ᬪᬹᬢᬵᬦᬶ ᬲᬺᬚᬢ᭄ᬬᬾᬯ ᬧ᭄ᬭᬚᬵᬧᬢᬶᬄ ᭞
ᬅᬤ᭄ᬬᬵᬧᬶ ᬦ ᬲᬺᬚᬢ᭄ᬬᬾᬓᬂ ᬬᭀᬃᬣᬶᬦᬂ ᬦᬵᬯᬫᬦ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭓᭐᭔ ᭟

ᬲᬵᬭᬶᬲᬵᬭᬶ ᬫᬢ ᬪᬝᬵᬭ ᬩ᭄ᬭᬳ᭄ᬫᬵ ᬫᬦᬺᬱ᭄ᬝᬶ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬹᬢ ᭞ ᬅᬦᬾᬓ ᬧ᭄ᬭᬓᬵᬭ ᬮ᭄ᬯᬶᬃᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬢᬸᬗ᭄ᬕᬮ᭄ ᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬮᬯᬦ᭄ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬗ᭄ᬯᬂ ᬕᬸᬡᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬭᬹᬧᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬾᬯᬮ ᬢᬸᬗ᭄ᬕᬮ᭄ ᬚᬸᬕ ᬢᬦ᭄ ᬓᬲᬺᬱ᭄ᬝᬶ ᬤᬾ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬅᬤ᭄ᬬᬵᬧᬶ ᬓᬢ᭄ᬓ ᬫᬗ᭄ᬓᬾ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬢᬦ᭄ ᬅᬲᬫ᭄ᬧᬬ ᬭᬶ ᬫᬲᬾᬯᬵ ᬅᬗ᭄ᬕᬵᬂ ᬳᬭᭂᬧ᭄ ᭟

अहन्यहनि भूतानि सृजत्येव प्रजापतिः ।
अद्यापि न सृजत्येकं योऽर्थिनं नावमन्यते ॥ ३०४ ॥

सारिसारि मत (अहन्यहनि) **भटार ब्रह्मा** (भट्टारको ब्रह्मा) **मनृष्टि**[1] (सृजति) **सर्व्वभूत** (सर्वभूतानि) । **अनेक**[2] (अनेके) **प्रकार** (प्रकाराः) **ल्विर्न्य** (विधास्तेषां) । **तन्** (न) **तुङ्गल्** (एका) **बुद्धिन्य** (बुद्धिस्तेषां) । **लवन्** (च) **प्रवृत्तिन्य** (प्रवृत्तिस्तेषां) । **ङ्वं** (च) **गुणन्य** (गुणास्तेषां) । **रूपन्य** (रूपास्तेषां) । **ङ्कि** (केवलं) **तुङ्गल्** (एकः) **जुग** (हि) **तन्** (न) **कसृष्टि**[3] (सृष्टः) **दे निर** (तेन प्रजापतिना) । **अद्यापि** (अद्यापि) **कत्क** (यावत्) **मङ्के** (अद्य) । **इकं** (यः) **तन्** (न) **असम्पय** (अवमानी) **रि**[4] **मसेवा**[5] (सेवकेषु) **अङ्गां हऋप्** (महाशावत्सु) ॥

Day after day the Creator's creation goes on. But till today he has not created one being who does not repudiate petitioners and supplicators.

---

१. म-√सृष्टि ।

२. क—नैक ।

३. च छ—कमृष्टि ।

४. क—रि।   ५. म-√सेवा।

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ॥

कण्ठगद्गदता स्वेदो मुखवैवर्ण्यवेपथू।
म्रियमाणस्य चिह्नानि यानि तान्येव याचतः ॥ ३०५ ॥

कतुह्वन्[1] (ध्रुवं) इकं (यः) [2]ममिन्त (याचते) अङ्गाँ[2] हृऋप् (महाशया)। तन् (न) हन(विद्यते) जुग (हि) पहिन्य (तद्भेदः) लवन् व्वं (नरात्) मेः मात्य (म्रियमाणात्)। इकं (यः) स्ँडं कण्ठगतप्राण (कण्ठगतप्राणः)। अपयपन् (यतः) तुन (क्षीणः) [3]त्क प्गतृप्गत्[3] (यावद्रुद्धं) देन्याङुचप् (तद्भाषणं)। हरिङॅतॅन् (स्विन्नः) अलृृक्[4] (शोकार्तः) अव्नॅश्ं (वैवर्ण्यं) मुखन्य (तन्मुखस्य)। कुःतॅर्[5] (वेपथुमान्) वतॅक्तॅगॅन् (वेपते) भावन्य (तद्भावः, तच्छरीरं)। मतंन्यन् (अतः) पड (समः) लवन् मेः मात्य (म्रियमाणेन) जुग (हि) य (सः) ॥

Choking of speech, perspiration, loss of facial colour and tremors are the marks of one approaching death as also of a begging petitioner.

---

१. ग—कतुहान्, च—कतुह्वर्।
२-२. ख ज—ममिन्तङ्गँ।
३-३. च छ—प्गत्कप्गतृप्गत्।
४. क—अल्यॅक्, छ—अङनुक्।
५. ग छ ज—°र्।, च—कम्तॅर्। (सदण्डः)।

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

[illegible]

वस्त्रमम्भस्तिलान् भूमिं गन्धो वासयते यथा[1] ।
पुष्पाणामधिवासेन तथा संसर्गजा गुणाः ॥ ३०६ ॥

न्यं (एषः) स्लङ्क्न (अन्तःक्षिप्येत) । इकं (ये) संसर्ग (संसर्गाः) । अगिलस् (आशु) जुगानुलरकॅन्[2] (हि संक्रामयन्ति) गुण य (गुणान् ते) ।[3] इरिकं (तान् ये) लोत् (सततं) मसंसर्ग (संसर्गवन्तः) लवन् मगुण (गुणवद्भिः) । व्यक्तिन्य (व्यक्तिरस्य) ।[4] नहन् याम्बाँ (गन्धः) निं[5] स्कर् (पुष्पाणां) । अन् (यत्) तुलर् (प्रसरति) मर रिं[6] दोदोत् (वस्त्रेषु) । व्वॅ (अम्भसि) । [7]ल्ङ (तैले) ।[7] ल्मः (भूमौ) । मकनिमित्त (निमित्तं कृत्वा) पसंसर्गन्य (तत्संसर्गं) । लवन् इकं कॅम्बं[8] (पुष्पैः) ॥

To make scented oil, a layer of flowers is laid on the ground. Then a sheet of cloth. It is sprinkled with water and spread over with sesamum oil-seeds. Fragrance of flowers permeates cloth, water, sesamum seeds and the earth. Similarly by association are human virtues transmitted.

MBh.3.1.22. a) Our अम्भः is supported by T G3. 4 M1, others read आपः.

[1] क—तत, ख छ—तथा, ग—तषा, च—तटा, ज—तथ ।

[2] क—जुग यानु° ।

[3] छ नास्ति ।

[4] क नास्ति ।

[5] क ग—नि ।

[6] क ग—रि ।

[7]-[7] ज नास्ति ।

[8] क—कम्बं ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

हीयते हि मतिस्तात हीनैः सह समागमात् ।
समैश्च समतामेति विशिष्टैश्च विशिष्टताम् ॥ ३०७ ॥

मतंन्यन् (अतः) मण्डॅः[1] (पतति) इकं बुद्धि (बुद्धिः) । यन् (यदि) पसंसर्ग (संसर्गो भवति)

ङ्कं (नरस्य) **लवन् ्वं** (नरेण) **सोर्** (हीनेन) **हीनबुद्धि** (हीनबुद्धिना)। **यप्वन्** (यदि) **्वं मध्यम** (मध्यमेन) **संसर्ग** (संसर्गो भवति) **निं ्वं** (नरस्य)। **मध्यम** (मध्यमा) **इकं** [2]**बुद्धि** (बुद्धिः) **देन्य**[2] (तेन)। **्वं** (नरः) **उत्तम ्व** (उत्तमः) **सं सिनंसर्ग** (संसृज्यते)। **उत्तम** (उत्तमा) **बुद्धि** (बुद्धिः) **निं ्वं** (नरस्य) **यन् मङ्कन** (यद्येवं)॥

By association with inferiors the mind becomes mean, by association with persons of equal merit it remains as before and by association with superiors the mind is improved.

Ind. Spr. 7405/3358 (same as above).
Cf. MBh.3.1.58:

बुद्धिश्च हीयते पुंसां
नीचैः सह समागमात्।
मध्यमैर्मध्यतां याति
श्रेष्ठतां याति चोत्तमैः॥

१. प-√अण्डैः।
२-२. क—बुद्धिन्य।

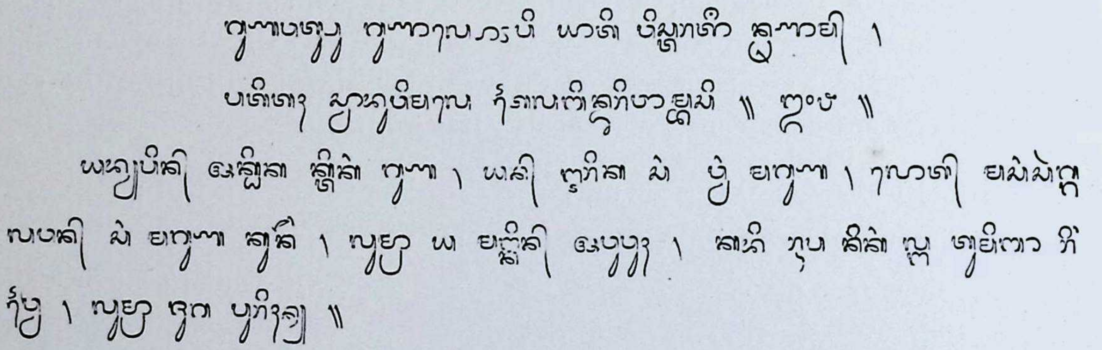

गुणवत्सु गुणाल्पोऽपि याति विस्तरतां नृणाम्।
पतितः स्वादुविमले तैलबि[1]**न्दुरिवाम्भसि ॥ ३०८ ॥**

यद्यपिन् (यद्यपि) **अक्डिक** (अल्पः स्यात्) **क्तिकं गुण** (गुणः)। [2]**यन्** (यदि) **इरिक** (तत्र) **सं ्वं** (नरः) **मगुण** (गुणवान्)।[2] **लोत्** (सततं) **मसंसर्ग** (संसर्गवान्) **लवन् सं मगुण** (गुणवता) **कुनें**[3] (हि)। **लुम्रा** (विस्तरतां याति) **य**[4] (एषः) **मङ्किन्**[5] (अधिकं) **अवुबुः** (वर्धमानः)। **कदि रूप** (रूपमिव) **निकं ल्ङ**[6] (तैलस्य) **तुमिबा** (पततः) **रिं ्वै** (अम्भसि)। **लुम्रा**[7] (विस्तरं याति) **जुग** (हि) **पुरिःन्य** (स्वभावतः)॥

Among men of virtue and eminence a lesser soul also expands. It is like a drop of oil fallen on sweet clear water.

---

१. क ख ग च छ ज—°वि°।
२-२. क नास्ति।
३. क—कुनं।
४. क—जुग य।
५. ग—मङ्कॅन्।
६. ख—ल्ङा। (सदण्डः)।
७. छ—लुम्रः।

[illegible]

[illegible] ॥ ३०८ ॥

[illegible]

महानप्यल्पतामेति निर्ग्गुणे गुणविस्तरः ।
आधारानुस्वभावत्वाद् गजेन्द्र इव दर्प्पणे ॥ ३०९ ॥

यद्यपिन् (यद्यपि) **अक्वेह**[1] (भूयांसः स्युः) **इकं गुण** (गुणाः)। **यन्** (यदि) **रिं व्वं** (नरे) **निर्ग्गुण** (निर्गुणे) **तन्** (न) **पत्कॅन्** (?) **रि हन** (अस्तित्वे) **निं**[2] **पङव्रुःन्य** (तज्ज्ञानस्य)। **अहॉत्** (संकीर्णः) **जुग** (हि) **य** (सः)। **तन्** (न) **कतोन्** (दृश्येत) **विस्तारन्य** (तद्विस्तारः)। **कद्यङ्ग** (यथा) **निं**[3] **वयंवयङ्गनिं**[4] (प्रतिबिम्बं) **लिमन्**[5] (गजेन्द्रस्य) **रिं**[6] **पह्यसन्** (दर्पणे) **अलित्** (अल्पे)। **तुमूत्** (अनुगच्छति) [7]**लित्न्य** (अल्पत्वमस्य) **आधारन्य**[7] (तदाधारं) ॥

Great expanse of virtues, transmitted to a virtueless person, is reduced to small dimensions on account of the nature of the receptor. It is like the reduction of the mighty frame of an elephant in a small mirror.

Ind.Spr. 4760/2148.

a) याति for एति. c) आधाराधेयभावेन.

१. छ ज—अक्वेः ।

२. क नास्ति, ग—नि ।

३. ग—नि ।

४. ग—वयंवयंनि, च छ—वयवयङनि ।

५. च छ ज—°न् । (सदण्डः) ।

६. ग—रि ।

७-७. च—लित्यधारन्य, छ—लित्यडरन्य, ज—लित्यधरन्य ।

[illegible]

[illegible] ॥ ३१० ॥

[illegible]

ᬅᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬚᬸᬕ ᬬ ᭟

तस्माद् गुणेषु रज्येत मा दोषेषु कदाचन ।
निर्ग्गुणो यो हि दुर्बुद्धिरात्मनः सोऽरिरुच्यते ॥ ३१० ॥

मतंन्यन् (तस्माद्) **हय्व** (न भवेत्) **ङ्वं** (नरः) **तन्** (न) **ज्नॅक्** (मोदेत) **रिं गुण** (गुणेषु) । **प्रिहन्** (अनुयत्येरन्) **तकितकिन्** (अनुप्रयस्येरन्) **जुग य** (हि ते गुणाः) । **हय्व** (न) **कावेश** (वशीक्रियेत) **गुमवयं** (कर्तुं) **दोष** (दोषान्) । **अपन्** (यतः) **इकं** (यः) **ङ्वं** (नरः) **दुर्बुद्धि** (दुर्बुद्धिः) **देनिं**[1] **तन्पगुणन्य** (निर्गुणत्वात्) । **मकमुसुः** (अरिर्मन्यते) **अवक्न्य** (आत्मनः) **जुग य**[2] (हि सः) ॥

Hence cultivate virtues and not vices. A virtue-less fool is his own enemy.

MBh.12.283.27. a) रज्येथा (no v.l.) १: ग—देनि । २. च छ नास्ति ।

ᬲᬤ᭄ᬪᬶᬭᬾᬯ ᬲᬳᬲᬷᬢ ᬲᬤ᭄ᬪᬶᬄ ᬓᬸᬃᬯᬷᬢ ᬲᬗ᭄ᬕᬢᬶᬫ᭄ ᭞
ᬲᬤ᭄ᬪᬶᬃᬯᬶᬯᬵᬤᬂ ᬫᬿᬢ᭄ᬭᬷᬂ ᬯ ᬦᬵᬲᬤ᭄ᬪᬶᬄ ᬓᬶᬜ᭄ᬘᬶᬤᬵᬘᬭᬾᬢ᭄ ᭟ ᭓᭑᭑ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬉᬮᬄ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬧᬲᬳᬵᬬ ᬓᬶᬢ ᭞ ᬲᬂ ᬲᬵᬥᬸ ᬚᬸᬕ ᬲᬳᬵᬬᬦ᭄ᬢ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬢ ᬕᬯᬬ ᬧᬓᬤᬗᬦ᭄ ᭞ ᬲᬂ ᬲᬵᬥᬸ ᬚᬸᬕ ᬓᬤᬗᬦ᭄ᬢ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬧᬢᬸᬓᬃ ᬢᬸᬯᬶ ᭞ ᬗᬸᬦᬶᬯᬾᬄ ᬬᬦ᭄ ᬲᬫᬶᬢ᭄ᬭ ᬮᬯᬦ᭄ ᬲᬂ ᬲᬵᬥᬸ ᬚᬸᬕ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬧᬶᬲᬦᬶᬗᬸᬦ᭄ ᬳᬦ ᬓᬬᭀᬕ᭄ᬬᬦ᭄ᬦᬶ ᬢᬦ᭄ᬲᬵᬥᬸ ᭟

सद्भिरेव सहासीत[1] सद्भिः कुर्वीत सङ्गतिम्[2] ।
सद्भिर्व्विवादं मैत्रीं वा नासद्भिः किञ्चिदाचरेत् ॥ ३११ ॥

कुनं (अथ) **उलह** (वर्तनं, व्यवहारः) । **यन्** (यदा) **पसहाय कित** (सहायं करोषि) । **सं साधु** (साधुः) **जुग** (हि) **सहायन्त** (स्यात् सहायस्तव) । **य[न्] त** (अथ यद्) **गवय** (करणं) **पकदङन्** (सम्बन्धस्य) । **सं साधु** (साधुः) **जुग** (हि) **कदङन्त** (सम्बन्धी स्यात् तव) । **यद्यपिन्** (यद्यपि) **पतुकर**[3] (विवदेः) **तुवि**[4] (अपि) । **ङुनिवेः** (विशिष्टं) **यन्**[5] (यदा) **समित्र** (मैत्रीं कुर्याः) **लवन्** (सह) **सं साधु** (साधुना) **जुग** (एव) । **अपन्** (यतः) **पिसनिङुन्** (कथं नु) **हना**[6] (स्यात्) **कयोग्यनिं** (योग्यता) **तन्साधु** (असाधुना) ॥

Sit with good men, go with good men, discuss with good men, make friends with good men. Have nothing to do with bad men.

Ind.Spr. 6769/3147. c) च for वा.

१. क—प्रहाधिता, ख—सहायीता, ग—साहयित, च—सहयित, छ—ससीत, ज—सहायित।

२. ख च ज—°तं, ग—सङ्हृति।

३. ख—पतुकर्।

४. क नास्ति।

५. ख ग च छ ज—यत्।

६. ख च ज—हन।

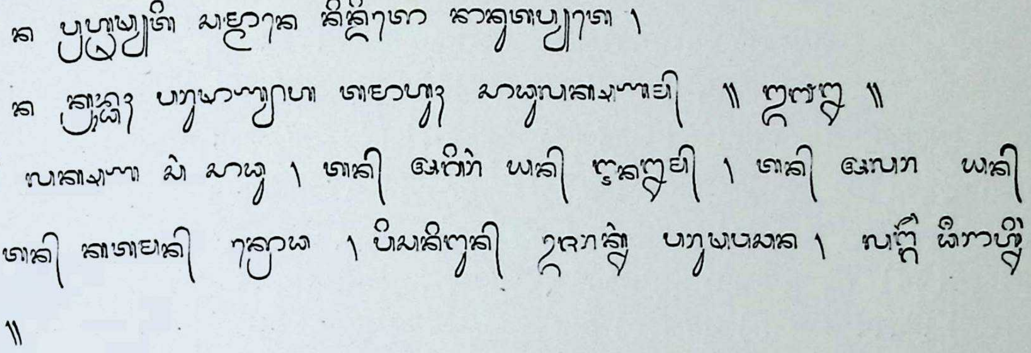

न प्रहृष्यति सम्माने[1] निन्दितो नानुतप्यते।
न क्रुद्धः परुषाण्याह तमाहुः साधुलक्षणम्॥ ३१२॥

कुनें[2] (अथ) **लक्षण** (लक्षणानि) **सं साधु** (साधोः)। **तन्** (न) **अगिरं** (प्रहृष्यति) **यन्** (यदा) **इनलूम्** (स्तूयते)। [3]**तन्** (न) **अलर** (अनुतप्यते) **यन्** (यदा) **इनिन्दा**[3] (निन्द्यते)। **तन्** (न) **कतमन्** (प्रविष्टः) **क्रोध** (क्रोधेन)। **पिसनिङुन्** (कथं नु) **उजरक्नं**[4] (भाषेत) **परुषवचन** (परुषवचनं)। **लङ्ङें** (सततं) **धीरांह्ल** (धीरं प्रसन्नं) **मनः निर** (तन्मनः)॥

A saintly person is not excited with adulation, he is not distressed by blame and abuse. Angered he does not utter harsh words.

MBh.5.33.26ab. a) न प्रहृष्यति सम्माने is the dominant S reading, others न हृष्यत्यात्मसंमाने. b) नावमानेन तप्यते.

१. ख ग—सन्माने, च छ ज—सन्मने।

२. ग—कुनं।

३-३. ग—तन्नलर यन्निनिन्दा, ज—तनलर यन्निनिन्द।

४ च—उजरक्न।

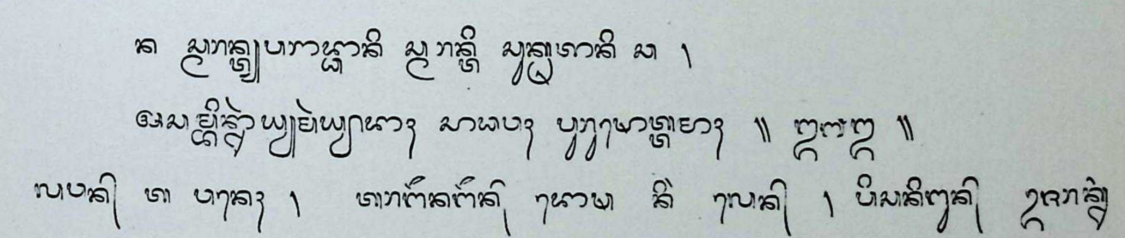

ᬧᬭᬧᬯᬵᬤ ᭞ ᬕᬸᬡᬦ᭄ᬬ ᬲ᭄ᬯᬂ ᬉᬮᬄᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬭᬳᬬᬸ ᬚᬸᬕ ᬓᬾᬗᬾᬢ᭄ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬢᬵᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬕᬦ᭄ᬢ᭄ᬦᬶᬭ ᬫᬦᬲᬭ ᬲᬓᬾᬂ ᬰᬶᬱ᭄ᬝᬵᬘᬵᬭ ᭞ ᬅᬧᬕᬾᬄ ᬚᬸᬕ ᬲᬶᬭ ᬭᬶ ᬫᬃᬬ᭄ᬬᬵᬤ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬮᬓ᭄ᬱᬡ ᬲᬂ ᬲᬵᬥᬸ ᭞ ᬲᬶᬭ ᬧᬸᬭᬸᬱᭀᬢ᭄ᬢᬫ ᬗᬭᬦᬶᬭ ᬯᬦᬾᬄ ᭟

न स्मरन्त्यपराद्धानि स्मरन्ति सुकृतानि च ।
असम्भिन्नार्य्यमर्य्यादाः साधवः पुरुषोत्तमाः ॥ ३१३ ॥

लवन् त वनेः (अथान्यच्च) । **तर्** (न) **अङॅनङॅन्**[1] (स्मरन्ति) **दोष निं** (दोषान्) **लेन्** (अन्येषां)। **पिसनिङ्न्** (कथं नु) **उजरक्नं**[2] (भाषेरन्) **परापवाद** (परापवादान्) । **गुणन्य** (तद्गुणाः) **स्वं** (च) **उलःन्य** (तत्कृतानि)। **रहयु** (शोभनानि) **जुग** (एव) **केङॅत्** **निर** (स्मर्यन्ते तैः) । **तातन्** (नैव) **हन** (विद्यते) **गन्तनिर**[3] (सम्भावना) **मनसर** (विचरणस्य) **सकें शिष्टाचार** (शिष्टाचारात्) । **अपगेः** (धीराः) **जुग** (हि) **सिर** (ते) **रि**[4] **मर्य्यादा निर** (मर्यादासु) । **मङ्कन** (एवं) **लक्षण** (लक्षणानि) **सं** **साधु** (साधूनां) । **सिर पुरुषोत्तम** (पुरुषोत्तमः) **ङरनिर** ([इति] नाम) **वनेः** (अपरं) ॥

Saints and ideal men do not remember injuries and faults, they remember good deeds. They do not transgress social and moral bounds.

---

१. ख—अङॅन्नाङॅनॅन् । २. ग—उजरक्न । ३. छ—गन्तेनिर । ४. च छ—रिं ।

ᬬᬣᬵ ᬬᬣᬵ ᬧ᭄ᬭᬓᬺᬱ᭄ᬝᬵᬦᬵᬁ ᬓ᭄ᬱᬾᬢ᭄ᬭᬵᬡᬵᬁ ᬲᬲ᭄ᬬᬲᬫ᭄ᬧᬤᬄ ᭞
ᬰᬵᬔᬵ ᬘ ᬨᬮᬪᬵᬭᬾᬡ ᬦᬫ᭄ᬭᬄ ᬲᬵᬥᬸᬲ᭄ᬢᬣᬵ ᬢᬣᬵ ᭟ ᭓᭑᭔ ᭟

ᬧᬭᬫᬵᬃᬣᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬉᬧᬰᬫ ᬢ ᬧ᭄ᬯ ᬲᬂ ᬲᬵᬥᬸ ᬗᬭᬦᬶᬭ ᭞ ᬢᬸᬫᬸᬗ᭄ᬓᬸᬮ᭄ ᬤᬾᬦᬶᬂ ᬓ᭄ᬯᬾᬄ ᬦᬶᬂ ᬕᬸᬡ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬲ᭄ᬯᬂ ᬩ᭄ᬭᬸᬄ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬓᬵᬲᬮ᭄ᬬᬸᬦ᭄ ᬦᬶ ᬧᬂ ᭞ ᬢᬸᬫᬸᬗ᭄ᬓᬸᬮ᭄ ᬤᬾᬦᬶᬂ ᬯ᭄ᬯᬄ ᬦᬶ ᬩ᭄ᬭᬸᬄ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬲ᭄ᬯᬂ ᬧᬂ ᬦᬶ ᬓᬬᬸ ᭞ ᬢᬸᬫᬸᬗ᭄ᬓᬸᬮ᭄ ᬤᬾᬦᬶᬂ ᬯᬸᬳᬶᬦ᭄ ᬦᬶ ᬧᬮᬦ᭄ᬬ ᭟

यथा यथा प्रकृष्टानां क्षेत्राणां सस्यसम्पदः ।
शाखा च फलभारेण नम्रः साधुस्तथा तथा ॥ ३१४ ॥

परमार्थन्य (अस्यार्थः) । **उपशम** (उपशमवान्) **त प्व** (अथ) **सं साधु** (साधुः) **ङरनिर** (नाम) । **तुमुङ्कुल्** (विनम्रः) **देनिं**[1] [2]**क्वेः** (गणैः) **निं**[2] **गुण निर** (स्वगुणानां)। [3]**स्वं** (च) **ब्रुः निर** (स्व-

ज्ञानस्य) ।[3] कद्यङ्ग निं परि (धान्यमिव) । तुमुङ्कुल् (नमति) देनिं[4] ब्वत् (भारेण) निं[5] व्वःन्य (स्व-धान्यानां) । स्वं (च) पां (शाखा) निं कयु (वृक्षस्य) । तुमुङ्कुल् (नमति) देनिं[6] तॉब् (घनत्वेन) निं[5] फलन्य (स्वफलानां) ॥

The more the fields are ploughed, and the richer the crops, so the saint, [the more saintly he is] the more humble he becomes. He is like the branch bending low with the weight of fruits.

---

१. क—देनि ।
२-२. क—स्वैः हि ।
३-३. ख नास्ति ।
४. क ग—देनि ।
५. क—नि ।
६. क ज—देनि ।

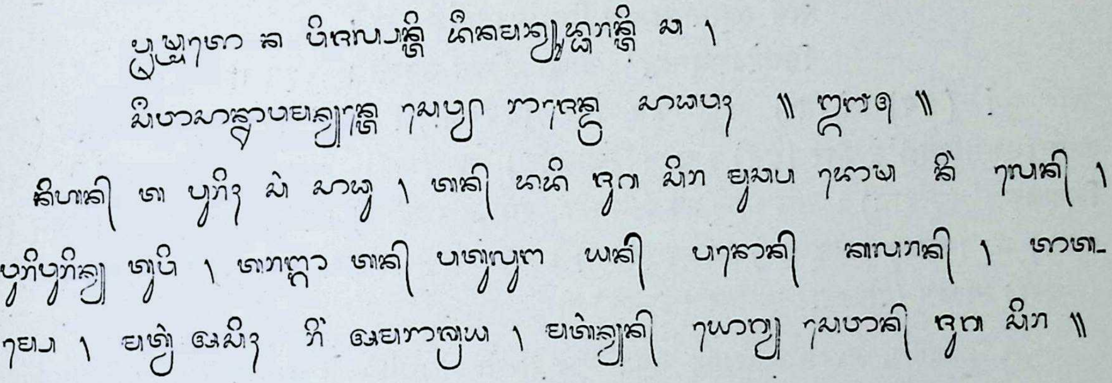

पृष्ठतो न विजल्पन्ति[1] दीनमभ्युद्धरन्ति च ।
संवासान्नावमन्यन्ते सेव्या राजेन्द्र साधवः[2] ॥ ३१५ ॥

निहन् त (एषोऽथ) पुरिः (स्वभावः) सं साधु (साधूनां) । तन् (न) ददि (भवति) जुग (हि) सिर (ते) मुचप (विजल्पेयुः) दोष (दोषान्) निं लेन् (अन्येषां) ।[3] रि वुरिवुरिन्य (तत्पृष्ठतः) तुवि[4] (अपि) । तरङ्गा (न मन्यन्ते) तन् पतुलुङ[5] (अनभ्युद्धर्तुं) यन्[6] (यदा) पनोन् (पश्यन्ति) कलरन् (दुःखार्तं) । तातर् (नैव) असम्पे (अवमन्यन्ते) । मत्वं (पूजयन्ति) असिः (दयन्ते) रिं अमराश्रय (आश्रयागतान्) । मतंन्यन्[7] (अस्मात्) योग्य (योग्यं) [8]सेवान् (सेव्येरन्) जुग[8] (हि) सिर (ते) ॥

Saints do not bite at one's back. They raise the distressed. Association does not breed contempt. So, O king, serve saintly persons·

---

१. ख—विकल्पन्त, ग च छ ज— विकल्पन्ति ।
२. ग—साधनः ।
३. क ग ज नास्ति ।
४. क—तोवि ।
५. क—पनु°, ग—पतुलुङन् ।
६. ग नास्ति ।
७. ख ग ज—मतङ्गन्, च छ— मतंन्य ।
८-८. ख ग ज—सेवान्जुग, च— शेवन्जुग ।

ᬅᬣᬂ ᬫᬳᬵᬦ᭄ᬢᬫᬵᬲᬵᬤ᭄ᬬ ᬯᬶᬤ᭄ᬬᬵᬫᬿᬰ᭄ᬯᬭ᭄ᬬ᭄ᬬᬫᬾᬯ ᬘ᭞
ᬯᬶᬘᬭᬾᬤᬲᬫᬸᬦ᭄ᬦᬤ᭄ᬥᬂ ᬬᬄ ᬲ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ ᬉᬘ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭓᭑᭖ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬲᬂ ᬫᬗ᭄ᬓᬾ ᬓ᭄ᬭᬫ ᬦᬶᬭ᭞ ᬅᬕᭀᬂ ᬇᬓᬂ ᬯᬶᬪᬯ ᬓᬢ᭄ᬫᬸ ᬤᬾ ᬦᬶᬭ᭞ ᬯᬸᬄ ᬢ ᬲᬶᬭ ᬅᬗᬚᬶ ᬓᬶᬦᬢ᭄ᬯᬗᬦ᭄᭞ ᬲᬨᬮᬦ᭄ ᬧᬯᬷᬭ᭄ᬬ᭄ᬬ᭞ ᬦ᭄ᬤᬵᬢᬦ᭄ ᬓᬢ᭄ᬓᬦ᭄ ᬫᬤ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬅᬲᬶᬕ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬉᬤ᭄ᬥᬢ᭞ ᬲᬶᬭ ᬢᬶᬓ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ ᬗᬭᬦᬶᬭ᭟

अथं महान्तमासाद्य विद्यामैश्वर्य्यमेव च ।
विचरेदसमुन्नद्धं[1] यः स पण्डित उच्यते ॥ ३१६ ॥

कुनं (अथ) **सं** (यः) **मङ्के क्रम निर** (एतंक्रमः)। **अगॅं** (महान्) **इकं विभव** (विभवः) **कत्मु** (आसादितः) **दे निर** (तेन)। **वुः** (विजानाति) **त** (अथ) [2]**सिर** (सः) **अङजि**[2] (अध्येतुं) **किनत्वङन्**[3] (पूजितः)। **सफलन्** (सफलं भवति) **पवीर्य्य** (तद्वीर्यं)। **न्दातन्** (अथ न) **कत्कन्** (अभिगम्यः) **मद** (मदेन)। **तन्** (न) **असिग** (दृप्तः)। **तन्** (न) **उद्धत** (उद्धतः)।[4] **सिर** (सः) **तिक** (अधुना) **पण्डित** (पण्डितः) **ङरनिर** (उच्यते) ॥

A pandit, even having attained great wealth, learning and power does not behave in a swollen way.

MBh.5.33.39. c) विचरत्यसमुन्नद्धो (no v l.).

१. क—°समुन्नद्धतं, ग—°समुद्धदां।

२-२. ख ग ज—सिरङजि (सदण्डः)।

३. क—किनत्यॅङन्।

४. च नास्ति।

[illegible]
[illegible] ॥ ३१७ ॥

[illegible] ॥

अनुगन्तुं[1] सतां वर्त्म यदि कृत्स्नं न शक्यते ।
स्वल्पमप्यनुगन्तव्यं मार्ग्गस्थोऽपि न सीदति ॥ ३१७॥

यप्व[न्] (यदि) **तन् कतूत्** (नानुगम्यते) **आचार** (आचारः) **सं**[2] **महापुरुष** (महापुरुषस्य) । [3]**कतुह्वन** (साध्वित्युच्येत) **अपन्**[3] (यतः) **अत्यन्त** (अत्यन्तं) **क्वेःन्य**[4] (महत्त्वमस्य) **लवन्** (च) **कास्न्य** (काठिन्यमस्य) । **सवनेःन्य** (तदल्पं) **त**[5] (अथ) **कुनं** (हि) **तूतक्न** (अनुगन्तव्यं) । **ससम्भव** (यथासम्भवं) **कतूत** (अनुगम्येत) **देन्त** (त्वया) । **अपन्** (यतः) **व्नं** (शक्नोति) **इकानुलुं** (एतदुद्धर्तुं) **सकें लर** (शोकात्) । **तुमुलक**[6] (रक्षेत्) **सकें**[7] **नरकलोक** (नरकलोकात्) ॥

Even though it be not possible to follow the whole road trodden by good men, let one go a short distance. While on the road one will not come to grief.

---

१. ग च छ—अनुगन्तं ।
२. क—स ।
३-३. क—कतुह्वन्पन, छ—कतुह्वन्यपन ।
४. ख ग च छ ज—क्वेःन्य । (सदण्डः) ।
५. क नास्ति ।
६. क—तुमुलकं ।
७. क नास्ति, च—त सकें ।

[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

न केवलं जनस्यास्य साधुर्भवति सम्मतः[1] ।
पुरुषं वृत्तसम्पन्नमात्मापि बहु मन्यते ॥ ३१८ ॥

लवन् वनेः (अन्यच्च) **तन्** (न) **केवल** (केवलं) **व्वं** (जनाः) । **मुवः**[2] (अपि तु) **क्तिकं व्वं**[3] (वयं) **मासिः** (स्निह्यामः) **रिं**[4] **व्वं**[5] **साधु** (साधौ नरे) । **सं ह्यं आत्मा** (आत्मा) **तुवि** (अपि) **मासिः** (स्निह्यति) **सिर** (एषः) । **इरिकं**[6] **व्वं** (नरेषु) **शुद्धशील** (शुद्धशीलेषु) । **मासिः** (स्निह्यति) **मावक्** (आत्मानं) **मर कसङ्गःहनिक** (इति मन्यते) ॥

A saint is not only adored by the people. Even the self has respect for high conduct.

---

१. क ख च छ ज—सन्मतः ।
२. क—वनः ।
३. क ख ग ज नास्ति ।

४. ख ग ज—रि । ५. च छ—सं । ६. च—इकं ।

ᬆᬃᬬ᭄ᬬᬯᬺᬢ᭄ᬢᬫᬶᬤᬂ ᬯᬺᬢ᭄ᬢᬫᬶᬢᬶ ᬯᬶᬚ᭄ᬜᬵᬬ ᬰᬵᬰ᭄ᬯᬢᬫ᭄ ᭞
ᬲᬦ᭄ᬢᬄ ᬧᬭᬵᬃᬣᬂ ᬓᬸᬃᬯ᭄ᬯᬵᬡᬵ ᬦᬵᬯᬾᬓ᭄ᬱᬦ᭄ᬢᬾ ᬧ᭄ᬭᬢᬶᬓ᭄ᬭᬶᬬᬵᬫ᭄ ᭟ ᭓᭑᭙ ᭟

ᬢᬵᬢᬦ᭄ ᬧᬓᬦᬶᬫᬶᬢ᭄ᬢ ᬳ᭄ᬬᬦᬶᬭ ᬭᬶ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬸᬧᬓᬵᬭ ᬲᬂ ᬲᬚ᭄ᬚᬦ ᭞ ᬅᬃᬕ᭄ᬕᬯᬬᬓᭂᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬓᬧᬭᬵᬃᬣᬦ᭄ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬯᬶᬯᬾᬓ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᬲᬂ ᬲᬵᬥᬸ ᬢ ᬧ᭄ᬯ ᬇᬓᬶ ᭞ ᬫᬃᬬ᭄ᬬᬵᬤᬵ ᬲᬂ ᬫᬳᬵᬧᬸᬭᬸᬱ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬚᬸᬕ ᬯᬶᬯᬾᬓ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬢᬃ ᬧ᭄ᬭᬾᬓ᭄ᬱᬓ ᬭᬶ ᬨᬮ ᭟

आर्य्यवृत्तमिदं वृत्तमिति विज्ञाय शाश्वतम् ।
सन्तः परार्थं कुर्व्वाणा नावेक्षन्ते[1] प्रतिक्रियाम् ॥ ३१९ ॥

तातन् (नैव) **पकनिमित्त** (निमित्तं कुर्वन्ति) **ह्यनिर** (स्वकामं) **रिं प्रत्युपकार** (प्रत्युपकाराय) **सं सज्जन** (सज्जनाः) । **अर्ग्गवयकॅन्** (यत् कुर्वन्ति) **इकं कपरार्थन्** (परार्थं) । [2]**कुनं** (अथ) **विवेक निर** (तद्विवेकः) ।[2] **प्रवृत्ति** (प्रवृत्तिः) **सं साधु** (साधोः) [3]**त प्व**[3] **इकि** (अथैषा) । **मर्य्यादा** (मर्यादा) **सं महापुरुष** (महापुरुषस्य) । **मङ्कन** (एवं) **जुग** (हि) **विवेक निर** (तद्विवेकः) । **तर्** (न) **प्रेक्षक** (प्रेक्षकः) **रिं फल** (फलेषु) ॥

This is the eternal way chosen by noble souls. Knowing this, good people do not look for reward in serving others.

MBh.3.281.48. a) K1.2 support our आर्यवृत्तं, other mss. mostly आर्यजुष्टं, which may suggest emending आर्यवृत्तं to आर्यवृतं.

१. क ख च—नापेक्षन्ते, छ ज—नपेक्षन्ते ।

२-२. ग नास्ति ।

३-३. क—कप्व ।

ᬯᬺᬢ᭄ᬢᬂ ᬬᬢ᭄ᬦᬾᬦ ᬲᬂᬭᬓ᭄ᬱᬾᬤ᭄ ᬯᬶᬢ᭄ᬢᬫᬾᬢᬶ ᬘ ᬬᬵᬢᬶ ᬘ ᭞
ᬅᬓ᭄ᬱᬷᬡᭀ ᬯᬶᬢ᭄ᬢᬢᬄ ᬓ᭄ᬱᬷᬡᭀ ᬯᬺᬢ᭄ᬢᬢᬲ᭄ᬢᬸ ᬳᬢᭀ ᬳᬢᬄ ᭟ ᭓᭒᭐ ᭟

ᬲᬂᬓ᭄ᬱᬾᬧᬦ᭄ᬬ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᬲᬂ ᬲᬚ᭄ᬚᬦ ᬦᬵᬳᬦ᭄ ᬓᬵᬬᬢ᭄ᬦᬵᬓ᭄ᬦ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬬᬤᬵᬳᬶ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬬᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᬓᬸᬦ ᬦᬵᬳᬦ᭄ ᭞ ᬳᬶᬮᬂ ᬬᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬳ᭄ᬦ ᬲᬾᬫᬧᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬢ᭄ᬬ ᬓᬶᬦᬬᬢ᭄ᬦᬵᬓᬾᬦ᭄ ᭞ ᬮᬧᬦ᭄ ᬢ ᬧᬵᬬᬄ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬲᬶ ᬢᬦ᭄ ᬧᬬᬵᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶᬦ᭄ ᬯᬶᬓᬾ ᬓᬵᬲ᭄ᬬᬲᬶᬄ ᬫᬢᬓ᭄ᬬ ᭞ ᬬᬓ᭄ᬬᬯᬶᬦ᭄

[illegible]

वृत्तं यत्नेन संरक्ष्यं वित्तमेति[1] च याति च ।
अक्षीणो वित्ततः क्षीणो वृत्ततस्तु हतो हतः ॥ ३२० ॥

संक्षेपन्य[2] (अस्य संक्षेपः) **प्रवृत्ति** (प्रवृत्तिः) **सं सज्जन** (सज्जनस्य) **रक्षान्** (संरक्ष्या) **कयत्नाक्न** (यत्नेन) । **कुनं** (परं) **इकं** (यद्) **धनादि** (धनादि) । **तन्** (न) **युक्ति** (युक्तं) **इक** (तद्) **रक्षान्** (रक्षितुं) । **अपन्** (यस्मात्) **लुङ्ह त्क** (याति आयाति) **स्वभावन्य** (इति तत्स्वभावः) । **तन्** (न) **क्न** (युक्तं) **किनयत्नाकॅन्** (यतितुं) । **लवन्** (अथ) **त वनेः** (चान्यत्) । **तन्** (न) **सि तन् पडाङिनक्**[3] (असुखकरणं) **तिकं कास्यसिः** (दयनीयेषु) **ङरन्य** (नाम) । **यद्यपिन्** (यद्यपि) **दरिद्र** (दरिद्रः) **तुवि** (अपि) । **यन्** (यदा) **सुगिः** (धनी) **रिं कसुशीलन्** (सुशीले) । **प्रसिद्ध** (नूनं) **सुगिः** (धनी) **ङरनिक** (नाम) । **मोन्** (यदि) **सुगिः** (धनी) **रिं धन** (धने) । **यन्** (परं) **दुश्शील**[4] (दुश्शीलः) । **दरिद्र** (दरिद्रः) **ङरनिक** (तन्नाम) । **प्रसिद्ध** (सत्यं) **निं माति** (मृतः) **इक** (सः) ॥

Strain to guard your conduct. Money comes and goes. Loss of money is not the loss of soul. Loss of conduct is devastating.

---

[1] ख ग च छ ज—चित्त° ।
[2] ख च ज—ˊन्य । (सदण्डः) ।
[3] पड-अं-इनक् । इनक् happy. क—पडनक् ।
[4] ख—वुश्शील, छ—वुशील ।

ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬳᬂ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬯᭂᬓ᭄ᬱᬾᬢ ᬳ᭄ᬬᬵᬢ᭄ᬫᬦᭀ ᬯᬺᬢ᭄ᬢᬫᬵᬢ᭄ᬫᬦᬵ ᭞
ᬓᬶᬦ᭄ᬦᬸ ᬫᬾ ᬧᬰᬸᬪᬶᬲ᭄ᬢᬸᬮ᭄ᬬᬂ ᬓᬶᬫᬸ ᬲᬢ᭄ᬧᬸᬭᬸᬱᬿᬄ ᬲᬫᬫ᭄ ᭟ ᭓᭒᭑ ᭟

[illegible]

प्रत्यहं प्रत्यवेक्षेत ह्यात्मनो वृत्तमात्मना ।
किन्नु मे पशुभिस्तुल्यं किमु[1] सत्पुरुषैः समम् ॥ ३२१ ॥

मतंन्यन् (अतः) **हय्व**[2] (न स्यात्) **तन्पविवेक** (अविवेकी) । **अवक्त त प्व** (स्वात्मा) **उमङॅनङॅन** (प्रत्यवेक्षेत) **उलःन्यावक्त** (स्वात्मवृत्तं) **सारिसारि** (प्रत्यहं) । **लिङन्त** (वचनं तव) । **सलः** (दुष्टं) **करिकि** (एतद्) **उलःत** (कृतं तव) ।[3] **युक्ति** (युक्तं) **करिक** (अपरं) । **पड** (समं) **लवन् पशु** (पशुभिः) **करिकि** (अन्यद्) **त** (अथ) **मङ्के** (इह) । **पड** (समं) **लवन् सं पण्डित** (पण्डितैः) **कुनं** (च) । **देनिकि** (या) **प्रवृत्तिन्त** (प्रवृत्तिस्तव) । **मङ्कन** (एवं) **लिङन्त** (विचारस्ते) **सारिसारिन्**[4] (प्रत्यहं) **यत्नातुतुर** (यतेथा विचारणं) **रि प्रवृत्तिन्त** (आत्मप्रवृत्तौ) ॥

Let one examine his conduct each day—which of my actions has been beastly and which one saintly.

---

१. ख ग च छ ज—किन्तु । ३. ख नास्ति । सारिसारिन् । (सदण्डः) ।
२. च छ—हयो । ४. च छ—सारिसारि ।, ग—

ᬓᬃᬢ᭄ᬢ ᬓᬵᬭᬬᬶᬢᬵ ᬘᬿᬯ ᬬᬰ᭄ᬘᬿᬯᬫᬦᬸᬫᬦ᭄ᬬᬢᬾ ᭞
ᬰᬸᬪᬂ ᬯᬵ ᬬᬤᬶ ᬯᬵ ᬧᬵᬧᬂ ᬢᬾᬱᬵᬫᬧᬶ ᬲᬫᬂ ᬨᬮᬫ᭄ ᭟ ᭓᭒᭒ ᭟

ᬲᬫᬗ᭄ᬓᬾ ᬢᬂ ᬅᬫᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬓᬃᬫ᭄ᬫᬨᬮ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬫᬕᬯᬾ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬫᬓᭀᬦ᭄ ᬅᬕᬯᬬ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬫᬗᬦᬸᬫᬢ ᭞ ᬫᬂᬬᬸᬓ᭄ᬢ᭄ᬬᬦᬶ ᭞ ᬇᬓ ᬢ ᬓᬢ᭄ᬮᬸ ᭞ ᬧᬟ ᬇᬓ ᬫᬫᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬓᬃᬫ᭄ᬫᬨᬮ ᭞ ᬲᬮ᭄ᬯᬶᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬳᬮ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬳᬬᬸ ᭟

कर्त्ता कारयिता चैव यश्चैवमनुमन्यते ।
शुभं वा यदि वा पापं तेषामपि समं फलम् ॥ ३२२ ॥

समङ्के (अथ) **तं** (ते) **अमुक्ति** (भुञ्जते) **कर्म्मफल** (कर्मफलं) । **इकं** (यः) **मगवे** (करोति) । **इकं**[1] (यः) **मकोन्** (आदिशति) **अगवय**[2] (कर्तुं) । **इकं** (यः) **मङनुमत** (अनुमन्यते) ।[3] **मंयुक्तयनि**[4] (युक्तमिति कथयति) । **इक** (ते) **त** (अथ) **कत्लु** (त्रयः) । **पड** (समाः) **इक** (ते) **ममुक्ति** (भुञ्जते) **कर्म्मफल** (कर्मफलं) । **सल्विरन्य** (समं) । **यन्** (वा) **हल** (अशुभं) । **यन्** (वा) **हयु** (शुभं) ॥

The doer, the instigator, the approver, the three sharethe fruit equally, whether the action be meritorious or sinful.

---

१. क—इक । २. क—मगवय । ३. च छ नास्ति । ४. ज—मयुवत्यानि ।

ᬦ ᬧᬵᬧᬾ ᬧ᭄ᬭᬢᬶ ᬧᬵᬧᬄ ᬲ᭄ᬬᬵᬢ᭄ ᬲᬵᬥᬸᬭᬾᬯ ᬲᬤᬵ ᬪᬯᬾᬢ᭄ ᭞
ᬆᬢ᭄ᬫᬦᬿᬯ ᬳᬢᬄ ᬧᬵᬧᭀ ᬬᬄ ᬧᬵᬧᬂ ᬓᬃᬢᬸᬫᬶᬘ᭄ᬙᬢᬶ ᭟ ᭓᭒᭓ ᭟

ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᬢᬶᬓᬂ ᬧ᭄ᬭᬶᬳᬾᬦ᭄ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬧᬵᬧᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᬉᬮᬳᬦ᭄ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬭᬶ ᬓᬶᬢ ᭞ ᬉᬮᬄ ᬲᬂ ᬲᬵᬥᬸ ᬚᬸᬕ ᬧᬫᬮᬾᬲᬦ᭄ᬢ ᭞ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬅᬫᬮᬾᬲ᭄ ᬭᬶ ᬧᬵᬧᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬳ᭄ᬬᬸᬦ᭄ ᬕᬸᬫᬯᬬᬵ ᬓᬧᬵᬧᬦ᭄ ᭞ ᬧᬵᬯᬓ᭄ ᬦᬶ ᬧᬵᬧ ᬇᬓ ᭞ ᬳᬶᬮᬂ ᬤᬾᬦ᭄ᬬᬵᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬇᬓ ᬧ᭄ᬯ ᬢᬦ᭄ ᬮᬾᬦ᭄ ᬫᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬨᬮ ᬦᬶᬓᬂ ᬅᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᬕᬶᬦᬯᬬᬦ᭄ᬬ ᭟

न पापे प्रति पापः स्यात् साधुरेव सदा भवेत् ।
आत्मनैव हतः पापो यः पापं कर्तुमिच्छति[1] ॥ ३२३ ॥

मतंन्यन् (अत:) **शुभकर्म्म** (शुभकर्म) **तिकं[2] प्रिहॅन्** (यतस्व)। **यद्यपिन्** (यद्यपि) **पापकर्म्म** (पापकर्म) **उलहन्** (कृतं) **इं व्वं** (नरै:) **रि कित** (त्वां प्रति)। **उलः** (वृत्तं) **सं[3] साधु** (साधो:) **जुग** (एव) **पमलृसन्त** (प्रतिकरणीयं त्वया)। **हय्व** (न) **अमलृस्** (प्रतिकुर्या:) **रि पापकर्म्म** (पापकर्मसु)। **अपन् इकं** (य:) **व्वं** (नर:) **मह्युन्[4]** (ईहते) **गुमवयं[5]** (कर्तुं) **कपापन्** (पापं)। **पावक् नि पाप** (पापात्मा) **इक** (स:)। **हिलं** (नाशित:) **देन्यावक्न्य** (तेन स्वात्मा)। **इक** (स:) **प्व[6]** (हि) **तन् लेन्** (नान्य:) **मुक्ति** (भुंक्ते) **फल** (फलं) **निकं अशुभकर्म्म** (अशुभकर्मणां) **गिनवयन्य[7]** (स्वकृतानां) ॥

Do not react to evil with evil. Be always saintly. The sinner, desiring to do evil, kills himself.

MBh.3.198.43. a) Our पापे is supported by K3 B Dc Dn D6, other mss. पापं.

[1] च छ—अर्थमिच्चन्ति।

[2] ख—तिका।

[3] क नास्ति।

[4] क ख—हह्युन्, ग—अह्युन, ज—अह्युन्।

[5] क—गुमवय।

[6] क—प।

[7] क ख ग ज—गिनवय्न्य।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭓᭒᭔ ᭟

ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬳᬬ᭄ᬯ [illegible]

[illegible] ।
[illegible] ।
[illegible] ।
[illegible] ॥

आरोप्यते शिला शैले क्लेशेन महता यथा ।
पात्यते च सुखेनाधस्तथात्मा[1] पुण्यपापयोः ॥ ३२४ ॥

मतंन्यन् (अतः) **हय्व** (न) **तन्** (न) **यत्ना** (यत्नं कुर्यात्) । **रक्षान्** (रक्ष्येत) **कयत्नाक्न** (यत्नः क्रियेत) **कतॅम्वन्** (उपलभ्येत) **इंकि**[2] **सि ददि व्वं**[3] (मानुष्यं) **देन्त**[4] (त्वया) । **सकारणन्यन्** (सर्वं कारणं तस्य) **अॅन्तस** (यत् तरेत्) **मिण्डुहुर**[5] (उन्मज्जेत्) **मुवः** (पुनः) । **त** (अथ) **प्व गवयक्न** (तत्सर्वं कुर्यात्) । **अपन्** (यतः) **अत्यन्त** (अत्यन्तं) **इवॅः** (दौष्कर्यं) **निं ममिण्डुहुरकॅन्**[5] (उन्मज्जनस्य) । **कुनं** (अथ) **यन्** (यद्) **पमिङ्गोरक्न**[6] (पातयेत्) । **एमन्** (सुकरं) **इक** (तत्) । **तोनॅन्त** (द्रष्टव्यं त्वया) । **नां** (विद्यते,=हन अं) **वुङ्कल्** (शिला) । **पिंरुहुरक्न**[7] (आरोपयेत्) **य्यंग्र** (अग्रे) **निं वुकिर्** (पर्वतस्य) । **अन्तुक्** (परिणामः) **निं**[8] **परिक्लेश** (परिक्लेशस्य) **इक** (तत्) । **कुनं** (परं) **यन्** (यद्) **तिबाक्न** (पातयेत्) **इक** (तां) । **तन्** (न) **केवॅहन्**[9] (क्लिश्यति) **ड्वं**[10] (नरः) **इरिक** (तत्र) ॥

It is a great strain to take a rock up the hill. It is easy to fell it down. So it is with one's soul in regard to merit and evil.

---

[1] ख—सुकेदान° ।

[2] च छ—इकि ।

[3] ख ग च छ ज नास्ति ।

[4] छ—देन्य ।

[5] डुहुर्=रुहुर्=लुहुर् high— पिण्डुहुर्, ममिण्डुहुरकॅन् cause to emerge.

[6] क—ममिङ्गोरक्न । √पिङ्गोर् ।

[7] क—पिण्डु°, च छ—पि° । पिंरुहुर् high.

[8] क—रिं ।

[9] ज—केवॅःहन् ।

[10] च छ—वं ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ।

[illegible]

[illegible]

दिवं स्पृशति भूमिं च शब्दः पुण्यस्य कर्म्मणः ।
यावत् स शब्दो भवति तावत् पुरुष उच्यते ॥ ३२५ ॥

अपन् इकं (यत्) **शुभकर्म्म** (शुभकर्म) **ङरन्य** (नाम) । **त्क**[1] (गच्छति यावत्) **रिं**[2] **स्वर्ग्गलोक** (स्वर्गलोकं) **कोचपन्य**[3] (तत्कीर्त्तिः) । **ङुनिवेः** (विशेषतः) **रिं पृथ्वीतल**[4] (पृथ्वीतले) । **य इक कीर्त्ति** (कीर्त्तिः) **ङरनिक**[5] (नाम) ।[6] **पोचपन्** (कीर्त्यंत इति) ।[6] **मकनिमित्तं** (निमित्तं कृत्वा) **गवे** (कर्म) **रहयु**[7] (शुभं) । **सलवस्न्यन्** (सुदीर्घकालं) **कोचप्** (कीर्त्यते) ।[8] **समङ्कन** (एवं) **इकं**[9] (यः) **मगवे** (करोति) । **अन्** (सः) **व्वं** (नरः) **ङरन्य** (नाम) ॥

The echo of holy action touches earth and heaven. As long as this echo resounds, so long is man a man.

MBh.3.191·21, 297.63.

d) In 3.191.21 S reads तावत्स्वर्गे महीयते, N as above.

१. ज—त त्क ।

२. ख—रि ।

३. क—कोचपनिका ।

४. क—पृतिवीतल ।

५. क—ङरन्य ।

६-६. ख नास्ति ।

७. ग—हयु ।

८. ख नास्ति ।

९. च छ—इक ।

[illegible]

[illegible]

कीर्त्तिर्हि पुरुषं लोके सञ्जीवयति मातृवत् ।
अकीर्त्तिर्ज्जीवितं हन्ति जीवतोऽपि[1] शरीरिणः ॥ ३२६ ॥

इक (या) **तं कीर्त्ति** (कीर्त्तिः) । **साक्षात्** (साक्षात्) **इबु** (माता) **जुग** (हि) **य** (सा) । [2]**रि कप्व** (सर्वान्) **अहुरिपि**[2] (संजीवयति) । **यद्यपिन्** (यद्यपि) **लीन** (लीनः, मृतः) **इकं** (यः) **मकीर्त्ति**[3] **य**[4] (कीर्त्तिमान्) । **महुरिप्**[5] (जीवति) **जुग**[6] (एव) **इकान्**[7] (सः) **मङ्कन** (एवं) । **रि तन् हिलं** (अनाशे) **निं**[8] **कीर्त्तिन्य**[9] (तत्कीर्त्तेः) । **कुनं** (परं) **इकं**[10] **सि** (यत्) **दुर्य्यश** (दुर्यशस्त्वं) । **ब्यक्त** (व्यक्तं) **मृत्यु** (मृत्युः) **इक** (तद्) । **अपन् यद्यपिन्** (यद्यपि) **अहुरिप** (जीवेत्) **इक** (सः) ।[11] **मककदुर्य्यशन्य** (दुर्यशस्त्वं तस्य) । **यन्** (यदा) **कोचप्** (कीर्त्यते) **इक**[12] **कदुर्य्यशन्य**[13] (तस्य दुर्यशः) **माति** (मृतः) [14]**ङरन्य** (नाम) **इक**[14] (सः) ॥

Like a mother, fame bestows life. Infamy, on the other hand, destroys life, even while the body lives.

MBh.3.284.32 (as above).

[1]. क ख ग च छ ज—जीवितोपि ।

[2-2]. क—रिं कप्वांहु°, ग—रि कम्वंहु°, च छ—रि काप्वहु°, ज—रि कप्वांहुरिपि ।

[3]. क—मककीर्ति ।

[4]. ख नास्ति ।

[5]. क—अहुरिप् ।

[6]. ख ग च छ ज नास्ति ।

[7]. च छ—इका ।

[8]. च—नि ।

[9]. ख—कीर्त्तन्य ।

[10]. ख ग च छ ज—इका ।

[11]. ख ग च छ ज नास्ति ।

[12]. क—हिकं ।

[13]. क—कदुर्य्यशन् ।

[14-14]. क ख ग ज—ङरनिका ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ॥

द्रोग्धव्यं[1] **न च मित्रेषु न**[2] **विश्वस्तेषु कर्हिचित्**[3] ।
यस्य चान्नानि भुञ्जीत यत्र च स्यात् प्रतिश्रयः ॥ ३२७ ॥

न्यं[4] (एतत्) **पंरक्ष** (रक्षणं) **कीर्त्ति** (कीर्त्तेः) । **ह्यव** (न) **द्रोहक** (द्रोहकः) **रिं मित्र** (मित्रेषु) ।

द्रोहक (द्रोहकत्वं) ङरन् (नाम) इं मह्युन् (ईहा) रि पात्यनिक (मारणस्य)। हय्व (न) द्रोहक (द्रोहकः स्यात्) रिं कपर्च्चय[५] (प्रत्ययवत्सु)। पर्च्चय[५] (प्रत्ययं कुर्वन्ति) रि[६] कित (अस्मासु) कुनं। रिं[७] पिनङन्त (यस्य भुक्तं) स्कुलन्य (अन्नं)। पमराश्रय[८] (यत्र स्यादाश्रयो वः) कुनँ[९]। अपन् (यतः) कृतघ्न (कृतघ्नत्वं) ङरन् (नाम) इं पाप (पापस्य) निंमङ्कन (ईदृशां)। तन् पूर्व्वऋण (न पूर्वऋणः = कृतघ्नः) ॥

One should never betray friends or those who have put trust in you, neither those whose food you have eaten nor those who have given asylum.

MBh.3.154.13. b) येषां for यस्य (no v.l.)

१. क ख ग च छ ज—द्रोग्धव्य।

२. क—च।

३. ख ग च छ ज—कहिचित्।

४. ख—न्यात्।

५. च नास्ति।

६. क—रिं।

७. ग—रि।

८. क—कुनं ममराश्रयन्त।

९. ख—कुनं।

ᬩ᭄ᬭᬳ᭄ᬫᬖ᭄ᬦᬾ ᬘ ᬲᬸᬭᬵᬧᬾ ᬘ ᬘᭀᬭᬾ ᬪᬕ᭄ᬦᬯ᭄ᬭᬢᬾ ᬰᬞᬾ ᭞
ᬦᬶᬱ᭄ᬓᬺᬢᬶᬃ ᬯᬶᬳᬶᬢᬵ ᬲᬤ᭄ᬪᬶᬄ ᬓᬺᬢᬖ᭄ᬦᬾ ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶ ᬦᬶᬱ᭄ᬓᬺᬢᬶᬄ ᭟ ᭓᭒᭘ ᭟

ᬩ᭄ᬭᬳ᭄ᬫᬖ᭄ᬦ ᬗᬭᬦᬶ ᬫᬫᬢᬶ ᬩ᭄ᬭᬵᬳ᭄ᬫᬡ ᭞ ᬳᬸᬫᬶᬮᬗ᭄ᬓᭂᬦ᭄ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬩ᭄ᬭᬵᬳ᭄ᬫ ᬫᬦ᭄ᬢ᭄ᬭ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬬᬢ᭄ᬦ ᬭᬶ ᬲᬶᬭ ᭞ ᬲᬸᬭᬵᬧ ᬗᬭᬦᬶ ᬫᬗᬶᬦᬸᬫ᭄ ᬫᬤ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬧᬓᬩ᭄ᬭᬢ ᬢᬦ᭄ ᬧᬗᬶᬦᬸᬫ᭄ ᬫᬤ᭄ᬬ ᭞ ᬘᭀᬭ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬪᬕ᭄ᬦᬩ᭄ᬭᬢ ᬗᬭᬦᬶ ᬫᬂᬮᭂᬩᬸᬃ ᬩ᭄ᬭᬢ ᭞ ᬅᬢ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᬕᭀᬂ ᬦᬶ ᬧᬵᬧ ᬦᬶᬓ ᬓᬩᬾᬄ ᭞ ᬢᬦ᭄ᬳᬦ᭄ ᬧᬦᬄᬲᬸᬭᬦᬶᬓ ᬫᬮ᭄ᬓᬲ᭄ ᬳᬦ ᬧ᭄ᬭᬵᬬᬰ᭄ᬘᬶᬢ᭄ᬢ ᬭᬶᬓ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬧᬵᬧ ᬦᬶ ᬓᬺᬢᬖ᭄ᬦ ᭞ ᬢᬦ᭄ᬳᬦ᭄ ᬧᬢᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬦᬶᬓ ᭞ ᬢᬦ᭄ᬳᬦ᭄ ᬓᬧ᭄ᬭᬶ ᬧ᭄ᬭᬵᬬᬰ᭄ᬘᬶᬢ᭄ᬢ ᭟

ब्रह्मघ्ने च सुरापे च चोरे भग्नव्रते शठे।
निष्कृतिर्विहिता[१] सद्भिः कृतघ्ने नास्ति निष्कृतिः ॥ ३२८ ॥

ब्रह्मघ्न (ब्रह्मघ्नत्वं) ङर्नि (नाम) ममाति[२] ब्राह्मण (ब्राह्मणमारणस्य)। हुमिलङ्कॅन् (नाशनं) सं ह्यं ब्राह्म मन्त्र (ब्राह्ममन्त्राणां) कुनं (च)। तन् (न) यत्न (यत्नः) रि सिर (तेषु)। सुराप[३] (सुरापत्वं) ङर्नि (नाम) मङिनुम् मद्य (मद्यपानस्य)। अन् (यदि) पकब्रत[४] (व्रती) तन् (न) पङिनुम् (पिबति) मद्य (मद्यं)। चोर (चौरः) कुनं (च)। भग्नब्रत (भग्नव्रतत्वं) ङर्नि (नाम) मंलूबुर् ब्रत (व्रतभङ्गस्य)। अत्यन्त (अत्यन्तं) गों (महत्त्वं) निं[५] पाप निक (तत्पापानां) कबेः (सर्वेषां)।

तथापिन् (तथापि) **मङ्कन** (एवं) **हन** (विद्यते) **पत्रायश्चित्त** (प्रायश्चित्तं) **इरिक**[६] (तेषां)। **कुनं** (परं) **पाप** (पापं) **निं कृतघ्न** (कृतघ्नतायाः) । **तन् पतम्बानिक** (अनौषधं तद्) । **तन् कव्नं** (अशक्यं) **पिन्रायश्चित्त** (प्रायश्चित्तकरणं) ॥

There is atonement for killing a brāhmaṇa, for drinking spirituous liquors, thievery, breaking vows and wickedness, but none for ingratitude.

MBh.12.263.11. b) Our चोरे is supported by a large number of mss., v.l. चौरे.

All lontars spell व्रत with व्र°. Our शठे is supported only by Ds, others तथा.

Cf. also MBh.12.166. 24.

१. क—°विहत, ख ग—°विस्क्रता, च ज—°विस्क्रत, छ—°विस्क्रत ।

२. क—अमनि ।

३. च छ—सुर ।

४. क—पकब्रतं ।

५. ख—नि ।

६. छ—इरिकं ।

ᬦᬭᬓᬵᬥ᭄ᬬᬸᬱᬶᬢᬄ ᬧᬦ᭄ᬣᬵ ᬕᬦ᭄ᬢᬯ᭄ᬬᬲ᭄ᬢᬾᬦ ᬤᬵᬭᬸᬡᬄ ᭞
ᬅᬧᬵᬧᬾᬧᬵᬧᬳᬺᬤᬬᬾ ᬬᬄ ᬧᬵᬧᬫᬦᬸᬢᬶᬱ᭄ᬞᬢᬶ ᭟ ᭓᭒᭙ ᭟

ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬧᬧᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶ ᭞ ᬅᬳ᭄ᬬᬸᬦ᭄ ᬕᬸᬫᬯᬬᬓ᭄ᬦ ᬉᬮᬄ ᬧᬧ ᭞ ᬇᬭᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ
ᬦᬶᬃᬫ᭄ᬫᬮᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶ ᭞ ᬧᬶᬲᬦᬶᬗᬸᬦ᭄ ᬅᬳ᭄ᬬᬸᬦ ᬭᬶ ᬓᬕᬯᬬᬦ᭄ ᬇᬂ ᬉᬮᬄ ᬧᬧ ᭞ ᬇᬓ ᬢ ᬯ᭄ᬯᬂ
ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬓᬓ᭄ᬭᬲᬹᬲ᭄ ᭞ ᬮ᭄ᬯᬶᬃ ᬦᬶᬓᬂ ᬳ᭄ᬦᬸ ᬢ᭄ᬓ ᬭᬶᬂ ᬦᬶᬭᬬ ᭞ ᬢᬶᬦᬹᬢ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬤ᭄ᬮᬳ ᭟

नरकाध्युषितः पन्था गन्तव्यस्तेन दारुणः ।
अपापेऽपापहृदये यः पापमनुतिष्ठति ॥ ३२९ ॥

इकं (यः) **व्वं** (नरः) **पापबुद्धि** (पापबुद्धिः) । **अह्युन्** (ईहते) । **गुमवयक्नं**[१] (कर्तुं) **उलः पाप**[२] (पापवृत्तं) । **इरिकं व्वं** (जनेषु) **निर्म्मलबुद्धि** (निर्मलबुद्धिषु) । **पिसनिङुन्** (कथं नु) **अह्युन** (ईहेरन्) **रि कगवयन्** (करणे) **इं उलः पाप** (पापवृत्तस्य) । **इक तं**[३] (यः) **व्वं** (पुरुषः) **मङ्कन क्रमन्य** (एवंक्रमः) । **नियत** (नियतं) **कक्रसूस्** (भयावहः) । **ल्विर् निकं ह्नु** (मार्गः) **त्क रिं निरय** (निरयगामी) । **तिनूत्न्य** (अनुगम्यते) **दलाह** (परत्र) ॥

He, who does evil to an innocent and guileless soul, travels the hard path infested by hell.

---

१. ग—मगवयक्न ।

२. ख—सलः ।

३. छ—त ।

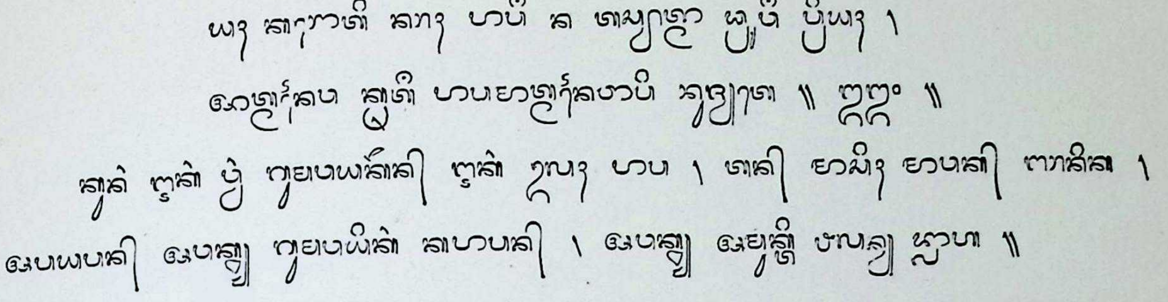

यः करोति नरः पापं न तस्यात्मा ध्रुवं प्रियः ।
आत्मनेव कृतं [1]पापमात्मनैवापि भुज्यते[1] ॥ ३३० ॥

कुनं इकं (यः) **व्वं**[2] (नरः) **गुमवयकॅन्** (करोति) **इकं उलः पाप** (पापकर्माणि)। **तन्** (न) **मासिः** (स्निह्यति) **मावक्** (आत्मानं) **ङरनिक**[3] (नाम सः)। **अपयपन्** (यतः) **अववक्य** (स्वात्मना) **गुमवय्** (करोति) **इकं** (यद्) **कपापन्**[4] (पापं)। **अववक्य** (आत्मा) **अनुक्ति** (भुंक्ते) **फलन्य** (तत्फलं) **द्लाह** (परत्र) ॥

A sinner cannot be said to love his soul. The sin that he commits has to be paid for by him.

१-१. क—पापमतमनैवोपभुज्येते। २. क न।स्ति। ३. क—ङरन्य। ४. छ—पापन्।

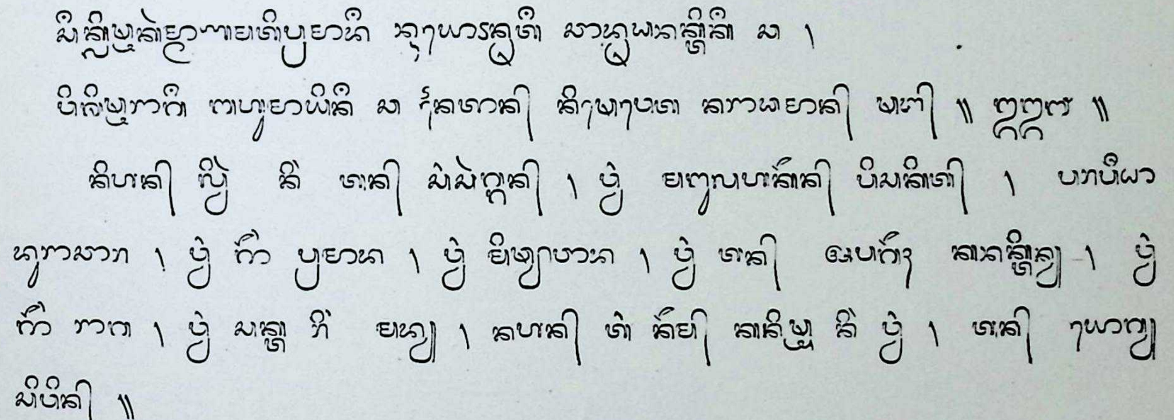

संक्लिष्टकर्म्माणमतिप्रमादं भूयोऽनृतं चादृढभक्तिकं च ।
विशिष्टरागं बहुमायिनं च नैतान् निषेवेत नराधमान् षट् ॥ ३३१ ॥

निहन् (एते) **ल्विर्** (विधाः) **निं तन्** (न) **संसर्गन्** (संसृज्याः)। **व्वं** (नरः) **मङुलहकॅन्**

(आचरति) **पिसकित्**[1] (संक्लिष्टकर्म)। **परपीडा** (परपीडां) **दुराचार** (दुराचारं)। **व्वं** (नरः) **गॉं प्रमाद** (अतिप्रमादः)। [2]**व्वं** (नरः) **मिथ्यावाद** (मिथ्यावादी)।[2] **व्वं** (नरः) **तन्** (न) **अपगॅः** (दृढा) **कभक्तिन्य** (भक्तिर्यस्य)। **व्वं** (नरः) **गॉं राग** (विशिष्टरागः)। **व्वं** (नरः) **सक्त** (सक्तः) **रिं मद्य** (मद्ये)। **नहन्** (इत्येते) **तं**[3] (अथ) **नॅम्** (षट्) **कनिष्ठ** (कनिष्ठाः, अधमाः) **निं व्वं** (नराणां)। [4]**तन्** (न) **योग्य** (योग्याः) **सिविन्**[4] (सेवितुं) ॥

One should not associate or serve six types of mean persons, viz., those who oppress others, those who are negligent and generally untrue, unfaithful, too much biased or enormously crafty.

MBh.5.37.33. a) Some N mss. संश्लिष्टकर्माणम्.

Our अतिप्रमादं is supported by B3.4 Dn2 D5. 6.9 T G1.2.5. G3.4 M °प्रमादिनं.

b) Our भूयोऽनृतं is not found in Poona mss. K4 D3.4 S(except T2) come closest to it and read बह्वानृतं (K4 °शिनं). N majority reading is नित्यानृतं.

c) Our विशिष्टरागं is unique. Poona readings are विकृष्ट°, निकृष्ट° and विसृष्ट°.

Our °मायिनं is also unique. Poona readings are बहुमानिनं, पटुमानिनं and बहुभाषिणं.

d) Poona अप्येतान्न सेवेत. Our नैतान् निषेवेत is supported by K1.4.

१. क—पिसॅकित्।
२-२. क ग नास्ति।
३. च छ—त।
४-४. ज—तय्योग सिवि।

[illegible]

[illegible]

असन्त्यागात् पापकृतामपापान्[1] तुल्यो दोषः स्पृशते मिश्रभावात्।
शुष्केणार्द्रं दह्यते मिश्रभावात् तस्मात् पापैः सह संधिं न कुर्य्यात् ॥ ३३२ ॥

अपन् इकं[२] (यः) **व्वं**[3] (नरः) **यन्**[४] **पसंसर्ग** (संसर्गवान्) **लवन्** (सह) **व्वं** (नरैः) **पापकर्म्म** (पापकर्मभिः)। **कहवा** (कृष्यते) **जुग** (हि) **य देनि**[५] (सः) **दोष** (दोषैः) **निकं पापकर्म्म** (पापकर्मणां)। **कद्यङ्ग** (यथा) **नि तहॅन्** (काष्ठं) **अहुरिप्** (जीवितं, आर्द्रं)। **मिलु** (अनुगच्छति) **ग्सॅं** (दाहं) **यन्** (यदा) **पमिश्र** (मिश्रं) **लवन् तहॅन्** (काष्ठेन) **अंकि** (शुष्केण)। **मतंन्यन्** (अतः) **तन्पसहाय** (असहायः)। **तन्पमित्रा** (अमित्रः स्यात्) **लवन्**[४] (सह) **व्वं पापकर्म्म** (पापकर्मभिः) **जुग** (हि) **ङ्वं** (नरः)॥

MBh.5.34.67 (cf. 12 74.23). b) Our दोषः is replaced by दण्डः (without v.l. in 5.34.67). But in 12.74.23 K1 shows the word दण्ड (तुल्ये दण्डा स्पृश्यते मिथ्यभावात्).

१. क—अपप, ख ग—अपापन्, च छ—अपाप, ज—अपपन्।

२. ग—इका।

३. ख—व्वं। (सदण्डः)।

४. क नास्ति।

५. क—देनि।

ᬯᬃᬚ᭄ᬚᬦᬷᬬᭀ ᬫᬢᬶᬫᬢᬵ ᬤᬸᬃᬚ᭄ᬚᬦᬄ ᬲᬦ᭄ᬥᬶᬯᬿᬭᬬᭀᬄ ᭞
ᬰ᭄ᬯᬵ ᬪᬯᬢ᭄ᬬᬸᬧᬖᬵᬢᬵᬬ ᬮᬮᬦ᭄ᬦᬧᬶ ᬤᬰᬦ᭄ᬦᬧᬶ ᭟ ᭓᭓᭓ ᭟

ᬲᬗ᭄ᬓ᭄ᬱᬾᬧᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬲᬫᬶᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬢᬸᬓᬃ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬮᬯᬦ᭄ ᬤᬸᬃᬚ᭄ᬚᬦ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬬᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬤᬶᬮᬢᭂᬦ᭄ ᬇᬂ ᬅᬲᬸ ᭞ ᬓᬸᬦᬶᬯᬾᬄ ᬬᬦ᭄ ᬲᬳᬸᬢᬦ᭄ᬬ ᭟

वर्ज्जनीयो मतिमता दुर्ज्जनः सन्धिवैरयोः।
श्वा भवत्युपघाताय ललन्नपि दशन्नपि[१] **॥ ३३३ ॥**

संक्षेपन्य (तत्संक्षेपः)। [२]**तन्** (न) **समित्र** (मैत्रीं कुर्यात्)।[२] **तन्** (न) **पतुकर** (वैरं कुर्यात्) **ङ्वं** (नरः) **लवन्** (सह) **दुर्ज्जन** (दुर्जनैः)। **अप[न्]** (यतः) **तन्** (न) **युक्ति** (युक्तं यत्) **ङ्वं** (पुरुषः) **दिलतॅन्** (लिह्येत) **इं असु** (शुना)। **ङुनिवेः** (कथं नु) **यन्** (यदि) **सहुतन्य** (दश्यते तेन)॥

A wise man should avoid the wicked in both peace and fight. A dog, whether he licks (in love) or bites (in anger) is liable to convey infection.

---

१. च—भषनपि।

२-२. क नास्ति।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭓᭓᭔ ᭟

ᬇᬓ ᬢᬂ ᬤᬸᬃᬚ᭄ᬚᬦ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬳᬶ ᬮᬯᬦ᭄ ᬯᬶ ᬇᬓ᭞ ᬭᬹᬧ ᬦᬶᬂ ᬯᬂ ᬢᬫ᭄ᬩ ᬇᬭᬶᬓ᭞ ᬉᬧᬬᬦ᭄ ᬭᬶᬂ ᬢᬦ᭄ ᬧᬫᬸᬳᬭᬦ᭄ᬬ ᬳᬮ᭞ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬇᬭᬶᬓᬂ ᬯᬶ᭞ ᬧᬶᬮᬶᬄ ᬢᬭᬸᬫ᭄ᬧᬄ᭞ ᬧᬶᬮᬶᬄ ᬲᬶᬗ᭄ᬕᬄᬳᬦ ᬬ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬤᬸᬃᬚ᭄ᬚᬦ᭞ ᬧᬶᬮᬶᬄ ᬢᬸᬫᬸᬗ᭄ᬓᬸᬮ ᬫᬶᬂᬳᬬ᭞ ᬧᬶᬮᬶᬄ ᬤᭀᬳᬦ ᬓᬸᬦᬂ᭞ ᬦᬳᬦ᭄ ᬢᬂ ᬉᬧᬬ ᬯᬂ ᬇᬭᬶᬓ ᬓᬮᬶᬄ᭟

कण्टकानां खलानां च द्विविधैव[1] प्रतिक्रिया।
उपानन्मुखभङ्गो वा दूरतो वा विवर्ज्जनम् ॥ ३३४ ॥

इक (यः) **तं** (अथ) **दुर्ज्जन** (दुर्जनः)। **तन् पहि** (अभेदः) **लवन्**[2] **वि** (कण्टकेन) **इक** (तस्य)। **रूप निं वं** (द्वे) **तम्ब** (औषधे) **इरिक**[3] (तयोः)। [4]**उपायन् रिं**[4] (उपायौ) **तन्** (न) **पमुहरन्य** (कुर्यातां तौ) **हल** (पापं)। **क्रमन्य** (तत्क्रमः)। **यन्** (यद्) **इरिकं वि** (कण्टके)। **पिलिः** (वा) **तरुम्पः** (उपानहा)। **पिलिः** (वा) **सिङ्गःहन**[5] (विवर्ज्येत) **य** (तद्)। **कुनं** (परं) **इकं**[6] (यत्) **दुर्ज्जन** (दुर्जनः)। **पिलिः** (वा) **तुमुङ्कुल** (नामयेत् तं) **मिंहय**[7] (सभ्य इव)। **पिलिः** (वा) **दोहन** (दूरे तिष्ठेत्) **कुनं**। **नहन् तं** (इति) **उपाय** (उपायौ) **वं** (द्वौ) **इरिक** (एतयोः) **कालिः** (उभयोः) ॥

There are two ways of dealing with wicked men and thorns. One may wield the shoe (crushing the sharp point of the thorn, and slapping the face of the wicked) or keep them at a distance.

Ind.Spr. 2046/4002.

१. क ज्—द्विविद्वैःव, ख च—द्विविवेःव, ग—द्विविधैःव, छ—द्विविदेःव।

२. च—लावनन्।

३. ख—इका।

४-४. क—उपाय रि, ज—उपयन्निरिं।

५. क ज—सिङ्गःहन्।

६. क—रिकं।

७. क—मिङय, च छ—पिङ्गय an officer.

[illegible]
[illegible] ॥ ᭓᭓᭕ ॥

[illegible]

मा गाः खलेषु विश्रम्भं ममेति चिरसंस्तुतः ।
दीर्घकालोपनीतोऽपि[1] दशत्येव भुजङ्गमः ॥ ३३५ ॥

हय्व त (न) स्गॅः (भोजयेत्) पच्चॅय (प्रत्ययं कुर्यात्) रि दुर्ज्जन (दुर्जनेषु) । अनुङ्कु इकि (ममैषः) । मलवस्[2] (चिरात्) इकि (एषः) हनेर्य्यंकु (विद्यते मया सह) । कुम्व (इति) कुनं (हि) लिङ (विचार्येत) । हय्व (नैव) त मङ्कन (तथा) ।अपन् (यतः) इकं (यः) सर्प्प (सर्पः) ङरन्य (नाम) । यद्यपिन् (यद्यपि) अत्यन्त (अत्यन्तं) लवसन्य (दीर्घकालं) अजरजरन (शिक्षितः) । इवॅः (ध्रुवं) जुग (हि) पनहुत्[3] (दशनं) निक (तस्य) ॥

Do not put trust in the wicked on the basis that he is known since long. A snake though kept and trained for a long while, still bites.

---

१. ख—दीर्ग्घ्याकालो°, ग— दिर्ग्घ्यकालो° । ३. प-√सहुत् ।
दिर्ग्घ्याकालो°, च छ ज— २. क—आलवस् ।

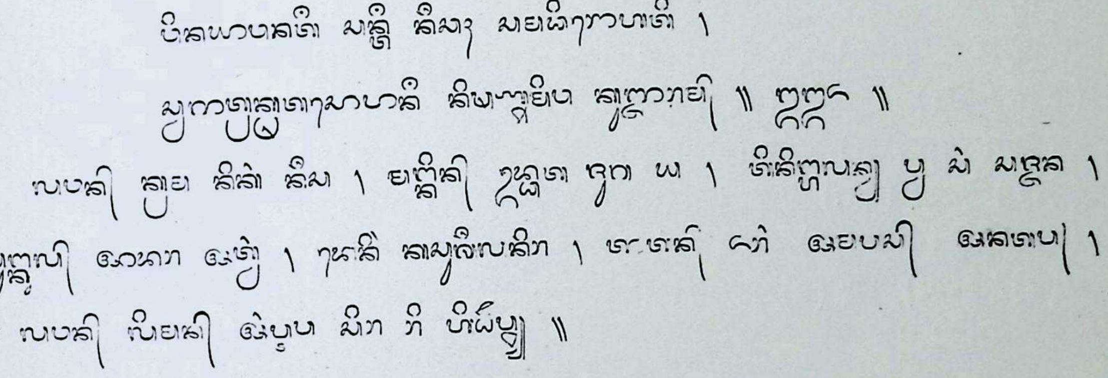

विनयावनतं सन्तं नीचः समधिरोहति ।
स्वगात्रकृतसोपानं निषण्णमिव कुञ्जरम् ॥ ३३६ ॥

लवन् (अथ) क्रम (क्रमः) निकं नीच (नीचस्य) । मङ्किन् (अधिकं) उद्धत (उद्धतः) जुग (हि) य (सः) । तिनिङ्हलन्य[1] प्व (दृष्ट्वा) सं सज्जन (सज्जनं) । तुमुङ्कुल् (नतं) आदर (आदरेण) अत्वं[2] (पूजया) ।[3] देंनि कसुशीलनिर (सुशीलत्वात्) । तातन् (नैव) एरं[4] (लज्जितः) अमपस् (नाशयितुं) अनतप् (प्रहर्तुं) । पड (समः) लवन् लिमन् (कुञ्जरेण) अंरूप (निषण्णेन) सिर (स [सज्जनः]) रि हिडॅप्न्य (तद्विचारे) ॥

A mean fellow rides the back of a saintly man bowed in courtesy, making his limbs serve as a stair. It is like a seated elephant.

---

१. क—तिनोन्य । २. क—अत्यॅः, ग ज—त्वं । ३. क नास्ति । ४. क—एरङर् ।

ᬲᬦ᭄ᬢᭀ ᬫ ᬕᬢ ᬯᬶᬰ᭄ᬭᬫ᭄ᬪᬂ ᬦᬫᬢᬷᬢᬶ ᬔᬮᬾ ᬚᬦᬾ ᭞
ᬢᬸᬮᬯᬦᬫᬄ ᬓᭀ ᬦᬫ ᬬᭀ ᬦ ᬓᬹᬧᬫ᭄ᬩᬸᬢᬲ᭄ᬓᬭᬄ ᭟ ᭓᭓᭗ ᭟

ᬫᬢᬦ᭄ᬬ ᬤᬾᬬ ᬲᬂ ᬲᬵᬥᬸ ᭞ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬚᬸᬕ ᬲᬶᬭ ᬧᬃᬘ᭄ᬘᬬ ᬭᬶᬂ ᬤᬸᬃᬚ᭄ᬚᬦ ᭞ ᬪᬓ᭄ᬢᬶ ᬫᬭ ᬬ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬳ᭄ᬯ ᬫᬦᭂᬫ᭄ᬩᬄ ᬓᬸᬫ᭄ᬯ ᬓᬸᬦᬂ ᬮᬶᬗ᭄ᬕᬶᬦᬶᬭ ᭞ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬢ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬢᬳᬦ᭄ ᬇᬓ ᬓᬵᬃᬬ᭄ᬬᬓᬵᬭᬡ ᬚᬵᬢᬶ ᬦᬶᬓ ᭞ ᬦ᭄ᬤᬶ ᬓᬭᬶᬓ ᬅᬦᭀᬦ᭄ ᬲᬶ ᬗ᭄ᬕᭀᬢ᭄ᬢᬸᬫᬸᬗ᭄ᬓᬸᬮ᭄ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬧᬓᬓᬵᬃᬬ᭄ᬬ ᬓᬵᬮᬧ ᬦᬶᬂ ᬯᬾ ᬭᬶᬂ ᬲᬸᬫᬸᬃ ᭟

सन्तो मा गात विश्रम्भं[1] नमतीति खले जने ।
तुलावनमः को नाम यो न कूपाम्बु[2]तस्करः ।। ३३७ ।।

मतंन्य (अतः) **देय** (वृत्तं) **सं साधु** (साधोः) । **हय्व** (न) **जुग** (हि) **सिर** (सः) **पर्च्चय** (प्रत्ययं कुर्यात्) **रिं दुर्ज्जन** (दुर्जने) । **भक्ति** (भक्तिं करोति) **मर य** (सः) । **प्रह्व** (प्रह्वो भवति) **मनॅम्बः** (नमस्करोति) **कुम्व** (इति) **कुनं** (हि) **लिङ्गनिर** (विचारस्तस्य साधोः) । **हय्व** (न) **त मङ्कन** (एवं) । [3]**अपन्** (यतः) [4]**तहन्** (अविश्वास्यः) **इक**[4] (सः) **कार्य्यकारण** (कार्यकारणं) **जाति निक** (तज्जातिः) । **न्दि** (किं) **करिक** (नु) **अनोन्**[5] (पश्यामि) **सि** (तं) [6]**ङ्गो[न्] तुमुङ्कुल्**[6] (नमन्तं) । **य[न्]**[7] (यदि) **तन्** (न) **पककार्य्य** (करोति कार्यं) **कालप** (उद्धरणस्य) **निं व्वै** (जलस्य) [4]**रिं सुमुर्**[4] (कूपे) ।।[3]

Good men, do not put faith in a vile person's bending low. Is there a bending of the pole which does not steal the well's water.

---

१. क च—विस्रम्भ, ख—विस्रम्भन्, ग—विस्रम्भान्, छ—विस्रम्ब, ज—विस्रम्बन् ।
२. क—कुपम्ब°, च छ—कूपम° ।
३-३. छ त्रुटितम् ।
४-४. क नास्ति ।
५. ज—अनोत् ।
६-६. ख ग ज—ङ्गोत्तुमुङ्कुल् ।
ङ्गो (Jav. ĕnggon used before a verbal form, n dropped before t.
७. क नास्ति ।

ᬉᬧᬓᬵᬭᬧᬭᬲ᭄ᬬᬵᬧᬶ ᬤᬸᬃᬚ᭄ᬚᬦᬶ ᬲᬵᬥᬸᬦᬲᬵᬥᬸᬢᬄ ᭞
ᬦᬶᬃᬓᬵᬭᬡᬓᬭᬵ ᬓᬸᬤ᭄ᬭᬵᬕ᭄ᬦᬶ ᬦᬶᬭᬶᬦ᭄ᬥᬦᬵ ᬬᭀ ᬦ ᬳᬦ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭓᭓᭘ ᭟

[illegible]
[illegible]

¹अपकारमसम्प्राप्य तुष्येत् साधुरसाधुतः ।।
नैषोऽलाभो भुजङ्गेन वेष्टितो यो न दश्यते ।। ३३८ ।।

हृग्व (न) ²त अगिरं² ([अ]प्रसन्नं) **मनः** (मनः) **निङ्वं**³ (अस्माकं) । **तन्** (न) **किनसम्पयन्**⁴ (अवमताः) **दे** **निकं** **दुर्ज्जन** (दुर्जनैः) **सिनङ्गर्ग**⁵ (संसृष्टैः) ।¹ **अपन्**⁶ (यतः) **अगॉं** (महान्) **अम्बॅक्** (तोषः) **निं**⁷ **तन्** **सिनहुत्** (अदष्टस्य) **देनिं** **उला** (भुजङ्गेन) **न्** (यदा) **पमिलृत्**⁸ (वेष्टयति) ।।

A good man should rejoice that he has not been wronged by the wicked. It is no mishap that though the snake coiled itself round one, it did not bite.

१-१. छ त्रुटितम् ।
२-२. क ग ज—तगिरं ।
३. ग—ङ्वं ।
४. √सम्पय् to despise.
५. ग—सिनङ्गर्गन् ।
६. क—अपतन् ।
७. ज—नि ।
८. √विलृत् to curl.

[illegible]
[illegible]

[illegible]

दुर्ज्जनेनोच्यमानानि वचांसि मधुराण्यपि ।
अकालकुसुमानीव त्रासं सञ्जनयन्ति मे ।। ३३९ ।।

यद्यपिन् (यद्यपि) **कर्ण्णमनोहर**¹ (कर्णमनोहरं) **अमनिस्**² (मधुरं) **व्तु** (उच्चारणं) **निकं** **उजर्** (वचसां) । **यन्** (यदि) **दुर्ज्जन** (दुर्जनेन) **मुजरकॅन्**³ (उक्तं) । ⁴**त्रास अऋस्**⁴ (त्रस्ताः, भीताः) **जुग** (हि) **कमि** (वयं) **देन्य** (तेन) । **कद्यङ्ग** (यथा) **निं** **कोनङुनं** (माधुर्यं) **इं स्कर्** (कुसुमानां) **म्तु** (उद्गतानां) **रिं**⁵ **तन्** (न) **मासन्य** (स्वमासे) । **पावक्** (शरीरभूतः) **निं**⁶ **उत्पात** (उत्पातानां)

अमुहर भय (कुर्वतां भयं) ॥

Even sweet words spoken by an evil person generate fear in my heart. They are like unseasonal flowers that portend calamity.

Ind. Spr.2860/1188.

दुर्जनैरुच्यमानानि
सस्मितानि प्रियाण्यपि ।
अकालकुसुमानीव
भयं संजनयन्ति हि ॥

१. च छ—'मनोहर । (सदण्डः) ।
२. क च छ—मनिस्, ज—मनिस् । (सदण्डः) ।
३. क—मुजरकन्य ।
४-४. ज—त्रसत्रस् ।
५. क ख ग ज—रि ।
६. ग—नि ।

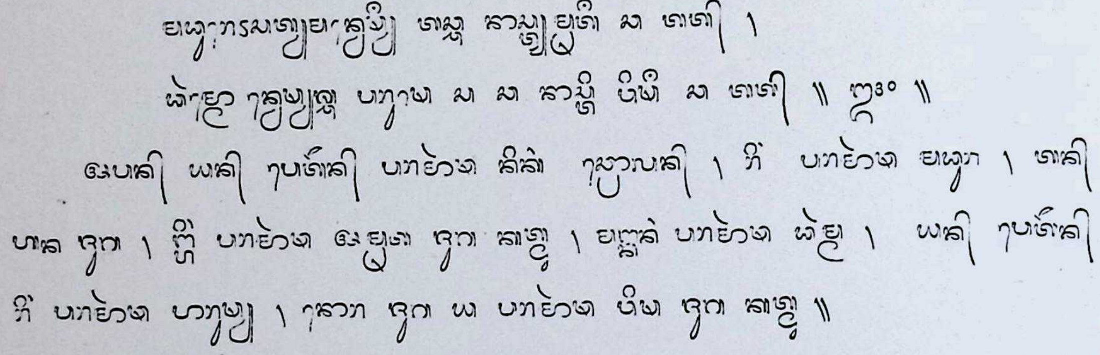

[1]मधुरेऽसत्यमन्वेष्यं तच्च नास्त्यमृतं च तत् ।
[2]धर्म्मोऽन्वेष्यश्च परुषे स च नास्ति विषं च तत् ॥[2] ३४० ॥

अपन् यन् (अथ) **पेतॅन्**[3] (अन्वेष्यः) **परमार्थ** (अर्थः) **निकं**[4] **चरोलन्**[5] (पापः) ।[6] **रिं परमार्थ** (शब्देषु) **मधुर** (मधुरेषु) ।[7] **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **जुग**[8] (हि) । **ङिङ्ङ** (केवलं) **परमार्थ** (सत्यं) **अमृत** (अमृतं) **जुग** (हि) **कत्मु** (प्राप्तं) । **मङ्कनं**[9] (तथा) **परमार्थ** (अर्थः) **धर्म्म** (धर्म्यः) । **यन् पेतॅन्**[3] (अन्वेष्यः) **रिं परमार्थ पारुष्य** (परुषशब्देषु) । **नोर** (न विद्यते) **जुग** (हि) **य**[1] (सः) **परमार्थ** (सत्यं) **विष** (विषं) **जुग** (हि) **कत्मु** (प्राप्तं) ॥

Look for untruth in sweet words. If you do not discover it, sweet words are nectar. Look for dharma in harsh words. If you do not discover it, harsh words are poison.

१-१. ग त्रुटितम् ।
२-२. ख च छ ज त्रुटितम् ।
३. क—पेतन् ।
४. क—निक ।
५. ख—चरोल् ।
६. छ नास्ति ।
७. ख नास्ति ।
८. क—जुग य ।
९. ज—मङ्कन ।

ᬯᬺᬰ᭄ᬘ ᬦᬶᬫ᭄ᬩᬂ ᬧᬭᬰᬸᬦᬵ ᬅᬜ᭄ᬚᬿᬦᬂ ᬫᬥᬸᬲᬃᬧ᭄ᬧᬶᬱᬵ᭞
ᬅᬃᬘ᭄ᬘᬿᬦᬂ ᬕᬦ᭄ᬥᬫᬵᬮ᭄ᬬᬵᬪ᭄ᬬᬵᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬣᬵ ᬢᬶᬓ᭄ᬢ ᬏᬯ ᬲᬄ ᭟ ᭓᭔᭑ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬫᬶᬫ᭄ᬩ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬢᬸᬕᭂᬮᬹᬦ᭄ ᬯᬟᬸᬗᭂᬦ᭄᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬦ᭄ ᬢᬸᬯᬸᬄ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬅᬧᬳᬶᬢ᭄ ᬚᬸᬕ ᬲᭂᬯᭀᬦᬶᬓ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬮᬾᬧᬦᬦ᭄ ᬭᬶᬂ ᬫᬥᬸ ᬧ᭄ᬳᬦ᭄ ᬫᬶᬜ᭄ᬚᬓ᭄᭞ ᬇᬯᭀᬂ ᬧᬳᬶᬢ᭄ᬦᬶᬓ ᬲᭂᬯᭀᬦ᭄ᬬ᭞ ᬓ᭄ᬦᬦ᭄ ᬕᬦ᭄ᬥᬫᬵᬮ᭄ᬬ ᬓᬸᬦᬂ᭞ ᬅᬗ᭄ᬕᬭᬕ ᬚ᭄ᬦᬸ ᬮᬾᬧᬦ᭞ ᬲᬮᬶᬯᬃᬭᬦᬶ ᬯᬟᬶᬗ᭄ᬯᬟᬶ ᬫ᭄ᬯᬂ ᬓᭂᬫ᭄ᬩᬂ ᬇᬦᬗ᭄ᬓᬶᬢ᭄᭞ ᬬᬬᬵᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬅᬧᬳᬶᬢ ᬲᭂᬯᭀᬦ᭄ᬬ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢᬂ ᬤᬸᬃᬚ᭄ᬚᬦ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓ᭄ᬦ ᬳᬶᬦᬮᬳᬮ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓ᭄ᬦ ᬳᬶᬦᬬᬸᬳᬬᬸ ᭟

वृश्च[1] **निम्बं परशुना अञ्जैनं**[2] **मधुसर्प्पिषा ।**
अर्च्चैनं[3] **गन्धमाल्याभ्यां**[4] **सर्व्वथा तिक्त एव सः ॥ ३४१ ॥**

अपन् (अथ) **इकं** (यः) **मिम्ब** (निम्बः) । **यन्** (यदा) **तुगॅलून्** (शाखा वृश्चिताः) **वडुङॅन्**[5] (उच्छिन्नाः) । **यद्यन्** (यदि) **तुवुह**[6] (रोहति) । **नियत** (नियतं) **अपहित्** (तिक्तः) **जुग** (एव) **सॅवॉनिक** (प्ररोहास्तस्य) । **यद्यपिन्** (यद्यपि) **लेपनन्**[7] (लिप्यते) **रिं मधु** (मधुना) **प्हन्**[8] (दुग्धेन) **मिञ्जाक्**[9] (सर्पिषा) । **इवॉं** (समा) **पहित्निक** (कटुता) **सॅवॉन्य**[10] (तत्प्ररोहाणां) । **क्नान्** (सेव्यते) **गन्धमाल्य** (गन्धमाल्याभ्यां) **कुनं** (अपि) । **अङ्गराग** (अङ्गरागेण) **ज्नु** (उद्वर्तनेन) **लेपन** (लेपेन) ।[11] **सलिवर्रानि** (सर्वविधैः) **वडिङ्वडि**[12] (परिमलैः) **म्वं** (च) **कॅम्बं**[13] (पुष्पैः) **इनङ्कित्** (संग्रथितः) । **ययान्यन्**[14] (तथापि) **अपहित** (तिक्ताः) **सॅवॉन्य**[15] (तत्प्ररोहाः) । **मङ्कन** (तथा) **तं दुर्ज्जन** (दुर्जनाः) । **तन्** (न) **क्न** (परिवर्तन्ते) **हिनलहल** (अपकृताः) । **तन्** (न) **क्न** (परिवर्तन्ते) **हिनयुहयु** (सुकृताः) ॥

Cut the neem tree with an axe. Anoint it with honey and butter. Worship it with scents and garlands. No matter what one does the neem will remain bitter.

Ind. Spr.5325/2412.
यश्च निम्बं परशुना
यश्चैनं मधुसर्पिषा ।
यश्चैनं गन्धमाल्याद्यैः
सर्वस्य कटुरेव सः ॥

१. क ख ग च छ ज—सञ्च ।

२. क च छ—यञ्चेन, ख—यञ्जैनम्, ग—यञ्चैन, ज—यञ्चैनम् ।

३. क च छ—यञ्चे°, ख ग ज—यञ्चै° ।

४. क—°मलभ्यां, ख—°ला°, ग—°मला°, च—°मल°, छ—°मलभ्यी, ज—°मल-भ्यां ।

५. क—वदुङन् ।

६. ख—तुमुवुह ।

७. क—°नान् ।

८. क नास्ति, ख—प्हा, छ—प्तन् ।
९. क—मिलक् ।
१०. क—सिवॅान्य ।
११. क ग ज नास्ति ।
१२. ख—ववङि ।
१३. क ख—कम्बं ।
१४. ख—ययान्य ।
१५. क—सिवान्य, ग—सॅवॉन्यः ।

ᬫᬤᭀᬧᬰᬫᬦᬁ ᬰᬵᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬁ ᬔᬮᬵᬦᬵᬁ ᬓᬸᬭᬸᬢᬾ ᬫᬤᬫ᭄ ᭞
ᬘᬓ᭄ᬱᬸᬄᬲᬁᬲ᭄ᬓᬵᬭᬓᬁ ᬢᬾᬚ ᬉᬮᬹᬓᬵᬦᬵᬫᬶᬯᬵᬦ᭄ᬥᬢᬵ ᭟ ᭓᭔᭒ ᭟

ᬤᭀᬦ᭄ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬅᬚᬶ ᬗᬭᬦᬶᬭ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬮᬶᬗ᭄ᬯᬦ᭄ ᬫᬤ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬭᬶ ᬤᬸᬭ᭄ᬚ᭄ᬚᬦ ᭞ ᬫᬁᬤᬤ᭄ᬬᬓᭂᬦ᭄ ᬫᬤ ᬲᬶᬭ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬶᬦ᭄ ᬧ᭄ᬢᭂᬂ ᬳᬢᬶᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬯᬸᬢ ᬢᬦ᭄ ᬯ᭄ᬭᬸᬄ ᬭᬶ ᬮᬶᬂ ᬦᬶ ᬭᬵᬢ᭄ ᭞ ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬕ ᬦᬶ ᬢᬾᬚ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬆᬤᬶᬢ᭄ᬬᬦ᭄ ᬧᬗ᭄ᬮᬶᬗ᭄ᬓᭂᬦ᭄ ᬧ᭄ᬢᭂᬂ ᭞ ᬤᬸᬫ᭄ᬮᬶᬗ᭄ᬓᭂᬦ᭄ ᬧᬦᭀᬦ᭄ ᬦᬶ ᬭᬵᬢ᭄ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬭᬶ ᬉᬮᬹᬓ ᭞ ᬅᬫᬸᬳᬭ᭄ ᬧ᭄ᬢᭂᬂ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬶᬦ᭄ ᬅᬳᬸᬮᬧ᭄ ᭞ ᬯᬸᬢ ᬬ ᬤᬾ ᬦᬶᬓ ᭟

मदोपशमनं शास्त्रं खलानां कुरुते मदम् ।
चक्षुःसंस्कारकं तेज उलूका[1]नामिवान्धता ॥ ३४२ ॥

दोन् (प्रयोजनं) **सं ह्यं अजि** (शास्त्रस्य) **ङरनिर** (नाम) । **मङ्लिङ्वन** (नाशनं) **मद** (मदस्य) । **कुनॅंः** (परं) **रिं दुर्ज्जन** (दुर्जनेषु) । **मंदद्यकॅन्[2]** (करोति) **मद** (मदं) **सिर** (तद्) । **मङ्किन्** (अधिकं) **प्तॅंः[3]** (तमः) **हतिन्य** (तन्मनसः) । **वुत** (अन्धः) **तन्[4]** (न) **व्रुः** (जानाति) **रि [5]लिं** (वचनं) **निं[5] रात्** (लोकस्य) । **कद्यङ्ग** (यथा) **निं तेज** (तेजः) **सं ह्यं आदित्यन्** (आदित्यस्य) **पङ्लिङ्कॅन्** (नाशयति) **प्तॅंः[6]** (तमः) ।[7] **दुम्लिङ्कॅन्** (दर्शयति) **पनोन्** (चक्षुः) **इं रात्** (लोकस्य) । **कुनं** (परं) **रिं उलूक** (उलूकस्य) । **अमुहर[8]** (करोति) **प्तॅंः[6]** (तमः) । **मङ्किन्** (अधिकं) **अहुलप्** (व्याकुलितो भवति) । **वुत** (अन्धीक्रियते) **य** (सः) **दे निक** (तेन) ॥

Learning which subdues arrogance in others, serves to create arrogance in low persons. Light, which puts the eye in action, makes the owl blind.

---

[1] क ख ग read उल्लुक with two l's. Compare Hindi and other languages उल्लू, etc.

[2] क—मंदद्याकन् ।

[3] क छ—प्तं ।

[4] क—त ।

[5-5] क—कलिङनिं, ख ग च छ ज—लिङनिं ।

[6] क—प्तं ।

[7] ख नास्ति ।

[8] क—ममुहार ।

ᬯᬶᬤ᭄ᬬᬫᬤᭀᬥᬦᬫᬤᬲ᭄ᬢᬺᬢᬶᬬᭀᬪᬶᬚᬦᬾᬃᬫ᭄ᬫᬤᬄ᭞
ᬫᬤᬵ ᬳ᭄ᬬᭂᬢᬾᬯᬮᬶᬧ᭄ᬢᬵᬦᬵᬫᬾᬢᬏᬯ ᬲᬢᬵᬂ ᬤᬫᬵᬄ᭟ ᭓᭔᭓ ᭟

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬲᬂᬓ᭄ᬱᭂᬧ ᬦᬶᬂ ᬫᬦ᭄ᬤᬤ᭄ᬬᬓᭂᬦ᭄ ᬫᬤ ᬭᬶᬂ ᬤᬸᬃᬚ᭄ᬚᬦ᭞ ᬯᬶᬤ᭄ᬬ᭞ ᬥᬦ᭞ ᬅᬪᬶᬚᬦ᭞ ᬯᬶᬤ᭄ᬬ ᬗᬭᬦ᭄ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬅᬚᬶ᭞ ᬯᬶᬤ᭄ᬬᬫᬤ ᬗᬭᬦᬶᬂ ᬯᭂᬓᬺ ᬓᬧᬸᬳᬭ ᬤᬾ ᬦᬶᬭ᭞ ᬥᬦ ᬗᬭᬦᬶᬂ ᬫᬲ᭄ ᬫᬡᬶᬓ᭄᭞ ᬲᬮ᭄ᬯᬶᬭ᭄ ᬦᬶᬂ ᬯᬶᬪᬯ᭞ ᬥᬦᬫᬤ ᬗᬭᬦᬶᬓᬂ ᬫᬤ ᬓᬯᬗᬸᬦ᭄ ᬤᬾᬦ᭄ᬬ᭞ ᬅᬪᬶᬚᬦ ᬗᬭᬦᬶᬂ ᬓᬯ᭄ᬯᬗᬦ᭄᭞ ᬅᬪᬶᬚᬦᬫᬤ ᬗᬭᬦᬶᬓᬂ ᬯᭂᬓᬺ ᬓᬧᬸᬳᬭ ᬤᬾᬦ᭄ᬬ᭞ ᬦᬳᬦ᭄ ᬢᬯᬓ᭄ ᬦᬶᬂ ᬫᬦ᭄ᬤᬤ᭄ᬬᬓᭂᬦ᭄ ᬫᬤ ᬭᬶᬂ ᬤᬸᬃᬚ᭄ᬚᬦ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬭᬶ ᬲᬂ ᬲᬚ᭄ᬚᬦ᭞ ᬫᬦ᭄ᬤᬤ᭄ᬬᬓᭂᬦ᭄ ᬓᭀᬧᬰᬫᬦ᭄ ᬇᬓ᭟

विद्यामदो धनमदस्तृतीयोऽभिजनै[1]र्म्मदः ।
मदा ह्येतेऽवलिप्तानामेत एव सतां दमाः ।। ३४३ ।।

निहन्[2] (एषः) **संक्षेप** (संक्षेपः) **निं मंदद्यकॅन्**[3] (कारकाणां) **मद** (मदस्य) **रिं दुर्ज्जन** (दुर्जनेषु)। **विद्या** (विद्या) । **धन** (धनं) । **अभिजन** (अभिजनः) । **विद्या** (विद्या) **ङरन्** (नाम) **सं ह्यं अजि** (शास्त्रं)। **विद्यामद** (विद्यामदः) **ङरनिं** (नाम) **वॅकृ**[4] (मदस्य) **कपुहर दे निर** (तत्कृतस्य)। **धन** (धनं) **ङरनिं** (नाम) **मास्** (सुवर्णस्य) **मणिक्** (माणिक्यस्य)। **सल्विर् निं विभव** (सर्वविधविभवस्य)। **धनमद** (धनमदः) **ङरनिकं** (नाम) **मद** (मदस्य) **कवङुन् देन्य** (तत्कृतस्य)। **अभिजन** (अभिजनः) **ङरनिं** (नाम) **कव्वङन्** (कुलजन्मनः)। **अभिजनमद** (अभिजनमदः) **ङरनिकं** (नाम) **वॅकृ**[4] (मदस्य) **कपुहर देन्य** (तत्कृतस्य) । **नहन्** (एते) **तावक्** (शरीरभूताः) **निं**[5] **मंदद्यकॅन्** (कारकाः) **मद** (मदस्य) **रिं दुर्ज्जन** (दुर्जनेषु) । **कुनं** (परं) **रि**[6] **सं सज्जन** (सज्जनेषु) । **मंदद्यकॅन** (कुर्वन्ति) **कोपशमन्** (उपशमं) **इक** (एते) ।।

Learning, wealth and high birth form the three intoxicants for men of arrogance. The very same three elements go to make the good humble.

MBh.5 34.42. b) °जनो T2 G2 मदा एते, other mss. (without v.l.) for our °जनैर्. एते मदा.

c) K1(by corr.).4.5 B (except B3) D(except D9)

[1] क—°नोर्, ख ग—°नैर्, च छ—°ने, ज—°नैर्।

[2] छ—नाहन्।

[3] "bring into existence." क ग—मदद्यकन्।

[4] क—मद।

५. छ ज—नि ।   ६. क—रिं ।

ᬦᬫ᭄ᬬᬢᬾ ᬬᬵᬢᬶ ᬲᬦ᭄ᬥᬵᬦᬂ ᬤ᭄ᬭᬯᬷᬪᬯᬢᬶ ᬢᬧ᭄ᬬᬢᬾ ।
ᬫᬺᬤᬸ ᬤᬸᬃᬚ᭄ᬚᬦᬘᬶᬢ᭄ᬢᬾᬦ ᬓᬶᬮ᭄ᬮᭀᬳᬫᬸᬧᬫᬷᬬᬢᬾ ॥ ᭓᭔᭔ ॥

ᬅᬧᬦ᭄ ᬳᬦ ᬓᬮᬹᬳᬂ ᬦᬶ ᬯ᭄ᬲᬶ ᬲᬗ᭄ᬓᬾᬂ ᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶ ᬦᬶ ᬤᬸᬃᬚ᭄ᬚᬦ । ᬅᬧᬦ᭄ ᬓᬯ᭄ᬦᬂ ᬬ ᬇᬦ᭄ᬮᬸᬓ᭄ । ᬢᬶᬦᬸᬗ᭄ᬓᬸᬮᬓᭂᬦ᭄ । ᬓᬯ᭄ᬦᬂ ᬧᬶᬦᬢᭂᬫ᭄ᬯᬓᭂᬦ᭄ । ᬫᬗ᭄ᬓᬵ ᬢ ᬬ ᬤ᭄ᬭᬯ ᬬᬦ᭄ ᬧᬶᬦᬦᬲᬦ᭄ । ᬢᬵᬢᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶ ᬦᬶ ᬤᬸᬃᬚ᭄ᬚᬦ । ᬓᬾᬯᬮᬵᬓᬲ ᬫᬭᬶᬓᬲ᭄ । ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬚᬵᬢᬶᬦ᭄ᬬ ॥

नम्यते याति सन्धानं द्रवीभवति तप्यते ।
मृदु दुर्ज्जनचित्तेन किल्लोहमुपमीयते ॥ ३४४ ॥

अपन् हन (विद्यते) **कलूहं**[1] (विशेषः) **नि** [2]**व्सि** (लोहस्य) **सङ्कें**[2] **बुद्धि नि दुर्ज्जन** (दुर्जनबुद्धेः)। **अपन्** (यतः) **कव्नं** (शक्यते) **य इन्लुक्** (नामयितुं)। **तिनुङ्कुलकॅन्**[3] (परिणामयितुं)। **कव्नं** (शक्यते) **पिनतॅम्वकॅन्**[4] (सन्धातुं)। **मङ्का** (?) **त य** (अथैष) **द्रव** (द्रवति) **यन् पिननसन्** (यदा तप्तः)। **तातन्** (नैव) **मङ्कन** (तथा) **बुद्धि** (बुद्धिः) **नि दुर्ज्जन** (दुर्जनस्य)। **केवलाकस** (केवलं कठोरा भवति) **मरिकस्** (तिष्ठति कठोरा)।[5] **मङ्कन**[5] (एवं) **जातिन्य** (जातिरस्य)॥

How and why should one compare soft iron with the wily heart. Iron is bent and welded, it melts and can be heated. But the wily heart always stays hard and obdurate.

---

१. ग—कलूहँ ।
२-२. क—व्सि । सकें ।
३. ग—तनुङ्गुलकन्, क ख ज—तनुङ्कुलकन् ।
४. क—पिनतकन् ।
५-५. क नास्ति ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ ᭓᭔᭕ ॥

[illegible] ᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶ ᬦᬶ ᬤᬸᬃᬚ᭄ᬚᬦ । ᬅᬧᬦ᭄ [illegible] । [illegible] ॥

अहो प्रच्छादिताकार्य्यं नैपुण्यं परमं खले ।
यत् तुषाग्निरिवार्नाच्चिर्द्दहन्नपि[1] न लक्ष्यते ।। ३४५ ।।

आश्चर्य्य (आश्चर्यं) **मत** (अथ) **ड्वं** (अस्माकं) **रि**[2] **बुद्धि** (बुद्धौ) **निं दुर्ज्जन** (दुर्जनस्य) । **अपन्** (यतः) **अत्यन्त** (अत्यन्तं) **कविदग्धन्यन्** (तद्वैदग्ध्यं) **सर्पुति** (आवरणे) **कदुष्टन्** (दौष्टयस्य) ।[3] **रि कगवयन्** (आचरणे) **इं हल** (पापस्य) । **तातन्** (नैव) **हन** (विद्यते) **पहिन्य** (तद्भेदः) **लवन् अपुय्** (अग्निना) **इं म्रां** (तुषाणां) । **रूप निं तन्** (न) **कतॅङॅर्**[4] (दृश्यते) **अन्** (यदा) **पङ्गॅसॅङि**[5] (ज्वलति) ।।

The wily are highly skilful in concealing their misdeeds. They are like the flameless fire of rice-husks that smoulders but is not visible.

---

[1] क—°वार्नाच्चिद°, ख—°वानच्चिद°, ग च छ ज—°वनच्चिद° ।
[2] क नास्ति, छ—रिं ।
[3] क नास्ति ।
[4] √तॅङॅर् signal.
[5] क—पंग्सॅङि ।

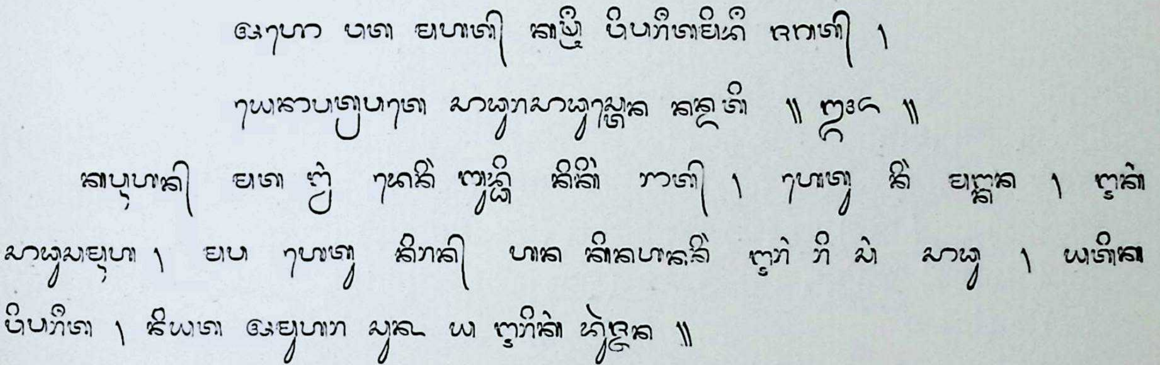

अहो वत महत् कष्टं विपरीतमिदं जगत् ।
येनापत्रपते[1] साधुरसाधुस्तेन नन्दति ।। ३४६ ।।

कपूहन् (मूढाः) **मत** (अथ) **ड्वं** (वयं) [2]**देंनि बुद्धि** (बुद्धया) **निंकि**[2] **रात्** (जगतः) । **हेतु** (हेतुः) **निं मङ्कन** (अस्य) । **इकं** (यः) [3]**साधुसमूह** (साधुसमूहः) ।[4] **मप** (कः) **हेतु** (हेतुः) **निरन्** (यः) **हन** (विद्यते) **किनहनन्** (वास्यते) **इं** [5]**इरं** (लज्जया) **रि सं**[3] **साधु**[5] (साधुषु) । **यतिक** (अथैतद्) **विपरीत** (विपरीतं) । **नियत** (नियतं) **अमुहर** (करोति) **सुख** (सुखं) **य** (तद्) **इरिकं दुर्ज्जन** (दुर्जनाय) ।।

Oh, how very wrong that the world be perverse. That, at which a saintly person is ashamed, gives joy to the wicked.

MBh.3.2.60 (no variants recorded). d) तुष्यति for नन्दति.

१. क ख च छ—°पत्रेपते, ग ज—येनपत्रेपते ।

२-२. क—दे निकिं, ग—देनि बुद्धि निं ।

३-३. क—साधु हर इरं रि सं।

४. ख ग ज नास्ति ।

५-५. ख ग च छ ज—इरं । अपन् साधु ।

ᬔᬮᬄ ᬲᬃᬱᬧᬫᬵᬢ᭄ᬭᬵᬡᬶ ᬧᬭᬙᬶᬤ᭄ᬭᬵᬡᬶ ᬧᬰ᭄ᬬᬢᬶ ᭞
ᬆᬢ᭄ᬫᬦᭀ ᬯᬶᬮ᭄ᬯᬫᬵᬢ᭄ᬭᬵᬡᬶ ᬧᬰ᭄ᬬᬦ᭄ᬦᬧᬶ ᬦ ᬧᬰ᭄ᬬᬢᬶ ᭟ ᭓᭔᭗ ᭟

ᬮᬯᬦ᭄ ᬧᬸᬭᬶᬄ ᬦᬶᬓᬂ ᬤᬸᬃᬚ᭄ᬚᬦ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬦ᭄ ᬲᬯᬶᬚᬶ ᬦᬶ ᬲᬲᬯᬶ ᬤᭀᬱ ᬲᬂ ᬲᬵᬥᬸ ᭞
ᬓᬢᭀᬦ᭄ ᬚᬸᬕ ᬤᬾᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬬᬦ᭄ ᬤᭀᬱᬦ᭄ᬬᬵᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬦ᭄ ᬲᬯ᭄ᬯᬄ ᬦᬶ ᬯᬶᬮ᭄ᬯ ᬢᭀᬯᬶ
ᬓᬢᭀᬦ ᬢ ᬤᬾᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬢᬶᬦᭀᬦ᭄ ᬚᬸᬕ ᬬ ᭟

खलः सर्षपमात्राणि परछिद्राणि पश्यति ।
आत्मनो विल्वमात्राणि पश्यन्नपि न पश्यति ।। ३४७ ।।

लवन् पुरिः (स्वभावः) **निकं दुर्ज्जन** (दुर्ज्जनस्य)। **यद्यन्**[1] (यद्यपि) **सविजि** (एकं बीजं) **निं ससवि** (सर्षपस्य) **दोष** (दोषं करोति) **सं साधु** (साधुः)। **कतोन्** (दृश्यते) **जुग** (हि) **देन्य** (तेन, दुर्जनेन)। **कुनं** (परं) **यन्** (यः) **दोषन्याववक्न्य** (दोषः स्वात्मनः)। **यद्यन्** (यद्यपि) **सव्वः निं विल्व**[2] (विल्वफलं) **तोवि** (अपि) **कतोन** (दृष्टं) **त देन्य** (तेन)। **तन्** (न) **तिनोन्**[3] (दृश्यते) **जुग** (हि) **य** (सः) ।।

The wicked man sees others' faults even though they be as small as grains of mustard, but his own even seeing he sees not, though they be as big as a wood-apple.

MBh.1.69.1. a) राजन् for खलः. b) पश्यसि. d) पश्यसि.

Note विल्व and not बिल्व.

[1] ग—यद्यनिकं ।

[2] च—विल्वः ।

[3] क—तिनोन्य, ख—ततोन् ।

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ᭞
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ᭟ ᭓᭔᭘ ᭟

[illegible]

अभिवाद्य यथा वृद्धान् सन्तो गच्छन्ति निर्वृतिम् ।
तथा सज्जनमाक्रुश्य मूर्खो भवति निर्वृतः[1] ॥ ३४८ ॥

लवन् (च) **स्वभाव** (स्वभावः) **निं दुर्ज्जन** (दुर्जनस्य)। **इक** (ये) **सं साधु** (साधवः)। **अत्यन्त** (अत्यन्तं) **जुग** (हि) **सुख** (सुखं) **निरान्**[2] (तेषां) [3]**पनम्बह** (अभिवादने) **अत्वं**[3] (पूजने) **आदर** (आदरणे) **रि सं वृद्ध पण्डित** (वृद्धपण्डितानां)। **तातन्** (नैव) **मङ्कनं**[4] (तथा) **दुर्ज्जन** (दुर्जनः)। **विपरीत** (विपरीतः) **क्रमन्य** (तत्क्रमः)। **अत्यन्त** (अत्यन्तं) [5]**परितुष्टन्य** (तत्परितोषः) **अन्**[5] **तलस्** (कृत्वा) **मनिरस्कारावमान** (तिरस्कारं, अवमानं) **अङपहास** (अपहासं) **रि सं महापुरुष** (महापुरुषाणां) ॥

Just as paying respect to the aged gives joy to the good, so abusing and reviling the good satisfies the wicked.

MBh.1.69.12. b) S साधुर्गच्छति निर्वृतिम्. c) All our lontars read °ष्य for °श्य.

[1] क ग च छ ज—निर्वृतिः, ख—निवृतिः ।
[2] क ज—निरन् ।
[3-3] क—पनम्बहत्यँ ।
[4] क—मङ्कन ।
[5-5] क ग ज—परितुष्टन्यन् ।

[illegible]

[illegible] ॥ ३४९ ॥

[illegible]

अप्रदाता समृद्धोऽसौ दरिद्रश्च[1] महामनाः ।
अश्रुतश्च समुन्नद्धस्तमाहुर्मूढचेतसम् ॥ ३४९ ॥

कुनं इकं (यः) **व्वं** (नरः) **सुगिः** (समृद्धः) **परिपूर्ण्ण** (परिपूर्णः) । **न्दातन्** (नैव) **पगवे** (करोति) **दानपुण्य** (दानपुण्यं) । **व्वं** (नरः) **दरिद्राहङ्कुाराकस्** (दरिद्रः, अहंकारवद्) [2]**हतिन्य** (हृदयं तस्य) **कुनं**।[2] **उद्धत** (उद्धतः) **गर्व्व** (सगर्वः) । **अन् व्वं**[3] (नरः) **तन्** (न) **व्रुः** (जानाति) **मङजि** (अध्येतुं) **कुनं** । **इक त** (एते) **कत्लु** (त्रयः) । **प्रसिद्ध** (सिद्धिः) **निं मूढ** (मूढत्वस्य) **इक** (तेषां) ।[4] **लिं** (इत्याहुः) **सं पण्डित** (पण्डिताः) ॥

Foolish is he, who though prosperous does not help others, who though poor is generous, and who though ignorant is proud and swollen.

Cf. MBh.5.33.30 (no variants recorded).
अश्रुतश्च समुन्नद्धो
दरिद्रश्च महामनाः ।
अर्थांश्चाकर्मणा प्रेप्सु-
र्मूढ इत्युच्यते बुधैः ॥

[1] क—दरिद्रश्व, खगचछ ज—दरिद्रस्य ।

[2]-[2] क—हृतिन्य । कुनं ।

[3] क नास्ति ।

[4] खगचछज नास्ति ।

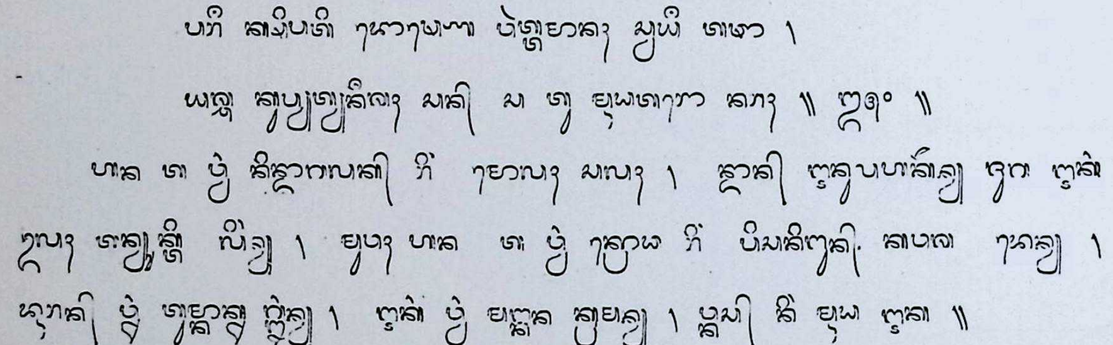

परं क्षिपति दोषेण वर्त्तमानः स्वयं तथा ।
यश्च कुप्यत्यनीशः सन् स तु मूढतरो नरः ॥ ३५० ॥

हन त (विद्यन्तेऽथ) **व्वं** (नराः) **निन्दागलक्**[1] (निन्दकाः क्रुद्धाः) **रिं मोलः सलः** (कुवृत्तेषु) । **न्दान्** (परं) **इनुलहकॅन्य** (क्रियते तैः) **जुग** (अपि) **इकं उलः** (वृत्तं) **तन्युक्ति** (अयुक्तं) **लिन्य** (तद्विचारे) । **मुवः हन त** (विद्यन्तेऽथ) **व्वं** (नराः) **क्रोध** (क्रुद्धाः) **रिं**[2] (यदा) **पिसनिङुन्** (नैव) **कवश देन्य** (वशिनः) । **दूरन्**[3] (दूरं यत्) **व्नं** (शक्ताः) **तुम्काकन** (आगमयितुं, वशीकर्तुं) **ग्लूंन्य** (स्वक्रोधं) । **इकं व्वं** (इत्येते) **मङ्कन** (पुरुषाः) **क्रमन्य** (एवंक्रमाः) । **ह्कस्** (शिखरं) **निं मूढ** (मूढतायाः) **इक** (ते) ॥

None is more foolish than the person who accuses others of faults which pertain to himself or who gets angry without having the power to remedy.

MBh.5.33.36. c) Our कुप्यति is supported by K1. 2, other mss. क्रुध्यति. d) Our मूढतरः is supported by T1 G (except G2), other mss. mostly मूढतमः

१. क—निन्दाहलक् ।

२. ख—निं ।

३. They are far from controlling their anger.

ᬫᬺᬤᬸ ᬯᬾ ᬫᬦ᭄ᬬᬢᬾ ᬧᬧᭀ ᬪᬵᬱ᭄ᬬᬫᬵᬡᬫᬰᬓ᭄ᬢᬶᬚᬫ᭄ ᭞
ᬚᬶᬢᬫᬃᬣᬂ ᬯᬶᬚᬵᬦᬷᬬᬵᬤᬸᬧᬮᬵ ᬫᬵᬃᬤ᭄ᬤᬯᬾ ᬲᬢᬶ ᭟ ᭓᭕᭑ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬳᬶᬟᭂᬧ᭄ ᬦᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬧᬧ ᭞ ᬇᬭᬶᬓᬂ ᬉᬚᬃ ᬫᬺᬤᬸ ᬫᬦᭀᬳᬭ ᭞ ᬲᬗ᭄ᬓ ᬭᬶᬂ ᬓᬳᬷᬦᬓᬵᬬᬵᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬳᬾᬢᬸ ᬦᬶᬓ ᬢᬦ᭄ ᬏᬗ᭄ᬢ᭄ ᬬ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬧᬫᬶᬦ᭄ᬢᭀᬦᬦ᭄ ᬭᬶᬂ ᬓᭀᬢ᭄ᬢᬫᬦ᭄ ᬇᬂ ᬫᬲ᭄ ᭞ ᬓᬵᬮᬄᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬧᬖᬃᬱ ᬮᬯᬦ᭄ ᬉᬤ᭄ᬬᬦ᭄ ᭟

मृदु वै मन्यते पापो भार्ष्यमाणमशक्तिजम् ।
जितमर्थं विजानीयादुपला मार्द्दवे सति ॥ ३५१ ॥

अपन् हिडॅप् (विचारः) **निकं व्वं पाप** (पापजनानां) । **इरिकं उजर्** (शब्देषु) **मृदु** (मृदुषु) **मनोहर** (मनोहरेषु) । **सङ्क**[१] (मूलं) **रिं**[२] **कहीनकायान्य**[३] (तद्धीनकायत्वे) । **हेतु निक** (तद्धेतुः) **तन्** (न) **एङ्त्** (जानन्ति) **य** (ते) । **अन्** (यद्) **पमिन्तोनन्**[४] (प्रदर्शनं) **रिं कोत्तमन्** (उत्तमत्वे) **इं मास्** (सुवर्णस्य) । **कालःन्यन्** (?) **पघर्ष**[५] (घर्षणं) **लवन् उद्यन्** (निकषेण, उपलेन) ॥

Evil men take soft speech as indication of weakness. The softness of gold (as tested on the touchstone) is regarded by the touchstone as its victory.

MBh.5.4.6. Our उपला is not found in Poona mss. which read अबुधः (N), दुर्बुद्धिः (S).

१. ख ग—सत्का, च—सात्का, छ—सात्क, ज—सत्क ।

२. ख ग च छ ज—रि ।

३. क—°कायान् ।

४. √तोन् ।

५. क—पघास, ख—पघाष, ग—पगष, च छ—पघश, ज—पघष ।

[illegible] ᭞

ᬫᬦ᭄ᬬᬦ᭄ᬢᬾ ᬲᬦ᭄ᬢᬫᬵᬢ᭄ᬫᬵᬦᬫᬲᬦ᭄ᬢᬫᬶᬢᬶ ᬯᬶᬰ᭄ᬭᬸᬢᬫ᭄ ॥ ᭓᭕᭒ ॥

ᬓᬣᬜ᭄ᬘᬦ ᬧ᭄ᬯ ᬲᬂ ᬲᬵᬥᬸ ᭞ ᬳᬦ ᬓᬶᬦᬵᬭ᭄ᬬ᭄ᬬ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬇᬭᬶᬓᬂ ᬢᬦ᭄ᬲᬵᬥᬸ ᭞ ᬲᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢ ᬬᬦ᭄ ᬳᬸᬫᬶᬟᬾᬧ᭄ ᬅᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬫᬳᬵᬧᬸᬭᬸᬱ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬢᬮᬲ᭄ ᬯ᭄ᬭᬸᬄ ᬬ ᬭᬶ ᬓᭀᬘᬧᬦ᭄ ᬬᬦ᭄ ᬲᬶᬦᬗ᭄ᬕᬸᬄ ᬢᬦ᭄ᬲᬵᬥᬸ ॥

असन्तोऽभ्यर्थिताः सद्भिः किञ्चित् कार्य्यं कदाचन ।
मन्यन्ते सन्तमात्मानम[1]सन्तमिति विश्रुतम् ॥ ३५२ ॥

[2]कथञ्चन प्व (कथंचन) **सं साधु** (साधुः) । **हन** (चेत्) **किनार्य्यं निर** (कारयति) । **इरिकं तन्साधु** (असाधुना) । **समङ्कन** (तदा) **त यन्** (सः) **हुमिडॅप्** (मन्यते) **अवक्न्य** (स्वात्मानं) **महापुरुष** (महापुरुषं) । **यद्यपिन्** (यद्यपि) **तलस्** (हि) **व्रुः** (जानाति) **य** (सः) **रि कोचपन्** (लोकमतं) **यन्** (यत् सः) **सिनङ्गुः** (मन्यते) **तन्साधु** (असाधुः) ॥[2]

If the noble man asks a favour from the mean one, the latter begins to consider himself a superior person although everybody knows him to be otherwise.

MBh.5.34.43. d) Our G3, others mostly अपि. इति is supported by B, D2

[1]. ख छ—°त्माजम°, ग च—°त्मजम°, ज—°मत्मजम° ।

[2]-[2]. ख त्रुटितम् ।

ᬧ᭄ᬭᬵᬚ᭄ᬜᭀᬽᬧᬶ ᬚᬮ᭄ᬧᬢᬵᬁ ᬧᬸᬁᬲᬵᬁ ᬰ᭄ᬭᬸᬢ᭄ᬯᬵ ᬯᬵᬘᬄ ᬰᬸᬪᬵᬰᬸᬪᬵᬄ ᭞
ᬕᬸᬡᬯᬤ᭄ᬯᬵᬓ᭄ᬬᬫᬵᬤᬢ᭄ᬢᬾ ᬳᬁᬲᬄ ᬓ᭄ᬱᬷᬭᬫᬶᬯᬵᬫ᭄ᬪᬲᬶ ॥ ᭓᭕᭓ ॥

ᬓᬸᬦᬂ ᬲᬂ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ ᬗᬭᬦᬶᬭ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬓᬧ᭄ᬯ ᬓᬓᬺᬗ᭄ ᬳᬮᬳᬬᬸᬦ᭄ ᬇᬦᬸᬘᬧᬦ᭄ ᬤᬾ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬦ᭄ᬤᬵᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬉᬚᬭ᭄ ᬅᬳᬬᬸ ᬚᬸᬕ ᬕᬶᬦᬫᬾᬮ᭄ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬓᬤᬶ ᬳᬁᬲ ᬲᬶᬭ ᬳᬦᬸᬕ᭄ᬭᬳ ᬧᬬᬲ᭄ ᬤᬶᬦᬶᬦᬸᬫ᭄ ᬦᬶᬭ ᬦᬶᬂ ᬩ᭄ᬬᬸ ᭞ ᬧᬬᬲ᭄ ᬚᬸᬕ ᬤᬶᬦᬶᬦᬸᬫ᭄ ᬦᬶᬭ ᬦᬶᬂ ᬳᬦᬦ᭄ ॥

[1]प्राज्ञोऽपि जल्पतां पुंसां श्रुत्वा वाचः शुभाशुभाः ।
गुणवद्[2] वाक्यमादत्ते हंसः क्षीरमिवाम्भसि ॥ ३५३ ॥[1]

कुनं सं पण्डित (पण्डिताः) **ङरनिर** (नाम) । **यद्यपिन्** (यद्यपि) **कप्व कक्रॅङ्[3]** (श्रूयेत) **हलहयुन्** (शुभाशुभं) **इनुचपन्[4] दे निर** (अन्योक्तं) । **न्दान्** (ततः) **इकं** (ये) **उजर्** (शब्दाः) **अहयु** (शुभाः)

जुग (खलु) **इनलप् निर** (आदीयन्ते तैः) । **कदि** (यथा) **क्रम** (क्रमः) **निं हङ्क** (हंसस्य) **अमङन्**[५] (पिबति) **पॅहन्** (क्षीरं) **मिनिश्र** (मिश्रितं) **लवन्** (सह) **व्वै** (अम्भसा) । **अन् इकं पॅहन्** (क्षीरं) **जुग** (एव) **कपङन्** (पीयते) **देन्य** (तेन) ॥

The wise listen to the good and evil words of the prattling mass, and take up only what is good, like the swan which separates and takes milk out of water.

MBh.1.69.9. a) प्राज्ञस्तु. d) K4 S support our अम्भसि, other mss. अम्भसः.

१-१. ख त्रुटितम् ।
२. क ग च छ ज—°वत् ।
३. क—कऋङॅा, ख—ऋङ्वा ।
४. क ख ग—इङुचपन्, च—इनुचप्, ज—इङूचपन् ।
५. √पङन् ।

ᬘᭀᬤ᭄ᬬᬫᬵᬦᭀᬧᬶ ᬧᬵᬧᬵᬬ ᬰᬸᬪᬵᬢ᭄ᬫᬵ ᬦᬵᬪᬶᬧᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᭞
ᬯᬵᬃᬬ᭄ᬬᬫᬵᬡᭀᬧᬶ ᬧᬵᬧᬵᬢ᭄ᬫᬵ ᬧᬵᬧᬾᬪ᭄ᬬᬄ ᬧᬵᬧᬫᬶᬘ᭄ᬙᬢᬶ ᭟ ᭓᭕᭔ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬲᬂ ᬲᬵᬥᬸ ᬗᬭᬦᬶᬭ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬓᭀᬦᭂᬦ᭄ ᬲᬶᬭ ᬭᬶᬂ ᬉᬮᬄ ᬲᬮᬄ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬗᬶᬗᭂᬧ᭄ ᬚᬸᬕ ᬲᬶᬭ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬭᭂᬗᭂᬭᭂᬗᭀᬦ᭄ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬤᬸᬱ᭄ᬝ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬉᬳᬸᬢᬦ᭄ ᬢᭀᬯᬶ ᬭᬶᬂ ᬉᬮᬄ ᬲᬮᬄ ᭞ ᬇᬦᬸᬮᬄᬓᭂᬦ᭄ᬬ ᬚᬸᬕ ᬬ ᭟

चोद्यमानोऽपि पापाय शुभात्मा नाभिपद्यते ।
वार्य्यमाणोऽपि पापात्मा पापेभ्यः पापमिच्छति ॥ ३५४ ॥

अपन् (अथ) **सं साधु** (साधुः) **ङरनिर** (नाम) । **यद्यपिन्** (यद्यपि) **कोनॅन्** (आदिष्टः) **सिर** (सः) **रिं उलः सलः** (पापकर्मणे) ।[1] **तन्** (न) **पङ्गिङॅप्** (अभिपद्यते) **जुग** (हि) **सिर** (सः) ।[2] **तन्** (न) **ऋङॅऋङान्** (शृणोति) । **कुनं** (परं) **इकं** (यः) **व्वं**[3] (नरः) **दुष्ट** (दुष्टः) । **यद्यपिन्** (यद्यपि) **उहुतन तोवि** (वार्येत) **रिं उलः सलः** (पापकर्मणः) । **इनुलहकॅन्य** (क्रियते तेन) **जुग** (हि) **य**[3] (तत्) ॥

A noble soul, though instigated to sin, does not give in. The evil soul, though prevented, goes in for it.

MBh.5.137.8: चोद्यमानोऽपि पापेन
वार्यमाणोऽपि पापेभ्यः शुभात्मा शुभमिच्छति ॥
पापात्मा पापमिच्छति ।

१. क नास्ति ।
२. क ख ग च ज नास्ति ।
३. ग नास्ति ।

ᬯ᭄ᬬᬃᬣᬂ ᬰ᭄ᬭᬸᬢᬫᬰᬷᬮᬲ᭄ᬬ ᬥᬦᬂ ᬓᬺᬧᬡᬚᬷᬯᬶᬦᬄ ᭞
ᬉᬢ᭄ᬲᬵᬳᭀ ᬫᬦ᭄ᬤᬪᬵᬕ᭄ᬬᬲ᭄ᬬ ᬩᬮᬂ ᬓᬵᬧᬸᬭᬸᬱᬲ᭄ᬬ ᬘ ᭟ ᭓᭕᭕ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬧᬭᬶᬧᬹᬃᬡ ᬯ᭄ᬭᬸᬄ ᬦᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬗᬚᬶ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬤᬸᬰ᭄ᬰᬷᬮ ᭞ ᬯ᭄ᬬᬃᬣ ᬇᬓ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬲᬸᬮᬸᬳ᭄ ᬭᬶ ᬰᬷᬮ ᬬᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬤᭀᬦ᭄ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬅᬚᬶ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬫᬵᬲ᭄ ᬦᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬅᬝᭂᬗᭂᬢ᭄ ᭞ ᬯ᭄ᬬᬃᬣ ᬇᬓ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬤᬵᬦᬵᬓ᭄ᬦ ᬤᬤᬳ ᬭᬶ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲᬵᬥᬦ ᬤᭀᬦᬶᬂ ᬫᬵᬲ᭄ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬓᭀᬢ᭄ᬲᬵᬳᬦᬶᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬦᬶᬃᬪᬵᬕ᭄ᬬ ᭞ ᬯ᭄ᬯᬵᬕᬦ᭄ ᬲᭀᬮᬄᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬯ᭄ᬬᬃᬣ ᬇᬓ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬓᬰᬓ᭄ᬢᬶᬦᬶᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬓᬰ᭄ᬫᬮ ᭞ ᬧᬵᬧᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬯ᭄ᬬᬃᬣ ᬇᬓ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬓᬭᬓ᭄ᬱᬦ᭄ ᬲᬂ ᬲᬵᬥᬸ ᬤᭀᬦᬶᬂ ᬓᬰᬓ᭄ᬢᬶᬦ᭄ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭟

व्यर्थं श्रुतमशीलस्य धनं कृपणजीविनः ।
उत्साहो मन्दभाग्यस्य बलं कापुरुषस्य च ।। ३५५ ।।

अपन् (अथ) **यद्यपिन्** (यद्यपि) **परिपूर्ण्ण** (परिपूर्णं) **व्रुः**[1] (ज्ञानं) **निकं व्वं** (नरस्य) **मङजि** (अधीयानस्य) । **यन्** (यदि) **दुश्शील** (दुश्शीलः) । **व्यर्थ** (व्यर्थं) **इक** (तद्) । **अपन्** (यतः) **सुलुह** (दीपभावः) **रिं शील युक्ति** (शीलयुक्तानां) **दोन्** (प्रयोजनं) **सं ह्यं अजि** (शास्त्रस्य) । **मङ्कन**[2] (तथैव) **मास्** (धनं) **निकं व्वं** (नरस्य) **अतङॅत्**[3] (गृधालोः) । **व्यर्थ** (व्यर्थं) **इक** (तद्) । **अपन्** (यतः) **दानाक्न** (दानं) **ददह** (?) **रिं धर्म्मसाधन** (धर्मसाधने) **दोन्** (प्रयोजनं) **इं मास्** (धनस्य) **ङरन्य** । **मङ्कन**[2] (तथैव) **कोत्साहन्** (उत्साहः) **इं व्वं** (नरस्य) **निर्भाग्य** (निर्भाग्यस्य) । **व्वागन्**[4] (मन्दभाग्यः ?) **सोलःन्य** (स्वकर्मसु) । **व्यर्थ** (व्यर्थः) **इक** (सः) । **मङ्कन** (एवं) **कशक्तिन्** (शक्तिः) **इं व्वं** (नरस्य) **कश्मल** (कश्मलस्य) । **पापकर्म्म**[5] (पापकर्मणः) । **व्यर्थ** (व्यर्था) **इक** (सा) । **अपन्** (यतः) **करक्षान्**[6] (रक्षणं) **सं साधु** (साधूनां) **दोन्** (प्रयोजनं) **इं कशक्तिन्**[7] (शक्तेः) **ङरन्य** (नाम) ।।

What good are scriptures to one without character, wealth to a miserly life, adventure to an unfortunate one or valour to a coward ?

---

[1] च नास्ति ।
[2] क—मङ्क ।
[3] क—अतङत्, ग—अतॅङॅत् ।
[4] क—वतन् ।
[5] Note that Kawi interprets कापुरुष as कुपुरुष—व्वं कश्मल पापकर्म, and not as a coward.
[6] ग—सकराक्षन् ।
[7] क—कशक्तिन्य ।

ᬓᬧᬵᬮᬾ ᬬᬤ᭄ᬯᬤᬵᬧᬄ ᬲ᭄ᬬᬸᬄ ᬰ᭄ᬯᬤᬺᬢᭁ ᬯᬵ ᬬᬣᬵ ᬧᬬᬄ ᭞
ᬆᬰ᭄ᬭᬬᬲ᭄ᬣᬵᬦᬤᭀᬱᬾᬡ ᬯᬺᬢ᭄ᬢᬳᬷᬦᬾ ᬢᬣᬵ ᬰ᭄ᬭᬸᬢᬫ᭄ ᭟ ᭓᭕᭖ ᭟

ᬲᬂᬓ᭄ᬱᬾᬧ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬅᬚᬶ ᭞ ᬬᬃ ᬉᬗ᭄ᬕᬸ ᬭᬶ ᬤᬸᬰ᭄ᬰᬷᬮ ᭞ ᬯ᭄ᬬᬃᬣ ᬲᬶᬭ ᬫᬵᬭᬶ ᬧᬯᬶᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬕ ᬦᬶ ᬯ᭄ᬯᬿ ᬫᬸᬗ᭄ᬕᬸ ᬭᬶ ᬓᬧᬵᬮ ᭞ ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬕ ᬦᬶ ᬯ᭄ᬯᬿ ᬫᬸᬗ᭄ᬕᬸ ᬭᬶ ᬰ᭄ᬯᬤᬺᬢᬶ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬤᬺᬢᬶ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬸᬮᬶᬢ᭄ ᬦᬶ ᬯᬶᬯᬶ ᬲᬶᬦᬲᬢ᭄ ᭞ ᬕᬶᬦᬯᬾ ᬩᬮᬤᬾᬯ ᭞ ᬧᬶᬦᬓ ᬧᬂᬲ᭄ᬯᬦ᭄ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬓᬸᬮᬶᬢ᭄ ᬦᬶ ᬰᬺᬕᬵᬮ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬕᬶᬦᬯᬾ ᬧᬂᬲ᭄ᬯᬦ᭄ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬬᬢᬶᬓ ᬰ᭄ᬯᬤᬺᬢᬶ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬇᬓ ᬯ᭄ᬯᬿ ᬫᬓᬪᬵᬚᬦ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᭞ ᬓᬧᬦ᭄ ᬢᬶᬓᬦ᭄ ᬰᬸᬘ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬳᬯ ᬤᬾᬦᬶ ᬲ᭄ᬣᬵᬦᬤᭀᬱ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬅᬚᬶ ᭞ ᬬᬃ ᬉᬗ᭄ᬕᬸ ᬇᬭᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬤᬸᬰ᭄ᬰᬷᬮ ᭞ ᬯ᭄ᬬᬃᬣ ᬲᬶᬭ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬧᬕᬯᬾ ᬓᬧᬵᬯᬦᬦ᭄ ᭟

कपाले यद्वदापः स्युः श्वदृतौ वा यथा पयः ।
आश्रयस्थानदोषेण वृत्तहीने तथा[1] श्रुतम् ॥ ३५६ ॥

संक्षेप (संक्षेपः) **सं ह्यं अजि** (शास्त्रस्य) । **यर्**[2] (यदि) **उङ्ग्** (विद्यते) **रिं दुश्शील** (दुःशीले) । **व्यर्थ** (व्यर्थं) **सिर** (तद्) **मारि** (न भवति) **पवित्र** (पवित्रं) । [3]**कद्यङ्ग** (उपमानं) **निं व्वै** (जलस्य) **मुङ्ग** (स्थितस्य) **रिं कपाल** (कपाले) ।[3] **कद्यङ्ग** (उपमानं) **निं व्वै** (जलस्य) **मुङ्ग रि**[4] (स्थितस्य) **श्वदृति** (श्वदृतौ) **कुनं** (च) । **दृति** (दृतिः) **ङरन्य** (नाम) । **कुलित्** (चर्म) **निं विवि** (अजस्य) **सिनसत्**[5] (अपमोचितस्य) । **गिनवे** (कृतं) **बलदेव** (बलदेवेन) । **पिनक-** (कृतः) **पङस्वन** (दृतिः) । **यन्**[6] (यदि) **कुलित्** (चर्म) **निं शृगाल** (शुनः) **कुनं** (च) । **गिनवे** (कृतः) [7]**पङस्वन्** (दृतिः) **कुनं**[7] (च) । **यतिक** (अथ सः) **श्वदृति** (श्वदृतिः) **ङरन्य** (नाम) । **इकं**[8] (यद्) **व्वैं** (जलं) **मकभाजन**[9] (करोति भाजनं) **मङ्कन** (ईदृशं) । **कपान** (कथं) **तिकान्** (तद्) **शुच्य** (शुचि) । **कहवा**[10] (अपोह्यते) **देंनि स्थानदोष** (स्थानदोषेण) । **मङ्कन त** (तथा) **सं ह्यं अजि** (शास्त्रं) । [8]**यर्** (यद्) **उङ्ग्** (स्थितं) **इरिकं व्वं**[11] (नरे) **दुश्शील** (दुःशीले) । **व्यर्थ**[12] (व्यर्थं) **सिर** (तद्) । [13]**अपन्** (यतः) **तन्** (न) **पगवे**[13] (करोति) **कपावनन्**[14] (पावनं) ॥

As water in a skull pot, or milk in a dog's leather-bottle, so learning turns foul in a man devoid of character. The fault is of the container.

MBh.12.37.35 (same as above)
१. ख ग च छ ज—कथा ।
२. ख—यन् ।
३-३. ख त्रुटितम् ।
४. क ख च छ ज—रिं ।
५. √ससत् to skin. क दण्डो नास्ति ।
६. क—प्व इकं, ख ग—प्व तिकं, ज—प्वा हिकं ।
७-७. क—दृति ।
८. क नास्ति ।
९. ग—मकभोजन ।
१०. √हव to sweep away as in a flood.
११. ख नास्ति ।
१२. क—व्यर्थात रक्व ।
१३-१३. क—आप तन् व्नि पगवै ।
१४. ग—कपापनान्, ज—कपवनन् ।

ᬦᬵᬘ᭄ᬙᬵᬤᬬᬢᬶ ᬓᭁᬧᬷᬦᬂ ᬦ ᬤᬂᬰᬫᬰᬓᬵᬧᬳᬫ᭄ ᭞
ᬰᬸᬦᬄ ᬧᬸᬘ᭄ᬙᬫᬶᬯᬵᬦᬃᬣᬂ ᬚ᭄ᬜᬵᬦᬫᬦ᭄ᬬᬵᬬᬯᬃᬢ᭄ᬢᬶᬦᬄ ᭟ ᭓᭕᭗ ᭟

ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬲᬫ᭄ᬬᬕ᭄ᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᭞ ᬓᬯ᭄ᬭᬸᬳᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬤᬸᬰ᭄ᬰᬷᬮ ᭞ ᬯ᭄ᬬᬃᬣ ᬢ ᬭᬓ᭄ᬯ ᬲᬶᬭ ᭞
ᬅᬧ ᬢᬦ᭄ ᬯ᭄ᬦᬂ ᬲᬶᬭ ᬫᬗ᭄ᬓᬵᬓᭂᬦ᭄ ᬇᬱ᭄ᬝᬲᬵᬥ᭄ᬬ ᭞ ᬬ ᬢᬦ᭄ ᬭᬶᬦᬓ᭄ᬱ ᬭᬶᬂ ᬰᬶᬱ᭄ᬝᬵᬘᬵᬭ ᭞
ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬕ ᬦᬶᬂ ᬇᬓᬹ ᬦᬶᬂ ᬰᬺᬕᬵᬮ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬦᬧᬸᬢᬶ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓᬸᬧᬶᬦ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬧᬫᬸᬭᬸᬕ᭄
ᬤᬂᬰᬫᬰᬓ ᭞ ᬅᬮᬹ ᬮᬮᬺᬃ ᬅᬤᬶ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢᬶᬓ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬲᬫ᭄ᬬᬕ᭄ᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬉᬗ᭄ᬕ᭄ ᬇᬭᬶᬓᬂ
ᬯ᭄ᬯᬂ ᬤᬸᬰ᭄ᬰᬷᬮ ᭟

नाच्छादयति कौपीनं न दंशमशकापहम्[1] ।
शुनः पुच्छमिवानर्थं ज्ञानमन्यायवर्त्तिनः ।। ३५७ ।।

यद्यपिन् (यद्यपि) **सं ह्यं सम्यग्ज्ञान** (सम्यग्ज्ञानं)। **कव्रुहन्**[2] (ज्ञायते) **इकं व्वं** (नरेण) **दुश्शील**[3] (दुःशीलेन)। **व्यर्थ** (व्यर्थं) **त रक्व** (हि) **सिर** (तद्)। **अप[न्]** (यतः) **तन्**[4] (न) **व्नं** (शक्नोति) **सिर** (सः) **मन्काकॅन्** (आगमयितुं) **इष्टसाध्य** (इष्टसाध्यं)। **य[न्]** (यदि) **तन्**[4] (न) **रिनक्ष** (रक्षयति) **रिं शिष्टाचार** (शिष्टाचारं)। **कद्यङ्ग** (उपमानं) **निं इकू**[5] (पुच्छस्य) **निं शृगाल** (शुनः)। **तन् पनपुति**[6] (नाच्छादयति)। **तन्** (न) **कुपिन** (कौपीनं)। **तन् पमुरुग्** (नापहन्ति) **दंशमशक**[7] (दंशमशकं)। **अलू** (?) **ललृर्** (?) **आदि** (आदि)। **मङ्कन** (तथा) **तिक**[8] (तद्) **सं ह्यं सम्यग्ज्ञान** (सम्यग्ज्ञानं)। **अन्** (यदा) **उङ्ग्** (तिष्ठति) **इरिकं**[9] **व्वं** (नरे) **दुश्शील** (दुःशीले) ।।

The knowledge of a tyrant is of no avail. It is like the tail of a dog, which neither covers the privities nor kills gnats and fleas.

Ind.Spr.3549/1521. c) व्यर्थं for अनर्थं. d) पाण्डित्यं धर्मवर्जितम्.
१. ख ग च छ ज—दशोमशकापहम् ।
२. ज—कन्नुःहन् ।
३. क—दुश्शील, ज—दुशिल ।
४. क—तन् य ।
५. क—कू, ग ज—इकु ।
६. √सपुत् to cover.
७. ख ग च छ ज—दङ्कमशक ।
८. क—त ।
९. ग—इकारिकं ।

ᬓᬃᬫ᭄ᬫᬤᬵᬬᬵᬤᬓᭀ ᬮᭀᬓᬄ ᬓᬃᬫ᭄ᬫᬲᬫ᭄ᬩᬦ᭄ᬥᬶᬮᬓ᭄ᬱᬡᬄ ᭞
ᬓᬃᬫ᭄ᬫᬵᬡᬶ ᬘᭀᬤᬬᬦ᭄ᬢᬷᬳ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬾ ᬓᬃᬫ᭄ᬫᬯᬰᬵ ᬯᬬᬫ᭄ ᭟ ᭓᭕᭘ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬮᭀᬓ ᭞ ᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᬧᬶᬦᬓᬓᬮᬶᬮᬶᬭᬾᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬮᬶᬗᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬰᬸᬪᬵᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫᬨᬮ ᬚᬸᬕ ᬢᬶᬦ᭄ᬫᬸᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬫᬲᬫ᭄ᬩᬦ᭄ᬥ ᬮᬯᬦ᭄ ᬰᬸᬪᬵᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᬢ ᬯ ᬬ ᭞ ᬲᬂᬓ᭄ᬱᬾᬧᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬇᬦᬢᬕ᭄ ᬦᬶᬂ ᬧᬹᬃᬯ᭄ᬯᬓᬃᬫ᭄ᬫᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬮᭀᬓ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬧᬭᬫᬵᬃᬣᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬶᬦᬯᬰᬵᬓᭂᬦ᭄ ᬇᬂ ᬧᬹᬃᬯ᭄ᬯᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᬓᬶᬢ ᬓᬩᬾᬄ ᭟

कर्म्मदायादको लोकः कर्म्मसम्बन्धिलक्षणः ।
कर्म्माणि चोदयन्तीह सर्व्वे कर्म्मवशा वयम् ॥ ३५८ ॥

अपन् (अथ) **इकं** (यः) **लोक** (लोकः)। **कर्म्म** (कर्म) **पिनककलिलिरन्य** (तद्दायः)। **कलिङन्य** (अस्यार्थः)। **शुभाशुभकर्म्मफल** (शुभाशुभकर्मफलं) **जुग** (हि) **तिन्मुन्य** (प्राप्यते)। **नियत** (नियतं) **मसम्बन्ध**[1] (सम्बन्धवान्) **लवन्** (सह) **शुभाशुभकर्म्म** (शुभाशुभकर्मणा) **त** (अथ) **व** (हि) **य** (स लोकः)। **संक्षेपन्य** (तत्संक्षेपः)। **इनतग्** (ईश्यते) **निं**[2] **पूर्व्वकर्म्मन्य** (स्वपूर्वकर्मणा)।[3] **इकं लोक** (लोकः) **ङरन्य** (नाम)। **परमार्थन्य** (एतस्यार्थः)। **किनवशाकॅन्** (वशीक्रियामहे) **इं पूर्व्वकर्म्म** (पूर्वकर्मभिः) **कित**[4] (वयं) **कबेः** (सर्वे) ॥

People are the inheritors of karma. Their characteristic feature is the connection with past actions. It is the past actions which drive people. All of us are controlled by karma.

MBh.(Citraśālā ed.) 13. 1.73. a) Most mss. °दायादवान्. b) Mss. °सम्बन्ध or बन्धन°. c) All mss. यथा(some

mss. तथा)न्योन्यं तथा (some
mss. यथा) वयम्
१. ख ज—पसम्बन्ध, ग च—
पसॅम्बन्ध, छ—पसॅम्बन्द ।
२. च छ—नि ।
३. क नास्ति ।
४. ख च छ—तिक ।

ᬬᬣ ᬥᭂᬦᬸᬲᬳᬲ᭄ᬭᬾᬱᬸ ᬯᬢ᭄ᬲᭀ ᬯᬶᬦ᭄ᬤᬢᬶ ᬫᬵᬢᬭᬫ᭄ ᭞
ᬢᬣ ᬰᬸᬪᬵᬰᬸᬪᬂ ᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᬓᬃᬢ᭄ᬢᬵᬭᬫᬦᬸᬕᬘ᭄ᬙᬢᬶ ᭟ ᭓᭕᭙ ᭟

ᬢᬵᬢᬦ᭄ ᬅᬗ᭄ᬕ ᬢᬦ᭄ ᬓᬪᬸᬓ᭄ᬢ᭄ᬬ ᬇᬓᬂ ᬧᬹᬃᬯ᭄ᬯᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬲᬓᬮ᭄ᬯᬶᬃ ᬨᬮ ᬦᬶᬓ ᭞ ᬤᭂᬦᬶᬓᬂ ᬫᬓᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᬬ ᭞ ᬫ᭄ᬯᬂ ᬢᬦ᭄ ᬓᭂᬫᬸᬭᬦ᭄ ᬤᬸᬫᬸᬦᬸᬂ ᬇᬭᬶᬓᬂ ᬓᬃᬢ᭄ᬢ ᬗᬹᬦᬶ ᭞ ᬓᬤᬶ ᬓ᭄ᬭᬫ ᬦᬶᬓ ᬅᬦᬓ᭄ ᬦᬶ ᬮᬹᬫ᭄ᬩᬸ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓᭂᬫᬸᬭᬦ᭄ ᬉᬫᬾᬢ᭄ ᬓᬯᬶᬢᭂᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬦ᭄ ᬫᬵᬢᬸᬲᬢᬸᬲ᭄ ᬇᬓᬂ ᬮᬹᬫ᭄ᬩᬸ ᬭᬶᬂ ᬗᬦ᭄ᬬ ᬅᬫᬶᬲᬸᬲᬸ ᭞ ᬧᬫᭀᬃ ᬦᬶᬓ ᬭᬦ᭄ᬯᬶᬢᭂᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬫᭂᬗᭂᬢ᭄ ᬚᬸᬕ ᬬ ᬢᬦ᭄ ᬓᭂᬫᬸᬭᬦ᭄ ᬇ ᬓᬯᬶᬢᭂᬦ᭄ᬬ ᭟

यथा धेनुसहस्रेषु वत्सो विन्दति मातरम् ।
तथा[1] शुभाशुभं कर्म्म कर्त्तारमनुगच्छति ॥ ३५९ ॥

तातन् (नैव) **अङ्ग** (हि ?) **तन्** (न) **कभुक्त्य** (भुज्यते) **इकं पूर्व्वकर्म्म** (पूर्वकर्म) । [2]**सकल्विर्** (सर्वं) **इं**[2] **फल निक**[3] (तत्फलं) । **देनिकं** (तेन) **मककर्म्म य** (कृतं कर्म येन) । **म्वं** (च) **तन्** (न) **केमुरन्** (विन्दति) **दुमुनुं** (अनुगच्छति) **इरिकं कर्त्ता**[4] (कर्तारं) **ङूनि** (पुरा) । **कदि** (यथा) **क्रम निकं**[5] (क्रमः) **अनक्** (वत्सस्य) **नि लूम्बु** (गोः) । **तन् केमुरन्**[6] (अविश्रान्तः) **उमेत्**[7] (अन्विष्यति) **कवितन्य** (स्वमातरं) । **यद्यन्** (यद्यपि) **मातुसतुस** (शतशः) **इकं लूम्बु** (गवां) **रिं ङन्य**[8] (काले) **अमिसुसु** (दोहस्य) ।[9] **पमोर**[10] **निक** (मिश्रिता) **रन्वितन्य**[11] (तन्माता) । [12]**मेङेत्** (स्मरति) **जुग** (हि) **य** (सः) **तन्** (न) [13]**केमुरन्** (विश्राम्यति) **इ रन्वितन्य**[13] (स्वमातरि) ॥[12]

As a calf spots out its mother in a herd of thousands, so good and bad deeds follow the doer.

MBh.12.174.16. c) पूर्वकृतं for शुभाशुभं.

[1] क ख ग—यथा, च छ—यता, ज—यथ ।

[2-2] क नास्ति ।

[3] क नास्ति, ग—इक ।

[4] च छ—कार्म्म, ज—कर्ट ।

[5] ख—निं ।

[6] √इमुर् to miss, not

to find.
७. ख—अमेत् ।
८. क—स्डंङ ।
९. क ख ग ज नास्ति दण्डः ।
√सुसु milk.
१०. √वोर् to mix.
११. र-वित्-न्य its venerable origin.
१२-१२. ग त्रुटितम् ।
१३-१३. क—केमुर व्वित्न्य ।

[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

अचोद्यमानानि यथा पुष्पाणि च फलानि च ।
स्वं कालं नातिवर्त्तन्ते तथा कर्म्म पुरा कृतम् ॥ ३६० ॥

स्वं मेङॅत् (स्मरन्ति) **रि**[1] **मासन्य** (स्वमासं) **तिकं पूर्व्वकर्म्मफल** (पूर्वकर्मफलानि) **ङरन्य** (नाम)। **उमतग्** (ईशत्वं) **अवक्न्य** (आत्मनि) **क्रमन्य** (क्रमस्तेषां)। **तन्** (न) **क्न** (शक्यते) **तिनुलक्** (वारणं)। **लुपुत्** (न भवति) **दिनोहकॅन्** (दूरे करणं)। **पिनऋककॅन्**[2] (समीपे करणं)। **कद्यङ्ग** (यथा) **निं पुष्पफल** (पुष्पाणि फलानि)। **अन्** (यत्) **मेङॅत्** (स्मरन्ति) **रि मासन्य** (स्वमासं)। **दुमान्** (अंशः) **इ शरीरन्य**[3] (तच्छरीरस्य) ॥

As flowers and fruits do not transgress their appointed time, they need no goading; so it is with karma done in the past.

MBh.12.174.12. c) Our स्वं is supported by Ś1 K1.4.6 V1 and many other N mss., others स्व°.
१. ज—रिं ।
२. ग त्रुटितम् ।
३. ग—शरीर ।

[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

बालो युवा च वृद्धश्च यत् करोति शुभाशुभम् ।
तस्यां तस्यामवस्थायां भुंक्ते जन्मनि जन्मनि ॥ ३६१ ॥

क्रमन्य (तत्क्रमः) । **यन्** (यदा) **अन्वम्** (बालः) । [1]**यन्** (यदा) **स्डॅंस्डॅं** (मध्यं) । **वयः निक** (वयस्तस्य) ।[1] [2]**यन्** (यदा) **अतुह** (वृद्धः) ।[2] **इक**[3] (यः) **मगवे** (कृतवान्) **शुभाशुभकर्म्म** (शुभाशुभकर्म) **ङूनि** (पुरा) **रि**[4] **पूर्व्वजन्म** (पूर्वजन्मनि) । [5]**ररे** (बाल्ये) । **यौवन**[5] (यौवने) । **अतुह** (वार्धक्ये) । **यन्** (तद्) **भुक्ति**[6] (शुंक्ते) **फल** (फलं) **निं**[7] **शुभाशुभकर्म्मन्य** (स्वशुभाशुभकर्मणां) **ङूनि** (पुरा) ।[8] **संक्षेपन्य** (तत्संक्षेपः) । **सावस्थान्य** (या तदवस्था) **ङूनि न्** (पुरा यस्यां) **पगवे** (कृतं) **सुकृत**[9] (सुकृतं) **दुष्कृत** (दुष्कृतं) । **समङ्कनावस्थान्यन्**[10] (तादृशात्रस्थायां) **भुक्ति** (भुंक्ते) [11]**पूर्व्वकर्म्मन्य** (पूर्वकर्माणि) । **येक त्मुं**[11] (प्राप्नोति) **फलन्य** (तत्फलानि) ॥

Whatever good or evil one does as a child, youth or old man, the fruit of that he enjoys or suffers in that very state, birth to birth.

MBh. 12.174.15 (same as above).

१-१. क नास्ति ।
२-२. ज त्रुटितम् ।
३. क—इकं ।
४. क—रिं ।
५-५. क—मङ्कन त य रि परजन्म । अन्वम् ।
६. ग—युक्ति ।
७. क—नि ।
८. च नास्ति ।
९. ख ग च छ ज नास्ति ।
१०. क— ममङ्कनावस्थान्यन्य, ग छ—मम°, च—ममङ्कवस्तन्यन्, ज—मङ्कनवस्थ° ।
११-११. क—पूर्व्वकर्म्म, ज—पूर्वकर्म्मन्य । भुक्ति पुर्व्व येक त्मुं ।

[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

बुद्धिमन्तो महोत्साहाः प्राज्ञाः शूरा जितेन्द्रियाः ।
पाणिपादैरुपेताश्च दृश्यन्ते प्रेष्यतां[1] गताः ॥ ३६२ ॥

हन मर (विद्यन्ते) **व्वं** (नराः) **गॆं यत्न** (महायत्नाः) **विवेकी** (विवेकिनः) । **व्वं**[2] (नराः)**प्राज्ञ**[3] (प्राज्ञाः) । **व्वं** (नराः) **उत्साह** (उत्साहवन्तः) **ङुसिर** (उद्यताः) **अग्लृम्** (संकल्पवन्तः) । **व्वं** (नराः) **शूर** (शूराः) । **व्वं** (नराः) **जितेन्द्रिय** (जितेन्द्रियाः) । **व्वं** (नराः) **सुरूप** (सुरूपाः) । **निर्व्विकार** (निर्विकाराः) **सर्व्वावयवन्य** (सर्वावयववन्तः) । **रि समङ्कन** (इत्येवं) **तिक**[4] (ते) **सोवंसोवं** (प्रत्येकं) । **ददि य** (भवत्येतत्) **पिनककवुल** (प्रेष्याः कृताः) **दे निक**[5] (अन्यैः) **सोर्** (नीचैः) **सकेरिय** (तेभ्यः) । **पूर्व्वकर्म्म** (पूर्वकर्माणि) **हेतु निक** (तद्धेतुः) ॥

Men of intelligence, great energy, wisdom, valour and self-control, men with hands and feet are seen bound as slaves.

---

१. ख ग च छ ज—प्रेष्यते ।
२. ख ग च छ ज नास्ति ।
३. क ख च छ—प्रज्ञा, ग—प्राज्ञा, ज—पज्ञ ।
४. क च छ ज—निका, ग—तिका । (सदण्डः) ।
५. क—निकं, ख—नि ।

[illegible]

महच्च फलवैषम्यं दृश्यते फलबन्धिषु ।
वहन्ति शिविकामन्ये यान्त्यन्ये[1] शिविकां गताः ॥ ३६३ ॥

अत्यन्त मत (अत्यन्तं) **पपहीयन्**[2] (वैषम्यं) **इकं पूर्वकर्म्मफल** (पूर्वकर्मफलानां) । **तोनॆन्त** (पश्यत) । **नां** (एके) **ममिकुल्** (वहन्ति) **उसुङन्** (शिविकां) । **नां** (अन्ये) **लुमकु** (यान्ति) **महवन्**[3]

(मार्गेण) उसुङन् (शिविकया) ॥

There is vast disparity in the results. Some carry the palanquin, others are carried sitting inside.

MBh.12.318.41. Our °बन्धिषु is unique. N °सन्धिषु (v.l. °साधूषु) S सिद्धिषु. So also MBh.

b) 3.200.21cd. d) TG1·3.6 support शिबिकां, other mss. शिविका- Note शिविका (with v) for शिबिका (with b).

१. ख ग च छ ज—य° ।

२. √पहिं difference.

३. √हव way.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

उपर्य्युपरि लोकस्य सर्व्वो भवितुमिच्छति ।
यतते च यथाशक्ति न चासौ वर्त्तते तथा ॥ ३६४ ॥

कप्व (सर्वः) माति (म्रियते) कं लोक (लोकः) । मह्या्न् (कामयते) रिं[1] सुख (सुखाय) असमसम[2] (अनुपमाय) । कुनं (परं) अपन् यथाशक्ति (यथाशक्ति) देन्यागवे (कृतं) धर्म्मसाधन (धर्मसाधनं) । य त तिनूत् (अनुगतं) निकं कर्म्मफल[3] (कर्मफलानां) तिन्मुन्य (प्राप्यते) ॥

Everybody wishes to be high above the people, and strains himself to the limit of his powers, but does not succeed.

MBh.12.318 38. d) v.l.). Our न चासौ is unique. Poona न च तद् (without

१. ग—रि ।

२. ख ग च छ ज—समसम ।

३. ग—धर्म्मफल ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]

सम्मानश्चावमानश्च लाभालाभौ क्षयाक्षयौ ।
प्रवृत्ता विनिवर्त्तन्ते विधानान्ते[1] पदे पदे ।। ३६५ ।।

नां(एकः) **त्वं** (संमानः) । [2]**नां** (अन्यः) **सम्पे** (अवमानः) ।[2] **नां** (एकं) **सौभाग्य** (सौभाग्यं) । [3]**नां** (अन्यद्) **निर्भाग्य** (निर्भाग्यं) ।[3] **नां** (एकः) **क्षय** (क्षयः) । **नां** (अन्या) **वृद्धि** (वृद्धिः) । **इक त कबेः** (एते सर्वे) । **लुङ्गा** (गच्छन्ति) **त्क** (विनिवर्तन्ते) **इक** । **इरिकं**[4] **सर्व्वलोक** (सर्वलोकेषु) । **तिङ्कः निकं** (प्रवृत्तिः) **पूर्व्वकर्म्म** (पूर्वकर्मणां) **ङूनि** (पुरा) । **तिनूत्** (अनुगम्यते) **नि**[5] **कभुक्त्यन्य** (तद्भोगेन) **मङ्के** (अत्र) ।।

At every step honour and dishonour, gain and loss, waste and non-waste operate and cease when they are exhausted.

MBh. 12.174.13. a) K7 D4.6.9 and all our lontars read सन्मानः for सम्मानः

b) Da4 M1.5 support our क्षयाक्षयौ, other mss. क्षयोदयौ, क्षयोदयः, क्षयाव्ययौ, जयाजयौ, or क्षयाप्ययौ.

d) Our पदे पदे is supported by Ś1 K1.2.4.6.7 V1 Bo.6-9 Da3.a4 Dn1.n4 Ds D2-5.7-9 G2 (all second time), other mss read पुनः पुनः.

[1] क ख—°नान्ताः, ग—°न्तेः, च छ—विदानन्तः, ज—विदनन्तः ।

[2]-[2]. क नास्ति ।

[3]-[3]. छ नास्ति ।

[4]. क—इरिकिं ।

[5]. क—नि ।

[illegible]
[illegible]

[illegible]

मुष्णन् दरिद्रात्यभिहन्यते घ्नन् पूज्यानसम्पूज्य भवत्यपूज्यः ।
यत् कर्म्मवीजं वपते मनुष्यः तस्यानुरूपाणि फलानि भुंक्ते ॥ ३६६ ॥

इकं[1] (यः) अक्लित्[2] (गृह्णाति) रिं परदृव्य (परद्रव्यं) ङूनि (पुरा) रिं पूर्व्वजन्म (पूर्वजन्मनि) । दरिद्र (दरिद्रं) जन्म (जन्म) निक (तस्य) रिं[3] द्लाह (परेत्य) । [4]इकं (यः) अमाति[4] (हतवांन्) ङूनि[5] (पुरा) पिनत्यन् (अभिहन्यते) इक द्लाह (परेत्य) । संक्षेपन्य (अस्य संक्षेपः) । सल्विर् (सर्वविधानि) निं[6] कर्म्म[7] (कर्मणां) वीज (ब्रीजानि) इनिपुक् (उप्तानि) ङूनि (पुरा) । य इक (इति) कभुक्ति (भुज्यन्ते) फलन्य (तत्फलानि) द्लाह (आयति काले) ॥

If one steals he is reborn as a poor man, if one kills he is killed in a subsequent incarnation, if one does not revere those who must be revered, one becomes unworthy of reverence—whatever action a man sows as the seed, the fruit of that he reaps.

Note the form वीज (with व).
१. ग—इक ।
२. च छ—अक्लित् ङूनि ।
३. क—।, छ—रि ।
४-४. ग—इकामोति ।
५. क छ—ङूनि । (सदण्डः) ।
६. ख—इं, ग—नि, नि ज—न्नि ।
७. क छ—कर्म्म । (सदण्डः) ।

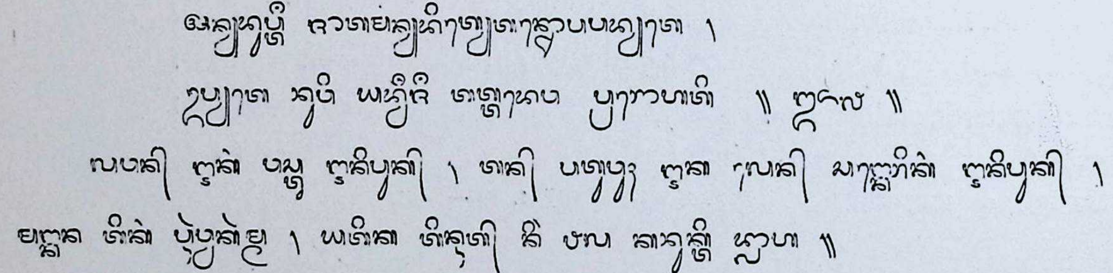

अन्यदुप्तं जातमन्यदित्येतन्नोपपद्यते ।
उप्यते भुवि यद्वीजं तत्तदेव[1] प्ररोहति ॥ ३६७ ॥

लवन् इकं (यद्) वस्तु (वस्तु) इनिपुक् (उप्यते) । तन् (न) पतुवुः[2] (जायते) इक लेन् (अन्यत्) सङ्केरिकं (तस्मात्) इनिपुक् (उप्तात्) । मङ्कन (इति) तिकं (एतद्) पूर्व्वकर्म्म (पूर्वकर्म) । यतिक[3] (इत्येतानि) तिनूत् (अनुगम्यन्ते) निं फल (फलैः) कभुक्ति (भोज्यैः) द्लाह (आयति काले) ॥

That what is reaped is different from what is sown, does not fit in. The seed that is sown in the ground, it is that which sprouts.

Ind.Spr.370/130 (Manu 9.40). c) यद्धि for भुवि.

१. च छ—तथदेव ।
२. ग छ—पतुवु, ज—पतुहु ।
३. ख ग च—य इका, ज—य इक ।

ᬦᬶᬢ᭄ᬬᬫᬾᬯ ᬲᬸᬔᬂ ᬲ᭄ᬯᬃᬕ᭄ᬕᬾ ᬲᬸᬔᬂ ᬤᬸᬄᬔᬫᬶᬳᭀᬪᬬᬫ᭄ ᭞
ᬦᬭᬓᬾ ᬤᬸᬄᬔᬫᬾᬯᬿᬢᬦ᭄ᬫᭀᬓ᭄ᬱᬾ ᬢᬸ ᬧᬭᬫᬂ ᬲᬸᬔᬫ᭄ ᭟ ᭓᭖᭘ ᭟

ᬬᬦ᭄ ᬭᬶᬂ ᬲ᭄ᬯᬃᬕ᭄ᬕᬮᭀᬓ ᭞ ᬲᬸᬔ ᬓᬾᬯᬮ ᬇᬓᬂ ᬪᬶᬦᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬗ᭄ᬓᬵᬦ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬬᬦ᭄ ᬗ᭄ᬓᬾ ᬭᬶᬂ ᬫᬃᬢ᭄ᬬᬮᭀᬓ ᭞ ᬲᬸᬔᬤᬸᬄᬔ ᬇᬓᬂ ᬓᬪᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬭᬶᬂ ᬦᬭᬓᬮᭀᬓ ᭞ ᬤᬸᬄᬔ ᬓᬾᬯᬮ ᬇᬓᬂ ᬪᬶᬦᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬗ᭄ᬓᬵᬦ ᭞ ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬭᬶᬂ ᬫᭀᬓ᭄ᬱᬧᬤ ᭞ ᬧᬭᬫᬲᬸᬔ ᬇᬓᬂ ᬓᬪᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬗ᭄ᬓᬵᬦ ᭟

नित्यमेव सुखं स्वर्गे सुखं दुःखमिहोभयम् ।
नरके दुःखमेवैतन् मोक्षे तु परमं सुखम् ॥ ३६८ ॥

यन् (यद्) **रिं स्वर्ग्गलोक** (स्वर्गे लोके) । **सुख** (सुखं) **केवल** (केवलं) **इकं**[1] **भिनुक्ति** (भुज्यते) **ङ्कान** (तत्र) । **कुनं** (परं) **यन्** (यद्) **ङ्के** (अत्र) **रिं मर्त्यलोक** (मर्त्यलोके) । **सुखदुःख** (सुखं दुःखं) **इकं**[2] **कभुक्ति**[3] (भुज्यते) । **कुनं** (परं) **रिं**[4] **नरकलोक** (नरकलोके) । **दुःख** (दुःखं) **केवल** (केवलं) **इकं भिनुक्ति** (भुज्यते) **ङ्कान** (तत्र) । **यप्वन्** (यत्) **रिं मोक्षपद** (मोक्षपदे) । **परमसुख** (परमसुखं) **इकं कभुक्ति** (भुज्यते) **ङ्कान** (तत्र) ॥

In heaven there is eternal happiness, in this world there is both happiness and sorrow, in hell there is only pain, while in liberation there is supreme beatitude.

MBh.12.183.14. c) Our मोक्षे is not found in Poona mss.

आहुः (without v.l.) for एतद्.

d) समं तु (v.l. सुखं तत्, सुखं तु, सुखं च) परमं पदम्.

[1] ख नास्ति ।

[2] ख—इक ।

[3] छ—भुक्ति ।

[4] क ग—इं, ज—हिं ।

ᬲ᭄ᬯᬃᬕ᭄ᬕᬮᭀᬓᬾᬱᬸ ᬓ᭄ᬱᬬᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬶᬱᬸ ᬧᬃᬣᬵᬬ ᬲᬸᬔᬶᬦᬵᬂ ᬔᬶᬦᬵᬂ ᭞
ᬤᬸᬄᬔᬦᬵᬰᬫᬦᭀᬧᬵᬬᭀ ᬚ᭄ᬜᬵᬦᬫᬾᬯ ᬧᬭᬫᬂ ᬲᬸᬔᬫ᭄ ᭟ ᭓᭖᭙ ᭟

[illegible]

स्वर्गलोकं नयन्त्येनं पञ्चैव सुकृताः कृताः ।
कूपारामसभावप्रा[1] ब्राह्मणावसथा नृप ॥ ३६९ ॥

लिम (पञ्च) **इकं** (तानि) **सुकृत** (सुकृतानि) **मन्काकॅन्**[2] (नयन्ति) **रिं**[3] **स्वर्गलोक** (स्वर्गलोके)। **प्रत्येकन्य** (तेषां प्रकाराः)। **सुमुर्** (कूपः)। **यश**[4] **पविलासान्** (विलासभवनं)। **सभा** (सभा)। **कद्यङ्ङ** (यथा) **निं ल्बुः** (मार्गः)। [5]**प्कॅन्** (विपणिः)।[5] **तम्बक्** (वप्रः)। **ललयन्** (अश्मभित्तिः)। **शाला** (शाला)। **नहन् तं** (एतानि) **लिम** (पञ्च) **मन्काकॅन्** (नयन्ति) **रिं स्वर्गलोक** (स्वर्गलोके) ॥

Water-wells, gardens, public halls, ramparts and homes for the wise—these five utility works done well take a man to heaven.

---

[1] क ख ग च छ ज—°बप्र ।
[2] म-√त्क-अकॅन्।
[3] ग—रि ।
[4] यश is a pavilion.
[5-5] ग नास्ति ।

[illegible]

श्वःकार्य्यमद्य कुर्व्वीत पूर्व्वाह्णे चापराह्णिकम् ।
न हि प्रतीक्षते मृत्युः कृतं वाप्यकृतं तथा ॥ ३७० ॥

हय्व [1]**त** (न) **अङ्गिनकिनक्**[1] (प्रमदेत्)। **इकं** (यद्) **गवयॅन्** (कार्यं) **सकतम्बे** (श्वः) **लिंत** (त्वद्वि-

चारे) । **मङ्के** (अद्य) **जुगन्** (हि) **गवयक्न** (कर्तव्यं) । **इकं** (यत्) **गवयॅन्त** (कार्यं) **सोरे** (अपराह्णे) **लित** (त्वद्विचारे) । **एंञ्ज** (पूर्वाह्णे) **जुगेक** (हि तत्) **गवयक्नन्त**[2] (करणीयं त्वया) । **अपन्** (यतः) **इकं मृत्यु** (मृत्युः) ।[3] **तन्** (न) **पङेरकॅन्** (प्रतीक्षते) **जुग** (हि) **य** (सः) । **तन्** (न) **हुनिङ** (जानाति) **रि**[4] **तुरुं** (अद्यापि) **गवेन्य** (त्वदकृतं) । **लवन्** (च) **हुवुस्** (कृतं) **गवेन्य** (त्वत्कर्म) ॥

Whatever is to be done tomorrow, do that today; whatever is to be done in the afternoon, do that in the forenoon. Death does not wait, whether your work be done or undone.

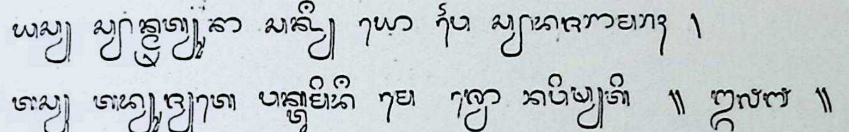

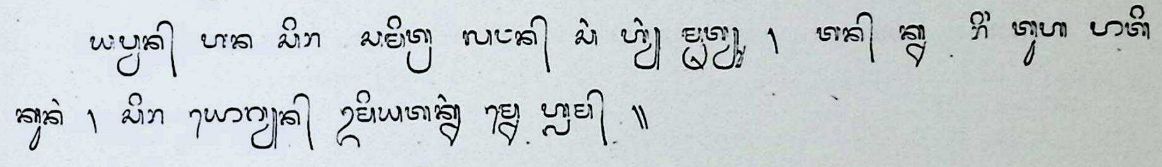

यस्य स्यान्मृत्युना सख्यं यो वै स्यादजरामरः ।
तस्य तद्युज्यते वक्तुमिदं मे श्वो भविष्यति ॥ ३७१ ॥

यप्वन् (यदि) **हन** (विद्यते) **सिर** (सः) **समित्र** (यस्य मैत्री) **लवन्** (सह) **सं ह्यं मृत्यु** (मृत्युना) । **तन् क्न** (नाभिभूतः) **रि तुह पाति** (जरामृत्युभ्यां) **कुनं** (च) । **सिर** (सः) **योग्यन्** (योग्यः) **उमियतक्नं**[1] (द्रष्टुं) **म्ने** (श्वः) **ह्लम्** (परश्वः) ॥

He who has made friendship with death, or he who does not grow old and is immortal, only he has a right to say—this will happen to me tomorrow.

MBh.12.169.14. d) for our अकृतं तथा. Only K7 supports वापि, other mss. वास्य, चास्य or अस्य. न वा कृतं (v.l. न चाकृतं)

१-१. क च छ ज—तङिन्नकिनक् । √इनक् pleasant.

२. क—न्गवयक्नन्त ।

३. ख ग च ज नास्ति ।

४. क ग ज—रि ।

---

१. क—उमिहतक्नं ।

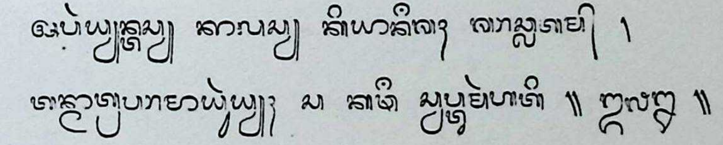

ᬢᬦ᭄ ᬧᬳᬶᬟᬦ᭄ ᬓ᭄ᬢ ᬇᬓᬂ ᬓᬵᬮ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬫᬵᬢᬸᬲᬢᬸᬲ᭄ ᬇᬓᬂ ᬢᬳᬸᬦ᭄ ᭞ ᬢᬃ
ᬧᬓᬮ᭄ᬯᬲᬦ᭄ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬧ᭄ᬭᬯᬺᬢ᭄ᬢᬶ ᬫᬓᬮ᭄ᬯᬲᬦ᭄ ᬇᬓ ᭞ ᬲᬾᬧ᭄ᬲᬾᬧᬦ᭄ ᬕᬢᬶᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬇᬓᬶᬂ ᬳᬸᬭᬶᬧ᭄
ᬧ᭄ᬯ ᬬ ᬢ ᭞ ᬓ᭄ᬱᬡᬫᬵᬢ᭄ᬭ ᬳᬦᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬧ ᬢ ᬦᬶᬫᬶᬢ᭄ᬢ ᬦᬶ ᬫᬢᬸᬭ᭄ᬯ ᭞ ᬧᭂᬧᭂᬗᭂᬦ᭄ ᬚᬸᬕ
ᬇᬓᬶᬂ ᬳᬸᬭᬶᬧ᭄ ᭞ ᬤᬤᬳᬓ᭄ᬦ ᬭᬶ ᬥᬃᬫ᭄ᬫᬲᬵᬥᬦ ᭟

अपर्य्यन्तस्य कालस्य किय।नंशः[1] शरच्छतम् ।
तन्मात्रपरमायुर्य्यः स कथं स्वप्तुमर्हति ॥ ३७२ ॥

तन् पहिडन् (अपर्यन्तः) **क्त** (खलु) **इकं काल** (कालः) **ङरन्य** (नाम) । **मातुसतुस्** (शतशः) **इकं तहुन्** (यानि वर्षाणि) । [2]**तर्** (न) **पकल्वसन्** (क्षीयन्ते) ।[2] **कुनं** (परं) **इकं** (या) **प्रवृत्ति** (प्रवृत्तिः) **मकल्वसन्** (क्षीयते) **इक** (सा) । **सेप्सेपन्** (शीघ्रशीघ्रा) **गतिन्य**[3] (अस्या गतिः) । **इकिं** (एतत्) **हुरिप्** (जीवनं) **प्व** (खलु) **य त** । **क्षणमात्र** (क्षणमात्रं) **हनन्य**[4] (अस्तिता तस्य) । **अप त** (किमथ) **निमित्त** (निमित्तं) **नि मतुर्व्व** (स्वपनस्य) । **पॅपॅङॅन्** (प्रयोक्तव्यं) **जुग** (हि) **इकिं** (एतद्) **हुरिप्** (जीवनं) । **ददहक्न** (दत्त) **रि धर्म्मसाधन** (धर्मसाधने) ॥

What fraction is a hundred years of limitless time. Man, whose highest expectation of life is one hundred years, how should he sleep in ease.

---

[1] क ख—क्रियानाशः, ग च छ—क्रियनाशः, ज—क्रियनशः ।

[2-2] ज त्रुटितम्, क—तन्पल्वसन्य । √ल्वस् decay.

[3] ज—हत्तिन्य ।

[4] ख—कहनन्य ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥

भूतजीवितमत्यल्पं रात्रिस्तत्रार्द्धहारिणी ।
तदर्द्धमपि निर्ह्लास्यं[1] व्याधिशोकजरामरैः ॥ ३७३ ॥

अपन् (अथ) अत्यन्त (अत्यन्तं) जुग[2] (हि) क्विडक् (अल्पत्वं) निं हुरिप् (जीवितस्य) निकं सर्व्वभाव (सर्वभावानां)। अन् (यद्) अक्विडक् (अल्पं) य (एतत्)। कपर्व्वन् (अर्धं क्रियते) त य देनिं विङ (रात्र्या)। काल (कालः) निं तुरु[3] (स्वापस्य) पङवेश (आवेशाद्) निं हरिप् मत (नेत्रनिद्रालुतायाः)। सपर्व्वन् त (अर्धं) ङरनिक (नाम)। तुरःन्य (तच्छेषः)। इक (असौ) तं (अथ) सपर्व्वन् (अर्धं)। मुवः (पुनरथ) त य (तत्) लिन्वङन् (ह्रस्यते) देनिं लर (व्याधिना)। म्वं[4] (च) प्रिहति (शोकेन)। तुह[5] (जरया)।[6] विघ्न (विघ्नैः)। अत्यन्त (अत्यन्तं) रिं अक्विडक् (अल्पं) त (अथ) ङरनिक कव्कस्[7] (अन्ततः) ॥

A creature's span of life is very small. Night robs away one half. Of the rest a half is taken away by ailments, sorrows and old age.

---

[1] क—निर्ह्ल्सम्, ख—निह्लासम्, ग—निह्लासम्, च छ—निर्ह्लासिन्, ज—निर्ह्ल्सम् ।

[2] ख नास्ति ।

[3] क—तुरु । (सदण्डः) ।

[4] क नास्ति ।

[5] ज—अतुह ।

[6] क नास्ति ।

[7] √क्वस् end.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

सन्निमज्जज्जगदिदं गम्भीरे कालसागरे ।
जरामृत्युमहाग्राहे न कश्चिदवबुध्यते ॥ ३७४ ॥

अपन् इकं (ये) सर्व्वभाव (सर्वभावाः)।[1] कलॄबु (निमग्नाः) रिं संसारसागर (संसारसागरे) य (ते)। अज्रो (गभीरे) तुवि (अपि)।[2] लर (व्याधिः)। तुह (जरा)। प्रिहति (शोकः) पिनकावूहयन्य[3] (अस्य ग्राहा मन्यन्ते)। न्दातन् (नैव) हन (विद्यते) जुग (हि) अतुतुर् (ज्ञानवान्) ॥

Nobody realizes that this world is sinking into the profound ocean of time; senility and death are the mighty sharks that infest this ocean.

MBh. 12.28.43.

c) S जन्ममृत्युजराग्राहे.

[1] ज नास्ति ।

[2] क नास्ति ।

[3] √वुहय crocodile.

ᬦᭁᬱᬥᬵᬦᬶ ᬦ ᬰᬵᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬵᬡᬶ ᬦ ᬳᭀᬫᬵ ᬦ ᬧᬸᬦᬃᬚ᭄ᬚᬧᬵᬄ ᭞
ᬢ᭄ᬭᬵᬬᬦ᭄ᬢᬾ ᬫᬺᬢ᭄ᬬᬸᬦᭀᬧᬾᬢᬂ ᬚᬭᬬᬵ ᬯᬵᬧᬶ ᬫᬵᬦᬯᬫ᭄ ᭟ ᭓᭗᭕ ᭟

ᬢᬵᬢᬦ᭄ ᬢᬫ᭄ᬩ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬫᬦ᭄ᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬳᭀᬫ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬚᬧ ᭞ ᬯ᭄ᬦᬂ ᬫᬦᬸᬮᬸᬂ ᬲᬓᬾᬂ ᬧᬵᬢᬶ ᭞ ᬫᬦᬸᬮᬓ ᬧᬸᬦᬄ ᬧᬸᬦᬄ ᬫᬦ᭄ᬢ᭄ᬭᭀᬘ᭄ᬘᬵᬭᬡ ᭞ ᬧᬯᬮᬸᬬ᭄ᬯᬮᬸᬬ᭄ ᬦᬶᬂ ᬓᭀᬘ᭄ᬘᬵᬭᬡᬦ᭄ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬫᬦ᭄ᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬚᬧ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭟

नौषधानि न शास्त्राणि न होमा न पुनर्ज्जपाः ।
त्रायन्ते मृत्युनोपेतं जरया वापि मानवम् ॥ ३७५ ॥

तातन् (नैव) **तम्ब** (औषधानि) । **तन्** (न) **मन्त्र** (मन्त्राः) । **तन्** (न) **होम** (होमः) । **तन्** (न) **जप** (जपः) । **व्नं मनुलुं** (शक्नुवन्ति त्रातुं) **सकें पाति** (मृत्योः) । **मनुलक**[1] (वारयितुं) **मृत्यु** (मृत्युं) । [2]**पुनः पुनः**[2] (व्यर्थं) **मन्त्रोच्चारण** (मन्त्रोच्चारणं) । **पवलुय्वलुय्** (अभ्यासः) **निं**[3] **कोच्चारणन्**[4] (उच्चारणस्य) **सं ह्यं मन्त्र** (मन्त्राणां) । **जप** (जपः) **ङरन्य** (नाम) ॥

Neither medicaments nor armoury, neither fire-offerings nor prayers, save a man approached by death or old age.

MBh.12.28.35 (same as above).

[1] ख—पनुलक ।

[2-2] क—पुनः। पुनः (सदण्डः)।

[3] क ज—नि ।

[4] क ख ज—°णान् ।

[illegible]
[illegible] ॥ ᭓᭗᭖ ॥

[illegible] ॥

यस्तु दृष्ट्वा परं जीर्ण्णं व्याधितं मृतमेव च ।
स्वस्थो भवति नोद्विग्नो[1] यथाऽचेतास्तथैव सः ।। ३७६ ।।

अनोन (पश्यथ) **ण्व** (यदा) **कित** (यूयं) **व्वं** (नरान्) । **निर्व्विघ्न**[2] (निर्विघ्नान्) । **स्वस्थ** (स्वस्थान्) **अपगॅः अङॅनङॅन्य** (विचारधीरान्) । **तन् कतमन्** (अप्रविष्टान्) **वैराग्य** (वैराग्येण) । **अन् पनोन्** (दृष्ट्वा) **व्वं** (नरान्) **जीर्ण्ण** (जीर्णान् । **दुर्ब्बल** (दुर्बलान्) **देनि**[3] **तुह्** (जरया)। **व्वं** (नरान्) **अलर** (व्याधितान्) **कुनं** (च) । **व्वं** (नरान्) **माति** (मृतान्) **कुनं** (च) । **तिनोन्य** (दृष्टास्त्वया) । **न्दातन्** (नैव) **विरिगॅन्** (उद्वेजयन्ति) । **कदि तन्** (न) **कमङ्कन**[4] (एवं भविष्यामीति) **हिडॅन्य** (तद्विचारः) । **इकं** (यः) **व्वं** (नरः) **मङ्कन क्रमन्य** (एवंक्रमः) । **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **पहिन्य** (तद्भेदः) **लवन् वस्तु**[5] **तन्पविवेक** (अविवेकवस्तुना) । [6]**नां घटपटादि**[6] (घटपटादिना) ।।

One who sees a tottering old man, an ailing man or a dead man, and is not duly grieved, he is devoid of sensibility.

---

[1] ख ग च छ ज—नोद्विघ्नो ।

[2] च—ङिविघ्न ।

[3] क—देनि ।

[4] ख—मङ्कन ।

[5] क—वस्तु । (सदण्डः) ।

[6] ६·६. ख ग च छ ज—नाङघ्यटपटादि ।

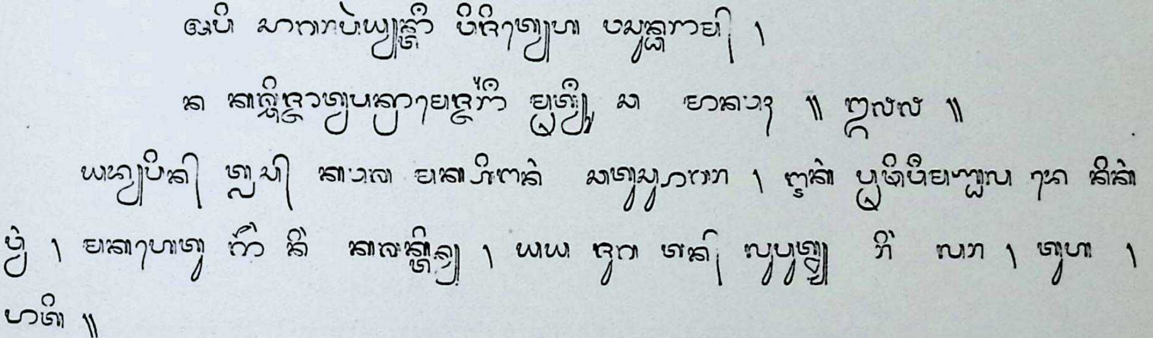

अपि सागरपर्य्यन्तां विजित्येह वसुन्धराम् ।
न कश्चिज्जात्वपक्रामेज्जरां मृत्युं च मानवः ।। ३७७ ।।

यद्यपिन् (यद्यपि) **त्लस्** (कृतं) **कवश**[1] (वशे) **मकहिङ्नं चतुस्सागर** (चतुःसागरपर्यन्तं) । **इकं पृथिवीमण्डल** (पृथिवीमण्डलं) **दे निकं व्वं** (नरेण) । **मकहेतु** (हेतुं कृत्वा) **गॅां** (महत्त्वं) **निं कशक्तिन्य** (स्वशक्तेः) । **यय** (तथापि) **जुग** (हि) **तन्** (न) **लुपुत्न्य** (अपक्रमणं तस्य) **रिं लर** (व्याधि-) ।[2] **तुह** (जरा-) । **पाति** (-मृत्युभ्यः) ।।

One may conquer the earth up to the oceans, and still shall he not cross over old age and death.

MBh.12.28.15. Poona reads the two hemistichs in reverse order.

b) इमां for इह. Our इह is not found in any Poona ms.

c) अति° for अप°. Our अप° is not found in any Poona ms.

d) जरामृत्यू ह (v.l. हि) मानवः. Our जरां मृत्युं च is not found in any Poona ms.

१. क—कवश । (सदण्डः) ।

२. ख नास्ति ।

ᬅᬳᭀᬭᬵᬢ᭄ᬭᬫᬬᭀ ᬮᭀᬓᬾ ᬚᬭᬵᬭᬹᬧᬾᬡ ᬲᬜ᭄ᬘᬭᬦ᭄ ᭞
ᬫᬺᬢ᭄ᬬᬸᬃᬕ᭄ᬭᬲᬢᬶ ᬪᬹᬢᬵᬦᬶ ᬧᬦ᭄ᬦᬕᬄ ᬧᬯᬦᬂ ᬬᬣᬵ ᭟ ᭓᭗᭘ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬲᬂ ᬳ᭄ᬬᬂ ᬫᬺᬢ᭄ᬬᬸ ᬗᬭᬦᬶᬭ ᭞ ᬓᬵᬮ ᬧᬶᬦᬓᬵᬯᬓ᭄ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬓ᭄ᬱᬡ ᭞ ᬮᬯ ᭞ ᬦᬶᬫᬾᬱ ᭞ ᬅᬳᭀᬭᬵᬢ᭄ᬭᬵᬤᬶ ᭞ ᬬ ᬧᬶᬦᬓᬱᬟ᭄ᬪᬵᬯ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬧᬢᬸᬤᬸᬳᬦᬶᬂ ᬰᬭᬷᬭ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬧᬶᬦᬓᬭᬹᬧ ᬦᬶᬭ ᬢᬂ ᬮᬭ ᭞ ᬢᬸᬳ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬲᬶᬤ᭄ᬥ ᬧᬓᬢᭀᬦᬦᬶᬭ ᭞ ᬫᬳᬲ᭄ ᬢ ᬲᬶᬭ ᭞ ᬯ᭄ᬬᬵᬧᬓ ᬅᬫ᭄ᬦᬸᬳᬶᬂ ᬲᬓᬮ ᬮᭀᬓ ᭞ ᬲᬶᬭ ᬢᬫᬗᬦ᭄ ᬇᬓᬶᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬵᬯ ᭞ ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬕ ᬦᬶᬂ ᬲᬃᬧ᭄ᬧ ᬧᬓᬦᬗᬶᬦ᭄ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬧᬗᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬧᬯᬦ ᭟

अहोरात्रमयो लोके जरारूपेण सञ्चरन् ।
मृत्युर्ग्रसति भूतानि पन्नगः पवनं यथा ॥ ३७८ ॥

कुनं (अथ) **सं ह्यं मृत्यु** (मृत्युः) **ङरनिर**[1] (नाम) । **काल** (कालः) **पिनकावक् निर** (कृतं शरीरं येन) । **क्षण** (क्षण-) । **लव** (लव-) । **निमेष** (निमेष-) ।[2] **अहोरात्रादि** (अहोरात्राणि) । **य** (इत्येतानि) **पिनकषड्भाव**[3] **निर** (मन्यन्ते षड् भावास्तस्य) । **पतुदुहन्** (?) **इं**[4] **शरीर निर** (स्वशरीरस्य) । **पिनकरूप निर** (तद्रूपं मन्यते) **तं लर** (व्याधिः) । **तुह** (जरा) । **प्रसिद्ध** (प्रसिद्धं) **पकतोननिर** (तद्दृश्यं) । **महस्**[5] (विचलति) **त सिर** (एतद्) । **व्यापक** (व्याप्नोति) **अम्नुहिं**[6] (पूरयति) **सकल** (सकलं) **लोक** (लोकं) । **सिर** [7]**त** (असौ) **अमङन्**[7] (ग्रसति) **इकिं सर्व्वभाव** (सर्वभावान्) । **कद्यङ्ग** (यथा) **निं सर्प्प** (सर्पः) **पकनङिन्** (पवनं ग्रसति) । **अन्** (यदा) **पङन्** (ग्रसति) **इकं पवन** (पवनं) ॥

Death stalks over the earth in the disguise of old age. Its constituents are days and nights. It opens its mouth wide to swallow the creatures just like a snake to gulp in gusts of wind.

MBh.12.287.27. a) अहोरात्रमयो is supported by K7 V1 B0.6.8 Da3.a4 Ds1 D2-4.7.9, other mss. °रात्रमये. d) पवनं पन्नगो यथा.

१. ख—ङरन्य।
२. क नास्ति।
३. क ग च छ—°सद्भाव, ज—°सद्भव।
४. क—इ।
५. √अहस् to err.
६. क—अम्नहिं।, ज—म्नुःहि।
७-७. क ग ज—तमङन्।

ᬦᭀᬧᬪᭀᬓ᭄ᬢᬸᬁ ᬦ ᬘ ᬢ᭄ᬬᬓ᭄ᬢᬸᬁ ᬰᬓ᭄ᬦᭀᬢᬶ ᬯᬶᬱᬬᬵᬜ᭄ᬚᬭᬶ᭞
ᬅᬲ᭄ᬣᬶ ᬦᬶᬃᬤ᭄ᬤᬰᬦᬄ ᬰ᭄ᬯᬾᬯ ᬚᬶᬳ᭄ᬯᬬ ᬮᬾᬠᬶ ᬓᬾᬯᬮᬫ᭄᭟ ᭓᭗᭙ ᭟

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

नोपभोक्तुं न च त्यक्तुं[1] शक्नोति विषयाञ्जरी।
अस्थि निर्द्दशनः श्वेव जिह्वया लेढि केवलम् ॥ ३७९ ॥

मतंन्यन् (अतः) **पँपाँङन्** (उपभोक्तव्यं) **इकिं हुरिप्** (जीवनं)। **लवन् व्नं** (शक्तिः) **त रिकगवयन्**[2] (कर्तुं) **इं धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनं)। **अपन् इकं गुण तुह** (वार्धक्यं) **ङरन्य** (नाम)। **अत्यन्त** (अत्यन्तं) **संसारन्य** (तद्दुःखं)। **अनोन** (पश्यत) **मर कित** (यूयं) **व्वं** (नरं) **मतुह** (वृद्धं)। **मङ्के** (एत्रं) **क्रमन्य** (तत्क्रमः)। **तन्** (न) **व्नं** (शक्नोति) **मतिङ्गल्** (त्यक्तुं) **विषय** (विषयान्)। **अपन्**

(यतः) अगॉं (महती) तृष्णान्य (तृष्णा तस्य)। न्दातन् (नैव) व्नं य (शक्नोति सः) रि कभुक्त्यन्य (तानुपभोक्तुं)। अपन् (यतः) जीर्ण्ण (जीर्णानि) सर्व्वेन्द्रियन्य (तस्य सर्वेन्द्रियाणि)। तातन् (नैव) हन[3] (विद्यते) पहिन्य (तद्भेदः) लवन् शृगालातुह (वृद्धशुनः) तन्पहुन्तु (निर्दशनात्)। तृष्णा रिं (तृष्णा भवति) तहुलन् (अस्थ्नि)। केवल (केवलं) दिनिलत्न्य (लिह्यते) इकं तहुलन् (अस्थि)। देंनि तृष्णाःय (तृष्णया) रिं आस्वादमात्र (आस्वादमात्रे)।[4] मङ्कन[5] (एवं) पपडनिकं (सादृश्यं) वृद्ध (वृद्धस्य) कामुक (कामुकस्य)। लवन् इकं शृगालातुह (वृद्धशुना) तन्पहुन्तु (निर्दशनेन)। अरः (हा) तन् (न) व्नं (शक्नोति) अम्गत्[6] (छेत्तुं) गॉं निं[7] (महत्त्वं) तृष्णान्य (स्वतृष्णायाः)॥

An old man can neither enjoy nor eschew the pleasures of life. He is like a toothless dog who can only lick the bone.

Ind. Spr. 3833/1652 (same as above).

१. ग—त्यकं, च—त्याक्तं, छ—त्याक्ती।

२. ज—कगवेयन्।

३. ग नास्ति।

४. ख—॥ (दण्डः)।

५. ग—ममङ्कन।

६. क—म्गत्य।

७. ग—नि।

ᬆᬲᬦ᭄ᬦᬢᬭᬢᬵᬂ ᬬᬵᬢᬶ ᬫᬺᬢ᭄ᬬᬸᬃᬬ᭄ᬬᬵᬢᬶ ᬤᬶᬦᬾ ᬤᬶᬦᬾ ᭞
ᬆᬖᬵᬢᬂ ᬦᬷᬬᬫᬵᬦᬲ᭄ᬬ ᬯᬥ᭄ᬬᬲ᭄ᬬᬾᬯ ᬧᬤᬾ ᬧᬤᬾ ᭟ ᭓᭘᭐ ᭟

ᬅᬮᬸᬧ ᬢ ᬚᬸᬕ ᬬᬦ᭄ ᬓᬢ᭄ᬓᬦ ᬧᬵᬢᬶ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬶ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬵᬯ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬧᬳᬶᬦ᭄ᬬ ᬮᬯᬦ᭄ ᬗ᭄ᬯᬂ ᬤᭀᬱ ᬅᬦ᭄ ᬯᬶᬦᬯ ᬭᬶ ᬧᬫᬗ᭄ᬕᬳᬦ᭄ ᭞ ᬭᬹᬧ ᬦᬶ ᬲᬮᬗ᭄ᬓᬳ᭄ᬲᬮᬗ᭄ᬓᬳᬦ᭄ ᬧᬮ᭄ᬯᬂ ᬳᬸᬭᬶᬧ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢᬶᬓᬵ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬵᬯ ᭞ ᬲᬮ᭄ᬯᬶᬭ᭄ᬲᬮ᭄ᬯᬶᬭᬦ᭄ ᬧᬮ᭄ᬯᬂ ᬳᬸᬭᬶᬧ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦᬦ᭄ ᬅᬧᬓ᭄ ᬳᬾᬢᬶᬦ᭄ᬬ ᭟

आसम्नतरतां याति मृत्युर्य्याति दिने दिने[1]।
आघातं नीयमानस्य वध्यस्येव[2] पदे पदे॥ ३८०॥

अलुप त[3] (विस्मरति) जुग (हि) यन् (यद्) कत्कन (आगमिष्यति) पाति (मृत्युः)। अपन् इकि (एते) सर्व्वभाव (सर्वभावाः)। तन् (न) हन (विद्यते) पहिन्य (तद्भेदः) लवन् (सह) व्वं (नरेण) दोष (दोषवता) अन् विनव[4] (नीयमानेन) रिं पमङ्गहन् (आघातस्थानं)। रूप (यथा) निं[5] सलङ्कसलङ्कहन्[6] (पदं पदं) पल्वं[7] (ह्रासकः) हुरिप्न्य (तज्जीवितस्य)। मङ्कन (एवं) तिकं[8] सर्व्वभाव

(सर्वभावाः) । सण्डिसण्डिन्[९] (निशा निशा) पल्वं (ह्रासिका) हुरिप्न्य (तज्जीवितस्य) । मङ्किन्[१०] अपत्रऋ (आसन्नतरः) पातिन्य (तन्मृत्युः) ॥

As each day passes, death approaches closer and closer. Just as with every step, the condemned criminal is brought nearer to execution.

---

१. ग च नास्ति ।
२. ज—वद्यस्येव ।
३. क नास्ति ।
४. ज—विनवे ।
५. क—नि ।
६ः क—सलङ्कःअन् ।
७. क—पंल्वं ।
८. क—तिकिं ।
९. ज—ॱन्य ।
१०. छ—ङ्कङ्किन् ।

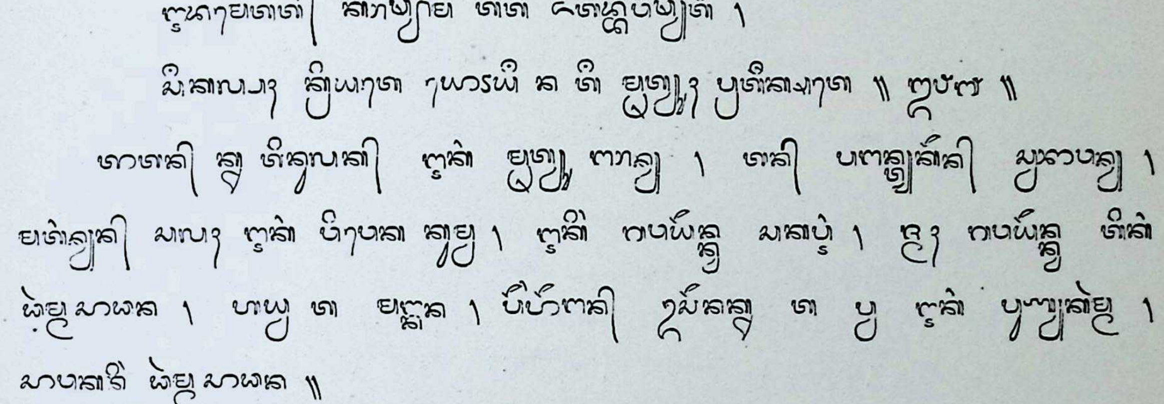

इदमेतत् करिष्यामि तत एतद्भविष्यति ।
संकल्पः क्रियते योऽयं न तं मृत्युः प्रतीक्षते ॥ ३८१ ॥

तातन् (नैव) **क्न** (शक्यं) **तिनुलक्** (वारणं) **इकं**[१] **मृत्यु** (मृत्योः) **ङरन्य । तन्** (न) **पङन्त्यकॅन्** (प्रतीक्षणं) **स्वभावन्य** (तत्स्वभावः) **। मतंन्यन्**[२] (अतः) **सलः** (अयुक्तः) **इकं**[३] **विवेक** (विवेकः) **कुम्व** (नूनं) **। ईकि** (एतत्) **गवयॅन्क्व** (कार्यं मया) **सकऋं**[४] (अधुना) **। ज्मः** (ततः परं) **गवयॅन्क्व**[५] (कार्यं मया) **तिकं धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनं) **। ह्य्व त** (न) [६]**मङ्कन** (तथा) **। पॅंपॅाङन्**[६] (?) **उसॅनक्न** (त्वरस्व) **त प्व**[७] (अथ) **इकं पुण्यकर्म्म**[८] (पुण्यकर्म) **। सावकॅनि** (सर्वात्मा) **धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनस्य) ॥

I shall do this, thereafter will happen this. Death does not wait upon such resolves.

---

१. क—निकं ।
२ः क—मतंन्य ।
३. ज—इक ।

४. ग छ—सकऋ ।
५. क छ—°क्व । (सदण्डः) ।
६-६. क ख—मङ्कनामॅांपॉङ,
ग—मङ्कनामँ॑पॉङ, च छ—
मङ्कनपॅांपॅङॅन्, ज—मङ्कना-
मँ॑पॅङॅन् ।
७. ज नास्ति ।
८. ग च छ ज—पुण्यधर्म्मं ।

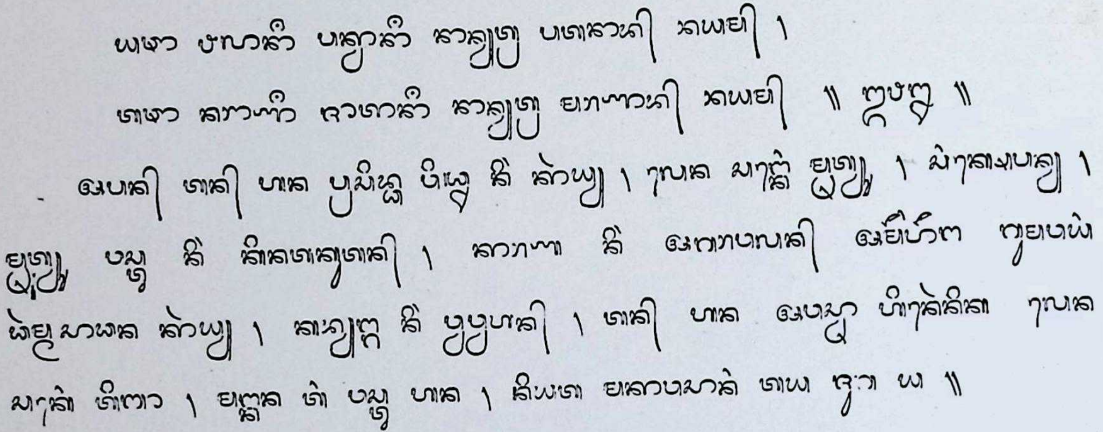

यथा फलानां पक्वानां नान्यत्र पतनाद् भयम् ।
तथा नराणां जातानां नान्यत्र मरणाद् भयम् ॥ ३८२ ॥

अपन्[1] तन् (न) हन (विद्यते) प्रसिद्ध (प्रसिद्धं) विघन (विघ्नं) निं कार्य्यं (कार्यस्य)। लेन (अन्यद्) सङ्कें[2] मृत्यु (मृत्योः)। संक्षेपन्य (तत्संक्षेपः)। मृत्यु (मृत्युः) वस्तु (वस्तु) निं किनतकुतन् (भेतव्यानां)। कारण (कारणं) निं अगरवलन्[3] (त्वरणस्य) अमॅ॑पॉङ[4] (प्रयासस्य) गुमवयं (कर्तुं) [5]धर्म्मसाधन कार्य्यं[5] (धर्मसाधनकार्याणि)। कद्यङ्ग (यथा) निं व्वव्वहन् (फलानां)। तन् (न) हन (विद्यते) अवस्था (अवस्था) हिनेॅनिक[6] (प्रतीक्ष्या) लेन (अन्या) सकें[7] तिबा (पतनात्)। मङ्कन (अतः) तं (यद्) वस्तु (वस्तु) हन (विद्यमानं)।[8] नियत (नियतः) मकावसानं (अवसानभावः) तय[9] (अभावः) जुग (हि) य[10] (तस्य) ॥

There is no other danger for ripe fruits but that of falling. Similarly for men who are born there is no other danger than dying.

Ind. Spr.5123/2314.
c) एवं नरस्य जातस्य.
[1] क—आप ।
[2] ज—सङ्के ।
[3] क—अमॉँपॉङ ।
[4] क—अगरवलन ।
[5]-[5] क—धर्म्मकार्य्यं ।
[6] ख—हिनेॅनिका ।, ग—हिनेनिका । (सदण्डः) ।
[7] ख ग—सङ्कें ।
[8] ग च छ ज नास्ति ।
[9] क—तयतय ।
[10] ख नास्ति ।

ᬦᬵᬧ᭄ᬭᬵᬧ᭄ᬢᬓᬵᬮᭀ ᬫ᭄ᬭᬶᬬᬢᬾ ᬯᬶᬤ᭄ᬥᬄ ᬰᬭᬰᬢᬿᬭᬧᬶ ᭞
ᬢᬺᬡᬵᬕ᭄ᬭᬾᬡᬵᬧᬶ ᬲᬂᬲ᭄ᬧᬺᬱ᭄ᬝᬄ ᬧ᭄ᬭᬵᬧ᭄ᬢᬓᬵᬮᭀ ᬦ ᬚᬷᬯᬢᬶ ᭟ ᭓᭘᭓ ᭟

ᬳᬦ ᬆᬤᬶᬦ᭄ ᬧᬹᬃᬯ᭄ᬯᬓᬃᬫ᭄ᬫᬨᬮ ᬢᬶᬦᬹᬢ᭄ ᬦᬶ ᬫᬺᬢ᭄ᬬᬸᬦ᭄ ᬧᬗ᭄ᬳᬶᬗᬦ᭄ ᭞ ᬰᬗ᭄ᬓᬓᬵᬮ ᬯᬶᬦᬯ ᬋᬗᭀᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬲ᭄ᬬᬸᬳ᭄ ᬚᬃᬚ᭄ᬚᬭᬶᬢ ᬰᬭᬷᬭ ᬦᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬤᬾᬦᬶ ᬳ᭄ᬭᬸ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬧ᭄ᬭᬵᬧ᭄ᬢᬵᬯᬲᬭ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬢ᭄ᬓ ᬦᬶ ᬰᬗ᭄ᬓᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬫᬵᬢᬶ ᬇᬓ ᭞ ᬓᬳ᭄ᬭᬲ ᬭᬶ ᬢᬸᬢᬸᬂ ᬤᬸᬓᬸᬢ᭄ᬫᬵᬢ᭄ᬭ ᬢᬸᬯᬶ ᭞ ᬤᬤᬶ ᬇᬓ ᬫᬵᬢᬶ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬧ᭄ᬭᬵᬧ᭄ᬢᬓᬵᬮ ᭟

नाप्राप्तकालो म्रियते विद्धः शरशतैरपि ।
तृणाग्रेणापि संस्पृष्टः प्राप्तकालो न जीवति ।। ३८३ ।।

[1]**हन आदिन्**[1] (विद्यते आदिर्यदा) **पूर्व्वकर्म्मफल** (पूर्वकर्मफलं) **तिनूत्** (अन्वीयते) **नि मृत्युन्** (मृत्युना) **पङ्हिङन्**[2] (अन्तः क्रियते)। **शङ्ककाल** (शङ्ककालः) **विनव ऋङॅन्य** (श्रूयतां)। **अपन् यद्यपिन्** (यद्यपि) **स्युह** (शीर्णं) **जर्ज्जरित** (जर्जरितं) **शरीर** (शरीरं) **निकं व्वं** (नरस्य) **देनि ह्रु** (शरैः)। **य[न्]** (यदि) **तन्** (न) **प्राप्तावसर** (प्राप्तोऽवसरः)। **तन्** (न) **त्क** (आगमनं) **नि**[3] **शङ्कन्य** (तच्छङ्कोः)। **तन्** (न) **माति** (म्रियते) **इक** (सः)। **कहरस** (संस्पृश्येत) **रि**[4] **तुतुं**[5] (अग्रेण) **नि दुकुत्मात्र** (तृणमात्रस्य) **तुवि** (अपि)।[6] **ददि** (भवति) **इक** (सः) **माति** (मृतः)। **यन्**[7] (यदा) **प्राप्तकाल**[8] (प्राप्तकालः) ।।

Even pierced by hundreds of darts one does not die because his appointed time has not arrived. On the other hand, if the time is ripe one does not survive the touch of a reed spike.

Ind. Spr.3595/1517.
a) नाकाले म्रियते जन्तुः.
c) कुशाग्रेणैव संस्पृष्टः.
[1-1]. क ग—आनादिन्, ख—हनादिन्, च छ ज—अनदिन् ।
[2]. क—पंहीङि, च छ—पङ्हिङान् ।
[3]. क—नि, ग—रि ।
[4]. ख—रि ।
[5]. ग—तुतुं ।
[6]. ख ग नास्ति ।
[7]. क—हन् ।
[8]. ख—प्राप्तंकाल ।

[illegible] ᭞

[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ॥

मृत्युर्ज्जरा च रोगश्च दुःखं चानेककारणम् ।
अनुषक्ता यदा देहे किं स्वस्थ इव तिष्ठति ॥ ३८४ ॥

संक्षेप (संक्षेपः) **निकिं**[१] **ददि** (भावस्य) । **किनुञ्चं**[२] (पीडितः) **इं**[3] **लर** (दुःखेन) **प्रिहति** (शोकेन) । **तन्** (न) **वुरुं** (अपक्रामति) **माति** (मृत्युः) । **व्रुः प्व** (जानीमः) **कितान्**[४] (वयं यद्) **मङ्कन** (एवं) **पुरिःन्य** (तद्गतिः) ।[५] **ह्य्व त** (न) **हुम्नँ**[५] (विलम्बस्व) । **ह्य्व** (न) **अङिनकिनक्** (स्वस्थो भव) । [६]**सुमुखाकॅन्** (सुखं कुरु) **अन्**[६] (यदा) **तन्** (न) **सुख** (सुखं) **ङरनिक** (नाम) ॥

When death, old age, disease and multicaused pain are sticking to the body, why then does man stay unconcerned.

MBh.12.169.21. a) व्याधिः for रोगः. c) अनुषक्तं for अनुषक्ताः. d) Our तिष्ठति is supported by Da4 (first time) D7 (second time) G1, other mss. तिष्ठसि.

१. क ग ज—निकि ।
२. √कुञ्चं-°इन° ।
३. क ख ज—निं, ग—नि ।
४. ख—कित ।
५. ख नास्ति ।
६-६. क—सुमुकॅकॉन्य अं ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ॥

तिष्ठन्तं च शयानं च मृत्युरन्वेति वै यदा ।
किं पल्वले मत्स्य इव सुखं स्वपिषि पुत्रक ॥ ३८५ ॥

अपन् (अथ) इकं मृत्यु ङरन्य (मृत्युर्नाम) । तुमूत् (अन्वेति) जुग (हि) य (सः) अङिन्तयिरिकिं[1] (ईक्षितुं) सर्व्वभाव (सर्वभावेषु) । रिं पलुङ्गहन् (निषदने) । रिं पतुर्व्वन् (शयने) । रिं पमङनन्[2] (भोजने) । रिं परन् (गमने) । हन जुग य अङिकू[3] (अनुचरति पुच्छमिव) । अन् (यदा) मङ्कन (एवं) । अप त (किं) कारणन्त (कारणं) अङिनक् (सुखं) तुरु (स्वपिषि) । अपन्[4] (यतः) तन् (न) हन (विद्यते) पहिन्त (त्वद्भेदः) मङ्को[5] (एवं) लवन् इवक् (मत्स्येन) रिं तुनहन् (जालस्थेन) ॥

When death pursues you whether you are standing or lying, then why, my little child, are you sleeping like a fish in a tiny shallow pool.

MBh.12.309.18ab. b) D4.9 M1.5-7. Our अन्वेति is supported by D4.7.9 T G1-3.6 M1.5-7. Our वै is supported by

१. अङ्गिन्तै+इरिकिं । च छ—अङिन्तयिकिं ।

२. ज—पमङन् ।

३. √इकू a tail.

४. क—आप, ख च छ ज—अप ।

५. ख—मङ्को । (सदण्डः) ।

ᬅᬯᬶᬰ᭄ᬭᬵᬫᬫᬧᬵᬣᬾᬬᬫᬦᬵᬮᬫ᭄ᬪᬫᬤᬾᬰᬓᬫ᭄ ᭞
ᬢᬫᬄᬓᬵᬦ᭄ᬢᬵᬭᬫᬥ᭄ᬯᬵᬦᬂ ᬓᬣᬫᬾᬓᭀ ᬕᬫᬶᬱ᭄ᬬᬲᬶ ᭟ ᭓᭘᭖ ᭟

ᬮᬯᬦ᭄ ᬢ ᬯᬦᬾᬄ ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬚᬸᬕ ᬮᬓ᭄ᬯᬦ᭄ᬢ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬮᬓ᭄ᬯᬦ ᭞ ᬅᬢ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᬭᬶᬂ ᬤᬸᬭ᭄ᬕ᭄ᬕᬫ ᭞
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

अविश्राममपाथेय[1]मनालम्भमदेशकम् ।
तमःकान्तारमध्वानं कथमेको गमिष्यसि ॥ ३८६ ॥

लवन् (अथ) त वनेः (चान्यत्) । नियत (नियतं) जुग (हि) लक्वन्त (त्वत्क्रमः) । इकं (यत्त्वया) लक्वन (गम्यः) । अत्यन्त (अत्यन्तं) रिं दुर्ग्गम (दुर्गमे) । तन्पपरार्य्यनन्[2] (न विश्रामस्थानं) ।

तातन् (न) हनं[3] (विद्यते) **भक्त ङरन्य** (भोजनं)। **म्वं तन्** (न) **हनं**[४] (विद्यते) **भुजालम्ब** (भुजावलम्बः)। **त्कॅन्** (यष्टिः)। **गॅग्वन्** (आश्रयः)। **प्रकार** (आदि)। **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **तिनञा'न्**[५] (पृच्छ्यः, देशकः)। **प्तॅं पॅपॅत्** (महातमः) **तन्** (न) **पनोन्** (दृश्यते) **रात्** (लोकः)। **यतिक** (स मार्गः) **लक्वनन्त** (त्वया गन्तव्यः)। **तानुङ्गनुङ्गल्**[६] (एकलेन)। **अप त** (किं) **दायन्त** (कार्यं तव)। **अप**[७] (के) **अङॅनङॅन्त** (विचारास्तव) **त्** (यद्) **लक्वन** (गन्तव्यः) **इक** (सः)। **मतंन्यन्** (अतः) **पुण्यकर्म्म** (पुण्यकर्म) **उसॅनक्नन्त**[८] (त्वरितव्यं त्वया)। **पिलिः** (भवेत्) **परमज्ञान** (परमज्ञानं)। **सहायन्त** (सहायस्तव) ॥

How will you traverse alone the dark jungle path, without a resting place, without food, without a hold and without a guide?

१-१. क त्रुटितम्।
२. छ—°रार्य्यन्।
३. ग—हन।
४. ग च छ—हन।
५. ख च—तिनङान्।
६. क—तन्तुङ्गल्तुङ्गल्य।
७. छ—अपन्।
८. ख—उसक्नन्त।

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

यदा विसंज्ञः स्थिरनिश्चलेक्षणः प्रसक्तहिक्कः[१] श्वसनान्तविष्ठितः[२]।
तमो महच्छ्वभ्रमिवाभिनीयसे तदा क्व दाराः क्व भवान् क्व बान्धवाः ॥ ३८७ ॥

लवन् त वनेः (अथ चान्यत्)। **रि कालन्त विस्मृति** (तव विस्मृति-काले)। **भ्रान्त** (भ्रान्ता) **हिलं** (नष्टा) **तुतुर्त** (संज्ञा तव)। **अङदॅग्** (स्थिरं) **मतन्त** (तवेक्षणं)। **अंस्त्र** (पुनः पुनः) [3]**स्गुन्ताम्क** (हिक्कास्तव) **स्यम्बॅकन्**[3] (अन्तं कुर्वन्ति बुद्धिं)। **तुमम** (प्रविशसि) **रिं प्तॅं** (तमसि) **तन् पगम्लन्** (अनालम्भं)। **न्दित**[४] (क्वाथ) **परनिक** (अध्वा) **स्त्रीन्त** (तव स्त्रियाः)। [५]**व्कान्त** (तव बालानां)।[५] **कदंत** (तव बान्धवानां)। **एकाकी** (एकाकी) **जुग** (हि) **कित** (त्वं) **त् लकु** (गमिष्यसि) ॥

When thou art being taken into the great abyss of darkness, unconscious, eyes petrified, hiccoughing, breaths approaching their last, where then thy wife, thou thyself and thy kinsmen?

---

१. ख ग च छ ज—°हिक्तः ।

२. क ख ग च छ ज—°वेष्टितः ।

३-३. ख च—स्गुन्ताम्कस्याम्बॅकन् ।

४. छ—न्दितन् ।

५-५. क नास्ति ।

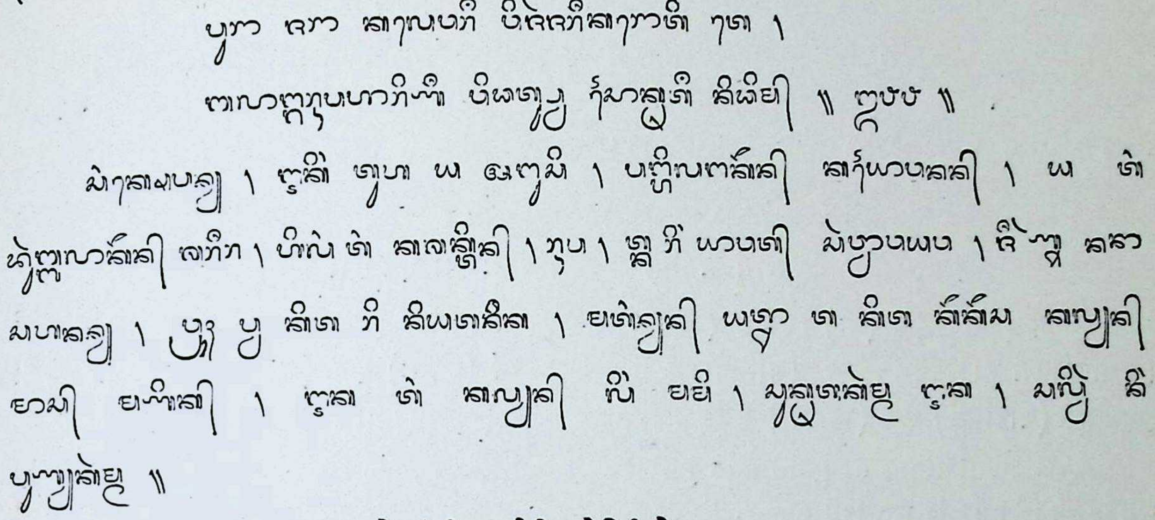

पुरा जरा कलेवरं विजर्ज्जरीकरोति[1] ते ।
बलाङ्गरूपहारिणी विधत्स्व सौकृतं निधिम् ॥ ३८८ ॥

संक्षेपन्य (तत्संक्षेपः) । **इकि** (या) **तुह** (जरा) **य** (सा) **अङुसि** (अनुमृगयते) । **पङ्हिलङकॅन्**[2] (नाशयति) **कयौवनन्** (यौवनं) । **य तं** (साथ) **दुर्ब्बलाकॅन्** (दुर्बलं करोति) **शरीर** (शरीरं) । **हिलं** (नाश्यते) **तं कशक्तिन्** (शक्तिः) । **रूप** (रूपं) । **त्क** (गच्छति) **रिं यावत्** (यावत्) **सर्व्वावयव** (सर्वावयवान्) । **जीर्ण्ण** (जीर्णीकरोति) **नना** (नाशयति) **सहनन्य** (सर्वाणि भूतानि) । **व्रुः** (जानीथ) **प्व कित** (यूयं) **रि नियतनिक** (नियतत्वं तस्य) । **मतंन्यन्** (अतः) **यत्ना** (यतध्वं) **त कित** (यूयं) **कॅकॅस** (संचेतुं) **कल्यन्** (निधिं) [3]**मास्** (सुवर्णस्य) **मणिक्** (माणिक्यानां) । **इक** (योऽसौ) **तं कल्यन्**[3] (निधिः) **लिं ममि** (तं कथयामि ते) । **सुकृतकर्म्म** (सुकृतकर्माणि) **इक**[4] (तानि) । **सलिवर्** (सर्वविधाः) **निं पुण्यकर्म्म**[5] (पुण्यकर्मणां) ॥

Before old age should make your body totter and rob you of strength and beauty, accumulate the treasure of noble deeds.

MBh. 12.309.40. b) D7 T G3.6 support विझर्झरी° of our lontars ख ग.

d) Our विधत्स्व and सौकृतं are supported by D5. 7 G2 and M1.5.6 respectively. The general Poona reading is निधत्स्व केवलं.

१. ख ग ज—विजर्झरि°, च छ—विजर्सरि° ।

२. √हिलं to destroy.

३-३. ख दृष्टिप्लुतिः ।

४. छ नास्ति ।

५. छ—पूर्णकाम्र्मं ।

ᬳᬶᬭᬡ᭄ᬬᬭᬢ᭄ᬦᬲᬜ᭄ᬘᬬᬵᬄ ᬰᬸᬪᬵᬰᬸᬪᬾᬦ ᬲᬜ᭄ᬘᬶᬢᬵᬄ ᭞
ᬦ ᬢᬲ᭄ᬬ ᬤᬾᬳᬲᬁᬓ᭄ᬱᬬᬾ ᬪᬯᬦ᭄ᬢᬶ ᬓᬵᬃᬬ᭄ᬬᬲᬵᬥᬓᬵᬄ ᭟ ᭓᭘᭙ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬯᬶᬪᬯ ᭞ ᬳᬶᬭᬡ᭄ᬬᬭᬢ᭄ᬦᬵᬤᬶ ᭞ ᬰᬸᬪᬵᬰᬸᬪᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᬳᬸᬫᬦᬓᭂᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬯ᭄ᬦᬂ ᬇᬓ ᬲᬵᬥᬦ ᭞ ᬢᬸᬫᬸᬮᬓᬂ ᬮᬭ ᭞ ᬢᬸᬳ ᭞ ᬧᬵᬢᬶ ᭟

हिरण्यरत्नसञ्चयाः[1] शुभाशुभेन सञ्चिताः ।
न तस्य[2] देहसंक्षये भवन्ति कार्य्यसाधकाः[3] ॥ ३८९ ॥

अपन् (अथ) **इकं** (यः) **विभव** (विभवः) । **हिरण्यरत्नादि** (हिरण्यरत्नादिः) । **शुभाशुभकर्म्म** (शुभाशुभकर्मभिः) **हुमनकॅन्य** (भावितः) । **तन्** (न) **व्नं** (शक्तः) **इक** (सः) **साधन** (साधयितुं) । **तुमुलकं**[4] (वारयितुं) **लर** (व्याधि-) । **तुह** (जरा-) । **पाति** (-मृत्यून्) ॥

Accumulations of gold and jewels made honestly or dishonestly do not help when the body is wasted away.

MBh. 12.309.51 (same as above).

१. क ख ग छ ज—°सञ्चयोः ।

२. छ—कस्य ।

३. क—°साधकः, ख—°साधनाः, ग च छ—°साधनः, ज—°सदनाः ।

४. क—तुमलकं ।

ᬅᬦᬶᬢ᭄ᬬᬂ ᬬᭁᬯᬦᬂ ᬭᬹᬧᬂ ᬚᬷᬯᬶᬢᬂ ᬤ᭄ᬭᬯ᭄ᬬᬲᬜ᭄ᬘᬬᬄ ᭞
ᬆᬭᭀᬕ᭄ᬬᬂ ᬧ᭄ᬭᬶᬬᬲᬁᬯᬵᬲᭀ ᬕᬺᬤ᭄ᬥ᭄ᬬᬾᬤ᭄ᬬᭀ ᬦ ᬲ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢᬄ ᭟ ᭓᭙᭐ ᭟

ᬅᬦᬶᬢ᭄ᬬ ᬧ᭄ᬯ ᬇᬓᬂ ᬓᬬᭁᬯᬦᬦ᭄ ᭞ ᬭᬹᬧ ᭞ ᬚᬷᬯᬶᬢ ᭞ ᬗᬸᬦᬶᬯᬾᬄ ᬲᬮ᭄ᬯᬶᬃ ᬦᬶ ᬯᬶᬪᬯ ᭞ ᬥᬵᬦ᭄ᬬᬭᬚᬢᬯᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬵᬤᬶ ᭞ ᬲᬶ ᬢᬬ ᬦᬶ ᬮᬭ ᭞ ᬓ᭄ᬮᬾ ᬧ᭄ᬭᬶᬬᬲᬫᬵᬕᬫ ᭞ ᬅᬦᬶᬢ᭄ᬬ ᬧ᭄ᬯ ᬢ ᬓᬦᬳᬦ᭄ ᭞ ᬬᬳᬾᬢᬸ ᬢᬦ᭄ ᬳᬶᬦᬶ ᬲᬂ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ ᬧᬸᬕᬶᬢ ᭟

अनित्यं यौवनं रूपं जीवितं द्रव्यसञ्चयः[1] ।
आरोग्यं प्रियसंवासो गृद्ध्येद्यो न स पण्डितः ॥ ३९० ॥

अनित्य प्व (अनित्यं) **इकं कयौवनन्**[2] (यौवनं) । **रूप** (रूपं) । **जीवित** (जीवितं) । **ङुनिवेः** (अन्ये च) **सल्विर्** (सर्वविधाः) **नि**[3] **विभव** (विभवाः) । **धान्यरजतवस्त्रादि** (धान्य-रजत-वस्त्रादयः)। **सितय**

(अभावः) निं लर (व्याधेः) । स्वं (च) प्रियसमागम (प्रियसमागमः) । अनित्य[४] (अनित्याः) इक त (तेऽथ) कबेः (सर्वे) । मतंन्य[५] (अतः) तन् (न) ज्नॅक् (रमते) सं पण्डित (पण्डितः) इरिक[६] (एतेषु) ॥

Youth and loveliness do not last. Neither do life, heaps of goods, health or the company of beloved ones. One who is greedy is not a pandita.

MBh.12.317.14. d) गृध्येत्तत्र न पण्डितः.

Cf. also MBh.3.2.45, 11.2.15.

१. क ख ग च छ ज—°यं।
२. ख—कयोवन्।
३. ग—नि।
४. च छ ज—अनित्य। (सदण्डः)।
५. ख—मतंन्यन्।
६. क—इक।

ᬦ ᬯᬶᬰ᭄ᬯᬲ᭄ᬬᬵᬤᬮ᭄ᬧᬢᬵᬬᬵᬁ ᬯᬳ᭄ᬦᬶᬯ᭄ᬬᬵᬥᬶᬯᬶᬱᬤ᭄ᬯᬶᬱᬵᬫ᭄ ᭞
ᬢᬣᬿᬯ ᬘ ᬫᬳᬢ᭄ᬢᬵᬬᬵᬫᬵᬭᭀᬕ᭄ᬬᬯᬶᬪᬯᬵᬬᬸᬱᬵᬫ᭄ ᭟ ᭓᭙᭑ ᭟

ᬳᬬ᭄ᬯ ᬢ ᬧ᭄ᬭᬫᬵᬤ ᭞ ᬚ᭄ᬦᭂᬓ᭄ ᬓᬸᬦᬂ ᬓᬶᬢ ᭞ ᬳᬶᬟᭂᬧᬦ ᭞ ᬭᬶ ᬦᬶᬃᬯᬶᬖ᭄ᬦᬦ᭄ᬢ ᭞ ᬦᬶᬃᬯ᭄ᬬᬵᬥᬶ ᬓᬸᬭᬂ ᬮᬭ ᭞ ᬲ᭄ᬯᬂ ᬓ᭄ᬯᬾᬄ ᬦᬶᬂ ᬯᬶᬪᬯᬦ᭄ᬢ ᭞ ᬤᬯᬵ ᬦᬶᬂ ᬳᬸᬭᬶᬧ᭄ᬢ ᭞ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬢ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᭞ ᬕᬶᬭᬶᬕᬶᬭᬶᬦ᭄ ᬢ ᬧ᭄ᬯ ᬓᬶᬢ ᭞ ᬓᬤᬶ ᬭᬹᬧ ᬦᬶᬂ ᬅᬧᬸᬬ᭄ ᭞ ᬯᬶᬱ ᭞ ᬫᬸᬲᬸᬄ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬅᬢᭂᬲ᭄ ᬧ᭄ᬭᬵᬡᬓ᭄ᬦᬦ᭄ᬢ ᭞ ᬓ᭄ᬟᬶᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭟

न विश्वस्यादल्पतायां[1] वह्निव्याधिविषद्विषाम्[2] ।
तथैव च महत्तायामारोग्यविभवायुषाम्[3] ॥ ३९१ ॥

हय्व त (नाथ) प्रमाद (प्रमदध्वं) । ज्नॅक् (मोदध्वं) कुनं कित (यूयं) । हिडॅपन (विश्वसित) रि निर्व्विघ्नन्त (स्वनिर्विघ्नतायां) । निर्व्याधि (निर्व्याधितायां) कुरं लर (नीरोगे) । स्वं क्वेः निं[४] विभवन्त (सर्वेषु स्वविभवेषु) । [५]दवा (दीर्घत्वे) नि[६] हुरिप्त (स्वजीवनस्य) ।[५] हय्व त (न) मङ्कन (तथा) । गिरिगिरिन (व्याकुलीभवत) त प्व कित (यूयं) । कदि (यथा) रूप (रूपं) निं अपुय् (अग्नेः) । विष (विषस्य) । मुसुः (शत्रूणां) । अन् (न) तन् [७]अतोस् प्राणाक्नन्त[७] (विश्वसित) । क्डिक्न्य (अल्पतायामेतेषां) ॥

Trust not in the smallness of fire, disease, poison and enemies. Though small in size they are capable of immense harm. Similarly do not trust the greatness of health, glory and age. They can be shortened or brought to an end abruptly.

---

१. Note the form विश्वस्याद् in all lontars instead of the usual विश्वसेद्.

२. क ख ग च छ ज—बह्रि° ।

३. क ख ग च छ ज—°युषि ।

४. क ग—नि ।

५-५. छ त्रुटितम् ।

६. च—निं ।

७-७. क—कतिस् प्राणाक्नन्त । Cf. वि-श्वस् "not-to breathe" with तीस्-प्राण "cold-life" i.e. not breathing.

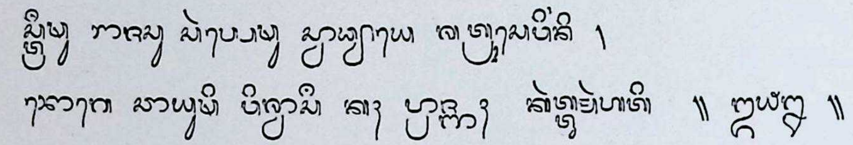

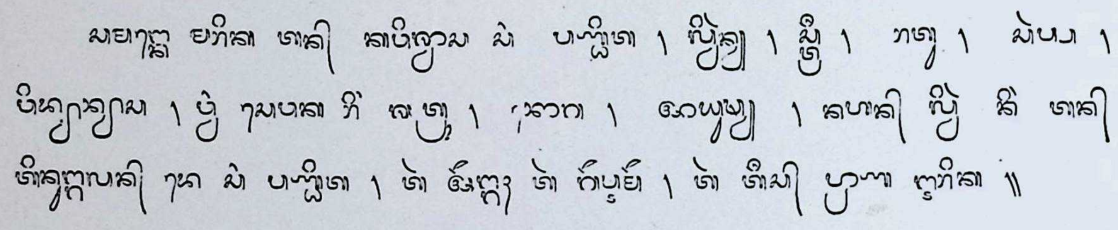

स्त्रीषु राजसु सर्प्पेषु स्वाध्याये शत्रुसेविनि ।
भोगे चायुषि विश्वासं कः प्राज्ञः कर्त्तुमर्हति ॥ ३६२ ॥

समङ्के (एवं) **मरिक**[1] (एते) **तन्**[2] (न) **कविश्वास** (विश्वसनीयाः) **सं पण्डित** (पण्डितेन)। **लिवर्न्य** (तद्विधाः)। **स्त्री** (स्त्री)। **रतु** (राजा)। **सर्प्प** (सर्पः)। **विद्याभ्यास** (विद्याभ्यासः)। **व्वं** (नरः) **सेवक** (सेवकः) **रिं शत्रु** (शत्रूणां)। **भोग** (भोगः)।[3] **आयुष्य** (आयुष्यं)। **नहन्** (एते) **लिवर्** (विधाः) **निं तन् तिनुङ्गलन्** (न विश्वसनीयाः) **दे सं पण्डित** (पण्डितेन)। **तर्** (न) **अँङ्गः** (सम्बन्धः) **तर्** (न) **गँऋमँ** (रुचिः)। **तर्** (न) **तीस् प्राण** (विश्वसेत्) **इरिक**[4] (तेषु)॥

What wise man would put faith in women, kings, snakes, studies, pleasures, life or in one who is serving an enemy.

MBh.5.37.53. b) Our शत्रुसेविनि is supported by K1 D9 K4.5 D7 °सेवने, other mss. °सेविषु.

[1] क ग ज—मरिकं, ख—मरिकन् ।

[2] ज—तन्त ।

[3] क नास्ति दण्डः ।

[4] क छ—इका ।

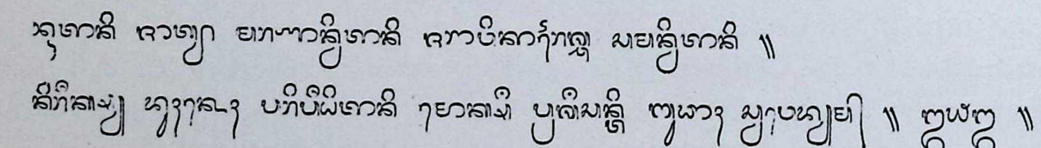

ᬅᬧᬦ᭄ ᬲ᭄ᬯᬪᬯ ᬦᬶᬓᬂ ᬚᬦ᭄ᬫ । ᬢᬶᬦᬹᬢ᭄ ᬦᬶᬂ ᬮᬭ । ᬢᬸᬳ । ᬧ᭄ᬭᬶᬳᬢᬶ । ᬤᬸᬄᬔᬫᬬ ᬢ
ᬧ᭄ᬯ ᬬ । ᬅᬧᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬧᬭᬫᬵᬃᬣ ᬲᬸᬔ ᬇᬓᬂ ᬲᬶᬦᬸᬔᬵᬓᬾᬦ᭄ᬬ । ᬏᬗᬾᬢ᭄ ᬧ᭄ᬯ ᬲᬂ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ
ᬭᬶ ᬢᬢ᭄ᬯᬦ᭄ᬬ । ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬫᭀᬓ᭄ᬱᬫᬵᬃᬕ ᬲᬶᬦᬵᬥ᭄ᬬ ᬦᬶᬭ । ᬧᬭᬫᬵᬃᬣ ᬢᬫ᭄ᬩ ᬦᬶᬂ ᬤᬸᬄᬔ ॥

भूतानि जात्या मरणान्वितानि जराविकारैश्च समन्वितानि ।
निरीक्ष्य दुःखैः परिपीडितानि[1] मोक्षं प्रशंसन्ति बुधाः स्ववेद्यम् ।। ३९३ ।।

अपन् (अथ) **स्वभाव** (स्वभावः) **निकं[2] जन्म** (जन्मिनः) । **तिनूत्** (अन्वीयते) **निं लर** (व्याधिना) । **तुह** (जरया) । **प्रिहति** (शोकेन) । **दुःखमय** (दुःखमयः) **त प्व य** (सः) । **अप[न्]** (यतः) **तन्** (न) **परमार्थ** (अर्थः) **सुख** (सुखस्य) **इकं** (यत्) **सिनुखाकॅन्य** (सुखीकृतः) । **एङॅत् प्व[3]** (जानाति) **सं पण्डित** (पण्डितः) **रि[4] तत्त्वन्य** (तत्त्वं) । **मतंन्यन्** (अतः) **मोक्षमार्ग** (मोक्षमार्गः) **सिनाध्य[5] निर** (साध्यस्तेन) । **परमार्थ** (अर्थात्) **तम्ब** (औषधं) **निं[6] दुःख** (दुःखस्य) ।।

Observing that death and old age are natural and that all beings are tormented by pains and sorrows, the wise laud deliverance that is within one's own reach.

MBh.12.161.43.a) जाती- for जात्या. Our जात्या is found in no Poona ms.

c) निरीक्ष्य दुःखैः is not found in any Poona ms. Poona reads भूयश्च तैस्तैः.

Our परिपीडितानि is supported by V1 B (except B4) D5, others उप°, प्रतिपीडितानि or प्रतिबोधितानि.

d) Our बुधाः स्ववेद्यं is not found in any Poona ms. Poona reads न तं च विद्मः. Our lontars read वुधाः with व.

[1] क—°पिधितानि, ख—परपीधि°, ग—परपिधि°, च—परपिधितनि, छ—परपिडितभि, ज—परपिदितनि ।

[2] क—निंकि ।

[3] ख—प्व य ।

[4] ग—रिं, छ नास्ति ।

[5] ख ग—सिनाध्या ।

[6] ग—नि ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ ᭓᭖᭔ ॥

[illegible] ।
[illegible] ।

[illegible]

जीवितं च शरीरं च जात्या वै सह जायते ।
उभे सह विवर्द्धेते[1] उभे सह विनश्यतः ॥ ३६४ ॥

नियत (नियतं) अदुलुर् (अन्वितं) क्त इकं हुरिप् (जीवितं) लवन् (सह) [2]शरीर (शरीरेण) ।[2] शरीर (शरीरं) हन्दॅलन् (वासः) इं हुरिप् (जीवनस्य)। हुरिप् (जीवनं) हेतु (हेतुः) निं[3] शरीरन् (शरीरस्य यद्) हन (विद्यते)। हिलं (विनाशे) निं[3] हुरिप् (जीवनस्य)। हिलं (विनाशः) निं[3] शरीर (शरीरस्य)। संक्षेपन्य (तत्संक्षेपः)। पऋं (सह) म्तु (प्रादुर्भावः)।[4] पऋं (सह) माति (मरणं)।[5] गतिन्य (तयोर्गतिः) ॥

Life and body are born together. Together they grow and together they perish.

MBh.12.217.6. b) Our जात्या वै is supported by D7 T G2.3.6 M1.5-7, other mss. जात्यैव, जातानां, जात्या च or प्रेत्य वै.

[1] क ख ग छ ज—विवर्द्धन्ते, च—विवर्द्दन्ते ।

[2-2] छ नास्ति ।

[3] ग—नि ।

[4] च नास्ति दण्डः ।

[5] ख च छ ज नास्ति ।

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]

यद्यच्छरीरेण करोति कर्म्मं शरीरयुक्तः समुपाश्नुते तत् ।
शरीरमेवायतनं सुखस्य दुःखस्य वातोऽस्य भवे न भावे[1] ? ॥ ३६५ ॥

अपन् इकं (यत्) शुभाशुभकर्म्म (शुभाशुभकर्म)। गिनवे (क्रियते) मकसाधनं[2] (साधनं कृत्वा) शरीर (शरीरं)। शरीर (शरीरं) साधन (साधनं) [3]निं मुक्ति[3] (भोगस्य) फलन्य (तत्फलस्य) द्लाह (परेत्य)। परमार्थन्य (अस्यार्थः)। इकिं[4] (एतत्) शरीर (शरीरं) तलि[5] (बन्धनं) निं[6] संसार (संसारस्य)। विषय निं[7] (विषयः) सुखदुःख (सुखदुःखस्य)। मतंन्य[8] (अतः) तन् (न) दद्य (भवेत्) जन्म (जन्म) त कमि (अथास्माकं) द्लाह (परेत्य) ॥

Whatever action one does with the body, the fruit of that one enjoys or suffers along with the body. The body is the abode of joys and sorrows. So let us not be born hereafter.

MBh.12.194.18. d)
दुःखस्य चाप्यायतनं शरीरम्.
Our reading is not found
in any Poona ms.

१. क ग—भवे ।
२. ज—°सधन ।
३-३. ग—नि मुक्ति ।
४. ग—इकि ।
५. क—र्तलि ।
६. ख—नि ।
७. ग—नि ।
८. क—मतंन्यन् ।

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

एवमभ्याहते लोके कालेनाभिनिपीडिते ।
सुमहद्धैर्य्यमालम्ब्य मनो मोक्षे[1] निवेशयेत् ॥ ३९६ ॥

अन् मङ्कन[2] (एवं) पुरिः (स्वभावः) निंकि जन्म (जन्मनः)। किनवशाकॅन् (वशीकृतस्य) इं[3] काल (कालेन)। संसार (संसारः) स्वभावन्य (तत्स्वभावः)। ह्य्व (मा) त (अथ) प्रमाद (प्रमादः)। पर्हॅह्नि[4] (प्रसादय) इकं बुद्धि (बुद्धिं)। ह्लॅबॅन्[5] (सेक्तव्या सा)।[6] वेहॅन् (?) रुम्गॅपं[7] (प्रग्रहीतव्यः) मोक्षमार्ग्ग[8] (मोक्षमार्गः) ॥

When death (or time) afflicts and torments the world like this, one should take refuge in fortitude and devote the mind to deliverance.

---

१. ख ग ज—मोक्षन्, च छ—मोक्ष ।
२. ख—मङ्क ।
३ः ग—इ ।
४. ख—पाह्नि, छ—पहंत्नि, ज—पह्निङ ।
५. क—अॅनॅबॅन्य, ग—ह्निबॅन् ।
६. ख ग च छ ज नास्ति ।
७. क—रुमॅगॅपं, ग—रुम्बॅपं ।
८. क—कमोक्षमार्ग्ग ।

√हॅनॅब् to water plants.

[illegible]
[illegible]

ᬯᬂ ᬢᬶᬓᬂ ᬫᬵᬃᬕ᭄ᬕ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬳᬦ ᬧᬶᬢᬺᬬᬵᬦ ᭞ ᬳᬦ ᬤᬾᬯᬬᬵᬦ ᭞ ᬇᬓ ᬲᬂ ᬕᬺᬳᬲ᭄ᬣᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬲᬂ ᬫᬓᬵᬦᬸᬱ᭄ᬞᬵᬦ ᬧᬹᬚᬵ ᭞ ᬧᬜ᭄ᬘᬬᬚ᭄ᬜᬵᬤᬶ ᭞ ᬧᬶᬢᬺᬬᬵᬦ ᬗᬭᬦᬶᬓ ᬫᬵᬃᬕ᭄ᬕ ᬢᬶᬦᬹᬢ᭄ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓ ᬲᬂ ᬦᬶᬲ᭄ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵ ᭞ ᬢ᭄ᬬᬓ᭄ᬢᬧᬭᬶᬕ᭄ᬭᬳ ᭞ ᬓᬾᬯᬮ ᬅᬢᬶᬗ᭄ᬕᬮ᭄ ᭞ ᬤᬾᬯᬬᬵᬦ ᬗᬭᬦᬶᬓ ᬫᬵᬃᬕ᭄ᬕ ᬢᬶᬦᬹᬢ᭄ ᬦᬶᬭ ᭟

पन्थानौ पितृयानश्च देवयानश्च विश्रुतौ ।
जन्मिनः पितृयानेन देवयानेन मोक्षिणः ॥ ३६७ ॥

वं (द्वौ) **तिकं मार्ग्ग** (मार्गौ) **ङरन्य** (नाम)। **हन** (विद्यते) **पितृयान** (पितृयानः)। **हन**[1] (विद्यते) **देवयान** (देवयानः)। **इक सं गृहस्थकर्म्म** (गृहस्थकर्मा)। **सं मकानुष्ठान**[2] (अनुष्ठाता) **पूजा** (पूजा-)। **पञ्चयज्ञादि** (पञ्चयज्ञादीनां)। **पितृयान** (पितृयानः) **ङरनिक**[3] (नाम) **मार्ग्ग** (मार्गस्य) **तिनूत् निर** (अनुयातस्य तेन)। **कुनं** (परं) **इक** (यः) **सं निस्तृष्णा** (निस्तृष्णः)। **त्यक्त**[4]**-परिग्रह** (त्यक्तपरिग्रहः)।[5] **केवल अतिङ्गल्** (सर्वत्यागी)। **देवयान** (देवयानः) **ङरनिक**[3] (नाम) **मार्ग्ग** (मार्गस्य) **तिनूत्** (अनुयातस्य) **निर** (एतेन)॥

Two are the well-known Paths—the Path of the Fathers and the Path of the Gods. Those who are to be reborn go by the Path of the Fathers, those who are to be delivered go by the Path of the Gods.

MBh.12.17.14. c) Our ports ईजानाः जन्मिनः is unique. Poona ईजानाः (v.l. राजानः). The Kawi paraphrase sup-

[1] ख—हनन् ।

[2] क—°ष्टानं ।

[3] क—°निकं ।

[4] ग—व्यक्त° ।

[5] क नास्ति ।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭓᭖᭘ ᭟

ᬇᬓ ᬲᬂ ᬫᬦᬹᬢᬓᭂᬦ᭄ ᬧᬶᬢᬺᬬᬵᬦ ᭞ ᬫᬓᬫᬵᬃᬕ᭄ᬕ ᬬᬚ᭄ᬜ ᭞ ᬢᬧ ᭞ ᬬᬫᬦᬶᬬᬫᬵᬤᬶ ᭞ [illegible] ᭞

[illegible]

[illegible]

यज्ञैस्तपोभिर्न्नियमैर्व्रतैश्च[1] दिवं समासाद्य पतन्ति भूयः ।
तस्मादुपास्यं परमं पवित्रं शिवं विमोक्षं विमलं बुधेन[2] ॥ ३९८ ॥

[3]**इक** (ये) **सं मनूतकॅन्** (अनुयान्ति) **पितृयान** (पितृयानं) । **मकमार्ग्ग** (मार्गं कृत्वा) **यज्ञ** (यज्ञं) । **तप** (तपः) । **यमनियमादि** (यमनियमादि) । **शिष्टाचारव्रत** (शिष्टाचारव्रतानि) । **स्वर्ग्गपद** (स्वर्गपदं) **अन्तुकनिर** (प्राप्तिस्तेषां) । **न्दन्** (परं तदा) **तिबा** (पतन्ति) **सिर** (ते) **मुवः** (भूयः) । **मलुय्**[4] (निवर्तन्ते) **मंजन्म** (जायन्ते) । **मतंन्यन्** (अतः) **सं ह्यं कमोक्षन्**[5] (मोक्षः) **सिर** (तैः) **प्रिहॅन्** (उपास्यः) ।[6] **साध्यन्** (साध्यः) **दे सं व्रुः** (बुधेन) । [7]**अपन्** (यतः) **तन्**[7] (न) **कतमान्** (प्रविश्यते) **सिर** (एषः) **जन्म** (जन्मना) ।[8] **तुह** (जरया) ।[8] **पाति** (मृत्युना) ॥[3]

By practising yajñas, austerities, disciplines and vows one reaches heaven but at the expiry of his term he falls back to earth. Hence the wise man should wait upon Śiva, the supreme, the pure, the liberator, the spotless.

MBh.12.306.106cd, 107 ab. b) Our भूयः is supported by D7 T1 G1.3.6 M1.5-7, other mss. भूमौ.

c) तस्मादुपासस्व परं महच्छुचि. Our उपास्यं and पवित्रं are not in Poona mss.

d) Our बुधेन is replaced by पवित्रं (no v.l.).

१. क ख ग च छ ज—°व्रतेश्च (with ब).

२. क ख़ च ज—वु°, छ—पु° ।

३-३. ख त्रुटितम् ।

४. छ—मलुय् । (सदण्डः) ।

५. क—°क्षान् ।

६. क नास्ति ।

७-७. क—अप तर् ।

८. क ख ग च छ ज नास्ति दण्डः ।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ᬢᬶᬩᬵ ᬧ᭄ᬯ ᬲᬶᬭ ᬲᬂᬓᬾᬂ ᬲᬸᬭᬮᭀᬓ । ᬅᬢ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᬕᭀᬂ ᬦᬶᬓᬂ ᬰᭀᬓ ᬲᬦ᭄ᬢᬵᬧ । ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬤᬵᬬ ᬦᬶᬓᬂ ᬤᬸᬄᬔ ᬭᬶᬂ ᬲᬸᬭᬮᭀᬓ ᬢ᭄ᬓ ᬭᬶᬂ ᬩ᭄ᬭᬵᬳ᭄ᬫᬮᭀᬓ ᬇᬓᬂ ᬤᬸᬄᬔ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ ॥

प्रम्लानेषु च माल्येषु ततःपिपतिपाक्षयात् ? ।
आ ब्रह्मभवनादेते[1] दोषा ब्रह्मन् सुदारुणाः ॥ ३९९ ॥

निहन्[2] **तं** (एतद्) **दुःख** (दुःखं) **रिं स्वर्ग्गलोक** (स्वर्गलोके) । **रि** [3]**हॅन्ति** (अन्ते) **निकं**[3] **कर्म्मफल** (कर्मफलस्य) । **इकं** (यत्) **कारण** (कारणं) **निं स्वर्ग्गपद**[4] (स्वर्गपदस्य) । **अलूम् स्कर्** (म्लायन्ति) **सुहुनिक**[5] (शिरोमाल्यानि) **सं स्वर्ग्गस्थ**[6] (स्वर्गस्थस्य) । **तॅम्बे** (आरम्भः) **निं**[7] **मगवे मनस्ताप** (मनस्तापकरणस्य) **इक** (सः) । **तिबा** (पतति) **प्व सिर** (सः) **संकिं**[8] **सुरलोक** (सुरलोकात्) । **अत्यन्त** (अत्यन्तं) **गों** (महत्त्वं) **निकं शोक सन्ताप**[9] (शोकसन्तापस्य) । **मङ्कन** (एवं) **सर्व्वदाय** (सर्वेऽंशाः) **निकं दुःख** (दुःखस्य) **रिं**[10] **सुरलोक** (सुरलोके) । **त्क** (यावत्) **रिं**[10] **ब्राह्मलोक** (ब्रह्मलोकं) **इकं दुःख** (दुःखानि) **मङ्कन**[11] (एवं) **ऋमन्य** (क्रमाणि) ॥

The heavenly garlands fade and one descends to earth. It is a severe calamity. It continues till one reaches Brahmahood.

---

१. क—अब्राह्मभवानादेते,
ख—आब्राह्माणभावनादेते,
ग—आब्राह्माभवानादेते, च
छ—अब्राह्म°, ज—अब्रह्म-
भवनदेते ।
२. क ख ज—नितन्, ग—
नियन् ।
३-३. क—हॅन्तिकं ।
४. ग—स्वार्ग्ग° ।
५. सुहुन्-इक ।
६. ख—स्वर्ग्गस्थान ।
७. ग—नि ।
८. क—सकें ।
९. ख—मनस्ताप ।
१०. ग—रि ।
११. क—ममङ्कन ।

ᬧᬢᬦ᭄ᬢᬲ᭄ᬢᬸ ᬫᬳᬵᬤᬸᬄᬔᬂ ᬧᬭᬶᬢᬵᬧᬂ ᬲᬸᬤᬵᬭᬸᬡᬫ᭄ ।
ᬲ᭄ᬯᬃᬕ᭄ᬕᬪᬵᬚᬄ ᬧ᭄ᬭᬵᬧ᭄ᬦᬸᬯᬦ᭄ᬢᬶ ᬢᬲ᭄ᬫᬵᬢ᭄ ᬲ᭄ᬯᬃᬕ᭄ᬕᬂ ᬦ ᬓᬵᬫᬬᬾ ॥ ᭔᭐᭐ ॥

ᬢ᭄ᬓ ᬤᬸᬄᬔ ᬦᬶ ᬧᬢᬦ । ᬳᬾᬦ᭄ ᬧᬭᬶᬢᬵᬧ ᬦᬶ ᬲ᭄ᬯᬃᬕ᭄ᬕᬪᬵᬚᬦ । ᬅᬢ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᬭᬶᬂ ᬓᬲᬸᬓ᭄ᬱ᭄ᬫᬦ᭄ ᬦᬶᬓ । ᬫᬢᬂᬜᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬳ᭄ᬬᬸᬦ᭄ ᬅᬓᬸ ᬭᬶᬂ ᬲ᭄ᬯᬃᬕ᭄ᬕᬧᬤ ॥

पतन्तस्तु महादुःखं परितापं सुदारुणम् ।
स्वर्गभाजः प्राप्नुवन्ति तस्मात् स्वर्गं न कामये ॥ ४०० ॥

इक (यद्) दुःख (दुःखं) निं मंजन्म (जायमानस्य)। म्वं मनस्ताप (मनस्तापः) निं स्वर्ग्गविच्युत (स्वर्गविच्युतस्य)। अत्यन्त (अत्यन्तं) रिं[1] कत्रृसृस् निक[2] (तद्भूयं)। मतंन्यन्[3] (अतः) तन् (न) एङिन् (कामयामहे) कमि (वयं) रिं स्वर्ग्गपद (स्वर्गपदं)॥

Falling down is very painful. Those who share the joys of heaven, afterwards endure intense agony. Hence, I do not long for heaven.

MBh.3.247.39. a) Poona readings are पतनं तन्, पतनान्तं, पतनान्ते, पतां तन् and पतां तु.

Our महाद्:खं is supported by B2.4 Dc2 Dn1 D2-6 T G4, others महद्दुःखं. परितापं and सुदारुणं are supported by K3.4 D1.3 and Ś1 K B2-4 Dc1 D1.3, other mss. परितापः सुदारुणः. c) प्राप्नुवन्ति is not found in Poona mss. They read च्यवन्तीह, अश्नुवन्ति, चरन्ति, भवन्ति, पतन्ति and स्रवन्ति.

१. ग—रि।

२. क—इका।

३. क—मतंन्य।

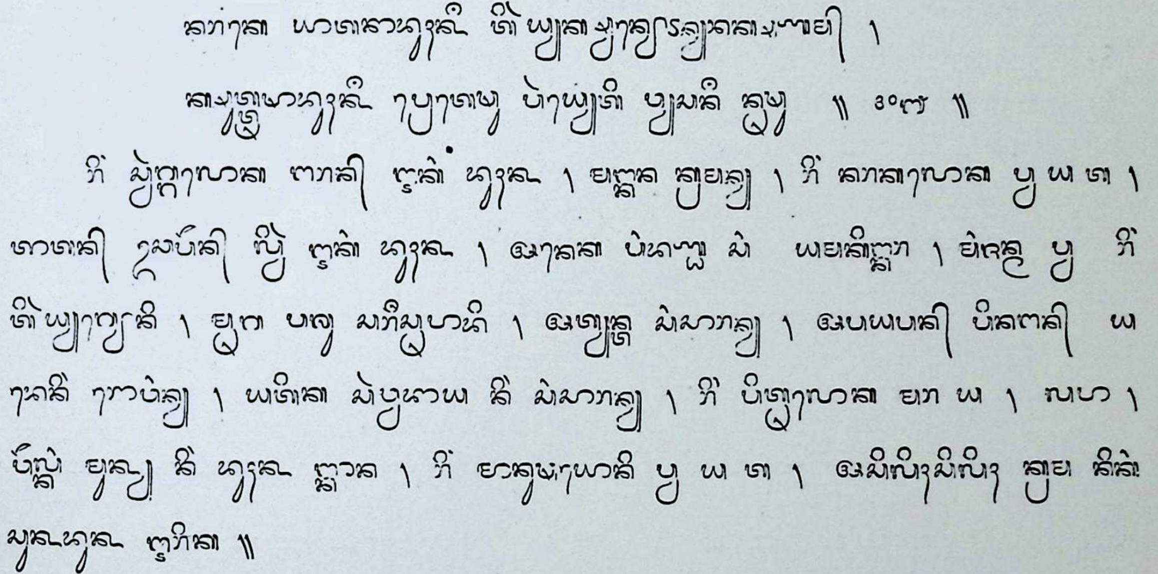

नरके यातनादुःखं तिर्य्यक्ष्वन्योऽन्यभक्षणम्।
क्षुत्तृषादुःखं[1] प्रेतेषु पर्य्येति[2] व्यसनं नृषु॥ ४०१॥

रिं स्वर्ग्गलोक (स्वर्गलोके) ङरन् इकं (यद्) दुःख (दुःखं)। मङ्कन[3] (एवं) क्रमन्य (तत्क्रमः)। रिं नरकलोक (नरकलोके) प्व य त। तातन् (नैव) उचपॅन् (वाच्यं) ल्विर् (विधाः) इकं[4] दुःख (दुःखानां)। अनेक[5] (अनेके) पंदण्ड[6] (दण्डाः) सं यमकिङ्कर (यमकिङ्कराणां)। मंजन्म[7] (जायते)

ण्व रिं[8] **तिर्य्यग्योनि** (तिर्यग्योनौ)। **मृग** (मृग-) **पशु** (पशु-) **सरीसृपादि** (सरीसृपादिषु)। **अत्यन्त** (अत्यन्तं) **संसारन्य** (तद्दुःखं)। **अपयपन्** (अपि च) **पिनङन्** (भक्ष्यन्ते) **य देनिं**[9] (ते) **रोवंन्य** (स्वसखिभिः)। **यतिक** (एते) **सर्व्वदाय** (सर्वे दायाः) **निं**[10] **संसारन्य** (तत्संसारस्य)। **रिं पितृलोक** (पितृलोके) **मर य**। **लपा** (क्षुत्)। **वॅल्कं** (तृषा) **मुख्य निं** (मुख्याः) **दुःख** (दुःखानां) **ङ्कान** (तत्र)। **रिं मानुषयोनि** (मानुषयोन्यां) **ण्व य त**। **असिलिसिलिः**[11] (पर्येति) **क्रम** (क्रमः) **निकं**[12] **सुखदुःख**[13] (सुखदुःखयोः) **इरिक** ॥

In hell there is the pain of tortures. Among the lower creatures there is cannibalism. Among the ghosts there is the torment of hunger and thirst. Among men calamities hold the siege.

---

१. क—क्षुत्यतषर्दुःकं, ख ज—क्षुत्तष°, ग—क्षुत्तमदुःकि, च छ—क्षुतयदुःकं।
२. ग च छ ज—मय्येति।
३. क—ममङ्कन, ज—समाङ्कन।
४. क ख—निकं।
५. क ग—अनेकं।
६. ज—पडण्ड।
७. क ज छ ज—अंजन्म, ग—अजन्म।
८. ग—रि।
९. ख ग—देनि।
१०. क ग—नि।
११. "alternating." क ख ग—असिलिःसिलिः।
१२. ज—निं।
१३. ख ग च छ ज—दुःख।

ᬧ᭄ᬭᬢᬃᬫᬹᬢ᭄ᬭᬧᬸᬭᬷᬱᬪ᭄ᬬᬁ ᬫᬥ᭄ᬬᬵᬳ᭄ᬦᬾ ᬓ᭄ᬱᬸᬢ᭄ᬧᬶᬧᬲᬬ ᭞
ᬢᬺᬧ᭄ᬢᬵᬄ ᬓᬵᬫᬾᬦ ᬩᬵᬥ᭄ᬬᬦ᭄ᬢᬾ ᬚᬦ᭄ᬢᬯᭀ ᬦᬶᬰᬶ ᬦᬶᬤ᭄ᬭᬬ ᭟ ᭔᭐᭒ ᭟

[illegible]

प्रातर्मूत्रपुरीषाभ्यां मध्याह्ने क्षुत्पिपासया।
तृप्ताः कामेन बाध्यन्ते[1] **जन्तवो निशि निद्रया ॥ ४०२ ॥**

अपन् इंकि[२] (यः) ददि व्वं (मनुष्यभावः)। **प्रथमं** (प्रथमं) **तावत्** (तावत्)। **यन्** (यदा) **एंञ्ज** (प्रातः) **दुःख** (दुःखितः) **य** (सः) **देंनि पंलरंनि**[३] (पीडया) **मूत्रपुरीष** (मूत्रपुरीषयोः)। **मावन्**[४] (रोहति) **प्व सं ह्यं** (देवः) **मनॅङः** (मध्याह्ने) **आदित्यतेज**[५] (आदित्यतेजः)। **दुःख** (दुःखितः) **देंनि**[६] [७]**लपा** (क्षुत्-)। **वॅल्कं** (-तृषाभ्यां) **य** (सः)।[७] **त्लस् प्व य अमङन्** (भुक्त्वा)।[८] **पूर्णं** (पूर्णं) **परितुष्ट** (परितुष्टः)। **दुःख** (दुःखितः) **त**[९] (अथ)**य**[१०] (सः) **देंनि पङ्वेश** (आवेशेन) **निं**[११] **राग** (रागस्य)। **ङिङ**(रात्रौ) **प्व** [१२]**सुरुप्** (अस्तमेति) **सं ह्यं** (देवः) **आदित्य**[१२] (आदित्यः)। **दुःख** (दुःखितः) **त** (अथ) **य** (सः) **देंनि**[१३] **पमरिभूत** (प्रभावेण) **निं हरिप् मत** (नेत्रनिद्रायाः)।।

Creatures are pressed by the call of nature in the morning and by hunger and thirst in the midday. When they are full cupid presses them. And at night sleep.

Ind.Spr.4319.

१. ख—बध्यान्ते, ग च छ ज—बध्यन्ते।

२. ज—इकं।

३. ख ग—पङलरनि, ज नास्ति।

४. √अवन् way. छ—मप्वन्।

५. क—सं ह्यङादित्य।

६. क—त य देंनि, ख—देनि।

७-७. क—लपा वॅल्क।

८. क नास्ति।

९. ख नास्ति।

१०. ग—य। (सदण्डः)।

११. ख—नि।

१२-१२. क—सं ह्यं, ग च ज—सुरुप् सं, छ—सुरुप् सं ह्यं

१३. क—देनि।

[illegible]

[illegible] ॥ ४०३ ॥

[illegible]

उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमवसादयेत्।
आत्मैव ह्यात्मनो बन्धुरात्मैव रिपुरात्मनः ।। ४०३ ।।

मङ्कन (एवं) **प्व क्रम** (क्रमः) **निंकि**[1] **संसार** (संसारस्य)। **मतंन्य**[2] (अतः) **तंन्तसकंन्** (उद्धर) **तावक्त** (आत्मानं) **मककारणावक्त**[3] (आत्मना)। **ह्य्व** (न) **कित** (त्वं) **सुमंसारावक्त** (पीडयात्मानं)।[4] **अपन्** (यतः) **अवक्त** (स्वात्मा) **प्रसिद्ध** (हि) **कदंन्यावक्त** (आत्मनो बन्धुः)। [5]**अवक्त** (आत्मा) **प्रसिद्ध** (एव) **मुसुःन्यावक्त** (आत्मनो रिपुः)।[5] **परमार्थन्य** (अस्यार्थः)। **यन्** (यदि) **मासिः** (स्नेहः) **अवक्त** (आत्मनः) **र्य्यवक्त** (आत्मनि)।[6] **कुमिङ्किन्**[7] (चिन्तयति) **सं ह्यं कमोक्षन्** (मोक्षं)। **कदंन्यावक्त** (आत्मनो बन्धुः) **इकान्** (सः) **मङ्कन** (एवं)। **यप्वन्**[8] (यदि) **तन्** (न) **मासिः** (स्निग्धः) **अवक्त** (आत्मा) **र्य्यवक्त** (आत्मनि)। **तर्** (न) **किरकिर** (चिन्तयति) **ल्पसन्य** (मोक्षं)। **मुसुःन्यावक्त** (आत्मनो रिपुः) **इकान्** (इति) **मङ्कन** (एवं)॥

One should raise himself. Never should one depress himself. Self is both the friend and enemy of self.

MBh.6.28.5 (same as above) Also elsewhere.

[1] क—निं।

[2] क ख ग—°न्या।

[3] ख—मकाकरण तावक्त।

[4] क नास्ति दण्डः।

[5]-[5] छ त्रुटितम्।

[6] ख ग च छ ज नास्ति।

[7] क छ—कुमिङ्कि, ख—कुमिन्किन्।

[8] क ग—याप्व, ज—यप्व।

ᬘᬶᬢ᭄ᬢᬫᬾᬯ ᬳᬶ ᬲᬂᬲᬵᬭᭀ ᬭᬵᬕᬵᬤᬶᬓ᭄ᬮᬾᬰᬤᬹᬱᬶᬢᬫ᭄ ᭞
ᬢᬤᬾᬯ ᬢᬿᬃᬯᬶᬬᬸᬓ᭄ᬢᬂ ᬘ ᬪᬯᬵᬦ᭄ᬢ ᬇᬢᬶ ᬓᬣ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭔᭐᭔ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬶ ᬫᬦᬄ ᬧ᭄ᬭᬲᬶᬤ᭄ᬥ ᬦᬶ ᬲᬂᬲᬵᬭ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬓᬭᬓ᭄ᬢᬦ᭄ ᬭᬵᬕᬵᬤᬶ ᬫᬮ ᭞ ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬦᬶᬃᬫ᭄ᬫᬮ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓᬓ᭄ᬦᬦ᭄ ᬯᬶᬓᬮ᭄ᬧ ᭞ ᬭᬶ ᬳᬶᬮᬂ ᬦᬶ ᬭᬵᬕᬵᬤᬶ ᬓ᭄ᬮᬾᬰ ᭞ ᬲᬶᬭ ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬦᬶ ᬓᬫᭀᬓ᭄ᬱᬦ᭄ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬲᬶᬤ᭄ᬥ ᬦᬶ ᬫᬾᬦ᭄ᬢᬲ᭄ ᭟

चित्तमेव हि संसारो रागादिक्लेशदूषितम्[1] **।**
तदेव तैर्व्वियुक्तं च भवान्त[2] **इति कथ्यते ॥ ४०४ ॥**

अपन् (अथ) **इकि मनः** (मनः) **प्रसिद्ध** (साधनं) **निं**[3] **संसार** (संसारस्य)। **यन्** (यदि) **करक्तन्** (अभिभूतं) **रागादि मल** (रागादिमलैः)। **यप्वन्** (यदि) **निर्म्मल** (निर्मलं)। **तन्** (न) **कक्नन्** (पीडितं) **विकल्प** (विकल्पैः)। **रि हिलं** (नाशे) **निं**[4] **रागादि क्लेश** (रागादिक्लेशानां)। **सिर** (एतद्) **वस्तु** (कारणं) **निं कमोक्षन्** (मोक्षस्य)। **प्रसिद्ध** (साधनं) **निं**[5] **मंन्तस्** (तारणस्य) **इं भवार्ण्णव**[6]

(भवार्णवस्य) ॥

Consciousness, defiled by excessive attachment and other afflictions, forms our world. The same consciousness, when liberated from these, is known as the end of our world.

---

१. क ख—°भूषितं, च—°भुसितं । ३. ग नास्ति । ६. ख—भावार्ण्णव ।
२. क—भावान्त, ख च छ—भावन्त । ४. ग—नि ।
५. ख नास्ति, ग—नि ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ॥

एकः शत्रुर्न्न द्वितीयोऽस्ति शत्रुरज्ञानतुल्यः पुरुषस्य राजन् ।
येनावृतः[1] कुरुते सम्प्रवृत्तः पापानि कर्म्माणि सुदारुणानि ॥ ४०५ ॥

तुङ्गल् (एकः) **वत** (एव) **परमार्थ** (अर्थः) **निं शत्रु** (शत्रोः) **ङरन्य** (नाम) । **ङिं** (केवलं) **सि पुङ्गं** (अज्ञानं) **जुग** (हि) । **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **त प्व** (स यः) **मडन**[2] (तुल्यो भवेत्) **कशक्तिनिं**[3] (शक्त्या) **पुङ्गं** (अज्ञानस्य) । **अपन्** (यतः) **इकिं**[4] (यः) **लिनिपुत्**[5] (आवृतः) **दे निक** (एतेन) । **नियत** (नियतं) **जुग** (हि) **य** (सः) **गुमवें** (करोति) **अशुभकर्म्म** (अशुभकर्माणि) ॥

Of man there is just one enemy. There is no other enemy equal to ignorance, O king. Under its influence one does horrible deeds.

MBh.12.286.28. c) सम्प्रयुक्तो for सम्प्रवृतः.
d) घोराणि for पापानि.
१. क—येनवृत्तः, ख—येन°, ग च—°त्तः, छ—येनुवृत्तः ।
२. क—मधान, ख—मद ।
३. क ग ज—शक्ति निं, ख—नि शक्ति निं ।
४. ख ग च छ ज—इकं ।
५. च—लिपुत् ।

ᬅᬚ᭄ᬜᬵᬦᬧ᭄ᬭᬪᬯᬂ ᬳᬷᬤᬂ ᬬᬤ᭄ᬤᬸᬄᬔᬫᬸᬧᬮᬪ᭄ᬬᬢᬾ ᭞
ᬮᭀᬪᬵᬤᬾᬯ ᬢᬤᬚ᭄ᬜᬵᬦᬫᬚ᭄ᬜᬵᬦᬵᬮ᭄ᬮᭀᬪ ᬏᬯ ᬘ ᭟ ᭔᭐᭖ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬲᬸᬔᬤᬸᬄᬔ ᬓᬪᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬧᬸᬗ᭄ᬗᬸᬁ ᬲᬗ᭄ᬓᬦᬶᬓ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬧᬸᬗ᭄ᬗᬸᬁ ᭞ ᬓᬮᭀᬪᬦ᭄ ᬲᬗ᭄ᬓᬦᬶᬓ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬓᬮᭀᬪᬦ᭄ ᭞ ᬧᬸᬗ᭄ᬗᬸᬁ ᬲᬗ᭄ᬓᬦᬶᬓ ᭞ ᬫᬢᬂᬜᬦ᭄ ᬧᬸᬗ᭄ᬗᬸᬁ ᬲᬗ᭄ᬓᬦᬶᬂ ᬲᬁᬲᬵᬭ ᭟

अज्ञानप्रभवं हीदं[1] यद्दुःखमुपलभ्यते ।
लोभादेव तदज्ञानमज्ञानाल्लोभ[2] एव च ॥ ४०६ ॥

अपन् इकं (यत्) **सुखदुःख[3]** (सुखदुःखं) **कभुक्ति[4]** (भुज्यते) । **पुङ्गुँ** (अज्ञानं) **सङ्कनिक** (प्रभवस्तस्य) । **इकं** (यद्) **पुङ्गुँ** (अज्ञानं) । **कलोभन्** (लोभः) **सङ्कनिक** (प्रभवस्तस्य) । **इकं** (यः) **कलोभन्** (लोभः) । **पुङ्गुँ** (अज्ञानं) **सङ्कनिक** (प्रभवस्तस्य) । **मतंन्यन्** (अतः) **पुङ्गुँ** (अज्ञानं) **सङ्कनिंन** (मूलं) **संसार** (संसारस्य) ॥

Pain originates in ignorance. Ignorance originates in greed. Greed originates in ignorance.

MBh.12.153.5cd, 12ab. cd) तस्याज्ञानात्तु लोभो हि लोभादज्ञानमेव च ।

१. क ख—हीदम्य, ग—हि°, च—इद् ।

२. ख—°ज्ञानालोभ, ग च छ—°ज्ञानलोभ, ज—°ज्ञनलोभा ।

३. क—°कन्, ख—°कान्, ग—सुकादुकान्, ज—°दुकान् ।

४. क—कभुक्त, ग—ङभुक्ति ।

ᬢᬲ᭄ᬫᬵᬢ᭄ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬵᬡᬶ ᬧᬭᬶᬢ᭄ᬬᬚ᭄ᬬ ᬦᬭᬳᬵᬚ᭄ᬜᬵᬦᬲᬫ᭄ᬪᬯᬵᬦᬶ ᭞
ᬅᬚ᭄ᬜᬵᬦᬧ᭄ᬭᬪᬯᬂ ᬦᬶᬢ᭄ᬬᬫᬚ᭄ᬜᬵᬦᬶ ᬲ ᬯᬶᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭔᭐᭗ ᭟

ᬫᬢᬂᬜᬦ᭄ ᬳᬬᬸ ᬧ᭄ᬭᬬᬢ᭄ᬦ ᭞ ᬳᬦ᭄ᬮᬯᬦ᭄ ᬓᬶᬢ ᬭᬶᬦᬳᬦ᭄ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬧᬸᬃᬯᬓ ᬓᬧᬕᬶᬦ᭄ ᬭᬶᬓᬶ ᬓᬮᭀᬪᬦ᭄ ᭞ ᬫᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬅᬧᬗ᭄ᬓᬵᬕᬭᬶᬗ᭄ᬓᬦ᭄ ᭞ ᬅᬧᬗ᭄ᬓᬵᬕᬭᬶᬗ᭄ᬓᬦ᭄ ᬢᬦᬶᬢᬾᬦ ᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᬤᬢᬾᬦ ᭞ ᬅᬓᬯ᭄ᬯ ᬇᬓᬶ ᭞ ᬲᬧ ᬅᬓᬯ ᬮᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬶ ᭞ ᬤᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᬮᬶᬦ᭄ᬢ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬏᬦ᭄ᬢᬶ ᬧᬸᬦ᭄ᬢᬶ ᬧᬸᬭᬸᬱᬵᬃᬣ ᭞ ᬬᬢᬦ ᬅᬧᬗ᭄ᬓᬵᬕᬭᬶᬗ᭄ᬓᬦ᭄ ᬢᬦᬶᬢᬾᬦ ᭞ ᬧᬸᬃᬯ ᬓᬶ ᬢᬚ᭄ᬜᬦ ᬇᬓ ᭞ ᬧᬸᬗ᭄ᬗᬸᬁ ᬲᬗ᭄ᬓᬦᬶᬓ ᭞

[illegible] ॥

तस्मात् सम्यक् परीक्षेत दोषानज्ञानसम्भवान् ।
अज्ञानप्रभवं नित्यमहङ्कारं च वर्ज्जयेत् ।। ४०७ ।।

मतंन्यन् (तस्मात्) **हय्व** (न) **प्रमाद** (प्रमादः स्यात्) । **द्लॉन**[1] (परीक्षध्वं) **तिकं दोष** (स्वदोषान्) । **अन्** (यद्) **प्रसिद्ध**[2] (हि) **कवङुन्** (साध्यते) **दें‌नि कलोभन्** (लोभेन) । **लवन्** (च) **इकं अहङ्कारज्ञान** (अहङ्कारज्ञानेन) ।[3] **अहङ्कारज्ञान**[3] (अहङ्कारज्ञानं) **ङरन्य** (नाम) **ज्ञान** (ज्ञानं) **मङकु**[4] (अहं-करणस्य) । **अनुङ्कु** (मम) **इकि** (तत्) । **सप** (कः) **अकु** (अहं) **लवन्** (सह) **इकि** (एतेन)<ममानेन कः सम्बन्धः> । **मङ्कन** (एवं) **लिंन्य** (तद्विचारः) । **तन्** (न) **एङत्** (स्मरति) **इं**[5] **प्रकृति**[6] **पुरुषान्तर** (प्रकृतिपुरुषान्तरं) । **यतिक** (अथ तद्) **अहङ्कारज्ञान** (अहङ्कारज्ञानं) **ङरन्य** (नाम) । **व्कस्** (शिखरं) **निं बन्धन** (बन्धनस्य) **इक** (तद्) । **पुङ्गं** (अज्ञानं) **सङ्कनिक** (प्रभवस्तस्य) । **यतिक** (तद्) **अर्य्यंक्न** (वर्ज्यं) ।।

Therefore one should duly keep watch on faults arising out of ignorance. Moreover one should ever avoid egoism.

MBh.12.205.18. d) परित्यजेत् for च वर्ज्जयेत्.

[1] क ख ग च छ ज—द्लॅन ।

[2] क—कप्रसिद्ध ।

[3]-[3] ख नास्ति ।

[4] √अकु, मङकु 'अहं-करण' to make I.

[5] ग—इ, क—रिं ।

[6] क ग—प्रवृत्ति ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ॥

प्रज्ञया निर्म्मितैर्धीरास्तारयन्त्यबु[१]धान् प्लवैः ।
नाबु[१]धास्तारयन्त्यन्यानात्मानं वा कदाचन ॥ ४०८ ॥

इक तं (यद्) पुङ्गु (अज्ञानं) । यतिक (तद्) क्लबक्नन्त[२] (निमज्जयेत्) । मकसाधनं (साधनं कृत्वा) कप्रज्ञान् (प्रज्ञां) । प्रज्ञा (प्रज्ञा) ङरनि (नाम) तुतुर् (उपदेशस्य) तन् पतिङन्[3] (अनन्तस्य) । सि[४] वृः (ज्ञानं) त रि वस्तु तत्त्व (वस्तुतत्त्वानां) । अपन् (यस्मात्) सं पण्डित (पण्डितः) ।[५] व्नं[५] सिर (शक्नोति) मङॅन्तसकॅन् (तारयितुं) व्वं (नरान्) लेन् (अन्यान्) तुवि (अपि) । सङ्कं भवार्ण्णव[६] (भवार्णवात्) । मकसाधनं (साधनं कृत्वा) परहु[७] (प्लवं) । विनङुन् (निर्मितं) देनि[८] कप्रज्ञानिर (स्वप्रज्ञया) । कुनं (परं) इकं अपुङ्गु (अबुधः) । तन् (न) हनं (विद्यते) कप्रज्ञान् (प्रज्ञा) इरिय (तस्मिन्) । अवक्न्य (आत्मा) तुवि (अपि) ।[९] तन् (न) कान्तस् (त्रायते) देन्य (तेन) ॥

The wise take the unwise across on wisdom's float. The unwise can ferry across neither others nor themselves.

MBh.12.228.2. d) Our कदाचन is supported by B6 Dn1 M5, other mss. कथंचन.

१. क ख ग च छ ज—°वु° ।

२. √क्लब् immerse.

३. ग—पहिङान्, च छ—पहिङन् ।

४. ज—सिर ।

५-५. क नास्ति ।

६. ख च छ—भावार्ण्णव ।

७. क ग—परवु, ज—प्रहु ।

८. क—देनि ।

९. ख नास्ति दण्डः ।

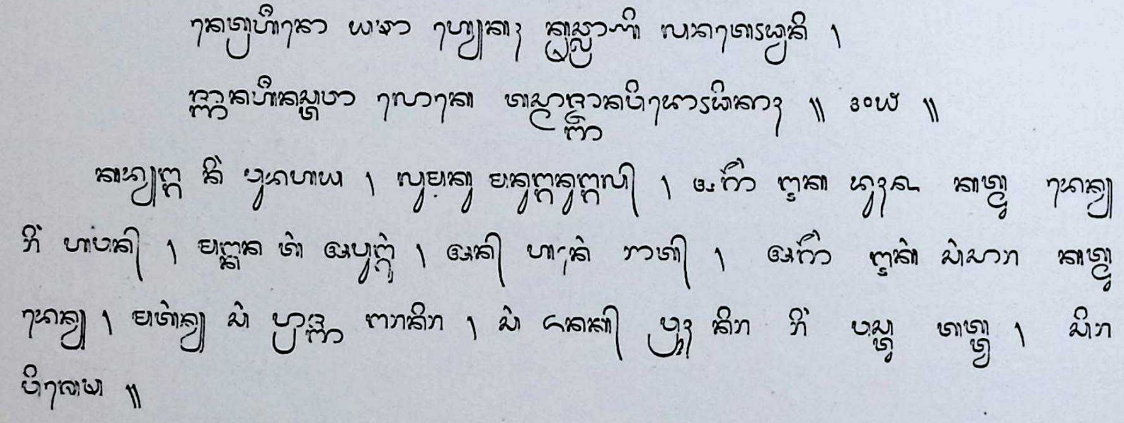

नेत्रहीनो यथा ह्येकः कृच्छ्राणि लभतेऽध्वनि ।
ज्ञानहीनस्तथा लोके तस्माज्ज्ञानविदोऽधिकाः ॥ ४०९ ॥

कद्यङ्ग (यथा) निं वुदहय (अन्धः)। लुमकु (गच्छन्) मनुङ्ङनुङ्ङल्[1] (एकलः)। अगोंं (महत्) इक दुःख (दुःखं) कत्मु[2] (लभ्यते) देन्य (तेन) रिं हवन् (अध्वनि)। मङ्कन (तथा) तं अपुङ्ङ (अबुधः)। अन् (यदा) हनें[3] (विद्यते) रात् (लोके)। अगोंं (महत्) इकं[4] संसार (दुःखं) कत्मु (लभ्यते) देन्य (तेन)। मतंन्य (अतः) सं प्राज्ञ[5] (प्राज्ञः) ङरनिर (नाम)। सं (यः) एनक् (मोदते) व्रुः निर (ज्ञाने) रिं वस्तु तत्त्व (वस्तुतत्त्वानां)। सिर (सः) विशेष (विशेषः) ॥

Just one without eyes stumbles on the road, so in life one without knowledge. Hence those knowing knowledge are the superior ones.

MBh.12 207.4 (same as above).

१. ज—मनुङ्ङल्नुङ्ङल्।

२. ख—कत्मु र।

३. ज—हने।

४. ज—इ।

५. क ख ग च छ—प्रज्ञा, ज—प्रज्ञ।

ᬅᬦᬶᬱ᭄ᬝᬲᬫ᭄ᬧ᭄ᬭᬬᭀᬕᬵᬘ᭄ᬘ ᬯᬶᬧ᭄ᬭᬬᭀᬕᬵᬢ᭄ ᬧ᭄ᬭᬶᬬᬲ᭄ᬬ ᬘ ᭞
ᬫᬦᬸᬱ᭄ᬬᬵ ᬫᬵᬦᬲᬿᬃᬤ᭄ᬥᬸᬄᬔᬿᬃᬬ᭄ᬬᬸᬚ᭄ᬬᬦ᭄ᬢᬾ ᬬᬾᬮ᭄ᬧᬩᬸᬤ᭄ᬥᬬᬄ ᭟ ᭔᭑᭐ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬅᬧᬸᬗ᭄ᬕᬸᬂ ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬚᬸᬕ ᬬ ᬳᬸᬫᬶᬟᭂᬧ᭄ ᬇᬓᬂ ᬓᬧ᭄ᬭᬶᬳᬢᬶ ᭞ ᬫᬓᬳᬾᬢᬸ ᬧᬢᭂᬫᬸᬦ᭄ᬬ ᬮᬯᬦ᭄ ᬓᬾᬮᬶᬓᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬧᬧᬲᬄᬦ᭄ᬬ ᬮᬯᬦ᭄ ᬓᬲᬶᬄᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬭᬄ ᬤᬾᬦ᭄ᬬᬵᬳᬗ᭄ᬓᬵᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬫᬓᬦᬶᬫᬶᬢ᭄ᬢ ᬧᬸᬗ᭄ᬕᬸᬦ᭄ᬬ ᭟

अनिष्टसम्प्रयोगाच्च विप्रयोगात् प्रियस्य च।
मनुष्या[1] मानसैर्दुःखै[2]र्युज्यन्ते येऽल्पबुद्धयः ॥ ४१० ॥

कुनं इकं (यः) अपुङ्गुं (अज्ञानी)। नियत (नियतं) जुग (हि) य हुमिडॅप् (शोचति) इकं कप्रिहति[3] (शोककरं)। मकहेतु (हेतुं कृत्वा) पत्मुन्य (सम्प्रयोगं) लवन् केलिकन्य (अनिष्टेन)। पपसःन्य (विप्रयोगं) लवन् कासिःन्य (प्रियेण)। अरः (हा) देन्याहङ्कारन्य (अहङ्कारात्)। मकनिमित्त (निमित्तं कृत्वा) पुङ्गुंन्य (अज्ञानं) ॥

Men of little wisdom suffer mental agonies when they encounter what they desire not and lose what they cherish.

MBh.3.206.16. c) Our मनुष्याः is supported by N (except Ś1 K1.2) G1.3, D1.2 support our येऽल्प°, other mss. मानुषाः d) Ś1 K1.2.4 Dc Dn3 others ह्यल्प°, चाल्प°, etc., all pointing to an original hiatus °युज्यन्ते अल्प°.

१. क—मानुष्य ।, ख ग—°ष्याः, (सदण्डः) । मनुसेदुके, ज—मनुसैर्दुकैर् ।
च छ—°ष्यः, ज—°ष्यः । २. क—मोनसैर्दुकैर्, च छ— ३. ख ग—प्रिहति ।

ᬬᬣᬵ ᬳᬶᬭᬡ᭄ᬬᬓᬃᬢ᭄ᬢᬵ ᬯᬿ ᬭᬹᬧ᭄ᬬᬫᬕ᭄ᬦᬿ ᬯᬶᬰᭀᬥᬬᬾᬢ᭄ ᭞
ᬩᬳᬸᬰᭀ ᬳ᭄ᬬᬧ᭄ᬭᬬᬢ᭄ᬦᬾᬦ ᬬᬢ᭄ᬦᬾᬦ ᬦᬘᬶᬭᬾᬡ ᬳᬶ ᭟ ᭔᭑᭑ ᭟

ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬓ ᬦᬶ ᬧᬡ᭄ᬟᬾᬫᬲ᭄ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬧᬶ ᬫᬲ᭄ ᬧᬶᬭᬓ᭄ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬅᬮ᭄ᬧᬬᬢ᭄ᬦ ᬬ ᭞ ᬅᬲᭀᬯᬾ ᬬ ᭞ ᬮᬦ ᬇᬓᬂ ᬫᬲ᭄ ᬇᬦᬧᬶᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬫ᭄ᬦ ᬰᬸᬤ᭄ᬥ᭄ᬬ ᭞ ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬢᬷᬯ᭄ᬭ ᬬᬢ᭄ᬦ ᬬ ᭞ ᬏᬗ᭄ᬕᬮ᭄ ᬇᬓᬂ ᬫᬲ᭄ ᬇᬦᬧᬶᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬫ᭄ᬦ ᬰᬸᬤ᭄ᬥ᭄ᬬ ᭟

यथा हिरण्यकर्त्ता वै रूप्य[1]मग्नौ विशोधयेत् ।
बहुशो ह्यप्रयत्नेन यत्नेन नचिरेण हि ॥ ४११ ॥

[2]**कद्यङ्ग** (यथा) **निं**[3] **पण्डेमास्** (हिरण्यकर्ता) ।[4] **मङपि** (विशोधयति) **मास्** (सुवर्णं) । **पिरक्** (रजतं) । **यन्** (यदि) **अल्पयत्न** (अल्पयत्नः) **य** (सः) । **असोवे**[5] (चिरेण) **य** (सः) । **लना** (सदा) **इकं मास्** (सुवर्णं) **इनपिन्य** (शोध्यते तेन) । **कम्न** (पूर्वं) **शुद्धच** (शुद्धेः) । **यप्वन्** (यदि) **तीव्रं यत्न** (तीव्रयत्नः) **य** (सः) । **एङ्गल्**[6] **इकं** (नचिरेण) **मास्** (सुवर्ण) **इनपिन्य** (शोध्यते तेन) ।[4] **कम्न** (पूर्वं) **शुद्धच**[7] (शुद्धेः) ॥[2]

Just as a goldsmith can purify silver or gold, without effort in a long while, but with effort iu a short while, ...(*continued in the next stanza*)

MBh.12.271.11. b) Dn supports रूपं of five of our lontars, other mss. रूप्यं.

c) बहुशोऽति (v.l.महताशु, बहुशोऽभि)प्रयत्नेन. No Poona ms. reads अप्रयत्नेन.

d) महतात्म (v.l.महता सु°, बहुशोऽल्प°, महताल्प°) कृतेन ह.

[1] ख ग—रूप°, च छ—रूपा°, ज—रुप° ।

[2]-[2] ग त्रुटितम् ।

[3] क—नि ।

[4] क नास्ति दण्डः ।

[5] ग च छ—असोव ।

[6] ख—अएङ्गल् ।

[7] *i.e.* before it becomes pure.

ᬢᬤ᭄ᬯᬚ᭄ᬚᬵᬢᬶᬰᬢᬿᬃᬚᬷᬯᬰ᭄ᬰᬸᬤ᭄ᬥ᭄ᬬᬢᬾᬮ᭄ᬧᬾᬦ ᬓᬃᬫ᭄ᬫᬡᬵ ᭞
ᬬᬢ᭄ᬦᬾᬦ ᬫᬳᬢᬵ ᬘᬵᬧᬶ ᬳ᭄ᬬᬾᬓᬚᬵᬢᬿ ᬯᬶᬰᬸᬤ᭄ᬥ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭔᭑᭒ ᭟

ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢᬂ ᬳᬸᬭᬶᬧ᭄᭞ ᬅᬦ᭄ ᬰᬶᬦᭀᬘᬦ᭄ ᬧᬶᬦᬓᬰᬸᬤ᭄ᬥᬶ᭞ ᬓᬶᬦ᭄ᬮᬩᬓᬦ᭄ ᬭᬵᬕᬵᬤᬶ ᬫᬮᬦ᭄ᬬ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬅᬮ᭄ᬧᬬᬢ᭄ᬦ ᬯ᭄ᬯᬂ᭞ ᬅᬮᬯᬲ᭄ ᬬ ᬢᬦ᭄ ᬰᬸᬤ᭄ᬥᬶ᭞ ᬫᬵᬢᬸᬲᬢᬸᬲ᭄ ᬇᬓᬂ ᬚᬦ᭄ᬫ ᬓᬫ᭄ᬦ ᬬ ᬰᬸᬤ᭄ᬥ᭄ᬬ᭞ ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬢᬷᬩ᭄ᬭᬬᬢ᭄ᬦ ᬯ᭄ᬯᬂ᭞ ᬓᬸᬫ᭄ᬮᬩᬓᬦ᭄ ᬫᬮᬦ᭄ᬬ᭞ ᬏᬗ᭄ᬕᬮ᭄ ᬰᬸᬤ᭄ᬥᬶᬦ᭄ᬬ᭟

[1]तद्वज्जातिशतैर्ज्जीवः शुद्ध्यतेऽल्पेन[2] कर्म्मणा ।
यत्नेन महता चापि ह्येकजातौ विशुद्ध्यते ।। ४१२ ।।[1]

मङ्कन (तथा) **तं हुरिप्** (जीवितं) । **अन्** (यदा) **शिनोचन्** (शोध्यते) **पिनकशुद्धि**[3] (शुद्धं क्रियते) । **किन्लबकॅन्** (निमज्ज्यन्ते) **रागादि मलन्य** (तद्रागादिमलानि) । **यन्** (यदि) **अल्पयत्न** (अल्पयत्नः) **ङ्ङ्ः** (पुरुषः) । **अलवस्**[4] ([अ]चिरेण) [5]**य** (सः) **तन्**[5] (न) **शुद्धि** (शुद्धः) । **मातुसतुस् इकं** (शतशः) **जन्म** (जन्मानि) **कम्न**[6] (ततः) **य** (सः) **शुद्ध्य** (शुध्येत्) । **यप्वन्** (परं यदि) **तीब्रयत्न** (तीव्रयत्नः) **ङ्ङ्ः** (नरः) । **कुम्लबकॅन्** (नाशने) **मलन्य** (तन्मलानां) । **एङ्गल्** (शीघ्रं) **शुद्धिन्य**[7] (तस्य शुद्धिः) ।।

(*continued from the previous stanza*)...so by small actions a soul is purified in a hundred births, though by immense effort it may be purified in a single incarnation.

MBh.12.271.12. cd) चैवाप्येकजातौ for चापि ह्येकजातौ.

१-१. ग त्रुटितम् ।

२. ख छ—शुद्ध्यतेल्पन्तु, च—शूद्ध्यतेल्पन्कु, ज—शुद्यतेल्पन्तु ।

३. ज—पिनकहशुद्धि ।

४. ख—मलवस् ।

५-५. ख—यन् ।

६. क ख ग च छ ज—कम्ना ।

७. क—शुद्धि ।

[illegible]
[illegible] ॥ ४१३ ॥

[illegible]

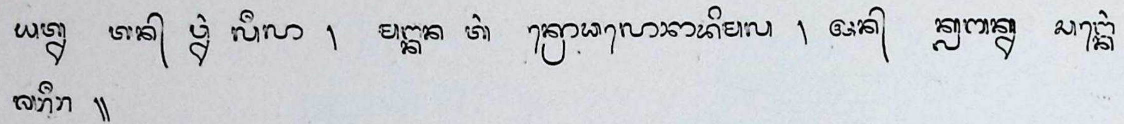

लीलयाल्पं यथा गात्रात् प्रमृज्यादात्मनो रजः ।
बहु यत्नेन महता दोषनिर्हरणं तथा ।। ४१३ ।।

हन [1]**य** (यदि) **अद्युस्**[1] (स्नाति) । **लीला ल्विर्न्यान्**[2] (लीलया) **इसुः** (प्रमार्ष्टि) **इ शरीरन्य** (स्वं शरीरं) । **सिनम्बिन्यासिबु**[3] (स्नानक्षालने) **तन्** (न) **परिक्दॅा** (परिखेदः) । **तन्** (न) **अङेल्**[4] (कष्टं) **इक** (तत्र) । **न्दान्** (अथ) **यन्**[5] (यदा) **अक्डिक्** (अल्पानि) **ग्लृग्लृःन्य अवक्न्य** (मलानि तस्य देहस्य) । **कुनं** (परं) **यन्** (यदा) **अक्वेः** (बहूनि) **ग्लृग्लृःन्य अवक्न्य** (मलानि तस्य देहस्य) । **एनक्** (दृढा) **रकॅत्न्य** (सक्तिस्तस्य) । **अङेल्** (कष्टं) **इकान्**[6] (तद्) **पेसुहिसुः** (प्रमार्ष्टुं) । **उलिःन्य यत्न** (तद्यत्नकरणं) **तन्** (न) **न्नं** (शक्यं) **लीला** (लीलया) । **मङ्कन** (एवं) **तं**[7] **क्रोधलोभादिमल** (क्रोधलोभादिमलानि) । **अन्** (यदा) **क्लबक्न** (नाश्यानि) **सङ्कें**[8] **शरीर** (शरीरात्) ।।

A little dirt on body is removed easily, but if it is much it takes effort. So is it with the removal of faults,

---

MBh.12.271.13 (same as above). Cf.12.297.17.

१-१: ख ग ज—मद्युस् ।

२. क ज—ल्विर्न्यन्, ग—ल्विर्न्या । लीला ल्विर्-न्य-अन् easy-way-his-that.

३. सिनम्बि is from √सम्बि together, असिबु is from √सिबु to wash, 'at the same time that he washes.'

४. √हेल् । अङेल्=अङ्हेल् ।

५. क—य ।

६. छ—इकं ।

७. क—कं, ज—त ।

८. क—सकें ।

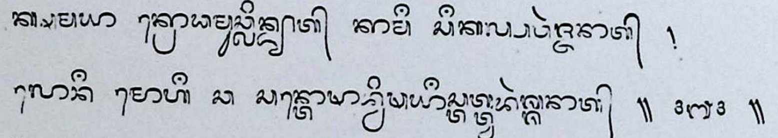

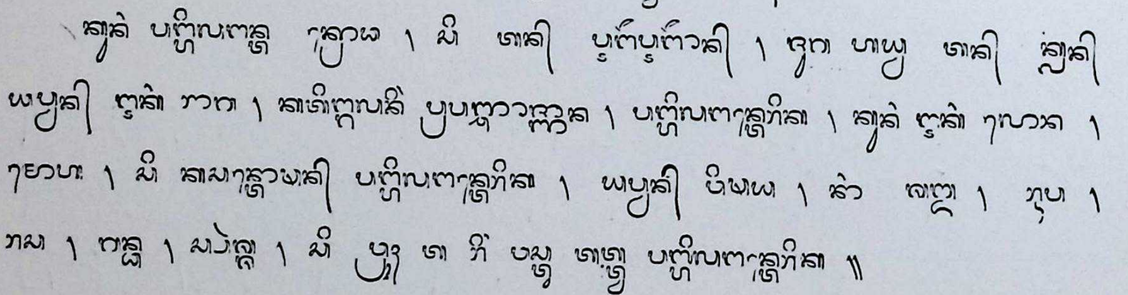

क्षमया क्रोधमुच्छिन्द्यात् कामं संकल्पवर्ज्जनात् ।
लोभं मोहं च सन्तोषाद्विषयांस्तत्त्वदर्शनात् ॥ ४१४ ॥

कुनं पङ्क्लिङन्त[1] (त्वयोच्छेद्यः) **क्रोध** (क्रोधः) । **सि तन् ऋङॅऋङॉन्**[2] (अश्रवणेन) । **जुग हय्व** (न) **तन् क्लन्**[3] (अधीरः) **यप्वन्** (यदि) **इकं राग** (रागः) । **कतिङ्गलन्** (शेषितः) **इं प्रपञ्चाज्ञान**[4] (प्रपञ्चाज्ञानेन) । **पङ्क्लिङन्तेरिक** (उच्छिद्येत त्वया) । **कुनं इकं** (यौ) **लोभ** (लोभ-) । **मोह** (-मोहौ) । **सि कसन्तोषन्** (संतोषः) **पङ्क्लिङन्तेरिक** (उच्छेदसाधनं तव तयोः) । **यप्वन्**[5] (ये) **विषय** (विषयाः) । **नां शब्द** (शब्दः) । **रूप** (रूपं) । **रस** (रसः) । **गन्ध** (गन्धः) । **स्पर्श** (स्पर्शः) । **सि**[6] **ज्ञ**ः (ज्ञानं) **त रिं वस्तु तत्त्व** (वस्तुतत्त्वेषु) **पङ्क्लिङन्तेरिक** (उच्छेदसाधनं तव तेषां) ॥

Root out anger by forgiveness, sensuality by avoidance of thinking about it, greed and infatuation by contentment, passions by viewing the ultimate nature of objects.

MBh.12.266.5ab 8cd (same as above).

[1] ख च छ—पङि°।

[2] छ—°ऋङॉ ।

[3] √कॅल्-अन् ।

[4] क ख ग च छ ज—प्रपञ्च-ज्ञान ।

[5] ग—यप्व ।

[6] क—सिं ।

ᬓ᭄ᬱᬫᬬᬵ ᬓ᭄ᬭᭀᬥᬫᬸᬘ᭄ᬙᬶᬦ᭄ᬤ᭄ᬬᬵᬢ᭄ᬓᬵᬫᬂ ᬲᬂᬓᬮ᭄ᬧᬯᬃᬚ᭄ᬚᬦᬵᬢ᭄ ।
ᬮᭀᬪᬂᬫᭀᬳᬂ ᬘ ᬲᬦ᭄ᬢᭀᬱᬵᬤ᭄ᬯᬶᬱᬬᬵᬁᬲ᭄ᬢᬢ᭄ᬢ᭄ᬯᬤᬃᬰᬦᬵᬢ᭄ ॥ ᭔᭑᭔ ॥

ᬓᬸᬦᬂ ᬧᬗ᭄ᬓ᭄ᬮᬶᬗᬗᬦ᭄ᬢ ᬓ᭄ᬭᭀᬥ । ᬲᬶ ᬢᬦ᭄ ᬋᬗᬋᬗᬦ᭄ । ᬚᬸᬕ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬢᬦ᭄ ᬓᬮᬦ᭄ ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬭᬵᬕ । ᬓᬢᬶᬗ᭄ᬕᬮᬦ᭄ ᬇᬂ ᬧ᭄ᬭᬧᬜ᭄ᬘᬵᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᬧᬗ᭄ᬓ᭄ᬮᬶᬗᬗᬦ᭄ᬢᭂᬭᬶᬓ । ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬮᭀᬪ ᬫᭀᬳ । ᬲᬶ ᬓᬲᬦ᭄ᬢᭀᬱᬦ᭄ ᬧᬗ᭄ᬓ᭄ᬮᬶᬗᬗᬦ᭄ᬢᭂᬭᬶᬓ । ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬯᬶᬱᬬ । ᬦᬵᬂ ᬰᬩ᭄ᬤ । ᬭᬹᬧ । ᬭᬲ । ᬕᬦ᭄ᬥ । ᬲ᭄ᬧᬃᬰ । ᬲᬶ ᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᬢᬭᬶᬂ ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬢᬢ᭄ᬢ᭄ᬯ ᬧᬗ᭄ᬓ᭄ᬮᬶᬗᬗᬦ᭄ᬢᭂᬭᬶᬓ ॥

आयत्या वर्ज्जयेदाशामर्थं सङ्गविवर्ज्जनात् ।
अनित्यत्वेन च स्नेहं दुःखं योगेन पण्डितः ॥ ४१५ ॥

कुनं इकं (या) **बुद्धि** (बुद्धिः) **हऋ्हऋप्** (कामयते)। **रि सिद्ध**[1] (सिद्धये) **निं इष्टसाध्य** (इष्टसाधनस्य)। **विधिवश** (विधिवशः) **पङ्हिलङन्तेरिक** (उच्छेदकारणं भवेत् तव)। **तितः** (आदेशः) **निं विधि** (विधेः) **त प्व हेरक्न**[2] (पालनीयः)। **यप्वन्** (यः) **विभव**[3] (विभवः)। **अन्नपान** (अन्नपान-) **रत्न** (रत्न-) **वस्त्रादि** (वस्त्रादि)। **भोगोपभोग** (भोगोपभोगाः)। **सि तन् करक्तन्** (असङ्गः) **पङ्हिलङन्तेरिक**[4] (उच्छेदकारणं भवेत् तव)। **कुनं इकं** (यः) **सिः** (स्नेहः)। **सि ब्रुः** (ज्ञानं) [5]**त रिं अनित्य**[5] (अनित्यत्वस्य) **निं**[6] **सर्व्वभाव** (सर्वभावानां) **पङ्हिलङन्तेरिक** (उच्छेदकारणं भवेत् तव)। **यप्वन् इकं** (यद्) **शोकसन्तापादि** (शोकसन्तापादि) **दुःख** (दुःखं)। **योग** (योगः) **पङ्हिलङन्तेरिक** (उच्छेदकारणं भवेत्)। **योग** (योगः) **ङरन्य** (नाम) **चित्तवृत्तिनिरोध** (चित्तवृत्तिनिरोधः)। **कहृतन्** (संयमनं) **इं मनः** (मनसः)। **सं** (यः) **कुमवशाकॅन्** (वशे करोति) **इक** (तद्)। **सिर** (सः) **पण्डित** (पण्डितः) **ङरनिर** (नाम) ॥

Hope can be avoided by appeal to destiny, wealth by avoiding attachment, affection by pondering over non-permanence and pain by yoga.

MBh.12.66.9cd 10ab

a) च जयेद् for वर्जयेद्.

d) क्षुधं for दुःखं.

[1] ग—हिष्ट सिद्ध।

[2] √हेर् to wait for, to pay attention to.

[3] क ख ग च छ—विभाव।

[4] ज—पङ्हि लङन्तेरि।

[5-5] ज—रिं अनित्य, क—तर्य्यनित्य।

[6] ग—नि।

ᬓᬵᬭᬸᬡ᭄ᬬᬾᬦᬵᬢ᭄ᬫᬦᭀ ᬫᭀᬳᬶᬂ ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬶᬂ ᬘ ᬧᬭᬶᬢᭀᬱᬢᬄ ᭞
ᬉᬢ᭄ᬣᬵᬦᬾᬦ ᬚᬬᬾᬢᬶ ᬢᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬂ ᬯᬶᬢᬃᬓ᭄ᬓᬂ ᬦᬶᬰ᭄ᬘᬬᬵᬚ᭄ᬚᬬᬾᬢᬶ ᭟ [illegible] ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬓᬵᬪᬶᬫᬵᬦᬦ᭄ ᭞ ᬲᬶ ᬓᬵᬭᬸᬡ᭄ᬬ ᬧᬗ᭄ᬳᬶᬮᬗᬦ᭄ᬢᭂᬭᬶᬓ ᭞ ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬫᭀᬳ ᭞ ᬧᬭᬶᬢᭀᬱ ᬧᬗ᭄ᬳᬶᬮᬗᬦ᭄ᬢᭂᬭᬶᬓ ᭞ ᬇᬓᬂ [illegible] ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ [illegible] ᭞ [illegible] ᬧᬗ᭄ᬳᬶᬮᬗᬦ᭄ᬢᭂᬭᬶᬓ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ [illegible] ᭞ [illegible] ᬧᬗ᭄ᬳᬶᬮᬗᬦ᭄ᬢᭂᬭᬶᬓ ᭞ [illegible] ᭟

कारुण्येनात्मनो मोहं तृष्णां च परितोषतः।
उत्थानेन जयेत् तन्द्रीं वितर्कं निश्चयाज्जयेत् ॥ ४१६ ॥

कुनं इकं (यः) **काभिमानन्** (अभिमानः)। **सि कारुण्य** (कारुण्यं) **पङ्हिलङन्तेरिक** (तस्योच्छेद-

कारणं) । **यप्वन् इकं** (या) **तृष्णा** (तृष्णा) । **परितोष** (परितोषः) **पङ्हिलङन्तेरिक** (तस्या उच्छेदकारणं) । **इकं** (यद्) **मनः** (मनः) **सर्व्वसुख** (सर्वसुखं) **जुग** (हि) । **कुनं इकं** (या) **लूमॅः** (तन्द्रा) । **कोत्साहन्** (उत्साहः) **पङ्हिलङन्तेरिक** (तस्या उच्छेदकारणं) । **कुनं इकं** (यद्) **विकल्पज्ञान** (विकल्पज्ञानं) । **निश्चयज्ञान** (निश्चयज्ञानं) **पङ्हिलङन्तेरिक** (तस्योच्छेदकारणं) । **निश्चयज्ञान** (निश्चयज्ञानं) **ङरनि** (नाम) **सम्यग्ज्ञान**[1] (सम्यग्ज्ञानस्य) ॥

One should conquer pride by compassion, greed by contentment, lassitude by energy and doubt by certainty.

MBh.12.266.10cd 11 paraphrase uses अभिमान. सम्यक्ज्ञान।

ab. a) मानं for मोहं. Kawi १. क ख ग च छ ज—

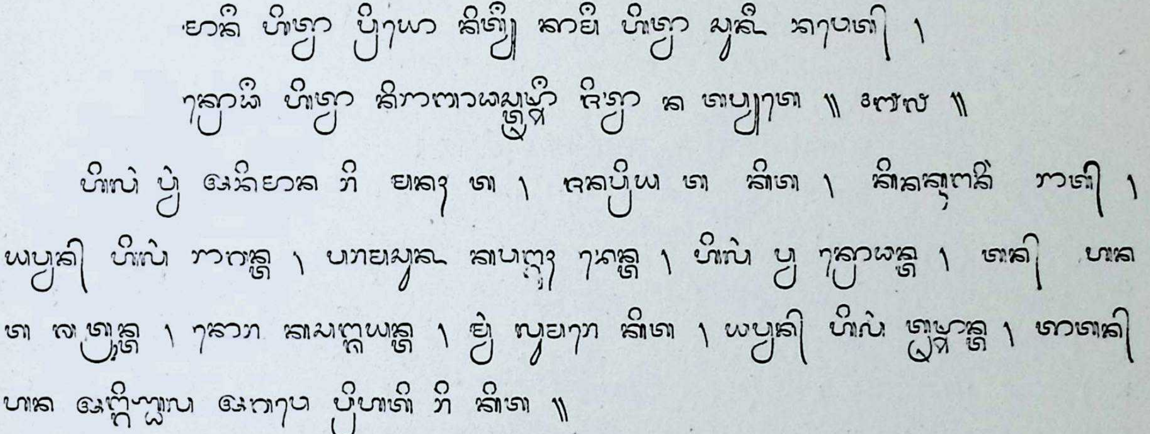

मानं हित्वा प्रियो नित्यं कामं हित्वा सुखी भवेत् ।
क्रोधं हित्वा निराबाधस्तृष्णां जित्वा न तप्यते ॥ ४१७ ॥

हिलं प्वं (नाशे) **अभिमान** (अभिमानस्य) **रि मनः** (मनसि) **त**[1] (तव) । [2]**जनप्रिय** (जनप्रियः) **त कित** (त्वं भवसि) ।[2] **किनकूङन्** (प्रीतः) **इं रात्** (लोकानां) । **यप्वन्** (यदि) **हिलं** (नाशः) **रागन्त** (त्वद्रागस्य) । **परमसुख** (परमं सुखं) **कपङ्ङः**[3] (लभ्यते) **देन्त** (त्वया) । **हिलं प्व** (नाशे) **क्रोधन्त** (त्वत्क्रोधस्य) । **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **त शत्रुन्त** (शत्रुस्तव) । **नोर** (न विद्यते) **कसंशयन्त** (संशयस्ते) । **म्वं** ([न]च) **लुमरे**[4] (पीडयति[कश्चित्]) **कित** (त्वां) । **यप्वन्** (यदि) **हिलं** (नाशः) **तृष्णान्त** (तृष्णायास्तव) । **तातन्** (न) [5]**हन** (विद्यते) **अङ्गिण्डल**[5] (शेषः[यद्]) **अगवे** (करोति) **प्रिहति** (शोकं) **रि कित** (तव) ॥

By giving up pride one becomes beloved, by giving up sensuality one becomes happy, by giving up anger one's obstacles are removed, by conquering greed one is

never pained.

Ind.Spr.4814. २-२. क नास्ति। ४. क ग ज—लुमरें। ५-५.
१. ख नास्ति। ३. क—कपङ्क्तिः। क—हनंगि°, ग ज—हनङ्गि°।

[illegible] ।
[illegible] ॥ ४१७ ॥

[illegible] ॥

अवश्यमिन्द्रियैस्तात वर्त्तितव्यं स्वगोचरे ।
चण्डरागस्तु यस्तत्र [1]तं बुधः[1] परिवर्ज्जयेत् ॥ ४१८ ॥

स्वभाव (एष स्वभावः) **मातीकं** (म्रियन्ते) **इन्द्रिय** (इन्द्रियाणि)।[2] **अन्** (यदा) **पविषय** (वर्तन्ते) **रिं**[3] **स्वगोचरन्य** (स्वगोचरेषु) **सोवंसोवं** (एकैकशः)। **तिनूतकॅन्** (अनुगम्यते) **इक** (तैः)। **कुनं** (परं) **इकं** (तद्) **हिनिलन्** (परिवर्ज्यते) **सं पण्डित** (पण्डितेन)। **यन्** (यतः) **पकनिमित्तं** (निमित्तभूतं) **लालन** (लालनस्य)। **म्वं** (च) **राग** (रागस्य) **जुग** (हि)। **तन्** (न) **पकफलं**[4] (फलं) **धर्म्मसाधन** (धर्मसाधनं)। **य इक** (तानि) **सिनिङ्गहनिर**[5] (परिवर्ज्येरन् तेन) ॥

Each sense must keep within its own field. One who is intensely impassioned should be avoided by the wise.

१-१. ग च ज—त वुधः, ख—त वूधः, छ—त वुडः।
२. ग नास्ति।
३. क ख ग ज—रि।
४. ग—पपलं।
५. क—सिनिम्पङनिर, ग—सिनङ्गहनिर।

[illegible] ।
[illegible] ॥ ४१८ ॥

[illegible]

ᬇᬓ । ᬦᬶᬬᬢ ᬳᬶᬮᬂ ᬦᬶᬂ ᬭᬵᬕ ।

अप्रार्थनमसंस्पर्श[1]मसन्दर्शनमेव च ।
पुरुषस्येह नियमो[2] भवेद्रागप्रहाणये ॥ ४१९ ॥

कुनं परमार्थ (अर्थः) **देय निं**[3] **तुमुलकं राग** (रागपरिवर्जनवृत्तस्य) । **हय्वाङ्यमयम्**[4] (न प्रार्थयेत्) । **हय्वाङ्ङॅनङॅन्** (न चिन्तयेत्) । **हय्वाङ्रस्** (न संस्पृशेत्) । **हय्व** (न) **मुलत्** (संपश्येत्) । **इरिकं विषय निं राग** (रागविषयेषु) । **यय्वन्** (यदि) **कवश** (वशे करोति) **इक** (तं रागं) । **नियत** (नियतं) **हिलं** (नाशः) **निं राग** (रागस्य) ॥

For removing attachment, a person should neither think nor touch nor see the objects of attachments.

---

१. ग—असंस्पर्षाम्, च छ—असंस्पर्षम्, ज—असंस्पर्शाम् । २. क ग ज—नियमद्, ख—नियमा, च छ—नियम । ३. ग नास्ति । ४. क—हय्वाङ्यम् ।

ᬲᬗ᭄ᬓᬮ᭄ᬧᬵᬚ᭄ᬚᬵᬬᬢᬾ ᬭᬵᬕᬄ ᬲᬾᬯ᭄ᬬᬫᬵᬦᭀ ᬯᬶᬯᬃᬤ᭄ᬥᬢᬾ ।
ᬅᬯᬤ᭄ᬬᬤᬃᬰᬦᬵᬤ᭄ ᬯ᭄ᬬᬾᬢᬶ ᬢᬢ᭄ᬯᬚ᭄ᬜᬵᬦᬵᬘ᭄ᬘ ᬥᬷᬫᬢᬵᬫ᭄ ॥ ᭔᭒᭐ ॥

ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬭᬵᬕ । ᬧ᭄ᬭᬧᬜ᭄ᬘᬵᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᬳᬸᬫᬦᬵᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬬ । ᬢᬦ᭄ ᬓᬳᬸᬤ᭄ᬯ ᬯ ᬬ ᬢ । ᬯᬺᬤ᭄ᬥᬶ ᬢ ᬬ । ᬬᬢᬶᬓ ᬓᬶᬦ᭄ᬮᬩ᭄ᬓᬦ᭄ ᬤᬾ ᬲᬂ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ । ᬫᬓᬳᬾᬢᬸ ᬓᬢᭀᬦᬦ᭄ ᬇᬂ ᬤᭀᬱᬦ᭄ᬬ । ᬫ᭄ᬯᬂ ᬏᬦᬓ᭄ ᬦᬶᬂ ᬯ᭄ᬭᬸᬄ ᬦᬶᬭ ᬭᬶᬂ ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬢᬢ᭄ᬯ ॥

संकल्पाज्जायते रागः सेव्यमानो विवर्द्धते ।
अवद्यदर्शनाद्व्येति तत्त्वज्ञानाच्च धीमताम् ॥ ४२० ॥

अपन् इकं (यः) **राग** (रागः) । **प्रपञ्चाज्ञान**[1] (प्रपञ्चाज्ञानं) **हुमनाक्न्य** (जनयति) **य**[2] (सः) । **तन्** (न) **कहुद्व** (अवरुद्धः) **व य** (सः) **त** (अथ) । **वृद्धि** (वर्धते) **त** (अथ) **य** (सः) । **यतिक** (सः) **किन्लबकॅन्** (नाश्यः) **दे सं पण्डित** (पण्डितेन) । **मकहेतु** (हेतुं कृत्वा) **कतोनन्** (दर्शनं) **इं**[3] **दोषन्य** (दोषाणां) । **म्वं** (च) **एनक्**[4] (मोदानां) **निं**[5] **व्रुः** (ज्ञानस्य) **निर** (तेन) **रिं वस्तु तत्त्व** (वस्तुतत्त्वानां) ॥

By thinking is attachment born, by practising it increases, by ugly sights and philosophical knowledge it is removed.

---

१. क ख ग च छ ज—प्रपञ्च-ज्ञान ।
२. ख नास्ति ।
३. क ग—इ ।
४. ख—तेनक् ।
५. ग ज—नि ।

ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬢ᭄ᬭ ᬲᬫ᭄ᬧᬤᬲ᭄ᬢᬲ᭄ᬬ ᬲᬦ᭄ᬢᬸᬱ᭄ᬝᬂ ᬬᬲ᭄ᬬ ᬫᬵᬦᬲᬫ᭄ ᭞
ᬉᬧᬵᬦᬤ᭄ᬕᬹᬠᬧᬵᬤᬲ᭄ᬬ ᬦᬦᬸ ᬘᬃᬫ᭄ᬫᬲ᭄ᬢᬺᬢᬾᬯ ᬪᬹᬄ ᭟ ᭔᭒᭑ ᭟

ᬫᬢᬦ᭄ᬬ ᬓᬬᬢ᭄ᬦᬓ᭄ᬦ ᬢᬢ᭄ᬯᬯᬶᬘ᭄ᬙᬾᬤᬦ ᭞ ᬓᬵᬮᭀᬘᬶᬢ ᬦᬶᬂ ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬢᬢ᭄ᬯ ᭞ ᬦᬵᬂ ᬓ᭄ᬱᬡᬶᬓᬵᬤᬶ ᭞ ᬭ᭄ᬬ᭄ᬬᬦᬶᬢ᭄ᬬᬦᬶᬭ ᬦᬶᬂ ᬭᬵᬢ᭄ ᭞ ᬫᬭᬦ᭄ ᬓᬢᬫᬸ ᬓᬲᬦ᭄ᬢᭀᬱᬦ᭄ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓ ᬲᬂ ᬢ᭄ᬮᬲ᭄ ᬢᬸᬫᭂᬫᬸ ᬓᬲᬦ᭄ᬢᭀᬱᬦ᭄ ᭞ ᬮᬸᬫ᭄ᬭᬵ ᬭᬶ ᬭᬵᬢ᭄ ᭞ ᬯᬶᬪᬯ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬲᬧᬭ ᬦᬶᬭ ᬢᭂᬫᬸ ᬪᭀᬕᭀᬧᬪᭀᬕ ᭞ ᬅᬧᬬᬧᬦ᭄ ᬓᬩᬾᬄ ᬅᬦᬸᬔᬾ ᬇᬓᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬭᬶ ᬲᬶᬭ ᭞ ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬕ ᬦᬶᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬢᬭᬸᬫ᭄ᬧᬄ ᭞ ᬲᬧᬭᬦ᭄ᬬ ᬢᬦ᭄ ᬧᬦᬫ᭄ᬧᬓ᭄ ᬮ᭄ᬫᬄ ᭞ ᬓᬩᬾᬄ ᬫᬵᬮᭂᬧᬮᭂᬧ᭄ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬢᬶᬦᬧᬓᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢᬂ ᬲᬂ ᬲᬦ᭄ᬢᭀᬱᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶ ᭞ ᬪᭀᬕ ᬦᬶᬭ ᬇᬓᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᭟

सर्व्वत्र सम्पदस्तस्य सन्तुष्टं यस्य मानसम् ।
उपानद्गूढपादस्य ननु चर्म्मस्तृतेव भूः ॥ ४२१ ॥

मतंन्य[1] (अतः) **कयत्नक्नं**[1] (यतेत) **तत्त्वविच्छेदन** (तत्त्वविच्छेदने) । **कालोचित** (आलोचनं) **निं वस्तु तत्त्व** (वस्तुतत्त्वानां) । **नां क्षणिकादि** (क्षणिकादि) ।[2] **र्य्यनित्यनिर्निंक** (अनित्यत्वे) **रात्** (लोकस्य) । **मरन् कत्मुं** (प्राप्तुं) **कसन्तोषन्** (सन्तोषं) । **अपन्** (यतः) **इक सं** (यः) **त्लस् तुमॅमुं** (प्राप्तवान्) **कसन्तोषन्** (सन्तोषं) । **लुम्रा** (विस्तृतः) **रिं रात्** (लोके) ।[3] **विभव**[4] **निर** (विभवस्तस्य) । [5]**सपर निर**[5] (सर्वमार्गे तस्य) **त्मुं** (प्राप्यन्ते) **भोगोपभोग** (भोगोपभोगाः) । **अपयपन्** (यतः) **कव्व** (सर्वं) **अनुखे** (सुखयति) **इकं सर्व्ववस्तु** (सर्ववस्तूनि) **रि सिर** (तस्मिन्) । **कद्यङ्ग** (यथा) **निकं**[6] **व्वं** (पुरुषः) **मतरुम्पः** (सोपानत्कः) । **सपरन्य** (सर्वमार्गे तस्य) **तन्** (न) **पनम्पक्**[7] (पादौ पततः) **त्मः** (भूमौ) । **कव्व** (सर्वं) **मालृपलृप्** (शोभनं) **इकं** (यत्र) **तिनपक्न्य**[8] (पादौ पततः) । [9]**मङ्कन** (तथा) **त**[9] **सं** (यः) **सन्तोषबुद्धि** (सन्तोषबुद्धिः) । **भोग निर** (भुज्यन्ते तेन) **इकं सर्व्ववस्तु** (सर्ववस्तूनि) ॥

He whose mind is contented has wealth all over. It is like a person whose foot is guarded by a shoe. For him the whole earth is spread over with leather.

Ind. Spr. 6918/3206.
d) चर्मावृतेव.
१. ग—मतंन्यन् ।
२. ख नास्ति दण्डः ।
३. ख च ज नास्ति दण्डः ।
४. क ख ज—विभाव ।
५-५. क—सपरानिरार्, ज—°निरर् ।
६. क—निं ।
७. क—पनपक् ।
८. क—सतिनपकन्य ।
९-९. ज—मङ्कनातं ।

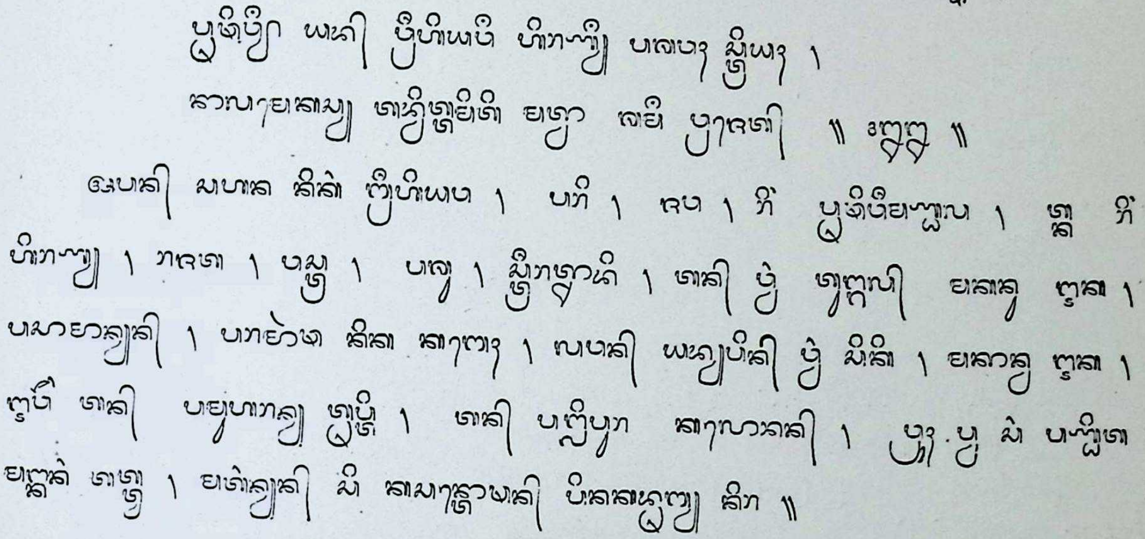

पृथिव्यां यद् व्रीहियवं हिरण्यं पशवः स्त्रियः ।
नालमेकस्य तद्वित्तमिति मत्वा शमं व्रजेत् ॥ ४२२ ॥

अपन् सहन (सर्वं विद्यमानं) **निकं व्रीहियव** (व्रीहियवानां) । **परि** (शालयः) । **जव**[1] (यवाश्च) । **रिं पृथिवीमण्डल** (पृथिवीमण्डले) । **त्क** (यावत्) **रिं हिरण्य** (हिरण्यं) । **रजत** (रजतं) । **वस्त्र** (वस्त्रं) । **पशु** (पशवः) । **स्त्रीरत्नादि** (स्त्रीरत्नादि) । **तन्** (न) **व्वं** (पुरुषः) **तुङ्गल्** (एकः) **मकनु** (भुंक्ते) **इक** (तद्) । **पसामान्यन्** (सामान्येन) । **परमार्थ** (अर्थः) **निक**[2] **कबेः** (सर्वस्य) । **लवन् यद्यपिन्** (यद्यपि) **व्वं** (नरः) **सिकि** (एकः) । **मकान्व**[3] (भुञ्जीत) **इक** (तद्) । **इवें** (ध्रुवं) **तन्** (न) **पमुहरन्य** (करोति) **तृप्ति** (तृप्ति) । **तन्** (न) **पङिलपुर** (शमयति) **कलोभन्** (लोभं) । **व्रुः** (जानाति) **व्व सं पण्डित** (पण्डितः) **मङ्कनं**[4] (ईदृशं) **तत्त्व** (तत्त्वं) । **मतंन्यन् सि** (अतः) **कसन्तोषन्** (सन्तोषः) **पिनकदृव्य** (क्रियते द्रव्यं) **निर** (तेन) ॥

MBh.5.39.69. a) यत्पृथिव्यां (no v.l.). All lontars read व्रीहिं with ब. c) तत्सर्वं for तद्वित्तं. S तदेकस्य न पर्याप्तं. d) इति मत्वा शमं व्रजेत्

is supported by K2 D1.7, with ब. other mss. mostly इति पश्यन्न मुह्यति. All lontars read व्रजेत्

१. क—जव । जह्लि ।
२. क—इका, ज—इक ।
३. ग—मकाद्व ।
४. क—न्मङ्कन ।

[illegible]

[illegible]

द्रव्येषु समतीतेषु ये गुणास्तान् न चिन्तयेत् ।
ताननाद्रियमाणस्य स्नेहस्तस्य प्रणश्यति ॥ ४२३ ॥

कुनं (अथ) **दे निर** (तेन)।[1] **तन्** (न) **इनङ्ॅनङ्ॅनिर** (चिन्त्येरन्) **जुग** (हि)। **गुण** (गुणाः) **निकं**[2] **वस्तु** (वस्तूनां) **त्लस्** (पुरा) **कभुक्ति** (भुक्तानां) **दे निर** (तेन)। **इनक्न्य** (तत्स्वादः)। **हयुन्य** (तच्छोभा)। **सल्विर्** (सर्वाणि) **निं पालपन्य**[3] (तत्सुखानि)। **यतिक** (तानि) **पिनुङ्करकॅनिर** (पृष्ठतः कृतानि तेन)। **एनक्** (दृढं) **प्व पराङमुख** (पराङमुखीभावः) **निर**[4] (तस्य) **रि गुणन्य** (तद्गुणेभ्यः)। **हिलं** (नष्टा) **त** (अथ) **तृष्णा** (तृष्णा) **निर**[5] (तस्य) **इरिकं** (तेषु) **वस्तु** (वस्तुषु) ॥

One should not brood over past pleasures. By disregarding them one destroys his love for them.

MBh.12.317.5. d) स्नेहबन्धः for स्नेहस्तस्य. Our प्रणश्यति is supported by K7 D4.5.7.9, other mss. प्र(or वि)मुच्यते.

[1] ज नास्ति दण्डः ।
[2] ग—निक ।
[3] √अलप् to take, पालपन् taken.
[4] क—निर । (सदण्डः) ।
[5] ख—निर । (सदण्डः)।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

प्रीतेः शोकः प्रभवति वियोगार्त्तस्य[1] देहिनः ।
यदा निरर्थकं वेत्ति तदा सद्यः प्रणश्यति ॥ ४२४ ॥

अपन् इकं (यः) **व्वं** (नरः) **मलर**[2] (शोचति) **अन्** (यदा) **पपसः** (वियुक्तः) **लवन् कासिःन्य** (स्वप्रियात्) । [3]**गॉं निं सिःन्य** (यस्मिन् महांस्तत्स्नेहः) ।[3] **मकनिमित्त** (निमित्तं कृत्वा) **काङॅनङॅनन्**[4] (कामं) **इ गुणन्य** (तद्गुणेषु) । **सल्विर्** (सर्वविधेषु) **इं**[5] **पालपन्य** (तद्भोगेषु) । **कारण निक** (ततः) । **य त** (एतद्) **अनुबुहकॅन्**[6] (वर्धयते) **प्रिहति** (चिन्तां) **शोक** (शोकं) **सन्ताप** (सन्तापं) **रि हतिन्य** (हृदये) । **हलन्य** (तत्पापानि) **प्व अङॅनङॅनॅन्य**[7] (अपि चिन्त्यन्ते तेन) । **सल्विर्** (सर्वविधाः) **निं**[8] **दोषन्य** (तद्दोषाणां) । **हिलं** (नाशः) **नियत** (नियतं) **नि सिःन्य**[9] (तत्प्रीतेः) **त्के** (यावत्) **प्रिहतिन्य** (तच्छोकं) ॥

Love produces sorrow at separation. When one realises that love is meaningless, then it disappears immediately.

MBh.12.157.10. d) K4 Da D4 support वियोगार्तस्य, D9 supports वियोगास्तस्य, other mss. mostly वियोगात्तस्य.

१. क—°र्त्तस्य, ख च छ—°स्तस्य, ग ज—°गस्तस्य ।

२. क—अलर्, ख—मललर, ग—°र् ।

३-३. क ख नास्ति ।

४. क ग—काङॅनङॅन् ।

५. क—निं, ग—इ, च ज—रिं ।

६. च—अनुहुंहकॅन्, छ—नुहुहकॅन् ।

७. क ख ज—°नङॅन्य ।

८. ख—नि ।

९. क—°न्य । (सदण्डः) ।

[illegible]

[illegible]

निद्रा सर्व्वात्मना त्याज्या स्वप्नदोषानवेक्ष्य वै ।
स्वप्ने हि रजसा देही तमसा वाभिभूयते ॥ ४२५ ॥

कुनं सर्व्वदाय (सर्वव्यापारेषु) । तुरु (निद्रा) जुग (हि) हिलन् (त्याज्या) । अपन् (यतः) इकं तुरु (निद्रा) ।[1] लवन् (च) इप्यन् (स्वप्नाः) । य (ते) अमङुन् (कुर्वन्ति) हल (दोषान्) । अपयपन् (यतः) सुमपुत् (आवृणुतः) इकं[2] रजः तमः(रजस्तमसी) दे निक (एतेन स्वप्नेन) ॥

Seeing the many failings caused by sleep one should resolutely withstand it in all activities. It is during sleep that mist and darkness take hold of one.

MBh.12.209.1cd, 2ab.
b) अवेक्षता for अवेक्ष्य वै.
d) K4 M7 support वा°, other mss. चा°.

[1] च छ नास्ति दण्डः ।
[2] ख—तिकं ।

ᬦᬓ᭄ᬢᬂᬘᬬ᭄ᬬᬵᬂ ᬤᬶᬯᬲ᭄ᬯᬧ᭄ᬦᬫᬮᬲ᭄ᬬᬂ ᬫᬿᬣᬸᬦᬂ ᬫᬤᬫ᭄ ᭞
ᬤᬿᬦ᭄ᬬᬂ ᬯᬶᬱᬬᬬᭀᬕᬂ ᬢᬸ ᬰ᭄ᬭᬾᬬᭀᬃᬣᬷ ᬧᬭᬶᬯᬃᬚ᭄ᬚᬬᬾᬢ᭄ ᭟ ᭔᭒᭖ ᭟

ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬤᬾᬬ ᬦᬶᬓ ᬲᬂ ᬲᬫᬾᬢ᭄ ᬳᬬᬸ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬅᬪ᭄ᬬᬸᬤᬬ ᭞ ᬗᬸᬦᬶᬯᬾᬄ ᬬᬦ᭄ ᬦᬶᬄᬰ᭄ᬭᬾᬬᬲ᭄ ᭞ ᬲᬫᬗ᭄ᬓᬾ ᬳᬶᬮ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬳ᭄ᬬᬯ ᬮᬓᬸᬮᬓᬸ ᬭᬶ ᬓᬸᬮᭂᬫ᭄ ᭞ ᬳ᭄ᬬᬯᬵᬢᬸᬭᬸ ᬭᬶ ᬭᬳᬶᬦ ᭞ ᬳ᭄ᬬᬯ ᬮᬸᬳ᭄ᬬ ᭞ ᬳ᭄ᬬᬯ ᬲᬓ᭄ᬢᬄ ᬭᬶ ᬲᬗ᭄ᬕ ᭞ ᬳ᭄ᬬᬯᬵᬳ᭄ᬬᬸᬦᬸᬳ᭄ᬬᬸᬦ᭄ ᬤᬃᬧ ᬭᬶ ᬫᬤ᭄ᬬ ᭞ ᬳ᭄ᬬᬯ ᬮᭃᬲᬸ ᬤᬷᬦᬵᬭᬸᬕ᭄ᬫᬸᬄ ᬭᬶ ᬉᬮᬄ ᭞ ᬳ᭄ᬬᬯ ᬢᬦ᭄ ᬧᬂᬳᬸᬢ᭄ ᬇᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬬ ᭟

नक्तंचर्य्यां दिवास्वप्नमालस्यं मैथुनं मदम् ।
दैन्यं विषययोगं तु श्रेयोऽर्थी[1] परिवर्ज्जयेत् ॥ ४२६ ॥

मतंन्यन् (एवं) देय निक[2] (कार्यं) सं समेत्[3] (चरमाणस्य) हयु (धर्मं) । यन् (यदा) अभ्युदय (अभ्युदयो भवेत्) । ङुनिवेः (विशेषतः) यन् (यदा) निःश्रेयस[4] (निःश्रेयो भवेत्) । समङ्के (इति) हिला निर (वर्ज्यास्तेन) । ह्यव लकुलकु (न चरेत्) रिं कुलृम् (रात्रौ) । ह्यवातुरु (न स्वपेत्) रिं रहिन (दिने) । ह्यव (न) लुह्य (आलस्यं कुर्यात्) । ह्यव (न) सक्तः (सक्तः) रिं सङ्ग[5] (संगेषु) ह्यवाह्युनुह्युन् (न कामयेत) दर्प्प (दर्पं) रिं मद्य (मद्ये) । ह्यव (न) लृसु (दुर्बलः) दीनारुग्मुः[6] (दीनः, अविनीतः) रिं उलः (वृत्ते) । ह्यव (न) तन् (न) पंहुत् (नियच्छेद्) इन्द्रिय (इन्द्रियाणि) ॥

Wandering at night, sleeping during day, indolence, sensuality, intoxication, meanness and passions should one desirous of weal avoid altogether.

MBh.12.276.23. b) पैशुनं mss. श्रेयसोऽर्थी परित्यजेत्. (no v.l.) for मैथुनं.

c) अति (v.l. अभि)योगमयोगं च.

d) T1 G1.3 support श्रेयोऽर्थी परिवर्जयेत्, other

१. क—श्रेयोर्वी, ख ग च छ ज—श्रेयो वि ।

२: ख—निकं ।

३. ख—मङ्गन् ।

४. ख ग ज—निश्रेयश, च छ—निंश्रेयश ।

५. ख—सङ्गम, ज—सङ्गम्म ।

६. क—दीनारुसुरुः, ग—दिनसुरुः ।

[illegible]

[illegible] ॥ ४२६ ॥

[illegible]

विषयाणां च दौरात्म्यादिन्द्रियाणां च चापलात् ।
मनसश्चानवस्थानात् सर्व्वकृच्छ्रेषु तिष्ठति ॥ ४२७ ॥

कहृतन् (नियच्छेद्) **इं**[1] **मनः**[2] (मनः) **इकं** (यद्) **प्रिहॅन्** (अनुचर्यते) **त्मन्** (नु)। **अपन्** (यतः) **·य[न्]** (यदि) **तन्** (न) **कहृत्** (नियम्यते) **इकं मनः** (मनः)। **चपल** (चपलानि) **इकं इन्द्रिय** (इन्द्रियाणि)। **साहसिकन्** (साहसिका) **पप्रवृत्ति**[3] (प्रवृत्तिः)। **तुवि** (च) **तन् सिपि** (नाल्पं) **कदुष्टन्** (दुष्टत्वं) **इकं विषय** (विषयाणां) **ङरन्य** (नाम)। **व्यक्तापुहर**[4] (व्यक्तं करोति) **हल** (दोषं)। **नियतान्मु** (नियतं प्राप्यते) **दुःख** (दुःखं) **ङ्वं** (नरेण) **ज्नॅक् इरिक** (तत्सक्तेन) ॥

On account of the depravity of bodily passions, the fickleness of senses and the instability of mind one gets into all kinds of difficult situations.

---

१. ग—इ । २. ज—मनः । (सदण्डः) । ३. ख—प्रवृत्तिन्य । ४. ख—°मुहर ।

[illegible]

[illegible] ॥ ४२७ ॥

[illegible]

[illegible]

विषयान् प्रत्यवसितुं न जातु लभते धृतिम् ।
श्येनच्छायामनुपतन् कपिञ्जल इवातपे ॥ ४२८ ॥

अपन् इकं (यः) **व्वं** (नरः) **तुमूतकॅन्** (वर्तमानः) **पङवशन्** (वशे) **इं इन्द्रिय** (इन्द्रियाणां) **रि विषयन्य** (तद्विषयेषु)। **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **जुग** (हि) **गन्तन्य** (सम्भावना) **वऋग** (तृप्तेः)। **पिसनिङ्न्** (नैव) **पङ्गहं**[1] (लभेत) **तृप्ति** (तृप्ति)। **कदि रूप** (यथा) **निं हयम् अलस्** (वनकुक्कुटः)।[2] **कपनसन्**[3] (आतपे)। **मङ्सिर्** (अनुपतन्) **हाॅब्** (छायां) **निं**[4] **ह्लं** (श्येनस्य) **दुवॅग् अंलयं**[5] (उत्पततः) **कपान** (कथं) **इकान्** (तद्यद्) **तॅम्व**[6] (प्राप्नुयात्) **सुख** (सुखं) **निं मङाॅब्**[7] (छायायाः) ॥

Enjoying sensual pleasures one is never satisfied. It is like a heath cock who seeks to fly in the shade of a hawk.

---

[1] ग च छ ज—पङ्गह ।

[2] ख ज नास्ति दण्डः ।

[3] च छ त्रुटितम् ।

[4] च—नि ।

[5] √लयं to fly.

[6] क ख ग च छ—तॅम्वा ।

[7] √हाॅब् shadow, मङाॅब् to look for shadow.

[illegible]

[illegible]

न जातु कामः काम्यानामुपभोगेन शाम्यति ।
हविषा कृष्णवर्त्मेव भूय एव विवर्द्धते ॥ ४२९ ॥

तातन् (नैव) **हन** (विद्यते) **गन्त** (सम्भावना) **निकं राग महवुसन** (रागोपशमस्य)। **यद्यपिन्**

(यद्यपि) वेहॅन् (दत्तं) य (तेभ्यः) रि सवस्तु (सर्ववस्तूनि) निं किनरागन् (काम्यानि)। मङ्किन् (अधिकं) तिनूतकॅन् (अनुसृतं)। मङ्किन् (अधिका) वृद्धि (वृद्धिः) क्रमन्य (तत्क्रमः)। कदि (यथा) क्रम (स्वभावः) निं अपुय् (अग्नेः)। डुमिलः (उज्ज्वाल्यते) देनिं मिञाक् (घृतेन)। मङ्किन् (अधिकं) सिन्युकन्[1] (उप्यते) मिञाक् (घृतं)।[2] मङ्किन् (अधिकं) डुमिलः (उज्ज्वाल्यते)। मङ्कन (तथा) तं[3] राग (रागः)॥

Desire does not terminate by the use of desired objects. It is like fire which increases by the putting of oblations.

MBh.1.70.693* lines 6,7. (K4 Ñ B D T G) a) कामानां for काम्यानां. Kawi paraphrase is after काम्य. d) एवाभिवर्धते.

[1] क—तिनिबन्।

[2] ख ग च छ ज नास्ति दण्डः।

[3] क—तिकं।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

न स्त्रीभ्यः किञ्चिदन्यद्वै पापीयो भुवि विद्यते[1]।
स्त्रियो मूलमनर्थानां मनसापि च[2] चिन्तिताः॥ ४३०॥

रि सववेः (सर्वेषु) निं किनरागन् (काम्येषु)। तन् (न) [3]हन (विद्यते) अमडन[3] (तुल्यं) स्त्री (स्त्रिया)। रिं अगॉं (महत्त्वे) देन्य अगवे कपापन् (पापकरणस्य)। अपयपन् (यतः) सङ्क (मूलं) निं हल (पापस्य) इकं स्त्री (स्त्री) ङरन्य (नाम)। मतंन्यन्[4] (अतः) सिङ्गहन (वर्जनीया) इकं स्त्री (स्त्री) ङरन्य। काङॅनङॅनन्य (तच्चिन्तनं) तुवि (अपि)। तिङ्गलकन (त्याज्यं) जुग य (हि तत्)॥

There is nothing more sinister than pursuing women. That is the root of all evils.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.38.12. b) All mss. पापीयस्तर- मस्ति वै. c) All mss. स्त्रियो मूलं हि (or हि मूलं) दोषाणां. d) All mss. तथा त्वमपि वेत्थ ह (or हि).

[1] क—वद्यते, ख—थद्यते, ग

ज—षद्यते, च छ—सध्यते । ३-३. क—हनं मडानं, ख ज— ४. ग—मतंन्य ।
२. क ख ग च छ ज—न । हन मदन ।

[illegible]
[illegible]

[illegible]

स्त्रीकृतो ग्रामनिगमः स्त्रीकृतः क्रयविक्रयः ।
स्त्रियो मूलमनर्थानां तस्मान्नैताः परिष्वजेत् ॥ ४३१ ॥

अपन् इक[1] (या) **गति** (गतिः) **रसिक** (असौ) **मोलः** (कर्मणः) **रिं ग्राम** (ग्रामे) । **स्त्री** (स्त्री) **हेतु निक** (तद्धेतुः) । **मङ्कन** (तथा) **इकं** (या) **क्रयविक्रयगति** (क्रयविक्रयगतिः) **मसंब्यवहार** (संव्यवहारः) । **देंनि स्त्री** (स्त्रीकृतः) **जुगेक**[2] (हि सः) । **संक्षेप** (संक्षेपः) **निकिं**[3] (एषा) **स्त्री** (स्त्री) **ङरन्य** (नाम) । **सङ्क** (मूलं) **निं प्रिहति** (शोकस्य) **जुग** (हि) **य** (सा) । **मतंन्यन्**[4] (अतः) **हय्व** (न) **ज्नॅक्** (रमेत) **इरिक** (तस्यां) ॥

Women make the market, they make the sales and purchases.

---

[1] क—इकं । [2] ख—जुग इका । [3] क—निकं । [4] क ग—मतंन्य ।

[illegible]
[illegible]

[illegible]

ᬓᬭᬡᬵ ᭞ ᬢᬢ᭄ᬯ ᬦᬶᬓᬂ ᬲᬶᬦᬗ᭄ᬕᬵ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷ ᭟

अन्तकः पवनो मृत्युः पातालं वडवामुखम् ।
क्षुरधारा विषं सर्प्पो वह्निरित्येकतः स्त्रियः ॥ ४३२ ॥

नां पाति (मृत्युः) । **नां प्रचण्डानिल** (प्रचण्डानिलः) । **अङिन्** (चण्डः) **अदृस्**[1] (वातः) **तन् पङ्कर** (असाधारणः) । **नां**[2] **सं ह्यं मृत्यु** (मृत्युदेवः) । **नां**[3] **वडवानल** (वडवानलः) । **अपुय् अहुलु कुड** (हयग्रीवाग्निः) । **रि**[4] **डसर्** (तले) **इं पाताल** (पातालस्य) । **नां**[5] **लण्डॅप्** (धारा) **इं कुवकुव** (क्षुरस्य)। **नां कालकूट विष** (कालकूटविषं) । [6]**नां व्यालसर्प्प** (व्यालसर्पः) ।[6] **नां प्रकुपिताग्नि** (प्रकुपिताग्निः) । **अपुय्** (अग्निः) **दुमिलः** (दीप्तः) **कातर** (कातरः, सज्वालः) । **पतुरुनन्**[7] (निपातयति) **इक** (एतानि) **कबेः** (सर्वाणि) । **यतिक** (अथ सा) **स्त्री** (स्त्री) **ङरन्य** (नाम) । **पिलिः** (अथवा) **सलःसिकि** (एकतः) **निक** (ते) **कबेः** (सर्वे) । **तत्त्व** (तत्त्वं) **निकं सिनङ्गः** (चिन्त्यते) **स्त्री** (स्त्री) ॥

Devastating wind, death, nether-world, oceanic fire, razor's edge, poison, snake and fire on the one hand and pursuit of women on the other.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.38.29. a) Many mss. शमनो for पवनो.

[1] ग छ—अदृस् । (सदण्डः) ।

[2] ग—ना, च छ ज—न ।

[3] ग—ना ।

[4] क नास्ति ।

[5] क ग—ना ।

[6]-[6] क त्रुटितम् ।

[7] √तुरुन् to go down.

ᬆᬦᬵᬬᬫᬶᬯ ᬫᬢ᭄ᬲ᭄ᬬᬵᬦᬵᬂ ᬧᬜ᭄ᬚᬭᬂ ᬰᬓᬸᬦᬾᬭᬶᬯ ᭞
ᬲᬫᬲ᭄ᬢᬧᬵᬰᬂ ᬫᬹᬠᬲ᭄ᬬ ᬩᬦ᭄ᬥᬦᬂ ᬯᬵᬫᬮᭀᬘᬦᬵ ᭟ ᭔᭓᭓ ᭟

ᬳᬧᬦᬵ ᬢ᭄ᬓᬾ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷ ᭞ ᬓ᭄ᬮ ᬳᬲᬶᬭ ᬳᬚᬮᬦᬵ ᬫᬢ᭄ᬲ᭄ᬬ ᭞ ᬮᬶ ᬦᬶᬓᬂ ᬓᬸᬭᬸᬗᬦ᭄ ᭞ ᬧᬓ᭄ᬱᬶ ᬦᬶ ᬳᬧᬸᬲᬧᬸᬲᬶ ᬫᬹᬠᬦᬵ ᭞ ᬯᬦ᭄ᬥᬦ ᬦᬶ ᬬᬸᬯ ᬬᬸᬢ ᬬ ᭞ ᬓᬲ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᬦᬶ ᬭᬵᬦ ᭞ ᬧᬸᬓᬶᬦᬶ ᭞ ᬧᬬᬾ ᭞ ᬳᬓᬶ ᬧᬶᬓᬓᬦᬸᬓᬶ ᬫᬗ᭄ᬕᬸᬦ ᬧᬫᬮᬧᬶ ᬢᬸᬧᬓᬶ ᭞ ᬳᬾᬚ ᬓᬶᬦᬶ ᬓᬸᬗᬸᬢᬦᬶ ᬬᬓᬸᬓᬶ ᭞ ᬳᬓᬶ ᬧᬶᬓᬧᬦᬸᬓᬶ ᬧᬗ᭄ᬚᬭ ᬦᬶᬓᬂ ᬬᬓᬸᬓᬶ ᭟

आनायमिव मत्स्यानां पञ्जरं शकुनेरिव ।
समस्तपाशं मूढस्य बन्धनं वा[1]मलोचना ॥ ४३३ ॥

अपन् **इकं** (या) **स्त्री** (स्त्री)। **तक** **असिः**[2] (स्निग्ध-) **अगलक्** **मतन्य**[3] (चण्ड-लोचना)। **लिं** (विचारे) **निकं** **कामुक** (कामुकस्य)।[4] **वस्तु** (वस्तु) **निं**[5] **अपुसपुस्** (वञ्चनायाः) **तम्बलुं** (ग्रीवाकाष्ठ-यन्त्रं)। **शङ्कल**[6] (शृङ्खला) **निं** **मूढ** (मूढस्य) **जुग** (हि) **य** (सा)। **कद्यङ्ग** (यथा) **निं** **जाल** (जालं)। **पुकॅत्** (आनायः)। **पयं** (महाजालं)। **अन्** (यदा) **हिननकॅन्**[7] (क्रियते) **बन्धना** (बन्धनं) **पङलप्**[8] (ग्रहीतुं) **इवक्** (मत्स्यान्)। **म्वं** **कदि** (यथा) **कुरुङन्** (पञ्जरं) **इं** **मनुक्** (शकुनेः)। **अन्** (यदा) **हिनहकॅन्**[9] (स्थाप्यते) **पञ्जर** (पञ्जरं) **निकं** **मनुक्** (शकुनीनां कृते)॥

A net catches fish, a cage keeps the bird captive, a lovely-eyed dame binds and imprisons the fool.

---

१. क ख ग च—बा°, छ ज—ब°।
२. ख—असिग।
३. क—पमतन्य।
४. ख नास्ति दण्डः।
५. ग च छ ज—निर्नि।
६. ख च छ—सङ्कल। Saṅkala is a Mid-Indian form.
७. क—इनहकॅन्य, च—तिनन°।
८. ग—पमङलप्।
९. ख—हिनॅनहकॅन्। √अनः place.

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

नासां कश्चिदगम्योऽस्ति नासां वयसि निश्चयः।
विरूपं वा सुरूपं वा पुमानित्येव भुञ्जते॥ ४३४॥

तातन् (नैव) **हन**[1] (विद्यते) **तन्** **योग्य** (अयोग्यः) **परन** (गन्तुं)। **दॆंनि** **स्त्री** (स्त्रीणां) **ङरन्य**। **तन्** **योग्य** (अयोग्यः) **मर** **इरिक** (उपगन्तुं)। **अपन्** **ममङ्के** **गतिङ्क**। **कुनं** **इक**।[2] **ममङ्कन** (एवं

वर्तमाना) **गतिन्य** (तद्गतिः) । **ममङ्कन कव्वङन्य** । **तातन्** (नैव) **कत्कन्** (प्रविष्टः) **विवेक** (विवेकः) **मङ्कन** । **इकं** (या) **स्त्री** (स्त्री) **ङरन्य** (नाम) । **मर** (आगच्छति) **जुग** (हि) **य** (सा) । **म्वं तन्** (न) **व्रुः** (जानाति) **त य** (सा) **रिं अतुह** (वृद्धं) **रिं अन्वम्** (युवानं) । **तातन्** (नैव) **हुनिङ** (चिन्तयति) **य** (सा) **रिं**[3] **सुरूप** (सुरूपं) **लवन् विरूप** (विरूपं) । **जलुजलु** (पुमान्) **त** (अथ) **प्व इकि**[4] (सः) । **मङ्कन** (इति) **जुग** (एव) **लिंन्यन्** (बुद्धिर्यदा) **त्काकॅन्** (करोति) **रागन्य** (स्वरागं) ॥

Women run after men, not because one is worthy, young or beautiful, but because he is a male.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.38.17. b) Many mss. संस्थितिः for निश्चयः. c) All mss. विरूपं रूपवन्तं (or °मन्तं) वा (or च).

[1] क—हनं ।

[2] ख ग च छ ज नास्ति दण्डः ।

[3] क—रि ।

[4] क—इका ।

ᬅᬦᬃᬣᬶᬢ᭄ᬯᬵᬦ᭄ᬫᬦᬸᬱ᭄ᬬᬵᬡᬵᬂ ᬪᬬᬵᬢ᭄ ᬧᬭᬶᬪᬯᬵᬢ᭄ ᬢᬣᬵ ᭞
ᬫᬃᬬᬵᬤᬵᬬᬵᬫᬫᬃᬬᬵᬤᬵᬄ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬶᬬᬲ᭄ᬢᬶᬱ᭄ᬞᬦ᭄ᬢᬶ ᬪᬃᬢ᭄ᬭᬶᬱᬸ ᭟ ᭔᭓᭕ ᭟

ᬲᬂᬓ᭄ᬱᬾᬧ ᬦᬶᬓᬶᬂ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷ ᭞ ᬤᬸᬭᬵᬘᬵᬭ ᬚᬸᬕ ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓᬯ᭄ᬦᬂ ᬲᬶᬦᬾᬗ᭄ᬓᭂᬭᬦ᭄ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬲᬶᬦᬾᬗ᭄ᬓᭂᬭᬦ᭄ ᭞ ᬯᬶᬦᬭᬄ ᬭᬶ ᬫᬃᬬᬵᬤ ᬬᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬲᬗ᭄ᬓ ᬭᬶ ᬧᬫᬵᬢᬶᬄᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬯᬶᬦᬭᬄ ᭞ ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬅᬦᬸᬓᬹᬮ ᬧᬓᬢᭀᬦᬦ᭄ᬬ ᬭᬶ ᬚᬮᬸᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬧ᭄ᬭᬲᬶᬤ᭄ᬥ ᬓᬵᬭᬡᬦ᭄ᬬ ᬭᬶ ᬤᬾᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬓᬶᬦᬵᬃᬬ᭄ᬬ ᬚᬸᬕ ᭞ ᬤᬾᬦᬶᬦ᭄ ᬩ᭄ᬬᬵᬓᬸᬮᬩ᭄ᬬᬵᬓᬸᬮ ᬬ ᭞ ᬧᬶᬦᬶᬮᬶᬄ ᬤᬾᬦᬶᬂ ᬢᬓᬸᬢ᭄ ᬢᬓᬸᬢ᭄ ᭞ ᬧᬶᬦᬶᬮᬶᬄ ᬧᬭᬶᬪᬯ ᬢᬓᬸᬢ᭄ ᭞ ᬓᬵᬭᬡᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬩᬓ᭄ᬢᬶ ᭟

अनर्थित्वान्मनुष्याणां भयात् परिभवात् तथा ।
मर्य्यादायाममर्य्यादाः स्त्रियस्तिष्ठन्ति भर्तृषु ॥ ४३५ ॥

[1]**संक्षेप** (संक्षेपः) **निकिं**[1]**स्त्री** (स्त्रियः) । **दुराचार** (दुराचारा) **जुग** (हि) **य** (सा) । **तन्** (न) **कव्नं** (शक्या) **सिनेँङ्केरन्**[2] (संरोद्धुं) । **यद्यपिन्** (यद्यपि) **सिनेँङ्केरन्** (संरुद्धा) ।[3] **विनरः** (उपदिष्टा) **रिं मर्य्यादा युक्ति** (मर्यादायुक्तौ) । **अप[न्]** (यतः) **तन्** (न) **सङ्क रिं**[4] (मूलं) **पमातिःन्यान्** (वशीकरणस्य यद्) **विनरः** (उपदिष्टा) ।[5] **मतंन्यन्** (कारणं) **अनुकूल** (अनुकूलतायाः) **पकतोनन्य** (दृश्यमानत्वं) **रिं**[6] **जलुन्य** (स्वभर्त्रा) । **कुनं प्रसिद्ध कारणन्य रि देन्यन् तन् किनार्य्य**

जुग । नोर (न) मुजुक्मुजुकि[7] (अर्थयते) य (सा) । पिलिः दॅनि (स्याद्) तकुत्न्य (भयात्) कुनं (वा) । पिलिः (स्यात्) परिभाव (परिभवात्) कुनं (वा) । कारणन्यन् मङ्कॅन ॥

Women care not for bounds, and yet they remain in bounds, faithful to their husbands, either because there is nobody to woo, or out of fear and insult.

MBh. (Citraśālā ed.)13. 38.16. b) All mss. भयात्परिजनस्य च.

१-१. क—संक्षेपनिकं ।

२. √सङ्कॅर् to shut in.

३. ख ग च ज नास्ति दण्डः ।

४. ख—रिं ।

५. क नास्ति दण्डः ।

६. छ—रिं ।

७. √बुजुक् to court, to woo.

ᬉᬰᬦᬵ ᬯᬾᬤ ᬬᬘ᭄ᬙᬵᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬂ ᬬᬘ᭄ᬘ ᬯᬾᬤ ᬩᬺᬳᬲ᭄ᬧᬢᬶᬄ᭞
ᬉᬪᬾ ᬢᬾ ᬦ ᬯᬶᬰᬶᬱ᭄ᬬᬾᬢᬾ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶᬲ᭄ᬢᬸ ᬯᬶᬰᬶᬱ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭔᭓᭖ ᭟

ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬅᬚᬶ ᬓᬯ᭄ᬭᬸᬄ ᬪᬕᬯᬵᬦ᭄ ᬰᬸᬓ᭄ᬭ᭞ ᬫ᭄ᬯᬂ ᬇᬓᬂ ᬅᬚᬶ ᬓᬯ᭄ᬭᬸᬄ ᬪᬕᬯᬵᬦ᭄ ᬩᬺᬳᬲ᭄ᬧᬢᬶ᭞ ᬤᬤ᭄ᬬ ᬇᬓ ᬓᬮᬶᬄ ᬫᬾᬫᬦ᭞ ᬓᬯᬰ ᬦᬶᬬᬢᬦᬶᬓ ᬪ᭄ᬬᬵᬲᬦ᭄᭞ ᬲᬵᬭᬶᬲᬵᬭᬶ ᬮᭀᬮ᭄ᬬᬦ᭄ ᬓᬬᬢ᭄ᬦᬵᬓ᭄ᬦ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶ ᬦᬶ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷ᭞ ᬓᬓᬲ᭄ ᬦᬶ ᬤᬸᬭ᭄ᬕ᭄ᬭᬵᬳ᭄ᬬ ᬚᬸᬕ ᬬ᭞ ᬢᬭ᭄ ᬯ᭄ᬦᬾᬦᬓᬸ ᬓᬓᬯᬰᬦ᭄ᬬ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬮᭀᬮ᭄ᬬᬦ᭄ ᬲᬵᬭᬶᬲᬵᬭᬶ ᬓᬬᬢ᭄ᬦᬵᬓ᭄ᬦ᭞ ᬳᬺᬢ᭄ᬰᬮ᭄ᬬ ᬫᬢ ᬲᬗ᭄ᬓᬸᬮᬸᬦ᭄᭞ ᬉᬫᬧ ᬢ ᬓᬸᬦᬾᬂ ᬢ᭄ᬓᬧᬦ᭄ ᬇᬓ ᬲᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬭᬸᬫᬓ᭄ᬱ ᬬ ᭟

उशना[1] वेद यच्छास्त्रं यच्च वेद वृहस्पतिः ।
उभे ते न विशिष्येते स्त्रीबुद्धिस्तु विशिष्यते ॥ ४३६ ॥

यद्यपिन् (यद्यपि) इकं (यद्) अजि (शास्त्र-) कव्रुः[2] (-ज्ञानं) भगवान् (भगवतः) शुक्र (शुक्रस्य) । म्वं इकं (यद्) अजि (शास्त्र-) कव्रुः (-ज्ञानं) भगवान् (भगवतः) वृहस्पति (वृहस्पतेः) । दद्य (भवेतां) इक (एते) कलिः (द्वे ज्ञाने) मेमन (?) । कवश (वशीकृते) नियतनिक (नियतं) भ्यासन् (अभ्यासेन) ।[3] सारिसारि (प्रत्यहं) लोल्यन् (प्रयसनीये) कयत्नाक्न (यतनीये) । कुनं (परं) बुद्धि (बुद्धिः) नि स्त्री (स्त्रीणां) । क्कस् (शिखरं) नि दुर्ग्राह्य (दुर्ग्राह्याणां) जुग (हि) य (सा) । तर् (न) वनेनकु (ज्ञायते) ककवशन्य[4] (तस्या बलं) । यद्यपिन् (यद्यपि) लोल्यन् (प्रयस्यते) सारिसारि (प्रत्यहं) कयत्नाक्न (यत्यते) । हृत्शल्य (हृच्छल्यवान्) मत (अधुना) सङ्कुलुन् (अहं) । उमप (कः) त कुनें[6] (अथ) त्कपन् (उपायः) [5]इक (येन) सं[5] व्वं (पुरुषः) रुमक्ष (रक्षेदात्मानं) य (तस्याः) ॥

The learning of Uśanā and Vṛhaspati do not match the intelligence of women.

MBh.13.39.89 (cd are missing).

१. क—उशान, ख—उशाना:, ग—उशरण:, च छ—उशना:,

ज—उशनः।

२. क—वृ:।

३. ख ग च ज नास्ति।

४. ख—कवशान्य, क ग—ककवशान्य।

५-५. क—इकं।

[illegible] ।

[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]

नाग्निस्तृप्यति[1] काष्ठानां नापगानां महोदधिः।
नान्तकः सर्व्वभूतानां न पुंसां वा[2]मलोचना ॥ ४३७ ॥

तन् (न) **पकब्सुरन्** (तृप्यति) **मत सं ह्यं** (देवः) **अपुय्** (अग्निः) **ङरनिर** (नाम)। **यद्यपिन्** (यद्यपि) **सहन** (सर्वाणि) **निं कयु** (काष्ठानि)। **सतुमुवुः**[3] (सर्वं यद् रोहति) **रिं भूर्मण्डल** (भूर्मण्डले)। **यन्**[4] (यदि) **तिबाक्न** (क्षिप्यते) **रि सिर** (तस्मिन्नग्नौ)। **इवँ** (ध्रुवं) **तन्** (न) **तृप्त्यनिर** (तृप्तये तस्य) **मङ्किन्** (अधिकं) **वृद्धि** (वर्धन्ते) **जुग** (हि) **दिलः निर** (ज्वालास्तस्य) **देनिक** (अनेन)। **मङ्कन** (तथा) **तं तसिक्** (समुद्रः)। **तन्** (न) **पकवऋगन्**[5] (तृप्यति) **उमिनुम्** (पानेन) **व्वै** (जलानि) **रिं ल्वः**[6] (नदीनां)। **मङ्कन** (तथा) **सं ह्यं** (देवः) **मृत्यु** (मृत्युः)। **तन्** (न) **पकब्सुरन्** (तृप्यति) **उमङन्** (भक्षणेन) **हुरिप्** (जीवनस्य) **निं सर्व्वभाव** (सर्वभावानां)। **मङ्कन** (तथा) **तिकं स्त्री** (स्त्री) **ङरन्य** (नाम)। **तन्** (न) **पकब्सुरन्** (तृप्यति) **जुग** (हि) **रागन्य** (तद्रागः) **रिं सङ्ग**[7] (सङ्गेन) ॥

Fire is not satiated with fuel, ocean is not satiated with rivers, death is not

satiated with creatures, a woman is not satiated with men.

MBh.5.40.6. d) A few mss. °लोचनाः.

१. ख ग ज—नाग्निर्तृप्त्यति, च छ—नाग्नितृप्त्यति।

२. क ख ग च छ ज—बा°।

३. √तुवुः to grow.

४. क नास्ति।

५. क—कवऋगन्।

६. ज—त्मः।

७. ख ज—सङ्गम।

ᬬᬲ᭄ᬬ ᬚᬶᬳ᭄ᬯᬵᬲᬳᬲ᭄ᬭᬂ ᬲ᭄ᬬᬵᬚ᭄ᬚᬷᬯᬾᬘ᭄ᬘ ᬰᬭᬤᬄ ᬰᬢᬫ᭄᭞
ᬅᬦᬦ᭄ᬬᬓᬃᬫ᭄ᬫᬵ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷᬤᭀᬱᬵᬦ᭄ ᬦᬿᬯᭀᬓ᭄ᬢ᭄ᬯᬵ ᬦᬶᬥᬦᬂ ᬯ᭄ᬭᬚᬾᬢ᭄ ᭟ ᭔᭓᭘ ᭟

ᬢᬦ᭄ ᬳᭂᬦ᭄ᬢ᭄ᬬ ᬫᬢ ᬤᭀᬱ ᬦᬶᬓᬂ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷ ᬬᬦ᭄ ᬯᬃᬡ᭄ᬡᬦ᭄᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬳᬦ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬅᬮᬶᬤᬳ ᬲᬾᬯᬸ᭞ ᬫᬵᬬᬸᬱ ᬢ ᬬ ᬲᬵᬢᬸᬲ᭄ ᬢᬳᬸᬦ᭄᭞ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬢ ᬬ ᬲᬮᬄ ᬕᬯᬾ᭞ ᬤᭀᬱ ᬦᬶ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷ ᬓᬾᬯᬮ ᬯᬃᬡ᭄ᬡᬦᬦ᭄ᬬ᭞ ᬇᬯᭀᬂ ᬢᬦ᭄ ᬳᭂᬦ᭄ᬢ᭄ᬬ᭞ ᬫᬓᬵᬦ᭄ᬢᬂ ᬓᬢ᭄ᬓᬦ᭄ ᬧᬵᬢᬶ ᭟

यस्य जिह्वासहस्रं स्याज्जीवेच्च शरदः शतम् ।
अनन्यकर्म्मा स्त्रीदोषान् नैवोक्त्वा निधनं व्रजेत् ॥ ४३८ ॥

तन् (न) **हॅन्त्य** (अन्तं गच्छेयुः) **मत**[1] **दोष** (दोषा·) **निकं स्त्री** (स्त्रीणां) **यन्** (यदि) **वर्ण्णन्** (वर्ण्येरन्)। **यद्यपिन्** (यद्यपि) **हन** (स्यात्) **व्वं** (पुरुषः) **अलिडह सेवु** (सहस्रजिह्वः)। **मायुष त य** (आयुः स्यात् तस्य) **सातुस्** (शतं) **तहुन्** (वर्षाणि)। **हय्व** (न) **त य** (सः) **सलः** (अन्यत्) **गवे** (करोति)। **दोष** (दोषाः) **निं स्त्री**[2] (स्त्रीणां) **केवल** (केवलं) **वर्ण्णनन्य** (वर्ण्यास्तेन)। **इवॆां** (ध्रुवं) **तन्** (न) **हॅन्त्य** (अन्तं गच्छति)। **मकान्तं** (अन्तो भवति) **कत्कन्** (प्राप्तः) **पाति** (निधनेन) ॥

If there be some one who has a thousand tongues, and he should live for a hundred years, with nothing else to do but to narrate the faults of women, he would die without exhausting the narration.

---

१. ग—मक।

२. क—स्त्री हय्व।

[illegible]
[illegible] ॥ ᭔᭓᭙ ॥

ᬮᬯᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬅᬧᬸᬬ᭄ ᬯ᭄ᬫ᭄ᬩ ᬧᬟᬦ᭄ᬬ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬚᬮᬸᬚᬮᬸ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ᭞ ᬧᬟ ᬮᬯᬦ᭄ ᬫᬶᬜᬓ᭄ ᬇᬓ᭞ ᬓᬮᬶᬗᬦ᭄ᬬ᭞ ᬬᬵᬯᬢ᭄ ᬇᬓᬂ ᬚᬮᬸᬚᬮᬸ ᬲᬓ᭄ᬢ ᬅᬧᬓ᭄ᬭᬓ᭄ ᬇᬭᬶᬓ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬳ᭄ᬬᬸᬄ ᬤ᭄ᬭᬯ ᬤᬸᬃᬩ᭄ᬩᬮ ᬬ᭞ ᬬᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬅᬧᬕᭂᬄ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬭᬶ ᬰᬶᬱ᭄ᬝᬵᬘᬵᬭ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓᬵᬯᬾᬰ ᬤᬾ ᬦᬶᬓᬂ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬦᬶᬃᬯ᭄ᬯᬶᬓᬵᬭ ᬬ ᬅᬧᬕᭂᬄ ᬭᬶ ᬳᬬᬸ᭟

अङ्गारसदृशी नारी घृतकुम्भसमः पुमान् ।
ये प्रसक्ता विलीनास्ते ये स्थितास्ते पदे स्थिताः ॥ ४३९ ॥

लवन् **इकं** (या) **स्त्री** (स्त्री) **ङरन्य** (नाम)। **अपुय्** (अग्निः) **वम्ब**[1] (अङ्गारः) **पडन्य** (उपमानं)। **कुनं इकं** (यः) **जलुजलु** (पुमान्) **ङरन्य** (नाम)। **पड** (समः) **लवन् मिञाक्** (घृतेन) **इकं**[2] (सः)। **कलिङन्य** (अर्थात्)। **यावत्** (यावत्) **इकं जलुजलु** (पुमान्) **सक्त**[3] (सक्तः) **अपऋक्**[4] (गमनाय) **इरिक** (तत्र)। **नियत** (नियतं) **ह्युः** (द्रवति) **द्रव**[5] (द्रवीभवति) **दुर्ब्बल** (दुर्बलः) **य** (सः)। **यप्वन्** (यदि) **अपॅगः** (धीरः) **इकं व्वं** (नरः) **रिं**[6] **शिष्टाचार** (शिष्टाचारे)। **तन्** (न) **कावेश** (वशीभूतः) **दे निकं स्त्री** (स्त्रिया)। **नियत** (नियतं) **निर्व्विकार** (निर्विकारः) **य** (सः) **अपॅगः**[7] (स्थिरः) **रिं हयु** (धर्मे)॥

A woman is like burning charcoals. A man is like a pot of ghee. When the man comes near, he melts. If he stays away, he remains solid and firm.

Ind.Spr.628/2217.

१. ख ज—वंबं।
२. क—तिका।
३. च छ ज—सत्क।
४. ज—पऋक्।
५. ख नास्ति।
६. क ग—रि।
७. छ ज—पगॅः।

[illegible]
[illegible] ॥ ᭔᭔᭐ ॥

[illegible]

स्त्री नाम माया निकृतिः क्रोधमात्सर्य्यविग्रहा ।
दूरात् त्यजेदनार्य्यां तां ज्वलितामेध्यवद्बधः[1] ॥ ४४० ॥

तत्त्व (तत्त्वं) **निकं स्त्री ङरन्य** (स्त्रियाः) । **सुलप्**[2] (मायाविनी) ।[3] **बञ्चन** (वञ्चकी) **जुग** (हि) **य** (सा) । **मकावक् क्रोध** (क्रोधात्मिका) । **किम्बुरु** (मात्सर्यवती) । **मतंन्यन्** (अतः) **दिनोहन्** (दूरे स्थाप्या) **इक** (सा) **दे सं पण्डित** (पण्डितेन) । **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **पहिन्य** (तद्भेदः) **लवन्** **अमेध्य** (अमेध्येन) । **बीभत्स** (बीभत्स-) । **वस्तु** (-वस्तुना) **चम्पुर्** (अपवित्रेण) ॥

A woman is magic and illusion, made up of wrath and envy.

---

[1] क—°वद्बुधः, ख ग ज—°वुद्बुधः, च—°वुद्बुदः, छ—°वुद्बुडः ।
[2] क—सिंहुलप्य ।
[3] ख नास्ति दण्डः ।

ᬲ᭄ᬯᬪᬵᬯᬰ᭄ᬘᬿᬯ ᬦᬵᬭᬷᬡᬵᬁ ᬦᬭᬵᬡᬵᬫᬶᬳ ᬤᬹᬱᬡᬫ᭄ ।
ᬇᬢ᭄ᬣᬁ ᬯᬿ ᬦ ᬧ᭄ᬭᬫᬵᬤ᭄ᬬᬦ᭄ᬢᬶ ᬧ᭄ᬭᬫᬤᬵᬲᬸ ᬯᬶᬧᬰ᭄ᬘᬶᬢᬄ ॥ ᭔᭔᭑ ॥

ᬲ᭄ᬯᬪᬵᬯ ᬦᬶ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷ ᬢ ᬇᬓᬂ ᬫᬕᬯᬾ ᬳᬮ ᬭᬶ ᬯ᭄ᬯᬂ । ᬮᬭ ᬧ᭄ᬭᬶᬳᬢᬶ ᬧᬶᬦᬸᬳᬭᬦ᭄ᬬ । ᬫᬸᬭᬸᬗ᭄ᬓᬾᬦ᭄ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬓᬵᬃᬬ᭄ᬬ । ᬏᬗ᭄ᬓᬾᬢ᭄ ᬧ᭄ᬯ ᬲᬂ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ । ᬫᬢᬦ᭄ᬬᬃ ᬬᬢ᭄ᬦ ᬚᬸᬕ ᬲᬶᬭ ᬤᬸᬫᭀᬳᬶ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷ ॥

स्वभावश्चैव नारीणां नराणामिह दूषणम् ।
इत्थं वै न प्रमाद्यन्ति प्रमदासु विपश्चितः ॥ ४४१ ॥

स्वभाव (स्वभावः) **नि**[1] **स्त्री** (स्त्रीणां) **त**[2] (अथ) **इकं**[3] (ताः) **मगवे** (कुर्वन्ति) **हल** (दूषणं) **रि व्वं** (नराणां) । **लर** (व्याधिः) **प्रिहति** (शोकः) **पिनुहरन्य** (क्रियेते ताभिः) । **मुरुङ्कॅन्** (नाशयन्ति) **सर्व्वकार्य्य** (सर्वकार्याणि) । **एङॅत्** **प्व** (जानाति) **सं पण्डित** (पण्डितः) । **मतंन्यर्** (अतः) **यत्न** (यतते) **जुग** (हि) **सिर** (सः) **दुमोहि**[4] (दूरे स्थातुं) **स्त्री** (स्त्रीभ्यः) ॥

It is in the nature of women to attract men. The wise have to be careful.

---

[1] ग—नि ।
[2] ख नास्ति ।
[3] छ—निकं ।
[4] ख—दुमोही, ग च छ ज—दुमोहि ।

[illegible] ᬓᬵᬫᬓ᭄ᬭᭀᬥᬯᬰᬵᬦᬸᬕᬫ᭄ ।

ᬢᬾᬱᬸ ᬢᬾᬱᬸ ᬚᬦᬄ ᬲᬓ᭄ᬢᭀ ᬯᬿᬭᬵᬕ᭄ᬬᬂ ᬓᬾᬦ ᬬᬵᬲ᭄ᬬᬢᬶ ᭟ ᭔᭔᭒ ᭟

ᬳᬦ ᬢ ᬅᬯᬬᬯ ᬗ᭄ᬓᬵ ᬭ᭄ᬬ᭄ᬬᬯᬓ᭄ ᬦᬶ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷ ᭞ ᬅᬢ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᬭᬶ ᬩᬷᬪᬢ᭄ᬲ ᭞ ᬯ᭄ᬓᬲ᭄ ᬦᬶ ᬓᬭᬓ᭄ᬭᬫᬄ ᭞ ᬬᭀᬕ᭄ᬬ ᬓᬾᬮᬶᬓ ᭞ ᬬᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬲᬶᬗ᭄ᬕᬳᬦ ᭞ ᬳ᭄ᬬ᭄ᬯ ᬢ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᭞ ᬭ ᬧ᭄ᬯ ᬢᬦ᭄ ᬬ ᬓᬚ᭄ᬦᭂᬓ᭄ ᬦᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᭞ ᬳᬃᬱ ᬅᬓᬹᬂ ᬅᬮᬸᬮᬸᬢ᭄ ᬚᬸᬕ ᬬ ᬇᬭᬶᬓ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᭞ ᬦ᭄ᬤ᭄ᬬ ᬢ ᬓᬸᬦᬂ ᬤᬸᬫᬾᬄ ᬬ ᬯᬿᬭᬵᬕ᭄ᬬ ᭟

येषु येषु प्रदेशेषु[1] कायोऽत्यन्तजुगुप्सितः ।
तेषु तेषु जनः सक्तो वैराग्यं केन यास्यति ॥ ४४२ ॥

हन (विद्यन्ते) **त** (अथ) **अवयव** (अवयवाः) **ङ्का र्य्यवक्** (शरीरे) **निं स्त्री** (स्त्रीणां) । **अत्यन्त** (अत्यन्त-) **रिं[2] बीभत्स** (-बीभत्साः) । **व्कस्** (शिखरं) **निं करक्रमः** (उद्वेगस्य) । **योग्य** (योग्याः) **केलिक** (द्वेष्टुं) । **युक्ति** (युक्तं) **सिङ्गहन** (वर्जनं) । **ह्य्व** (न) **त** (अथ) **मङ्कन** (तथा) । **र प्व तन्** (न) **य** (सा) **कज्नॅक्[3]** (रन्तव्या) **निकं व्वं** (नरैः) । **हर्ष** (हर्षः) **अकूं[4]** (कामः) **अलुलुत्** (संसक्तिः) **जुग य इरिक[5]** (तत्र) । **अन्** (यदि) **मङ्कन** (एवं) **[6]इकं व्वं** (नराः) । **न्द्य** (केन) **त** (अथ) **कुनं** (हि) **दुमेः य** (कारणेन तेषां) **वैराग्य[6]** (वैराग्यं) ॥

---

१. ग—प्रदेशषु ।
२. ग—रि ।
३. ग—क्तज्नॅक् ।
४. क—कुङ ।
५. क—इका ।
६-६. ज त्रुटितम् ।

ᬓᭀ ᬳᬶ ᬦᬵᬫ ᬫᬦᬸᬱ᭄ᬬᬾᬱᬸ ᬚᬵᬦᬦ᭄ᬦᬧᬶ ᬯᬶᬘᬓ᭄ᬱᬡᬄ ᭞
ᬳᬭᬶᬡᬷᬧᬤᬫᬵᬢ᭄ᬭᬾᬡ ᬘᬃᬫ᭄ᬫᬡᬵ ᬦ ᬔᬮᬷᬓᬺᬢᬄ ᭟ ᭔᭔᭓ ᭟

[illegible]

[1]को हि नाम मनुष्येषु जानन्नपि विचक्षणः ।
हरिणीपदमात्रेण चर्म्मणा न[2] खलीकृतः ॥ ४४३ ॥

अपन् (यतः) ङ्के (इह) रिं[3] मानुषलोक (मानुषलोके)। इक (यः) सं पण्डित (पण्डितः)।[4] विचक्षण (विचक्षणः) तुवि (अपि)। तन् (न) हन[1] (विद्यते) सिर (सः) तन् (न) दीने (दीनः) कश्मल (कश्मले)। किनवशाकॅन् (वशीकृतः) देन्य अवयव (अवयवेन) निं[5] स्त्री (स्त्रियाः)। कुलित् (चर्म) ससुलिपत् (एकं पदं) इं[6] किदं (हरिण्याः)।[7] प्रमाणन्य (प्रमाणं तस्य)॥

१-१. ज त्रुटितम्।
२. छ नास्ति।
३. ग—रि।
४. ख नास्ति दण्डः।
५. ग—नि।
६. क—निं।
७. क नास्ति दण्डः।

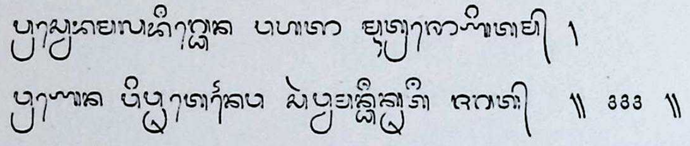

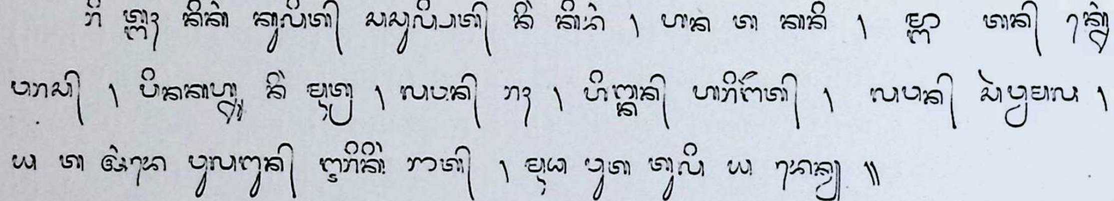

प्रस्वेदमलदिग्धेन वहता मूत्रशोणितम्।
व्रणेन[1] विवृतेनैव सर्व्वमन्धीकृतं जगत्॥ ४४४॥

रि[2] तङः (मध्ये) निकं कुलित् (चर्मणः) ससुलिपत् (पदमात्रस्य) निं[3] किदं (हरिण्याः)। हन (विद्यते) त (अथ) कनि[4] (व्रणः)। म्ङा (विवृतः) तन् क्नें वरस् (अनारोप्यः)।[5] पिनकह्लु (मार्गीकृतः) निं[6] मूत्र (मूत्रस्य)। लवन् रः (शोणितस्य)। हिब्कन्[7] (दिग्धः) हरिङॅत् (प्रस्वेदेन)। लवन् (च) सर्व्वमल (सर्वमलेन)। य त (एषः) अंदे (करोति) वुलङुन्[8] (व्याकुलतां) इरिकिं[9] रात् (जगति)। मूढ (मूढाः) वुत (अन्धाः) तुलि (बधिराः) य देन्य (तेन)॥

---

१. क—वृन्तेन।
२. च—रिं।
३. ख—इं।
४. ज—कनिन्।
५. ग नास्ति दण्डः।
६. क ज—निं।
७. क ग—हिब्कॅन्।
८. क—वुलङुन, ख—हुल°।
९. ख—°कि, ज—°कं।

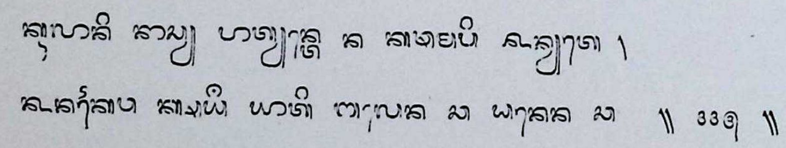

ᬇᬓᬂ ᬢᬂ ᬓᬦᬶ । ᬲᬶᬦᬸᬳᬸᬦ᭄ ᬲᬵᬭᬶᬲᬵᬭᬶ । ᬦ᭄ᬤᬵᬢᬦ᭄ ᬢᬹᬩᬶᬲ᭄ ᬚᬸᬕ ᬬ । ᬢᬦ᭄ ᬭᬸᬩᬸᬄ ᬧᬶᬗ᭄ᬕᬶᬃᬦ᭄ᬬ । ᬢᬵᬢᬦ᭄ ᬯᬦ ᬭᬶᬂ ᬚ᭄ᬭᭀ । ᬓᬵᬮᬶᬄ ᬇᬓᬂ ᬅᬦᬸᬳᬸᬦ᭄ ᬚᬸᬕ ᬤᬸᬃᬩ᭄ᬩᬮ । ᬳᬶᬮᬂ ᬰᬓ᭄ᬢᬶᬦ᭄ᬬ । ᬳᬶᬮᬂ ᬫᬵᬲ᭄ᬦ᭄ᬬ ॥

कूलानि नास्य पात्यन्ते न कथमपि खन्यते ।
खनकैव क्षयं याति बलेन च धनेन च ॥ ४४५ ॥

इक[1] (यः) **तं कनि**[2] (व्रणः)। **सिनुहन्**[3] (खन्यते) **सारिसारि** (प्रत्यहं)। **न्दातन्** (न) **तृबिस्** (दुर्गमः) **जुग** (हि) **य** (सः)। **तन्** (न) **रुबुः** (पतन्ति) **पिङ्गिर्न्य** (कूलान्यस्य)। **तातन्** (न कथमपि) **वन** (खन्यते) **रिं ज्रो** (गभीरत्वे)। **कालिः** (च) **इकं अनुहन्** (खनकः) **जुग** (हि) **दुर्ब्बल** (दुर्बलः)। **हिलं** (नष्टा) **शक्तिन्य** (तस्य शक्तिः)। **हिलं** (नष्टं) **मास्न्य** (धनं तस्य) ॥

---

[1] छ—इकं। [2] ज—कनिन्। [3] √सुहन् instrument.

ᬬᬵᬦ᭄ᬬᬾᬯ ᬫᬮᬯᬵᬳᬷᬦᬶ ᬧᬹᬢᬶᬘ᭄ᬙᬶᬤ᭄ᬭᬵᬡᬶ ᬬᭀᬱᬶᬢᬵᬫ᭄ ।
ᬢᬵᬦ᭄ᬬᬾᬯ ᬔᬮᬸ ᬓᬵᬫ᭄ᬬᬵᬦᬶ ᬅᬳᭀ ᬧᬸᬁᬲᬵᬁ ᬯᬶᬟᬫ᭄ᬩᬦᬵ ॥ ᭓᭘ ॥

ᬅᬢ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᬭᬶᬂ ᬩᬷᬪᬢ᭄ᬲ ᬇᬓᬂ ᬓᬦᬶ ᬮᬶᬂ ᬫᬫᬶ । ᬅᬫᬾᬢ᭄ᬯᬓᬾᬦ᭄ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬫᬮ ᬦᬶ ᬰᬭᬷᬭ । ᬓᬵᬯᬭᬡᬦ᭄ ᬤᬾᬦᬶᬂ ᬓᬮ ᬫᬃᬯᬸᬤᬸᬓ᭄ ᬮ᭄ᬯᬢ᭄ᬮ᭄ᬯᬢ᭄ । ᬬᬢᬶᬓ ᬅᬫᬸᬳᬭ ᬓᬹ ᬢᬺᬱ᭄ᬡ ᬮᬸᬮᬸᬢ᭄ ᬇᬭᬶᬓᬂ ᬭᬵᬢ᭄ । ᬅᬰ᭄ᬘᬃᬬ᭄ᬬ ᬫᬢ ᬓᬫᬶ । ᬢᬦ᭄ ᬲᬶᬧᬶ ᬓᬭᬶᬓ ᬩᬜ᭄ᬘᬦ ᬦᬶᬓᬂ ᬮᭀᬓ ᬅᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ॥

यान्येव मलवाहीनि पूतिच्छिद्राणि योषिताम् ।
तान्येव खलु काम्यानि अहो पुंसां विडम्बना ॥ ४४६ ॥

अत्यन्त (अत्यन्त-) **रिं बीभत्स** (-बीभत्सः) **इकं**[1] (यः) **कनि**[2] (व्रणः) **लिं** (विचारे) **ममि** (मम)। **अमॅत्वकॅन्** (जनयति) **सर्व्वमल** (सर्वाणि मलानि) **निं शरीर** (शरीरस्य)। **कावरणन्** (आवृतः) **देनिं कला** (कलया) **मर्वुदुक्**[3] (वसया) **ल्वत्ल्वत्** (दृढं)। **यतिक** (एतद्) **अमुहर** (करोति) **कूं** (कामं) **तृष्णा** (तृष्णां) **लुलुत्** (सङ्गं) **इरिकं**[4] **रात्** (लोके)। **आश्चर्य्य** (आश्चर्यं) **मत कमि** (मे)। **तन् सिपि** (अनल्पा) **करिक बञ्चन**[5] (वञ्चना) **निकं लोक** (लोकस्य) **अन्** (यदा) **मङ्कन** (एवं) ॥

---

१. च—इक ।

२. क ग—कनिं, ज—कनिन् ।

३. ONW. gives मवृदुक्. मर्वुदुक् is an ancient form.

४. क ग—इरिक ।

५. ख—कवञ्चनन ।

ᬬᭀᬱᬶᬢᬵᬂ ᬦ ᬓᬣᬵ ᬰ᭄ᬭᬯ᭄ᬬᬵ ᬦ ᬦᬶᬭᬷᬓ᭄ᬱ᭄ᬬᬵ ᬦᬶᬭᬫ᭄ᬩᬭᬵᬄ ᭞

ᬓᬤᬵᬘᬶᬤ᭄ᬤᬃᬰᬦᬵᬢ᭄ ᬢᬵᬲᬵᬂ ᬤᬸᬃᬩ᭄ᬩᬮᬵᬦᬵᬯᬶᬰᬾᬤ᭄ᬭᬚᬄ ᭟ ᭔᭔᭗ ᭟

ᬫᬢᬦ᭄ᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬤᭀᬳᬦ ᬚᬸᬕ ᬇᬓᬂ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬋᬗᭀᬦ᭄ ᬉᬚᬭᬸᬚᬃᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬗᬸᬦᬶᬯᬾᬄ ᬢᬦ᭄ ᬧᬶᬟᭂᬗᭂᬭᬓ᭄ᬦ ᬲᬩᬶᬲᬶᬓ᭄ᬩᬶᬲᬶᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬳ᭄ᬬᬸᬯᬾᬦᬶᬗ᭄ᬢᬶᬗ᭄ᬢ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬭᬹᬧᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬗᬸᬦᬶᬯᬾᬄ ᬬᬦ᭄ ᬧᬫᬸᬤᬵᬂᬮᬶᬕ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬓᬯᬸᬮᬢᬦᬶᬓ ᭞ ᬓᬋᬗᭀᬦᬶ ᬰᬩ᭄ᬤ ᬦᬶᬓ ᭞ ᬬ ᬅᬫᬸᬳᬭ ᬧᬗᬯᬾᬰ ᬦᬶᬂ ᬭᬵᬕ ᭟

योषितां[1] **न कथा श्रव्या न निरीक्ष्या निरम्बराः ।**
कदाचिद्दर्शनात् तासां दुर्ब्बलानाविशेद्रजः ।। ४४७ ।।

मतंन्यन् (अतः) **दोहन** (दूरे तिष्ठेत्) **जुग** (हि) **इकं स्त्री** (स्त्रीभ्यः) **ङरन्य । तन्** (न) **ऋङॅान्** (शृणुयात्) **उजरुजर्न्य** (तद्वचनं) । **ङुनिवेः** (प्रथमं) **तन्** (न) **पिडॅङरक्न**[2] (श्रोतव्यः) **सबिसिक्-बिसिक्न्य** (तत्कर्णजापः) । **ह्य्वेनिङॅतिङॅत्** (न निरीक्ष्यं) **रूपन्य** (तद्रूपं) । **ङुनिवेः** (विशिष्टं) **यन्**[3] (यदा) **पमुदांलिगा**[4] (नग्ननग्नाः) । **अपन्** (यतः) **कवुलतनिक**[5] (तद्दर्शनं) । **कऋङ्ङनि**[6] (श्रवणं) **शब्द निक** (तच्छब्दानां) । **य** (इति) **अमुहर** (करोति) **पङावेश**[7] (आवेशं) **निं राग** (रागस्य) ।।

One should neither hear stories of women, nor view them undressed. Thereby passion is likely to enter the mind of the weak.

MBh.12.207.12. a) Variants are योषितो and कथाः.

c) आसां for तासां. M5 कथंचिद्दर्शने तासां.

१. क ज—°तन्, ख—°तान्, ग—योपितन्, च छ—योसित ।

२. ग—पध्डॅरक्न ।

३. ग च छ नास्ति, ज—न् ।

४. √वुद naked, पमुद making naked, अंलिगा to be naked, पमुदांलिगा stark naked.

५. क—कवुलहतनिका ।

६. क—कऋङचॅनिं, ग—°निं ।

७. ख—पङवशा, ग—मङवैश ।

ᬫᬵᬢ᭄ᬭᬵ ᬲ᭄ᬯᬲ᭄ᬭᬵ ᬤᬸᬳᬶᬢ᭄ᬭᬵ ᬯᬵ ᬦ ᬯᬶᬯᬶᬓ᭄ᬢᬵᬲᬦᭀ ᬪᬯᬾᬢ᭄ ᭞
ᬩᬮᬯᬵᬦᬶᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬬᬕ᭄ᬭᬵᬫᭀ ᬯᬶᬤ᭄ᬯᬵᬁᬲᬫᬧᬶ ᬓᬭ᭄ᬱᬢᬶ ᭟ ᭔᭔᭘ ᭟

ᬳᬬ᭄ᬯ ᬢᬢᬦ᭄ ᬬᬢ᭄ᬦ ᭞ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬭᭂᬓ᭄ᬯᬭᭂᬓ᭄ᬯᬦ᭄ ᬅᬗᬸᬘᬧ᭄ ᬯᭂᬭ᭄ᬯᬦ᭄ ᬮᬯᬦ᭄ ᬇᬩᬸᬦ᭄ᬢ ᭞ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬲᬵᬦᬓ᭄ᬢ ᬅᬦᬓ᭄ᬢ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬅᬕ᭄ᬮᬶᬲ᭄ ᬚᬸᬕ ᬧᬗᬵᬯᬾᬰᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬇᬦ᭄ᬤ᭄ᬭᬶᬬᬮᭀᬮ᭄ᬬ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬦ᭄ ᬲᬂ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ ᬢᬸᬯᬶ ᬓᬵᬓᬭ᭄ᬱᬡ ᬲᬶᬭ ᬤᬾᬦ᭄ᬬ ᭟

मात्रा स्वस्रा दुहित्रा वा[1] न विविक्तासनो भवेत् ।
बलवानिन्द्रियग्रामो विद्वांसमपि कर्षति ।। ४४८ ।।

हय्व (नैव) **तातन्** (न) **यत्न** (यतेत) । **हय्व** (न) **रुक्वरुक्वन्** (विविक्ते) [2]**अङुचप** (भाषेत) **वेर्वन्**[2] (द्वौ द्वौ) **लवन् इबुन्त** (स्वमात्रा)। **व्वं सानक्त**[3] (स्वस्वस्रा) **अनक्त**[4] (स्वदुहित्रा) **कुनें** (च)। **अपन्** (यतः) **अग्लिस्** (शीघ्रं) **जुग** (हि) **पङावेशन्**[5] (आवेशः) **इकं इन्द्रियलोल्य** (इन्द्रियलौल्यस्य) **ङरन्य । यद्यन्**[6] (यद्यपि) **सं पण्डित** (पण्डितः) **तुवि**[7] (अपि) **काकर्षण** (आकृष्यते) **सिर** (सः) **देन्य** (एतेन) ।।[8]

One should not sit alone with mother, sister or daughter. Lust is powerful. It drags even the learned.

Ind.Spr. 4809/2175.

[1] क—च, ख च छ—चा, ग ज—च ।

[2-2] क—इङुचपिं वेर्वन्य।

[3] ख ग च छ—°क्त। (सदण्डः) ।

[4] ज नास्ति ।

[5] क—म°, ग—मङवै° ।

[6] क नास्ति ।

[7] क—तुवि । (सदण्डः) ।

[8] ☞ Lontar ग comes to an end here.

ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶᬓᬵᬬᬵᬯᬵᬤᬶᬦᬶ ᬲᬳᬸᬲᬶ ᬳᬵᬦᬧᬶ ᬓᬵᬭᬬᬾᬢ᭄ ᭞
ᬫᬾᬤ᭄ᬬᬶᬦᬶ ᬲ ᬯᬾᬤᬵ ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶᬓᬵ ᬲᬵᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬬᬵᬦᬶᬯᬵᬭᬬᬾᬢ᭄ ᭟ ᭔᭔᭙ ᭟

ᬓᬬ᭄ᬬᬢ᭄ᬦ ᬓᬶ ᬅᬧᬓᬾᬦ᭄ ᬦᬶ ᬓᬬᬸ ᬓᬶ ᬓᬵᬬ ᭞ ᬅᬓᬶ ᬦᬸᬲᬶ ᬢᬸᬓᬸ ᬓᬵᬬ ᬓᬶᬦ᭄ᬤᬸ ᬅᬦᬓᬶ ᬳᬸᬦᬶ ᬳᬶᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬧᬶᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬧᬸᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬩᬸᬤ᭄ᬥ ᬢ ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶᬓ ᬓᬶᬓᬶ ᬦᬵᬲ᭄ᬢᬶᬓᬵ ᬦᬶ ᬳᬵᬬᬶ ᭞ ᬓᬶᬬᬢ

[illegible]
[illegible] ॥

कोटराग्निर्य्यथाशेषं समूलं पादपं दहेत् ।
धर्म्मार्थं च तथा लोके रागद्वेषो[1]? विनाशयेत् ॥ ४४६ ॥

कद्यङ्ग (यथा) **निं अपुय्** (अग्निः) **रि**[2] **कुवुं** (कोटरे) **निं**[3] **कयु** (वृक्षस्य) । **अन् ग्सॅं** (दहति) **इकं कयु** (वृक्षं) **निश्शेष** (निश्शेषं) **अरदिन्** (सर्वथा) **त्क रिं**[4] **पांन्य** (शाखापर्यन्तं) । **वित्न्य** (तत्स्कन्वं) । **व्वद्न्य** (तन्मूलं) । **मङ्कून त** (एवं) **रकॅत्** (सक्तिः) **निकं रागद्वेष** (रागद्वेषयोः) **रि हति** (हृदये) । **नियत** (नियतं) **इक** (तौ) **मङ्ङ्गिलङकॅन्** (नाशयतः) **धर्म्म** (धर्मं) । **अर्थ** (अर्थं) । **मोक्ष** (मोक्षं) । **नित्य** (नित्यं) **पदुलुर्** (सखित्वं) **निं राग** (रागस्य) । **लवन्** (च) **द्वेष** (द्वेषस्य) । **यावत्** (यावत्) **हनं**[5] (विद्यते) **राग** (रागः) । **तावत्** (तावत्) **हनं** (विद्यते) **कद्वेषन्**[6] (द्वेषः) ॥

As a fire in the hollow of a tree destroys the tree completely, so passions and jealousies seated inside the heart of man destroy dharma and artha.

MBh.3.2.29. c) धर्माथिनं (K2 and some B D mss. धर्मार्थौ तु) तथाल्पोऽपि. d) रागदोषो for रागद्वेषो.

१. क—°षं, ख—°द्वैष, च छ ज—°द्वेष ।
२. क—रिं ।
३. ज—नि ।
४. ख छ ज—रि ।
५. क—हन ।
६. क—कद्वैष ।

[illegible]
[illegible] ॥ ३७० ॥

[illegible]
[illegible] ॥

कामो बन्धनमेवैकं नान्यदस्तीह[1] बन्धनम् ।
कामबन्धनमुक्तो हि ब्रह्मभूयाय कल्पते[2] ॥ ४५० ॥

लवन् इकि (यश्च) राग (रागः) । व्कस् (शिखरं) निं बन्धन (बन्धनस्य) इक (सः) । ङ्कि (एकं) इकि तन् पकर्व्व (अद्वितीयं) कारण (कारणं) निं पाश[3] (पाशबन्धस्य) । अपन् (यतः) इक (यः) सं लुपुत् (मुच्यते) सकें रागपाश (रागपाशात्) । नियत (नियतं) सिर (सः) मुलिः (निवर्तते) रि[4] ब्राह्मपद (ब्राह्मपदं) । तदाजर (न सजरः) । [5]ममर (न समरः) ।[5] मभय (सभयः) । ममृत्यु (समृत्युः) । पद (पदं) । [6]ब्राह्म (ब्रह्मणः) । क्षम[6] (?) । सं ह्यं ब्राह्मपद (ब्राह्मपदं) ङरनिर[7] (नाम) । तन् (न) कतमन् (व्याप्यते) तुह (जरया) ।[8] लर (व्याधिना) ।[8] भय (भयेन) । पाति (मृत्युना) । निर्व्वाणपद (निर्वाणपदं) ङरनिर[9] (नाम) वनेः (अपरं) ॥

There is only one bondage, that of kāma. When released one attains Brahma-hood.

MBh.12.243.7 (as above).

[1] क ख च छ ज—नान्यथा (च छ—°ता, ज—°थ) स्त्रीह (ज—स्त्रिह) ।

[2] क—कप्यते, ख च छ ज—कल्प्यते ।

[3] क—कपाश ।

[4] ख च छ ज—रिं ।

[5]-[5] छ नास्ति ।

[6]-[6] क—ब्रह्मा । क्षेप, ज—ब्रह्मक्षेमा ।

[7] क ज—ङरनिर । परमसुककेवल, ख—°र । परमासुककेवल ।

[8] च नास्ति दण्डः ।

[9] क—ङरनिक ।

ᬬᬄ ᬲᬦ᭄ᬥᬵᬭᬬᬢᬾ ᬫᬦ᭄ᬬᬸᬂ, ᬬᭀᬢᬶᬯᬵᬤᬵᬂᬲ᭄ᬢᬶᬢᬶᬓ᭄ᬱᬢᬶ ᭞
ᬬᬰ᭄ᬘ ᬢᬧ᭄ᬢᭀ ᬦ ᬢᬧᬢᬶ ᬲ ᬪᬺᬰᬂ ᬰᬫᬪᬵᬚᬦᬂ ᭟ ᭓᭑᭗ ᭟

[illegible]

यः सन्धारयते मन्युं योऽतिवादांस्तितिक्षति[1] ।
यश्च तप्तो न तपति स भृशं शमभाजनम् ॥ ४५१ ॥

कुनं पकतोनन् (दर्शनं) इक सं व्वं (नरस्य) उम्गत्[2] (छिन्दतः) राग निर (स्वरागं) । यन् (यदि)

व्नं (शक्नोति) **हुमृत्** (नियन्तुं) **क्रोध निर** (स्वक्रोधं) **जुग । क्लान्त**[3] (तितिक्षति) **सिर** (अथ सः) **रि**[4] **हलहयु** (शुभाशुभं) **निं उजर्** (शब्दानां) । **तातन्** (नैव) [5]**अलर** (तपति) **सिर**[5] (सः) **यर्** (यदा) **इनवघात**[6] (अवघात्यते) । **सिर** (सः) **तिक**[7] **रागनिर्म्मुक्त**[8] (रागनिर्मुक्तः) **ङरनिर** (नाम) ॥

One who holds his ire in check and forbears abuses and revilings and does not get excited when people try to heat him up, he is the worthy repository of calmness and equanimity.

MBh. 1.74.5. d) दृढं (K भृशं) सोऽर्थस्य भाजनम्.

[1] क ख च छ ज—योतिवादन्तितिक्षति ।

[2] √पगत् to cut.

[3] √कॅल । क्लान्+त (त= अथ) ।

[4] च छ—रिं ।

[5-5] क—हलर ।

[6] च छ—इनवगत ।

[7] ख—सि तिक ।

[8] ख—रागादिमुक्त ।

ᬅᬢᬣ᭄ᬬᬾᬦᭀᬘ᭄ᬬᬫᬵᬦᬲ᭄ᬬ ᬓᬄ ᬓᭀᬧᭀ ᬬᬦ᭄ᬦ ᬢᬢ᭄ᬢᬣᬵ ᭞
ᬢᬣ᭄ᬬᬾᬦᬵᬧᬶ ᬳᬶ ᬓᬄ ᬓᭀᬧᭀ ᬬᬤᬦᬸᬓ᭄ᬢᬾᬧᬶ ᬢᬢ᭄ᬢᬣᬵ ᭟ ᭔᭕᭒ ᭟

[illegible]

अतथ्येनोच्यमानस्य कः कोपो यन्न तत्तथा ।
तथ्येनापि हि कः कोपो यदनुक्तेऽपि तत्तथा[1] ॥ ४५२ ॥

न्य (एतद्) **लिङ** (मतं) **ममि** (मम) । **इकं** (यः) **व्वं** (नरः) **इनपहास** (अपहस्यते) **रि तन् दोषन्य** (अदोषे स्वस्य) । **पिसनिङु** (वर्जयित्वा) **यन्**[2] (यदा) **तुह्व** (तथ्यं) **मकदोष** (दोषो मतः) **इकं** (सः) **दोष** (दोषः) **विः । अप**[3] (किं) **त** (अथ) **निमित्त** (निमित्तं) **निकान् अग्लॅं** (कोपस्य) । **अपन्**[4]

(यतः) तन् (न) तुहु (तथ्यं) इकं (तद्) पंदूषण (दूषणं) इरिय (तस्य) । उ (हा) तुह्व (तथ्यं स्यात्) कुनं (अपि) इकं (सः) पङपहास (अपहासः) इरिकं व्वं (नराणां) । अपन् (यतः) सुङ्गः य (नियतं) मकदोष (दोषः कृतः) इक (सः) । तन् (न) योग्य (योग्यः) इक[5] (सः) अग्लङ (कोपविषयः) यद्यपिन् (यद्यपि) तन् (न) उजरन (उच्यते) क्त य (तस्मै) रि दोषन्य (दोषमधिकृत्य) । तन् (न) अपहासन् (अपहस्यते) । इवॉं (ध्रुवं) जुग (हि) रकॅत् (सक्तिः) निकं दोष (दोषस्य) इरिय (तस्मिन्) । मतंन्यन् (अतः) क्लाक्न[6] (धीरः स्यात्) सलःक्न नि उजर् (शव्ददोषेषु) ॥

When one speaks what is not so, why be angry. And why be angry with what is so. Without being said it is so.

---

१. क छ—तत्कथा ।

२. क—य ।

३. ख—मप ।

४. ख च छ ज—अप ।

५. क—तिक । ६. क—कॉलक्न, च छ—क्लक्न, ज—कॅलक्न ।

ᬭᬵᬕᬵᬪᬶᬪᬹᬢᬄ ᬧᬸᬭᬸᬱᬄ ᬓᬵᬫᬾᬦ ᬧᬭᬶᬕᬫ᭄ᬬᬢᬾ ᭞
ᬇᬘ᭄ᬙᬵ ᬲᬜ᭄ᬚᬵᬬᬢᬾ ᬘᬵᬲ᭄ᬬ ᬢᬢᬲ᭄ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵ ᬧ᭄ᬭᬯᬃᬢ᭄ᬢᬢᬾ ᭟ ᭔᭕᭓ ᭟

ᬯᬮᬸᬬᬓ᭄ᬦ ᬉᬚᬃ ᭞ ᬇᬓ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬬᬦ᭄ ᬓᬵᬯᬾᬰ ᬤᬾᬦᬶᬂ ᬭᬵᬕ ᭞ ᬭᬵᬕ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᬳ᭄ᬬᬸᬦ᭄ ᬭᬶ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬯᬶᬱᬬ ᭞ ᬓᬓᬯᬰ ᬧ᭄ᬯ ᬬ ᬤᬾᬦᬶᬂ ᬭᬵᬕ ᭞ ᬤᬤᬶ ᬢ ᬓᬵᬫ ᬦᬶᬓ ᭞ ᬓᬵᬫ ᬗᬭᬦᬶᬓ ᬳ᭄ᬬᬸᬦ᭄ ᬭᬶ ᬆᬮᬶᬗ᭄ᬕᬦᬵᬤᬶ ᬘᬸᬫ᭄ᬩᬦ ᭞ ᬉᬫᬓᬾᬢ᭄ ᬧ᭄ᬯ ᬓᬵᬫ ᬭᬶ ᬳᬢᬶᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬤᬤᬶ ᬢ ᬇᬘ᭄ᬙᬵᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬇᬘ᭄ᬙᬵ ᬗᬭᬦᬶᬓ ᬳ᭄ᬬᬸᬦ᭄ ᬭᬶ ᬯᬶᬰᬾᬱ ᭞ ᬤᬤᬶ ᬧ᭄ᬯ ᬇᬘ᭄ᬙᬵᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬫ᭄ᬢᬸ ᬢ ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵᬦ᭄ᬬ ᭟

रागाभिभूतः पुरुषः कामेन परिगम्यते ।
इच्छा सञ्जायते चास्य ततस्तृष्णा प्रवर्त्तते ॥ ४५३ ॥

वलुयक्नं[1] (निवर्तामहे) उजर् (वचनं) । इकं व्वं (पुरुषः) यन् (यदि) कावेश (आविष्टः) देंनि राग (रागेण) । राग (रागः) ङरन्य[2] (नाम) ह्युन् (कामः) रिं सर्व्वविषय (सर्वविषयेषु) । ककवश (वशीकृतः) प्व य (सः) देंनि राग (रागेण) । ददि त (अधुना) काम निक (कामः) । काम (कामः) ङर्निं (नाम) ह्युन्[3] (सङ्गमस्य) रिं आलिङ्गनादि (आलिङ्गनादेः) चुम्बन (चुम्बनस्य) । रुमकॅत् प्वं (सक्तो भवति) काम (कामः) रि हतिन्य (तद्धृदये) । ददि (संजायते) त (अथ) इच्छान्य (इच्छास्य) । इच्छा (इच्छा) ङर्निं (नाम) ह्युन् (कामस्य) रिं विशेष (विशेषे विषये) । ददि [4]प्व (संजातायां) इच्छान्य[4] (इच्छायां) । म्तु त (प्रवर्तते ततः) तृष्णान्य (तृष्णा) ॥

The sequence is rāga, then kāma, then icchā, and finally tṛṣṇā.

MBh.3.2.33. b) परिक्रष्यते for परिगम्यते.
c) तस्य for चास्य. चास्य
is supported by Ś1 K3
B1.4 Dc D1-3.5.
१. √वलुय् to turn.
२. क—ङरनि ।
३. क च छ ज—ह्यन् ।
(सदण्ड:) ।
४-४. ख—प्वतिच्छान्य ।

ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵ ᬳᬶ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬧᬵᬧᬶᬱ᭄ᬞᬵ ᬦᬶᬢ᭄ᬬᭀᬤ᭄ᬯᬾᬕᬓᬭᬷ ᬫᬢᬵ ᭞
ᬅᬥᬃᬫ᭄ᬫᬩᬳᬸᬮᬵ ᬘᬿᬯ ᬖᭀᬭᬵ ᬧᬵᬧᬵᬦᬸᬩᬦ᭄ᬥᬶᬦᬷ ᭟ ᭔᭕᭔ ᭟

ᬇᬓᬂ ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬲᬮ᭄ᬯᬶᬃ ᬦᬶᬂ ᬳᬮ ᬳᬶᬦᬦᬵᬓᭂᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬇᬮᬶᬓ᭄ ᬮᬯᬦ᭄ ᬢᬓᬸᬢ᭄ ᬧᬶᬦᬸᬳᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬇᬦᬓᬸ ᬢᬶᬓᬦ᭄ ᬓᬕᭀᬗᬦ᭄ ᬇᬂ ᬅᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬓᬋᬲᬺᬲ᭄ ᬦᬶᬬᬢ ᬨᬮ ᬓᬧᬵᬧᬦ᭄ ᭟

तृष्णा[1] हि सर्व्वपापिष्ठा नित्योद्वेगकरी[2] मता ।
अधर्म्मबहुला चैव घोरा पापानुबन्धिनी[3] ॥ ४५४ ॥

इकं तृष्णा (तृष्णा) ङरन्य (नाम)। सल्विर् (सर्वविधानि) निं हल (पापानि) हिननाकॅन्य (क्रियन्ते तया)। इलिक् (उद्वेगः) लवन् (च) तकुत् (भयं) पिनुहरन्य (क्रियेतेऽनया)। इनकु[4] (स्वीकृता) तिकान् (एषा) कगॉङन् (बाहुल्यं) इं अधर्म्म (अधर्माणां)। कऋसृस् (घोरा) नियत (नियतं) फल कपापन् (पापफला) ॥

Tṛṣṇā is the wickedest of all. It keeps a man excited all the while. It is infested with adharma. It is terrible. Its consequences are dire sin.

MBh.3.2.34. b) स्मृता
is the Northern reading,
S has नृणाम्.
१. ख च छ ज—तृष्णो ।
२. ख—°षकरी, च छ ज—°षकरि ।
३. क—°वन्धिनी, ख—°वन्धनी, च ज—°वन्धिनि, छ—
°वन्दिनि ।
४. √अकु I, पिनकु made one's own.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ᬧᬸᬦᬄ ᬧᬸᬦᬄ ᭞
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬬᬵ ᭟ ᭔᭕᭕ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ [illegible] [illegible] ᭞ [illegible] [illegible] [illegible] ᭞ [illegible] ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵ ᭞ [illegible] ᭞

[illegible] ᬭᬶ [illegible] ᬓᬫᬶ ᭞ [illegible] ᬦᬶᬓᬂ [illegible] [illegible] ᬫᬗᬶᬗᬶᬦᬶᬗᬶᬗᬶᬦ᭄ ᬭᬶ ᬓᬫᬶ
ᬲᬭᬶᬲᬭᬶ ᭞ ᬢᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬧᬳᬶ ᬫᬫᬶ ᬮᬯᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬯᬟᬸᬲ᭄ ᭞ ᬇᬗᬶᬗᬶᬦᬶᬗᬶᬗᬶᬦᬦ᭄ ᬭᬶ ᬤᬸᬓᬸᬢ᭄
ᬲᬕᭂᬫ᭄ ᬢᬸᬫᬹᬢ᭄ ᬢ ᬬ ᬫᬗ᭄ᬗᬵᬗ᭄ᬮᭀᬃ ᬅᬗᬶᬤᬸᬮ᭄ ᭟

आसन्नान् पुरतो भोगान् दर्शयित्वा पुनः पुनः ।
छागो हरितमुष्टचेव दूरं[1] नीतोऽस्मि तृष्णया ॥ ४५५ ॥

अपन् कमि (वयं) **मङ्के** (इह) । [2]**तोनॅन्त** (पश्य) **निरुन्**[2] (अनुसर) **कमि** (अस्मान्) । **किनवशाकॅन्** (वशीकृताः) **इं तृष्णा** (तृष्णया) । **इनहसाकॅन्**[3] (विचालिताः) । **विनत्रन्य** (नीताः) **रिं**[4] **कदोहन्** (दूरं) **कमि** (वयं) । **पत्रदक्** (आसन्नता) [5]**निकं भोग**[5] (भोगानां) **कतोन्** (दृष्टानां) [6]**मङिङिनिङिन्** (कामं जनयति) **रि**[6] **कमि** (अस्मासु) **सारिसारि** (प्रत्यहं) । **तातन्** (नैव) **हन** (विद्यते) **पहि** (भेदः) **ममि** (मम) **लवन् इकं**[7] **वडुस्** (छागेन) ।[8] **इनिङिनिङिन्** (कामयमानः) **रि दुकुत्** (घास-) **सागॅम्**[9] (-मुष्टिं) **तुमूत्** (अनुसरति) **त य** (सः) **मङ्गाङलोर्**[10] (उत्तरेण) **अङिदुल्**[11] (दक्षिणेन) ॥

Like a goat, whom men delude by holding in its front a tuft of green twigs, I have been tempted far out of the way by tṛṣṇā, repeatedly showing me nearby pleasures.

---

१. ख च छ—दूरो, ज—दुरो ।
२-२. क—तोनॅन्तन्तिरुन्य [तोनॅन् (पश्य) तन् (न) तिरुन् (अनुसर, √तिरु)].
३. √अहस् to swer e.
४. क—रि ।
५-५. क—निक भोग जुग ।
६-६. क—पङिङिनिङिन्य रिं ।
७. क—इक ।
८. ख च ज नास्ति दण्डः ।
९. ज—सगॅम् ।
१०. ज—मङलोर् ।
११. क ख च छ—°ल, ज—°ला ।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭔᭕᭖ ᭟

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥

यौवनं जरया ग्रस्तमारोग्यं व्याधिभिर्हृतम् ।
जीवितं मृत्युरभ्येति तृष्णैका निरुपद्रवा ॥ ४५६ ॥

नां कयौवनन् (यौवनं) **सकऋं**[1] (अधुना) **पमॅपॅक्**[2] (सधरति) **निं शरीर** (शरीरं) । **तन्** (न) **लङ्गॅं** (नित्यं) **इक** (तद्) । **क्दाॅ**[3] (ग्रस्तं) **देॅनिं तुह** (जरया) । **मङ्कन** (एवं) **इकं आरोग्य** (आरोग्यं) **ङरन्य** (नाम) । **सि तय** (अभावः) **निं लर** (रोगाणां) । **अनित्य** (अनित्यं) **इक** (तद्) । **अपन्** (यतः) **अगन्ति** (व्यत्यस्यते) **लवन् लर** (व्याधिना) । **मङ्कन** (एवं) **इकिं हुरिप्** (जीवितं) । **अनित्य** (अनित्यं) **इक** (तद्) । [4]**अपन्** (यतः) **नियत**[4] (नियतं) **त्क** (अभ्येति) **इकं पाति** (मृत्युः) **ङरन्य** । **कुनं** (परं) **इकं** (या) **तृष्णा** (तृष्णा) । **नित्य** (नित्यः) **जुग** (हि) **पिनकस्वभावन्य** (मतः स्वभावोऽस्याः) । **अपन्** (यतः) **तन्** (न) **हन**[5] (विद्यते) **हुमिलङकॅन्** (नाशनं) **य** (तस्याः) । **रि पातिन्त** (मरणे) **तुवि** (अपि) । **तुमूत्** (अनुसरति) **जुग** (हि) **य**[6] (सा) । **य[न्]** (यर्हि) **तन्** (न) **कत्मु** (प्राप्यते) **कव्लबन्य** (नाशनमस्याः) ॥

Old age devours youth, disease carries away health, death pounces upon life, tṛṣṇā alone has no enemies.

Ind.Spr.5682.

[1] च—सकऋ ।

[2] √पॅपॅक् ।

[3] क—क्दाॅः ।

[4] ४-४. च छ—अपनियत ।

[5] ख—हुनिङ ।

[6] च नास्ति ।

[illegible]
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥

जीर्य्यन्ति जीर्य्यतः केशा दन्ता जीर्य्यन्ति जीर्य्यतः ।
जीविताशा धनाशा च जीर्य्यतोऽपि न जीर्य्यति[1] ॥ ४५७ ॥

नहन् **यं** (एवं) **व्वं** (नरः) **अतुह** (वृद्धः) [2]**तोनॅन्** (द्रष्टव्यः) **देन्त**[2] (त्वया) । **हिलं** (जीर्णाः) **मर रम्बुत् निक** (तत्केशाः) । **रुरू** (पतिताः) **रूक्षा** (रूक्षाः) **क्षया**[3] (क्षीणाः) **रिगलि**[4] (तनवः) । **मङ्कन** (तथा) **हुन्तुन्य** (तद्दन्ताः) । **दुर्ब्बला** (दुर्बलाः) **लर** (व्याधिताः) **अरं**[5] (विरलाः) **अपोगः** (विचलाः) । **कुनं** (परं) **तृष्णान्य** (तत्तृष्णा) **रिं हुरिप्** (जीविते) **लवन्** (च) **रिं**[6] **विभव** (विभवे) ।[7] **तन्** (न) **पल्वं** (जीर्णा) **जुग** (हि) **य** (सा) । **यया** (एषा) **लृङ्गं** (नित्या) **तुङ्गॅं**[8] (धीरा) **अपॅगः** (स्थिरा) **निर्व्विकार** (निर्विकारा) ॥

When the body decays, hair and teeth too decay along with. But not so the hope to live and to gain wealth.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.7.24. c) Mss. चक्षुःश्रोत्रे (or °त्रं) च जीर्यते. d) Mss. तृष्णैका तु न (or न तु) जीर्यते (or जीर्यति).

[1] छ—जिर्य्यते ।
[2-2] क—तोनॅन्त ।
[3] क—क्षयां, ज—क्षयं ।
[4] क—रिगरि ।
[5] क—अरङरङ ।
[6] ख च छ ज नास्ति ।
[7] क नास्ति दण्डः ।
[8] छ नास्ति ।

ᬦ ᬢᬮ᭄ᬮᭀᬓᬾ ᬤ᭄ᬭᬯ᭄ᬬᬫᬲ᭄ᬢᬶ ᬬᬢ᭄ ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵᬫᬪᬶᬧᬹᬭᬬᬾᬢ᭄ ᭞
ᬲᬫᬸᬤ᭄ᬭᬓᬮ᭄ᬧᬄ ᬧᬸᬭᬸᬱᭀ ᬦ ᬓᬣᬜ᭄ᬘᬦ ᬧᬹᬭ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭔᭕᭘ ᭟

ᬢᬵᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬗ᭄ᬓᬾ ᬭᬶᬂ ᬮᭀᬓ ᭞ ᬯ᭄ᬦᬂ ᬧᬗ᭄ᬳᬶᬩ᭄ᬓᭂᬦᬂ ᬢᬺᬱ᭄ᬡ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬅᬕᭀᬂ ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬧᬳᬶᬦ᭄ᬬ ᬮᬯᬦ᭄ ᬢᬲᬶᬓ᭄ ᭞ ᬓᬧ᭄ᬯ ᬧᬶᬲᬦᬶᬗᬸᬦ᭄ ᬯ᭄ᬦᬂ ᬭᬶᬂ ᬳᬶᬩᭂᬓ᭄ ᭟

न तल्लोके द्रव्यमस्ति यत् तृष्णामभिपूरयेत् ।
समुद्रकल्पः पुरुषो न कथञ्चन पूर्य्यते ॥ ४५८ ॥

तातन् (नैव) **हन** (अस्ति) **वस्तु** (वस्तु) **ङ्के** (इह) **रिं लोक** (लोके) । **व्नङ** ([यत्]शक्तं) **पङ्हिब्कनं**[1] (तर्पयितुं) **तृष्णा** (तृष्णां) । **अपन्**[2] (यतः) **इकं व्वं** (नरः) **अगोँ तृष्णान्य** (महातृष्णः) । **तन्** (न) **हन** (विद्यते) **पहिन्य** (तद्भेदः) **लवन् तसिक्** (समुद्रेण) । **कप्व** (उभौ) **पिसनिङुन्** (न कथञ्चन) **वन** (शक्येते) **रिं हिबॅक्**[3] (पूरयितुं) ॥

There is no matter that can fulfil avidity. Like the ocean an avid person is never fully filled.

MBh. (Citraśālā ed.) 13.93.46. b) Mss. यल्लोभं (or यल्लोकं) प्रतिपूरयेत्.

b) All mss. कदाचन.

१. क—पङिङक ।

२. च—आन् ।

३. क—हिबक् ।

ᬬᬣᬿᬯ ᬰᬺᬗ᭄ᬕᬂ ᬕᭀᬄ ᬓᬵᬮᬾ ᬯᬃᬤ᭄ᬥᬫᬵᬦᬲ᭄ᬬ ᬯᬃᬤ᭄ᬥᬢᬾ ᭞
ᬢᬣᬿᬯ ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵ ᬯᬶᬢ᭄ᬢᬾᬦ ᬯᬃᬤ᭄ᬥᬫᬵᬦᬾᬦ ᬯᬃᬤ᭄ᬥᬢᬾ ᭟ ᭔᭕᭙ ᭟

ᬳᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬳᬕᭀᬂ ᬚᬸᬕ ᬬ ᭞ ᬫᬯᬸᬯᬸᬄ ᬧ᭄ᬯ ᬇᬓᬂ ᬯᬶᬪᬯ ᭞ ᬲᬵᬯᬓᬃᬦᬶ ᬓᬶᬦᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵᬦ᭄ ᬳᬸᬫ᭄ᬯᬢ᭄ ᬢ ᬬ ᬫᬗ᭄ᬓᬶᬦ᭄ ᬳᬕᭀᬂ ᭞ ᬓᬤᬶ ᬓ᭄ᬭᬫ ᬦᬶᬂ ᬲᬸᬗᬸ ᬦᬶᬂ ᬮᭂᬫ᭄ᬩᬸ ᭞ ᬳᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬶᬦ᭄ ᬳᬸᬫ᭄ᬯᬢ᭄ ᭞ ᬳᬸᬫ᭄ᬯᬢ᭄ ᬇᬓᬂ ᬮᭂᬫ᭄ᬩᬸ ᬫᬓᬲᬸᬗᬸ ᬬ ᭞ ᬳᬸᬫ᭄ᬯᬢ᭄ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ ᬫᬗ᭄ᬓᬶᬦ᭄ ᬳᬕᭀᬂ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢᬶᬓᬂ ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬶᬦ᭄ ᬳᬕᭀᬂ ᬭᬶ ᬳ᭄ᬯᬢ᭄ ᬦᬶᬓᬂ ᬓᬶᬦᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵᬦ᭄ ᭟

यथैव शृङ्गं गोः काले वर्द्धमानस्य वर्द्धते ।
तथैव तृष्णा वित्तेन वर्द्धमानेन वर्द्धते ॥ ४५९ ॥

अपन् इकं (या) **तृष्णा** (तृष्णा) **ङरन्य** (नाम) । **अगॉं** (महती) **जुग** (हि) **य** (सा) । **मवुवुः**[1] ([यदा] वर्धते) **प्व**[2] **इकं विभव** (विभवः) । **सावकर्नि** (शरीरभूतः) **किनतृष्णान्** (तृष्णायाः) । **हुम्वत्** (वर्धते) **त** (अथ) **य** (सा) **मङ्किन् अगॉं** (महत्तरी) । **कदि** (यथा) **क्रम** (क्रमः) **निं** [3]**सुङु** (शृङ्गस्य) **निं**[3] **लृम्बु** (गोः) । **अन्** (यदा) **मङ्किन्** (अधिकं) **हुम्वत्** (वर्धते) । **हुम्वत्** (वर्धते) **इकं**[4] **लृम्बु** (गौः) **मकसुङु** (शृङ्गवती) **य** (या) । **हुम्वत्** (वर्धन-) **क्रमन्य** (-क्रमः) **मङ्किन् अगॉं** (महत्तरः) । **मङ्कन** (एवं) **तिकं** (सा) **तृष्णा** (तृष्णा) ।[5] **मङ्किन् अगॉं** (महत्तरी) **रि ह्वत्** (वर्धने) **निकं किनतृष्णान्** (तृष्णितवस्तूनां) ॥

Just as a horn grows with the growing bull, so does avidity grow with growing possessions.

MBh.12.268.7(same).

१. क—अवुवुः ।

२. ख नास्ति ।

३-३. ज नास्ति ।

४. ज—टिकं ।

५. च छ ज नास्ति दण्डः ।

ᬅᬓᬃᬢ᭄ᬢᬯ᭄ᬬᬾᬱ᭄ᬯᬲᬵᬥ᭄ᬯᬷᬯ ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵ ᬧ᭄ᬭᬾᬭᬬᬢᬾ ᬚᬦᬫ᭄ ᭞
ᬢᬫᬾᬯ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬧᬵᬧᬾᬪ᭄ᬬᭀ ᬮᬚ᭄ᬚᬵ ᬫᬵᬢᬾᬯ ᬭᬓ᭄ᬱᬢᬶ ᭟ ᭔᭖᭐ ᭟

ᬫ᭄ᬯᬂ ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬧᬳᬶ ᬦᬶᬓᬂ ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵ ᬮᬯᬦ᭄ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷ ᬓᬰ᭄ᬫᬮ ᬅᬗ᭄ᬯᬰᬵᬓᭂᬦ᭄ ᬲ᭄ᬯᬵᬫᬷ ᭞ ᬯ᭄ᬦᬂ ᬓᬸᬫᭀᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬲ᭄ᬯᬵᬫᬷ ᬫᬓᭀᬮᬳ᭄ ᬗᬸᬮᬄ ᬢᬦ᭄ ᬬᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬇᬭᬂ ᭞ ᬧᬟ ᬮᬯᬦ᭄ ᬇᬩᬸ ᭞ ᬬ ᬢ ᬭᬸᬫᬓ᭄ᬱ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬢᬸᬫᬗ᭄ᬕᬸᬳᬶ ᬬ ᬫᬓᭀᬮᬳᬂ ᬯᬶᬧᬣ ᭞ ᬲᬂᬓ᭄ᬱᬾᬧᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬢᬃᬓ᭄ᬓᭂᬦ᭄ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬕ ᬫᬓᭀᬮᬳᬂ ᬅᬦ᭄ᬬᬵᬬ ᭞ ᬤᭂᬦᬶᬂ ᬧᬗ᭄ᬯᬰᬦᬶᬂ ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵᬦ᭄ᬬ ᭟

अकर्त्तव्येष्वसाध्वीव[1] तृष्णा प्रेरयते जनम् ।
तमेव सर्व्वपापेभ्यो लज्जा मातेव रक्षति ॥ ४६० ॥

म्वं तन् (न) **हन** (विद्यते) **पहि** (भेदः) **निकं तृष्णा** (तृष्णायाः) **लवन् स्त्री** (स्त्रिया) **कश्मल** (कश्मलया) **अङ्वशाकॅन्** (वशीकृतो यया) **स्वामी** (स्वामी)। **व्नं** (सा शक्नोति) **कुमोन्** (प्रेरयितुं) **इकं स्वामी** (स्वामिनं) **मकोलह्** (कर्तुं) **ङुलः** (कर्म) **तन् युक्ति** (अयुक्तं)। **कुनं** (परं) **अपन् इकं** (या) **इरं** (लज्जा)।[2] **पड** (समा) **लवन् इबु** (मात्रा)। **य त** (सा) **रुमक्ष** (रक्षति) **इकं व्वं** (नरं)। **तुमङ्गहि** (निवारयति) **य** (सा) **मकोलहं विपथ** (विपथकर्मभ्यः)। **संक्षेपन्य** (अस्य संक्षेपः)। **व्वं**[3] (नरः) [4]**तक्र्ने इरं**[4] (अलज्जापरः)।[2] **मङ्ग** (कामयते) **मकोलहं** (कर्म) **अन्याय** (अन्याय्यं)।[5] **देनिं पङवशनिं तृष्णान्य** (तृष्णयाभिभूतत्वात्) ॥

Avidity is like a fallen woman. It instigates a person into wrongful activities. Modesty is like a mother. It guards a person against all sins.

---

[1] क—°सद्वीव, ख ज—अकर्त्तव्येषु साध्विज, च छ—अकार्त्तव्येषु सद्विज।

[2] ख नास्ति दण्डः।

[3] ख ज—व्वं।

[4]-[4] क—तक्र्नं रिङिरं, छ—ताक्नेङिर, ज—तक्र्नेङिरं।

[5] छ नास्ति दण्डः।

ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵ ᬭᬵᬓ᭄ᬱᬲᬶᬯᬵᬲ᭄ᬬᬸᬲ᭄ᬬᬸ ᬓᬶᬁ ᬓᬶᬁᬧᬸᬭᬦ᭄ᬧᬶᬤᬶᬓᬶ ᭞
ᬓᬶᬁᬬᬰᬄ ᬓᬶᬁ ᬭᬸᬧᬵᬓᬵᬭᬶᬡᬶ ᬢᬸᬱ᭄ᬝᬵ ᬭᬵᬓ ᬲᬵᬭᬶᬡᬶ ᬓᬵ ᬮᬚ᭄ᬚᬵ ᭟ ᭔᭖᭑ ᭟

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

तृष्णा लोकत्रयस्यास्य निर्व्वैरपरिमन्थिनी ।
यैस्तु निर्म्मोकवत् त्यक्ता को दरिद्रः क ईश्वरः ॥ ४६१ ॥

परमार्थ (परमार्थः) **निकं तृष्णा** (तृष्णायाः)। **अहल** (पापः) **पङावेशन्य**[1] (प्रवेशोऽस्याः)। **मतंन्यन्** (अतः) **हनं** (विद्यते) **प्रं** (युद्धं)। **वुकर्** (कलहः)। **हल** (पापं) **निं अम्बॅक्** (मनसः) **इं**[2] **त्रिलोक** (त्रिलोके)। **पङावेश** (प्रवेशः) **निं तृष्णा** (तृष्णायाः) **कलिङन्** (उच्यते) **इक** (सः)। **कुनं** (परं) **इरिक** (अधुना) **सं** (यः) **व्नं** (शक्नोति) **म्गत्** (छेत्तुं) **पङ्पुस्**[3] (पाशान्) **निं**[4] **तृष्णा** (तृष्णायाः)। **तन्** (न) **हनं** (विद्यते) **वैर** (वैरं) **ङरन्य** (नाम)। **तातन्** (नैव) **हनं** (विद्यते) **दरिद्र** (दरिद्रः)। **तातन्** (नैव) **हनं** (विद्यते) **सुगिः** (ईश्वरः) **ङरन्य** (नाम) **रि सिर** (तस्मै)। **म्वं तन्** (न) **कतमन्** (प्रविश्यते) **प्रिहति** (शोकेन) ॥

Avidity curdles and tortures the three worlds, though the worlds have done no wrong to it. When avidity is shaken off like a slough, there is no one who is left poor or rendered rich.

---

[1] च छ—य पङवेशन्य । [2] क—रिं । [3] √अपुस् । [4] ख—इं ।

[illegible]
[illegible] ॥ ४६२ ॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]

या दुस्त्यजा[1] दुर्म्मतिभिर्य्या न जीर्य्यति जीर्य्यतः ।
योऽसौ प्राणान्तिको[2] रोगस्तां तृष्णां त्यजतः सुखम् ॥ ४६२ ॥

न्द्य करि (किं नु) **वस्तु** (वस्तु) **निं तृष्णा** (तृष्णा) **ङरन्य** (नाम) । **न्य अपन्** (अथ) **तहन्**[3] (मतं) **क्वङ्जर्**[4] (वच्मि) । **निहन्**[5] (एषा) **इकं तन्** (न) **पावक्** (सशरीरा) ।[6] **अन्** (यथा) **कतोन्** (दृश्येत) **अपगॅः** (दृढं) **रकॅत्न्य** (सक्तिरस्याः) **रिं अवक्** (शरीरे) । **तर्** (न) **क्न** (शक्यते) **सिनिङ्गहन्** (अपसारयितुं) । [7]**लुपुत्** (रक्षिता) **इनिलगन्**[7] (अपसारणात्) **एवॅः कतिङ्गलन्य** (दुस्त्याज्या) **दॅनि दुर्ब्बुद्धि** (दुर्बुद्धिभिः) । **अन्** (यदा) **रकॅत्** (सक्ता) **रिं शरीर** (शरीरे) । **तातन्** (नैव) **इलु** (सह) **शीर्ण्ण** (शीर्णा भवति) **रि दुवॅग्न्य** (काले) **अन् शीर्ण्ण** (यदा शीर्णा भवति) **दुर्ब्बल** (दुर्बलत्वे) **इकं शरीर** (शरीरस्य) **अन्दॅलन्य** (तद्वासस्य) **लुवि** (अपि) । **लर** (रोगः) **धीर** (धीरः) **अनवनकॅन्**[8] (बन्दीकरोति) । **करकॅत्** (सक्तः) **रिं**[9] **शरीर** (शरीरे) । **न्दः यतिक** (सा) **सि तृष्णा** (तृष्णा) **ङरन्य** (नाम) । **कवशा**[10] (वशिन भाव्यं) **प्व रि**[11] **कतिङ्गलन्** (तत्त्यागे) **इक देन्त** (त्वया) । **यतिकु**[12] (एवं) **प्रसिद्ध**[13] (साध्यते) **निं अन्मु** (प्राप्तिः) **सुख ङरन्य** (सुखस्य) ॥

Ill-minded men can hardly give up avidity. It grows with them. It is a disease which terminates in death. He who renounces it, becomes happy.

MBh.1.80.*840 lines 5-6, 3.2.35, etc. (as above). c) v.l. प्राणान्तको.

[1] छ—द्युस्त्यज्या ।

[2] क च छ—प्राणन्तिको, ख—°न्तिको, ज—प्रणण्टिको ।

[3] क—हहान्य, ख—तहन्य ।

[4] ख—तङ्जर् । कु-अं-√उजर् । कु 'अहम्' ।

[5] छ—नहन् ।

[6] ख नास्ति दण्डः ।

[7-7] ख—लुपुत्तिनि° ।

[8] अ-√तवन्-अकॅन् । तवन् prisoner.

[9] छ—रि ।

[10] क च छ—कवश, ज—कवष ।

[11] क ख ज नास्ति ।

[12] क—यन् तिनुत ।

[13] ज—म्रसिद्ध ।

[illegible]
[illegible] ॥ ४६३ ॥

[illegible]

[illegible]

यच्च कामसुखं लोके यच्च दिव्यं महत् सुखम् ।
तृष्णाक्षयसुखस्यैते नार्हतः[1] षोडशीं कलाम् ॥ ४६३ ॥

अपयपन् (अथ) **इकं** (यद्) **सुख** (सुखं)। **कवङुन्** (क्रियते) **देनिं[2] कभुक्त्यन्** (भोगेन) **इं पञ्चविषय** (पञ्चविषयाणां)। **ड्के** (इह) **रिं मर्त्यलोक** (मर्त्यलोके)। **लवन् इकं** (यच्च) **सुख** (सुखं)।[3] **कवङुन्** (क्रियते) **देनि कभुक्त्यन्** (भोगेन) **इं पञ्चविषय[4]** (पञ्चविषयाणां) **रिं सुरलोक** (सुरलोके)। **इक तं** (ते) **सुख** (सुखे) **कालिः** (उभे)। **यतिक पिसनक्न** (सह) **पिण्डन्** (पिण्डिते)। **तहिल्तहिलन** (तोल्येतां) **त य। मकलयनं[5]** (उपमीयेतां) **तृष्णाक्षयसुख** (तृष्णाक्षयसुखेन)। **तृष्णाक्षयसुख** (तृष्णाक्षयसुखं) **ङरन्य** (नाम)। **हन** (यत्) **य सुख** (सुखं) **कत्मु** (प्राप्यते)। **मकनिमित्त** (निमित्तं कृत्वा) **हिलं** (क्षयं) **निं तृष्णा** (तृष्णायाः)। **व्कस्** (शिखरं) **निं सिनङ्गः** (यन्मन्यते) **सुख** (सुखं) **इक। यतिक** (तद्) **तृष्णाक्षयसुख** (तृष्णाक्षयसुखं) **ङरन्य** (नाम)। **यतिक** (तद्) **व्रातन** (विचार्यते)। **तहिलन** (तोल्यते) **लवन् इकं सुख कालिः** (द्वाभ्यां सुखाभ्यां)। **न्दन्** (तदा) **पिसनिङु[6]** (नैव) **हन** (विद्यते) **पहिरिबन्[7]** (समता) **इकं सुख कालिः** (उभयोः सुखयोः) **देन्य** (तेन)। **यद्यत्[8]** (यद्यपि) **पनॅम्बॅलसन्य** (षोडशं) **तुवि** (अपि)। **इवें** (ध्रुवं) **जुग** (हि) **सोरन्** (अवरं) **इकं सुख** (सुखं) **कालिः** (द्वयोः) **देन्य** (तस्मात्)॥

Pleasures of love and the great divine joys do not add up to one-sixteenth bit of the relief from avidity.

MBh.12.168.36 (same as above).

[1] क—नार्हतष्, ख—नाग्घ्यंत, नग्घ्यंतष्। च छ—नाग्घ्यंतष्, ज—

[2] क—देनि।

३. ख नास्ति दण्डः ।
४. ज—°विषयन् ।
५. क च छ ज—°लयनं, ख—मकालयनं ।
६. क—पिसनिङुन् ।
७. क—पंहिरिबन् ।
८. ख—यदिन् ।

ᬏᬓᭀ ᬮᭀᬪᭀ ᬫᬳᬵᬕ᭄ᬭᬵᬳᭀ ᬮᭀᬪᬵᬢ᭄ ᬧᬵᬧᬂ ᬧ᭄ᬭᬯᬃᬢ᭄ᬢᬢᬾ ᭞
ᬢᬢᬄ ᬧᬵᬧᬵᬤᬥᬃᬫ᭄ᬫᬵᬧ᭄ᬢᬶᬲ᭄ᬢᬢᭀ ᬤᬸᬄᬔᬂ ᬧ᭄ᬭᬯᬃᬢ᭄ᬢᬢᬾ ᭟ ᭔᭖᭔ ᭟

ᬗ᭄ᬳᬶᬂ ᬲᬶ ᬢᬺᬱ᭄ᬡᬵ ᬢᬶᬓᬂ ᬫᬦᬸᬯᬸᬳᬓᭂᬦ᭄ ᬓᬮᭀᬪᬦ᭄ ᭞ ᬢᬵᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬪᬾᬤ ᬦᬶᬓᬂ ᬓᬮᭀᬪᬦ᭄ ᬮᬯᬦ᭄ ᬯᬸᬳᬬ ᭞ ᬭᬶ ᬓᬧ᭄ᬯᬦ᭄ ᬓ᭄ᬭᬹᬭ ᬅᬗ᭄ᬮᭂᬫᬓᭂᬦ᭄ ᬭᬶᬂ ᬲᬂᬲᬵᬭ ᭞ ᬢᬸᬫᬸᬯᬸᬄ ᬧ᭄ᬯᬂ ᬓᬮᭀᬪᬦ᭄ ᭞ ᬫ᭄ᬢᬸ ᬢᬂ ᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶᬧᬵᬧ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶᬧᬵᬧ ᭞ ᬬ ᬢᬶᬓᬵᬫᬗ᭄ᬓᬸᬦ᭄ ᬅᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬅᬥᬃᬫ᭄ᬫ ᭞ ᬬ ᬢ ᬨᬮᬤᬸᬄᬔ ᭞ ᬦᬶᬩᬦ᭄ᬥ ᬦᬶᬂ ᬅᬫᬸᬓ᭄ᬢᬶ ᬮᬭ ᬯ᭄ᬬᬵᬳᬢᬶ ᬇᬓ ᬢ ᭟

एको लोभो महाग्राहो[1] लोभात् पापं प्रवर्त्तते ।
ततः पापादधर्म्माप्तिस्ततो दुःखं प्रवर्त्तते ।। ४६४ ।।

ङ्हिं (केवलं) **सि तृष्णा**[2] (तृष्णा) **तिकं** (या) **मनुवुहकॅन्**[3] (वर्धयते) **कलोभन्** (लोभं)। **तातन्** (नैव) **हन** (विद्यते) **भेद** (भेदः) **निकं कलोभन्** (लोभस्य) **लवन् वुहय** (ग्राहेण) । **रि**[4] **कप्वन्**[5] (सर्वथा) **क्रूर** (क्रूरा) **अङ्लूमकॅन्**[6] (निमज्जयति) **रिं संसार** (संसारे,संसारार्णवे)। **तुमुवुः** (वर्धते) **प्वं कलोभन्** (लोभः)। **म्तु** (उद्भवति) **तं बुद्धिपाप** (पापबुद्धिः)। [7]**इकं** (या) **बुद्धिपाप** (पापबुद्धिः) ।[7] **य तिकामङुन्** (सा करोति) **अधर्म्म** (अधर्मं)। [8]**इकं** (यः) **अधर्म्म** (अधर्मः) ।[8] **य त**[9] (सः) **फलदुःख** (दुःखफलः)। **निवन्ध** (निबन्धः) **निं अमुक्ति** (भोगस्य) **लर व्रिहति** (व्याधिशोकयोः) **इक त** ।।

Greed alone is a great shark. From greed proceeds sin. From sin arises adharma. Thence pain and torture.

MBh.12.252.2cd 3ab.
c) अतः पापमधर्मश्च. ततः occurs in V1 B1.2 Da D4 T2 G2 M. पापाद् occurs in M4.
d) तथा दुःखमनुत्तमम्.

[1] क च छ ज —°ग्रहो ।
[2] क—तृष्णान् ।
[3] च—पनुवुहकॅन् ।
[4] क—रिं ।
[5] क—कप्व, ख—कप्वा ।
[6] √क्लम् to sink.
[7-7] ख च छ ज नास्ति ।
[8-8] ज नास्ति ।
[9] ख—ता ।

ᬧᬧᬦᬂ ᬯᬶᬤ᭄ᬬᬯᬶᬱ᭄ᬝᬦᬂ ᬮᭀᬪ ᬏᬯ ᬦᬭᭀᬢ᭄ᬢᬫ ᭞
ᬮᬸᬩ᭄ᬥᬵᬄ ᬧᬧᬂ ᬧ᭄ᬭᬓᬸᬃᬯ᭄ᬯᬦ᭄ᬢᬶ ᬲᬸᬯᬶᬤ᭄ᬯᬵᬂᬲᭀᬧᬶ ᬫᬵᬦᬯᬵᬄ ᭟ ᭔᭖᭕ ᭟

ᬲᬂᬓ᭄ᬱᬾᬧ ᬦᬶᬓᬂ ᬢᬺᬱ᭄ᬡ ᬫᬦᬸᬯᬸᬳᬓᭂᬦ᭄ ᬓᬮᭀᬪᬦ᭄ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬓᬮᭀᬪᬦ᭄ ᭞ ᬬᬢᬶᬓ ᬧᬭᬸᬫᬳᬦ᭄ ᬇ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬧᬧ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬮᬸᬩ᭄ᬥ ᭞ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬲᬶᬦᬧᬸᬢ᭄ ᬇ ᬓᬮᭀᬪᬦ᭄ ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬚᬸᬕ ᬬ ᬫᬸᬮᬳᬓᭂᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬓᬧᬧᬦ᭄ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬧᬶᬦ᭄ ᬯᬶᬘᬓ᭄ᬱᬡ ᬢᬸᬯᬶ ᭟

पापानां विद्धयधिष्ठानं[1] लोभ एव नरोत्तम ।
लुब्धाः पापं प्रकुर्व्वन्ति सुविद्वांसोऽपि मानवाः ॥ ४६५ ॥

संक्षेप (संक्षेपः) **निकं तृष्णा** (तृष्णायाः) **मनुवुहकॅन्** (वर्धयते) **कलोभन्** (लोभं) । **इकं** (यः) **कलोभन्**[2] (लोभः) । **यतिक परुमहन्** (अधिष्ठानं) **इं**[3] **सर्व्वपाप** (सर्वपापानां) । **अपन् इकं लुब्ध** (लुब्धः) । **व्वं** (पुरुषः) **सिनपुत्** (आवृतः) **इं**[4] **कलोभन्** (लोभेन) । **नियत** (नियतं) **जुग** (हि) **य** (सः) **मुलहकॅन्** (करोति) **इकं कपापन्** (पापानि) । [5]**यद्यपिन्** (यद्यपि) **विचक्षण** (विचक्षणः) **तुवि** (हि) ॥[5]

O best of men, know thou that the seat of sins is in greed. It is the greedy who sin, even though they be highly learned.

MBh.3.198.54. b) लोभमेव द्विजोत्तम.

c) व्यवस्यन्ति for प्रकुर्वन्ति.

d) नरा नातिबहुश्रुताः.

[1] च—विद्यविष्टानं, छ—विद्यविष्टानी ।

[2] च—लोभन् ।

[3] ज—इ ।

[4] क—निं ।

[5]-[5]. ख च छ ज त्रुटितम् ।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭔᭖᭖ ᭟

[illegible]

[illegible]

[1]असन्तोषोऽसुखायैव लोभादिन्द्रियविभ्रमः ।
ततोऽस्य नश्यति प्रज्ञा विद्येवाभ्यासवर्जिता ॥ ४६६ ॥

यावत् (यावत्) **स्तुं** (प्रवर्तते) **कलोभन्** (लोभः) ।[1] **नियत** (नियतं) [2]**तन्** (न) **सन्तोष** (सन्तोषः) **निकं व्वं** (पुरुषस्य) ।[2] **तन् सन्तोष** (असन्तोषे) **प्व य त** (सति) । **नियत** (नियतं) **त य अमङ्गः** (प्राप्यते) **लर** (व्याधिः) **प्रिहति** (शोकः) । **लवन् मङ्किन्** (अधिकं) **वृद्धि** (वर्धते) **पङावेश**[3] (आवेशः) **निकं**[4] **इन्द्रिय**[5] (इन्द्रियाणां) [6]**देनिं कलोभन्**[6] (लोभेन) । **मङावेश** (आवेशः) **प्वं** (यदा) **इन्द्रिय** (इन्द्रियाणां) । **हिलं** (नश्यति) **तं कप्रज्ञान्** (प्रज्ञा) ।[7] **स्वं सल्विर्** (सर्वविधा) **निं अजि** (विद्या) **पङ्ज्ञुः** (ज्ञानं) **निकं व्वं** (मनुष्याणां) । **कदि** (यथा) **क्रम** (क्रमः) **निं अजि** (विद्यायाः) **तन्** (न) **सिन्वाध्याय**[8] (स्वधीतायाः) ॥

Non-contentment is painful. Greed confounds the senses. That leads to the loss of wisdom. It is like the loss of learning due to want of practice.

MBh.12.284.25 (same as above)
१-१. ख च छ ज त्रुटितम् ।
२-२. ख नास्ति ।
३. ख च छ—पङवश, ज—पङवष ।
४. क—निं ।
५. क—°य ।, ख—इन्द्रियान्, च छ ज—इन्द्रियन् ।
६-६. ख च छ ज—पङ्वेश मकनिमित्तं कलोभन् ।
७. क नास्ति दण्डः ।
८. √स्वाध्याय-°इन्° ।

[illegible]

[illegible] ॥ ४६७ ॥

[illegible]

[illegible]
[illegible]

अर्थानामर्ज्जने दुःखमर्ज्जितानां च रक्षणे ।
नाशे दुःखं क्षये दुःखं धिगर्थान् दुःखवर्द्धनान् ।। ४६७ ।।

लवन् त वनेः (अन्यच्च)। **अगॆां** (महत्ता) **इकं प्रिहति** (दुःखस्य) **रि काल** (काले) **निं मङ्ज्र्जन** (अर्जनस्य)। **प्रभाव** (प्रभावः) **निं कलोभन्** (लोभस्य) **इक**[1] (सः)। **सिद्ध** (सिद्धे) **प्व देनिं मङ्ज्र्जन** (अर्जने)।[2] **मोलिः** (प्रापणं) **अतः**[3] (अपि) **पत्यॆंत्यॆं** (सुरक्षणं) **इं**[4] **अनिम्तिम्** (भाण्डनिधानं)। **मवुवुः**[5] (वर्धते) **तं प्रिहति** (दुःखं) **रि करक्षन्य** (तद्रक्षणे)। **अपयपन्** (यतः) **सर्व्वाभिशङ्की** (सर्वाभिशङ्की) **जुग** (हि) **ङ्वं** (पुरुषः) **मम्ङम्ङन्**[6] (भुंक्ते) **अर्थ** (अर्थं)। **कतुह्वन्** (सत्यं) **तन्** (न) **अपिलिः** (अल्पा) **ईर्ष्या** (ईर्ष्या)। [7]**क्रोध** (क्रोधः) **अकिरकिर**[7] (चिन्तनं) **रिं हल** (पापे)। **मल्वं**[8] (क्षीयते) **प्व य सङ्कपिसन्**[9] (प्रथमतः)। **पिनकब्यय** (व्ययः क्रियते) **ददः** (दानस्य) **रि** [10]**कपरिपूर्ण्ण पक्नन्य**[10] (परिपूर्णप्रयोजने)। **ङुनिवेः** (द्वितीयं) **यन्** (यदा) **अल्वं**[11] (क्षीयते) **देनिं कतिवसन्** (दुर्दैवेन)। **न्दः** (तदा) **तन् सिपि** (अनल्पं) **त देन्य** (तेन) **अमङुन्** (क्रियते) **लर** (व्याधिः) **प्रिहति** (शोकश्च)।[12] **रस** (?) **अतुंतुङ** (शिखरायते) **पाति** (मृत्युः)। **संक्षेप** (संक्षेपः) **निकं अर्थ** (अर्थस्य)। **कश्मल** (कश्मलः) **जुग** (हि) **य** (सः)। **सावस्थान्**[13] (सर्वावस्था) **पमङुत्** (कर्त्री) **दुःख** (दुःखस्य) ।।

Earning of money is painful, so is its guarding. Its loss is painful, as also its wasting away. At all stages money augments pain.

Cf. MBh.3.2.42.

१. क—इका त ।

२. च छ नास्ति दण्डः ।

३. क—ङ्हतत ।

४. क—ङ ।

५. क—अवुवुः ।

६. क—मा°, ख—°न, च छ—माम्ङम्ङन ।

७-७. ख—क्रोध । किरकिर, क छ ज—क्रोध किरकिर ।

८. क—अल्वं, ज—म्वं मल्वं ।

९. पिसन् one, सङ्कपिसन् from the first.

१०-१०. क—परिपूर्णक्नन्य, ख—सपरिपूर्ण्ण पक्नन्य, च—गपरपूर्ण्ण पक्नन्य ।

११. क—पल्वं ।

१२. क च छ ज नास्ति दण्डः ।

१३. क—°स्थान्यन्, ख—°स्वान्या, च छ—सवस्तन्, ज—सवस्थन्यन् ।

[illegible]
[illegible]

ᬦᬶᬳᬦ᭄ ᬢ ᬤᬾ ᬦᬶᬓᬶᬂ ᬅᬃᬣ ᭞ ᬭᬶ ᬤᬸᬯᭂᬕ᭄ᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬧᬭᬶᬧᬹᬃᬡ ᬲᬶᬤ᭄ᬥ ᬲᬓᬮ ᬦᬶᬃᬯ᭄ᬯᬶᬖ᭄ᬦ ᬓᬵᬃᬚ᭄ᬚᬦᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬲᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢ ᬬᬦ᭄ ᬧᬂᬤᬾ ᬯᬸᬮᬗᬸᬦ᭄ ᬅᬦᬸᬯᬸᬳᬓᭂᬦ᭄ ᬫᬤ ᭞ ᬓᬢᭂᬓᬦ᭄ ᬧ᭄ᬯ ᬬ ᬯᬶᬖ᭄ᬦ ᭞ ᬫᬮ᭄ᬯᬂ ᬳᬶᬮᬂ ᬓᬸᬦᬂ ᭞ ᬇᬭᬶᬓ ᬢ ᬬᬦ᭄ ᬧᬕᬯᬾ ᬫᬦᬲ᭄ᬢᬵᬧ ᬅᬲᬫᬲᬫ ᬢᬦ᭄ ᬲᬶᬧᬶ ᭞ ᬗᬹᬦᬶ ᬭᬶ ᬓᬵᬮᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬇᬦᬃᬚ᭄ᬚᬦ ᬧᬶᬦ᭄ᬭᬶᬄ ᬓᬶᬦᬵᬃᬬ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬉᬘᬧᭂᬦ᭄ ᬕᭀᬂ ᬇ ᬤᬾᬦ᭄ᬬᬵᬕᬯᬾ ᬧ᭄ᬭᬶᬳᬢᬶ ᭞ ᬅᬮ᭄ᬳᬹᬮ᭄ ᬢ ᬲᬂᬳᬸᬮᬸᬦ᭄ ᬫᬗᭂᬗᭂᬢᬶᬗᭂᬢ᭄ ᭞ ᬓᬧᬦ᭄ ᬢ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬪᭀᬕᬦ᭄ ᬧᬦᬸᬔᬾ ᭞ ᬭᬶ ᬳᬾᬢᬸᬦ᭄ᬬᬦ᭄ ᬓᬶᬦᬵᬃᬬ᭄ᬬ ᬓᬶᬦᬮᬭᬵᬓᭂᬦ᭄ ᭞ ᬮᬶ ᬫᬫᬶ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬅᬭᬄ ᬕ᭄ᬮᬵᬦ ᭟

विमोहयन्ति सम्पत्सु तापयन्ति विपत्सु च ।
खेदयन्त्यर्ज्जनकाले कदा भोगाः सुखावहाः ।। ४६८ ।।

निहन् **त** (एषः) **दे** (क्रमः) **निकं** **अर्थ** (अर्थस्य) । **रि** **दुवॅग्न्यन्** (काले) **परिपूर्ण** **सिद्ध** (परिपूर्णसिद्धेः)**सकल** (सफलं) **र्निर्व्विघ्न** (निर्विघ्नं) **कार्ज्जनन्य** (अर्जनमस्य) । **समङ्कन** (एवं) **त** **यन्** (अथैषः) **पंदे** (करोति) **वुलङ्गुन्** (विमोहं) **अनुवुहकॅन्** (वर्धयति) **मद** (मदं) । **कतकन्** (अभिभूयते) **प्व** **य** (अधुना) **विघ्न** (विघ्नैः) । **मल्वं** (क्षीयते) **हिलं**[1] (नश्यति) **कुनं** (च) । **इरिक** (तत्र) **त** **यन्** **पगवे** (करोति) **मनस्ताप** (मनस्तापं) **असमसम**[2] (अद्वितीयं) **तन्** **सिपि** (अनल्पं) । **ङूनि** (पूर्वं) **रि** **कालन्यन्** (काले) **इनर्ज्जन** (अर्जनस्य) **पिन्रिः** (यत्नस्य) **किनार्य्य** (क्रियमाणस्य) । **तन्** **उचपॅन्** (अवाच्या) **गॉं** (महत्ता) **इ**[3] **देन्यागवे** (तत्कृतस्य) **प्रिहति** (दुःखस्य) । **अङ्हूॅल्** **त** (दुःखं) **संहुलुन्** (अहं) **मङॅङॅतिङॅत्** (स्मरामि) । **कपन्** (कदा) **त** **कुनं** (च) **इकं** **भोगन्** (भोगाः) **पनुखे** (सुखमावहन्ति) । **रि** **हेतुर्न्यन्**[4] (अस्मिन्हेतौ) **किनार्य्य** (क्रियते) **किनलराकॅन्** (शोकः) । **लिं** **ममि** (मतिर्मम) **मङ्कन** (एवं) **अरः** (हा) **ग्लान** (ग्लानिः) ।।

In prosperity wealth turns the head, in decline it causes agony, in earning it causes strain. When is it that wealth brings undiluted pleasure.

Cf. Ind.Spr.2327/933.

[1] ज—इक्ल।

[2] ख—तसमसम।

[3] क—नि।

[4] ख—हतुर्न्या, च छ ज—हेतुन्य।

ᬯᬶᬫᭀᬳᬬᬦ᭄ᬢᬶ ᬲᬫ᭄ᬧᬢ᭄ᬲᬸ ᬢᬵᬧᬬᬦ᭄ᬢᬶ ᬯᬶᬧᬢ᭄ᬲᬸ ᬘ ᭞
ᬔᬾᬤᬬᬦ᭄ᬢ᭄ᬬᬃᬚ᭄ᬚᬦᬓᬵᬮᬾ ᬓᬤᬵ ᬪᭀᬕᬵᬄ ᬲᬸᬔᬵᬯᬳᬵᬄ ᭟ ᭔᭖᭘ ᭟

[illegible]

राजतः सलिलादग्नेश्चोरतः स्वजनादपि ।
भयमर्थवतां नित्यं मृत्योः प्राणभृतामिव ॥ ४६९ ॥

स्वं तन् (न) **अपिलिः** (अल्पं) ।[1] **कतकुत् निक** (बिभ्यति) **सं** (ये) **मकदृब्यं**[2] (धारयन्ति) **धन** (धनं) **ङरनिर**[3] (नाम) । **अपयपन्** (यतः) **संशय** (संशयिताः) **सिर** (ते) । **रि सं प्रभु** (राजतः) । [4]**रिं व्वै**[4] (सलिलात्) **रिं अपुय्** (अग्नेः) । **रिं मलिं** (चोरतः) । **रिं कदं** (स्वजनात्) । **कप्व** (सर्वे) **कसंशय** (संशयकारकाः) **सं**[5] **ममास्** (धनवतः) **इक कबेः** (अखिलाः) । **कद्यङ्गन्** (यथा) **सं ह्यं मृत्यु** (मृत्युः) ।[1] **अन् किनसंशयाकॅन्** (संशीयते) **दॅनिं**[6] **सर्व्वभाव** (सर्वभावैः) ॥

Men of money are always in fear of the state, water, fire, thief and even of one's own relations. Just like the fear of death to living creatures.

MBh.3.2.38 (same as above).

[1] ख च छ ज नास्ति ।

[2] क—मकद्रब्य ।

[3] ख—ङरनिका ।

[4-4] ख च छ ज नास्ति ।

[5] क नास्ति ।

[6] क—दे निकं ।

[illegible] ॥ ४७० ॥

[illegible]

यथा ह्यामिषमाकाशे पक्षिभिः श्वापदैर्भुवि ।
भक्ष्यते सलिले मत्स्यैस्तथा सर्व्वेण वित्तवान् ॥ ४७० ॥

तातन् (नैव) **हन** (विद्यते) **पहि** (भेदः) **निक सं ममास्** (धनवतः) **लवन् दींग** (आमिषेण) **रेँरेँ** (?) । **सक्वन्यन्** (सर्वं वित्तं) **केप्वन्**[1] (चिन्त्यते) । **न्दा**[2] **यन्** (यदा) **उङ्ग** (तिष्ठति) **रिँ आकाश** (आकाशे) । **मनुक्** (पक्षिणः) **मत कतकुत्न्य** (भीयन्तेऽनेन) । **ओ** (हा) **यन्** (यदा) **उङ्ग** (तिष्ठति) **रिँ ल्मः** (भुवि) ।[3] **शृगाल** (श्वापदाः) **कतकुत्न्य** (भीयन्तेऽनेन) । **ओ** (हा) **यन्** (यदा) **उङ्ग** (तिष्ठति) **रिँ व्वै** (जले) ।[4] **इकन्** (मत्स्याः) **कतकुत्न्य** (भीयन्तेऽनेन) । **संक्षेपन्य** (तत्संक्षेपः) । **सक्वन्यन्** (सर्वं तद्वित्तं) **तन् सुख** (असुखं) **अपन्**[5] (यतः) **तन् अपिलिः** (अनल्पं) **कसंशयन्य** (तत्संशयः) । **मङ्कन** (एवं) **त** (अथ) **सं** (सः) **सुगिः** (वित्तवान्) **ङरनिर** (नाम) ॥

Just as in air flesh is consumed by birds, on ground by beasts, in water by fish, so a moneyed man is eaten up by all.

MBh.3.2.39 (same as above).

[1] च—एप्वन् । √इपु ।

[2] ज—ओ ।

[3] ख च छ ज नास्ति दण्डः ।

[4] क ख ज नास्ति दण्डः ।

[5] क च छ—आप, ज—अप ।

[illegible]
[illegible] ॥ ४७० ॥

[illegible]

सञ्चये च विनाशान्ते मरणान्ते च जीविते।
संयोगे विप्रयोगान्ते को वित्ते प्रणयेन्मनः[1] ॥ ४७१ ॥

संक्षिप्त (संक्षिप्तिः) **नि वुवुस्** (वचनस्य) **ममि** (मम)। **रि स्डॅन्यन् अनित्य** (अनित्यत्वे) **इकि सर्व्वभाव** (सर्वभावानां)। **मकान्तं** (अन्तीभूतः) **अपसह्** (वियोगः) **मरिकं अपुपुल्**[2] (संयुक्तस्य)। **म्वं** (च) **इकं मपुपुल्** (संयोजकस्य)। **अवयव** (अवयवः) **लवन्** (च) **अवयवी** (अवयवी)। **व्यक्तिन्य**[3] (व्यक्तिरस्य)। **नां अवयव** (अवयवाः) **पाणिपादादि** (पाणिपादादयः)। **इनकु** (स्वीक्रियते) **पपसः निक** (तद्वियोगः) **ज्मः** (भविष्यति काले)। **लवन् अवयवीन्य** (अवयविना)। **इकि** (एतेन) **शरीर** (शरीरेण)। **मङ्कन** (तथा) **इकं** (यद्) **हुरिप्** (जीवितं) **ङरन्य** (नाम)। **नियत** (नियतं) **मकावसानं पाति** (मरणावसानं) **इक** (तद्)। **मङ्कन** (तथा) **तिकं**[4] (यः) **संयोग** (संयोगः)। **नियत** (नियतं) **मकान्तं**[5] **विप्रयोग** (विप्रयोगान्तः) **इक** (सः)। **व्रुः** (जानन्तः) **प्व** (अधुना) **कित** (वयं) **रि**[6] **तन् लृङ्गं** (अनित्यत्वं) **नि हन** (अस्तित्वस्य)। **म्वं** (च) **रि**[6] **तन् हन** (अनस्तित्वं) **नि लृङ्गं** (नित्यतायाः)। **न्द्यत** (क्व) **कारण** (कारणं) **नि स्वीकार** (स्वीकारस्य) **अम्रिः** (यतनस्य) **अङुसिर्** (अनुसरणस्य) **विभव** (विभवानां)। **न्द्यं** (क्व) **प्रिहॅन्** (यतितव्यः पदार्थः)। **न्द्यं** (क्व) **अम्रिह** (यत्नकर्ता)। **न्द्यं**[7] (क्व) **पम्रिहक्न** (यत्नकारयिता) ॥

When accumulation must end in dispersal, life in death and association in separation, who would put his mind in money ?

MBh.12.105.44. d) को नु विप्रणयेन्मनः.

[1] क ख ज—°येन्नरः, च—°येन्ननः, ज—°येनरः।

[2] क—पुपुल्, ख ज—प°, च छ—म°।

[3] क—व्यक्त्यन्य।

[4] ख—तिक।

[5] क—°न्त।

[6] ज—रिं।

[7] क—न्द्य।

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible] ॥

परित्यज्य प्रियान् प्रागान् प्रविशन्ति रणाजिरे ।
पुरुषाः प्रेष्यतामन्ये निर्गच्छन्ति धनार्थिनः[1] ॥ ४७२ ॥

अपन्(अथ) **हन** (विद्यन्ते) **व्वं** (पुरुषाः) **हुमरन्हरन्** (परित्यजन्ति) **हुरिप्न्य** (स्वप्राणान्)। **माति** (म्रियन्ते) **रिं पलगन्** (रणाजिरे) । **सङ्क रि स्वीकारन्य अङ्गुसिर् विभव** (विभवस्वीकारानुसरणत्वात्) । **दुदू तं** (अन्ये) **निष्कारण** (निष्कारणं) **हुमुलुनकॅन्** (प्रेष्यान् कुर्वन्ति) **अवक्न्य** (आत्मानं) **अम्रिः** (यतमानाः) **सेवक** (सेवकत्वाय) । **दॅनिं ह्यन्य रिं विभव** (विभवार्थित्वात्) ॥

While there are people who not caring for their dear life step in to the field of battle, there are others who in search for lucre stir our to serve others.

---

[1] च छ—दानार्त्तिनः, ख—धनानिषः ।

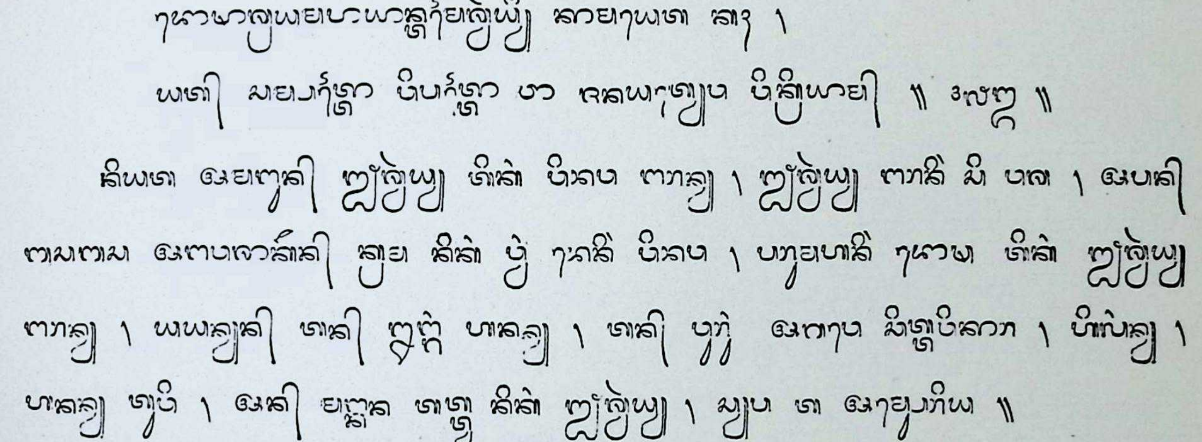

दोषाश्रयमपायान्तमैश्वर्य्यं[1] कामयेत कः ।
यत् सम्पत्तौ विपत्तौ[2] वा जनयत्येव विक्रियाम् ॥ ४७३ ॥

नियत (नियतं) **अमङ्गुन्** (करोति) **ऐश्वर्य्य** (ऐश्वर्यं) **तिकं विभव** (विभवः) **ङरन्य** (नाम)। **ऐश्वर्य्य** (ऐश्वर्यं) **ङरनिं** (नाम) **सि वश[3]** (वशस्य) । **अपन्** (यतः) **बसबस[4]** (बलवद्) **अङवशाकॅन्** (वशीकरणं) **क्रम** (क्रमः) **निकं व्वं** (पुरुषाणां) **दॅनिं विभव** .(विभवत्वात्)। **परुमहन्** (अधिष्ठानं) **इं दोष** (दोषाणां) **तिकं** (तद्) **ऐश्वर्य्य** (ऐश्वर्यं) **ङरन्य** (नाम) । **ययन्यन्** (यद्यपि) **तन्** (न) **लूङ्गं** (स्थिरं) **हनन्य** (अस्तित्वमस्य)। **तन्** (न) **वुरुं** (हीयते) **अगवे चित्तविकार** (चित्तविकारणे)। **हिलंन्य** (नाशितं)। **हनन्य** (विद्यमानं) **तुवि[5]** (अपि)। **अन्** (यदि) **मङ्कन** (एवं) **तत्त्व** (तत्त्वं) **निकं ऐश्वर्य्य** (ऐश्वर्यस्य) । **स्यप** (कः) [6]**त** (अथ) **अम्सेरिय[6]** (कामयेत तद्) ॥

Who would long for power that harbours faults and upsets one both in woe and weal.

---

१. छ—°मवस्तितमैश्वर्य्यंङ । ३: क—बश, ख—भाष, च छ— बषबष ।
२. क ज—चिपतो, ख च छ— बष, ज—बशा । ५: क—तोवि ।
चिपत्तो । ४. ख—भाषभाष, च छ— ६-६. ख—त तमॅसेरीय

ᬢ᭄ᬭᬬᭀ ᬫᬤᬵ ᬫᬳᬵᬭᬵᬚ ᬫᭀᬳᬬᬦ᭄ᬢ᭄ᬬᬯᬶᬘᬓ᭄ᬱᬡᬫ᭄ ᭞
ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬶᬬᭀᬅᬦ᭄ᬦᬧᬵᬦᬫᬿᬰ᭄ᬯᬭ᭄ᬬ᭄ᬬᬂ ᬢᬾᬱᬸ ᬲᬓ᭄ᬢᬵ ᬦ ᬚᬵᬕ᭄ᬭᬢᬶ ᭟ ᭔᭗᭔ ᭟

ᬢᬸᬯᬶ ᬧ᭄ᬯ ᬬᬦ᭄ ᬧᬫᬗᬸᬦ᭄ ᬫᬤ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬢᬶᬕ ᬧ᭄ᬭᬲᬶᬤ᭄ᬥ ᬦᬶ ᬅᬫᬗᬸᬦ᭄ ᬫᬤ ᭞ ᬇᬓᬂ ᬅᬫᬸᬳᬭ ᬯᬸᬮᬗᬸᬦ᭄ ᬭᬶ ᬅᬧᬸᬗ᭄ᬕᬸ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬢ᭄ᬬᬾᬓᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬷ ᭞ ᬅᬦ᭄ᬦᬧᬵᬦᬵᬤᬶ ᬪᭀᬕ ᭞ ᬐᬰ᭄ᬯᬭ᭄ᬬ᭄ᬬ ᭞ ᬦᬳᬦ᭄ ᬢᬂ ᬅᬫᬗᬸᬦ᭄ ᬫᬤ ᭞ ᬳᬦ ᬧ᭄ᬯ ᬚ᭄ᬜᭂᬓ᭄ ᬇᬭᬶᬓ ᭞ ᬬ ᬢᬶᬓ ᬅᬢᬸᬭᬸ ᬢᬦ᭄ ᬯ᭄ᬭᬶ ᬭᬵᬢ᭄ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭟

त्रयो मदा महाराज मोहयन्त्यविचक्षणम् ।
स्त्रियोऽन्नपानमैश्वर्य्यं तेषु सक्ता न जाग्रति ॥ ४७४ ॥

तुवि प्व (अपि) **य न्** (ये) **पमङुन्**[1] (कुर्वन्ति) **मद** (मदं) । **अपन्** (अथ) **तिग** (त्रयः) **प्रसिद्ध** (प्रसिद्धाः) **नि अमङुन् मद** (मदकारकाणां) । **इकं** (ये) **अमुहर** (कुर्वन्ति) **वुलङुन्** (मोहं) **रिं अपुङ्गुं** (अविचक्षणे) । **प्रत्येकन्य** (प्रकारास्तेषां) । **स्त्री** (स्त्री) । **अन्नपानादि भोग** (अन्नपानादिभोगः) । **ऐश्वर्य्य** (ऐश्वर्यं) । **नहन् तं** (एते) **अमङुन्** (कुर्वन्ति) **मद** (मदं) । **हन** (विद्यते) **प्व** (कश्चित्) **ज्नॅक्** (सक्तः) **इरिक** (तेषु) । **य तिक** (सः) **अतुरु** (स्वपिति) **तन् त्रिं**[2] **रात्** (अलोकज्ञः) **ङरन्य** (नाम) ॥

There are three intoxicants, O great king, that confound the undiscerning—women, food and drink, power. Given to them, he sleeps, he does not wake.

---

१. ख—ममङुन् । २. क—व्रीं, च—व्रि । व्रि=व्रुः इं ।

ᬲᬫᬦᬓ᭄ ᬲᬃᬯᬓᬵᬃᬬ᭄ᬬᬾᬱᬸ ᬢᬢᬵᬦ᭄ᬬᬬᬵᬦ᭄ᬬᬬᬵᬦᬓ᭄ ᭞
ᬓᬷᬃᬢ᭄ᬢᬶᬲ᭄ᬯᬶᬧᬵᬮᬬ᭄ᬬᬵᬮᬵᬬᬵᬲ᭄ᬯᬶᬧ ᬦᬵᬫᬭᬵᬬᬵᬓ᭄ ᭟ ᭔᭗᭕ ᭟

ᬢᬸᬓᬾᬦ᭄ ᬧᬶᬦᬓ ᭞ ᬮᬧᬦ᭄ ᬲ᭄ᬢ᭄ᬭᬶ ᭞ ᬧᬬ ᬢᬸᬓᬦ ᬚᬶ ᬧᬦᬵᬧᬦᬵᬓ᭄ ᬓᬾ ᬬᬦ᭄ ᭞ ᬦᬶ ᬓᬧᬸ

ᬘᬜ᭄ᬘᬮᬵᬓᬮᬶᬲ᭄ ᬏᬗ᭄ᬕᬮ᭄ ᬧᭀᬮᬄᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬳᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᭞ ᬲᬂ ᬳᬧ ᬢ ᬲᬶᬭ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ ᬚ᭄ᬦᬾᬓᬾᬭᬶᬬ ᭞ ᬳᬧᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬧᬪᬾᬤ ᬧᬯᬾᬄᬦ᭄ᬬ ᬲᬸᬔ ᭞ ᬮᬯᬦ᭄ ᬲᬸᬔ ᬦᬶ ᬫᬗ᭄ᬳᬹᬩ᭄ ᬭᬶ ᬓᬶᬓᬶᬓ᭄ ᬦᬶ ᬯ᭄ᬬᬵᬮᬲᬃᬧ ᭟

सम्पदः प्रमदाश्चैव तरङ्गोत्सङ्गभङ्गुराः ।
कस्तास्वहिफणछत्र[1]छायास्विव रमेद्बुधः ।। ४७५ ।।

इकं (यः) **विभव** (विभवः) । **लवन्** (च) **स्त्री** (स्त्री) । **पड** (समौ) **इक** (तौ) **म्वं पतपतः** (उत्सङ्गः) **नि र्यक्** (तरङ्गाणां) । **रि कप्व** (उभयोः) **चञ्चलाकलिस्**[2] (चञ्चलं अधीरं) **एङ्ग**[3] (आशु) **पोलःन्य** (वृत्तं) । **अन्** (यदा) **मङ्कन** (एवं) । **सं अप** (कः) **त सिर**[4] (अथासौ) **पण्डित** (पण्डितः) **ज्नॅकेरिय** (रमेत्तेषु) । **अप[न्]** (यतः) **तन्** (न) **पभेद** (भेदः) **पवेःन्य** (दाने) **सुख** (सुखस्य) । **लवन् सुख** (सुखेन) **नि मङ्हूब्** (छायार्थेन) **रि किविक्** (फणस्य) **नि व्यालसर्प्प** (व्यालसर्पस्य) ।।

Riches and dames are fragile like surging waves. What wise man would seek to shelter in the shade of a cobra's hood?

---

१. ख—कस्थोष्वहिफबच्छात्रेत्,
च छ—कस्तोष्वहिपनचात्रे,
ज—कस्तोष्वहिफणच्छत्रेच् ।

२. ख—°ल । °कलिस्, ज—°लकलिस् ।

३. क—एङ । (सदण्डः) ।

४. ख—सिरि ।

ᬫᬵ ᬢᬵᬢ ᬯᬶᬲ᭄ᬢᬭᬂ ᬓᬵᬃᬱᬶᬄ ᬲᬫ᭄ᬧᬤ᭄ᬪᬶᬄ ᬧ᭄ᬭᬢᬶᬫᭀᬳᬶᬢᬄ ᭞
ᬲ᭄ᬯᬕᬵᬢ᭄ᬭᬵᬡ᭄ᬬᬧᬶ ᬪᬵᬭᬵᬬ ᬪᬯᬦ᭄ᬢᬶ ᬯᬶᬥᬶᬧᬭ᭄ᬬ᭄ᬬᬬᬾ ᭟ ᭔᭗᭖ ᭟

ᬲᬂᬓ᭄ᬱᬶᬧ᭄ᬢ ᭞ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬯᬸᬮᬗᬸᬦ᭄ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬮᬶᬯ᭄ᬮᬶᬯᬄ ᬳᬾᬦ᭄ᬤᬸᬓ᭄ ᬯᬶᬪᬯ ᭞ ᬲᬂᬳᬸᬧᬢᬶᬂᬳᬸᬧᬢ ᬬ ᭞ ᬳᬧᬦ᭄ ᬓ᭄ᬭᬶᬬ ᬳᬧᬦ ᬕᬸᬧᬶ ᭞ ᬓᬦᬶ ᬓ᭄ᬭᬯ ᬳᬾᬤᬸᬧᬵᬦ ᬲ᭄ᬯᬕᬵᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬮᬸᬄ ᬦᬶ ᬓᬧᬧᬦ᭄ ᭞ ᬢ᭄ᬓᬵᬭᬸᬦ᭄ ᭞ ᬓᬕᬸᬕᬸᬭᬸᬦ᭄ ᭞ ᬬᬦ᭄ ᬬ ᬓ᭄ᬭᬲ ᬮᬸᬮᬶᬲ᭄ ᬦᬶ ᬯᬶᬥᬶᬧᬢ ᭟

मा तात विस्तरं कार्षीः सम्पद्भिः प्रतिमोहितः[1] ।
स्वगात्राण्यपि[2] भाराय भवन्ति विधिपर्य्यये ।। ४७६ ।।

संक्षिप्त[3] (संक्षिप्तिः) । **हय्व** (मा) **वुलङुन्** (प्रविमोहितो भव) । **तन्** (न) **ल्विल्विः** (अति)

अङज्र्जन (अर्जय) विभव (विभवं)। सदुवॅंग्दुवॅंग त य + अपन् (यतः) इकिं (एतद्) अवक् तुवि (शरीरमपि)। ददि (भवति) इक (एतद्) अमुहर (करोति) सुकॅर् (दुःखं)।[4] तत्[5] (न) वनं (शक्नोषि) रि कववन्य (सह नेतुं)। केङ्गन्य[6] (पालयितुं)। कतुलुङन्य (त्रातुमेतद्)। यन् (यदा) य[7] त्का (भवति) ललिस्[8] (क्रूरता) निं विधिवश (विधिवशस्य)॥

My dear one, infatuated by possessions, do not expand too far. At the turn of fate even one's limbs become a burden.

---

१. क—प्रतिमोहितः, च—प्रविपोहितः ।
२. ज—सुवगत्रन्यपि ।
३. ख—संक्षिप्तन्य ।
४. क ज नास्ति दण्डः ।
५. छ नास्ति ।
६. क-√इङ्-अन्-न्य ।
७. क नास्ति ।
८. च छ—लनिस्‌लिस् ।

ᬆᬓᬶᬜ᭄ᬘᬦ᭄ᬬᬾ ᬘ ᬭᬵᬚ᭄ᬬᬾ ᬘ ᬯᬶᬰᬾᬱᬄ ᬲᬸᬫᬳᬵᬦᬬᬫ᭄ ᭞
ᬦᬶᬢ᭄ᬬᭀᬤ᭄ᬯᬶᬕ᭄ᬦᭀ ᬳᬶ ᬥᬦᬯᬵᬦ᭄ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬂ ᬢ᭄ᬬᬓ᭄ᬢ᭄ᬯᬵ ᬲᬸᬔᬷ ᬪᬯᬾᬢ᭄ ᭟ ᭔᭗᭗ ᭟

ᬅᬢ᭄ᬬᬦ᭄ᬢ ᬪᬾᬤ ᬫᬭᬓᬂ ᬓᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭᬦ᭄ ᭞ ᬮᬯᬦ᭄ ᬓᬭᬢᬸᬦ᭄ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬇᬓ ᬲᬂ ᬫᬓᬤᬺᬩ᭄ᬬᬂ ᬮᬓ᭄ᬱ᭄ᬫᬷ ᭞ ᬳᬦ ᬚᬸᬕ ᬧᭀᬲᬶᬓ᭄ᬦᬶᬂ ᬳᬢᬶ ᬦᬶᬭ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬲᬂ ᬢ᭄ᬬᬓ᭄ᬢᬧᬭᬶᬕ᭄ᬭᬳ ᭞ ᬫᬓᬤᬺᬩ᭄ᬬᬂ ᬓᬤᬭᬶᬤ᭄ᬭᬦ᭄ ᭞ ᬲᬶᬭ ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬦᬶᬂ ᬅᬫᬗ᭄ᬕᬶᬄ ᬲᬸᬔ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬦᬶᬲ᭄ᬲᬂᬰᬬ ᬲᭀᬮᬄ ᬦᬶᬭ ᭟

आकिञ्चन्ये च राज्ये च विशेषः सुमहानयम् ।
नित्योद्विग्नो हि धनवान् सर्व्वं त्यक्त्वा सुखी भवेत् ॥ ४७७ ॥

अत्यन्त (अत्यन्तं) भेद (भेदः) मरकं[1] कदरिद्रन् (दरिद्रतायाः)। लवन् करतुन् (राज्येन)। अपन् (यतः) इक सं (योऽसौ) मकदृब्यं (संधारयति) लक्ष्मी (लक्ष्मीं)। हन (विद्यते) जुग (हि) पोसिक् (उद्वेगः) निं[2] हति निर (तद्धृदये)। कुनं (परं) इक सं (योऽसौ) त्यक्तपरिग्रह (त्यक्तपरिग्रहः)। मकदृब्यं (मन्यते द्रव्यं) कदरिद्रन् (दरिद्रतां)। सिर (सः) वस्तु (वस्तु, पात्रं) निं अमङ्गिः सुख (सुखार्जनस्य)।[3] अपन् (यतः) निस्संशय (निस्संशयं) सोलः निर (सर्वं वृत्तं तस्य)॥

Between pauperhood and kingship the vast difference is this—the wealthy man is always worried.

MBh.12.170.11. d). मृत्योरस्यागतो यथा.

१. क—मातिकं ।
२. क—नि ।
३. क च नास्ति दण्डः ।

ᬦ ᬳᬶ ᬲᬜ᭄ᬘᬬᬯᬵᬦ᭄ᬓᬰ᭄ᬘᬶᬤ᭄ ᬤᬺᬰ᭄ᬬᬢᬾ ᬦᬶᬭᬸᬧᬤ᭄ᬭᬯᬄ ।
ᬢ᭄ᬬᬚᬾᬢ ᬲᬜ᭄ᬘᬬᬵᬁᬲ᭄ᬢᬲ᭄ᬫᬵᬢ᭄ ᬧ᭄ᬭᬵᬚ᭄ᬜᬄ ᬓ᭄ᬮᬾᬰᬁ ᬲᬳᬾᬯ ᬘ ॥ ᭔᭗᭘ ॥

ᬅᬧᬦ᭄ ᬲᬓ᭄ᬯᬾᬄ ᬦᬶᬓ ᬲᬂ ᬫᬫᬲ᭄ । ᬲᬳᬦᬦᬶᬓ ᬲᬂ ᬫᬗᬃᬚ᭄ᬚᬦ ᬅᬪ᭄ᬬᬸᬤᬬ । ᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬚᬸᬕ ᬲᬶᬭ ᬓᬢᭀᬦ᭄ ᬦᬶᬃᬯ᭄ᬯᬶᬖ᭄ᬦ । ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬧ᭄ᬯ ᬬ ᬢ । ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬ ᬤᬾᬬ ᬦᬶᬓ ᬲᬂ ᬫᬾᬗᭂᬢ᭄ । ᬢᬶᬗ᭄ᬮᬓ᭄ᬦ ᬦᬶᬭ ᬚᬸᬕᬾᬓᬂ ᬅᬃᬣ । ᬇᬮᬕᬦ ᬇᬓᬂ ᬓ᭄ᬮᬾᬰ ॥

न हि सञ्चयवान् कश्चिद् दृश्यते निरुपद्रवः ।
त्यजेत सञ्चयांस्तस्मात् प्राज्ञः क्लेशं सहैव[1] च ॥ ४७८ ॥

अपन् (अथ) **सक्वेः** (सर्वे) **निक सं ममास्** (धनिनः) । **सहननिक** (सर्वे) **सं मङर्ज्जन अभ्युदय** (अभ्युदयार्जकाः) । **तन्** (न) **हन** (विद्यन्ते) **जुग** (हि) **सिर** (ये) **कतोन्** (दृश्यन्ते) **निर्व्विघ्न** (निर्विघ्नाः) । **मङ्कन** (एवं) **प्व य त**[2] (एतद्) । **मतंन्य** (तथा) **देय निक** (तद्वृत्तं) **सं** (ये) **मेङॅत्** (जानन्ति) । **तिङलक्न** (त्यक्तव्यः) **निर**[3] (तेभिः) **जुगेकं** (हि सः) **अर्थ** (अर्थः) । **इलगन**[4] (परित्याज्यः) **इकं** (सः) **क्लेश** (क्लेशः) ॥

There is not to be seen a single accumulative person who is without trouble. Therefore an intelligent person should give up both accumulations and worries.

MBh.3.2.46cd ab. d) तज्जं क्लेशं सहेत कः. Śl D1-3 तज्ञः for प्राज्ञः.

[1] क ज—सहेत, ख—सहेक, (सदण्डः) । च छ—सहेव ।

[2] ख ज—त । मङ्कन क्रमन्य ।

[3] ख च छ ज नास्ति ।

[4] क—लगन ।

[illegible]
[illegible] ॥ ᭔᭗᭙ ॥

[illegible]

ᬇᬓ ᬲᬸᬔ ᬤᬾ ᬦᬶᬓ ᭟

प्रत्यूहपटहो राज्ञः[1] सामान्यपुरवासिभिः ।
[2]मा मैवमिति[2] यो भावः स तस्य प्रीतिकारकः ॥ ४७९ ॥

मनः (मनः) **क्त** (खलु) **निमित्त** (निमित्तं) **निं सुखदुःखन् कत्मु** (सुखदुःखप्राप्तेः) । **नहन् यं** (एवं) **पडहि** (पटहः) **सजि निं**[3] **राज्य** (राज्यस्य) । **मङ्गल** (मङ्गली) [4]**सं प्रभु**[4] (प्रभुः) । **सामान्य** (सामान्याः) **सहन** (सर्वे) **निकं व्वं** (नराः) **रिं अन्तःपुर** (अन्तःपुरे) **रुम्ङाँ** (श्रुत्वा) **य** । **हन** (भवति) **प्व कुम्व** (नूनं) **विवेकन्य** (विवेकस्तेषां) । **तन्** (न) **ग्राही** (ग्रहः) । **कऋङाँ** (श्रुतः) **मर** (यः) **य**[5] **देङ्कू** (मया) । **हिलं** (नष्टं) **पापङ्कू**[6] (पापं मे) **दे निक** (अनेन) । **य** (सः) **इक**[7] **सुख** (सुखी) **दे निक** (तेन) ॥

---

[1] ख—प्रज्ञाः ।

[2-2] ख—ममेधमिति, क च छ ज—ममेवमिति ।

[3] ज—नि ।

[4-4] च—सप्रभु ।

[5] च नास्ति ।

[6] ख—पाङ्कू ।

[7] ख—इकं ।

ᬅᬃᬣᬵᬁᬰ᭄ᬘ ᬤᬸᬃᬮ᭄ᬮᬪᬵᬁᬮ᭄ᬮᭀᬓᬾ ᬓ᭄ᬮᬾᬰᬵᬁᬰ᭄ᬘ ᬲᬸᬮᬪᬵᬁᬲ᭄ᬢᬣᬵ ᭞
ᬤᬸᬄᬔᬁ ᬘᬿᬯ ᬓᬸᬝᬸᬫ᭄ᬩᬵᬃᬣᬁ ᬬᬄ ᬧᬰ᭄ᬬᬢᬶ ᬲ ᬫᬸᬘ᭄ᬬᬢᬾ ᭟ ᭔᭘᭐ ᭟

ᬮᬯᬦ᭄ ᬢ ᬯᬦᬾᬄ ᭞ ᬇᬓ ᬲᬂ ᬫᭂᬗᭂᬢ᭄ ᬭᬶ ᬢ᭄ᬮᬸ ᭞ ᬅᬯᬓ᭄ ᬦᬶ ᬢ᭄ᬮᬸ ᭞ ᬜ ᬤᬸᬃᬮ᭄ᬮᬪ ᬦᬶ ᬅᬃᬣ ᭞ ᬲᬸᬮᬪ ᬦᬶ ᬓ᭄ᬮᬾᬰ ᭞ ᬤᬸᬄᬔ ᬦᬶ ᬫᬂᬭᬓ᭄ᬱ ᬓᬸᬝᬸᬫ᭄ᬩ ᭞ ᬦᬳᬦ᭄ ᬢᬵᬯᬓ᭄ ᬦᬶ ᬢ᭄ᬮᬸ ᭞ ᬲᬂ ᬬᬢ᭄ᬦ ᬭᬶ ᬓᬵᬮᭀᬘᬶᬢ ᬦᬶᬓ ᭞ ᬲᬶᬭ ᬢᬶᬓ ᬮᬸᬧᬸᬢ ᬢᬦ᭄ ᬓᬧᬵᬰ ᭟

अर्थाश्च दुर्ल्लभांल्लोके क्लेशांश्च सुलभांस्तथा[1] ।
दुःखं चैव कुटुम्बार्थं यः पश्यति स मुच्यते ॥ ४८० ॥

लवन् त वनेः (अथान्यच्च) । **इक सं** (योऽसौ) **मेङॅत्** (जानाति) **रिं त्लु** (त्रीणि) । **अवक्** (शरीरं) **निं त्लु** (त्रयाणां) । **न्य दुर्ल्लभ** (दुर्लभत्वं) **निं अर्थ** (अर्थस्य) । **सुलभ** (सुलभत्वं) **निं क्लेश** (क्लेशस्य) । **दुःख** (दुःखं) **निं मंरक्ष कुटुम्ब** (कुटुम्बरक्षणस्य) । **नहन्** (एतद्) **तावक्** (शरीरं) **निं त्लु** (त्रयाणां) । **सं** (यः) **यत्न** (यतते) **रि**[2] **कालोचित निक** (तेषामालोचने) । **सिर** (सः) **तिक लुपुत** (मुच्यते) **तन्** (न) **कपाश** (पाशैर्बध्यते) ॥

One who realizes that looking after the family involves the strife for hard monies and easy afflictions, gets released.

MBh.12.277.43. b) Lontars suggest त्रिधा, supported by Kawi. MBh. mss. have only तथा.

c) Only B3 margin supports our कुटुम्बार्थं, others कुटुम्बार्थे.

१. क ज—°स्त्रिध, ख—°स्त्रीधः, च—°स्त्रीधा, छ—°स्त्रीडा।

२. च छ—रिं।

ᬅᬮᬂ ᬧᬭᬶᬕ᭄ᬭᬳᬾᬡᬿᬯ ᬤᭀᬱᬯᬵᬦ᭄ ᬲᬧᬭᬶᬕ᭄ᬭᬳᬄ ᭞
ᬓ᭄ᬭᬶᬫᬶᬃᬳᬶ ᬓᭀᬰᬓᬵᬭᭀ ᬳᬶ ᬩᬤ᭄ᬥ᭄ᬬᬢᬾ ᬲ᭄ᬯᬧᬭᬶᬕ᭄ᬭᬳᬵᬢ᭄ ᭟ ᭔᭘᭑ ᭟

ᬫᬢᬂᬜᬦ᭄ ᬢᬶᬗ᭄ᬕᬮᬓ᭄ᬦ ᬓᬧᬭᬶᬕ᭄ᬭᬳᬦ᭄ ᬇᬂ ᬲᬭ᭄ᬯ᭄ᬯᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬅᬕᭀᬂ ᬳᬮ ᬦᬶ ᬫᬫᬭᬶᬕ᭄ᬭᬳ ᭞ ᬢᭀᬦᭂᬦ᭄ᬢ ᭞ ᬦᬵᬂ ᬉᬮᭂᬃ ᭞ ᬓ᭄ᬭᬶᬫᬶ ᬫᬕᬯᬾ ᬩ᭄ᬲᬃ ᭞ ᬳᬸᬭᬸᬂ ᬧᬶᬦᬭᬶᬕ᭄ᬭᬳᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬬ ᬫᬭ ᬦᬶᬫᬶᬢ᭄ᬢᬦ᭄ᬬᬵᬦ᭄ ᬓᬩᬦ᭄ᬥ ᬓ᭄ᬓᬲᬦ᭄ ᭟

अलं परिग्रहेणैव दोषवान् सपरिग्रहः ।
क्रिमिर्हि कोशकारो[1] हि बद्ध्यते स्वपरिग्रहात् ॥ ४८१ ॥

मतंन्यन् (अतः) **तिङ्गलक्न** (अलं) [2]**कपरिग्रहन्** (परिग्रहेण) **इं**[2] **सर्व्ववस्तु**[3] (सर्ववस्तूनां)। **अपन्** (यतः) **अगॅां** (महान्) **हल** (दोषः) **निं ममरिग्रह** (परिग्रहस्य)। **तोनॅन्त** (पश्यत)। **नां उलूर्** (क्रिमिः) **मगवे** (करोति) **ब्सर्**[4] (कोशं)। **हुरुं** (व्यर्थः) **पिनरिग्रहन्य** (परिग्रहस्तस्य)। **य मर**[5] (तद्) **निमित्तन्यान्**[6] (निमित्तं) **कबन्ध** (बन्धनस्य) **क्कसन्** (अन्ते) ॥

Enough of surrounding oneself with accumulations. They are dangerous. The silkworm making the cocoon is imprisoned thereby.

MBh.12.316.29. a) °ग्रहेणेह (v.l. °ग्रहेणेति).

b) हि for सः.

c) तु for हि. The spelling क्रिमि is supported by Ś1 K1.2.4.6 Da3.a4 G2, other mss. read कृमि. The spelling कोश° is dominant as against कोष°.

[1] क—कोशा°, ख—कोश°, च ज—कोशकरो, छ—कोचकरो।

[2-2] ख च ज—कपरिग्रहन्यं, छ—°ह। न्यं।

[3] क—वस्तु।

[4] क—ब्सुर्।

[5] ख नास्ति।

[6] क—निमित्तनिक, ख—°त्तन्य, ज—°न्यन्।

𑆪𑆳𑆮𑆠𑆂 𑆑𑆶𑆫𑆶𑆠𑆼 𑆘𑆤𑇀𑆠𑆶𑆂 𑆱𑆩𑇀𑆧𑆤𑇀𑆣𑆳𑆤𑇀 𑆩𑆤𑆱𑆂 𑆥𑇀𑆫𑆴𑆪𑆳𑆤𑇀 𑇅
𑆠𑆳𑆮𑆤𑇀𑆠𑆾𑇁𑆱𑇀𑆪 𑆮𑆴𑆣𑆵𑆪𑆤𑇀𑆠𑆼 𑆲𑆸𑆢𑆪𑆼 𑆯𑆾𑆑𑆯𑆕𑇀𑆑𑆮𑆂 𑇆 𑇔𑇘𑇒 𑇆

𑆅𑆑𑆁 𑆮𑇀𑆮𑆁 𑆩𑆓𑆼𑆁𑆲𑆑𑆼𑆁𑆤𑇀 𑆫𑆑𑆼𑆁𑆠𑇀 𑆤𑆴𑆁 𑆮𑆱𑇀𑆠𑆶 𑆑𑆳𑆱𑆴𑆂𑆤𑇀𑆪 𑇅 𑆑𑆳𑆥𑇀𑆠𑆤𑇀𑆪 𑆫𑆴 𑆲𑆠𑆴𑆤𑇀𑆪 𑇅 𑆠𑆩𑆾𑆬𑆂
𑆩𑆕𑇀𑆓𑆾𑆁𑆠𑇀𑆲𑆾𑆁𑆠𑇀 𑆥𑇀𑆫𑆴𑆲𑆠𑆴 𑇅 𑆩𑆩𑆑𑆾𑆁 𑆲𑆠𑆴𑆤𑇀𑆪 𑆫𑆴𑆁 𑆬𑆴𑆥𑆶𑆁 𑆕𑆫𑆤𑇀𑆪 𑇆

यावतः कुरुते जन्तुः सम्बन्धान् मनसः प्रियान् ।
तावन्तोऽस्य विधीयन्ते हृदये शोकशङ्कवः ॥ ४८२ ॥

इकं (यः) व्वं (नरः) मगॅहकॅन्[1] (संबध्नाति) रकॅत् निं वस्तु कासिःन्य (स्वप्रियवस्तुभिः) ।[2] काप्तन्य[3] (तेषामाप्तिः) रि हतिन्य (हृदये) । त मोलः[4] (न विचलन्ति) मङ्गॉंत्हॉंत्[5] (निगूह्यन्ते) प्रिहति (शोकाः) । ममकॉं[6] (सशंकु) हतिन्य (तद्धृदयं) रिं लिपुं[7] (?) ङरन्य[8] ॥

Whatever affectionate ties a creature creates, so many are the nails of potential separation that are struck into the heart.

Ind.Spr.5474/2480.
c) निखन्यन्ते for विधीयन्ते.
१. म्-√पगः-अकॅन् to fasten.
२. क ख— ॥ (द्विर्दण्डः) ।
३. ज—कप्तिन्य ।
४. म-√उलः to move.
५. ख च छ—मंहात्हात्, ज—ङ्हत्हत् ।
६. क—मकॉं । म-पकॉं (पकॉं nail).
७. च छ ज—लिपु ।
८. क—ङरनिका ।

𑆩𑆳𑆤𑆱𑆁 𑆢𑆶𑆂𑆒𑆩𑆷𑆬𑆁 𑆠𑆶 𑆱𑇀𑆤𑆼𑆲 𑆅𑆠𑇀𑆪𑆶𑆥𑆬𑆨𑇀𑆪𑆠𑆼 𑇅
𑆱𑇀𑆤𑆼𑆲𑆳𑆖𑇀𑆖 𑆱𑆘𑇀𑆘𑆠𑆼 𑆘𑆤𑇀𑆠𑆶𑆫𑇀𑆢𑆶𑆂𑆒𑆪𑆾𑆓𑆩𑆶𑆥𑆽𑆠𑆴 𑆖 𑇆 𑇔𑇘𑇓 𑇆

𑆃𑆥𑆤𑇀 𑆅𑆑𑆁 𑆱𑆴𑆂 𑆪 𑆅𑆑 𑆩𑆷𑆬 𑆤𑆴𑆁 𑆥𑇀𑆫𑆴𑆲𑆠𑆴 𑇅 𑆱𑆴𑆂 𑆤𑆴𑆩𑆴𑆠𑇀𑆠 𑆤𑆴𑆁 𑆑𑆲𑆸𑆠𑇀 𑆑𑆧𑆤𑇀𑆣𑆤 𑇅
𑆥𑇀𑆫𑆱𑇀𑆠𑆳𑆮 𑆤𑆴𑆁 𑆃𑆤𑇀𑆩𑆶 𑆢𑆶𑆂𑆒 𑆠𑆴𑆑 𑇆

मानसं दुःखमूलं तु स्नेह इत्युपलभ्यते ।
स्नेहाच्च सज्जते[1] जन्तुर्दुःखयोगमुपैति च ॥ ४८३ ॥

अपन् (अथ) इकं (यः) सिः[2] (स्नेहः) य इक (सः) मूल (मूलं) निं प्रिहति (दुःखस्य) । सिः (स्नेहः) निमित्त[3] (निमित्तं) निं[4] कहृत् कबन्धन (बन्धनस्य) । प्रस्ताव (प्रस्तावः) निं अन्मु दुःख (दुःखप्राप्तेः) तिक (सः) ॥

The psychological root of pain is affection. It is affection which ties a creature and ultimately leads to pain.

MBh.3.2.26. a) मनसो Ś1 B4 Dc D1 G2 M1, others तु. (no v.l.) for मानसं.

c) च is supported by

१. ख छ—सार्जंते ।

२. ख—सिः । (सदण्डः) ।

३. छ नास्ति ।

४. क—नि ।

ᬧᬸᬢ᭄ᬭᬤᬵᬭᬓᬸᬝᬸᬫ᭄ᬩᭂᬱᬸ ᬲᬓ᭄ᬢᬵᬄ ᬲᬷᬤᬦ᭄ᬢᬶ ᬚᬦ᭄ᬢᬯᬄ ᭞
ᬲᬭᬄᬧᬗ᭄ᬓᬵᬃᬡ᭄ᬡᬯᬾ ᬫᬕ᭄ᬦᬵ ᬚᬷᬃᬡ᭄ᬡᬵ ᬯᬦᬕᬚᬵ ᬇᬯ ᭟ ᭔᭘᭔ ᭟

ᬭᬫᬓᭂᬢ᭄ ᬧ᭄ᬯ ᬲᬶᬄ ᬦᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬭᬶᬂ ᬅᬦᬓ᭄ ᭞ ᬭᬯᬶ ᭞ ᬫ᭄ᬯᬂ ᬓᬸᬝᬸᬫ᭄ᬩ ᭞ . ᬫ᭄ᬦ᭄ᬳᭂᬃ ᬢᬶᬓ ᬓᬓᬮᭂᬫ᭄ ᬏᬯᭂᬄ ᬓᬵᬦ᭄ᬢᬲᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬧᬟ ᬮᬯᬦ᭄ ᬮᬶᬫᬦ᭄ ᬅᬢᬸᬳ ᬓ᭄ᬯᬢᭂᬓ᭄ ᬭᬶᬂ ᬳᭂᬡ᭄ᬟᬸᬢ᭄ ᭟

पुत्रदारकुटुम्बेषु सक्ताः सीदन्ति जन्तवः ।
सरःपङ्कार्णवे मग्ना जीर्णा वनगजा इव ।। ४८४ ।।

रमकॅत् (सक्तः) प्व (चेत्) सिः (स्नेहः) निकं व्वं (नराणां) रिं अनक् (पुत्र-)।[1] रवि (दार-)। म्वं कुटुम्ब (कुटुम्बेषु)। मन्हॅर्[2] (ततः) तिक (ते) कक्लॅम्[3] (निमग्नाः) एवॅः (कष्टं) कान्तसन्य (उद्धरणीयाः)। पड (समाः) लवन् लिमन् (गजेन) अतुह (जीर्णेन) क्वतॅक् (मग्नेन) रिं अॅण्डुत्[4] (पङ्के) ।।

Creatures attached to sons, wives and families sink down like the aged wild elephant in a mass of muddy swamp.

MBh.12.316.30 (same as above).

१. च छ ज नास्ति दण्डः ।

२. क—अन्हॅर् ।

३. च छ—क्लॅम् ।

४. क—अण्डुत् ।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ [illegible] ᭟

[illegible] ᭟

एतत् [1]तद्दुर्ज्जयं लोके[1] पुत्रदारमयं विषम् ।
जायन्ते च म्रियन्ते च यत् पीत्वा मोहिताः प्रजाः ॥ ४८५ ॥

ङ्हिः (केवलं) सिः (स्नेहः) निं मानक् (पुत्रवत्तायाः) मरबि (दारवत्तायाः) । मतिकं (हि) परमार्थं (परमं) विष (विषं) ङरन्य ।[2] रिं[3] रात् (लोके) । शक्ति (सक्तिः) तर् (न) क्न (शक्यते) तिनम्बन् (औषधं कर्तुं) ।[4] अपन् (यतः) सक्वेः (सर्वे) [5]निक (ते) सं[5] त्लस् क्न (हताः) देन्य (एतया) । भ्रान्त (भ्रान्ता.) संसार (दुःखिताः) वुलङुन् (व्याकुलिताः) जुग (हि) य (ते) । केदॅर्[6] (चक्रवन्तः) अवलुय्वलुय् (पुनः पुनः निवर्तन्ते) रिं[7] भावचक्र (भावचक्रे) हमॅङन्य[8] (सक्तिमन्तः) ॥

The poison exuded by sons and wife is invincible. Infatuated creatures drink this poison and are born and die time and again.

१-१. क—तद्दर्जयल्लोके, ख च छ—तद्दुर्ल्लभलोके, ज—तद्धुर्लभल्लोके ।
२. ज नास्ति दण्डः ।
३. ख च छ ज—इकिं ।
४. च नास्ति दण्डः ।
५-५. क—निकं ।
६. क-√इदॅर् cycle.
७. क—रि ।
८. क—हम्बान्य ।

[illegible] ।
[illegible] ॥ ४८५ ॥

[illegible]

स्वदेहजान्स्वसंज्ञान् यद्वदङ्गात् क्रिमींस्त्यजेत् ।
स्वसंज्ञानस्वजांस्तद्वत्[१] सुतसंज्ञान् क्रिमींस्त्यजेत् ॥ ४८६ ॥

हन मर (विद्यन्ते) **वस्तु** (वस्तूनि) **म्तु** (जातानि) **सङ्कें शरीर** (शरीरात्) । [२]**न्दातन्** (न तु) **इनकु** (स्वीकृतानि) **य** (तानि) **दे निकं मशरीर** (शरीरिणा) ।[२] **तन्** (न) **स्वङ्कु** (स्वं मम) **इक** (तानि) । **तन्** (न) **सपकु** (सम्बन्धो मम) **लवन् इक** (एतैः) । **मङ्कुन** (एवं) **लिन्यन्** (वचनं) **आर्य्यकॅन्** (त्यजतः) **य** (तानि) । **क्रिमि** (क्रिमयः) **इक**[3] **मङ्कुन** (एवं) **क्रमन्य** (क्रमाः) । **म्तु** (जायन्ते) **सङ्कें शरीर निक**[४] (शरीरात्) । **तिनिङ्गलकॅन्**[५] (त्यज्यन्ते) **तन्** (न) [६]**इनकुन्य** (स्वीक्रियन्ते) **देनि**[६] **मशरीर** [७]**निक** (शरीरिणा) । **हन** (विद्यन्ते) **तातन्** (नैव) [८]**म्तु** (जायन्ते) **सङ्कें**[८] **शरीर** (शरीरात्) ।[७] **न्दान्** (अथ) **इनकु** (स्वीक्रियन्ते) **स्व** (स्वे) **दे** । **निकं** (इति) **मशरीर** (शरीरिणा) । **अनुङ्कु** (स्वं मम) **इक** (एते) । **सपकु** (सम्बन्धो मम) **लवन् इक** (एतैः) । **मङ्कुन** (एवं) **लिन्य** (तद्विचारः) । **पुत्र** (पुत्राः) **इक**[९] **मङ्कुन** (तथा) । **यतिक** (अथ तान्) **तिङ्गलक्न** (त्यजेत्) । **कदि** (यथा) **क्रम** (क्रमः) **निकं क्रिमि** (क्रिमीणां) । [१०]**मवन्**[११] **हन मत मक्रक्**[१२] **निकं क्रिमि** ।[१०] **अपन्** (यतः) **साक्षात्** (साक्षात्) **म्तु** (जायन्ते) **सङ्कें शरीर** (शरीरात्) । **तथापि** (तथापि) **तिनिङ्गलकॅन्** (त्यज्यन्ते) । **व्रुः** (जानीमः) **प्व कित** (वयं) **अन्** (यद्) **देदेंनि** (विचलनं) **मनः** (मनसः) **इक** (तद्) । [१३]**मतंन्यन्** (अतः) **इक साधनन्त**[१३] (साधनं ते, यत्नस्ते) **अम्गतासिः**[१४] (छेत्तुं स्नेहं) **नि मानक् अरबि**[१५] (पुत्रदाराणां) ॥

MBh.12.206.10 (same as above). K1 B8 support our spelling क्रिमि, other mss. mostly कृमि.

[१] ख च छ—स्वसज्ञानसजांस्तद्वत् ज—स्वसंज्ञानसंजंस्तद्वत् ।

[२-२] ख च छ ज नास्ति ।

[३] ख ज छ ज—इकं ।

[४] क नास्ति ।

[५] √तिङ्गल्-°इन्°-अकॅन् ।

[६-६] क—इनकु दे निकं, ज—इनकुन्य देनि ।

[७-७] क नास्ति ।

[८-८] ख—व्तु सङ्कें, ज—वॅतु सकें ।

[९] ख च छ ज—इकं ।

[१०-१०] ख नास्ति ।

[११] क—मव्यॅन् ।

[१२] ज—पक्रक् ।

[१३-१३] ख—मतंन्य पिनकासाधनान्त ।

[१४] के—म्गतासिः, ज—अमॅगग सिः ।

[१५] ख—मरवि ।

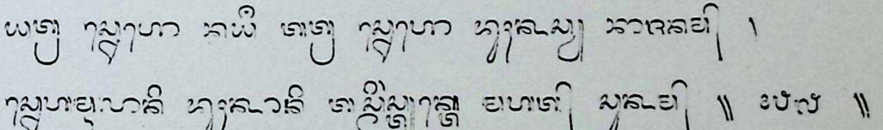

ᬬᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᬓᬵᬲᬶᬄ ᭞ ᬇᬓ ᬳᬾᬢᬸ ᬦᬶᬂ ᬪᬬᬦ᭄ ᬓᬢ᭄ᬫᬸ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬧᬭᬫᬳᬦ᭄ ᬇᬂ ᬤᬸᬄᬔ ᬇᬓᬂ ᬲᬶᬄ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬲᬂᬓ᭄ᬱᬶᬧ᭄ᬢᬦ᭄ ᬇᬓᬂ ᬲᬶᬄ ᬕ᭄ᬯᬶᬢ᭄ ᬦᬶᬓᬂ ᬤᬸᬄᬔ ᬢ ᬧ᭄ᬯ ᬬ ᭞ ᬢᬶᬗ᭄ᬕᬮᬓ᭄ᬦ ᬧ᭄ᬯ ᬇᬓ ᭞ ᬓᬢ᭄ᬫᬸ ᬢᬂ ᬧᬭᬫ ᬲᬸᬔ ᭟

यत्र स्नेहो भयं तत्र स्नेहो दुःखस्य भाजनम् ।
स्नेहमूलानि दुःखानि तस्मिंस्त्यक्ते महत् सुखम् ॥ ४८७ ॥

यन् इकं (यानि) **वस्तु** (वस्तूनि) **कासिः** (स्निग्धानि)। **इक**[1] (तानि) **हेतु** (हेतुः) **निं भयन् कत्मु** (भयस्य)। **अपन्** (यतः) **परमहन्** (अधिष्ठानं) **इं दुःख** (दुःखस्य) **इकं सिः** (स्नेहः) **ङरन्य**। **संक्षिप्तन्** (संक्षेपः) **इकं** (यः) **सिः** (स्नेहः) **ग्वित् निकं** (मूलं) **दुःख** (दुःखस्य) **त प्व य** (सः)। **तिङ्गलक्न** (त्यक्ते) **प्व इक** (तस्मिन्)। **कत्मु** (प्राप्यते) **तं परम** (परमं) **सुख** (सुखं) ॥

Where there is affection, there is fear. Affection is the pot of pain. Affection is the root of pain. Giving that up brings great relief.

Cf.MBh.3.2.27.

[1] क—य हिक ।

ᬲ᭄ᬯᬚᬦᬾ ᬦ ᬘ ᬢᬾ ᬘᬶᬦ᭄ᬢᬵ ᬓᬃᬢ᭄ᬢᬯ᭄ᬬᬵ ᬫᭀᬓ᭄ᬱᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶᬦᬵ ᭞
ᬇᬫᬾ ᬫᬬᬵ ᬯᬶᬦᬵ ᬢᬵᬢ ᬪᬯᬶᬱ᭄ᬬᬦ᭄ᬢᬶ ᬓᬣᬂ ᬢ᭄ᬯᬶᬢᬶ ᭟ ᭓᭗᭗ ᭟

ᬳᬬ᭄ᬯ ᬢ ᬅᬗᭂᬗᭂᬦᬗᭂᬦ᭄ ᬲᬫ᭄ᬩᬦ᭄ᬥ ᭞ ᬓᬤᬂᬯᬃᬕ ᭞ ᬬ ᬢ ᬲᬵᬥ᭄ᬬᬂ ᬓᬫᭀᬓ᭄ᬱᬦ᭄ ᭞ ᬮᬶᬗᬦ᭄ᬢ ᬫᬧ ᬢ ᬮᬶᬯᬭᬦ᭄ ᬇᬓᬶ ᬓᬩᬾᬄ ᬭᬶ ᬢᬬᬗ᭄ᬓᬸ ᭞ ᬮᬶᬗᬦ᭄ᬢ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᭞ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬢᬶᬓ ᭟

स्वजने न च ते चिन्ता कर्त्तव्या मोक्षबुद्धिना ।
इमे मया विना तात भविष्यन्ति कथं न्विति ॥ ४८८ ॥

हय्व (न) **त अङङॅनङॅन्** (चिन्तयेत्) **सम्बन्ध** (सम्बन्धिनः)। **कदंवर्ग** (बन्धुवर्गान्)। **य त** (यदि) **साध्यं**[1] (साध्यः) **कमोक्षन्** (मोक्षः)। **लिङन्त**[2] (चिन्ता ते) **मप त लिवरन्** (कथं नु) **इकि**[3] (इमे) **कबेः** (सर्वे) **रि तयङ्कु** (मया विना)। **लिङन्त** (चिन्ता ते) **मङ्कन** (एवं)। **हय्व** (न) **तिक** (सा) ॥

If you aspire after mokṣa, you have not to worry about your family members

as to what will happen to them without you.

MBh.12.277.15. c) by K1.2 V1 B0.7.9 D4 T2. G1.2, other mss. त. विनाभूता for विना तात.

d) Our नु is supported

१. क—साध्या ।

२. ख—लीडन्त ।, च छ—°न्त ।, ज—°न्ट । (सदण्ड:) ।

३. ज—इकिं ।

ᬲ᭄ᬯᬬᬫᬸᬢ᭄ᬧᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᬚᬦ᭄ᬢᬸᬄ ᬲ᭄ᬯᬬᬫᬾᬯ ᬯᬶᬯᬃᬤ᭄ᬥᬢᬾ ᭞
ᬲᬸᬔᬤᬸᬄᬔᬾ ᬢᬣᬵ ᬫᬺᬢ᭄ᬬᬸᬂ ᬲ᭄ᬯᬬᬫᬾᬯᬵᬥᬶᬕᬘ᭄ᬙᬢᬶ ᭟ ᭔᭘᭙ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬧ᭄ᬭᬲᬶᬤ᭄ᬥᬓᬵᬭᬡ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬮᬾᬦ᭄ ᬲᬗ᭄ᬓᬾᬂ ᬅᬯᬓ᭄ ᭞ ᬇᬓᬶ ᬰᬭᬷᬭ ᬧᬭᬫᬵᬃᬣᬓᬵᬭᬡ ᭞ ᬇᬓᬶ ᬤᬤᬶ ᬓᬩᬾᬄ ᭞ ᬅᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬓᬵᬭᬡ ᬦᬶ ᬳᬦᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬯᬺᬤ᭄ᬥᬶ ᬧ᭄ᬯ ᬬ ᭞ ᬦᬶᬃᬯ᭄ᬯᬶᬖ᭄ᬦ ᬢᭂᬓᬾ ᬓᬢᬸᬳᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬚᬸᬕ ᬓᬵᬭᬡ ᬦᬶᬓ ᭞ ᬫᬦᭂᬫᬸ ᬧ᭄ᬯ ᬬ ᬲᬸᬔᬤᬸᬄᬔ ᭞ ᬧᬵᬢᬶ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬶᬳᬢᬶ ᭞ ᬅᬯᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬅᬢᬄ ᬓᬵᬭᬡ ᬦᬶᬓ ᭞ ᬅᬧᬦ᭄ ᬧᬹᬃᬯ᭄ᬯᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᬢᬶᬦᬹᬢ᭄ ᬦᬶᬓ ᬓᬩᬾᬄ ᭟

स्वयमुत्पद्यते जन्तुः स्वयमेव विवर्द्धते ।
सुखदुःखे तथा मृत्युं स्वयमेवाधिगच्छति ॥ ४८९ ॥

अप[न्] (किन्तु) **तन्**[1] **प्रसिद्धकारण** (असिद्धिकारण) **ङरन्य** (नाम) । **लेन** (अन्यत्) **सङ्कें**[2] **अवक्** (स्वशरीरात्) । **इकि** (एषः) **शरीर** (आत्मा) **परमार्थकारण** (परमं कारणं) । **ईकि**[3] **ददि** (उत्पद्यते) **कबेः** (सर्वः) ।[4] **अवक्न्य** (स्वात्मा) **कारण** (कारणं) [5]**नि हनन्य**[5] (तदस्तित्वस्य) । **वृद्धि** (वर्धते) **प्व** (हि) **य** (सः) । **निर्व्विघ्न**(निर्विघ्नं) **त्के** (यावत्) **कतुहन्य** (जरां प्राप्तः) । **अवक्न्य** (स्वात्मा) **जुग** (हि) **कारण** (कारणं) **निक** (तस्य) । **मन्मु** (अधिगच्छति) **प्व य** (सः) **सुखदुःख**[6] (सुखदुःखे) । **पाति** (शोकं) । **प्रिहति** (मृत्युं) । **अवक्न्य** (स्वात्मा) **अतः** (केवलं) **कारण** (कारणं) **निक** (तस्य) । **अपन्** (यतः) **पूर्व्वकर्म्म**[7] (पूर्वकर्माणि) **तिनूत्** **निक** (अनुस्त्रियन्ते) **कबेः** (सर्वैः) ॥

By itself is a creature born, by itself does it grow, and by itself does it reach joys, sorrows and death.

MBh.12.277.16 (same as above).

१. क—तन् हन, ख च छ ज—त ।

२. क—सकें ।

३. ज—इकि ।

४. च ज नास्ति दण्डः ।
५-५. क—निकान् हना ।
६. क—सुक ।
७. छ—सर्व्वकार्म्म ।

ᬬᬣᬵ ᬓᬵᬱ᭄ᬞᬂ ᬘ ᬓᬵᬱ᭄ᬞᬂ ᬘ ᬲᬫᬾᬬᬵᬢᬵᬂ ᬫᬳᭀᬤᬥᭁ ᭞
ᬲᬫᬾᬢ᭄ᬬ ᬘ ᬯ᭄ᬬᬧᬾᬬᬵᬢᬵᬂ ᬢᬤ᭄ᬯᬤ᭄ᬪᬹᬢᬲᬫᬵᬕᬫᬄ ᭟ ᭔᭖᭐ ᭟

ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬕ ᬦᬶ ᬯᬢᬂ ᬓᬳᬮ ᬫᬓᬫ᭄ᬩᬗᬦ᭄ ᬭᬶᬂ ᬢᬲᬶᬓ᭄ ᭞ ᬤᬤᬶ ᬬ ᬓᬘᬸᬡ᭄ᬟᬸᬓ ᬅᬧᬗ᭄ᬕᬶᬄ ᬮᬯᬦ᭄ ᬓ᭄ᬧ᭄ᬯᬦ᭄ᬬ ᬯᬢᬂ ᭞ ᬦᬶᬬᬢᬦ᭄ᬬ ᬅᬧᬲᬄ ᬫᬸᬯᬄ ᭞ ᬤᬤᬶ ᬢ ᬬ ᬅᬧᬗ᭄ᬕᬶᬄ ᬫᬸᬯᬄ ᭞ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢ ᬧᬧᬗ᭄ᬕᬶᬄ ᬦᬶᬓᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬵᬯ ᭞ ᬮᬯᬦ᭄ ᬓ᭄ᬧ᭄ᬯᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬅᬦᬶᬢ᭄ᬬ ᬇᬓ ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬫᬓᬵᬦ᭄ᬢᬂ ᬫᬧᬲᬄ ᭞ ᬤᬤᬶ ᬢ ᬬ ᬅᬧᬗ᭄ᬕᬶᬄ ᬫᬸᬯᬄ ᭟

यथा काष्ठं च काष्ठं च समेयातां महोदधौ ।
समेत्य च व्यपेयातां तद्वद्भूतसमागमः ।। ४६० ।।

कद्यङ्ग (यथा) **निं वतं** (स्कन्धः) **कहल** (वृक्षस्य) **मकम्बङन्** (प्लवन्) **रिं तसिक्** (महोदधौ) । **ददि** (भवति) **य**[1] (एतद्) [2]**कचुण्डुक** (संहन्यात्) **अपङ्गिः**[2] (समेयात्) **लवन् कप्वन्य** (स्वसमेन) **वतं** (काष्ठेन) । [3]**नियतन्य** (नियतं) **अपसः**[3] (व्यपेयात्) **मुवः** (पुनः) । **ददि** (भवति) **त** [4]**य** (एतद्) **अपङ्गिः**[4] (समेयात्) **मुवः** (पुनः) । **मङ्कन** (तथा) [5]**त पपङ्गिः**[5] (समागमः) **निकं**[6] **सर्व्वभाव** (सर्वभावानां) । **लवन्** (सह) **कप्वन्य** (स्वसमैः) । **अनित्य** (अनित्यं) **इक** (तद्) । **नियत** (नियतं) **मकान्तं** (सान्तं) **मपसः** (व्यपायनं) । **ददि** (भवति) **त** [7]**य** (ते) **अपङ्गिः**[7] (समेयुः) **मुवः** (पुनः) ।।

Just as in an ocean one log of wood meets another and drifts apart again, so is the coming together of creatures.

MBh.12.168.15 (same as above).
१. क नास्ति ।
२-२. क ख च छ ज—कचुण्डु कपङ्गिः ।
३-३. क—नियत यापसः, ज—नियतन्यपसः ।
४-४. क—कपङ्गिः, ख छ ज—यपङ्गिः ।
५-५. छ—पङ्गिः।
६. क—निं ।
७-७. ख—यापङ्गि, ज—यपङ्गिः ।

ᬏᬯᬂ ᬧᬸᬢ᭄ᬭᬵᬰ᭄ᬘ ᬧᭁᬢ᭄ᬭᬵᬰ᭄ᬘ ᬚ᭄ᬜᬵᬢᬬᬄ ᬲᬸᬳᬺᬤᬲ᭄ᬢᬣᬵ ᭞
ᬅᬢᬶᬲ᭄ᬦᬾᬳᭀ ᬦ ᬓᬃᬢ᭄ᬢᬯ᭄ᬬᭀ ᬯᬶᬧ᭄ᬭᬬᭀᬕᭀ ᬥ᭄ᬭᬸᬯᭀ ᬳᬶ ᬢᬿᬄ ᭟ ᭔᭖᭑ ᭟

ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬢᬶᬓᬂ ᬅᬦᬓ᭄ ᭞ ᬧᬸᬢᬸ ᭞ ᬧᬸᬬᬸᬢ᭄ ᭞ ᬓᬤᬂ ᭞ ᬫᬶᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬭᬶᬦᬓ᭄ᬯ ᭞ ᬧᬧᬗ᭄ᬕᬶᬄ ᬢ ᬬ ᬮᬯᬦ᭄ ᬇᬓ ᬓᬩᬾᬄ ᭞ ᬇᬭᬶᬓᬂ ᬲᬓ᭄ᬱᬡ ᬢᬸᬯᬶ ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬅᬧᬲᬄ ᬅᬯᬲᬵᬦ ᬦᬶᬓ ᭞ ᬫᬢᬂᬬᬦ᭄ ᬳᬬ᭄ᬯ ᬢᬷᬩ᭄ᬭ ᬓᬭᬓ᭄ᬢᬦ᭄ ᬫᬵᬲᬶᬄ ᭟

एवं पुत्राश्च पौत्राश्च ज्ञातयः सुहृदस्तथा ।
अतिस्नेहो न कर्त्तव्यो विप्रयोगो ध्रुवो हि तैः ॥ ४६१ ॥

मङ्कन तिकं (एवं) **अनक्** (पुत्राणां)। **पुतु** (पौत्राणां)। **पुयुत्** (प्रपौत्राणां)। **कदं** (ज्ञातीनां)। **मित्र** (मित्राणां)। **रिनक्व**[1] ।[2] **पपङ्गिः** (समागमः) [3]**त य**[3] **लवन् इक** (तैः) **कबेः** (सर्वैः)। **इरिकं**[4] **सक्षण** (एकस्मिन् क्षणे) **तुवि** (अपि)। **नियत अपसः** (नियतं) **अवसान निक** (विप्रयोगान्तस्तेषां)। **मतंग्यन्** (अतः) **हय्व** (न स्यात्) **तीव्र** (तीव्रं) **करक्तन्** (सक्तः) **मासिः** (स्निग्धः) ॥

Thus one should not be overfond of sons, grandsons, relatives and friends. There is bound to be separation.

MBh.12.168.16. b) Our सुहृदस्तथा is supported by Ś1 K1.2.4.6, other mss. बान्धवास्तथा. c) तेष् (v.l. तेषां, न च) for अति°. d) Our ध्रुवो हि तैः is supported by B0.3.9 Da3.a4 Dn1.n4 Ds D2.3.5.8 M1.6, other mss mostly हि तैर्ध्रुवम्.

१. क—रिनक्ष।
२. क नास्ति।
३-३. क—त। (सदण्डः)।
४. क—इरिकीं।

ᬫᬵᬢᬵᬧᬶᬢ᭄ᬭ᭄ᬲᬳᬲ᭄ᬭᬵᬡᬶ ᬧᬸᬢ᭄ᬭᬤᬵᬭᬰᬢᬵᬦᬶ ᬘ ᭞
ᬬᬵᬢ ᬬᬵᬢ ᬧ᭄ᬭᬢᬷᬢᬵᬦᬶ ᬓᬲ᭄ᬬ ᬢᬾ ᬓᬲ᭄ᬬ ᬯᬵ ᬯᬬᬫ᭄ ᭟ ᭔᭖᭒ ᭟

[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

मातापितृसहस्राणि पुत्रदारशतानि च ।
युगे युगे व्यतीतानि कस्य ते कस्य वा वयम् ॥ ४६२ ॥

अनादि (अनादि) **क्तं** (खलु) **जन्म** (जन्म) **ङरन्य** (नाम)। **तन्** (न) **किनव्रुहन्** (ज्ञायते) **तॅम्बेन्य**[1] (तद्भविष्यत्)। **लुपुत् किनलकरन्**[2]। **विलं** (संख्या) **निं जन्मान्तर** (जन्मान्तराणां)। **मेव्विवुत्**[3] (सहस्रशः) **प्व** (अथ) **बपन्त** (अस्मत्पितरः)। **इबुन्त** (अस्मन्मातरः)। **अनक्त** (अस्मत्पुत्राः)। **रबिन्त** (अस्मद्दाराः)। **रिं**[4] **सयुगसयुग**[5] (युगेयुगे)। **परमार्थन्य** (अस्य परमोऽर्थः)। **न्द्यं** (कथं) [6]**एनक्** (सुखं) **कत्पॅतन**[6] (स्थिरीक्रियेत) **सानु** (स्वामी) **लवन् इक** (एतेन)। **न्द्यं** (कथं) **तुदुहन्** (निश्चयः, प्रमाणं) **अनुन्त** (स्वमस्माकमिति) ॥

Thousands of mothers and fathers, hundreds of sons and wives have passed away in ages gone by. Whose are they, whose are we ?

MBh.12.309.84. c) अनागतान्यतीतानि.

१. छ—तॅमबेन्य।

२. √लकर original material प्रकृति.

३. म-√इवु-√इवु-त्।

४. च—रि।

५. छ—सयुगयुग।

६-६. क ख च छ ज—एनकत्पॅतन।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

नायमत्यन्तसंवासः कदाचित् केनचित्[1] सह ।
अपि स्वेन शरीरेण किमुतान्येन केनचित् ॥ ४६३ ॥

तातन् (नैव) **हन** (विद्यते) **तेक**[2] **नित्य** (नित्यः) **पत्मुन्य** (संवासः) **ङरन्य** (नाम)। **इकन्** (एकः) **पत्मु**[3] **इकं** (समागच्छति)। [4]**इकन्** (एकः) **तन् त्मु इक** (वियुज्यते)। [5]**कप्व तन् लङ्घ्‌ॅं इक**[5]।[4] **पत्मुन्त लवन्** (संवासोऽस्माकं) **ईकिं**[6] (एतेन) **शरीरन्त**[7] (अस्मच्छरीरेण) **तुवि** (अपि)। **तन्** (न) **लङ्घ्‌ॅं** (नित्यः) **इक**। **मपसह** (वियोक्ष्यन्त इति) **मर दोन्** (प्रयोजनं) **ईकि**[8] **पाणिपादादि** (पाणिपादादीनां)। **ह्य्व** (न) **तेनुचप्** (अथ वाच्यं) **इकं लेन्** (अन्येषां)॥

There is no eternity of association with any one, not even with one's body, not to mention with any other.

MBh.12.28.51. b) लभ्यते जातु केनचित्.

१. ख च छ ज—तेनचित्।

२. क नास्ति।

३. क—त्मु।

४-४. ख त्रुटितम्।

५ ५. च छ ज त्रुटितम्।

६. ज—इकि।

७. ख—शरीर।

८. क—इकि।

ᬅᬤᬃᬰᬦᬵᬤᬵᬧᬢᬶᬢᬵᬄ ᬧᬸᬦᬰ᭄ᬘᬵᬤᬃᬰᬦᬂ ᬕᬢᬵᬄ ᭞
ᬦ ᬢᬾ ᬢᬯ ᬦ ᬢᬾᬱᬵᬂ ᬢ᭄ᬯᬂ ᬓᬵ ᬢᬢ᭄ᬭ ᬧᬭᬶᬤᬾᬯᬦᬵ ᭟ ᭔᭖᭔ ᭟

ᬯᬢ᭄ ᬲᬓᬾᬂ ᬢᬬ ᬫᬭᬶᬓ ᭞ ᬫᬸᬯᬄ ᬢ ᬬ ᬫᬸᬮᬶᬄ ᬭᬶ ᬢᬬ ᭞ ᬲᬂᬓ᭄ᬱᬶᬧ᭄ᬢ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬅᬓᬸᬦ᭄ᬢ ᬇᬓ ᭞ ᬇᬓ ᬢᬦ᭄ ᬲᬧ ᬮᬯᬦ᭄ ᬓᬶᬢ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᭞ ᬅᬧ ᬢᭀᬚᬃ ᭞ ᬅᬧ ᬧᭀᬮᬄ ᭟

अदर्शनादापतिताः पुनश्चादर्शनं गताः।
न ते तव न तेषां त्वं का तत्र परिदेवना[1] ॥ ४६४ ॥

वत[2] **सकें**[3] (अदर्शनाद्) **तय मरिक** (आपतितास्ते)। **मुवः** (पुनरथ) **त य** (ते) **मुलिः** (प्रतिनिवर्तन्ते) **रिर्**[4] **तय** (अदर्शनं)। **संक्षिप्त**[5] (संक्षेपः)। **तन्** (न) **अकुन्त** (स्वीक्रियते) **इक** (तद्)। **इक** (सः) **तन्** (न) **सप** (सम्बन्धः) **लवन् कित** (अस्माभिः)। **अन्** (एवं) **मङ्कन** (सति)। [6]**अप तोजर** (किमथोच्येत)।[6] [7]**अप** (किं) **पोलह**[7] (क्रियेत)॥

They have fallen from out of the invisible. Again they will go out into the invisible. They are not thine, thou art not theirs. What can then the wailing be?

Cf. MBh.12.168.17.

१. ख—परिवेदान्, च छ ज— परिवेदन।

२. क—त्क, ख ज—क्ता ।
३. च छ—सङ्कं ।
४. ख—मरिं ।
५. च—संक्षिप, छ—संक्सिप ।
६-६. च त्रुटितम्, ख—मप तोजर, छ—अप हो° ।
७-७: क ज—अपोलह, ख—अमोलह । प-√उलः-अ

ᬦᬱ᭄ᬝᬾ ᬥᬦᬾ ᬯᬵ ᬤᬵᬭᬾᬱᬸ ᬧᬸᬢ᭄ᬭᬾ ᬧᬶᬢᬭᬶ ᬫᬵᬢᬭᬶ ᭞
ᬅᬳᭀ ᬓᬱ᭄ᬝᬫᬶᬢᬶ ᬥ᭄ᬬᬵᬢ᭄ᬯᬵ ᬤᬸᬄᬔᬲ᭄ᬬᬵᬧᬘᬶᬢᬶᬂ ᬘᬭᬾᬢ᭄ ᭟ ᭔᭙᭕ ᭟

ᬳᬶᬮᬂ ᬧ᭄ᬯ ᬫᬲ᭄ ᭞ ᬫᬢᬶ ᬧ᭄ᬯᬂ ᬅᬦᬓ᭄ ᭞ ᬭᬩᬶ ᭞ ᬩᬧ ᭞ ᬇᬩᬸ ᭞ ᬇᬓᬦ᭄ ᬢ᭄ᬮᬲ᭄ ᬧᬭᬢ᭄ᬭ ᭞ ᬅᬢᬶᬰᬬ ᬢ ᬕᭀ ᬦᬶᬓᬂ ᬮᬭ ᭞ ᬫ᭄ᬯᬂ ᬤᬸᬄᬔ ᬦᬶ ᬳᬺᬢᬶ ᬏᬗᭂᬢ᭄ ᬧ᭄ᬯ ᬓᬶᬢᬵᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᭞ ᬕᬯᬬᭂᬦ᭄ᬢ ᬢᬶᬓᬂ ᬢᬫ᭄ᬩ ᬦᬶᬂ ᬤᬸᬄᬔ ᭟

नष्टे धने वा दारेषु पुत्रे पितरि मातरि ।
अहो कष्टमिति ध्यात्वा दुःखस्यापचितिं चरेत् ॥ ४९५ ॥

हिलं (नष्टं) **प्व**[1] (सर्वं) **मास्** (धनं)। **माति** (मृतः) **प्वं अनक्** (पुत्रः)। **रबि** (दाराः)। **बप** (पिता)। [2]**इबु** (माता)। **इकान्** (इत्येते) **त्लस्**[2] (गताः) **परत्र** (परत्र)। **अतिशय** (अतिशयं) **त गॆं** (अथ महत्त्वं) **निकं**[3] **लर** (शोकस्य)। **म्वं दुःख निं हृति** (हृद्दुःखस्य)। **एङॆत्** (जानीमः) **प्व कितान्** (वयं) **मङ्कन** (यदेवं)। **गवयॆन्त** (चर्यतामस्माभिः) **तिकं तम्बा** (अपचितिः) **निं दुःख**[4] (दुःखस्य) ॥

Gone are wealth and wife, son and parents. How painful! Brooding over one should follow the path of diminishing pain.

MBh.12.26.17. a) दारे वा for दारेषु.

b) वा मृते for मातरि.

e) Our ध्यात्वा is supported by B2 Da T1 G M3, other mss. ध्यायन्.

d) Our दुःखस्य is supported by V1 B0.1.3-5 Dn D2.3.5.6.8 T1 G M1.3, other mss. शोकस्य.

Cf. MBh.12.168.7.

१. ख ज—प्वं ।
२-२. क—इब्रु कुनं ।
३. क—निक ।
४. ख—लर ।

[illegible] ᬯᬵ [illegible] ᬯᬵ [illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭔᭙᭖ ᭟

[illegible]

मृतं वा यदि वा नष्टं योऽतीतमनुशोचति ।
दुःखेन दुःखमाप्नोति द्वावनर्थौ प्रपद्यते ।। ४६६ ।।

हन मर (विद्यते) व्वं (नरः) वदाँ मङॅनङॅन् (अनुशोचति) इकं[1] माति (मृतं)। वस्तु (वस्तु) हिलं (नष्टं) कुनं (च)। अगॉं (महत्) प्रिहतिन्य (तद्दुःखं) देन्य (तेन)। इक (तद्) गॉं (महत्त्वं) निं[2] प्रिहतिन्य (शोकस्य)। यतिक (एतद्) अमङ्गुन् (करोति) लर (आधि)।[3] वं (द्वे) इकं (एते) लर (दुःखे) कवङ्गुन् (कृते) दे निक अङङॅनङॅन्[4] (अनुशोचनेन) इकिं[5] हुवुस् (पूर्वं) हिलं (नष्टस्य)। [6]इकं (यः) व्वं[7] (मनुष्यः) मङ्कन (एवं)। य (अथ) त अमङ्गुन् (करणं) हल[8] (अनर्थस्य) ङरन्य (नाम)।।[6]

One who laments over the dead, the lost and the past, the sorrow is doubled thereby.

MBh.12.317.9. c) दुःखेन लभते दुःखं.

१. क—इ निकं ।

२. क नास्ति ।

३. ख नास्ति दण्डः ।

४. क—अङॅनङॅनन् ।

५. क—इं ।

६-६. क नास्ति ।

७. ज—म्वं ।

८. ख—लर ।

ᬪᬿᬱᬚ᭄ᬬᬫᬾᬢᬤ᭄ᬤᬸᬄᬔᬲ᭄ᬬ ᬬᬤᬾᬢᬦ᭄ᬦᬵᬦᬸᬘᬶᬦ᭄ᬢᬬᬾᬢ᭄ ᭞
ᬘᬶᬦ᭄ᬢ᭄ᬬᬫᬵᬦᬁ ᬳᬶ ᬦ ᬯ᭄ᬬᬾᬢᬶ ᬪᬹᬬᬰ᭄ᬘᬵᬧᬶ ᬧ᭄ᬭᬯᬭ᭄ᬥᬢᬾ ᭟ ᭔᭖᭗ ᭟

[illegible]

[illegible]

भैषज्यमेतद्दुःखस्य यदेतन्नानुचिन्तयेत् ।
चिन्त्यमानं हि न व्येति भूयश्चापि प्रवर्त्तने ॥ ४६७ ॥

न्यं (एतद्) **प्रसिद्ध** (हि) **तम्बा** (भैषज्यं) **निं प्रिहति** (दुःखस्य) । **क्रमन्य** (अस्य क्रमः) । **इकं**[1] (यानि) **वस्तु** (वस्तूनि) **हिलं** (नष्टानि) । **लुङ्हा** (अतीतानि) । **माति** (मृतानि) **कुनं**[2] (च) । **तन्** (न) **सिद्ध** (सिध्यति) **कार्ज्जनन्य** (तदर्जनं) **कुनं** । **यतिक** (तानि) **तन्**[3] (न) **अङॅनङॅनॅन्**[4] (अनुचिन्त्येरन्) । **अपन्** (यतः) **अपॅगः** (स्थिरा भवति) **रकॅत्न्य**[5] (तेषां सक्तिः) **रि हति** (हृदये) **यन्** (यदा) **इनङॅनङॅन्**[6] (चिन्त्यन्ते) । **रुमकॅत् प्व य** (सक्तिः) ।[7] **मङ्किन्** (भूयः) **अवुवुः** (प्रवर्धनं) **क्रमन्य** (तत्क्रमः) । **य त अनुवुहकॅन्** (प्रवर्धयति) **प्रिहति** (दुःखं) । **मतंन्य**[8] (अतः) **हय्व** (न) **इक** (तानि) **इनङॅनङॅन्** (काम्येरन्) ॥

Not lamenting is the medicament for sorrow. When one thinks about it, it does not disappear. It goes even farther.

MBh.12.317.12. d) Our प्रवर्त्तते is supported by D5.7 T2 G1, other mss. mostly प्रवर्धते.

[1] ज—ङ्हिकं ।

[2] क नास्ति ।

[3] ख नास्ति ।

[4] क—अङॅनङॅन् ।

[5] क—रकॅत्तिका ।

[6] ख—अङॅनङॅनङॅन् ।

[7] ☞ Here lontar क comes to an abrupt end. On the next page follows a fragment of śloka 386 मनलम्बम दे सकम् । तमःकन्तरमध्वान । ङ्कत-मेको गमिस्यसि । and Kawi comment: लवन्त वनेः । नियत जुग लक्वन्त । इक लक्वन । हत्यन्त रिं दुर्ग्गम । तन्प परर्य्यनन् । तातन् हनं भक्त ङरन्य । म्वं तन् हनं भुजालम्ब । त्कॅन् । गॅग्यॉन्य प्रकार । तन् हन तिनञान् ।

[8] च ज—मतंन्यन् ।

[illegible]
[illegible]

[illegible]

धनं[1] वा पुरुषो राजन् पुरुषं वा पुनर्धनम्[2] ।
अवश्यं प्रजहात्येव तद्विद्वान् नानुशंसयेत्[3] ॥ ४९८ ॥

पिलिः (वा) **सं ममास्** (धनी) **तुमिङ्गलकॅन्** (प्रजहाति) **मास्न्य** (स्वधनं) । **पिलिः** (वा) **इकं मास्** (धनं) **तुमिङ्गलकॅन्** (प्रजहाति) **सं ममास्** (धनिनं) । **उपलक्षण** (उपलक्षणं) **रिं अंसि** (सर्वस्य) **मसम्बन्ध** (सम्बद्धस्य) । **तन्** (न) **लङ्गॅं** (नित्यः) **त प्व** (अथ) **पत्मु** (सम्बन्धः) **निं सानु** (स्वामिनः) **म्वं** (च) **अनुन्य** (तत्स्वस्य) । **व्रुः** (जानाति) **प्व सं पण्डितेरिक** (पण्डितस्तद्) । **मतंन्यन्** (अतः) [4]**तक्** (न) **करक्तन्**[4] (सक्तः) **सिर** (सः) ॥

Either man leaves money, or money leaves man. This cannot be helped. Knowing this why should one sing its praises.

[illegible] ।
[illegible] ॥ [illegible] ॥

[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥

पुरस्तादेव ते बुद्धिरियं कार्य्या विजानता ।
अनित्यं सर्व्वमेवेदमहं च मम चास्ति यत् ॥ ४९९ ॥

न्यन्[1] (एषा) **तं बुद्धि** (बुद्धिः) **सर्व्वदाय** (सर्वदायेषु) ।[2] **पगॅहक्न** (स्थिरीकरणीया) **रुमुहुन्** (पुरस्तात्) । **लिङन्य** (उच्यते) **अनित्य** (अनित्यं) **तत्त्व** (तत्त्वं) **निकं सर्व्वभाव** (सर्वभावानां) । **इकि** (एषा) **गतिङ्कु** (मम गतिः) **सङ्के** (इह) । **अनुङ्कु** (मम स्वं) **नां** (यद्) **ईकि**[3] (एतद्) **हन** (विद्यते) **मङ्के** (अद्य) **म्ने**[4] (श्वः) **ह्लॅम्** (भविष्यत्काले) । **अनित्य** (अनित्यं) **इक** (तद्) । **मङ्कन** (एवं) **लिङ निकं** (वचनं) **तुतुर्** (उपदेशस्य) **कतुतुरन**[5] (उपदेष्टव्यस्य) ॥

MBh.12.105.45. a) K1.3.5 V1 B Dn D2-8 T1 G M2.4 support पुरुषो, other mss. mostly पुरुषं.

b) All mss. (except Ś1 K1.2.4 M1.3) पुरुषं, Poona text पुरुषः.

c) Our एव is supported by K2.3 D7 S, other mss. एतत्.

d) कोऽनुसंज्वरेत् (or °चरेत्) for नानुशंसयेत्.

१. च छ—दान ।

२. च छ—दानम् ।

श३. ख च छ ज—°सङ्ग्येत् ।

४-४. ख ज—तकरक्तन्, च छ—तर्करक्तन् ।

From the very start you should fix it in your mind that all this—I and what pertains to me—will not last forever.

MBh.12.105.12. b) M1-3, other mss. विजानतः. विजानता is supported by K3.5 V1 B D (except D7)

१. ख—नितन्।

२. ख च छ नास्ति दण्डः।

३. छ—इकि।

४. क—म्ने। (सदण्डः)।

५. छ—कतुतुने, ज—°न्।

ᬅᬦᬶᬢ᭄ᬬᬢ᭄ᬯᬾ ᬓᬺᬢᬫᬢᬶᬃᬫ᭄ᬮᬵᬦᬫᬵᬮ᭄ᬬᬾᬦ ᬰᭀᬘᬢᬶ ᭞
ᬦᬶᬢ᭄ᬬᬢ᭄ᬯᬾ ᬓᬺᬢᬩᬸᬤ᭄ᬥᬶᬲ᭄ᬢᬸ ᬪᬶᬦ᭄ᬦᬪᬵᬡ᭄ᬟᬾᬦᬸᬰᭀᬘᬢᬶ ᭟ ᭕᭐᭐ ᭟

ᬇᬓ ᬲᬂ ᬏᬗᬦ᭄ ᬭ᭄ᬬᬦᬶᬢ᭄ᬬ ᬦᬶᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬯᬲ᭄ᬢᬸ ᭞ ᬬᬤ᭄ᬬᬦ᭄ ᬅᬮᬸᬫ ᬇᬓᬂ ᬲ᭄ᬓᬃ ᬲᬸᬳᬸᬦᬶᬭ ᭞
ᬢᬭ᭄ ᬅᬓᬶᬗ᭄ᬓ ᬲᬶᬭ ᬢᬭ᭄ ᬫᬦᬲ᭄ᬢᬵᬧ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬓᬭᬓ᭄ᬢᬦ᭄ ᭞ ᬢᬭ᭄ ᬯᬯᬺᬗ᭄ ᬭᬶᬂ
ᬅᬦᬶᬢ᭄ᬬᬢᬢ᭄ᬢ᭄ᬯ ᭞ ᬅᬕᭀᬂ ᬫᬦᬲ᭄ᬢᬵᬧ ᬦᬶᬓ ᬤᬾᬦᬶᬂ ᬯᬶᬗ᭄ᬮᬾ ᬲᬸᬯᬶᬂ ᭟

अनित्यत्वे कृतमतिर्म्लानमाल्येन शोचति ।
नित्यत्वे कृतबुद्धिस्तु भिन्नभाण्डेऽनुशोचति ।। ५०० ।।

इक सं (यः) एङत्[1] (विजानाति) र्य्यनित्य (अनित्यत्वं) निं सर्व्ववस्तु (सर्ववस्तूनां)। यद्यन् (यद्यपि) अलुम (म्लायते) इकं स्कर्[2] (पुष्पं) सुहुनिर (स्वमस्तके)। तर् (न) अकिंङ्क (शोचति) सिर तर् (न) मनस्ताप (मनस्तापः)। कुनं (परं) इकं (यः) व्वं (पुरुषः) करक्तन् (रक्तः)। तर् (न) ववऋङँः (ध्यायति) रिं अनित्यतत्त्व (तत्त्वानित्यत्वं)। अगॉं (महान्) मनस्ताप निक (मनस्तापस्तस्य) देनिं विङ्ले सुविं (पात्रे भिन्ने) ।।

When the mind is conscious of transitoriness, it is not saddened by the withering garland. But the mind which takes things to be eternal, even a broken pot makes it grieved.

---

[1] ख—°त्। (सदण्डः)।

[2] छ नास्ति।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭕᭐᭑ ᭟

[illegible] ᭞ [illegible] ᭞ [illegible]

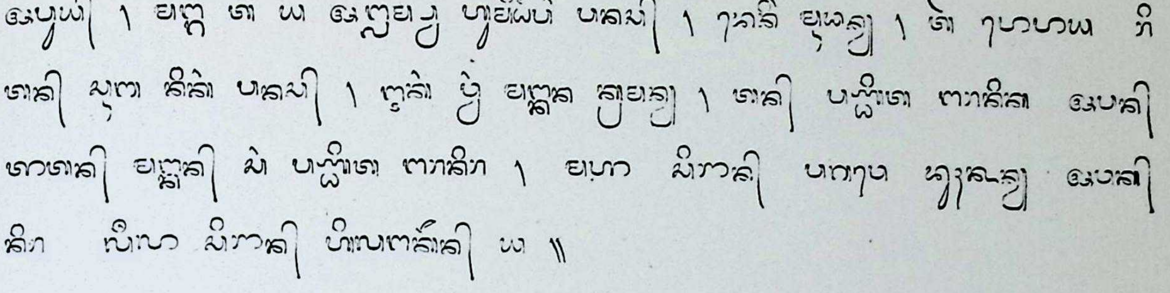

स्वयमुत्पाद्यते¹ वह्निः² परीतस्तेन³ वह्निना⁴ ।
दह्यमानः परीतापं⁵ भजते न स पण्डितः ।। ५०१ ।।

न्यं (यः) **अमों** (पालयति) **अपुय्** (वह्नि) । **कुर्मुलि**⁶ **रि**⁷ (पर्येति) **कहनन्य** (स्वस्थानं) । **कसूबन्**⁸ (दह्यते) **प्व**⁹ **य दे निकं**¹⁰ (सः) **अपुय्** (वह्निना) । **मङ्गः त य अंलम्प्व**¹¹ (भजते) **हुमिडॅपं पनस्** (परितापं) । **देंनि**¹² **मूढन्य** (स्वमूढत्वात्) । **त[र्]** (न) **पोपाय** (उपायः) **रि तन् सूब**¹³ (अदहनस्य) **निकं पनस्** (परितापात्) । **इकं** (यः) **व्वं मङ्कन** (नरः) **क्रमन्य** (एवंक्रमः) । **तन्** (न) **पण्डित** (पण्डितः) **ङर्रानक** (उच्यते) । **अप[न्]** (यतः) **तातन्** (न) **मङ्कन** (एवं) **सं पण्डित** (पण्डितः) **ङर्रानिर** (नाम) । **महा** (ईहते) **सिरान्**¹⁴ (सः) **पगवे** (कर्तुं) **दुःखन्य** (दुःखं) **अवक् निर** (आत्मनि) **लीला** (मोदते) **सिरान्**¹⁵ (सः) **हिलङकॅन् य** (नाशयितुं) ।।

If one should generate fire, and the fire should surround him, he would not be wise if he were to complain of having been scorched.

Ind.Spr.7310.

१. ख छ ज—उत्पद्यते ।

२. ख ज—बह्नि, च छ—बह्नि ।

३. ख च छ ज—परि° ।

४. ख च छ ज—व° ।

५. ख च छ ज—परि° ।

६. √कुलिलिं to go round.

७. ज—रिं ।

८. √शुभ glow.

९. ख—त ।

१०. ज—निं ।

११. अं-√लम्पु-अ ।

१२. ज—देंनि ।

१३. ख च छ—सूत, ज—सुत । √शुभ glow.

१४. ज—सिरन् ।

१५. च छ ज—सिरन् ।

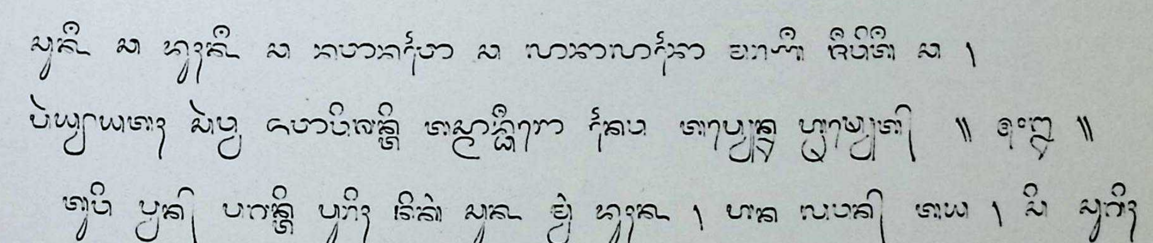

[illegible] ॥

सुखं च दुःखं च भवाभवौ च लाभालाभौ मरणं जीवितं च ।
पर्य्यायतः सर्व्व एवा[1]विशन्ति तस्माद्धीरो नैव तप्येन्न हृष्येत् ॥ ५०२ ॥

तुवि (सत्यः) प्वन् (खलु) पगन्ति (पर्यायतः) पुरिः (क्रमः) निकं सुख स्वं दुःख (सुखदुःखयोः)। हन (भवः) लवन् (च) तय (अभवः)। सि सुगिः (धनित्वं) लवन् (च) सि दरिद्र (दरिद्रत्वं)।[2] पाति (मरणं) लवन् (च) हुरिप् (जीवितं)। कप्व (सर्वे) मगन्ति (पर्यायेण कुर्वन्ति) हन निक (स्वं भवं) रिं ददि (भावे)। एडॅत् (जानाति) प्व सं पण्डितेरिक (पण्डित एतद्)। मतंन्यत् (तस्मात्) तर् (न) अगिरं (हृष्येत्)। तर् (न) प्रिहति (तप्येत्)। लङ्घँ (धीरं) अंह्लि (अव्याकुलं) मनः निर (मनस्तस्य) ॥

Joy and sorrow, being and non-being, gain and loss, life and death affect all, turn by turn. Let the wise be neither full of sorrow nor of glee.

MBh.5.36.45. c) पर्यायतः विशन्ति. is supported by Dn1 D3. 4.10 G1.2.4, others पर्यायशः. सर्वमिह स्पृशन्ति for सर्व एवा-

d) N हृष्येन्न शोचेत्, S शोचेन्न हृष्येत्. Cf. MBh.12.26.31.

[1] च—एता° ।

[2] छ नास्ति दण्डः ।

ᬲᬸᬔᬫᬵᬧᬢᬶᬢᬂ ᬲᬾᬯᬾᬢ᭄ ᬤᬸᬄᬔᬫᬵᬧᬢᬶᬢᬂ ᬯᬳᬾᬢ᭄ ᭞
ᬓᬵᬮᬧ᭄ᬭᬵᬧ᭄ᬢᬫᬸᬧᬵᬲᬷᬢ ᬲᬲ᭄ᬬᬵᬦᬵᬫᬶᬯ ᬓᬭ᭄ᬱᬓᬄ ॥ ᭕᭐᭓ ॥

[illegible] ॥

सुखमापतितं सेवन्[१] दुःखमापतितं भज ।
कालं प्राप्तमुपासीत[२] सस्यानामिव कर्षकः ॥ ५०३ ॥

संक्षिप्त[3] (संक्षेपः) । **भुक्तिन्** (भोक्तव्यं) **त्क** (आपतनं) **निं सुख** (सुखस्य) । **त्क** (आपतनं) **नि दुःख** (दुःखस्य) **भुक्तिन्** (भोक्तव्यं) **अतिक** (तद्) । **कलिङन्य** (एतदुक्तं भवति) ।[४] **वलाक्न** (धीरः स्यात्) **त प्वं**[५] (अथ) **सुख दुःख** (सुखदुःखयोः) । **हय्व** (न) **त हन** (विद्यते) **किनार्य्य** (कृतं) । **हेरक्न** (प्रतीक्षस्व) **त्कन्य** (आपतनं) **सोवंसोवं** (एकैकस्य) । [६]**सम्बिन्त** (सह) **तं**[६] (त्वं) **अज्र्जन** (अर्जयेः) **धर्म्मप्रवृत्ति** (धर्मप्रवृत्ति) । **कद्यङ्ग** (यथा) **निं मसवसवः**[७] (कर्षकः) । **वलान्** (धीरः) **सिनम्बिन्य** (युक्तः) **अनहॅन्** (सहने) **पनस्तीस्** (तापशीतयोः) । **अन्** (यदा) **अन्त्यकॅन्**[८] (प्रतीक्षते) **उसु** (पक्वतां) **निकं परि** (शालीनां) ॥

One should nurse the happiness that befalls one, and withstand the calamity. Like a farmer the crops, so one should meet what time brings.

MBh.3.245.15. a) सेवेद् for सेवन्.
b) सेवेत् for भज.
c) काल- for कालं.
१. ख च ज—सेवं, छ—सेवी ।

२. ख—°मुसषित, च छ—°मुषासित्त, ज—°मुप:सिता ।
३. ख च छ—संसिप्त, ज—संसिप्ट ।
४. च छ ज नास्ति दण्डः ।

५. ज—म्वं ।
६-६. ख—सम्बिन्तङ । √सम्बि to combine
७. ख—मसव:सव: ।
८. √अन्ति to wait.

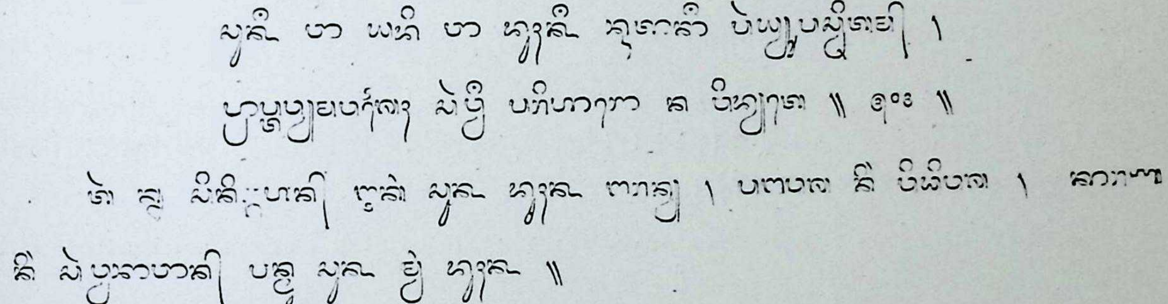

सुखं वा यदि वा दुःखं भूतानां पर्य्युपस्थितम् ।
प्राप्तव्यमवशैः सर्व्वं परिहारो न विद्यते ॥ ५०४ ॥

तर् (न) **वन** (शक्यः) **सिनिङ्गहन्**[१] (परिहारः) **इकं सुख दुःख** (सुखदुःखयोः) **ङरन्य** । **पङवश** (वशः) **निं विधिवश** (विधिवशस्य) । **कारण** (कारणं) **निं सर्व्वभावान्** (सर्वभावानां) **पन्मु** (प्राप्तुं) **सुख म्वं**[२] **दुःख** (सुखदुःखे) ॥

Be it comfort or discomfort that presents itself, all that has to be suffered. There is no release.

MBh.12.28.16 (same as above).   १. ज—सिनिङ्गःहन् ।   २. छ नास्ति ।

ᬲᬸᬔᬲ᭄ᬬᬵᬦᬦ᭄ᬢᬭᬂ ᬤᬸᬄᬔᬂ ᬤᬸᬄᬔᬲ᭄ᬬᬵᬦᬦ᭄ᬢᬭᬂ ᬲᬸᬔᬫ᭄ ᭞
ᬧᬭ᭄ᬬ᭄ᬬᬵᬬᬾᬡᭀᬧᬯᬃᬢ᭄ᬢᬦ᭄ᬢᬾ ᬦᬭᬂ ᬦᬾᬫᬶᬫᬭᬵ ᬇᬯ ᭟ ᭑᭐᭑ ᭟

ᬇᬓᬂ ᬯᬶᬥᬶ ᬗᬭᬦᬶᬓ ᭞ ᬧᬹᬃᬯ᭄ᬯᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᬢᬶᬦᬹᬢ᭄ᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬲᬾᬗ᭄ᬓᬭᬦ᭄ᬬ ᬇᬓᬂ ᬧᬹᬃᬯ᭄ᬯᬓᬃᬫ᭄ᬫ ᬦᬶᬬᬢᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬚᬢᬶᬦ᭄ᬬ ᬇᬓᬵᬦ᭄ ᬧᬓᬯᬓ᭄ ᬳᬮ ᭞ ᬮᬯᬦ᭄ ᬳᬬᬸ ᭞ ᬫᬢᬂᬬᬦ᭄ ᬧᬕᬦ᭄ᬢᬶ ᬇᬓᬂ ᬲᬸᬔᬤᬸᬄᬔ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬢᬢᬦ᭄ ᬳᬦ ᬧᬳᬶ ᬦᬶᬓᬂ ᬲᬃᬯ᭄ᬯᬪᬵᬯ ᬮᬯᬦ᭄ ᬘᬓ᭄ᬭ ᬦᬶ ᬕᬸᬮᬸᬗᬦ᭄ ᭞ ᬦᬶᬬᬢ ᬓᬂᬲᭀᬃ ᬇᬓᬂ ᬳᬭᬸᬳᬸᬃ ᬗᬹᬦᬶ ᭞ ᬫᬸᬯᬄ ᬦᬶᬬᬢᬦᬶᬓ ᬓᬧᬶᬡ᭄ᬟᬸᬳᬸᬃ ᬇᬓᬂ ᬇ ᬲᭀᬃ ᭟

सुखस्यानन्तरं दुःखं दुःखस्यानन्तरं सुखम् ।
पर्य्यायेणोपवर्त्तन्ते नरं नेमिमरा इव ।। ५०५ ।।

इकं (यः) **विधि** (विधिः) **ङरनिक** । **पूर्व्वकर्म्म** (पूर्वकर्माणि) **तिनूत्न्य** (अनुवर्त्यन्तेऽनेन) । **सॅङ्करन्य इकं** (आवरणमस्य) **पूर्व्वकर्म्म नियतन्य** (पूर्वकर्मनियतत्वं) । **जातिन्य** (स्वजातिः) **इकान्**[1] (या सा) **पकावक् हल** (शरीरं) । **लवन्** (अशुभस्य) **हयु** (शुभस्य च) । **मतंन्यन्**[2] (तस्मात्) **पगन्ति** (पर्यायेण) **इकं सुखदुःख** (सुखदुःखानि) **ङरन्य**[3] । **तातन्** (न) **हन** (विद्यते) **पहि** (भेदः) **निकं सर्व्वभाव** (सर्वभावानां) **लवन् चक्र** (चक्रेण) **निं गुलुङन्** (भ्राम्यता) । **नियत** (नियतं) **कपिंसोर्** (अधोगतं) **इकं** (यद्) **अरुहुर्** (उपरिस्थं) **ङूनि** (पूर्वं) । **मुवः** (च) **नियतनिक** (नियतं तद्) **कपिण्डुहुर्**[4] (उपरिगतं) **इकं**[5] (यद्) **इ सोर्** (अधःस्थं) ।।

Pain follows joy. Joy follows pain. They come to man in turns, like the spokes attached to the felly of the wheel.

MBh.3.247.45 (same as above).

१ ज—इकन् ।
२. ज—मतङ्गन् ।
३. ख—ङरन्यर ।
४. ज—कमि° ।
५. ख—रिकं ।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭑᭐᭘ ᭟

ᬳᬦ ᬧ᭄ᬯ ᬢᬸᬢᬸᬭᬦ᭄ ᬫᬗ᭄ᬓᬦᬂ ᬢᬢ᭄ᬯ । ᬬᬢᬶᬓ ᬫᬚ᭄ᬜᬦ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ । ᬬᬵᬯᬢ᭄ ᬧ᭄ᬯ ᬇᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬂ ᬫᬚ᭄ᬜᬦ । ᬢᬦ᭄ ᬭᬓᭂᬢ᭄ ᬇᬓᬂ ᬳᬃᬱ ᬮᬯᬦ᭄ ᬧ᭄ᬭᬶᬳᬢᬶ ᬭᬶ ᬫᬦᬄᬦ᭄ᬬ । ᬇᬓ ᬢ ᬲᬶᬦᬗ᭄ᬕᬸᬄ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ ᬗᬭᬦᬶᬭ ॥

ज्ञानवानेव पुरुषः संयुक्तः परया धिया ।
उदयास्तमनज्ञो हि न शोचति न हृष्यति[1] ॥ ५०६ ॥

हन (भवति) **प्व तुतुरन्**[2] (उपदेष्टव्यं) **मङ्कनं** (एवं) **तत्त्व** (तत्त्वं)। **यतिक** (य एषः) **मज्ञान** (ज्ञानवान्) **ङरन्य** (नाम)। **यावत्** (यावद्) **प्व** (हि) **इकं व्वं** (नरः) **मज्ञान** (ज्ञानवान्)। **तन्** (न) **रकॅत्** (सक्तः) **इकं हर्ष** (हर्षः) **लवन् प्रिहति** (शोकश्च) **रि मनःन्य** (तन्मनसि)। **इक त**[3] (तौ) **सिनङ्गुः**[4] (परिहरति) **पण्डित** (पण्डितः) **ङरनिर** (नाम) ॥

A man of wisdom, endowed with supreme intelligence, not being a fool, neither worries nor gets excited over rise or fall.

MBh.3.245.14. a) प्रज्ञावांस्त्वेव पुरुषः.
c) K4 B D (except D1. 3 5) G3 support our reading, other mss. उदयास्तमयज्ञो.

[1] ख—ऋष्यति ।
[2] ख च छ ज—तुतुऋन् ।
[3] छ नास्ति ।
[4] ज—सिनङ्गुः ।

ᬧ᭄ᬭᬚ᭄ᬜᬬ ᬫᬵᬦᬲᬂ ᬤᬸᬄᬔᬂ ᬳᬦ᭄ᬬᬵᬘ᭄ᬙᬵᬭᬷᬭᬫᭀᬱᬥᬿᬄ ।
ᬏᬢᬤ᭄ᬥᬶ ᬚ᭄ᬜᬵᬦᬲᬵᬫᬃᬣ᭄ᬬᬂ ᬦ ᬩᬵᬮᬿᬄ ᬲᬫᬢᬵᬫᬶᬬᬵᬢ᭄ ॥ ᭕᭐᭗ ॥

ᬇᬓᬂ ᬫᬦᬄ ᬫᬗ᭄ᬓᬦ ᬓ᭄ᬭᬫᬦ᭄ᬬ । ᬬᬢᬶᬓ ᬧ᭄ᬭᬚ᭄ᬜ ᬗᬭᬦ᭄ᬬ । ᬬ ᬢ [illegible] [illegible] ᬤᬸᬄᬔ ᬦᬶ ᬘᬶᬢ᭄ᬢ । ᬓᬸᬦᬂ ᬇᬓᬂ [illegible] ॥

प्रज्ञया मानसं दुःखं हन्याच्छारीरमौषधैः ।
एतद्धि[1] ज्ञानसामर्थ्यं न बालैः समतामियात् ॥ ५०७ ॥

इकं मनः (मनः) **मङ्कन क्रमन्य** (एवंक्रमः)। **यतिक प्रज्ञा** (प्रज्ञा) **ङरन्य** (नाम)। **य त** (तां)

साधनन्तत् (साधनं कुर्याः) **क्लबकॅन्** (निमज्जयितुं) **दुःख** (दुःखं) **निं[2] चित्त** (चित्तस्य)। **कुनं** (परं) **इकं**(यद्) **तम्बापलपः** (औषधं)। **ल्ङ** (तैलं) [3]**गुलिग** (गुटिका) **अकर्**[3] (मूलं)। **प्रभृति** (प्रभृति) **लर** (व्याधिः) **निं शरीर** (शरीरस्य) **हिलं** (हन्यते) **देन्य** (तेन)। **यतिक** (यद्) **ज्ञानबल** (ज्ञानबलं) **ङरन्य** (नाम) **इक**[4]। **कशक्तिन्** (शक्तिः) **इं ज्ञान** (ज्ञानस्य)। **लृविः** (वरा) **सङ्कं कायबल** (कायबलात्)। **कशक्तिन्** (शक्तेः) **इं शरीर** (शरीरस्य) ॥

One should not be like children. With wisdom he should cure mental troubles and with medicines physical diseases. This is within the power of knowledge.

MBh.3.206.15. c) एतद्धि° read वालैः with व. for एतद्धि. Cf. MBh.12.317.13

d) इयात् is supported by B Dn1 n2 D4.6 G3, other mss. व्रजेत्. Lontars (एतद्धि is supported by M7, इयात् is the general reading and not व्रजेत्).

१. च छ—एनद्धि।
२. ख—नि।
३-३. ज—गुलिगकर्।
४. ख नास्ति।

ᬫᬵᬦᬲᬾᬦ ᬳᬶ ᬤᬸᬄᬔᬾᬦ ᬰᬭᬷᬭᬫᬸᬧᬢᬵᬧ᭄ᬬᬢᬾ ᭞
ᬅᬬᬄᬧᬶᬡ᭄ᬟᬾᬦ ᬢᬧ᭄ᬢᬾᬦ ᬓᬸᬫ᭄ᬪᬲᬂᬲ᭄ᬣᬫᬶᬯᭀᬤᬓᬫ᭄ ᭟ ᭑᭐᭘ ᭟

ᬅᬧᬦ᭄ ᬤᬸᬄᬔ ᬦᬶᬂ ᬫᬦᬄ ᬅᬦᬸᬯ᭄ᬯᬸᬳᬓᭂᬦ᭄ ᬇ ᬓᬮᬭᬦ᭄ ᬇ ᬰᬭᬷᬭ ᭞ ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬕ ᬦᬶᬂ ᬯ᭄ᬲᬶ ᬢᬶᬦᬸᬦᬸ ᬧᬶᬦᬦᬲᬦ᭄ ᭞ ᬧᬶᬦᬦᬲ᭄ᬬᬓᭂᬦ᭄ ᬯ᭄ᬯᬿ ᬭᬶ ᬓᬸᬫ᭄ᬪ ᭞ ᬧᬦᬲ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬬ ᬅᬫᬸᬳᬭ ᬧᬦᬲ᭄ ᬇᬭᬶᬓᬂ ᬯ᭄ᬯᬿ ᭟

मानसेन हि दुःखेन शरीरमुपताप्यते[1]।
अयःपिण्डेन तप्तेन कुम्भसंस्थमिवोदकम् ॥ ५०८ ॥

अपन् (अथ) **दुःख** (दुःखं) **निं मनः** (मनसः) **अनुवुहकॅन्** (वर्धयति) **इ**[2] **कलरन्** (व्याधि) **इं शरीर** (शरीरस्य)। **कद्यङ्ग** (यथा) **निं विस** (अयः) **तिनुनु** (तप्तं) **पिननसन्** (उष्णं)। **पिनस्यकॅन्**[3] (क्षिप्तं) **व्वै** (उदके) **रिं कुम्भ** (कुम्भसंस्थे)। **पनस्न्य** (अस्य तापः) **य अमुहर** (करोति) **पनस्** (तापं) **इरिकं व्वै** (जले) ॥

Mental worry scorches the physical frame, like a heated iron ball the water inside a jar.

MBh.3.2.24. b) °तप्यते. १. च ज—°तप्यते। २. च—इं। ३. छ—पिननस्यकॅन्।

ᬫᬵᬦᬲᬂ ᬰᬫᬬᬾᬢ᭄ ᬢᬲ᭄ᬫᬵᬢ᭄ ᬧ᭄ᬭᬚ᭄ᬜᬬᬵᬕ᭄ᬦᬶᬫᬶᬯᬵᬫ᭄ᬪᬲᬵ ।
ᬧ᭄ᬭᬰᬵᬦ᭄ᬢᬾ ᬫᬵᬦᬲᬾ ᬳ᭄ᬬᬲ᭄ᬬ ᬰᬵᬭᬷᬭᬫᬸᬧᬰᬵᬫ᭄ᬬᬢᬶ ॥ ᭕᭐᭙ ॥

ᬫᬢᬂᬦ᭄ᬬ ᬤᬸᬄᬔ ᬦᬶ ᬫᬦᬄ । ᬧ᭄ᬭᬶᬳᬾᬦ᭄ ᬧᬤᬫᬾᬦ᭄ ᬭᬶ ᬓᬧ᭄ᬭᬚ᭄ᬜᬵᬦ᭄ । ᬅᬧᬦ᭄ ᬦᬶᬬᬢ ᬚᬸᬕ ᬳᬶᬮᬂ ᬤᬾᬦᬶ ᬓᬧ᭄ᬭᬚ᭄ᬜᬵᬦ᭄ । ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬕ ᬦᬶ ᬅᬧᬸᬬ᭄ ᬤᬸᬫᬶᬮᬄ । ᬦᬶᬬᬢ ᬧᬤᬫ᭄ ᬦᬶᬓ ᬤᬾᬦᬶ ᬯ᭄ᬯᬿ । ᬧᬤᬫ᭄ ᬧ᭄ᬯ ᬤᬸᬄᬔ ᬦᬶ ᬫᬦᬄ । ᬧᬤᬫ᭄ ᬢ ᬮᬭ ᬦᬶᬓᬂ ᬰᬭᬷᬭ ॥

मानसं शमयेत् तस्मात् प्रज्ञयाऽग्निमिवाम्भसा[1] ।
प्रशान्ते मानसे ह्यस्य शारीरमुपशाम्यति ॥ ५०९ ॥

मतंन्य (तस्मात्) **दुःख** (दुःखं) **निं मनः** (मानसं)। **प्रिहॅन्** (यतेत) **पडॅमॅन्**[2] (शमयितुं) **िर कप्रज्ञान्** (प्रज्ञया)। **अपन्** (यतः) **नियत** (नियतं) **जुग** (हि) **हिलं** (नाश्यते) **दॆनि कप्रज्ञान्** (प्रज्ञया)। **कद्यङ्ग** (यथा) **निं अपुय्** (अग्निः) **दुमिलः** (दहन्)।[3] **नियत** (नियतं) **पडॅम्** (शाम्यते) **निक दॆनि व्वै** (अम्भसा)। **पडॅम्** (प्रशान्ते) **प्व** (च) **दुःख** (दुःखे) **निं मनः** (मानसे)। **पडॅम्** (हन्यते) **त लर** (व्याधिः) **निकं शरीर** (शरीरस्य) ॥

Therefore quieten mental pain with prajñā like fire with water. When mental pain is eliminated, the bodily pain will also subside.

MBh.3.2.25. b) ज्ञाने- नाग्निमिवाम्बुना. Our अम्भसा is supported by K3 G2.

c) ह्यस्य is N reading, S has दुःखे.

१. ख—प्रज्ञायाग्निरिवाम्भसां, च—प्राज्ञायाग्निरिताम्भसां, छ—प्रज्ञायाग्निरिवाम्बसी, ज—°यग्निरिवाम्भसं।

२. छ—पडॅमॅं।

३. ख नास्ति दण्डः।

[illegible] ।
[illegible] ॥ ᭕᭑᭐ ॥

[illegible] ॥

संविद्रते? न बलयः पलितानि न जानते ।
प्रज्ञावबोधितत्त्वानामव्यापारोऽत्र जन्मनः ।। ५१० ।।

तन् सि तुह (अजरा) क्तिक (खलु) व्रुः[1] (प्रज्ञा) । तन् स्यापुस् निं कुस्[2] । तंन् (न) ऋुत्[3] (वलयः) निं सर्व्वावयव (सर्वावयवानां) । तन् (न) सि हुवन् (त्यागः) । अप ग्व । सि कप्रज्ञान् (प्रज्ञा) जुग (अपि) । इक (यद्) सि व्रुः (ज्ञानं) त रिं तत्त्व (तत्त्वे) । य इक (तद्) कप्रज्ञान् (प्रज्ञा) ङरन्य (नाम) । य इक (सा) पङव्रुः (बोधिः) । कारण (कारणं) निं मॅन्तसनं भवसागर (भवसागरतारणस्य) ।।

Those who have mastered the essence of wisdom and enlightenment, they suffer neither from wrinkles nor from grey hair. Even birth does not operate.

---

१. Cf. अजरामरवत् प्राज्ञः विद्यामर्थं च चिन्तयेत् । २. ख ज—कुत् । ३. च—रुत् ।

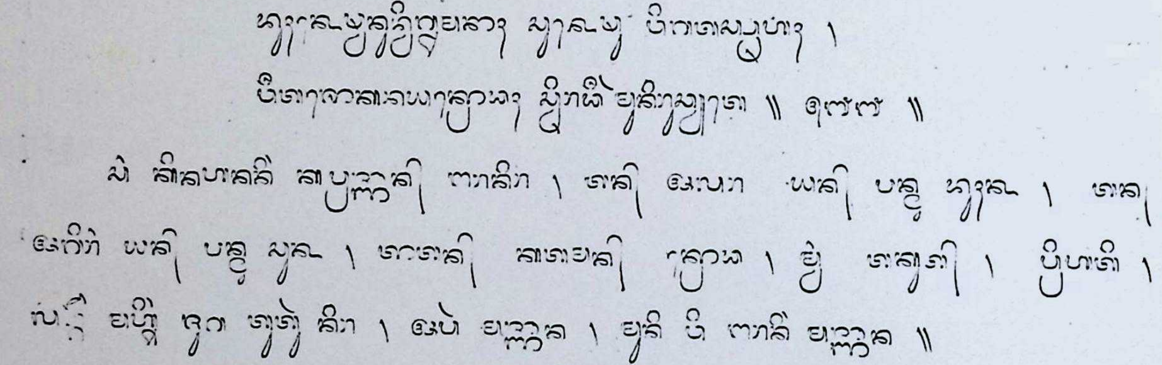

दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहः ।
वीतशोकभयक्रोधः स्थिरधीर्मुनिरुच्यते ।। ५११ ।।

सं (यः) किनहनन् (वासितः) इं कप्रज्ञान्[1] ङरनिर (प्रज्ञया) । तन् (न) अलर (उद्विग्नः) यन् (यदा) पन्मु (प्राप्नोति) दुःख(दुःखं) । [2]तन्(न) अगिरं (हृष्टः) यन् (यदा) पन्मु (प्राप्नोति) सुख (सुखं) ।[2] तातन् (नैव) कतमन्[3] (प्रविष्टः) क्रोध (क्रोधेन) । म्वं (च) तकुत् (भयेन) । प्रिहति (शोकेन) । लङ्ङँ (नित्यं) मंह्लि (प्रसन्नं) जुग (हि) तुतुर् निर (ज्ञानं तस्य) । अपर्[4] मज्ञान[5] (ज्ञानवान्) । मुनि (मुनिः) वि (हि) ङर्निं (नाम) मज्ञान (ज्ञानवतः) ।।

When the mind is not agitated in disasters, when there is no longing for pleasures, when sorrow, fear and anger are gone then the ascetic is termed inflexible-minded.

MBh.6.24.56. c) राग for शोक (cf. वीत- रागभयक्रोधाः in 6.26.10a).

d) स्थिरधीः is supported by Ś2-4.6 K6 D2 G1 Cg, others स्थितधीः.

१. ख—प्रज्ञान् ।
२-२. ख ज नास्ति ।
३. च छ—कतम ।
४. अपर्=अपन् ।
५. च छ ज—पज्ञान ।

ᬰᭀᬓᬲ᭄ᬣᬵᬦᬲᬳᬲ᭄ᬭᬵᬡᬶ ᬪᬬᬲ᭄ᬣᬵᬦᬰᬢᬵᬦᬶ ᬘ ᭞
ᬤᬶᬯᬲᬾ ᬤᬶᬯᬲᬾ ᬫᬹᬠᬫᬵᬯᬶᬰᬦ᭄ᬢᬶ ᬦ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢᬫ᭄ ᭟ ᭕᭑᭒ ᭟

ᬫᬵᬢᬸᬲᬢᬸᬲ᭄ ᭞ ᬫᬾᬯ᭄ᬯᬶᬯᬸ ᬫᬭᬶᬓᬂ ᬮᬭ ᭞ ᬪᬬ ᭞ ᬧ᭄ᬭᬶᬳᬢᬶ ᭞ ᬢ᭄ᬓ ᬲᬵᬭᬶᬲᬵᬭᬶ ᭞ ᬦ᭄ᬥᬵᬦ᭄ ᬳᬢᬶ ᬦᬶ ᬫᬹᬠ ᬇᬦᬵᬯᬾᬰᬦᬶᬓ ᭞ ᬓᬸᬦᬂ ᬭᬶ ᬳᬢᬶ ᬲᬂ ᬧᬡ᭄ᬟᬶᬢ ᭞ ᬧᬶᬲᬦᬶᬗ᭄ ᬇᬓᬵᬦ᭄ ᬢᬫᬵ ᭟

शोकस्थानसहस्राणि भयस्थानशतानि च ।
दिवसे दिवसे मूढमाविशन्ति न पण्डितम् ।। ५१२ ।।

मातुसतुस् (शतशः) ।[1] **मेव्विवु** (सहस्रशः) **मरिकं** (आगच्छति) **लर** (व्याधिः) । **भय** (भयं) । **प्रिहति** (शोकः) । **त्क** (आयान्ति) **सारिसारि** (दिवसे दिवसे) । **न्दान् हति** (हृदयं) **नि मूढ**[2] (मूढस्य) **इनावेशनिक** (आविश्यते तैः) । **कुनं** (परं) **रि हति** (हृदये) **सं पण्डित** (पण्डितस्य) । **पिसनिङ्** (कथं नु) **इकान् तमा** (प्रविशेयुः) ॥

Day after day a fool meets thousands of occasions for grief and hundreds for danger. Not so a paṇḍita.

MBh. 3.2.15 (same as 168.31, 317.2. above). Cf. also 12.26.20,

१. ख नास्ति दण्डः ।
२. च ज सदण्डः ।

[illegible] ᭞
[illegible] ᭟ ᭕᭑᭓ ᭟

[illegible]

[illegible]
[illegible]

बुद्धिलाभाद्धि पुरुषः सर्वं तरति किल्बिषम् ।
विपापो लभते सत्त्वं[1] सत्त्वस्थः सम्प्रसीदति[2] ॥ ५१३ ॥

अपन् (अथ) इक सं (योऽसौ) त्लस् तुमॅमुं (लब्धवान्) कप्रज्ञान् (प्रज्ञां) । हिलं (नाशितवान्) कलङ्क (कलङ्कं) निं[3] ज्ञाननिर (स्वज्ञानस्य) । [4]निष्कलङ्क (निष्कलङ्कं) प्व (अधुना) ज्ञान निर (तज्ज्ञानं) ।[4] कत्मु (प्राप्ताः) तं सत्त्वगुण (सत्त्वगुणाः) दे निर (तेन) । सत्त्व (सत्त्ववान्) केवल (केवलं) । तन् (न) करक्तन् (सक्तः) रजः तमः (रजस्तमसोः) । सत्त्व (सत्त्वं) ङर्रान (नाम) सतः (सतः) भावः (भावस्य) । सि उत्तमज्ञान (उत्तमं ज्ञानं) । चित्त सत् स्वभाव (चित्-सत्-स्वभावः) । तर् (न) कक्नन्[5] (पीडितः) तृष्णादि (तृष्णादिभिः) । [6]कत्मु (प्राप्तः) प्वं[6] सत्त्वगुण (सत्त्वगुणः) देनिर (तेन) । प्रसन्नात्मक (प्रसन्नात्मकः) त सिर (अथ सः) । तन् (न) करकॅत् (सक्तः) रिं शरीर (शरीरे) । लुपुत् (विगतः) रिं कर्म्मफल (कर्मफलेभ्यः) ॥

It is through intelligence that one crosses over sin. when cleared of sin he attains sattva. Thereafter he gets perfect serenity.

MBh.12.217.11. V1 B0.6-9 Da3.a4 D5 support बुद्धिलाभाद्धि, others °लाभात्तु and °लाभे हि. b) नुदति for तरति. Note

a) किल्विषं with व.

[1] ख च छ ज—सत्त्व ।

[2] ख छ—सम्प्रासादति, च—सम्प्रासादत्, ज—सम्प्रसदति ।

[3] ख—नि ।

[4]-[4] ख च नास्नि ।

[5] च ज—कक्ननन्, छ—कक्ननन् । (सदण्डः) ।

[6]-[6] छ—कत्मुं प्व ।

[illegible]
[illegible]

[illegible]

ᬫᬵᬢ᭄ᬭ ᬢᬸᬯᬶ । ᬢᬣᬵᬧᬶ ᬚ᭄ᬦᭂᬓ᭄ ᬚᬸᬕ ᬬ । ᬢᬦ᭄ ᬅᬭᬶ ᬳᬺᬧ᭄ᬳᬺᬧ᭄ ॥

वसन् विषयमध्येऽपि न वसत्येव बुद्धिमान् ।
संवसत्येव दुर्ब्बुद्धिरवसन् विषयेष्वपि ॥ ५१४ ॥

लवन् त वनेः (अथान्यच्च) । इक (यः) सं (असौ) किनहनन्[1] (वासितः) इं कप्रज्ञान् (प्रज्ञया) । यद्यपिन् (यद्यपि) पन्ङह[2] (मध्ये भवति) रिं विषय (विषयाणां) सिर (सः) । कम्बुलन[3] (आक्रान्तः) पञ्चविषय (पञ्चविषयैः) । पऋकन (उपगतः) भोगोपभोग (भोगोपभोगैः) सारिसारि (प्रत्यहं) । [4]तर् (न) ज्नॅक् (रमते) जुग (हि) सिर (सः) ।[4] तन् (न) कपाश (पाशितः) दे निक (तैः) । तन् (न) कदि (तथा) क्रम (क्रमः) निकं अपुङ्गुं (दुर्बुद्धेः) । यद्यपिन् (यद्यपि) अत्यन्त (अत्यन्तं) तय (अभावः) निकं विषय (विषयाणां) इरिय (तत्र) । पिसनिङु (न हि) यन् काम्ब्वन[5] (प्लावितः) भोगोपभोग मात्र (भोगोपभोगमात्रैः) तुवि । तथापि (तथापि) ज्नॅक् (रमते) जुग (हि) य (सः) । तन् (न) अरि (विरमति) हऋप्हऋप् (कामेभ्यः) ॥

The wise man is not engrossed in objects of sense, though he lives among them. The ignorant man, though not living among them, is still engrossed by them.

MBh.12·287.6. d) Ds supports अवसन्, other mss. असत्सु.

१. छ—किनहन् ।

२. ज—पन्पन्ङह । √तॅङः middle.

३. √अम्बुल् to attack.

४-४. ख नास्ति ।

५. क-√अम्बु-अन्-अ । अम्बु water.

ᬮᭀᬳᬬᬸᬓ᭄ᬢᬂ ᬬᬣᬵ ᬳᬾᬫᬂ ᬯᬶᬧᬓ᭄ᬯᬂ ᬦ ᬯᬶᬭᬵᬚᬢᬾ ।
ᬢᬣᬵᬧᬓ᭄ᬯᬓᬱᬵᬬᬲ᭄ᬬ ᬯᬶᬚ᭄ᬜᬵᬦᬂ ᬦ ᬧ᭄ᬭᬓᬵᬰᬢᬾ ॥ ᭕᭑᭕ ॥

ᬇᬓ ᬢᬂ ᬓᬧ᭄ᬭᬚ᭄ᬜᬵᬦ᭄ । ᬬᬦ᭄ ᬓᬯᭀᬭᬦ᭄ ᬫᬮ ᬦᬶᬂ ᬚ᭄ᬜᬵᬦ । ᬢᬦ᭄ ᬅᬳᬧᬸᬧᬶ ᬇᬓ । [illegible] ᬢᬦ᭄ ᬅᬳᬧᬸᬧᬶ ᬇᬓ ॥

लोहयुक्तं[1] यथा हेंम विपक्वं न विराजते ।
तथाऽपक्वकषायस्य विज्ञानं न प्रकाशते ॥ ५१५ ॥

इक तं (अथ) कप्रज्ञान् (प्रज्ञा) । यन् (यदा) कवोरन् (मिश्रा) मल (मलेन) निं ज्ञान

(ज्ञानस्य) । **तन्** (न) **अहलॄप्** (प्रकाशते) **इक** (सा) । **कद्यङ्गन्यं** (यथा) **मास्** (सुवर्णं) **हिनपि** (द्राव्यते) । **न्द** (अथ) **तप्वन्** (न च) **शुद्ध** (शुध्यते) । **तुरुं हन** (भवति) **रकॅत्** (सक्तिः) **निकं व्सि** (लोहस्य) **रि य** (अस्मिन्) । **तन्** (न) **अहलॄप्** (प्रकाशते) **इक** (तद्) ॥

Just as gold mixed with iron does not shine brilliantly on being heated, so knowledge of an immature defiled person does not illuminate.

MBh.12.205.6. c) °कषायाख्यं.   १. ख च छ ज—लोहयुक्त ।

ᬩᬶᬚᬵᬦ᭄ᬬᬕ᭄ᬦ᭄ᬬᬸᬧᬤᬕ᭄ᬥᬵᬦᬶ ᬦ ᬭᭀᬳᬦ᭄ᬢᬶ ᬬᬣᬵ ᬧᬸᬦᬄ ᭞
ᬚ᭄ᬜᬵᬦᬤᬕ᭄ᬥᬿᬲ᭄ᬢᬣᬵ ᬓ᭄ᬮᬾᬰᬿᬃᬦᬵᬢ᭄ᬫᬵ ᬲᬫ᭄ᬧᬤ᭄ᬬᬢᬾ ᬧᬸᬦᬄ ᭟ ᭕᭑᭖ ᭟

ᬓᬸᬦᬂ ᬧᬭᬫᬵᬃᬣᬦ᭄ᬬ ᭞ ᬳᬶᬮᬂ ᬇᬓᬂ ᬓ᭄ᬮᬾᬰ ᬦᬶᬂ ᬅᬯᬓ᭄ ᭞ ᬅᬦ᭄ ᬧᬶᬦᬦᬲᬦ᭄ ᬭᬶᬂ ᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᭞
ᬳᬶᬮᬂ ᬧ᭄ᬯᬂ ᬓ᭄ᬮᬾᬰ ᭞ ᬭᬶ ᬓᬢᭂᬫ᭄ᬯᬦᬶᬂ ᬲᬫ᭄ᬬᬕ᭄ᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᭞ ᬳᬶᬮᬂ ᬢᬂ ᬚᬦ᭄ᬫ ᭞ ᬫᬭᬶ ᬧᬸᬦᬃᬪᬯ ᭞ ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬕᬦᬶᬂ
ᬯᬶᬚ ᭞ ᬧᬶᬦᬦᬲᬦ᭄ ᬲᬶᬦᬗ ᭞ ᬳᬶᬮᬂ ᬢᬸᬯᬸᬄ ᬦᬶᬓ ᭞ ᬫᬭᬶ ᬫᬲᭂᬯᬵ ᭟

वीजान्यग्न्युपदग्धानि न रोहन्ति यथा पुनः ।
ज्ञानदग्धैस्तथा क्लेशैर्नात्मा सम्पद्यते पुनः ॥ ५१६ ॥

कुनं (अथ) **परमार्थन्य** (अस्यार्थः) । **हिलं** (नाशिताः) **इकं क्लेश** (क्लेशाः) **निं अवक्** (आत्मनः) ।[1] **अन्** (यदा) **पिननसन्** (उष्टाः) **रिं ज्ञान** (ज्ञानेन) । **हिलं** (नाशिताः) **प्वं** (अथ) **क्लेश** (क्लेशाः) । **रि कतॅम्वनिं**[2] (लाभे) **सम्यग्ज्ञान** (सम्यग्ज्ञानस्य) । **हिलं** (नाशितं) **तं** (अथ) **जन्म** (जन्म) । **मरि** (विरमति) **पुनर्भव**[3] (पुनर्भवः) । **कद्यङ्ग** (उपमा) **निं वीज** (बीजानां) । **पिननसन्** (उष्टानां) **सिनङ** (उपदग्धानां) । **हिलं** (नाशिता) **तुवुः** (वृद्धिः) **निक** (तेषां) । **मरि** (विरतं) **मसॅवाँ** (रोहणं) ॥

Just as seeds burnt by fire do not sprout, so once the shortcomings are burnt by true knowledge, one is not born again.

MBh.12.204.16. d) 5.6.8.9, other mss. सम्बध्यते सम्पद्यते is supported by K6 (v.l. संयुज्यते, संबुध्यते). Da3.a4 Dn1.n4 Ds D2.3.

[1] ख ज नास्ति दण्डः ।

[2] छ—कतमुनि, ज—°नि ।

[3] च छ—पुनर्भाव ।

ᬰᬓᬸᬦᬵᬦᬵᬁ ᬬᬣᬵᬓᬵᬰᬾ ᬫᬢ᭄ᬲ᭄ᬬᬵᬦᬵᬫᬶᬯ ᬘᭀᬤᬓᬾ ᭞
ᬧᬤᬁ ᬬᬣᬵ ᬦ ᬤᬺᬰ᭄ᬬᬾᬢ ᬢᬣᬵ ᬚ᭄ᬜᬵᬦᬯᬶᬤᬵᬁ ᬕᬢᬶᬄ ᭟ ᭕᭑᭗ ᭟

ᬢᬵᬢᬦ᭄ ᬓ᭄ᬦ ᬮᬶᬦᬓ᭄ᬱᬡᬵᬦ᭄ ᭞ ᬢᬦ᭄ᬧᬧᬓᬢᭀᬦᬦ᭄ ᭞ ᬮᬸᬧᬸᬢ᭄ ᬯᬶᬦᬶᬓᬮ᭄ᬧ ᭞ ᬚ᭄ᬜᬵᬦ ᬦᬶᬓ ᬲᬂ ᬚ᭄ᬜᬵᬦᬶ ᬗᬭᬦᬶᬭ ᭞ ᬓᬤ᭄ᬬᬗ᭄ᬕ ᬦᬶᬂ ᬢᬧᬓ᭄ ᬇᬂ ᬫᬦᬸᬓ᭄ ᬅᬂᬮᬬᬂ ᬭᬶᬂ ᬆᬓᬵᬰ ᭞ ᬢᬦ᭄ ᬓᬢᭀᬦ᭄ ᬢᬧᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬭᬶᬂ ᬮᬗᬶᬢ᭄ ᭞ ᬫ᭄ᬯᬂ ᬇᬓᬵᬦ᭄ ᬢᬦ᭄ ᬓᬢᭀᬦ᭄ ᬢᬧᬓ᭄ᬦ᭄ᬬ ᬭᬶᬂ ᬯ᭄ᬯᬿ ᭟

शकुनानां यथाकाशे मत्स्यानामिव चोदके ।
[1]पदं यथा[1] न दृश्येत[2] तथा ज्ञानविदां गतिः ।। ५१७ ।।

तातन् (नैव) **क्न** (शक्यं) **लिनक्षणान्** (लक्षयितुं) । **तन्पपकतोनन्** (न दृश्यं) । **लुपुत् विनिकल्प** (विगतविकल्पं) । **ज्ञान निक** (ज्ञानं) **सं ज्ञानी** (ज्ञानिनः) **ङरनिर** (नाम) । **कद्यङ्ग** (यथा) **निं तपक्** (पदं) **इं मनुक्** (शकुनानां) **अंलयं** (उत्पततां) **रिं आकाश** (आकाशे) । **तन्** (न) **कतोन्** (दृश्यं) **तपक्न्य**[3] (तत्पदं) **रिं लङित्** (आकाशे) । **म्वं इकान्** (मत्स्यानां च) **तन्**(न) **कतोन्** (दृश्यं) **तपक्न्य**[3] (पदं) **रिं व्वै** (उदके) ।।

Just as the path traced by birds in the sky or by fishes in the water is not to be seen, so the path of wise men is not to be divined.

MBh.12.174.19. a) शकुनीनां (v.l. शकुनानां, शकुन्तानां) इवाकाशे.

१-१. ख च छ—पादय्यथा, ज—पदय्यथ ।
२. ख च छ ज—दृश्येते ।
३. ज—तम्पक्न्य ।

* * *

पुस्तकालय
गुरुकुल कांगड़ी विश्वविद्यालय
हरिद्वार

STOCK VERIFY
2020
G.K.V. Library

COMPILED